

3 1761 03576 6468

COLL. CHRISTI. REGIS
EIB. M. 14.
TORONTO

1911

SEXTI POMPEII FESTI
DE VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBRI XX.

VOL. II.

24

0905

V.

1536

V. 2

M. VERRII FLACCI

QUÆ EXTANT

ET

SEXTI POMPEII FESTI

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBRI XX.

EX EDITIONE ANDREÆ DACERII

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICIBUS LOCUPLETISSIMIS

ACCURATE RECENSITI.

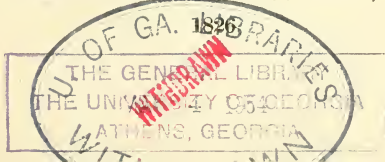
VOLUMEN SECUNDUM.

F

34853

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

24951

ID

P. 2 C. 2

W. A. BENTLEY

11

Privatæ feriæ vocantur sacrorum propriorum, velut [FEST. dies natales, operationis, denecales.

Privato^d sumptu se alebant milites Romani pæne [PAUL. ad id tempus, quo Roma est capta a Gallis.

Privato sumptu se alebant milites Romani antequam [FEST. *stipendia mererentur, quod in consuetudine fuit pæne ad id tempus, quod fuit paulo antequam Romana civitas capta est a Gallis, a quo tempore sine publico stipendio milites non fiebant.*

Priveras,^e mulieres privatas. [PAUL.

Priveras mulieres privatas dicebant [FEST.

. tur de^{14f}

Privignus dictus, quod ante, quam mater secundo [PAUL. nuberet, est progenitus; pri enim antiqui pro præ dixerunt.

Privivio es^g prius singulis.¹⁵ [FEST.

////////

14 Ed. Scal. 'tur pro.'—15 Legendum monet Scal. *Privoes, privis, singulis*. Vir doct. pro *es* conjicit *est*.

NOTÆ

autem sacrificia intelligenda, *operari* enim et *facere*, pro sacrificandi verbo Veteres usurpabant. Virg. 'Lætis operatus in herbis.' Horat. 'Prodeat iustis operata Divis.' Vide 'sacer mons.' *Dac.*

^d *Privato*] Privato sumtu se alebant milites antequam stipendia mererentur, quod in id duravit tempus, quod fuit paulo ante quam Urbs capta est a Gallis, a quo sine publico stipendio milites non fiebant. *Jos. Scal.*

Privato sumptu] Liv. lib. iv. sect. 59. 'Additum deinde' (an. U. C. 349. ante Captam Urbem a Gallis an. 17.) 'omnium maxime tempestivo principum in multitudinem munere, ut ante mentionem ullam plebis tribunorumve, decerneret Senatus, ut stipendium miles de publico acciperet, cum ante id tempus de suo quisque

functus eo munere esset.' *Dac.*

^e *Priveras*] *Privus, priverus*, ut 'Jovis,' 'Joveris,' 'Apollinis,' 'Apollineris,' et alia. *Idem.*

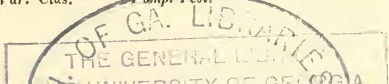
^f tur de.] Schedæ. tur pro. videtur Festus de privigno: forsan, *Privignus dicitur pro prægenitus*. Forsan etiam Græcam vocem Festus adduxerat Latinis literis scriptam, *Privignus dicitur progenos quasi prægenitus*. Sic in Gloss. 'Privignus, πρὸγονος.' Neque tamen placet privignum esse a πρὸγονος, ut putavit Caninius, sed a pri pro præ, et antiquo geno: nisi malis cum Beda esse, a privus et geno, quasi *privæ genitus*: i. seorsum, ex alio, scilicet, vel alia conjuge genitus, a quo sensu et Græcis dicitur, ἀμφος, ab ἀμφίς, quod est, seorsum. *Idem.*

^g *Privivio es*] Lege: *Privoes, privis, singulis*. *Privoes, privis*: ut 'oloes,'

Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

2 S

Privos^h privasque antiqui dicebant pro singulis: [PAUL. ob quam causam et privata dicuntur, quæ uniuscujusque sint: hinc et privilegium, et privatus: dicimus tamen et privatum, cui quid est ademptum.

Pro^q significat in, ut pro rostris, pro æde, pro tribunali. Pro ponitur etiam pro amplificando, ac palam faciendo, ut prodi, provoca, protrahe, propelle: alias pro privandi facultate, ut in propudio: prohibendo; quia utrumque abnuat in his esse pudorem, potestatemque: alias aliud pro alio, ut pro pecunia, pro prædio, Proconsule: ¹⁶ alias pro admiratione, ut pro Juppiter: alias pro ante, ut pro ostio: alias pro in, ut promittere barbam, et capillum. *In compositione ponitur^r pro amplificando, ac palam* [FEST. *faciendo: ut prodi, provoca, propelle.*

16 'Corruptissima sunt: alias aliud alio, ut pro pecunia, pro prædio, pro consule. Lego: alias apud, ab, ob; ut pro pecunia, pro præde, pro consilio.' Jos. Scal.

NOTÆ

'ollis:' 'Pilumnoe,' 'Pilumni:' 'poploe,' 'populi,' &c. Jos. Scal.

Privivio es prius] Schedæ: 'Privivio es privis, id est, singulis.' Duc.

^h *Privos*] Verba, et *privatus*, vel mendosa sunt, vel a Paulo detruncata: nam si addidisset, cum distinguitur ab eo, qui cum potestate est, tum recte cetera cohærent. Ant. Aug.

Privos] Offendit me, quod apud Ciceronem pro hac voce *Privatum* substituerint: ut in ea pro domo: 'Vetant leges sacratæ, vetant 12. Tabulæ leges privis hominibus irrogari.' At hodie legunt *Privatis*. Item III. de legibus, 'tantum majores in posterum providisse: in privatos homines leges ferri noluerunt:' cum Cicero scripserit, *in privos homines*. Subjicit enim, 'id est enim privilegium.' Postea interpretatur: 'Ferri de singulis nisi centuriatis comitiis noluerunt.' Vide Gellium lib. x. cap. 20. Jos. Scal.

Privos privasque] Vide Cujacii ob-

servat. lib. xy. cap. 18. *Privus* autem est ejusque proprius, suus. Horat. lib. i. Ep. 1. 'Nauseat et locuples, quem ducit priva triremis.' Livius lib. vii. 'Milites singulis bobus in præsentia: duplici frumento in perpetuum: binisque privis tunicis donati.' Est autem a *πρίω*, emo, quia, quod quis emit, is sibi illud proprium fecit: et inde pro singulo, unico, solitario *privus* dictus. Liv. lib. xxx. 'Fecialibus postulantibus Senatus consultum factum est, in hæc verba: ut privos lapides silices privasque verbenas secum ferrent.' Et Lucil. 'Culcitulæ accedunt privæ centonibus' binis.' A *privus*, est *privatus*, et *privare*: de *privilegio* infra. Duc.

^q *Pro*] Infra: Fere omnia ex Epitome divinare potes. Hoc tamen præterea habebat Festus, quod Attium in Menalippo, vel Ennium in Menalippa, item Plautum in Condalio citabat. Jos. Scal.

^r *In compositione ponitur*] Male hic Pauli et Festi verba cohæserunt.

ponitur alias pro privandi facultate, ut, in propudio, prohibendo, quia utrumque abnuat in his esse pudorem, potestatemque: alias aliud pro alio, ut, pro pecunia, pro prædio, pro consule: alias pro admiratione, ut, pro Jupiter. Accius in Melanippo, pro Jupiter. manu omnium. Plautus in Condalio alias pro ante, ut, pro ostio, alias pro in, ut dicimus promittere barbam, et capillum.

Pro censu classis Juniorum^s Ser. Tullius cum dixit in descriptione centuriarum, accipi debet in censu, ut ait M. Varro in libro sexto rerum humanarum: sicuti pro æde Castoris, pro tribunali, pro testimonio.

Pro scapulis^t cum dicit¹⁷ Cato, significat pro injuria verberum: nam complures leges erant in cives rogatæ, quibus sanciebatur poena verberum: his significat prohibuisse multos suos civis in ea oratione, quæ est contra M. Cœlium: Si em percussi,¹⁸ sæpe incolumis abii: præterea pro republica, pro scapulis, atque ærario multum Reipub. profuit.

Pro scapulis cum dixit Cato, significavit, pro injuria verberum.

//////////

17 Ed. Scal. dixit.—18 Legendum monent Scal. *Dac. hostem percussi. Pro profuit legit et *Dac. profui.**

NOTÆ

superiora sunt^a Pauli, Festi quæ sequuntur, sed ita supplenda: *Pro significat in, ut pro rostris, pro æde, pro tribunali: in compositione ponitur, &c.* In illis, *pro æde*, fallitur Festus; neque enim ibi *pro* significat *in*, sed *ante*, ut infra 'pro ostio.' Sed vide Gellium lib. xi. cap. 3. *Dac.*

^a *Pro censu classis Juniorum*] Id est, in censu: et hæc Tullii regis verba intelligenda de distributione centuriarum in qualibet classe. Nam sex populi Romani classes in centum et

nonaginta tres centurias divisit Tullius. Vide Dionysium lib. iv. et Liv. lib. i. Tullii verborum sensus: In censu classis juniorum centuriæ sint totidem, &c. *Idem.*

^t *Pro scapulis*] In verbis Catonis, *Si em percussi*, legendum *hostem percussi*. Et id prior vidit Scaliger. Ratio hujus corruptelæ est, quod cum priores duæ literæ *ho* in exemplari non apparerent, ex reliquis *stem* junctis fecere *si em*. *Pro profuit, lege profui. Idem.*

Pro sententia, ac si dicatur in sententia, ut pro rostris, id est, in rostris.

Proædificatum ^u dicitur, quod ex privato loco pro- [FEST. cessit in publicum solum.

Probi,^x velut prohibi, qui se a delinquendo prohibent.

Probrum,^y stuprum, flagitium, ut Attius in Helenibus : qui, nisi probrum, omnia alia indelicta æstimant. Cæcilius in Davo : Ea tum compressa parit huic puerum, sibi probrum.

Probrum, stuprum, flagitium. [PAUL.

Probrum^z virginis Vestalis, ut capite puniretur ; vir, [FEST. qui eam incestavisset verberibus necaretur : lex fixa in atriò Libertatis cum multis aliis legibus incendio consumpta est, ut ait M. Cato in ea oratione, quæ de auguribus inscribitur. Adjicit quoque virgines Vestales sacerdotio exauctoratas *quæ incesti damnatæ, vivæ defossæ sunt, quod sacra Vestæ matris polluissent, nec tamen, licet nocentes, extra urbem obruebantur : sed in Campo proxime portam Collinam, qui sceleratus appellatur.*

Procalare,^a provocare, ex Græco καλεῖν, id est, vo- [PAUL. care : unde Kalendæ, calumnia, calones, caculæ, et calatores.

NOTÆ

^u Proædificatum] Idem opinor esse quod, 'projectum,' 'provolans,' Græcis πρὸφορον. Vide 'Mæniana.' Idem.

^x Probi] Velut prohibi. Nam et probere dicebant pro prohibere. Lucret. lib. 1. 'Nam sive est aliquid quod probeat, officiatque.' Idem.

^y Probrum] Quasi prohibum, quod prohibere a nobis debemus. Et non tantum de stupris et flagitiis. Ut Plant. 1. 2. 'Atque insinulabit eam probri.' Et Sueton. Cos. 43. 'Diremit nuptias prætorii viri, qui digressam a marito post bidnum statim duxerat, quamvis sine probri suspitione.' Sed etiam de qualibet alia turpitudine. P. Africanus de mulcta : 'Omnia mala, probra, flagitia, quæ

homines faciunt, in duobus rebus sunt, malitia atque nequitia.' Idem.

Probrum] Versus Attii plane Stoicæ decretum est : οὐδὲν κακόν, εἰ μὴ αἰσχρόν. Jos. Scal.

^z Probrum] Quæ Festo desunt, addi poterunt ex iis quæ ab historicis dicuntur de pœna Vestalium corruptarum. Vide 'Sceleratus campus.' Ant. Aug.

Probrum virginis] Optime ait, Sacerdotio exauguratas postea damnatas vivas defodi. Nam insinulatæ virgines primo decreto pontificum sacris abstinere jubebantur. Deinde facto judicio, vivæ defossæ. Vide 'sceleratus campus.' Dac.

^a Procalare] Vide 'Calatores.' Vide

Procalato,^b provocato.¹⁹

Procalato, provocato, et procitato etiam usurpari solet. [FEST.

Procapis,^c progenies, quæ ab uno capite procedit. [PAUL.

Procari,^d poscere: unde procaces meretrices, ab assidue poscendo: et proci uxorem poscentes in matrimonium.

Procari, poscere est:^e unde et proci, et meretrices [FEST. procaces, et verbum procas, id est, poscis.

Procat^f dicebant, pro poscit.

Procedere dicebant interdum pro succedere, interdum pro porro cedere. [PAUL.

Procedere^g interdum succedere, interdum pone cedere. [FEST.

Procellunt,^h procumbunt. [PAUL.

Procera,ⁱ prolixa, et in longum producta, quasi ex cera ob ejus facilitatem.

19 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Procalatio, provocatio*.

NOTÆ

etiam ‘cacula’ et ‘calones,’ et Festi inconstantiam ride, si illa Festi sunt. Sed frustra est etiam Festus, cum ait *calumnia*, a *calare*. Est enim a *caluor*, id est, frustor, decipio. A *calupino calutum*. Vide Charisium et Priscianum. *Idem*.

^b *Procalato*] Vide ‘prociunt.’ *Id.*

^c *Procapis*] Glossarium: ‘Captam, τὴν ἀπὸ προγόνων οἰκίαν.’ Lege *Captam*. Isidorus: ‘Procapius, proximus. Procapius, proximus.’ *Jos. Scal.*

^d *Procari*] Α πολὺξ, dos, donum, stipēs: προῖσσω peto, manum extendo, inde *procor*, uxorem peto. Inde et *precari*, ut pro ‘Apollo,’ ‘Apello,’ &c. a *procari* meretrices dictæ *procaces*. Servius I. *Æn.* ‘procax proprie petax est. Nam procare est poscere, unde et proci petitores dicuntur.’ *Procax*, Græcis πολίκτης. Vide Nonium: alii tamen a *prociendo*, provocando, lacessendo. *Dac.*

^e *Procari, poscere est*] Hæc a superioribus disjungenda; sunt enim verba Festi. *Idem*.

^f *Procat*] Livius Ægistho: ‘Quin, quod parere vos majestas mea procat, Toleratis, extemploque illam deducitis.’ *Idem*.

^g *Procedere*] In fine legendum ut in Epitome *porro cedere*: id est, progredi. *Idem*.

^h *Procellunt*] Puto Festum ante oculos habuisse locum Plauti qui est in Milite III. I. ‘Procellunt se et procumbunt dimidiati, diem appetunt.’ *Procellunt*, id est, movent. A *cello*, quod a κέλλω, κινῶ, moveo. *Idem*.

ⁱ *Procera*] A *pro* et *cera*, quod ineptum est. *Procerus* est a *procer*, quod a *procus*, vel potius a *pro* et *cerus*, sanctus, id est, magnus. Sive a *pro* et *cerno*, vel a *προεχῆς*, eminens, *Æolice προέχρη, procer*. Vide ‘procum.’ *Idem*.

Procestria^{20k} dicuntur, quo proceditur in muro. Ælius procestria ædificia¹ dixit esse extra portam. Artorius procestria, quæ sunt ante castra, etiam qui non habent castra, propugnacula, quibus pro castris utuntur, ædificant.

Procincta classis^l dicebatur, cum exercitus cinctus erat Gabino cinctu confestim pugnaturus. Vetustius enim fuit multitudinem hominum, quam navium, classem appellari.

Procinctam^m classem, id est, paratam ad bellum militum multitudinem, Diali Flamini videre non licuit.

Procincta classis dicebatur, exercitus ad prælium [FEST. instructus, et paratus: quem diali Flamini videre non li-

////////

20 In Ms. Procastria.—1 Ed. Scal. ædificis.

NOTÆ

^k Procestria] Glossarium: 'Procastria, οἰκήματα πρὸ παρεμβολῆς.' Jos. Scal.

Procestria] In Ms. Procastria, et ita Gloss. 'Procastria, οἰκήματα πρὸ παρεμβολῆς.' Item 'Procastria, οἱ πρὸ παρεμβολῶν τόποι.' Dac.

^l Procincta classis] Quis fuerit cinctus Gabinus vix demonstrari posse arbitror, ita super eo variant scriptores. Servius vii. Æneid. 'Incincti ritu Gabino, id est, toga purpura caput velati, parte succincti.' Idem lib. vii. 'Gabinus cinctus est, toga sic in humerum rejecta, ut una ejus lacinia a tergo revocata hominem cingat.' Isidor. lib. xix. cap. 24. 'Cinctus Gabinus est, cum ita imponitur toga, ut lacinia, quæ postrinsecus rejicitur, attrahatur ad pectus, ita ut ex utroque latere picturæ pendeat, ut sacerdotes gentiliū faciebant.' Idem.

^m Procinctam] Præter Pauli Epitomen, Pompeius scripserat, cur procincta diceretur, quod procincti ad

pugnam ire soliti fuerint, unde testamenta in procinctu fieri dicta sunt, quæ a militibus fierent. Vide Gell. lib. i. cap. 11. et lib. xv. cap. 17. Cic. lib. i. de Oratore. Plutarch. in Coriolan. Justin. lib. xi. Instit. tit. de testamentis. Vide proximum superius caput. Ant. Aug.

Procinctam] Glossarium: 'Procinctum, ὅταν εἰς πόλεμον συγκαλέσωνται.' Porro ita videtur scripsisse Festus: Procinctam classem Flamini Diali, hoc est, milites ad prælium instructos, et paratos videre non licet: antiqui enim procinctum dixerunt, ut nunc quoque, cum exercitus instructus est. Procincta autem acie ad pugnam ire soliti erant: unde dicuntur testamenta in procinctu fieri, quæ instructa acie nuncupabantur; vel, quæ ad pugnam ituri nuncupabant. Jos. Scal.

Procinctam classem] Gloss. 'Procinctum, ὅταν εἰς πόλεμον συγκαλέσωνται.' id est, 'Quando ad prælium convocantur.' Vide 'Classis,' et 'in procinctu.' Dac.

cet: *antiqui enim procinctum militem dixerunt, ut nunc quoque cum exercitus instructus est: procincta autem ideo quod togis incincti ad pugnam ire soliti fuerint. Unde et testamenta in procinctu fieri dicta, quod faciunt ad pugnam ituri.*

Procitant,ⁿ pro vocitant: citare enim vocitare est: [PAUL. unde procet et prociet.

Procitare^o sæpe prolicere,² id est, producere. [FEST.

Procitum^p testamentum dicebatur, veluti procatum, provocatum, id est, irritum, ac ruptum. Procitum, cum prima syllaba corripitur, significat petittum. Livius: Matrem procitum plurimi venerunt.

Procubitores^q dicuntur, qui noctu custodiæ causa ante castra excubant: cum castra hostium in propinquo sunt.

Procubitores dicuntur fere velites,³ qui noctu custodiæ causa ante castra excubant, cum castra hostium in propinquo sunt: ut M. Cato in eo, quem de re militari scripsit.

Proculinat,⁴ promittunt, ait significare Antistius de jure pontificali libro nono.

2 Vet. lib. pollicere.—3 Vet. cod. feri velites.—4 Ms. Proculinant. Vide Notam.

NOTÆ

ⁿ Procitant] Lego infra, *procit et prociet*. Etsi falsum est quod ait Paulus: nam a *cicio*, voco, est *cito*, unde *procito*: Gloss. ‘procitat, προσκαλείται.’ Idem.

^o Procitare] Prolicere, id est, provocare, producere. Idem.

^p Procitum] Verba ex veteri Odyssea, *Matrem procitum plurimi venerunt*, sunt ex illo: Τόσσοι μητέρ’ ἐμὴν μνῶνται. Jos. Scal.

Procitum] A *procieo*. Et infra *procitum*, petittum, pro procatum. Verba Livii ex veteri Odyssea, ex illo Homeri: Τόσσοι μητέρ’ ἐμὴν μνῶνται. Dac.

^q Procubitores] Qui procubant custodiæ causa. Gloss. ‘procubitor, προυβός.’ Idem.

^r Proculinat] Ms. *proculinant*: a *proculio*: quod infra in Epitome Paul. nisi ex illo hic etiam malis *proculiunt*. Suspiciatur Vossius, ut *promittere*, quod est *προβάλλειν*, sumitur pro *polliceri*, quia, qui spondet, verbis aliquid in longum movet ac mittit, ita *proculio* dici, quia quis *procelit*, sive *procellit*, hoc est, verbis longe dimovet, mutato *e* in *u*. Meursius vero legebat, *proculinunt*, *pronunt*, pro *proculiunt*, sicut ‘obinunt,’ ‘ferinunt,’ ‘solinunt.’ Idem.

Proculiunt, promittunt.

[PAUL.

Proculum^s inter cognomina eum dicunt, qui natus est patre peregrinante a patria procul. Proculos sunt, qui credant ideo dictos, quia patribus senibus, quasi procul progressis ætate, nati sunt.

Procum^t patricium in descriptione (ceas si unquam [FEST. fecit Ser. Tullius, significat procerum ii enim sunt principes: nam proci dicuntur, qui poscunt aliquam in matrimonium, Græce *μνηστῆρες*: est enim procare, poscere, ut cum dicitur in iudice collocando^u si alium procas, nive eum procas: hoc est, poscis: unde meretrices procaces.

Prodegeris,^x consumpseris, prodideris,⁵ ut Cæcilius in Hymni⁶ de prodigere est, cum nihil habeas, te inridier:⁷

//////////

5 Legendum monet Dac. *perdideris*.—6 Ed. Scal. in *Hymni prodigere*. Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *Hymuide*.—7 Dac. legend. monet *inridier*.

NOTÆ

^a *Proculum*] Proprie, qui ποῦτῃς *τη-λυέτης*. Jos. Scal.

Proculum] A *procul*, *proculus*, ut Græcis, a *τῆλε*, *procul*, *τηλύγετος*, cuius etiam duplicem notionem tradit Eustath. *τηλύγετος*, παῖς ὁ ὕστατος καὶ πῶρρω τῆς ἡλικίας γενηθεὶς τοῖς τοκεῦσιν. ἢ τῆλε ὄντι τῷ πατρὶ γενηθείς. Id est: 'Puer ultimus et parentibus ætate provectis natus, vel procul peregrinanti patri natus.' Dac.

^t *Procum*] Plantus Pænulo: 'Nequicquam hos procos mihi elegi,' hoc est, proceres, εἰρωνικῶς. Jos. Scal.

Procum patricium] Lege, ut viri Docti, in descriptione classium quam fecit Ser. Tullius significat procerum. *Procum patricium*, pro 'procorum patriciorum.' Ut 'fabrum' pro 'fabrorum.' *Procorum* autem pro *procerum*. Hinc intelligendus locus ille Ciceronis de Oratore ad Brutum:

'Jam, ut Censoriæ tabulæ loquuntur, fabrum et procum andeo dicere, non fabrorum et procorum.' Ea voce usus est etiam Plantus in Pænulo: 'Nequicquam hos procos mihi elegi.' *Procos*, id est, *proceres*: Ironice. De *procis* et *procure*, vide 'procari.' Dac.

^u *In iudice collocando*] Hinc intelligendus S. Gregorius: 'possumus rei inexpertæ arbitrum collocare.' *Idem*.

^x *Prodegeris*] Lege: *Prodegeris, consumpseris, perdideris*. *Prodigere* est, porro agere, id est, consumere, perdere: inde *prodigus*, ut infra 'prodignæ hostiæ,' quæ totæ consumuntur. Et *prodigus*, bonorum consumtor. Plant. Aulul. II. S. 'Festo die si quid prodegeris, Profesto egere liceat, nisi peperceris.' A *prodigus, prodigitas* Lucil. et *prodigentia* Tacit. Infra in versu Cæcili legendum *inridier*. *Idem*.

et Plautus in *Nervolaria*: *Productæ prodigium esse in amatorem addeceat*.⁸

Prodigere est *consumere*, unde et *prodigus* fit. [PAUL. *Prodidisse*, tempus longius fecisse.]

*Prodidisse*⁹ non solum in illis dicitur, qui patriam [FEST. hostibus prodiderunt, sed etiam tempus longius fecisse, ut Cato: *Te, C. Cæcili, diem prodidisse*⁹ militibus legionis tertiæ, cum proditionem non haberent.

Prodigia,² quod prædicunt futura: permutatione G literæ: nam quæ nunc C appellatur, ab antiquis G vocabatur.

8 Legit Scal. *Pollucte prodigum esse amatorem addeceat*. Vet. cod. *esse in m' amatorem addeceat*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *in me amatorem addeceat*. —9 Ead. ed. *prodidisse*. Vide Notas inf.

NOTÆ

¹ *Prodidisse*] *Prodita* res, et *producta*, pro eodem dicitur, Livius lib. xxxviii. 'Cum invidiam et certamina cum Tribnis prospiceret, die longiore *producta*, in Liternum concessit, certo consilio, ne ad causam dicendam adesset:' male vulgo *producta*. Libro iii. 'in carcerem est conjectus, eique Tribnus diem *prodixit*.' Et, 'Adeoque constantia sua et Tribnos obstupescit, et plebem, ut diem ipsi sua voluntate producerent.' Lege, *prodicerent*. Paulo post: 'antequam *producta* dies veniret, moritur.' Lege, *producta*. Sed et apud Gellium corruptum invenies, porro apud Livium et *prodita die* legitur. Lege ita verba Catonis: *Te, C. Cæcili, diem prodidisse militibus legionis tertiæ, cum proditionem non haberes*. *Proditionem* magistratus dicitur habere, quomodo et *vocationem*, et *præhensionem*, hoc est, *prodendi*, *vocandi*, *præhendendi* jus. In vetustissima lege fracta extant vestigia *productæ* diei his verbis. EX. HACE. LEGE TRIBVENDEI. CAVSSA. PRODEIXERIT IS. VTEI, QVOD. RECTE. FACTVM. ESSE

VOLET. FACITO. Jos. Scal.

Prodidisse] *Prodere*, porro dare: et non solum decipere, deserere, sed et in lucem edere, posteris tradere. Item *prodere* est, proferre, producere. Terent. And. ii. 1. 'Ut aliquot saltem nuptiis *prodat* dies.' Est *prodita dies*, dies *producta*. Sed falsus est Scaliger, qui tradit *prodita dies*, idem esse quod *producta*. Nam *prodita*, est *prolata*. At *producta*, est *prædicta*, *prænuntiata*. In verbis Catonis optime Scal. *cum proditionem non haberes*. *Proditionem* habere magistratus dicitur, ut *vocationem*, *præhensionem*, id est, jus *prodendi*, *vocandi*, *præhendendi*. Sic *spectionem* et *nuntiationem* in auguralibus, jus *spiciendi* et *nunciandi*. Vide 'spectio.' *Dac*.

² *Prodigia*] Minime crediderim C appellari ab antiquis, quæ postea G dicta est: licet maxima fuerit utriusque literæ affinitas, uti apud Græcos media esse dicitur r inter k et x. Sed fortasse Festus significat, quæ nunc G litera *prodigia* dicuntur, ab antiquis C litera dicta esse *prodicia*. Sed si dicta sunt a prædico,

Prodigiatores, haruspices prodigiorum interpretes.

Prodigiatores, prodigiorum interpretes. [PAUL.

Prodiguæ^a hostiæ vocabantur, quæ consumuntur; unde homines quoque luxuriosi prodigi.

Prodiguæ hostiæ vocantur, ut ait Veranius, quæ [FEST. consumuntur: unde homines quoque luxuriosi, prodigi.

Prodinunt,^b prodeunt, ut Ennius annalium lib. tertio: Prodinant famuli, tum candida lumina lucent.

Prodit non solum, in apertum exit, significat; sed [PAUL. etiam, porro it.

Prodit,^c memoriæ porro dat, et fallit: item ex interiore loco procedit: item perdit, ut Ennius: Non in sperando cupidi rem prodere summam.

Prodit,¹⁰ memoriæ porro dat, et fallit: item ex interiore loco procedit: item perdit, ut Ennius lib. sexto decimo: Non in sperando cupide¹¹ rem prodere summam.

Produit,^d porro dederit: ut est in lege censoria: PORTICUM

////////

10 Ead. ed. *Prodita*.—11 Vet. lib. *cupidi*.

NOTÆ

non una litera, sed plures mutantur: quare puto esse dicta a prodico, et forte ita scribendum esset apud Festum. *Ant. Aug.*

Prodigia] Lege infra ex Vossio: Nam quæ nunc *g* appellatur ab antiquis *c* vocabatur. Ait *prodigium* esse quasi *prodicium*, a prædicendo, quia quæ nunc *g*, antiquis erat *c*. Et huic Festi etymo adsentit etiam Tullius. Vide supra in 'monstrum.' Sed dissentit Nonius: 'Prodigium autem,' inquit, 'semper pessimum est, dictum quasi porro adigendum.' Ergo *prodigium*, quod porro agatur quasi *prodagium*. Favet, quod secunda in *prodigium* corripitur, quæ produceretur, si a prædicendo. Sed fallitur Nonius cum ait *prodigium* semper esse pessimum. Nam esse de bono Virgil. v. *Æneid*.

'Nunc tempus agi res, Nec tantis mora prodigiis.' Ubi Servius: 'Ecce, inquit, prodigium de bono.' *Dac.*

^a *Prodiguæ*] Vide 'prodegeris.' *Idem.*

^b *Prodinunt*] *Prodeo*, *prodino*, ut 'redeo,' 'redino.' Vide 'redinunt.' *Idem.*

^c *Prodit*] *Prodit* memoriæ, posteris, porro dat, item fallit, deserit, perdit. A *prodo*. Vide supra 'prodidisse.' *Prodit*, procedit, a *prodeo*. *Idem.*

^d *Produit*] Hæc verba mendosa videntur: habeto, *prodito*, alias *prodiderit*. Fortasse significat, *Prodnit* significare, aut, porro dederit, aut, prodiderit. Prioris significationis exemplum esse in lege Censoria: ubi *prodito* significat, porro dato. *Ant. Aug.*

SARTAM, TECTAMQUE HABETO, PRODITO: alias prodiderit.¹²

Profanum^e est, quod fani religione non tenetur.

12 Vide Notas.

NOTÆ

Produit] Verba legis Censoriæ ita sententia postulante legerim: PORTICVM. SARTAM. TECTAMQVE. PRODIT. *Jos. Scal.*

Produit] In lege tamen censoria, quam, ut exemplum, Festus producit, nulla mentio vocis *produit*. Legebatur Scaliger. PORTICVM SARTAM TECTAMQUE PRODIT. Mihi omnia legis verba, quæ Festus prodit, sana videntur, sed ejus tantum membrum deesse. Suppleo: PORTICVM SARTAM TECTAMQUE HABETO PRODITO. NEI PRODIT. Jubet lex conductorem porticum sartam tectamque a Censoribus accipere, et absoluto locationis tempore, eandem sartam tectam prodere, ni *produit*, id est, prodiderit, mulcta ei dicatur. Vel quid simile. Poterat etiam et scriptum fuisse CUM PRODIT: id est, cum prodiderit, ut censores cognoscant, judicent, probent. Et ita hanc legem censoriam, quæ ad hoc viros eruditos torsit, sartam tectamque a nobis proditam, doctis spero gratum fore. *Dac.*

^e *Profanum*] Hic locus totius libri argumentum est. Sed miror cur tantum numerum librorum Verrii dixerit, seque libros paucos fecisse: cum libro quinto Verrii initium P literæ fuerit. At Festi quintus decimus. Inscriptio quoque non convenit libris Verrii, neque etiam libris Festi, qui de verborum significatione in antiquo libro inscribuntur. *Ant. Aug.*

Profanum] Infra: verbum alieno loco positum, nam de verbo 'Porricere' disputabat. Ad quod locum

ex Plantina Pseudolo profert: 'Atque in manibus exta teneam, ut porriciam: interea loci Si lucri quid datur, potius rem divinam deseram.' Deinde disserebat de profanatione eorum, quæ porriciebantur: ea videlicet, quæ porriciuntur, profanari docens: et profanata consumi. Varro: 'Itaque ob id in fano consumebatur omne, quod profanum erat, ut etiamnum fit, quod Prætor urbanus quotannis facit, cum Herculi immolat publice juvencam.' In fine ita lego: *ea autem, de quibus dissentio, et aperte, et breviter, ut sciero, scripta in his libris meis inveniuntur, qui inscribuntur: PRISCORVM VERBORVM CVM EXEMPLIS.* Neque dubium est, quin ita scripserit Festus. Sed libri ii interciderunt. Nam quod docti viri putant Festum de his, quos in manu habemus, loqui; et percant ipsi, et alios in errorem inducunt. Nam neque Festus hos libros, qui extant, vocasset suos, cum sint Verrii, neque in istis libris instituit reprehensionem Verrii, præterquam in locis admodum paucis, idque obiter: neque paucos hos libros vocasset, cum supra 19. scripserit, neque hæc est horum librorum inscriptio, cum a Macrobio vetere auctore de verborum significatione citentur. His, et pluribus rationibus, atque adeo tenore verborum Festi, inductus, quilibet potest advertere libros PRISCORVM VERBORVM CVM EXEMPLIS non esse eosdem cum his nostris de VERBORVM SIGNIFICATIONE. *Jos. Scal.*

Profanum] Hic locus pessime dis-

Profanum, quod non est fanum.¹³ Plautus: Sa- [PAUL.
crum, an profanum habeas, parvipenditur.
Porriciam^f *pro porro jaciam, maxime de extis dicebant* [FEST.

////////

13 Vet. lib. *fanum*.

NOTÆ

tractus; hiatus enim qui post *progenerum* apparent huc pertinebant. Locum adi. *Profanum* proprie est quod ex religioso et sacro in hominum usum conversum est. Servius ad illud XII. Æn. 'Quos contra Æneadæ bello fecere profanos.' 'Profanum,' inquit, 'proprie dicitur, quod ex religiosa re in hominum usum convertitur.' Et: 'at postea dicendo bello fecere profanos, docuit profanum esse quod a religione in usum hominum transiit: sacro profanum contrarium, ut festo profestum, fano nefastum. Ergo, non omne, quod sacrum non sit, profanum, sed quod sacrum fuerit et desierit.' Verum illud non semper a Veteribus observatum, qui sæpe *profanum* dixere de eo quod nunquam sacrum fuerat. *Duc.*

^f *Porriciam*] Hunc Festi locum nemo homo intelligat, qui tamen unius literulæ immutatione planus fiet. Lego: *contra id consumitur in sacro quod est profanatum. At Verrius eodem libro de significatione verborum (sint dicta libere si quæ contra dixerit) arbitrabatur, &c.* Illud nam, quod in schedis ita apparet, *na*, a voce *arbitrabatur* natum puto, reduplicata priori syllaba *ar* arbitrabatur. Primo quid sit *porricere* exponit Festus. Item quid intelligendum sit, cum dicitur id consumi in sacro quod est profanatum. Deinde Verrium reprehendit, quod arbitrabatur ob eam causam porrici exta aris et foculo, quia profana ea quoque, id est, ut ipse Verrius interpretabatur, Deo dicta con-

sumere erat necesse. Et optime quidem Festus; neque enim, ut Verrius putavit, quæ Deo porriciebantur ea *profana*, sive *profanata* dicta, neque ea aris et foculo porrecta, quod ea consumere erat necesse. Verum id, quod Deo offerebatur, *porrectum* dictum, reliquum omne, nnde illud *porrectum* detractum, *polluctum* et *profanatum* dicebatur, quia cum Deo sacrum et fanatum fuisset, porrecta tantum eorum parte, populo, spectatoribus apponebatur, et ab iis consumebatur, unde quod e sacro et religioso in hominum usum cedebat *profanum* et *profanatum* dictum. Idque ut clarius fiat, iterum inculcandum et insigendum: *Pollucere* apud veteres Romanos erat dapem apparare ac dedicare, sacrificale convivium in Deorum honorem, puta Jovis, Herculis, instruere. Ex eo quod in Dei aram sive foculum ex sacrificii ritu conjectum erat, id *porrici* proprie dicebatur. Macrobi. lib. III. cap. 2. 'Ex disciplina aruspicum porriciendi verbum sacrificantibus est solenne, sicut Veranius ex primo libro Fabii Pictoris ita dissertationem hujus verbi exsecutus est: Extæ porriciunt, Diis danto in altaria aramve, focumve, eave, quo exta dari debebunt.' Postquam illud porrectum fuerat, reliquum omne sacrum esse desinebat, et proprie *polluctum* et *profanatum* dicebatur, quia a populo et spectatoribus consumebatur. Plaut. Rudent. sc. ult. 'spectatores, vos quoque ad cœnam vocem, Ni daturus nihil sim,

antiqui: Plautus in Pseudolo: Atque in manib. exta teneam, ut porriciam, interea loci: porricitur autem focolo

NOTE

neque sit quicquam pollucti domi, Neve adeo vocatos credam vos esse ad cœnam foras.' Et Stich. v. 4. 'Hodie polluctura, præter nos, jam dabitur nemini.' *Pollucturam* vocat, quod supra *polluctum*. Varro, etsi minus quid *profanum* esset intellexit, tamen ita rem declarat, ut omnem dubitandi locum tollat. Verba ejus, quia nemini hactenus intellecta, sive adeo declarata, non piget ascribere. 'Hinc profanum est,' inquit, 'quod ante fanum, id est, conjunctum fano: hinc profanatum, quod in sacrario polluctum, atque inde Herculi Decuma data ab eo est, quod sacrificio quodam fanatur, id est, ut fani lege sit. Id dicitur polluctum quod a porriciendo est fictum. Cum enim ex mercibus libamenta porrecta sunt Herculi in ara, tum pollutum est. Ut cum profanum dicitur, id est, proinde ut sit fani factum. Itaque ubi olim fano consumebatur omne quod profanum erat, ut etiam fit, quod Prætor urbanus quotannis facit, cum Herculi immolat publice juveneam.' Hæc Varro: cujus postrema verba, quia per librarium negligentiam unius et alterius literulæ inmutatione et corruptione non leviter sunt deformata, ita emendari debere certum est: *Cum enim ex mercibus libamenta porrecta sunt Herculi in ara, tum pollutum est, et tum profanum dicitur, id est, proinde ut sit fani factum. Itaque ibi olim in fano consumebatur, &c.* Sed quia emendationum omnium tum demum ratio vera est et aperta, cum, quæ antea indissolubilia erant, ea nullo negotio dissolvuntur et enodantur, videamus virisne doctis hæc nostra emendatio probanda sit an exigenda. Ait Varro, 'Quod in sacrario pollucetur, et sacrificio quo-

dam fanatur, ut ad instar fani sit, postquam inde Herculi decuma est data, omne id profanatum, et polluctum dicitur.' Huc usque verbis Varronis satis insistimus: pergit: 'Id omne autem dicitur polluctum, a porriciendo voce effecta. Nam, cum ex dapibus libamenta porrecta sunt Herculi in ara, tum polluctum est, id est, tum pollucta reliqua daps dicitur, et tum etiam dicitur profana, id est, &c. Itaque ibi in fano consumebatur omne id quod profanum erat,' &c. Nunc Varronis verba luce ipsa clariora, unde sat scio nemo aliter se satis expediat. Et certe maxime Reipublicæ literariæ intererat, ut ne hic locus Varronis et alter Festi diutius in tenebris laterent. Varro quidem, ut superius diximus, non satis intellexit quid proprie esset *profanum*, cum ait dici 'profanum, proinde ut sit fani factum.' Et eo graviter lapsus est, quod *fanatum* inter et *profanatum* nullum discrimen statuit, quod maximum esse facile evincunt quæ hic a nobis posita sunt, et ex Veterum fere omnium auctoritate comprobatur. Meminerint igitur Latinitatis et rituum Romanorum studiosi, minime viris doctis credendum esse cum audacter affirmant, quæ porriciebantur ea *pollucta* et *profanata* dicta, cum contra *profana*, sive *profanata*, et *pollucta* tum demum dicta sint omnia sacrificalia illa convivia postquam eorum projecta erat pars aliqua quæ proprie *porrici* dicebatur. Nam *polluctum* id dicebatur quod populo exponebatur, quod non fiebat nisi post ejus partem aliquam porrectam. Inde apud Plant. Rudent. 'Non sum pollucta pago Potiri ut me abstineas manum.' 'Pollucta pago,' id est, pago expo-

arisque quod consecrandum est Deo, dicandumque, contra id consumitur in sacro, quod est profanatum, ut Verrius eodem libro, de significatione verborum, sint dicta libere; si quæ contra dixero, nam arbitrabatur¹⁴ ob eam causam porrici exta aris et foculo, quia profana ea quoque, id est, Deo dicta, consumere¹⁵ est necesse. Cujus opinionem neque in hoc, neque in aliis compluribus refutare minime necesse est: cum propositum habeam ex tanto librorum ejus numero intermorta jam, et sepulta verba, atque ipso sæpe confitente nullius usus aut auctoritatis præterire, et reliqua quam brevissime redigere in libros admodum paucos: ea autem, de quibus dissentio, et aperte, et breviter, ut sciero, scripta in his libris meis[§] invenientur: inscribuntur: PRISCORUM VERBORUM CUM EXEMPLIS.

Profesti dies^h dicti, quod sint procul a religione numinis¹⁶ divini. Cæcilius: Quod facimus pro festo fecisti tantundem festivo die. Item Afranius in Privigno: Æque pro festo, contra cum celebras.

////////

14 Ed. Scal. 'libere: si qua contra dixere, nam arbitratur.'—15 Ead. ed. consume. Vide Not.—16 Ead. ed. nominis.

NOTÆ

sita. Et in Curenlione: 'Quod quidem mihi polluctus virgis servus,' &c. 'Servus polluctus virgis,' facete dicitur, virgis subjectus, expositus. Non vero, ut interpretatur Camerarius, 'virgis cumulatus;' neque enim ara Herculis omni esculentorum et poculentorum genere erat referta, ut ipse putavit, sed eorum parte aliqua quæ porrici proprie dicebatur. *Idem.*

§ Scripta in his libris meis] Lege, Inscripta in his libris meis invenientur, qui inscribuntur, &c. Vide antea Scalligerum. *Idem.*

^h Profesti dies] Afranii exemplum, quod citabat Festus ex Privigno, ex-

tat integrius apud Nonium: 'Quæ nos solemus facere festivo die, Quotidiano opere promiscet omnia. At quæ profesto, contra: cum celebras focum.' Ita enim legendum apud Nonium. *Jos. Scal.*

Profesti dies] Opponuntur diebus festis. Et dicti profesti quod pro, id est procul, a festis sunt. Integrum locum Afranii hic affert Nonius in voce profesti: 'Quæ festivo facere nos solemus die, Quotidiano opere promiscet omnia, Æque profesto concelebras focum.' Legit Scaliger. Quæ nos solemus facere festivo die, Quotidiano opere promiscet omnia. At quæ profesto contra: cum celebras fo-

Profesti dies procul a religione numinis divini. [PAUL.

Profestum diem dicebant, qui festus non erat.

Profestum est facere,ⁱ tanquam profanum facere, id [FEST. est, quod eo die, qui dies feriarum non est, facere, vel, ut quidam dixerunt, pro eo facere velut feriæ non sint; aut id facere, quod feriis fieri non liceat. Itaque diem profestum, diem sine feriis esse.

Profundum,^k quod longe habet fundum. [PAUL.

Profundum dicitur id quod altum est, ac fundum [FEST. longe habet. Pacuvius in Modo: neque profundum.

Profusus^l super modum sumptuosus dicebatur. Terentius in *Adelphis*, *profundat, perdat, pereat, nihil ad me. Alias abjectus jacens*; et Pacuvius in *Teucro*: *Profusus gemitu murmuro ocei stians ruat.*

Profusus supra modum sumptuosus. Terentius: [PAUL. *profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet: alias abjectus, jacens. Pacuvius: Profusus gemitu, murmure.*¹⁷

17 Ead. ed. *murmuro*.

NOTÆ

cum. Ait Afranius: Quæ nos facimus diebus festis, tu diebus profestis omnia permisceas: At quæ nos profestis facimus, tu id omne diebus festis cum celebras focum. Nam diebus festis Deorum focus celebrabatur. *Dac.*

ⁱ *Profestum facere*] Deest *facere licet*, vel quid simile. Sensus est: 'Profestum facere est tanquam profanum facere, id est, facere quod eo die, qui dies feriarum non est, facere licet.' Hic intelligere videtur Festus *profestum facere* eos dictos qui festos vitiabant, id est, qui diebus festis illud agebant, quod quotidiano opere tantum licebat. *Idem.*

^k *Profundum*] Diomedes capite de præpos. 'Pro præpositio significat porro, ut cum profundum dicimus pelagus, ut cui porro fundus sit.'

Vide 'altum.' Servius ad illud 1. *Æneid.* 'Cælumque profundum.' 'Profundum autem,' inquit, 'et sublimè dicitur.' Item: 'Et sicut hic profundum in altitudinem, sic alibi fastigia in infima parte. 'Forsitan et scrobibus quæ sint fastigia quæras.''' *Idem.*

^l *Profusus*] Versus Terentii, ut a Paulo refertur in *Adelphis*, quod Festi dimidiati versus significant. Pacuvii autem nimis mendosus est. *Ant. Aug.*

Profusus] *Profundo* est, largiter fundo, unde *profusus* *δαπανηρδς*, sumptuosus. Gloss. 'profusa, ἡ δαψιλής.' Item *profundo*, humi fundo, unde *profusus*, humi fusus, abjectus. In versu Pacuvii legendum puto: *Profusus gemitu murmure occentans ruat.* *Dac.*

Progenerum^m appellat avus neptis suæ virum.

Progenerum appellat avus neptis suæ virum. [FEST.

Profanumⁿ quod non est fanum appellatur : Plautus, Sacrum, an profanum habeas parvi pendito. Livius in.

. . . publici. . . obea. . .

Prohibere comitia^o dicitur vitiare diem morbo, qui vulgo quidem major, ceterum ob id ipsum comitalis appellatur. Cato in oratione, quam scripsit de sacrilegio commisso: Domi cum auspicamus,^p honorem me dium¹⁸ immortalium velim habuisse: servi, ancillæ, si quis eorum sub centone crepuit, quod ego non sensi, nullum mihi vitium facit. Sicuti ibidem servo aut ancillæ dormienti evenit, quod comitia prohibere solet, ne is quidem mihi vitium facit.

Prolato^q ære astitit, Ennius in Achille Aristarchi cum ait, significat clypeo ante se protento.

18 Ead. ed. *medium*. Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *me deum*.

NOTÆ

^m *Progenerum*] ‘Socer magnus dicitur uxoris meæ avus, ego illius sum progener.’ Modestinus lib. iv. D. de grad. et adfin. *Idem*.

ⁿ *Profanum*] Hæc suo loco mota sunt. Vide ‘profanum.’ In fine post *publici* addunt schedæ: *Pacuvius in Perihæa Inde profanationem dici ait Verrius. Idem.*

^o *Prohibere comitia*] Comitia multis ex causis aut ineunda vetabantur, aut inita solvebantur, aut habita vitabantur et fiebant irrita. Veluti ex comitali ritu vel omisso vel perperam obito: ex magistratus de cælo servantis spectione sive inspectione: ex nunciatione sive obnunciatione magistratus qui de cælo servarat. Ex omine infansto. Ex fulgure, fulmine, tonitru. Ex morbo sacro, caduco, qui et ideo *comitalis* dictus est. Et ex aliis, quæ in historiis diligens

lector annotabit. *Idem.*

^p *Domi cum auspicamus*] Ait Cato quæ auspicantium et sacrificantium religionem et omina turbare solent et impedire, ea, nisi a sacrificante vel auspicante fuerint intellecta, nullum vitium facere, veluti, si quis servus aut ancilla sub centone crepuit, id est, sub stragulis: vel si quis servus vel ancilla dormiens morbo comitali correptus fuerit. In fine legitur etiam, *Ne id quidem mihi vitium facit*: quod magis placet. Supra pro dium quidam *Deum*. Sed nihil necesse. *Idem.*

^q *Prolato*] Achilles Aristarchi dictus ad differentiam Achillis Æschyli. Hujus Aristarchi Tragicæ meminere Athenæus, Suidas, Stobæus secundo Physicorum. Achillis Aristarchi Tragædiæ habes mentionem apud Plautum. Isidorus: ‘Tragædias fere om-

Prolato ære apud Ennium significat scuto ante se [PAUL. protento.¹⁹

Proletarium^r capite censum dictum, quod ex his civitas constet, quasi proles progenie. Idem et proletanei.²⁰

Prologium,^s principium, proloquium. Pacuvius: Quid est? nam me examinasti prologio tuo.

Prolugere^t dicuntur, qui solito diutius lugent.

Promellere,^u litem promovere.

//////////

19 Vide Notas.—20 Vet. lib. *Item et prolectanti.*

NOTÆ

nes ex Græcis transtulit Ennius, plurimas Euripidis: nonnullas Aristarchi.' *Jos. Scal.*

Prolato ære] *Ære*, id est, Clypeo: quia ex ære fiebant. Virg. i. *Æneid.* 'Ære cavo clypeum magni gestamen Abantis.' *Prolato*, id est, protenso, projecto. Sic apud Macrobi. 'projecta scuta,' protensa, prolata, ictibus objecta. Achilles autem Aristarchi dictus ad differentiam Achillis *Æschyli*, ut optime Scaliger. *Dac.*

Post *Prolato*, non dubium est quin hæc, quæ subjiciam, hic desiderentur: *Parret dicendum existimant: quam consuetudinem ostendit formula, quæ est, PARRET. Ab eo Parra avis sinistra. Et ejus significatio eadem.* De verbo *Parret* gemino rr vide supra. *Parram* ait dictam, quia parreat, hoc est, appareat, et sese objiciat obviam prætereuntibus: inauspicatam autem fuisse, et *ἐνδιδιον* adversum auspicium facere solitam, vel unus Horatius testis suffecerit: 'Impios parraë recinentis omen Ducat.' *Jos. Scal.*

^r *Proletarium]* *Proletarii* et *proletanei*, ut 'extrarii' et 'extranei.' *Proletarii* autem dicti in plebe Rom. tenuissimi, qui non amplius quam quintigentium æris in censum deferebant, et prole tantum juvabant rempubli-

cam. Sed diversi tamen a capite census, qui nullo aut perquam parvo ære censebantur, sed capite tantum: unde et 'capite censi.' Utrique quidem in unam et imam classem a Tulio rege conjecti, majoris tamen honoris erant et re et nomine *proletarii*, quam capite censi, quorum extremus census fuit asses trecenti septuaginta quinque. Vide Gellium lib. xvi. c. 10. *Dac.*

^s *Prologium]* *Προλόγος, προλόγιον*, prologus, prologium. Ut *ἐξόδος, ἐξόδιον*, Exodus, exodium. Vide 'exodium.' *Prologus* autem proprie præfatio quædam fabulæ, in qua vel poëta excusatur, vel fabula commendatur: *Prologium* vero cum argumntum fabulæ tantum describitur. *Id.*

^t *Prolugere]* *Pro*, id est, porro, in longum. Tamen hujus significationis exempla desidero. *Idem.*

^u *Promellere]* *Mellere*, seu *melere*, antiquum verbum a Græco μέλλειν. Cujus vestigia supersunt in voce 'Remelignes.' *Jos. Scal.*

Promellere] *Prolitum* *provere*, lego *litem* *promovere*. *Provere* compendiose pro *promovere*. *Promellere* autem est procrastinare, producere, a *nello*, moror, quod a Græco μέλλω. Inde *remellere*, sive *remelere* unico l, remorari,

Promellere, *Verrius ait significare lituum proverere.*¹ [FEST. *Promenervat* ^x item pro monet (in Saliari carmine.)

Promerion,^{2 y} *præcipuum*, præter ceteros meritum: aut pro medium, hoc est, participat, ut pro indiviso dicimus.

Promiscam ^z dicebant *promiscue*.³ [PAUL.

Promissus ^a capillus dicitur longus: item barba promissa, velut porro missa.

Promonstra,^b prodigia.

Promulco ^c agi dicitur navis, cum scaphæ⁴ ducitur fune.

Promulgari ^d leges dicuntur, cum primum in vulgus eduntur, quasi provulgari.

1 Legit *Dac. litem promovere*.—2 *Vet. lib. Promorion*: et mox medio pro medium.—3 *Vet. lib. dicebant pro promissione*.—4 Pro scaphæ quidam substituant scapha; pessime, iudice *Dac.*

NOTÆ

a quo et *remeligines* dictæ, quæ a *remorando*, *remoræ*. *Dac.*

^x *Promenervat*] A *Menerva*, *menerare* et *promenervare*. Vide '*Menerva*.' Illud item non mutandum est, ut viris doctis visum fuit. Nam hocce caput continuo post *præceptat*, et *pa pro parte* legebatur, ubi de Saliari carmine. *Idem.*

^y *Promerion*] Corruptissimus locus, siquis alius. Legendum ita haud dubie: *Promerito, præcipuum, præter ceteros meritum, ut pro medio, hoc est, participem, et pro indiviso dicimus*. Quæ verba quantum Latini sermonis intererat, salva, atque incolumia mansisse, nemo non videt. *Jos. Scal.*

Promerion] *Promedio* dicebant pro partecipe, quia pars est dimidium. Vide quæ notamus *Od. i. Horat. Dac.*

^z *Promiscam*] A *misceo* dixere, '*miscens*' et '*miscuus*:' '*promiscus*' et '*promiscuus*.' A *promiscus*, *promiscam*. ~ *Plaut. Psend. iv. 5. 'Ut mea lætitia lætus promiscam siet.'* Varro:

'Cetera *promiscam* voluit communia haberi:' dicebant et *promisce*. *Plant. Pers. v. ult. 'Promisce hunc volo ludificari.'* *Idem.*

^a *Promissus*] *Gloss. Cyril. 'προβάλλω, promitto.'* Item '*προπέμπω, Promitto.*' Item, '*καθειμένος, ἐπὶ γενέλου.* *Promissus. Promissaque barba. Virgilius in Bucol. Idem.*

^b *Promonstra*] A *pro*, id est, *præ*, et *moneo*. *Idem.*

^c *Promulco*] *Mihi mirum videtur promulco* dici trahi navem, cum id Græco verbo *remulco* agi dicatur, *παρὰ τὸ ῥυμουλκεῖν. Jos. Scal.*

Promulco] Vide '*remulco*.' *Dac.*

^d *Promulgari*] Addendum esset, ante quam accipiantur, vel ferantur. Neque enim de legibus acceptis jam a populo id recte dicitur. Sed cum trinundino die propositæ sunt, totoque illo tempore antequam suffragatum sit. *Ant. Aug.*

Promulgari] Quasi *provulgari*. *Becmannus* a Græco *προμολογέω*, a *πρὸ ἐμοῦ* et *λόγος*. Alii a *μύλειν*, quod

Pronubæ^e adhibebantur nuptiis, quæ semel nupserunt, causa auspicii : ut singulare perseveret matrimonium.

Pronubæ adhibentur nuptis⁵ quæ semel nupserunt, [FEST. ut matrimonia paupertatem auspicantes.⁶

Pronurus,^f nepotis uxor. [PAUL.

Prop.^g sta dolia ait dici [FEST.

Labeo, quod

.

r.

Propages^h propagines⁷ a propagando, ut faciunt [PAUL. rustici, cum vitem vetulam supprimunt, ut ex ea una plures faciant.

Propatulum, late patens, atque apertum ; et patuli [FEST. boves, quorum cornua in diversum supra⁸ modum patent.

Properam pro celeri, ac strenua dixisse antiquos testimonio est Cato, cum ait in libro de re militari : Tertia e castris eductio celeris, properaque est.

Properam, celerem, strenuamque significat. [PAUL.

Properareⁱ aliud est, aliud festinare : qui unum [FEST.

5 Vet. lib. *nuptiis*.—6 *Dac.* legendum monet, ut viri docti, *matrimonii perpetuitatem auspicantes*.—7 Vet. lib. *progenies vocati et propago*.—8 Vet. cod. *super*.

NOTÆ

est, ore indicare, teste Eustathio. Sed Festum sequor. *Dac.*

^e *Pronubæ*] Tertullianus in libro exhortatorio ad castitatem : ' Monogamia apud Ethnicos in summo honore est, ut et virginibus legitime nubentibus univira pronuba adhibeatur : et sic auspicii initium est.' Servius in schedis : ' Varro pronubam dicit, quæ ante nupserit, et quæ uni tantum nupserit.' Catullus : ' Vos omnis senibus bonæ Cognitæ bene fœminæ Collocate puellulam.' *Jos. Scal.*

^f *Pronurus*] Glossæ Cyrilli : ' ἐγγό-
νου γαμετή, pronurus.' Cœnone erat pronurus Laomedontis. *Dac.*

^g *Prop.* . . .] Amplius schedæ :
prop. . . . *sta dolia ait dici Labeo*
quod *r*
tur *do*
. quos hiatus ne Sibylla quidem expleverit. *Idem*.

^h *Propages*] Sic ' compages,' ' impages.' *Idem*.

ⁱ *Properare*] Vide Verrinum in Incertis ex Gell. lib. xvi. cap. 14. *Ant. Aug.*

Properare] Verba, quæ hic posita sunt, non sunt Festi, sed Catonis, quæ integriora ab Isidoro cum sui auctoris nomine citantur ita : ' Marcus Cato : Qui unum quodque matu-

quodque mature transigit, is properat; qui multa simul incipit neque perficit, is festinat.

Properus antiquos dixisse pro celer, testimonio est qualitatis adverbium, quod est propere.

Properus, celer: unde adverbium propere. [PAUL.

Propetrare,^k mandare, quod perficiatur: nam impetrare est exorare, et perpetrare perficere.

Prophetas dicebant veteres antistites fanorum, oraculorumque interpretes.

Prophetas^l in Adrasto Julius nominat antistites [FEST. fanorum, oraculorumque interpretes: cum capita viridi lauro velare imperant prophetæ, sancta ita caste qui putant⁹ sacra.

//////////

9 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *purgant* vel *parant*.

NOTÆ

re transigit, properat: qui multa simul incipit, nec perficit, is festinat. Ego unum quodque, quod adortus eram, transigebam.' *Jos. Scal.*

Properare] Ejusdem Catonis verba citat Gellius lib. xvi. cap. 14. ex ejus oratione quam de suis virtutibus scripsit. Locum adi. Vide et Nonium. *Festinare* igitur est, temeraria et præcipiti celeritate aliquo contendere: *properare*, cito et strenue progredi, ut mature perficias quod intendis. Idem quod *maturare*. Virg. iv. Georg. 'Multa forent quæ mox cælo properanda sereno Maturare detur.' Sallust. Jugurth. 'Animo cupienti nihil satis festinatur.' Nonius ita distinguit, ut *properare* sit animi ad res aliquas contendentis, *festinare* corporis necessitatibus obsequentis. Sed hæc Veterum auctoritate refelluntur, apud quos *properare* et *festinare* promiscue accelerare significant. Virg. iv. *Æn.* 'Et mediis properas aquilonibus ire per altum.' Et lib. ii. 'Festinate viri, nam quæ tam sera mora-

tur Segnities?' Plantus, 'properate prandinum.' Ennius, 'Festivum festinant diem.' Virg. xii. *Æneid.* 'Armam citi properate viro.' Sallust. 'Solas festinate.' Lego *soleas festinate*. Dac.

^k *Propetrare*] Quasi ante *patrare*, providere ut aliquid agatur, perficiatur. *Idem*.

^l *Prophetas*] Colloca versus Julii Cæsaris suo ordine: *Cum capita viridi lauro velare imperant Prophetæ, sancta caste qui purant sacra. Purare a purus*, ut 'piare' a 'pius.' De hoc C. Julio Asconius in Scauriana: 'Idem inter primos temporis sui oratores, et tragicus poëta bonus admodum habitus est. Hujus sunt enim Tragædiæ, quæ inscribuntur Julii.' De eodem C. Julio Cicero in Bruto: 'Sunt ejus aliquot orationes, ex quibus, sicut ex ejusdem Tragædiis, lenitas ejus sine nervis perspicui potest.' *Jos. Scal.*

Prophetas] Ἀ πρόφηται, id est, profari, prædicere, προφήτης, propheta: et

Propius sobrino^m mihi est consobrini mei filius, et consobrinae meae filia,¹⁰ et patris mei consobrinus, et matris meae consobrinus.

Propius sobrino mihi est consobrini mei filius, et [PAUL. patris mei consobrinus.

Propriassit, proprium fecerit.

Propter viamⁿ fit sacrificium, quod est proficiscendi [FEST. gratia, Herculi, aut Sanco,¹¹ qui scilicet idem est Deus.

10 Id. ibid. *filius*.—11 Id. ibid. *Sango*.

NOTÆ

sic apud Gentiles dicti antistites fanorum et oraculorum interpretes, et præcipue sacerdotes Ægyptii Macrobi. lib. vii. Sat. cap. 13. 'Adeo verum, ita ut dicis Ægyptios opinari, ut ego sacerdotes eorum, quos prophetas vocant, cum in templo vidissem.' Unde et Antinoum in Antinopoli Ægypti urbe prophetas habuisse legimus, ubi, prophetæ nihil aliud sunt quam sacerdotes; ut vice versa in illo Virgilio vi. Æneid. de Orpheo: 'Necnon Threicins longa cum veste sacerdos.' Sacerdos, id est, propheta, qui et ipse nihil aliud est quam poëta. *Dac.*

^m *Propius sobrino*] Frequentior usus jurisconsultorum patris vel matris consobrinum ita appellat. Vide Caium, et Paulum lib. xxxviii. Digest. tit. de gradibus. *Ant. Aug.*

Propius sobrino] Caius lib. i. D. de grad. et adfin. 'Propior sobrino, propior sobrina sunt, patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius filia.' Paulus lib. x. § 9. D. de grad. 'Personæ quas enumeravimus a patrui magni filio, ei, de cujus cognatione quæritur, propius sobrinis vocantur. Nam, ut Massurius ait, quem quis appellat propiorem sobrino, qui est patris matrisve consobrinus aut consobrina,

ab eo consobrini consobrinæve filius filia nominatur.' Item paulo post: 'His omnibus, quod a patrum nepote proposuimus, is, de cujus cognatione quæritur, propius sobrino est: nam patris vel matris eorum consobrinus est.' *Dac.*

ⁿ *Propter viam*] Videndus locus Catonis apud Macrobi. lib. iiii. Saturn. de eo, qui bona sua comedisset, et domum, quæ sibi reliqua erat, incendio amisisset: 'eum enim propter viam fecisse dicebat.' In eo enim sacrificio mos fuit, ut si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur. Sed illic a Macrobio protervia appellatur. Sic Laberius apud Nonium: 'Visus ac nocte bidentis propterviam facere.' *Ant. Aug.*

Propter viam] De hoc satis alibi. Fiebat autem Herculi: apud cujus aram omnia, quæ profanabantur, absumi necesse erat, ut supra in 'Porricere' vidimus. Nam ridiculum putare in sacrificio propter viam tantum id fieri; cum epulum propter viam profanetur Herculi, et omnia, quæcumque Herculi profanabantur, consumi necesse erat. Vide Varronis verba, quæ supra in 'Porricere' adduximus. *Jos. Scal.*

Propter viam] Peregre profecturi Herculi sacrificabant in culina quæ

Profecturi viam Herculi aut Sanco^{12o} sacrificabant. [PAUL. Propudianus¹³ porcus^p dictus est, ut ait Capito [FEST.

Atteius, qui in sacrificio gentis Claudiae velut piamentum, et exsolutio omnis contractae religionis est.

Propudium^q dicebant, cum maledicto¹⁴ nudare [PAUL.

12 Vet. cod. *Sonio* vel *Fauno*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Sango* vel *Sancto*.—13 Vet. cod. *Propudi* ait.—14 Vir doct. conj. *quum cum maledicto*. Vet. lib. habet *maledicto*.

NOTÆ

ejus ædi juncta erat. Cujus mentio in hac inscriptione :

HERCULI SANCO SACRUM SER. SULPITIUS TROPHINUS ÆDEM ZOTHECAM, CULINAM PECUNIA SUA A SOLO RESTITUIT. IDEMQ. DEDICAVIT K. DECEM. L. TURPILIO DEXTRO, M. MÆCIO RUFO COSS. EUTUCHIUS SER. PEREGRINANTIB. CURAVIT.

In eo sacrificio, si quid ex pollucta dape reliquum erat, id omne igni absumebatur : unde Jocus Catonis apud Macrobi. l. iii. de eo qui bona sua comedisset, et domum, quæ sibi reliqua erat, incendio amisisset, eum enim 'propterviam fecisse' dicebat, quod comesse non potuerit id combussisse. Sic apud Plautum Rud. i. 2. Scæparnio ut aliquos naufragium omnium bonorum fecisse significet, ait eos propter viam ad prandium vocatos : 'ut mea est opinio, Propter viam illi sunt vocati ad prandium.' Propter viam sacrificare Græcis *ἐξιτήρια θύειν*. Inde autem sacrificium illud ortum notavit nobilissimus Huetius in demonstratione Evangelica, nempe e sacrificio Paschæ facto a Judæis ex Ægypto profecturis, propter viam nimirum quam in Chanaan capescebant. *Dac*.

o *Herculi aut Sanco*] Hercules idem Sancus a Sabinis dictus. Varro l. iv. 'Ælius Gallus dius fidius, Dijovis filius, ut Græci *δῖσκουρον* Castorem : et putabant hunc esse Sancum a Sa-

bina lingua, et Herculem ab Græca.' Inde Lactantius lib. i. cap. 15. 'Sabinus Sancum, Romani Quirinum,' &c. Hercules, *Sancus*, Fidius, et Semo dictus. Ovid. lib. v. Fast. 'Quærebam nonas Sanco Fidiove referrem, An tibi, Semo pater : cum mihi Sancus ait : Cuicumque ex istis dederis, ego nomen habebo : Nomina terna fero, sic volvere Cures.' Livius 'Semonem Sancum' vocat lib. i. sect. 20. 'Bona Semoni Sanco censuerunt consecranda.' Idem et 'Sanctus' dictus Propert. lib. iv. El. 10. 'Sancte pater, salve, cui jam favet aspera Juno, Sancte, velis libro dexter adesse meo.' *Idem*.

^p *Propudianus porcus*] Quia in eum propndia, id est, *καθάρματα* conjiciebant. Sic apud Athenienses porcillus, qui ad expiationem immolabatur, *κάθαρμα* dictus. Schol. Aristoph. in *Acharn*. τὸ δὲ θυόμενον χοιρίδιον ἐπὶ καθάρσει τῶν τόπων κάθαρμα ἐκαλεῖτο. Id est : 'Mactatus autem porcus ad expiationem locorum *κάθαρμα* dicebatur.' Vide Hesych. in voce *Κάθαρμα*. De sacro Claudiae familiae vide infra in 'Saturno.' Macrobi. lib. i. cap. 16. 'Sunt præterea feriæ propriæ familiarum, ut Claudiae familiae, et si quas ferias proprias quæque familia ex usu domesticæ celebritatis observat.' *Idem*.

^q *Propudium*] Non dubium quæ

turpitudinem volebant, quasi porro pudendum: quidam propudium putant dici, a quo pudor et pudicitia procul sint.

. procul sint.^r [FEST.

Prorsi^s limites appellantur in agrorum mensuris, [PAUL. qui ad orientem directi sunt.

Prorsi *limites appellantur in agrorum mensuris qui* [FEST. *directi sunt ad orientem.*

Prorsum^t ponebant pro recto. [PAUL.

Prorsus, porro versus.

Prorsus^u porro versus, nisi forte ex Græco πρός.¹⁵ [FEST.

Cato de feneratione legis Juniae: Camerini cives nostri oppidum pulchrum habuere, agrum optimum, atque pulcherrimum, rem fortunatissimam: cum Romam veniebant, prorsus devertebantur pro hospitibus ad amicos suos.

//////////

15 Ed. Scal. πρὸ.

NOTÆ

Græcis καθάρματα, ea Latinis *propudia* dicta. Inde homines sceleratos, ut Græci καθάρματα, sic Romani eosdem *Propudia* vocarunt. Jos. Scal.

Propudium] Plant. Circul. 'Quid ais propudium.' Quæ Græcis καθάρματα, ea Latinis *propudia* dicta. Inde homines sceleratos, ut Græci καθάρματα, sic Romani eosdem *propudia* vocarunt, ut monuit Scaliger. Dac.

^r . . . procul sint] Hic verba Festi coaluerunt cum Pauli Epitome: repetendum igitur *Propudium* dicebant, &c. Nihil certius. Idem.

^s Prorsi] De hoc verbo ad Ausonium diximus. Significat rectum, et prolixum: unde tunica prolixis villis, prosa tunica. Glossarium: 'Prosa, pexa tunica, πῆξον ἱμάτιον.' Prorsus ergo, εὐθὺς, et prorsum, εὐθύ. ut in

exemplo Catonis: 'Prorsus devertebantur pro hospitibus ad amicos suos.' Prorsus, εὐθύ. Jos. Scal.

Prorsi...] Prorsi limites secundum agri longitudinem ab æquinoctiali occasu, ad ortum æquinoctialem directi, ideoque *ortivi* dicti et *antici*. Vide 'prorsus.' Dac.

^t Prorsum] Vide 'prorsus.' Idem.

^u Prorsus] Quasi *proversus*, id est, ante versus, et *prorsus*, id est, recta. Unde adjectivum *prorsus*, a, um, pro recto. Inde 'prorsi limites,' *prorsa*, suppl. oratio, et *prorsa Dea*, quæ rectos partus educeret. Ex *prorsus* postea fecere *prosus*, ut a 'rursus,' 'rsus:' a 'sursum,' 'susum,' &c. Et inde *prosa*, *prose*: quam vocem Latinam esse perperam negant viri docti. Idem.

Prosapia,^x progenies, id est, porro sparsis, et quasi [PAUL. jactis liberis; quia sipare¹⁶ significat jacere, et disjicere.

Prosedas^y meretrices Plautus appellat, quod ante stabula sedeant: eadem et prostibulæ.

Prosequium a prosequendo: obsequium ab obsequendo dicuntur.

Prosicium,^z quod prosecatum projicitur.¹⁷

Prosimurium^{18 a} pontificale, pomerium ubi pontifices auspicabantur: dictum autem pomerium, quasi promurum,¹⁹ id est, proximum muro.

¹⁶ Vet. lib. *sutare*. Vide Not.—¹⁷ Scribendum monet Ursin. *porricitur*: et ita legendum putat Dac.—¹⁸ Vet. lib. *Posmurium*.—¹⁹ Vet. lib. *post murum*.

NOTÆ

^x *Prosapia*] *Prosapia* et *prosapiæ* a *sipando*, id est, jaciendo. Sed vix invenias *i* mutatum in *a*, nimirum *pro sipare* dicebant *supare*, et a *prosupare*, *prosapia*: frequenter enim *u* abit in *a*. Et hoc magis placet quam *prosapiam* dici, quasi *προσαππία*, ut Henr. Stephano placebat. In fine vox excidit: lego: quia *sipare* significat jacere, et dissipare disjicere. Idem.

^y *Prosedas*] Plaut. *Pœnulus*. 1. 2. 'ante ibi vis inter istas vorsarier Prosedas, pistorum amicas, reliquias alicarias.' Idem.

^z *Prosicium*] Scribendum *porricitur* pro *projicitur*. Nonius in 'Prosices.' Ful. Ursin.

Prosicium] Glossarium: 'Proscle, ἀροθλία.' lege, *Proscia*: item 'Proscia, αἱ τῶν θυμάτων ἀπαρχαί.' Jos. Scal.

Prosicium] Ut *insicium*, insecta caro, inquit Turnebus, sic *prosicium*, &c. Tamen nusquam legi puto *prosicium* in neutro genere sed *proscia* et *proscies*. Gloss. 'proscia, αἱ τῶν θυμάτων ἀπαρχαί.' Varro undecimo rerum divinar. 'Prosciem extorum

vel in mensam porricere.' A *proscando* autem *proscia*, ut ab 'insecando,' 'insicia.' Varr. lib. iv. 'Insicia ab eo quod insecta caro, ut in carmine Saliorum est: quod in extis dicitur nunc prosectum.' Per 'prosectum' *proscias* Varro intelligit, quæ etiam 'prosecta' dicebantur. In fine legendum puto, *porricitur*: Deo enim offerebantur *proscia*. Arnob. lib. vii. adversus gentes: 'Quod si omnes has partes, quas *proscias* dicitis, accipere Dii amant, suntque illis gratæ, vel voluptatis alicujus vel dulcedinis sensu, quid intercedit, quid prohibet, ut non semel hæc omnia totis cum animantibus inferatis?' *Inferatis*, id est, porriciatis, in aram indatis. Dac.

^a *Prosimurium*] Tacit. lib. xii. 'Pomerium urbis auxit Cæsar' (de Tib. Claudio intelligitur) 'more prisco, quo iis, qui protulere imperium, etiam terminos urbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quanquam magnis nationibus subactis, usurpaverant, nisi L. Sylla et Divus Augustus.' Et postea: 'Quod pomerium Ro-

Prosimurium esse ait Antistius in commentario [FEST. *Juris pontificalis pomerium, id est, locum proximum muro. Cato: Olim quidem omnes auspicabantur extra Aventinum, nunc etiam intra ædificia: dictum autem pomærium quasi promœrium: solet autem iis potissimum dari jus* ²⁰

//////////

20 Ed. Scal. rus.

NOTÆ

mulus posuerit, noscere haud absurdum reor,' &c. Hujus rei extat memoria Romæ in marmoreo cippo. POMERIVM autem in eo scriptum est, non POMÆRIVM, neque POMÆRIVM. Vidend. Varro lib. iv. de Ling. Lat. et Gell. lib. XIII. cap. 14. Ex his Festi verba intelligere et sarcire poteris aliqua ex parte. *Ant. Aug.*

Prosimurium] Infra: *Prosimurium* esse ait Antistius in Commentario juris Pontificalis pomerium, id est, post murum, ut ait Cato: Olim quidem omne post murum intimum, nunc etiam intra ædificia pomerium, quasi promœrium solet dici. Reliqua ne Sibylla quidem divinaverit. Quod ait Paulus de Pontificali pomerio, id tractabatur in linea, quæ est harum reliquiarum decima septima. *Jos. Scal.*

Prosimurium] *Promœrium, prosmurium, prosimurium.* Ita enim literas *s* et *i* addebant aliquando. Sed omnino *pomærium* est a *post* et *mærus*, ut a 'post' et 'meridie,' 'pomeridianus:' et ita Fest. in fine. Varro lib. iv. 'Postea quod fiebat orbis, urbs. Principium quod erat post murum pomœrium dictum; ejusque ambitu auspicia urbana finiuntur.' Verum quia inter viros eruditos magna olim quæstio fuit, et adhuc quotidie est, intrane vel extra urbem, an etiam ubique *pomærium* fuerit, de eo mihi paucis agendum existimavi. Intra urbem *pomærium* fuisse hic aperte tradit Festus, idem et Varro loco

supra laudato. Pollux etiam lib. ix. ait urbem ingressis omne illud spatium intra muros, intra mœnia, pomœrium dictum. Idem Plutarchus in Romulo, idem et Gellius lib. XIII. cap. 14. Qui ex augurum libris Festi verba fere omnia ad verbum adducit. Sed aperte dissentit Livius lib. i. sect. 44. 'Inde deinceps,' inquit, 'auget Esquilias' (Ser. Tullius), 'ibi-que ipse, ut loco dignitas fieret, habitat. Aggere et fossis et muro circumdat urbem: ita pomœrium profert. Pomœrium, verbi vim solam intuentes, post mœrium interpretantur esse: est autem magis circa murum locus; quem in condendis urbibus quondam Etrusci, qua murum ducturi erant, certis circa terminis, inaugurato consecrabant: ut neque interiore parte ædificia mœnibus continuarentur, quæ nunc vulgo etiam conjungunt, et extrinsecus puri aliquid ab humano cultu pateret soli. Hoc spatium, quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quod post murum esset, quam quod murus post id, pomœrium Romani appellarunt, et in urbis incremento semper, quantum mœnia processura erant, tantum termini hi consecrati proferebantur.' Hæc Livius. Quæ omnia facile perculsa ruent, si Festi et aliorum ejusdem partium rationes enuclemus et perpendamus. Primum quidem ex Festo, Varrone, et augurum libris pomœrium est locus in-

pomerii proferendi, qui populum Romanum agro de hostibus capto auxerunt: antiquissimum Romuli pomærium Palatini montis radicibus terminabatur: portulit id Ser. Tullius rex. Item L. Cornelius Sylla dictator imitatus, ut videtur, Tullium Regem proferre temptavit. Sed pomærium

NOTE

tra agrum effatum, per totius urbis circuitum pone muros regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auspicii. Agrum effatum intra mœnia fuisse notum est, at intra enim fuit pomærium, immo etiam et pomærium finem urbani auspicii faciebat. Ait Festus ex Catone, antiquos extra Aventinum auspicari solitos fuisse, postea intra ædificia. Extra Aventinum auspicabantur ante Romam scilicet conditam et pomærium consecratum, effatum. Sed postea consecrato pomærio, intra ædificia, id est, intra urbem, pomærium. Atque ita Catonis locum intelligendum nemo non videt. Addit Festus antiquum pomærium Palatini montis radicibus terminatum, cui adsentiens Tacitus ait: 'certis spatiis a Romulo interjectos fuisse lapides per ima montis Palatini,' scilicet lapidibus istis Romulus vice murorum usus, ut intra eos terminaretur pomærium, et ita etiam olim fiebat; designato muro statuebantur cippi vel lapides qui pomærio et auspiciis facerent finem. Subjicit tandem Festus iis tantum proferendi pomærii jus datum, qui populum Rom. agro de hostibus capto ditaverant. Atqui nihil tale unquam de muris cantum fuisse certum est, et cuivis muros ampliandi fuisse semper potestatem datam. Ampliari igitur poterant muri non ampliato pomærio. Ita est: Audi Flavium Vopiscum de Aureliano: 'His actis,' inquit, 'cum videret posse fieri, ut aliquid tale iterum,

quale sub Gallieno evenerat, proveniret, adhibito consilio Senatus muros urbis Romæ dilatavit. Nec tamen pomærio addidit eo tempore, sed postea. Pomærio autem nemini principum licet addere, nisi ei, qui agri Barbarici aliqua parte Romanam remp. locupletaverit. Addidit autem Augustus, addidit Trajanus, addidit Nero sub quo Pontus Polemoniacus, et Alpes Cottiae Romano nomini tributæ.' Vides Aurelianium muros ampliasse, non promotis pomærii terminis, idque satis evincit intra mœnia, pone muros pomærium fuisse. Nam alioqui, si ante muros pomærium fuisset, qui potuisset Aurelianus muros dilatando pomærii terminos suo loco relinquere? his addo ex Lallio Felice apud Gell. lib. xv. cap. 27. centuriata comitia intra pomærium fieri nefas esse, quia exercitum extra urbem imperari oporteat, intra urbem imperare jus non sit: propterea centuriata in Campo Martio haberi. Atque hæc de Romano pomærio quod viris doctis satis hactenus ignoratum, inter quos fuere, qui audacter affirmarent antiquum illud pomærium extra urbem fuisse. Qui, si iis Angurum, Varronis, Pollucis, et Plutarchi verba, a me superius allata et explicata, minus perspecta sunt, vellem equidem vel solam vim vocis pomærii sedulo perpenderent, atque ita nunc, si cum Livio adessent, responderent de exercitu obsidione urbem cingente, numquid ille post murum sedere videretur. Certo suo aliter pronuntiarent ac ab

cum locus sit qui finem Urbani auspicii faciat, intra agrum effatum certis regionib. terminatus ad captanda auspicia, quem liceat proferre, nemo tamen Aventinum, cum pomærium protulit intra mœnia inclusit, cujus rei causa illa probatur, quod Remus in eo auspicaverit, avesque irritas haberit : in sequenti autem ætate inclusum aiunt. Pomærium si tactum a privatis fuisset, pœna statuta erat. Pontificale pomærium appellabant locum illum agrumque pone murum, in quo pontifices sua constituerent hospitia : cum autem pomærium proferretur, tum augures publicos P. R. hæc verba præire solitos : Dii tutelares Urbis pomærium hoc ne minus, majusve faxitis : sed iis quib. terminatum e regionibus efereatis. dictum autem videtur pomærium veluti post mœros, id est, quod esset retro et intro muros Urbis.

Prosita,^{1b} proposita.

[PAUL.

Prospera^c quænam² nomina usurpabant antiqui, in [FEST.

E declinata, ut præfiscine extrema producta syllaba, videlicet ut occurrerent fascino, ut ait L. Cincius, quod etiam fieri consuevit in familiæ purgandæ sacro.

1 Dac. scriptum fuisse putat Posita.—2 Ed. Scal. quædam.

NOTÆ

iis factum est. Neque enim spatium illud, quod ante muros fuit, magis pomerium dici possit, quam exercitus post muros sedere, qui ante mœnia castra metatus est. Dac.

^b Prosita] Nihil hic video : puto scriptum fuisse Posita. 'Ponere' pro 'proponere.' Et ita est. Idem.

^c Prospera] Interpretem desiderat. Ant. Aug.

Prospera] Fortasse dicebat, prospera quædam nos usurpare solere nomina præfiscinæ, quod declinatum sit extrema producta syllaba, ut occurramus fascino, ut ait L. Cincius, quod fieret etiam in familiæ purgandæ sacro. His non absimilia scripsisse mihi videtur Plinius : 'cur pub-

licis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera legimus? cur et fascinationibus adoratione peculiari occurrimus? Titinius Setina : 'Paula mea, amabo, pollulam landem addito Præfiscini.' Charisius subdit interpretationem : 'ne puella fascinetur.' Præfiscini ergo aliquid fieri aut dici erat, cum facto, aut dicto aliquo, fascino occurrebatur. Ait declinatum in e producta : quia nonnulli, ut puto, existimabant esse vocativi casus, ut supra 'Numere' dictum est a quibusdam corripri in ultima syllaba, et vocandi casu dictum. Gellius ex veteri codice lib. x. cap. 21. loquens de Diequinti : 'Extremam istius vocis syllabam tum per e, tum per i,

Prospices,^{3 d} prospice.⁴

Prosumia,^e genus navigii speculatorium parvum. [PAUL.

Protelare,^f longe propellere : ex Græco videlicet τῆλε, quod significat longe.

3 Legendum monet Dac. *Prospica*.—4 Jos. Scal. in marg. notavit, hæc quidém esse Festi, sed non ex vet. lib. sumita.

NOTÆ

scriptam legi: nam sane quam consuetum Veteribus fuerat, literis iis plerumque uti indifferenter: sicuti præfiscini et præfiscine, proclivi et proclive, atque alia item multa hoc genus varie dixerunt. Idem habet vetus Macrobiï codex. At in vulgatis 'pristini' et 'pristine,' pro 'præfiscini,' 'præfiscine,' editum est. Jos. Scal.

Prospera] Plinius: *Cur et fascinationibus adoratione peculiari occurrimus?* Titinius Setina: *Paula mea, amabo, pollulam laudem addito præfiscini.* Citat Charisius et subdit, *ne puella fascinetur.* Plaut. *Asinar.* 'Præfiscin' hoc nunc dixerim, nemo etiam me accusavit, Merito meo.' Ait Festus 'præfiscine extrema producta,' quia nonnulli, ut puto, existimabant esse vocativi casus, ut supra 'numere' dictum est a quibusdam corripì in ultima syllaba, et vocandi casu dictum. Gellius ex veteri codice lib. x. cap. 24. loquens de diequinti: 'Extremam istius vocis syllabam tum per e, tum per i, scriptam legi: nam sane quam consuetum veteribus fuerat, literis iis plerumque uti indifferenter sicuti præfiscini et præfiscine, proclivi et proclive, atque alia item multa hoc genus varie dixerunt.' Idem habet vetus Macrobiï codex. At in vulgatis *pristini*, et *pristine*, pro *præfiscini præfiscine* editum est, ut monuit Scaliger. Sed ait Festus 'extrema producta,' grammaticorum more, qui cum syllabam vel corripì

dicunt, vel produci, sæpe ejus tantum vocalem vel eta esse innunt, id est, e longam, vel epsilon, id est, e tenue. Sic supra Festus in 'Ergo,' 'Lustra,' 'Muscedra,' 'pone,' 'quando,' &c. Dac.

^d *Prospices*] Lege *Prospica*. Nævius: 'tibi *prospica*, ac *dispice*,' id est, *prospice*, *dispice*.

^e *Prosumia*] Antiqui *protumia*, pro *portumia*, a Græco πορθυμειον. Jos. Scal.

Prosumia] Cæcilius Meretrice: 'Cui gubernator propere vertit *prosumiam*.' Idem Æthrione: 'De nocte ad portum sum profectus *prosumia*.' Putat Scaliger antiquos *protumia* dixisse pro *portumia*, a Græco πορθυμειον. Sed egregie fallitur, nam a *prosumendo*, *prosumia*: quod eam prosumerent speculandi causa. Unde et in Gloss. '*prosumia*, κατασκοπήs.' '*Speculatoria navis*.' Dac.

^f *Protelare*] Protelo ducere, id est, uno tenore ac ductu aratrum sive alia ducere, trahere, cui contrarium 'strigare.' Lucil. lib. vi. 'Quem neque Lucanis oriundi montibus tardi ducere protelo validis cervicibus possent.' Et lib. xii. 'Hanc juga mulorum protelo ducere centum Non possunt.' Protelo ducere Græci dicunt ἀμπεύειν et ἐξαμπεύειν, a voce ἀμπεύον, qui vice temonis inter medios boves tendebatur, ut hodie etiam aliquando; quare scriptor Glossarii *protelum* interpretatur ἐξαμπερον. Unde falso sibi persuaserunt viri docti *pro-*

Protelare dicitur longe propellere, ex *Græco videlicet*, [FEST. quod est τῆλε, et significat longe.

Protinam,^s *protinus*. Terentius : *Protinam conjiciam* me in pedes.

Provinciae appellantur, quod *populus Romanus* eas provicit, id est, ante vicit.

Provorsum fulgur^h appellatur, quod ignoratur [FEST. noctu an interdiu sit factum, itaque *Jovi Fulguri*,^s et *Summano* fit, quod diurna *Jovis*, nocturna *Summani fulgura* habentur.

5 Vir doct. conjicit *Fulguratori*.

NOTÆ

telum esse lorum, quod alio nomine *cohū* dicitur. *Protelum*, et *protelo*, nihil aliud notat quam continuationem, tenorem, et est a τῆλε, longe, sive potius a *telo*, et *telum*, a τῆλε. quod etymon ex aliorum sententia refert Donatus. Notat igitur proprie, ut optime Voss. continuatam teli e ballista impulsionem, sive cum prorsus aliquid longe trnditur, velut *telum* balista emissum. Unde *protelare*, longe propellere, ejicere, fugare. Turpilii Lemniis : 'Propter peccatum pauxillum indignissime Patria protelatum esse sævitia patris.' Et Terent. Phorm. 1. 4. 'Ne te iratus suis sævidicis dictis protelet.' *Idem*.

^s *Protinam*] Terent. Phorm. 'Aliquid convasassem, atque hinc me conjicerem protinam in pedes.' Sic Nigidius et Donatus ; non *protinus*. Ant. Aug.

Protinam] Varr. lib. vi. 'In Lampadione (Nævius) protinam a protinus continuitatem significans.' Vide Nonium. Locus Terent. quem laudat Festus est Phorm. 1. 4. 'Aliquid convasassem, atque tunc me conjicerem protinam in pedes.' Ibi tamen vulgo *protinus*, sed rectum esse *pro-*

nam ostendit hic Festi locus et docet vetus interpretes, qui Donatus dicitur. 'Protinam fuit,' inquit, 'et sic Nigidius legit.' *Dac*.

^h *Provorsum fulgur*] Non sat video cur incertum fulgur *provorsum* dicatur, cum *provorsum*, sive *prorsus*, nihil aliud sit quam ἀντάπιον. Unice amplector Menrsii conjecturam, qui putat Festum depravatis codicibus usum, vel adeo ipsum Paulum male suam epitomem instituisse. Quippe contracte scriptum fuerat *Controvorsum fulgur*, i. *controversum*, quod male in *provorsum* postea commutatum. Neque dubium est quin controversa fulgura recte dicta sint, de quibus controversia esset quo tempore cecidissent, sive diluculo, sive crepusculo, quæ tempora dicine an nocti annumerari debeant in incerto est. Lege infra itaque *Jovi fulguritori*, et : ideo autem *Jovi* et *Summano* sacrificabant, ne scilicet per ignorantiam peccarent, et ita religionem contraherent : sic cum Deos Deasne alloquebantur et ignorabant, ne eorum numen imprudentes læderent, primo dubitabant, deinde addebant *quicumque*, vel *quæcumque*. Virg. 1. Æneid. 'O quam

Prox,ⁱ bona vox, velut quidam putant, significare videtur, ut ait Labeo de jure pontificio libro undecimo.

Prox, bona vox, ut existimo, quasi proba vox. [PAUL.

Prugnum^k pro privignum.⁶

Pruina^l dicta, quod fruges ac virgulta perurat.

PUBE^m præsente, est populo præsente; συνεκδοχικῶς ab iis, qui puberes sunt, omnem populum significans.

Pube præsente, συνεκδοχικῶς, ab iis qui puberes sunt, [FEST. omnem populum significant.⁷

Pubesⁿ adulescens, quinetiam plurium numerus [PAUL. ejusdem ætatis.

6 Vett. libb. prunum, pronum, turium.—7 Post hæc in ed. Scal. extat fragmentum: ‘qua susc. dem
decidit conc. ager
eadem can cetera loca. fulgura sacra.’

NOTÆ

te memorem, virgo? namque haud tibi vultus Mortalis, nec vox hominem sonat, o Dea, certe: An Phæbi soror, an Nympharum sanguinis una? Sis felix, nostrumque leves quæcumque dolorem.’ Immo etiam et cum illis numen notum erat, ex ejus πολωνυμία nomen illud captabant, quod ei gratissimum foret: hinc intelligendus Horat. in Carmine sæculari, ‘Rite maturos aperire partus Lenis Ili-thyia, tuere matres: Sive tu Lucina probas vocari, Sen genitalis. Diva producas sobolem,’ &c. Idem et Græci veteres, qui etiam, ne quem Deum honore debito defrandarent, Athenis aram ignoto Deo consecraverunt, de qua D. Paul. in Act. Apost. Multa ad hanc Veterum superstitionem possent referri. Sed ea per se satis monitis lector annotabit, morem tantum indicasse sufficiat. Idem.

ⁱ Prox] Proba vox: Pro vox, &c. Idem.

^k Prugnum] Privignus, prūgnus, prugnus. Vel potius prigenus, prignus, prugnus. Idem.

^l Pruina] Ros concretus secundum Aristotelem, quasi ‘pyrina,’ ἀπὸ τοῦ πυρός. Vel secundum Festum, quasi ‘perurina,’ quomodo et Græcis dicitur αἰθρος, ab αἶθω, uro. Idem.

^m Pube] Addit Festus verbis a Paulo in compendium redactis imuberem esse puberi contrarium: de pluribus vero dici solere: cum pube præsente, id est, testibus puberibus præsentibus, quid actum esse dicitur. Vide ‘Pube.’ Ant. Aug.

Pube præsente] Doctissimus Romanorum Virgilinus inter alia reconditæ antiquitatis arcana et hoc posuit, cum ait ‘puppesque tuæ, pubesque tuorum:’ ex ea enim consuetudine dixit, cum exprimeret Homericum: Σὺν νηϊτῇ σῇ, καὶ σοῖς ἐτάροισι. Jos. Scal.

Pube præsente] Plant. Pseud. 1. 1. ‘Nunc ne quis dictum sibi neget dico omnibus, Pube præsenti, in concione, omni populo, Omnibus amicis notisque edico meis, In hunc diem a me ut caveant, ne credant mihi.’ Dac.

ⁿ Pubes] Pubes adulescens, qui etiam vesticeps vocatur. Cui con-

Pubes adulescens qui jam generare potest vocatur: [FEST. cui contrarium est impubes. Pubes etiam et plurium numerus ejusdem ætatis dici solet.

Pubes et ⁸ *o* *qui pubem generare potest: is incipit esse a quatuordecim annis, foemina a duodecim viri potens, sive patiens, ut quidam putant.*

Pubes puer, qui jam generare potest: is incipit [PAUL. esse ab annis quatuordecim, foemina viri potens a duodecim.

Publica pondera ^p *quibus populus Rom. uti solet ex [FEST. ea causa. in Junius*

8 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *est*.

NOTÆ

trarium investis. Pubes et pro plurium puberum numero dici solet. Ita Festus. *Jos. Scal.*

^o *Pubes et] Lege, Pubes, et Puber, qui generare potest.* Catullus in Galliambo: 'Ego puber, ego adulescens, ego ephebus, ego puer:' pro quo ineptissime excusum est, *Ego mulier, ego adulescens.* Idem.

^p *Publica pondera]* Hic locus nunquam antea editus est, cum rerum conscriptarum esset utilis cognitio. Sunt tamen quædam obscuriora, quædam etiam mendosa. Ex plebiscito Siliano hic relato, constat vini *quadrantal* octoginta pondo statui: *congiuum* octavam partem ejus esse: ita decem pondo, et *sextarium*, quod sexta congii pars sit, duodequingessimam partem esse *quadrantal*is. Hæc pondera sunt liquidorum. Aridorum vero sexdecim *sextarii* in modio sunt. *Sextarius* autem hic æqualis est sextario vini, id est, ejusdem ponderis. Verba legis ita scripsimus, ut in antiquo libro reperimus cum his conjecturis, quas in margine posuimus. D. M. significat *dolo malo*. *Quadrantal*, sive amphoram vini esse octoginta

pondo apparet ex Plin. lib. xiv. cap. 4. quo loco interpres Hermolaus Festi auctoritate utitur. 'Sextarium esse congii partem sextam, et sextarium vini uncias viginti pendere Fannius scribit.' Idem ait sextarium esse modii partem sextamdecimam. Volusius Mæcian. in libro de asse: 'Quadrantal, quod nunc plerique amphoram vocant, habet urnas duas, modios tres, semodios sex, congios octo, sextarios 48. heminas 96. quartarios 192. cyathos 576.' Adde Festum verbo 'Quadrantal' et 'Hemina.' Illa verba, *uti coæquatur sedulum*, nescio, an significant, 'uti coæquantur sedulo, ita ut quadrantal,' &c. Illa etiam, *dum minore patris familias taxat, liceto*, aut mendosa sunt, aut hoc significant; 'minore multa, et patrem familias tantum licere multari.' *Ant. Aug.*

Publica] Egregium ac luculentum hoc antiquitatis monumentum ita et emendandum et distinguendum censeo:

EX. PONDERIBVS. POBLICEIS. QVIBVS. HAC. TEMPESTATE. POPVLVS. OETIER. SOLET. VTEL. COEQVETVR. SE-

dicta sic ait, quod duo Sillii⁹ P. et M. Tribuni PL. rogarent his verbis. Ex ponderibus publicis, quibus hac tempestate populus cœtier¹⁰ qui solet, uti coæquatur sedulum, ut hi:¹¹ quadrantal vini octoginta pondo siet:

////////

9 Ead. ed. Silli.—10 Vir doct. in marg. ejusd. ed. conj. *utier*.—11 Id. ibid. *uti*.

NOTÆ

DOLO. M. QVADRANTAL. VINEL. OCTOGINTA. PONDO. SIET. CONGIVS. VINEL. DECEM. P. SIET. SEX. SEXTARI. CONGIVS. SIET. VINEL. DVODEQVINQVAGINTA. SEXTARI. QVADRANTAL. SIET VINEL. SEXTARIVS. AEQVVS. CVM. LIBRARIO. SIET. SEXDEQVIMQ. LIBRAE IN. MODIO. SIENT.

SI. QVIS. MAGISTRATVS. ADVERSVS HAEC. D. M. PONDERA. MODIOSQVE. VASAQ. POBLICA. MODICA. MINORA. MAIORAVE. FAXIT. IVSSITVE. FIERI. DOLVMVE. ADDVIT. QVO. EA. FIANT. EVM QVIS. VOLET. MAGISTRATVS. MVLTARE. VTEI. DVM. MINORE. PATRIS. FAMILIAS. TAXAT. LICETO. SIVE. QVIS. IM SACRÔM. IVDICARE. VOLVERIT. LICETO.

In hoc Plebiscito OETIER, est, uti: ut in veteri lege:

NEC. QVIS. FACITO. QVOMINVS. EI OETANTVR. FRVANTVR. HABEANT. POSSIDEANT. Illud SEXDEQVIMQ. Sexdecimque. Addit circa finem, eum, quicumque volet magistratus multare, liceto: dum modo majore patrem familias multa, minore eum qui in potestate est quam patrem familias, coërceat. SACRVM IVDICARE. Filii peculium patris familias, pecuniam, familiamque Cereri sacrare. Pro *sedulum*, manifesto SE. DOLO. M. legendum: sine dolo malo, *Jos. Scal.*

Publica pondera] OETIER pro VTIER, ut COERATOR pro CVRATOR, OESUS pro USUS. quidam habent OITIER. Et utroque modo Veteres scripserunt. Sic oi-

NONEM pro *Oenonem* apud Martianum. OITILE pro *utile* in vetustissima tabella Fulvii Ursini.

Vini quadrantal octoginta pondo fuisse, ut hic statuitur, apparet ex Plinio lib. XIV. cap. 4. congius octava ejus pars fuit, et ita decem pondo, et sextarius qui sexta congii pars sit, duodequingagesima pars quadrantis. Aridorum vero sexdecim sextarii in modio sunt, et sextarius in hoc plebiscito æqualis est sextario vini, id est, ejusdem ponderis. SEXDEQUINQUE, id est, Sexdecimque. Illa quo ea fiant: aperte sched. *quod ea fiant*. Nempe quod pro quo, addito d. Ista UTI DUM MINORE, &c. sic interpretatur Scaliger: 'eum quicumque volet magistratus multare, liceto: dum modo majore patrem familias multa, minore eum qui in potestate est quam patrem familias coërceat.' Vexum in schedis erat PATRI FAMILIAS. Unde Fulvius Ursinus emendavit *parte familias*, adductus loco simili ex oratione Catonis pro Rhodiensibus, in qua scriptum est apud Gellium lib. VII. cap. 3. 'Siquis illud facere voluerit, dimidium familiæ multa esto.' Nam verba *mille nummis* sunt adjecta. Et infra in 'sacratæ leges:' 'Sacer alieni Deorum sit cum familia.' Error autem, ut patri pro parte scriptum fuerit, inde fluxit, quod antiqui parti dicebant pro parte, unde, facta literarum transpositione, patri scriptum. *Dac.*

congius vini decem P. IS.¹² SEX Sextarii congius siet vini: duodequingaginta sextarii quadrantal siet vini. Sextarius æquus æquo cum librario¹³ siet: sex de quinque libræ¹⁴ in modio sient: si quis magistratus adversus hac¹⁵ D. M. pondera modiosque, vasaque publica, modica, minora, majorave faxit, jussitve re fieri, dolumve adduit, quod ea fiant, eum quis volet magistratus multare,¹⁶ dum minore patris familias taxat: liceto; sive quis in sacrum judicare voluerit, liceto.

Publica sacra,^a quæ publico sumptu pro populo fiunt, quæque pro montibus, pagis, curiis, sacellis: at privata, quæ pro singulis hominibus, familiis, gentibus fiunt.

Publica sacra, quæ pro populo fiebant; privata [PAUL. quæ pro singulis hominibus, et familiis appellabant.

Publicius^r clivus appellatur, quem duo fratres L. M. Pub-

//////////

¹² Id. ibid. *siet*.—¹³ Id. ibid. *vinario*.—¹⁴ Id. ibid. *sexdecinq. ij.*—¹⁵ Id. ibid. *hæc*.—¹⁶ Id. ibid. *multetur*. In textu Scaligeri est *multaretur*.

NOTÆ

^a *Publica sacra*] Vide ‘privatæ feriæ.’ *Idem*.

^r *Publicius*] Ovid. lib. v. *Fastor.* eosdem ‘Ædiles Plebis’ appellat; quod mihi fit verisimile, cum plebei ipsi fuerint: eosque ait primos Florales ludos instituisse. Annuos autem Postumium, et Lænatem Consules. Fuere hi Consules, ut arbitramur, L. Postumius Albinus, M. Popillius Lænas anno urbis DLXXX. si fastos Capitolinos sequamur. At ex denario, qui extat, Serviliorum, primus C. Servilius C. F. Floralia fecit. Patercul. libro priore ait, triennio post Torquatium, et Sempronium Consules, Floraliū ludorum factum esse initium. Annus is est in Capitolinis fastis DXXII. Interpreti Arati annus DXVI. *Ant. Aug.*

Publicius clivus] Varro lib. iv. ‘Clivus Publicius ab ædilibus plebei Publiciis, qui eum publice ædifica-

runt.’ Ubi Publicios Ædiles plebis vocat Varro, et verum est, nam et plebei ipsi fuerunt. Idem etiam Ovid. lib. v. *Fast.* qui totam historiam sic refert: ‘Venerat in morem populi depascere saltus: Idque diu licuit, pœnaque nulla fuit. Vindice servabant nullo sua publica vulgus, Jamque in privato pascere inertis erat. Plebis ad Ædiles perducta licentia talis Publicios: animus defuit ante viris. Rem populus recipit: mulctam subiere nocentes: Vindicibus landi publica cura fuit. Mulcta data est ex parte mihi: magnoque favore Victores ludos instituire novos. Parte locant clivi, qui tunc erat ardua rupes; Utile nunc iter est, Publici-umque vocant.’ Ait Flora ex mulctatitia pecunia clivum Publicium munivit, et sibi Florales ludos institutos. In verbis Festi in fine legebat Scal. *Vehicula venire possint.* Legen-

licii Malcoli¹⁷ *Ædiles Curules pecuariis condemnatis ex pecunia, quam ceperant*,¹⁸ munierunt, ut in Aventinum vehiculi Velia¹⁹ venire possit.

Pudicitiae^s signum in foro boario est, ubi familia naedisset Hercules,²⁰ eam quidam Fortunae esse existimant. Item via Latina ad milliarium illi Fortunae muliebris, nefas est attingi, nisi ab ea, quae semel nupsit.

Pudicitiae signum Romae colebatur, quod nefas [PAUL. erat attingi, nisi ab ea, quae semel nupsisset.

Puelli, pueri per deminutionem. Ennius: Poeni soliti suos sacrificare puellios.

Puelli^t per deminutionem a pueris dicti sunt: ita- [FEST.

17 Vet. cod. *Malteoli*.—18 Vet. cod. *ceperat*.—19 Vet. cod. *Nelia*. Scaliger legit, *vehicula venire possint*. Vide Notas.—20 'Illa mendosa sunt: fortasse, ubi familia, atque aedis est Hercules: vel, ubi familia habet, et aedis est Hercules.' Ant. Aug. Vide infra.

NOTÆ

dum, *Ut in Aventinum vehiculis Velia venire possint*. Id est, ut e Velia in Aventinum vehiculis venirent. *Dac.*

* *Pudicitiae*] Vidend. Liv. lib. x. et supra 'Plebeiae.' Ant. Aug.

Pudicitiae] Monstrum verbi est in hac periodo: sed puto ita conficiendum: *Pudicitiae signum in foro Boario est, ubi Aemiliana aedis est Hercules*. Deinde: *ad milliarium IIII*. ex quo factum, *illi*. 'Aemiliana aedis' Herculis dictum, ut apud hunc ipsum, 'aedis Jovis Metellina.' Vide in 'Tarpeiae.' Jos. Scal.

Pudicitiae signum in foro Boario] Lego propius ad scripturam: *Pudicitiae signum in foro Boario est, ubi Fulviana aedis est Hercules*. Patriciae pudicitiae sacellum Festus intelligit, quod fuit ad aedem rotundam Herculis, vide supra 'Plebeiae pudicitiae.' P. Victor in 8. urbis regione: 'Forum Boarium Sacellum Pudicitiae patriciae Aedes Herculis victoris duae, altera ad portam trigeminam, Altera

in foro Boario cognomine rotunda et parva.' Lege infra, *Item via Latina ad milliarium 4. fortunae muliebris, &c.* Ut optime viris doctis animadversum, ex IIII. factum *illi*. De fortunae muliebris simulacro, et aede via Latina ad quartum milliarium in memoriam liberatae urbis ab obsidione C. Marci Coriolani, intercessione Veturiae et Volumniae, consecratis, vide Dionys. lib. viii. Plutarch. in Coriolano, Valer. Max. lib. i. cap. 8. Ejus simulacrum a semel nuptis tantum coronari fas erat. Servius ad illud iv. *Æneid*. 'Huic uni forsitan potui succumbere culpae;,' 'Bene culpae,' inquit, 'potius quam amoris, et hoc propter antiquum ritum, quo repellebantur a sacerdotio, id est, Fortunam Muliebrem non coronabant, bis nupta.' *Dac.*

^t *Puelli*] Ennii versus melius refertur a Nonio: 'Ille suos Divis mos sacrificare puellios.' Ant. Aug.

Puelli] Puer, puerus, puernulus, puellus, puera, puellula, puella. Versus

que et Ennius ait: Pœni soliti suos sacrificare puellōs :
et Lucilius: Cumque hic tam formosus homo, ac te dig-
nus puellus: et Plautus: Olim huic puellō sese venum
ducier.

Pueri^u impuberes dicuntur in quo significatu utitur Atta in.

plurib. versibus docet.

Pueri impuberis æneum^x signum olim ad Salinas.

positum fuit quid signum allatum est.

fuisse ferunt,¹

quod sunt conati quidam auferre. Sed avellere nemo un-
quam potuit. Alii dicunt avulsam basim præter ipsum
signum a quibusdam fuisse, quique abstulerint sub signo²
abierunt, basi sola potiti. Alii tamen tradunt simul ut
signum ipsum abstulerint in agro Tiburti erexere ad quin-
tum ab urbe miliarium.

Pugio^y dictus est, quod eo punctim pugna- [PAUL.
tur.

no.^z [FEST.

////////

1 In ed. Scal. hæc ita extant: 'Pueri impuberis æneum signum ad Salinas
olim positum fuit qui signum allatum
fuisse ferunt.—2 Fulv. Ursin. et Dac. legunt sine signo.

NOTÆ

Ennii: 'Pœni sunt soliti suos sacrificare
puellōs.' Vide Nonium. In fine ver-
sus Plauti ex fabula cui nomen 'Le-
nones gemini,' pro olim Priscianus
habet solent. In quibusdam edit. est,
Dolet hic puellus sese venum ducier.
Dac.

^u Pueri] Historia ignota nobis.
Ant. Aug.

Pueri im. . . .] Puer impubes tan-
tum dicitur. Atta in. . . . id pluribus
versibus docet. Quæ sequuntur, per-
tinent ad historiam penitus nobis in-
cognitam. Quorum initium plus mi-
nus ita conceptum fuisse videtur:
Pueri æneum signum ad Salinas po-
situm est: quod signum allatum e. .

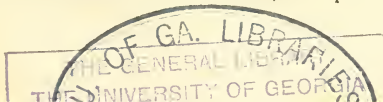
. . . est. Quod sunt conati quidem
evellere: nemo unquam potuit. Quæ-
rant igitur docti viri. Jos. Scal.

Pueri impuberes] Verum est pueros
proprie impuberes dictos. Idem Var-
ro. Gell. Sed poëtæ interdum et
Oratores pueros vocant, qui puberes
sunt, ut alibi notavimus. Dac.

^x Pueri impuberis æneum] Hæc his-
toria mihi plane ignota. Idem.

^y Pugio] Vel a pugno, vel a pugnus,
quod pugno facilis comprehendatur.
Prius etymon Festus sequitur. Idem.

^z no. . . .] Hæc non sunt
hujus loci; nam ut ex vestigiis odo-
ratus sum, verba sunt Festi de Popi-
lia tribu, unde epitomen suam hanc

. sue.
 oque.
 ma.

Pugnus a punctione,^a id est, percussione dicitur. [PAUL.
Pugnus a punctione, id est, percussione dictus. [FEST.

Puilia saxa^b esse ad portum, qui sit secundum Tiberim,
 ait Fabius Pictor,³ quem locum putat Labeo dici, ubi
 fuerit Ficana via Ostiensi ad lapidem undecimum.

Pulcher bos appellatur ad eximiam pinguitudinem perduc-
 tus.

Pulchralibus,^c atque cupidiis⁴ idem⁵ in ea, quæ est de
 fundo oleario.

Pulchralibus pro pulchris. [PAUL.

Pullariam^d Plautus dixit manum dextram.

Pullus^e Jovis dicebatur Q. Fabius, cui Eburno [FEST.

3 Vet. cod. *lictor*.—4 Vet. cod. *cupidus*. Legit Dac. *Pulchralibus atque cupediis*.—5 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Cato*.

NOTÆ

Paulus confecit, 'Popilia tribus a progenitrice traxit vocabulum.' Lege modo: *Popilia tribus a nomine progenitricis traxit vocabulum. Nam consueverunt non solum a viris, sed a feminis quoque tribus nominare. Idem.*

^a *Pugnus a punctione* . .] Potius *pugnus* a πυγμή, vel a πυκνός, densus, quæ fuit Julii Scaligeri sententia. *Idem.*

^b *Puilia saxa*] Hæc mihi ignota sunt. Ficana Latii urbs: 'Ficulnea vetus' Livio lib. I. *Idem.*

^c *Pulchralibus*] Lego: *Pulchralibus atque cupediis*. *Pulchralia* sunt, bellaria. *Idem*, nempe Cato. Quia hæc statim sequebantur post aliud caput ubi Cato laudabatur. Et ita sæpe apud Festum τὸ *idem* ad superiora pertinet. *Idem.*

^d *Pullariam*] Hæc sunt Pauli. Verba Festi ita in schedis: 'Pullariam

manum dextram dixisse videtur Plautus in.'

Pullariam manum dextram Plautus dixit a palpandis tentandisque pullis, id est, pueris: Qualis erat pædiconum protervorum manus, qui pullariam facere dicebantur. Turneb. lib. III. cap. II. *Idem.*

^e *Pullus*] Placidus in Glossis: 'Pullum puerum in amoribus, unde Q. Fabius Eburnus, quod natibus fulguratus erat, pullus Jovis dictus est.' Arnob. lib. IV. 'Catamitus rapitur, deliciarum futurus et poculorum custos, et ut Jovis dicatur pullus, in partibus Fabius adurit mollibus, obsignaturque posticis.' Fabium autem illum intellige qui cognominatus Ambustus, toti porro familiæ illud cognomen dedit. Ambusti enim proprie quos Jupiter, 'Fulminis afflavit ventis et contigit igni.' A *puer*, *puerus*,

cognomen erat propter candorem, quod ejus natis fulmine icta erat. Antiqui autem puerum, quem quis amabat, pullum ejus dicebant.

Puer, qui obscœne ab aliquo amabatur, ejus, a [PAUL. quo amatus esset, pullus vocabatur, unde Q. Fabius, cui Eburno cognomen erat propter candorem, quod ejus natis fulmine icta⁶ esset pullus Jovis appellatus est.

Puls potissimum dabatur^f pullis in auspiciis, quia ex ea necesse erat aliquid decidere, quod tripudium faceret, id est, terripavium: pavire⁷ enim ferire est: bonum enim augurium esse putabant, si pulli, per quos auspicabantur, comedissent, præsertim si eis edentibus aliquid ab ore decidisset: sin autem omnino non edissent, arbitrabantur periculum imminere.

Puls potissimum datur pullis in auspiciis, quia ex [FEST. ea necesse decidere in terram aliquid, quod tripudium faceret, id est, terripavium, (pavire enim ferire est,) ex quo notionem caperent futuri, nam si pulli per quos auspicabantur non edissent, periculum imminere arbitrabantur: at qui pavissent, bonum augurium esse putabant, si tum ex ore eis edentibus aliquid decidisset.

Punctatoriolas^g levis pugnas appellat Cato in ea, quam dixit de re Histriæ militari.

//////////

6 Vet. lib. *tacta*.—7 Vet. lib. *purium*: *pavire*.

NOTÆ

puerulus, pullus. Nisi malis *pullus*, esse a πῶλος, quod mihi etiam magis placet, nam πῶλος Græcis catamitus, et meretrix. Hesych. πῶλος ἑταῖρα, πῶλος γὰρ αὐτὰς ἔλεγον. οἶον Ἀφροδίτης πῶλος, ἢ τοὺς νέους, καὶ τὰς νέας, καὶ παρθένους. Id est: 'Pullus, amica: nam pullos eas vocabant: quomodo, Veneris pullos: vel pueros et puellas et virgines.' *Idem*.

^f *Puls potissimum dabatur*] Tullius

in Divinat. 'Quia, cum pulli pascuntur, necesse est aliquid ex ore cadere et terram pavire: terripavium primo, post tripudium dictum est: hoc quidem jam tripudium dicitur: cum offa cecidit ex ore pulli; tum auspicanti tripudium solistimum nuntiant.' Vide 'solistimum.' *Idem*.

^g *Punctatoriolas*] Melius ut in Ms. *Punctariolas*. A *pungo*, *Punctum*, &c. *Idem*.

Punctatoriolas⁸ leves pugnas identidem ipse⁹ [PAUL. dixit.

Punici dicuntur, non Pœni, quamvis a Phœnice sint oriundi.

Punici dicuntur, non Pœni,^{10h} *quamvis, ut ait* [FEST. *Verrius, a Phœnicibus oriantur, et Punicum bellum, non*

8 Ms. *Punctariolas*, melius, censente Dac. Vet. lib. *Punitariolas*.—9 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Cato*.—10 Ant. Aug. et Dac. scribunt *non Pœnici*.

NOTÆ

^h *Punici dicuntur, non Pœni*] Scriberem *non Pœnici*, ut *Punicum bellum, non Pœnicum*: licet *Pœni* et *Punica* Phœnicibus dicantur aspiratione sublata. Quæ vero hic Festus multis verbis scripsit; nos assequi non potuimus: et fortasse non omnia ad idem verbum referenda sunt. *Ant. Aug.*

Punici] *Punici dicuntur, non Pœnici*, quamvis a *Phœnicib.* oriantur. Et *Punicum bellum, quamquam Pœni appellantur*. Nam quæ solebant *efferre per Pu* longam, Ennius in *Pœ* extulit, *Pœnos* dicens, sed corruptum est incuria librariorum: qui ea quæ *feminino genere dicuntur, scripsit masculino*: etiam ipsi *Græci ita loquuntur, qui Philologos, philargyros feminas dicunt. Pœnos apud Ennium viros putans librariorum appellari, mutavit, quod per adjectionem ea vox explanata non sit, cum tamen ejusmodi nomina tam in virili, quam in feminino sexu accipiuntur, nam dicimus tam hic lupus, quam hæc lupus; quin ea, quæ participia appellantur, quæ aliquem ordinem rerum significant, et casus, tempora, personas recipiunt, utroque genere enunciantur. Distinximus quæ Festi sunt, ab iis, quæ nostra: ut lectori fidem faciamus, neque nos credere, neque persuadere aliis velle, quæ Festi non sunt, ea esse Festi. Sed imitatus sum homines veterum signorum, ac statuarum studiosos atque admirato-*

res, qui ubi signum marmoreum elegantissime sculptum habent, atque id forte propter vetustatem aliqua parte sui, ut sæpe fit, mutilatum sit, conquirunt peritos artifices, qui a se partem mancā suppleant: omnes, qui illud signum vident, norunt et quid de veteri artificio deperierit, et quid de novo additum sit: tamen id, quod additum est, tanti momenti est sæpe numero, ut absque illo foret, totius signi reliqua proportio ac commensus lateret, atque obscurus esset. Sic in hoc Festi loco fecimus: nam sine illis membris, quæ addidimus, quid ille truncus esset, facile discerni non poterat. Non mediocriter autem studiosos juvimus, quantum judicamus, qui solo prope æquatum ædificium diligentia nostra a fundamentis usque redivivum excitavimus, ac sartum tectum præstitimus. Novum autem non est Ennium *Pœnos* dixisse, cum de feminis loqueretur, cum et Virgilius quoque dixerit, ‘ducente Deo,’ cum de Venere intelligeret. Quod Græcorum imitatione fecit, apud quos *ὁ θεός, καὶ ἡ θεός*. Inmo potius Homeri, qui de Helena ita scribit Ἰλ. γ. Βῆ δὲ κατασχομένη ἑανῶ ἀργῆτι φαεινῶ, Σιγῇ· πάσας δὲ Τρῶας λάθην. ἤρχε δὲ δαίμων. δαίμων, hoc est, ἡ Ἀφροδίτη. Vellem hæc potius considerasset Macrobinus. Hoc enim Virgilius illo loco expressit. Calvus: ‘Pollentem-

Pænicum, quamquam Pæni appellantur: nam quæ solebant antiqui efferre per Pu syllabam longam, Ennius in Pæ extulit, Pænos dicens, sed est culpa librariorum, qui ea quæ feminino genere dicuntur, scribunt masculino, etiam ipsi Græci ita loquuntur, qui solent Philologos, philargyros fæminas dicere. Pænos putans viros librarius appellari mutavit quod per adjectionem ab Ennio a vox explanata non fuerit, cum tamen ejusmodi fere nomina etiam in virili, non tantum in fæminino sexu proferantur, dicimus tam hic lupo, quam hæc lupus, quin etiam ea quæ participia appellantur, quæ ut plurimum aliquem ordinem rerum significant, et quæ casus, numeros, species, tempora, personas, recipiunt, utroque genere enunciantur.

Punicum quod appellatur,ⁱ genus libi translatum a Pænis; idem appellatum fuit probum, ceteris libis suavissimum quia videbatur. Punicum etiam dicitur, vestis nomen.
.
sto.

Punicum genus libi translatum a Pænis: id etiam [PAUL. appellabant probum, quia erat ceteris suavissimum.

Pupinia tribus ab agro^k Pupinio.

Pupinia tribus ab agri nomine dicta, qui Pupinus [FEST.

NOTE

que Deum Venerem.' Participia istis annumerat: nam amans ἐπικουρον. Sed melius Græcorum, quam si Latinorum exempla adduxisset. Nam Græci, quamvis distincta participiorum genera per voces habeant, tamen et masculinum attribuunt fæminino, ut Sophocles non semel in Electra: quod Festus quærit, *Pænicum* bellum non dici, sed *Punicum*, sciendum est et Veteres *Pænicum* dixisse in vetustiss. lege, quæ proxime tempora Punica scripta fuit, ΠΟΠΥΛΕΙΣ ΛΙΒΕΡΕΙΣ. QVEI. IN. AFRICA. SVNT QVEI. EORVM. IN. AMEICITIAM. ΠΟΠΥΛΕΙ. ROMANEI. BELLO. ΠΕΝΙCIO PROXIMO. ΜΑΝΣΕΡVNT. Jos. Scal.

ⁱ *Punicum quod appellatur]* Cum ait

Punicum esse nomen vestis, tunicam intelligere eum puto. Nam ea Pænorum fuit. Unde 'Tunicata juvenis' Ennius de Pænis. Et Plaut. in Pænul. 'Homo tunicatus' de Hannone Carthaginiensi. *Dac.*

^k *Pupinia tribus ab agro]* Quæ infra desunt divinare non possum. Agri Pupinii sive Pupiniensis meminit Cicero contra Rull. et Livius lib. ix. et lib. xxvi. *Papiniam* vocat Varro i. de Agricultura: 'In Papinia neque arbores prolixas, neque vites feraces, neque stramenta crassa videre poteris.' *Pupinam* Valer. Max. ejusque solum sterile ac æstuosissimum dicit. In eo fuere Prata Quintia, trans Tiberim. Vide 'Quintia.' *Idem.*

appellatur circa Tusculum urbem.

*meminit evictum.*¹¹

. . . . est. . . .

*Pura vestimenta*¹ *sacerdotes ad sacrificium habebant, id est, non obsita,*¹² *non fulgurita, non funesta, non maculam habentia.*

*Pura vestimenta sacerdotes populi Romani cum sacrificabant habere soliti erant, id est, non obsita, non fulgurita, non funesta, non maculata, ex hac causa.*¹³

voca.

. . . . tiata. . . .

Pure lautum, aqua pura lavatum.

[PAUL.

Pure lautum^m *antiqui dicebant, aqua pura lavatum.* [FEST.

. . . . ite. . . . in. . . .

////////

¹¹ Ed. Scal. *invictum*.—¹² Legendum monet Scal. *id est, non obstita*. Vide infra.—¹³ 'Forte supplenda: *ex hac causa quod impura ea vocabant, quæ iis modis erant vitata, vel quibus sacra erant vitata.*' Dac. Tà voca . . . tiata non sunt in ed. Scal.

NOTÆ

¹ *Pura vestimenta*] Lege, *id est, non obstita*. *Obstitum* est fulguritum: ab eo quod obliquum obstitum dicebant. Fulgura autem duplicia, cœlestia, terrestria. Cœlestium ictus semper obliquus, ut casus semper obliquus. Auctor Plinius lib. 11. Porro de puris vestimentis Servius in fragmentis: 'Sane,' inquit, 'in sacris pura vestis appellatur, quæ neque funesta sit, neque maculam habeat ex homine mortuo.' Jos. Scal.

Pura vestimenta] Verum *obsita* in schedis infra; et ita legendum, nam quod addit *fulgurita*, idem est quod *obstita*. Nisi scripserit Festus, *Non obstita, id est non fulgurita*. Puræ vestis alibi meminit idem Servius, nempe ad illud XII. *Æneid*. 'Puraque in veste sacerdos.' 'Impolluta et pura dicitur vestis,' inquit, 'qua

festis diebus uti consueverant sacra celebraturi. Ut neque funesta sit, neque fulgurita, neque maculam habeat ex homine mortuo. Est autem linea et purpurea. Purpura maris vicem ad piandum præbet, linum vero fluminis, quia cum vere primum in oriente flumen inundasset sponte sua linum natum esse Plinius secundus dicit.' Dac.

^m *lau*] *Pure lautum antiqui dicebant aqua pura lavatum* *rite* *in* Ita schedæ, et forsan hæc vel his similia Festus addiderat, *nam sacerdotes sacra celebraturi rite lavabant vel in mari vel in fluvio*. Notum est illud sacerdotis Romani ad Sabinum bovem Dianæ immolaturum: 'Quidnam tu, hospes, paras,' inquit, 'inceste sacrificium Diauæ facere? Quin

Puri,ⁿ probi, profani, sui auri dicitur in manumissione sacrorum causa, ex quibus puri significat, quod in usu spurco ¹⁴ non fuerit : probi, quod recte excoctum, purgatumque sit : profani, quod sacrum non sit, et quod omni religione solutum sit : sui, quod alienum non sit.

//////////

14 Vet. cod. *porco*.

NOTÆ

tu ante vivo perfunderis flumine ? Infima valle præfluit Tiberis. Religione tactus hospes, qui omnia, ut prodigio responderet eventus, cuperet rite facta, ex templo descendit ad Tiberim. Interea Romanus immolat Dianæ bovem.' Vide Liv. l. i. sect. 45. *Idem*.

ⁿ *Puri*] *Manumissio* hic dictum est pro liberatione : ut dicitur liberatio nexi. Est autem manumissio, seu liberatio sacrorum causa, unus ex illis modis, quibus liberabatur heres, qui accepta hereditate tenetur sacris familiæ. Notum enim est veteri jure Pontificio contineri, ut sacra privata conserventur, ac deinceps familiis prodantur : ex quo institutum, ut ne morte patris familias sacrorum memoria occideret, sed iis essent adjuncta, ad quos ejusdem morte pecunia venisset. Igitur præstigiæ excoctatæ, quibus fœnus, ut ita dicam, legi fieret. Introducti enim sunt modi, quibus sacra perimerentur. Id autem fiebat aut emancipatione per æs et libram, adhibito libripende, quæ hic dicitur manumissio sacrorum causa : Cicero II. de legibus : 'Quinetiam cavent, ut cui plus legatum sit, quam sine religione capere liceat, is per æs et libram heredes testamenti solvat : propterea quod eo loco res est ita soluta hereditate, quasi ea pecunia legata non esset : ' aut fiebat alio genere imaginariæ venditionis, quæ vocabatur cœemptio, adhibitis senibus cœemptionalibus, qui asse Caiano,

hoc est, nummo sestertio dicis causa ter accepto, et rursus reddito, heredem absolverent : in ea pro Murena : 'Sacra illi' (veteres) 'interire noluerunt : horum ingenio senes ad cœemptiones faciendas interimendorum sacrorum causa reperti sunt : ' aut denique detestatione, quæ solennibus verbis Calatis comitiis celebrabatur. Gellius libro xv. 'iisdem comitiis, quæ Calata appellari diximus, et sacrorum detestatio, et testamenta fieri solebant.' Quare et Servius Jurisconsultus scripsit librum de sacris detestandis, ubi de jure testamentorum disputabat. Gellius libro vi. capite 12. 'Servius Sulpitius Jurisconsultus, vir ætatis suæ doctissimus, in libro de sacris detestandis, quæ ratione adductus Testamentum verbum esse duplex scripserit, non reperio.' Corrupte enim in Gellio vulgo editur, *in libro de testamentis secundo*. At ea, quam reposui, est verum excusor et calamo exaratorum. Alii erant etiam modi perimendorum sacrorum, ut caput partitionis, in deducendis centum nummis : de quo vide secundo de legibus. Tantum ea ego apposui, quæ declararent, quid manumissio sacrorum causa hic apud Festum, quid item detestatio sacrorum. Neque est, quod quisquam putet, manumissionem sacrorum causa dici, quod Vestalis, et Flamen Dialis exhibat patris sui potestate. Nam ii statim sine emancipatione, ac capitis deminutione de

Purime^o tetinero, purissime tenuero. [PAUL.

*Purime tetinero positum est pro purissime tenuero.*¹⁵ [FEST.

Publicus ager^p *dictus quia augurum publicus est, ut oscus in Veienti : is enim usu et jure augurum est.*

Prodicere^q *diem est prodere, prodictio namque proditio est quæ, ut ait Verrius, in præsens valet.*

15 Jos. Scal. in marg. suæ ed. notavit, hæc quidem esse Festi, sed non ex vet. lib. sumta.

NOTE

patris potestate exhibant. Neque libet intelligere de eo, quem pater in alienam familiam daret, ut cum eum ex potestate emisisset, postea sacrorum causa manumissio celebraretur: qui enim tertia mancipatione in jure cessi erant a parente, in cujus potestate erant, eodem momento in patris adoptivi sacra transibant, quo e patris naturalis sacris exhibant. Apparet autem, qui sacris exsolvebatur anri puri, probi, puti, sui nescio quantum arcæ Pontificum inferre solere. Jos. Scal.

Puri] Quæ, quia præclaram solutionis sacrorum et detestationis, neque cuivis obviam cognitionem continent, prudens præterire nolui, etsi ea minus ad hanc manumissionem qua de Festus loquitur. Nam proprie et vere dictam manumissionem Festus intelligit, cum scilicet sacrorum causa servus manumittebatur a domino. Idque satis superque ostendunt quæ supra idem Festus posuit: 'Manumitti dicebatur servus sacrorum causa,' &c. Locum adi. Conjicio autem sacrorum causa manumissum servum dici, cum a domino manumittebatur, ut in familiæ sacra transiret, neque enim id nobis a Veteribus explicatum: pro eo autem *puri, probi, profani, sui auri* 20. Dominus solvebat. *Dac.*

^o *Purime*] *Infra.* Duo membra sunt

in his reliquiis: in primo quid sit ager publicus disserebatur: nempe quo et augures publici fruebantur, qualis erat qui in agro Veienti erat, nomine Oscus. Videtur autem velle Festus Publicum agrum dictum esse ab auguribus publicis. De quibus Varro: 'Ut nostri augures publici disserunt.' Cicero: 'publici augures signis et auspiciis postea vidento.' Jos. Scal.

Purime tetinero] Pro *teneo* dicebant *teneo*; unde præteritum *tetini*. Vide *infra*. 'Tetini, tenui.' *Dac.*

^p *Publicus ager*] Vide 'oscum.' *Id.*

^q *Prodicere*] Ita pæne scripserat: *Prodicere diem est prodere, prodictio namque proditio est, quæ in præsens valet*: 'prodicere diem' et 'prodere diem' idem esse supra notavimus. Gellius libro xii. cap. 13. 'Kalendarumque mihi predictas, uti intra eum diem pronunciarem.' Male hodie, *productas*. Jos. Scal.

Prodicere diem est prodere] Vel rescribendum est *Prodiere diem est prædicere, proditio namque est prædictio*: vel mirum in modum Festus fallitur, et cum eo Scaliger: neque enim 'prodicere diem' idem quod 'prodere.' 'Prodere' est producere, 'prodicere' vero est prædicere, prænunciare. 'Dies prodita' potest esse 'producta,' et contra 'producta' potest esse 'non prodita.' Vide 'prodidisse.' *Dac.*

Puri menstrio^r esse dicuntur, qui sacrorum causa toto mense in cærimoniis sunt, id est, puri sint certis rebus carendo.

Puteolos^s dictos putant ab aquæ calidæ putore: [PAUL. quidam a multitudine¹⁶ puteorum earundem aquarum gratia factorum.

Puteolos^t dictos aiunt ab aquæ calidæ putore: qui- [FEST. dam a multitudine puteorum earundem aquarum gratia factorum. uer. . . .

. cum autem.

. vio.

. is.

illius.

Puteum antiqui^u dixerunt unde sumi potest, inde puticulos, antiquissimum genus sepulturæ appellatos.

//////////

16 Vet. lib. similitudine.

NOTÆ

^r *Puri menstrio*] Malim *menstruo*, etsi *i* et *u* facillime commutantur. Vide ‘cærimoniarum.’ *Idem*.

^s *Puteolos*] Varro lib. iv. de L. L. ‘A puteis oppidum Puteoli, quod sint circa eum locum aquæ frigidæ et calidæ multæ. Nisi a putore potius, quod putidus sit odoribus sæpe ex sulphure et alumine.’ Strab. lib.

v. Καὶ μετωνόμασαν Ποτιόλους, ἀπὸ τῶν φρεάτων· οἱ δὲ ἀπὸ τῆς δυσωδίας τῶν ὑδάτων ἄπαν τὸ χωρίον ἐκεῖ μέχρη Βαίων καὶ τῆς Κυμαίας, ὅτι θείου πλήρῆς ἐστι καὶ πυρὸς, καὶ θερμῶν ὑδάτων. i. ‘Urbemque Puteolos denominarunt a puteis; alii a putore aquarum totam istam regionem ad Baias usque et Agrum Cumanum, quod sulphuris plena sit ac ignis, et calidarum aquarum.’ Stephanus ab utroque dici censet, a *puteo* et *olere* voce composita: Δικαιαρχία, inquit, πόλις Ἰταλίας· ταύτην δέ φασι κεκληθῆσαι Ποτιόλους· πότια δὲ τὰ φρέατα καλοῦσι Ῥωμαῖοι, ὅλη-

πε δὲ τὸ ὕξειν. i. ‘Dicæarchia urbs Italiæ, quam ferunt Puteolos dictam. Putea enim Romani vocant quæ Græci φρέατα, et *olere*, odorem mittere, quod Græci ὕξειν.’ *Idem*.

^t *Puteolos*] Ista omnia quæ sequuntur ad idem caput pertinere non puto. De iis igitur amplius quærendum. *Idem*.

^u *Puteum antiqui*] Media Festi verba findit interjecta Pauli Epitome, quod et alibi factum ostendimus. Conjunge igitur et lege: *Puteum antiqui dixerunt unde sumi potest. Inde puticulos antiquissimum genus sepulturæ appellatos, quod ibi in puteis sepelirentur homines, &c.* Putei idem etymon affert Varro lib. iv. ‘Unde sumi potest, puteus.’ Sed ineptissimum esse nemo non videt. Addit idem Varro, ut optime ejus locum emendavit Scaliger, ‘nisi potius quod Æoles dicebant, ποτήρα ἀπὸ τοῦ πότου, non, ut nunc, φρέαρ.’ Ait Varro Æoles

Puticuli^x sunt appellati, quod vetustissimum genus sepulturæ in puteis fuerit, et dicti puticuli, quia ibi cadavera putescerent.

Puticulos, antiquissimum genus sepulturæ appellatos [FEST. quod ibi in puteis sepelirentur homines: qualis fuerit locus, quo nunc cadavera projici solent extra portam Exquilinam: quæ quod ibi putescerent, inde prius appellatos existimat puticulos Ælius Gallus, qui ait antiqui moris fuisse ut patris familias in locum publicum extra oppidum mancipia vilia projicerent, atque ita projecta, quod ibi ea putescerent, nomen esse factum Puticuli.

Putitium^{17 y} Plautus dixit pro stulto.

[PAUL.

//////////

17 Ed. Scal. *Putitum*.

NOTÆ

dixisse ποτήρα a *potu*, quæ postea φρέατα. Et inde dicta putea et putei. Alii a Latino *potu* cum Isidoro *puteum* deducunt. 'Puteus,' inquit ille lib. XIII. cap. 21. 'est locus defossus ex quo hauritur aqua a potatione dictus.' Quod tamen idem est. Sed omnino *puteus* a profunditate dictus, nempe a Græco βυθός, quod et alicubi monuit vir magni nominis Ægid. Menagius. A *puteus* diminutive *puticulus*, locus ubi pauperum cadavera sepeliebant, non vero, ut Ælius putabat, quod ibi cadavera putescerent. Acro Horatii interp. 'a puteis fossis ad sepelienda cadavera pauperum, locus dictus est Puticuli.' Antiquissimum autem sepulturæ genus in puteis, id est, fossis, cavernis: auctor Etymologici, τὸ παλαιὸν, inquit, ἐν τοῖς κοιλάμασι τῆς γῆς ἔθαπτον, μήτε σιδήρῳ μήτε χαλκῷ κεκρημένοι. i. 'Antiquitus in cavernis terræ sepeliebant, neque ferro neque ære utentes.' Sic Cavernam in usum sepulcri ab Ephron emit Abrahamus, Genes. XXIII. 9. Καὶ δότω μοι τὸ σπήλαιον τὸ διπλοῦν, ὃ ἐστὶν αὐτῷ,

τὸ δὲ ἐν μέρει τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ ἀργυρίου τοῦ ἀξίου δότω μοι αὐτὸ ἐν ὑμῖν εἰς κτήσιν μνημείον. 'Ut det mihi speluncam duplicem quam habet in extrema parte agri sui. Pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulcri.' *Idem*.

^x *Puticuli*] Fere ex Varrone emendari potest. Acro: 'a puteis fossis ad sepelienda cadavera pauperum, locus dictus est Puticuli.' *Jos. Scal.*

Puticuli] Verba Festi sarciri possunt ex iis, quæ Varro scribit de puticulis ultra Esquilias lib. IV. de Ling. Lat. Genere tantum differunt Varro et Festus: ille enim *puticulas*, hic *puticulos* appellat. *Ant. Aug.*

^y *Putitium*] Plant. in Bacchid. 'Quem ego sapere nimio censui plus, quam Thalem; sed is stultior es barbaro Potitio.' Ex his verbis arbitror hoc loco Festum non *Putitium*, neque *Putitium*, sed *Potitium* interpretari. Vocari autem stultum a Plauto, propterea quod, cum ab Hercule ritum sacrificandi acceperant, quinquaginta millibus æris gravis edocuerint

Putitium^z *Plautus dixit stultum*: *Putitio stultior* [FEST. est barbaro: *id autem ex hac causa*: *Potitius* ab Hercule ritum sacrificandi cum accepisset,¹⁸ eum millibus æris gravis quinquaginta edocuisse dicitur servos publicos¹⁹ PR. quo facto Potitii intra diem XXX. cum ejus familiæ duodecim fuissent, omnes interierunt.

Putus^a antiqui dicebant pro puro: unde putatæ [PAUL. vites, et arbores; quod decisis impedimentis remanerent puræ: aurum quoque putatum dici solet, id est, expurgatum, et ratio putata, id est, pura facta.

Putum pro puro^b antiquos dixisse ait, inde putatas vites, quibus decisum est id, quod impedimento erat, dici

//////////

18 Ead. ed. 'at Hercule ritum sacrificandi accepisset.'—19 Ead. ed. *publicus*.

NOTÆ

servos publicos populi Ro. sed intra dies triginta, familiæ duodecim interierunt. Vide 'Potitium.' *Idem*.

^z *Putitium*] Ita ego olim has lacunas expleveram ex iis quæ leguntur supra in 'Potitii.' Nunc ita ad verbum schedæ, nisi quod in iis ritum sacrificandi accepisset, præterita voce cum, quæ necessario supplenda. *Dac*.

Putus] *Plaut. in Pseud.* 'Purus putus hic sycophanta est:' referri hoc videtur a Festo. *Ant. Aug.*

Putus] *Putum* ait dixisse antiquos, pro puro. Unde 'putatæ vites,' quod, cum id, quod impedimento erat, decisum est, remaneant puræ, ut Cornificius ait. Hæc Festus; et ad id utebatur auctoritate Ennii in Alexandro, qui dixerit, 'dimidio purus putus.' Item *Plantii ex Pseudolo*: 'Purus putus sycophanta est.' Reliqua fere sunt in Epitome. *Jos. Scal.*

^b *Putum pro puro*] Pauca desunt, sed quæ vix quisquam supplere possit. *Puto*, id est, puro, a πύθω, ut *putus* a πυστός. πύθω autem proprie aurum sive argentum exploro. Inde *putare*, purgare, *putare vites* καθαίνειν,

putumina καθαρεύματα. *Dac*.

Putum] Incompertum mihi, quid voluerit Festus usque ad illud... *formon*: duæ lineæ, quæ sequuntur, pertinent ad pedestria auspicia. Et supinitate nescio qua huc translata sunt, cum jam supra suo loco relata sint. Vide post 'Pedestria.' Quod sequitur, manifesto ita fuit: *Parilia sibi observanda judicant privatim ipsæ quoque puerperæ domi in stratis, ut pariendo stabiliantur Parilia festa*. Non solum, inquit, rure universorum Parilia sunt, sed et privatorum domi, puta puerperarum. Vide 'superstitionem:' qui dicebant *Parilia*, a Pale Dea deducebant: qui *Parilia*, a pariendo. Porro in stratis, hoc est, in lectis, fætæ cubabant dicis causa. Eos lectos in atrio sternebant, quos adversos vocabant. *Asconius in Miloniana*: 'Deinde omni vi janua expugnata, et imagines majorum dejecerunt, et lectulum adversum uxoris ejus Corneliæ, cujus castitas pro exemplo habita est, fregerunt: itemque telas, quæ ex vetere more in atrio texebantur, diruerunt.' Ex quibus

Cornificius ait, neque aliter accepit Ennius cum dixit in Alexandro.

dimidio purus putus et Plautus purus putus hic syco-
phanta est.

. quo certior se.

aurum quoque putatum dici solet, quod est expurgatum :
et ratio putata, id est, pura facta, ut.

. hæredibus rettulit.

Pegasus^c equum alatum fuisse tradunt poetæ : cujus qui-
dem ungulam suscitasse fontem, qui Hippocrene dictus est,
traditur sed.

. ersus alia

. Lucina Juno

sa. formon

. ta re

. se oste.

NOTÆ

apparet in atrio ante jannam lectum adversum fuisse. Propertius : ' Si tamen adversum mutarit janua lectum, Sederit et nostro cauta uoverca toro.' Hoc est : si alia uxor superinducatur, quæ adversum lectum nostrum mutet, hoc est, sibi non mihi sternat. Nam una quæque matrona domi sibi adversum lectum sternebat. Laberius in Compitalibus : ' Nunc lentus es tu, nunc tu susque deque fers : Materfamilias tua in lecto adverso sedet, Servis sex tantis, vernulis nefariis.' Hoc est, uxor tua fœta de more in adverso lecto sedet adstantibus improbiis servulis : neque suspicaris de stupro. Sternebatur etiam lectus Diis conjugalibus Pilumno et Picumno. Servius in schedis : ' Varro Pilumnus et Picumnus infantum Deos esse ait : eisque pro puerpera lectum in atrio sterni, dum exploretur, an vitalis sit, qui natus est.' Intelligit autem locum Varronis hunc ex lib. II. de vita

Po. Rom. ' Natus si erat vitalis, ac sublatus ab obstetrice, statuebatur in terra, ut auspicaretur rectus esse : Diis conjugalibus Pilumno et Picumno in ædibus lectus sternebatur.' Ex quibus apparet, alium lectum adversum esse, alium eum, qui Pilumno et Picumno sternebatur. Nemo est antiquitatis paulo studiosior, qui non his rediivis Festi reliquiis lætetur, præsertim de adverso lecto apud Propertium : quod hactenus a nemine indicatum fuerat. Jos. Scal.

^c Pegasus] In schedis post *formosa* nihil amplius apparet, certum est : igitur quæ sequuntur aliunde huc esse translata. Duæ quidem postremæ lineæ pertinent ad ' pedestria auspicia,' quod et vidit Scaliger. De Pegaso nota fabula : ἵππον πτερόεντα vocat Pindar. Et alatum cum propter ejus velocitatem fabulati sunt, quare Homerus etiam semper equos πτέρουθαι dicit. Dac.

. tonit
 † picia^d
 terisque.

Parilia festa sibi observanda judicant privatim ipsæ quoque puerperæ administratis uti pariendo, ab eis quasi stabiliantur Parilia festa

. parilia
 um in

Promptum^e pro eo quod quis ære paravit suo videri ait positum

. de cujus ære te
 promptum triticum in commen-

tario tuo retulisti: at quidam prolatum significare aiunt idem quod promptum, sed proprium ait id dici promptum quod in futurum factum sit, cui significationi penus contrarium est, cum præsertim aliud penus, aliud promptuarium pantoleium appellatur, ut est apud Plautum Trinumo.

NOTÆ

^d picia] ‘Pedestria auspicia arbitrabantur a vulpe, lupo, serpente, equo, ceterisque animalibus quadrupedibus.’ Vide suo loco. *Idem*.

^e *Promptum*] Deinde de verbo *Promptum* agebat: *promptum* significat paratum: deinde utitur testimonio veteris scriptoris, qui dixerit: De cujus ære tute *promptum* triticum in commentario tuo retulisti. quidam prolatum significare aiunt *promptum*: sed *promptum* ait id, quod in futurum factum sit, cui . . . re, cum præsertim aliud *penus*, aliud *promptuarium panis olei vini* appellatur. In hanc sententiam Festum scripsisse putamus: nam monstrum verbi erat, *pantoleium*, pro *panis, olei, vini*. Jos. Scal.

Promptum] Revera *promptum* est a *promo*, quod a *pro* et *emo*, sumo, capio. Et *promere* est, quod inclisum erat et reconditum proferre. Inde *promp-*

tuarium, quod et *promptuaria* cella, ubi res ad victum quotidianum necessariæ reconduntur, ut inde mox promantur. Et ita differt a *penu*, ubi res penitus et quasi in penetralibus custoditæ servantur: non satis capio quid Festus velit, cum ait, *promptum id dici proprie*; ita enim legendum, non *proprium*, quod in futurum factum sit. Et non possum quin suspicer aliter Festum scripsisse, nempe, quod in *usuram tractum sit*, ut dicat, id *proprie promptum dictum* quod ita *de-promptum* est, ut eo mox utantur. Cui contra opponitur *penus*, quod diutius servetur. Et *penus* etiam, id est, *penarium*, *penaria cella*, τῶ *promptuarium* contrarium est; ut supra demonstratum. In fine *pantoleium*, quod corruptissimum est, Scaliger emendavit, *panis, olei, vini*. Optime, ut et Fulvius Ursinus. *Duc*.

Polubrum esse existimant,^f quam nos Pelvim vocamus, cujus eadem formulaque est polubri²⁰ teneturque manu sinistra, ut ejus significatio docet.

Proptervia appellabant auspicia quæ se propter viam ostentabant

. infir.

Pretet tremonti prætrement pe.¹ . . . , . . .

Publici^g Augures eodem jure cum ceteris auguribus non erant.

Nam cum essent augures numero plures, publici majestate ceteros anteibant: origo vetusta, ideoque obscura. Illud

////////

20 Legendum monet Dac. ejus eadem formula quæ est polubri.—1 Proptervia appellabant, &c. Hæc neque in ed. Scal. neque in ed. Dac. 1681. apparent.

NOTÆ

^f *Polubrum esse existimant]* Lege, *Ejus eadem formula quæ est polubri.* Vide supra ‘pollubrum,’ a *polluo*, *pollubrum* vas excipiendæ aquæ manibus abluendis pollutæ. Tenebatur manu sinistra, dextra vero guttus, unde aqua effundebatur. *Idem.*

^g *Pu. . . .]* Plane ignoro quid sit. *Jos. Scal.*

Publici Augures] Ita in schedis locum istum se resarcivisse ait Fulvius Ursinus. Quæ desunt in fine puto verba esse ex libris angurum. Augures primum a Romulo instituti numero tres, ex singula tribu singulus. Postea, a Servio Tullio, ut putant, unus additus. Iique quatuor omnes patricii, his quinque alteri ex plebe additi, Q. et Cn. Ogulnii tribuni plebis rogatione: hic numerus mansit usque ad dictatnam Syllæ Felicis, qui sex addidit, et ita quindecim augures facti, neque postea crevit numerus. Eorum autem alii ‘majores,’ alii ‘minores,’ sive alii ‘privati,’ alii ‘publici.’ *Publici* dicebantur, ‘augures publici populi Romani Quiritium.’ In vetusto marmore: M. MARCIO. MEMMIO. FURIO. BALBUTIO. CÆCILIANO. PLACIDO. C. V. PONTIFICI

MAJORI. AUGURI. PUBLICO. P. R. QUIRITIVM. Et ita distinguebantur a privatis, sive Imperatoris. Nam Imperatores domesticos habebant augures, qui pro eorum salute excubarent et auspicia captarent. Augures primum a Collegio creabantur. Deinde a Collegio ad populi partem quandam selectam jus illud translatum lege, quam tulit Cn. Domitius Ænobarbus, cujus meminit Cicer. II. Agrar. Vellem vero Veterum auctoritate illud Festus confirmasset, quod ait, manifestum esse sorte deligi solitos qui augures publici P. R. Quiritium dicerentur; nullum enim hujus moris vestigium. Immo etiam et observo vel ab Imperatore vel a populo illud honoris gratia concessum, ut angur haberet sacerdotium publicum. Liv. lib. 1. sect. 38. ‘Inde ab angure, cui deinde honoris ergo publicum id perpetuumque sacerdotium fuit, deductus in arcem,’ &c. De templis auguralibus alibi dictum est. In fine *extra urbem* reposuit Fulvius Ursinus, sed omnino Festus scripsit *intra urbem*. Vide supra ‘prosimarium.’ *Dac.*

manifestum ductu sortis deligi solitos, qui augures publici. P. R. Quiritium in auguralibus dicerentur captabant auspicia templo cæli regionibus designato, quod lituo, qui quirinalis appellatur, designabant in pomærio extra urbem.

.
 es faci.
 fecisti

Picus Rex pico ave^h utebatur, ut Verrius ait ob augurium, a quo sic dictus. Is regem Fatuum, Faunum alii quem vocant, et Fatuam procreavit; et ex eis Latinus ortus Trojanos summo honore adfecit ut etiam eorum regem fugientem Argivos Æneam hospicio suscepit, dedit civitatem, junxit natam connubio.

Pube præsentē,ⁱ est populo præsentē συνηδονικῶς ab iis, qui puberes sunt omnem populum significant.

P. . . qua^k

NOTE

^h *Picus Rex pico ave]* De Pico ave et rege vide suo loco 'Picus.' Picus Aboriginum rex Faunum procreavit et Faunam, sive Fatuum et Fatuam: nam et ita dicebantur. Servius vii. *Æneid.* 'Quidam Dens est Fatuellus. Hujus uxor est Fatua, iidem sunt Faunus et Fauna,' &c. Faunus e sorore Fauna Latinum suscepit, cujus postea gener Æneas. Etsi, cum Faunus idem Pan Arcas fuerit cujus ab Evandro cultus Latium fuit inlatus, cum in Latio regnasse meræ nugæ ab iis confictæ, qui hoc ignorant. *Idem.*

ⁱ *Pube præsentē]* Vide suo loco, *Idem.*

^k *P. . . .qua.]* De Pio ac Piaculo, et expiationibus fulgurum egisse Festum pnto: item pecuniam, quæ erogaretur piaculorum causa, piacularem dictam: edictaque, quæ quid in religiones ob ignorantiam commissum expiari juberent, piacularia dicta: idque referri a Messala in explanatione sacrorum, an auguriorum. Sequeba-

tur deinde: *Pipulum, ploratus*, a pipatu pullorum sumtum. Varro in *Aulularia*: 'Pipulo te differam ante ædes:' id est, convicio, declinatum a pipatu pullorum. Isidorus in *Glossis*: 'Pipulo, ploratu, convicio.' Reliqua alio pertinebant, de consulibus eorumque lictoribus: puto iis tractatum fuisse de legibus consularibus in cives rogatis, quæ sanciebant pœnam verberum. Nam in fine manifesto hæc scripta fuerunt: *tribus 35. aut privilegia irrogare, aut de capite civis statuere, nisi maximo comitiatu vetant 12. Tabularum leges, præterquam in veneficos, quique malum carmen incantant: quia ipsi indemnati jure occiduntur.* Notum est quod posui, de capite civis, et de privilegiis ex Ciceronis non paucis locis: pro Sextio, pro domo, et iii. de legib. libro. De veneficis et incantatoribus notissimus est Plinii locus lib. xxviii. c. 2. Indemnatos ait occidi. Quia passim unicuique interficere licebat, ut apparet. *Jos. Scal.*

susc.	.	.	.	.	.	.	.
dem.	.	.	.	.	.	.	.
decidit.	.	.	.	.	.	.	.
conc.	.	.	.	.	.	.	.
agor.	.	.	.	.	.	.	.
eadem	.	.	.	.	.	.	.
tera loca	.	.	.	.	.	.	.
fulgura sacra.	.	.	.	.	.	.	.

*Pecunia quæ erogatur*¹ *in ludos et spectacula, appellatur lucarie dicta e lucis captetur* . *in eodem libro.* .

dixit existimat cujus opinionis est et Valerius Messala in explanatione 12.

Pipulum^m *dicebatur ploratus.*

*Privilegium sunt qui*ⁿ *dicant esse privatam legem. Cicero in oratione quam scripsit pro domo sua ad pontifices.* . .

NOTÆ

P. . . . qu.] De fulgurum expiationibus hic agebat Festus. Atque ita forsán scripserat: *Piacularia quædam sacra Aruspices solent suscipere cum in locum quemdam fulgur decidit. In sequentibus lubricum iter. Addebat forsán Festus: Qui locus postea fulguribus ibi conditis sacer habitus est ut et omnis ager, quem calcari nefus est eadem ratione, ut et cetera loca omnia quæ fulgure sacra facta sunt. Parum me, præfiscine dixero, vel a verbis vel a mente Festi discessisse arbitror, sed de eo, ut de aliis omnibus quæ mea sunt, penes viros doctos judicium esto. Vide 'Bidental.' *Dac.**

¹ *Pecunia quæ erogatur*] Male hic adhæsit fragmentum istud. Vide suo loco. *Idem.*

^m *Pipulum*] Vide 'Pipatio,' 'Occentassint' et 'Vagulatio.' *Idem.*

ⁿ *Privilegium sunt qui*] Schedæ: 'Privilegium sunt qui dicant privatam legem. Cicero in oratione quam scripsit pro Domo sua ad Pontifi-

ces	.	.	.	.	.	.	.
viri	.	.	.	.	.	.	.
cons	.	.	.	.	.	.	.
in eo	.	.	.	.	.	.	.
lictos	.	.	.	.	.	.	.
istimate.	.	.	.	.	.	.	.
consu	.	.	.	.	.	.	.
eos autem	.	.	.	.	.	.	.
nemo.	.	.	.	.	.	.	.

judicant feneratores equites, tribuni ærarii condemnant tribus 35. quo jure, quo more, quo exemplo, nominatim legem de capite civis indemnati tulisti? vetant leges sacratæ, vetant 12. tabularum leges privatis hominibus irrogari. Veneficos quinque et triginta tribus omnino non condemnant, quia ipsi indicta causa occiduntur.' Quæ desunt excitare difficile, neque enim in oratione Ciceronis leguntur illa usque ad *quo jure*. Quæ sequuntur ita hodie apud Ciceronem extant: 'Quo jure, quo more, quo exemplo legem nominatim de capite civis indemnati tulisti? vetant leges

.	.	.	.	.	.	.	.	.
viri	.	.	.	.	.	.	.	.
cons	.	.	.	.	.	.	.	.
in eo.	.	.	.	.	.	.	.	.
lictōres	.	.	.	.	.	.	.	.
istimate	.	.	.	.	.	.	.	.
consu	.	.	.	.	.	.	.	.
cos autem.	.	.	.	.	.	.	.	.
nemo	.	.	.	.	.	.	.	.
dicant senatores equites Trib.								
tribus 35. quo jure, quo more, quo exemplo								
de capite ci	.	.	.	.	.	.	.	.
vetant 12.	.	.	.	.	.	.	.	.
neficos quinq.	.	.	.	.	.	.	.	.
nant, quia ipsi ind.	.	.	.	.	.	.	.	.

NOTÆ

sacrata, vetant 12. tabulæ, leges privatis hominibus irrogari, id est enim privilegium.' Reliqua *veneficos quinque et triginta tribus*, &c. nescio an a Cicerone. Porro de *privilegio* monendus est lector, vocem eam aliter a Cicerone et aliis ejusdem fere ævi scriptoribus usurpatam, ac ab Jurisconsultis et aliis, qui Augusti ætatem secuti sunt. Tullii enim et Salustii ævo *privilegium* semper fuit lex in privati alicujus perniciem perrogata. Cicer. III. de legib. 'Id mirandum, majores adeo in posterum providisse, in privatos homines leges ferri noluerunt, id est enim privilegium, quo quid injustius?' Idem paradoxo quarto: 'Familiarissimus tuus de te privilegium tulit, ut si tu in opertum Bonæ Deæ accessisses,

exsulares.' Et alibi sæpe. At Augusto posteriores Jurisconsulti, *privilegium* in bonam partem pro lege in privati alicujus gratiam perlata, semper usurparunt. Paulus lib. v. sentent. tit. 12. 'Privilegium Fisci est inter omnes creditores primum locum tenere.' Unde et *privilegia* ejus qui jure singulari fruitor. Quo sensu Galli dicunt *privilège* et *privilégié*. Sed nolim eos imitentur tirones qui Latini sermonis castitatem ambiunt, immo potius Ciceronem et alios Latinitatis principes secuti *privilegium* semper in malam partem ponant, et pro *privilegio*, quomodo eo perperam utuntur Jurisconsulti, perpetuo voces 'jus,' 'gratiam,' 'prærogativam' usurpent. *Idem*.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XV.

QUADRANTAL ^a vocabant antiqui, quam ex [PAUL. Græco ἀμφορὰν dicunt, quod vas pedis quadrati octo et quadraginta capit sextarios. Plautus in Curculione: Anus hæc sitit: quantillum sitit? modica est, capit Quadrantal. Et Cato contra Oppium: Vinum redemisti, prædia pro vini quadrantibus ¹ sexaginta in publicum ² dedisti, vinum non dedisti.

Quadrata ^b Roma in Palatio ante templum Apollinis [FEST.

~~~~~
¹ Ed. Scal. *quadrantilibus*.—² Vet. cod. *in pulli*.

NOTÆ

^a Quadrantal] Vide ‘Publica pondera.’ *Ant. Aug.*

Quadrantal] Vas quod capiebat urnas duas, quadraginta et octo sextarios: hoc est, congios 8. heminas 116. Vide Mæcianum de asse. Quadrantal octoginta pondo, nempe octoginta pendebat aquæ libras: congius decem. Vide ‘publica pondera.’ Quadrantal amphora etiam dictum, sed amphora Romana intelligenda est, alia enim erat amphora, nempe Attica, quæ urnas tres, congios duo-

decim, sextarios septuaginta duos capiebat. Sextarius autem continet libram cum dimidia, hoc est, uncias octodecim. *Quadrantale* autem, vel *quadrantal*, a quadrata figura nomen traxit. Sed verba Festi sic legenda ex vet. lib. notavit doctiss. Salmasius: *Quadrantal vocabant antiqui amphoram. Quod vas pedis quadrati octo et quadraginta capiat sextarios.* Dac.

^b Quadrata] Dionys. lib. 1. Plutarch. in Romuli, Solin. cap. 2. Romam a Romulo quadratam conditam

dicitur, ubi reposita sunt, quæ solent boni ominis gratia in urbe condenda adhiberi, quia saxo munitus est initio in

NOTÆ

fuisse, et inde cognomen ductum fuisse, scribunt: ut Quadrata Roma diceretur, urbs prima in Palatini montis radicib. pomerio ducto condita. Vide Tacit. lib. xii. Ita Ennii carmen intelligerem, si per Pompeium liceret. Quod vero ait, ante Apollinis locum quandam ita appellari, id translaticio nomine dictum fuisse crediderim. *Ant. Aug.*

Quadrata Roma] Hic omnino intelligendus est locus ille quem Romulus sibi munivit in summo palatio antequam urbem conderet. Solinus tamen urbem ipsam Romam quadratam dicit: 'Romam,' inquit, 'condidit Romulus, &c. dictaque est primum Roma quadrata, quod ad æquilibrium foret posita.' Sed illum abunde refellit locus iste Festi, cujus ætate Romam illam quadratam in summo palatio extitisse manifestum est. Illud tamen vulgo creditum ansam dedit errori eorum, qui veteris Romæ typum quadrata figura nobis obtrudunt. Sed operæ pretium erit hic ponere doctiss. Salsasii commentationem ad verba Solini: dicit hic Solinus Romam a Romulo conditam quadratamque dictam fuisse quod ad æquilibrium foret posita: quibus verbis patet eum intelligere, totam urbem Romæ qualem Romulus condidit, appellatam esse quadratam, qua in re manifestarie falsus deprehenditur, et ex antiquariis nostris plerique qui ita senserunt. Nam locus Romæ ita dictus in Palatino colle a Romulo ædificatus in quadratam speciem munitus, unde et 'Roma quadrata,' hoc est, τετράγωνος est appellatus. Longe igitur errant viri docti, qui scribunt Romam a Romulo quadratam conditam fuisse, et inde cognomen ductum ut

'quadrata Roma' diceretur, urbs prima in Palatini montis radicibus pomerio ducto condita. Sed Solinum, a quo in errorem inducti videntur, corrigere potius et insectari quam sequi debuerunt. Primum locus ille, qui Romæ quadratæ nomen habnit, non in radicibus Palatini montis, sed in ipso monte constitutus et munitus. Deinde structus fuit a Romulo priusquam urbi condendæ duceret sulcum, cum adhuc inter fratres de loco ubi urbs poneretur dividia ac certamen esset. Plutarch. in vita Romuli: 'Ρωμύλος μὲν οὖν τὴν καλουμένην Ῥώμην κουαδράτην, ὅπερ ἐστὶ τετράγωνον ἔκτισε, καὶ ἐκείνον ἐβούλετο κτίζειν τὸν τόπον. Ῥῶμος δὲ χωρίον τι τοῦ Ἀβεντίνου καρτερὸν, ὃ δι' ἐκείνον μὲν ὠνομάσθη Ῥεμορία, νῦν δὲ Πιγνάριον καλεῖται, 'Romulus igitur Romam quadratam, id est, quadrangularem, condidit, locumque illum volebat extruere. Remus vero locum quandam Aventini montis, qui locus ab illo Remuria dictus est, et nunc vocatur Pignarium.' Uterque locus etiam Romæ extabat tempore Victoris, qui in decima regione urbis, hoc est, in Palatio, 'Romam quadratam' ponit: In decima tertia in Aventino 'Remuriam.' Vide Festum in 'Remonius ager.' Sic et locus in Palatino monte a Romulo in quadratam speciem structus, unde et ipse de condenda urbe auspicatus est, 'Roma quadrata' a Romuli nomine et forma structuræ. Quare non magis urbs fuit Romæ illa quadrata, quam Remuria. Etenim adhuc de urbe condenda et de loco urbis contendebant fratres, cum loca illa alter in Palatino, alter in Aventino monte condiderunt. Post illa cum contentionem suam avium

speciem quadratam. Ejus loci Ennius meminit, cum ait: Et quis extiterat^c Romæ regnare quadratæ.

3 Vet. cod. *esterat*. Vide Notas.

NOTÆ

judicio remisissent, addicentibus et faventibus Romulo avibus, cœpit ille sulcum ducere urbi constitutendæ. Plutarch. Καὶ τοῦ Ῥωμύλου τάφρον ὀρύττοντος, ἥ τὸ τεῖχος ἐμελλε κυκλοῦσθαι, ὁ Ῥωμος τὰ μὲν ἐχλεύαζε τῶν ἔργων, 'Et cum Romulus fossam fodere qua murum circumducturus erat, Romulus irridens,' &c. Scio Livium scribere lib. 1. 'Palatinum a Romulo primum, in quo ipse edncatus erat, munitum fuisse.' Sed intelligere illum puto de Roma quadrata quam in illo monte ædificavit, non de urbe nova Roma, quam aspiciato postea condidit, et cui pomœrium addidit. Roma quadrata locus fuit in Palatino monte munitus, non urbs Roma, ea signa primum a Romulo posita. Vehementer etiam erravit doctissimus Onuphrius, scribens Romulum urbi novæ a se figura quadrata cum tribus portis positæ pomœrium more Etrusco addidisse, 'ut auctores sunt,' inquit, 'Dionysius, Solinus, Plinius, et Plutarchus.' Ut supra vidimus, Plutarchus aperte distinguit Romam quadratam ab urbe, cujus figuram non quadratam fuisse, sed rotundam verba illa satis ostendunt 'quamurum in orbem erat ducturns.' Plin. Romæ quadratæ non meminit; sed lib. 111. cap. 5. scribit urbem Romam a Romulo cum tribus portis aut quatuor relictam. Verum illa Roma longe diversa a Roma quadrata in Palatino monte. Dionysius porro initio lib. x1. ait Romulum Palatium et Capitolium muris et fossa mœnisse. Sed urbem illam eandem fuisse cum Roma quadrata, nusquam dicit Di-

onysius, immo contrarium ex ejus scriptis elucescit. Gellius lib. xiii. cap. 14. scribit: 'antiquissimum pomœrium, quod a Romulo institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur.' Nam ille dicit non aliam constitutam a Romulo Romam præter eam, quæ quadrata dicta est, nec aliud ab eo institutum pomœrium, quæ sententia hujus Solini est, &c. Deinde: At quod vult Solinus, novam urbem a Romulo conditam, quod figura quadrata esset, dictam fuisse quadratam, nec aliam urbem esse constitutam, id contra omnium auctorum consensum scripsisse illum judico. Quin et Solini temporibus extabat adhuc in monte Palatino locus ille cui nomen Romæ quadratæ Romulus imposuerat. Ut ex hoc loco Festi apparet, &c. *Dac.*

^c *Et quis extiterat*] Varie emendant viri docti: alii, *Et quis nunc curat Romæ regnare quadratæ*. Scaliger, *Et quibus lex steterat Romæ regnare quadratæ*. Sed sic etiam non plane mihi satisfactum est. Melius, ut videtur, in edit. Merulæ, *Et quis exter erat Romæ regnare quadratæ*. Ita ut de Romanis sermo sit, qui, raptò Romulo, cum neminem Romæ invenirent, quem in Romuli locum sufficerent, despiciunt æquis exter esset, qui urbi præesse quadratæ posset, &c. Sed omnium optime Salmasius, *Et quis se sperat Romæ regnare quadratæ*. Ex vestigiis veteris scripturæ quam sic liber Fulvii Ursini repræsentat, *Et quis est erat Romæ*, &c. Nam in membranæ scriptis sæpe *t* et *p* confundi satis sciunt, qui eas aliquando trac-

Quadruplatores ^d dicebantur, qui eo quæstu se tue-
bantur, ut eas res persequerentur, quarum ex legibus
quadrupli erat actio.

. . . . . populo^e . . . . . [FEST.
. . . . . ia ca . . . . .
in legum . . . . . populi
dominata . . . . .

Quadrurbem Athenas ^f Attius appellavit, quod scilicet ex
quatuor urbibus in unam domicilia contulerunt, Brau-
rone, Eleusine, Piræo, Sunio.

Quæso, ^g ut significat idem quod rogo, ita quæsere ponitur
ab antiquis pro quærere, ut est apud Ennium libro se-

NOTÆ

tant. Et de Tatio, inquit, fortasse loquebatur, qui, cum Capitolium, quod ab initio ceperat, teneret, et Quirinalem collem, etiam Palatini montis, in quo Roma quadrata et regia Romuli, armis se potitrum sperabat. A parte igitur totum montem intellexit poetarum more. *Idem.*

^d *Quadruplatores*] Vidend. Ascon. in divinat. et lib. iv. Verrinar. *Ant. Aug.*

[*Quadruplatores*] Ascon. Pedianus in divinat. 'Quadruplatores erant criminum publicorum, in qua re quartam partem de proscriptorum bonis, quos detulerant, assequebantur. Alii dicunt quadruplatores esse eorum reorum accusatores qui convicti quadrupli damnari soleant: ut aleæ aut pecuniæ gravioribus usuris feneratoræ quam pro consuetudine, aut ejusmodi aliorum criminum.' Item Verrina III. 'Quadruplatores accensatores sive delatores publicorum criminum sub pœna quadrupli. Sive quod ipsi ex damnatorum bonis, quos accusaverant, quartam partem consequerentur.' Igitur ab illa quarta quæ accusatori pro præmio cedebat dicti *quadruplatores*. Tacit. lib. iv. *Annal.* 'Contra M. Lepidus quartam accusatoribus secundum necessitudi-

nem legis.' Inde Gloss. 'quadruplatores, συκασταλ,' delatores. 'Quadruplor, ἐνδείκνυμι,' defero. *Dac.*

^e....populo] De quadruplatoribus hic agebat Festus, sed ejus verba non possumus assequi, neque ex iis videtur Paulus suam Epitomen confecisse. Ampliorem lacunam repræsentant schedæ: '...jus...quæ...quarum ex legibus quadrupli erat actio....ibus....ata....oem....abant...ab eo...in...tis...que licitor....populo....curia calabra....in legum....in populi dominatu.' Et hic certe locus dignus est in quo se exerceant sagaciores. *Idem.*

^f *Quadrurbem Athenas*] Quod ex quatuor vicis, quos alii Piræum, Phalerum, Xypeteum, Thymætam. Male: *Quadrurbem* enim τετράπολιν dixerunt Cenoën, Probalyntum, Tricorythum, et Marathonem, quatuor Atticæ populos. Vide Meurs. de fortuna Attica. Neque quatuor tantum, sed omnino duodecim urbes in unas Athenas Theseum contraxisse tradit Strabo. Ubi per urbes vicos intelligit. *Idem.*

^g *Quæso*] Versus Ennii de Anco Martio accipiendi sunt, qui Ostiam munivit, et portum Tiberis. *Ostia munita est, idem loca navibus polchricis*

cundo: Ostia munita est^h idem loca navibus pulchris Munda⁴ facit, nautisque mari quæsentibus vitam: et in Cresphonte: ducit me uxorem liberorum sibi quæsendum gratia:⁵ et in Andromeda: liberum quæsendum causa familiæ matrem tuæ.

Quæso significat id quod rogo: quæsere tamen [PAUL. Ennius pro quærere posuit.

Quæstoresⁱ dicebantur, quod quærerent de rebus [FEST. capitalibus, unde qui talia quærunt quæstores paricidi appellantur.

Quamde^k pro quam usos esse antiquos cum multi Veteres testimonio sunt, tum est Livius⁶ in primo: Juppiter, ut

////////

4 Vet. cod. *Mundo*.—5 Hunc vs. ita legendum monet Scal. *Ducit me uxorem sibi liberum quæsendum gratia*.—6 Vet. cod. *tamen hujus*. Vide Notas.

NOTÆ

Munda facit, nautisque mari quæsentibus vitam. Jos. Scal.

Quæso] *Quæso* et *quæro* idem apud Veteres. Plaut. 'Quæse adveniente morbo nunc medicum tibi, Enim tu certe aut larvatus aut cerritus es. Edepol hominem te miserum! medicum quærita.' Ubi *quæse* pro *quære*. *Quæsere* etiam pro *orare*, *poscere*, dixit idem Plaut. *Bacchid.* II. II. 'Mirum est me, ut redeam, te opere tanto quæsere.' *Dac.*

^h *Ostia munita est*] De Anco Martio qui Ostiam munivit, et portum Tiberis. Vide in voce 'mundus.' *Idem.*

ⁱ *Quæstores*] De Quæstoribus paricis, sive parricidii, vide 'Parici.' Horum mentionem fieri in duodecim tabulis scribit Pomponius sub titulo de origine juris. *Ant. Aug.*

Quæstores] Quæstores creabantur, qui cognoscerent de rebus capitalibus, unde et Quæstores paricidi appellantur. *Jos. Scal.*

Quæstores] Ulpianus: 'Et a genere quærendi, quæstores initio dictos, et Junius, et Trebatius, et Fenestella scribunt.' Initio autem proprie dicti

quæstores, qui ærario præessent, dicti 'quod inquirendæ et conservandæ pecuniæ causa creati erant,' ut ait Pompon. leg. 2. § 22. de origine juris. Inde postea *quæstores* quos vulgo, *des Lieutenants Criminels*. Vide 'paricis.' *Dac.*

^k *Quamde*] Corruptissima quæ hic sunt, ex vestigiis priscae scripturæ ita emendato: *cum multi Veteres testimonio sunt, tum Ennius in primo: Juppiter, ut muro fretus magi* quamde manus vi. Et secundo, &c. In versu Ennii *Juppiter* est βασιλευς, ut in illo: 'Juppiter, ut tristilumina sæpe manu.' Et: 'Doctis, Juppiter, et laboriosis.' Porro et quamde in illis Saturniis versibus legitur, 'Namque nihilum pejus macerat humanum, Quamde mare sævum. Vires quoi sunt magnæ, Topper confringent inportunæ undæ.' *Jos. Scal.*

Quamde] In Schedis: 'Quamde pro quam usos esse antiquos cum multi veteres testimonio sunt, tamen hujus in primo,' &c. quæ propius ad veram scripturam accedunt, legendum enim, ut viris doctis jam diu

muro fretus magis quam de manus impe
secundo: Quamde tuas omnis legiones, ac popularis.
Et Lucretius: Clarus ob obscuram¹ linguam magis inter
inanes. Quamde gravis tergajos⁷ qui vera requirunt.

Quamde pro quam dicebant antiqui. [PAUL.

Quam mox significat, quam cito: sed si per se po- [FEST.
nas mox, significabit paulo post, vel postea.

Quando cum gravi voce pronuntiatur, significat [PAUL.
quod, quoniam; et est conjunctio: quando acuto accentu,
est temporis adverbium.

Quando^m cum gravi voce pronuntiatur significat [FEST.
quod, quoniam, et est conjunctio, ut Plautus in *Menæchmis*:
Ideo quia mensam, quando edo, detergeo: et in Pseu-
dolo: Dabo, quando erit. Ducito, quando habebis. Et
Ennius libro sextodecimo: Nox quando mediis signis

7 Vet. lib. *Gravius inter Grains.*

NOTÆ

animadversum: Cum multi Veteres testimonio sunt, tum Ennius in primo: *Juppiter, ut muro fretus magi' quamde manus vi. Et secundo: Quamde tuas omneis legiones ac populares.* 'Si qui tamen hic Livium pro Ennio legi malint, non admodum pugnabo,' inquit Mernla, 'cum Livius etiam gesta populi Rom. libris decem et octo conscripserit, qui annales Liviani vocantur.' Sed de Annalibus Livianis abunde infra. Interim hic Ennium legi debere certum est. Et in versu: *Juppiter, haud muro fretus magi' quamde manus vi:* verba Romuli forsitan optantis, ut Pop. Rom. se non muro magis quam viribus et audacia tueatur. *Dac.*

¹ *Clarus ob obscuram*] Lege ut in editt. *Clarus ob obscuram linguam magis inter inanes Quamde gravis inter Grains qui vera requirunt. Quamde autem, quia in illis tam, quam, jam, et*

alii addebant *e*, et *d* postea insertum. *Idem.*

^m *Quando*] Verbis Festi pauca desunt: sed omnia exempla videntur ad tempus pertinere: ideo miror, unde Paulus Epitomen confecerit, nisi meliorem librum, quod ex aliis cognosco, habuerit. Plauti versus refertur ex *Menæchmis*: 'Ideo, quia mensam, quando edo, detergeo.' *Ant. Aug.*

Quando] Exempla Plauti, quæ Festus adducit, plane contrarium probant, quare omnino aliter legendum est: nempe: *Quando, cum gravi voce pronuntiatur, significat quoniam. Acuta vero est temporis adverbium, ut Plautus in Menæchmis, &c.* Neque enim in verbis Plauti *quando* significat *quoniam*, sed *quum*, &c. Nihil certius. Quod ait autem ultima acuta, vel gravi, vide notata in 'lustrum,' 'ergo,' 'modo.' *Dac.*

præcincta volabit. In duodecimo quidemⁿ cum litera E ultima⁸ scribitur, idemque significat.

Quando rex^o comitiavit fas: sic notatum esse diem in fastis in

////////

8 Ed. Scal. cum C litera ultima.

NOTÆ

ⁿ In duodecimo quidem] Quod ait Festus Ennium in 12. annal. *quando* ultima litera E posuisse, pro *quando*, id in incerto est, cum perierit locus ille unde hoc Festus adduxit. Ubi tantum legitur, *quando*. . . . . quam de pro quam fortasse. Certum tamen est dixisse Veteres *quando* pro *quando*, ut 'numere' pro 'numero.' *Idem*.

^o Quando rex] Bis notatur hic dies in fastis 9. Kal. Apr. et 9. Kal. Jun. licet Ovidius mense Martio illum ponere fuerit oblitus; de hoc vero, lib. v. Fastorum ita scripserit: 'Quatuor inde notis locus est; quibus ordine lectis Vel mos sacrorum, vel fuga Regis inest.' Ex quibus verbis ignorasse videtur, quid quatuor hæ notæ Q. R. C. F. significarent. Cum tamen Varro lib. v. de Ling. Lat. hæc, et alia omnia, quæ in fastis erant, fuerit interpretatus. Nos vero quid Festi dimidiati versiculi significant, ignoramus. *Ant. Aug.*

Quando rex comitiavit, fas] Puto totum hoc notis scribi debere, quibus in Fastis. Q. REX. C. F. et quod sequitur. Q. ST. D. P. *Ful. Ursin.*

Quando Rex] In his deploratis ruderibus tantum deprehendere possumus, hujus diei, qui in fastis notatur, Q. REX. C. FAS, anteriorem partem nefas esse, posteriorem fas. Quod recte Varro dixit: 'ad id tempus, nefas:' significans anteriorem, et 'ab eo fas:' notans posteriorem. Dies nefastus priore vel anteriore parte notabatur NP, vel NEP, vide

supra 'Nefasti.' Notabatur et NF. PR. quod quidam interpretantur, 'Nefas prætori:' quod ego non sequar. Additur in fine: 'siquis alius pro Rege dicat ad comitia, puta Pontifex, tam is dies.' . . . utrum intelligat Fas an Nefas, nescio. Porro in Fastis marmoreis, qui extant Romæ, invenio bis notatum hunc diem 9. Kal. April. item 9. Kal. Junii. Nemo, quod sciam, explicavit, quis esset mos hujus diei, qui ritus, quæ antiquitas. Sciendum Regi sacrorum neque magistratum gerere, neque verba ad populum habere fas fuisse: propterea in comitium ire illi non licebat, nisi hoc die, qui notatus est in fastis: ibat enim in comitium sacrificii causa, quo propter patratum protinus fuga se e comitio eripiebat. Plutarchus: ἔστι γοῦν τις ἐν ἀγορᾷ θύσια πρὸς τῷ λεγομένῳ κομιτίῳ πατριος, ἣν θύσας ὁ βασιλεὺς κατὰ τάχος ἅπεισι φεύγων ἐξ ἀγορᾶς. Varro: 'Dies, qui vocatur sic, Quando Rex comitiavit, fas: dictus ab eo, quod eo die Rex sacrificulus dicat ad comitum.' Si a docto viro quæram, quid sit 'dicere ad comitum,' sane non agnoscat Latinum hoc genus loquendi: et profecto ineptum est. Legendum enim, *ital ad comitium*. Ita loquitur alibi, 'milites appellant latrones, quod itent, uti milites, cum ferro.' Quare ob id alii aliter notas, quæ legebantur in fastis, interpretabantur: Q. R. C. F. 'Quando Rex comitio fugit.' Quod Ovidius manifesto nos docet: 'Quatuor inde notis locus est: quibus ordine

honorem regis sacrorum, aiunt qui de feriis Menstrui scripserunt, quæ nonis Februarii in Curia a Rege dicuntur: eæ vero a multis scriptoribus traditæ sunt, nam quo die rex in Comitium venit ejus pars anterior nefas habetur; contra autem posterior fas: quia sacris peractis inde abit, quod si quis alius pro Rege^p eo die in comitio fecerit, puta, Pontifex, tum hic dies totus est fastus.

QUANDO REX COMITIAVIT FAS, in fastis notari [PAUL. solet, et hoc videtur significare, quando rex sacrificulus divinis rebus perfectis in comitium venit.^q

NOTE

lectis Vel mos sacrorum, vel fuga Regis inest.' Utrumque enim complexus est: 'Quando Rex comitiavit:' hic enim est mos sacri, quod faciebat in comitio: 'et Quando Rex comitio fugit.' Tangit enim fugam Regis e comitio. Plutarchus: ἀπεισι φεύγων ἐξ ἀγορᾶς. Quid certius hoc testimonio? At Paulus, Quando rex sacrificulus divinis rebus perfectis in comitium venit. Immo, quando rebus divinis perfectis abit e comitio: quare ejus commentitiæ causæ in ruderibus Festi ne vestigium quidem apparet. At quid aiunt docti viri? Ovidium ignorasse quid sibi vellent illæ literæ singulares: quasi fas sit doctissimum poëtam ignorare, quod formularios, leguleios, litigantes, ac minimos quosque de fæce Numæ scire oportuit. Nam de Regifugio ipsum non intellexisse, testis erit ipsemet, qui de eo in mense Februario ante tractaverat. Jos. Scal.

Quando rex comitiavit fas] In verbis Festi legendum, comitiasit, id est, 'comitiaverit.' Quod et Fulvio Ursino etiam placet. Item feriis menstruis: quia s littera τοῦ menstruis periiit propter initialem illam s τοῦ scripserat. Item edicuntur pro dicuntur, quia e cum præcedente e τοῦ rege cohæsit.

Et ita semper Varro: 'Rex cum ferias menstruas nonis Februariis edicit.' Item: 'Harum rerum vestigia apparent in sacris nonalibus in arce quod tunc ferias primas menstruas quæ futuræ sunt eo mense Rex edicit.' Dac.

^p Quod si quis alius pro Rege, &c.] Ait Festus, si quis alius, puta pontifex, pro rege in comitio sacrificaverit, tunc totum diem fastum esse. Sed cum illius diei pars anterior nefasta fuerit, qui fieri potest, ut alio, pro rege, in comitio sacrificante, pars illa diei, quæ jam nefasta, elapsa est, eadem iterum fasta sit? Vel hoc certe necessario evincit rescribendum esse *Hic dies totus nefastus*. Nihil certius. Diei illius pars posterior fasta erat in gratiam Regis sacrificuli, qui in comitio fecerat. Sed si alius in comitio fecisset, dies solidus nefastus, quia nulli alii præterquam Regi sacrorum jus illud concessum erat, ut e nefasto fastum facere posset. Idem.

^q Divinis rebus perfectis in comitium venit] Dicendum potius fuit divinis rebus perfectis e comitio fugit. Nam, cum Rex in comitio sacra faceret, sacris perfectis in comitium ire qui potuisset? Festum non intellexit barbarus mutilator. Idem.

QUANDO STERCUS¹ DELATUM FAS, eodem modo in fastis notatur dies, quo stercus purgatur ab æde Vestæ.

Quando stercus delatum fas, eodem modo in fastis [FEST. *notatur dies, qui talis est, ut ædis Vestæ in eo die purgetur stercusque in alvum capitolinum ex æde Vestæ deferant : cum id factum sit, tunc prætori fas.*⁹

Quartarios⁵ appellabant antiqui muliones mercenarios, quod quartam partem quæstus capiebant. Lucilius : porro homines nequam malus ut quartarius cippos colligere omnes.

Quartarios appellabant muliones mercenarios, [PAUL. quod quartam partem capiebant quæstus.

Quatenus¹ significat qua fine ; ut hactenus, hac fine : quatinus, vero, quoniam : sed antiqui quatenos^u dicebant.

9 Ead. ed. *tunc prætori liceat fari tria verba.* Vide Notas.

NOTÆ

¹ *Quando stercus*] Infra: *Quando stercus delatum, fas: eodem modo in fastis notatur dies: qui talis est, ut ædis Vestæ purgetur, stercusque in clivum Capitolinum deferatur: cum id factum sit, tunc est Prætori fas.* Jos. Scal.

Quando stercus delatum fas] Varro lib. v. de L. L. 'Dies qui vocatur, Quando stercus delatum fas, ab eo appellatus, quod eo die ex æde Vestæ stercus everritur et per Capitolinum clivum in locum deferitur certum.' Hujus diei meminit Ovid. qui illum 17. Kal. Jul. esse dicit lib. vi. Fast. 'Tertia nox veniet, qua tu, Dodoni Thyene, Stabis Agenorei fronte videnda bovis. Hæc est illa dies, qua tu purgamina Vestæ, Tybri, per Etruseas in mare mittis aquas.' Vide infra 'stercus.' *Dac.*

Quando stercus delatum fas] Recte opinatur Fulv. Ursinus hic desiderari quatuor illas notas Q. S. D. F. et Festum scripsisse Q. S. D. F. *Id*

est, Quando stercus delatum fas. Vel potius: *Quando stercus delatum fas, Q. S. D. F. eodem modo in fastis, &c.* Idem etiam pro alvum optime clivum, quod probatur ex loco Varronis quem supra afferimus. *Idem.*

⁵ *Quartarios*] Lege ita versum Lucilianum: *Porro homines nequam, malus ut quartarii cippos Colligere omnes.* Notum est cippos sepulcrorum olim secundum vias publicas fuisse. Itaque facile collidebantur a mulis sagmariis, cum ea præterirent. *Jos. Scal.*

¹ *Quatenus*] *Qua fine, ut hactenus, hac fine.* Chilo apud Gellium lib. i. cap. 3. 'Hac fine ames tanquam forte fortuna osurus, hac itidem tenuis oderis, tanquam fortasse post amaturus.' Addit Festus Veteres *quatenus* inter et *quatinus* illud discrimen posuisse, ut *quatenus* 'qua fine,' *quatinus* vero 'quoniam' significaret. Sed illud observatum non fuisse e veteribus libris colligere est, immo

Quatenus significat qua fine; ut hactenus, hac fine. [FEST.

At quatinus, quoniam. Sed antiqui quatenos¹⁰ dicebant, ut Scipio Africanus in ea oratione, quam scripsit postquam ex Africa rediit: Uti negotium natum erat; quatenos castra nostra ita munita erant, ut posses partem exercitus abducere.

Quatere,^x suspensum, et vicinum rei alicujus motum significat, non ut Verrius putat, ferire; cum id ipsum verbum concutere ex præpositione, quæ est con, et quatere, sit compositum: quassare autem est sæpe quatere.

Quatere, suspensum, et vicinum rei alicujus motum significat, et interdum concutere: quin et id ipsum verbum concutere ex quatere sit compositum: quassare autem est sæpe quatere.

Quaxare^{11 y} ranæ dicuntur cum vocem mittunt. [FEST.

Quercus^z dicitur, quod id genus arboris grave sit, [PAUL.

////////

10 Vet. lib. *quatenoc*.—11 Vet. lib. *Quoaxare*.

NOTÆ

et cum literarum *e* et *i* tritissima fuerit commutatio, antiquos utraque significatione indistincte scripsisse certum est, sic ‘protenus’ et ‘protinus.’ *Dac.*

^u *Sed antiqui quatenos*] Nam *o* et *u* Veteres confundebant: sic ‘consol’ scribebant pro ‘consul’: ‘fontes,’ ‘fuentes’: ‘frondes,’ ‘frundes’: sic ‘Hecoba,’ ‘Notrix,’ ‘Culchides,’ ‘Pulyxena.’ Vide Quintilian. lib. 1. cap. 4. *Idem.*

^x *Quatere*] Innuit *quatere* de repetito sæpius motu potius dici. Ferire de solo ictu. *Idem.*

^y *Quaxare*] Glossæ: ‘Quassat, ὅταν φωνεῖ βάτραχος.’ *Jos. Scal.*

Quaxare] Contracte pro *coaxare*, a *coax*, *coax*, Aristoph. in *Ranis*. Et apud Hesych. ‘coax, Rana.’ *Dac.*

^z *Quercus*] *Querquera* febris, dura ac gravis: quam quidam a *quercu*

dictam putant: quod id genus arboris cum grave sit ac durum, tum in ingentem evadat amplitudinem. Aurelius Opilius frigidam atque trementem. Santra eam ex Græco deducit: quia tremorem ejusmodi *κάρκαρον* vocant: unde dici etiam *Carcerem*. Plantus in *Frivolaria*: ‘is mihi erat bilis querquera, tussis.’ Lucilius: ‘jactans me, ut febris querquera.’ Et alibi: ‘Querquera consequitur febris, capitisque dolores.’ Hæc Festus. Adde ad ejus sententiam confirmandam Homericum: *κάρκαρε δὲ γαῖα πόδεσσι*. Vide *Grammaticos*. *Jos. Scal.*

Quercus] A *καρχαλέος*, ut volunt, exasperatus. Sed mihi non persuadent, qui sciam potius *quercus* dici a Græco *κάρπυς*, glans, pilula, nam inter *Cachryphora quercus* numeratur a Theophrast. lib. III. *κάρπυς* ergo

ac durum, tum etiam in ingentem evadat amplitudinem : querqueram enim gravem et magnam quidam putant dici.

Querqueram ^{12 a} febrem, gravem et magnam : nam [FEST. quidam quercum dictam volunt, quod id genus arboris, cum grave sit, ac durum, tum etiam in ingentem evadat altitudinem. Aurelius autem Opilius frigidam ait dici, et cum horrore trementem. Santra eam ex Græco deducit, qui tremorem ejusmodi *κάρκαρον* dicunt. Unde dici etiam carcerem ^b Plautus in *Frivolaria* : *Is mihi erat bilis querquera tussis. Lucilius libro jactans me ut febris querquera terret, alibi querquera consequitur febris capitisque dolores.*

Querqueram, frigidam cum tremore a Græco *κάρκαρον* [PAUL. *κῆρα*, certum est dici : unde et carcer. Lucilius : Jactans

//////////

12 Vide Not. inf.

NOTE

transpositis literis et mutato a in e *κέρκxos*, et χ in κ *χέρκxos*, *quercus*. Dac.

^a *Querque...*] Hæc videntur pertinere ad utrumque verbum *Quercus* et *Querqueram*. Ant. Aug.

Querqueram] Priscian. lib. vi. refert Plautum in *Frivolaria* scripsisse : ‘Is mihi erat bilis, aqua intercus, tussis, febris qnerquera.’ *Idem*.

Querqueram] Addenda vox, *febrem*. L. m. habet *Κάρκαρα*. Ful. Ursin.

Querqueram febrem] Arnob. lib. i. ‘Vitiliginis querqueras, atque intercutis morbos.’ Minutius Felix habet *quequerum*, ut et Gellius, Apuleius. Videlicet *querquerus* adjective dici certum est. Ergo cum dicitur *querquerum*, subintelligitur *febrem*. Et cum *quequerum*, subintelligitur *morbum*. *Querquerus* autem a *quercu*. Vel, ut Santra, a *κάρκαρος*, horror, tremor. Ad cujus sententiam confirmandam facit illud Homeri *Iliad*. v. *κάρκαϊρε δὲ γαῖα πόδεσσιν Ὀρνυμένων ἄμυδις*, ‘Tremebat

autem terra pedibus ruentium confertim.’ Sed hæc omnia meræ nugæ : cur et unde *febris* dicatur *querquera*, nemo adhuc docuit. *Querquerus* est a *κερχαλέος* quod a *κέρχω*. Nam *κερχαλέον* Hesych. exponit *σκληρόν, ξηρόν, διψαλέον*, ‘grave,’ ‘aridum,’ ‘siticulosum,’ quæ omnia febri mere congruunt, quæ præ siccitate ravim et tussim creat. Id enim vere est *κερχαλέον*. Quare Plant. Tussim jungit cum *querquera*. ‘Is mihi erat bilis, aqua intercus, tussis, febris querquera.’ Ergo *Cerchaleos*, *cerchelos*, *cercheros*, *cercherus*, *querquerus*. Dac.

^b *Etiam carcerem*] A Græco *κάρκαρος* carcerem etiam Santra dici existimavit. An quia horrorem carcer incutit? Sed forsitan erit a *κάρκαρος*, non qua tremorem, sed qua *δεσµοὺς*, vincula, significat. *Κάρκαροι* enim *δεσμοί*, Hesych. Scaliger deducit a *κάρκαρα, μάνδραι*, speluncæ. *Idem*.

me, ut febris querquera consequitur (febris) capitisque dolores. Item Plautus: Is mihi erat bilis querqueratus.

Querquetulanæ dicebantur nymphæ querqueto virescenti præsidentes.

Querquetulanæ viræ¹³ e putantur significari nym- [FEST. pbæ præsidentes querqueto virescenti, quod genus silvæ indicant fuisse intra portam, quæ ab eo dicta sit Querquetularia. Sed fœminas antiqui^d quas sciens dicimus, viras appellabant:¹⁴ unde adhuc permanent virgines, et viragines.

Querquetularia^e porta Romæ dicta, quod quer- [PAUL. quetum intra muros urbis juxta se habuerit.

Ques^f antiqui dixerunt: inde declinatum remanet [FEST. dativo casu, quibus; Qui adhuc item Queis¹⁵ facit, ut isti istis, illi illis.

Quianam^g pro quare, et cur, positum, et apud antiquos, ut

13 Ed. Scal. *utræ*.—14 Scal. legendum monet *Sed fœminas antiqui quas nunc dicimus, viras appellabant*. Vir doct. in marg. ed. Scal. pro *sciens* conjicit *sagas*.—15 Ead. ed. *quibus; nam Qui adhuc item Queis*. Pro *Queis* vet. cod. *qui*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *quis*.

NOTE

^c *Querquetulanæ viræ*] A querceto querquetulanæ nymphæ, quæ non aliæ sunt quam quæ Græcis Hamadryades, quod simul cum *drusi*, id est, quercubus, et vivant et intereant. De iis vide insignem locum Callimach. Hym. in Delum. Earum Sacellum Romæ ‘querquetulanum’ dictum. Varro lib. iv. *Idem*.

^d *Sed fœminas antiqui*] Lege: *Sed fœminas antiqui quas nunc dicimus, viras appellabant*. Quæ, inquit, nunc fœminæ a nobis dicuntur, eæ viræ dicebantur. Neque immerito, cum masculinum sit vir. Ita enim et utrumque sexum formant Hebræi, *Iss*, vir: *issa*, virā, hoc est, fœmina. Scal. Quare in versione Græca Geneseos de Eva, *κληθήσεται γυνή*, &c. melius

scriptum fuisset, *κληθήσεται ἀνδρῆς*, sive potius *ἐνείρα*. Analogiam servavit Gallicus interpres, *on la nommera homesse*. *Idem*.

^e *Querquetularia*] Eadem *querquetulana* dicta. Prope viminalem fuisse videtur indicare Plin. lib. xvi. Nunc in vinetis jacet clausa, et ad eam per viginti gradus ascendimus. *Idem*.

^f *Ques*] Pluralis pro *qui*. Ennius: ‘Decem coclites ques montibus summis Ripeis fodere.’ *Idem*.

^g *Quianam*] In versu Ennii deest monosyllabum verbum, quale est *heu*, vel *o*. Sic Virg. *Æn*. v. 13. ‘Heu! quianam tanti cinxerunt æquora nimbi?’ *Ant. Aug.*

Nævium in carmine Punici belli: Summe Deum regnator quianam genus isti: et in satyra: Quianam Saturnium populum pepulisti. Et Ennius in libro septimo: Quianam dictis nostris sententia flexa est.¹⁶

Quianam pro quare, et cur, ponitur. Ennius: [PAUL. Quianam dictis nostris sententia flexa est.

Quid nisi^h usurpavisse antiquos testis est Afranius [FEST. in Epistula: me auctore mater abstinebis: quid nisi?

Quietulus^{17 i} ab antiquis dicebatur Orcus.

Qui hoc censetis,^k illuc transite, qui alia omnia in hanc partem: his verbis præit, ominis videlicet causa, ne dicat, qui non censetis.

Quincentum¹ et producta prima syllaba, et per C literam usurpant¹⁸ antiqui, quod postea levius visum est, ita ut nunc dicimus pronunciari.

////////

16 'Lege ita Nævianum Saturnium: Summe Deum regnator, quianam genuisti? Enniano versui deest syllaba heu: Heu! quianam dictis nostris sententia flexa est.' Jos. Scal.—17 Mss. habent *Quietalis*.—18 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *usurpabant*.

NOTÆ

^h *Quid nisi*] Pro *quid ni*. Ni enim decurtatum ex *nisi*, quod est pro *si* non. Dac.

ⁱ *Quietulus*] A *quiete*, quod ibi mortui quiescant. *Idem*.

^k *Qui hoc censetis*] Hæc verba dicebantur in Senatu ab eo magistratu, qui retulerat aliqua de re ad Senatum, ut per discessionem Senatus consultum faceret. Cic. lib. i. epist. 2. 'de tribus legatis frequentes ierunt in alia omnia.' Vide Gell. lib. xiv. cap. 7. *Ant. Aug.*

Qui hoc censetis] In Senatus consulto per discessionem faciendo moris erat, ut consul, aut is qui cum insignibus imperii vel lictoribus erat, cum qua de causa Senatum convocaret, retulisset, his verbis sententias rogaret: QUI HOC CENSETIS, ILLUC TRANSITE: QUI ALIA OMNIA, IN HANC PAR-

TEM. Ominis autem causa ita loquebatur, *qui alia omnia*, ne diceret, *qui contrarium*. Vel, qui aliter censetis, quod tamen ipsum significat, sed CONTRARIUM vel ALITER ut mali ominis verbum fugiebat. Hinc illud Hirtii lib. viii. de bello Gallico: 'Discessionem faciente Marcello, Senatus frequens in alia omnia transiit.' Fuse hunc morem explicat Plin. epist. 14. lib. viii. Quid? lex non aperte docet dirimi debere sententias, cum ita discessionem fieri jubet: QUI HÆC CENSETIS, IN HANC PARTEM, QUI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE QUA SENTITIS? Dac.

¹ *Quincentum*] Ut 'ducenta,' 'trecenta,' 'sexcenta.' Sed postea quia post *n* male sonat *c*, *εὐφωνίας* causa *c* in *g* mutatum, et 'quingentum' dici coëptum est. *Idem*.

Quinquatrus^m appellari quidam putant a numero dierum, qui fere his¹⁹ celebrantur: qui scilicet errant, tam Hercule, quam qui triduo Saturnalia, et totidem diebus Compitalia; nam omnibus his singulis diebus fiunt sacra; forma autem vocabuli ejus, exemplo multorum populorum Italicorum, enuntiata est, quod post diem quintum Iduum est is dies festus: ut apud Tusculanos Triatrus, et Sexatrus, et Septenatrus, et Faliscos Decimatrus. Minervæ autem dicatum eum diem existimant, quod eo die ædis ejus in Aventino consecrata est.

Quinquatrus festivus dies dictus, quod post diem [PAUL. quintam Iduum celebraretur, ut triatrus, et sexatrus, et septimatrus, et decimatrus.

19 Pro *qui fere his* scribendum monet Ant. Aug. *quibus feriæ*, vel *qui feriis*. Improbant Scal. et Dac.

NOTÆ

^m *Quinquatrus*] Pro *qui fere his* scribe *quibus feriæ*: vel *qui feriis*. Vidd. Varro lib. v. Ovid. lib. iii. Macrobi. lib. i. Ant. Aug.

Quinquatrus] Cave sentias cum iis, qui mutandum censent *qui fere his* in *quibus feriæ*. Nihil enim facilius hac lectione. Jos. Scal.

Quinquatrus] Unicus tantum dies Minervæ sacer, sic dictus, quod esset post diem quintum Idus mensis Martii. Ut 'triatrus' post tertium, post sextum 'sexatrus.' Varr. lib. v. 'Quinquatrus hic dies unus a nominis errore observatur, proinde ut sint quinque, dictus ab Tusculanis. Post diem sextum eidus similiter vocatur sexatrus, et post diem septimum septimatrus. Sic hic quod erat post diem quintum eidus, quinquatrus.' Aliter tamen Ovid. iii. Fast. 'Una dies media est, et fiunt sacra Minervæ, Nominaque a junctis quinque diebus habet. Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro. Causa, quod est

illa nata Minerva die. Altera, tresque super strata celebrantur arena; Ensibus exertis bellica læta Dea est.' Quare, ut discrimen illud componatur, dicendum puto, primis temporibus unicum tantum diem festum fuisse, et dictum 'Quinquatrus': postea vero in plures prolatum, eosque dictos 'quinquatres' et 'quinquatria.' Sic 'panathenæa,' quæ sunt Romanorum quinquatria, initio uno tantum die celebrata. Deinde pluribus. Fuisse et aliæ quinquatrus Idibus Junii dictæ 'Minusculæ quinquatrus.' Vide 'Minusculæ.' In verbis Festi pro *qui fere his celebrantur*, legebat vir doctissimus, *quibus feriæ celebrantur*: sed nihil mutandum, ut optime monuit Scaliger, nihil enim facilius hac lectione. Ait Festus quosdam existimare, *Quinquatrus* dictas a numero dierum, qui in his quinquatribus celebrabantur, id est, exigebantur, frequentabantur, &c. Dac.

Quinque generaⁿ signorum observant augures, ex cœlo, ex avibus, ex tripudiis, ex quadrupedibus, ex diris.

Quinque genera signorum observabant augures publici: ex cœlo, ex avibus, ex tripudiis, ex quadrupedibus, ex diris, ut est in *Auguralibus*.

Quinquertium^o vocabant antiqui, quem Græci πένταθλον, ut indicat versus hic: Omnis æqualis vincebat quinquertio. Livius quoque ipsos athletas sic nominat: Quinquertiones præco in medium vocat.

Quinquennales^p censores appellabantur, qui lustrum conderent quinto quoque anno, a quo nominari cœptos.

Quinquertium Græci vocant πένταθλον, quo die quinque genera artium ludo exercebantur: ipsos quoque athletas Livius quinquertiones appellat.

NOTE

ⁿ *Quinque genera*] Ex cœlo servare dicebantur augures, cum aëris statum contemplabantur, an aliquid infanti ominis oboriretur. Ex avibus, cum eorum cantum sive volatum observabant. Ex tripudiis, cum offa ex ore pullorum, sive alicui quid, quod sonitum faceret, cadebat. Ex quadrupedibus, cum se quadrupedes ostendebant, quæ auspicia dicebantur pedestria. Ex diris, cum diri aliquid apparebat, veluti strepitus cum fremitu: ut apud Cicer. Orat. de haruspicio respons. 'Quod in agro Latiniensi auditus est strepitus cum fremitu, exauditus in agro propinquo et suburbano strepitus quidam reconditus et horribilis fremitus armorum, de ea re scriptum est postulationes esse Jovi, Saturno, Neptuno, Telluri, Diis Cœlestibus,' &c. Item cum victimæ ex aris fugiebant, cum in extis cor aut caput in jecinore non fuisset, quæ pestifera auspicia dicebantur. Vide 'pestifera.' Fuere et alia auspiorum genera, veluti auspiciū ex

anguibus et piscibus. Auspiciū ex fulgure, fulmine, tonitru. Auspiciū ex acuminibus, id est, ex telorum superis ac inferis cuspidibus. Auspiciū ex perennibus, cum Duces sive Magistratus amnes auspicato transeunt. Auspiciū jūge, quod ex juncto jumento. De quibus omnibus singulatim alibi. *Idem*.

^o *Quinquertium*] A quinque artibus quibus exercebantur. Vide 'Pentathlum.' *Idem*.

^p *Quinq.*] Quinquennales censores appellabantur, qui lustrum condebant quinto quoque anno, a quo ita appellari cœptos. *Jos. Scal.*

Quinquennales censores] Vid. Liv. IV. 8. Quinto quoque anno creati, quia singulo quinquennio populus censebatur et lustrabatur. Nam proprie condere lustrum dicebantur Censores, cum post censionem populum snovetaurilibus lustrabant. Vide Liv. VI. 8. in quinque annos creati quia singulis lustris populus censabatur. *Dac.*

Quintana^q appellabatur porta in castris post prætorium, ubi rerum utensilium forum fuit.

Quintanam^r classem ait Verrius dictam, quod in ea [FEST. SERV. Tullius Rex distributa capite Censorum multitudine quinque fecit, cum eas ordinavit, hanc autem afferri causam de capite censorum nomine, quod ii quo censeantur nihil præter se haberent, suumque caput. Lucilius sic meminit: quod.

adeptus.

Quintia prata trans Tiberim a Quintio Cincinnato, [PAUL. cujus fuerant, dicta sunt.

Quintia prata^s dicta sunt a Quinto Cincinnato, qui [FEST.

NOTÆ

^q Quintana] Atqui Quintana porta nulla fuit. Sed pars fori ipsius, quod post Prætorium et Quæstorium fuit adsitum, Quintana dicebatur, sive adeo forum ipsum subaudita voce via. Quare legendum cum Lipsio, Quintana appellabatur pars in castris: vel simpliciter: appellabatur in castris. Potest etiam et, Quintana via appellabatur in castris, &c. Nam porta nomen additum a Paulo. Livius lib. xli. 'Prætorio dejecto direptis quæ ibi fuerant, ad Quæstorium Quintanumque hostes pervenerunt,' &c. Isidor. lib. xv. cap. 2. 'Quintana pars plateæ quinta est, qua carpentum progredi potest.' Ad hujus similitudinem Quintanam Nero instituisse dicitur. Sueton. cap. 26. 'Tabernulas etiam effringere et expilare, Quintana domi constituta, ubi partæ et ad licitationem dividendæ prædæ pretium assumeretur.' Non aliud igitur Quintana quam via latior in usum fori a metatione agrorum invento nomine, ut in porta Decumana etiam factum. Idem.

^r Quintanam] Quintanam classem esse eam, in qua Serv. Tullius distribuit ultimæ classis viros: quinque enim fecit, cum eas ordinavit. Cau-

sam, cur capite censi dicantur, esse eam, quod nihil præter se haberent, suumque caput, quo censeantur. Refertur postea Lucilii, vel Cæcilii carmen nobis ignotum. Hæc vel his similia Pompeius. Vide Gell. lib. xvi. cap. 10. præter Dionys. et Livium. Ant. Aug.

Quintanam classem] Quod ait hic Festus Quintanam classem dictam in qua capite censorum multitudo a Servio rege distributa, id ego alibi me legere non memini, nam proletarii et capite censi, in ultimam classem, quæ sexta fuit, conjecti. Vide 'Proletarii.' Versus Lucilii, quem Festus laudabat, mihi ignotus, neque extat hodie. Duc.

^s Quintia prata] Liv. lib. iii. 'Spes unica imperii populi Ro. L. Quintius trans Tiberim contra eum ipsum locum, ubi nunc Navalia sunt, quatuor jugerum colebat agrum, quæ Prata Quintia vocantur,' &c. Quæ de Luperceis Romuli tempore dicuntur ad Quintilianos et Fabianos, ut arbitror, pertinent: de quibus idem Festus verbo 'Fabiani:' et Ovid. lib. ii. Fastor. qui eos Fabios et Quintilios Luperceos appellat: 'Risit et indoluit Fabios potuisse Remumque Vin-

sibi, damnato filio, venditis omnibus quatuor jugerum agrum trans Tiberim paraverat, quem agrum colentem senatus Dictatorem, per Viatorem, salutavit Cincinnatum, qui re bene gesta acto triumpho, ad privata negotia confestim rediit, deposita Dictatura, pecuariamque rem et agrariam exercens Romanis ipsis æmulationi fuit . . . . .

. vos . . . . . quod eo.

Quintiliani Luperci^t appellati videntur a Quinctilio, qui præpositus est Lupercis: ut a Fabio Fabiani dicti sunt: item Luperci, quib. is præpositus fuerit: fuisse autem Romuli temporib. institutos utrosque, et Fabianos, et Quinctilianos, multi sunt qui existimant. quorum numerum postea sæpe auctum fuisse, quia honoris gratia multi in Lupercis adscribebantur.

Quintipor^u servile nomen frequens apud antiquos erat, a prænomine domini ductum, ut Marcipor, Caipor:²⁰ quamvis sint, qui a numero natorum ex ancilla quinto loco dictum putent.

Quintipor servile nomen frequens apud antiquos, [PAUL. a prænomine domini dictum, ut Marcipor, scilicet a Quinto, et Marco.

Qui patres,^x quī conscripti vocati sunt in curiam, [FEST. quo tempore Regibus urbe expulsis, P. Valerius Consul propter inopiam patriciorum ex plebe adlegit in nume-

.....

20 Ed. Scal. Gripor.

NOTÆ

cere: Quintilios non potuisse suos.' Ant. Aug.

Quintia prata] Liv. lib. III. sect. 26. Locum adi. Viatorem autem hic vocat Festus Præconem, Legatum. Vide 'viatores.' Quæ in fine desunt non sat possum conjicere. Duc.

^t Quintiliani Luperci] Vide 'Fabiani.' Idem.

^u Quintipor] Pro παῖς, puer, Dores dicebant πῶρ. Unde 'Quinctipor,'

'Marcipor,' 'Caipor,' 'Lucipor:' hoc est, Quincti, Marci, Caii, Lucii puer, id est, servus. Nam Græci παῖδας, ut Latini 'pueros,' servos dicebant, quomodo etiam et Galli dicunt garçon. Idem.

^x Qui patres] Hæc sub litera P scribi debuerunt. Vide 'Adlecti.' Ant. Aug.

Qui patres] Vide 'adjecti' et 'conscripti.' Duc.

rum senatorum centum et sexaginta et quatuor, ut exple-
ret numerum senatorum trecentorum: et duo genera ap-
pellata sunt.¹

Quippe^y significare quid ni, testimonio est Ennius libro
IV.² Quippe solent reges omnes in rebus secundis.
Idem lib. XVI. Quippe vetusta virum non est satis
bella moveri.³ Ita alii complures.

Quippe significat quid ni. [PAUL.

Quirina tribus^z a Curenſibus Sabinis appellatio- [FEST.
nem videtur traxisse.

Quirinalia^a mense Februario dies, quo Quirini fiunt sa-

////////

1 Ead. ed. *appellaret esse*.—2 Ead. ed. XL. Vir doct. in marg. conjicit XI.
—3 Merula legit *movere*.

NOTÆ

^y *Quippe*] Tamen in verbis Ennii
quæ Festus ad exemplum adducit,
quippe non quid ni, sed quoniam, ut
sæpe. Neque unquam quippe pro
quid ni scriptum reperias: sed quippe
ni. Idem.

^z *Quirina tribus*] Cujus meminit Ci-
cero pro Quinctio. *Idem.*

^a *Quirinalia*] Semicirculis inclusa,
sunt in veteri libro repetita ex eo
capite, cujus initium est ‘*Quirinalis*
collis:’ quæ vero de fornacalibus di-
cuntur, videntur esse mendosa. Ovi-
dus ait fornacalia non esse stata sa-
cra, sed tamen eo die curiarum no-
mina in foro certis locis notari, in
quibus, cum sæpe stulte quidam no-
mina suarum curiarum ignorantes, in
alienis curiis sacra facerent, ideo
stultorum ferias dictas esse. Varro
lib. v. ‘*Quirinalia a Quirino, quod*
ei Deo feriæ, et eorum hominum, qui
fornacalibus suis non fuerunt feriati.’
Adde Plutar. in problem. Emen-
dandum igitur erit sic: *quod quidam*
suorum fornacalium sacrorum ignari, eo
potissimum die rem divinam faciunt.
Vide ‘*Stultorum.*’ *Ant. Aug.*

Quirinalia] Confusus ac corruptus

locus ita suo ordini ac nitore resti-
tuetur: *Quirinalia mense Februario*
dies, quo Quirino fiunt sacra: idem
stultorum feriæ appellatur, quod quidam,
qui suorum fornacalium sacra Romæ
ignoraverant, eo potissimum rem divi-
nam faciunt. Addit Romæ, quia Cu-
riarum festa erant, et a Curione Max-
imo indicebantur. Jos. Scal.

Quirinalia] Quæ semicirculis in-
clusa, ea repetita sunt e capite *Qui-*
rinulis infra: post quod istud con-
tinuo in schedis sequebatur: reliqua
fœdata sunt. Locus igitur integer
ita restituendus ex Scalig. *Quirina-*
lia mense Februario dies, quo Quirino
fiunt sacra. Idem stultorum feriæ ap-
pellantur, quod qui diem suorum forn-
acalium sacrorum ignoraverant, eo potis-
simum rem divinam faciunt. Quirina-
lia erant 13. Kalendas Martias: ea-
dem stultorum festa. Ovid. II. Fast.
‘Lux quoque cur eadem stultorum
festa vocetur Accipe; parva quidem
causa, sed apta subest.’ Deinde
causam exponit, et in fine: ‘*Stulta-*
que pars populi quæ sit sua curia
nescit, Sed facit extrema sacra relata
die.’ Sed juvabit locum ipsum adire.

cra: idem stultorum feriæ appellantur, (ante, quam in eum commigrarent fere Sabini Curibus venientes post fœdus inter Romulum et Tatium,) quod quidem suorum fornacalium sacrorum cognominant, eo potissimum rem divinam faciunt.

Quirinalia, dies, quo Quirino fiebant sacra: [PAUL. eadem et stultorum feriæ sunt appellata.

Quirinalis collis dictus est, quia in eum commigraverunt Sabini Curibus venientes: quamvis alii a templo Quirini dictum putent.

Quirinalis collis ^b qui nunc dicitur, olim Ægo- [FEST. nus ^c appellabatur ante, quam in eum commigrarent (fere) Sabini Curibus venientes post fœdus inter Romulum et Tatium ictum, a quo hanc appellationem sortitus est: quamvis existiment quidam, quod in eo factum sit templum Quirino ita dictum.

Quirinalis porta dicta, sive quod ea in collem [PAUL. Quirinalem itur, sive quod proxime eam est Quirini sacellum.

Quirinus ^c ex hac causa Romulus est appellatus, quod [FEST. curi, id est, hasta, uteretur, a qua Romani eo nomine Romulum appellaverunt.

Quirinalis porta ^d eadem quæ et Collina dicebatur ut legimus

////////

^a Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Agonus*.

NOTÆ

Vide et infra: 'stultorum feriæ.' *Dac.*

^b *Quirinalis collis*] Vide 'Agonium.' Varro lib. iv. 'Collis Quirinalis, ubi Quirini fanum, qui a Curetibus, qui cum T. Tatius Curibus venerunt Romam: quod ibi habuerunt castra, quod vocabulum conjunctarum regionum nomina oblitteravit.' *Ant. Aug.*

Quirinalis] Prius dicebatur *Agonus*.

Vide 'Agonium.' Sed post receptos Quirites, id est, Sabinos, *Quirinalis* dictus, sive a templo Quirini quod Plebs ei in cælum relato in eo colle dedicavit. Ovid. ii. Fast. 'Templa Deo faciunt, collis quoque dictus ab illo est.' *Dac.*

^c *Quirinus*] Vide 'Curis.' *Idem.*

^d *Quirinalis porta*] Verum est Portam Collinam et Quirinalem esse unam et eandem, a colle Quirinali

apud antiquos scriptores : positum autem unius nomen pro alterius nomine reperitur, quod initio ita conjunctæ fuerunt, ut unam tantum fuisse quasi id suffragetur : quam ideo nominari ait Collinam Santra proxime eam quod Collis Quirinalis est. Portam rursum Quirinalem ideo appellant, sive quod ea in collem Quirinalem itur, sive quod proxime eam sacellum est Quirini, unde, ut videtur, usurpatio facta, et duplex nomen uni eidemque rei impositum est.

Quirites,^e dicti Sabini a Curi Dea, cui aqua et vino sacra facere soliti erant : quos tamen quid in curiis⁵ dictos volunt, in quibus ab his ei sacra fiant ; cui opinioni Verrius adversatur : ab ejusdem autem Deæ nomine videntur : item Cures Sabinæ hastæ appellatæ, quibus ea gens armis erat potens : nunc et Sabini et Romani Populi singulare usurpatur nomen, ut indicio est præco, qui in funeris indictivis ita pronuntiare solet : Illus⁶ Quiris leto datus. Quirites autem dicti post foedus a Romulo et Tatio percussum, communionem, et societatem populi factam indicant.

////////

5 Vide Notas.—6 Ed. Scal. *illius*.

NOTE

dictam. Eadem et agonia sive agonensis ab eodem colle. Hodie *salaria dicta*. In Schedis ultima linea *qui . . . dere fertur* nescio an sit hujus loci. *Idem*.

^e *Qui . . .] Quirites, ut opinor, scribendum est, a Quirino, cui aqua et vino in curiis sacra fiebant : vel Quirinus Romulus ab hasta, quod armis erat potens. Singulare et usurpatur Quiris : exemplo est præco, qui in funeris indictione dicit : Ollus Quiris leto datus, &c. Hæc ad lectoris acumen potius excitandum dicta sunt, quam ut vera esse fateamur. Varro lib. vi. de Lingua Lat. ‘ Olli valet dictum illi, ab olla, et ollus :’ quod alterum comitiis cum recitatur a præcone dicitur, ‘ Olla centuria,’ non illa : alterum apparet in funeribus indictivis, cum dicitur,*

‘ Ollus leto datus est :’ et lib. v. ‘ Quirites a Curiensibus, et ab iis qui cum Tatio rege in societatem venerunt, donati civitate sunt.’ Ovid. lib. ii. Fastor. ‘ Sive quod hasta quiris priscis est dicta Sabinis : Bellicus a telo venit in astra Deus : Sive suo regi nomen posuere Quirites ; Sen quia Romanis junxerat ille Cures.’ *Ant. Aug.*

Quirites dicti] Lege infra, Quos tamen quidam a curiis. Ita in fine in funeribus indictivis ; et ollus Quiris leto, &c. Vide ‘ indictivum.’ Quirites autem non a Curi, neque a curis, sed a Curibus dicti Curites, Quirites, et inde etiam Dea Curis sive Quiris, et curis, hasta, ut jam supra. *Dac.*

Quiritium fossæ^f dicuntur, quibus Ancus Marcius circumdedit urbem, quam secundum ostium Tiberis posuit, ex quo etiam Ostiam: et quia populi opera eas fecerat, appellavit Quiritium.

Quiritium fossæ dictæ, quod eas Ancus Marcius, [PAUL. cum urbem circumdedit, Quiritum⁷ opera fecit.

Quispiam significat aliquem: sed unde sequens pars ejus usurpari cœperit, inveniri non potest.

Quispiam⁸ quin significet aliquis, et quæpiam, ali-quæ,⁸ similiterque⁹ alia ejusdem generis, ut dubium non est, ita unde sequens pars ejus cœperit, inveniri non potest.

Quisquiliæ^h dici putantur, quicquid ex arboribus minutis surculorum foliorumve cadit, velut quicquid cadit. Cæcilium: Quisquillas volantis venti spolia memoranti modo. Et Novius in Togularia: abi deturbate saxo, homo non quisquiliæ, quid est?

////////

7 Ead. ed. *Quiritium*.—8 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *aliqua*.—9 Ead. ed. *quæ*. Vet. cod. *qui*.

NOTE

^f *Quiritium fossæ*] Ait Festus Quiritium fossas dictas quibus eam urbem Ancus Martius circumdedit, quam ad Tiberis ostium posuit, ex quo etiam Ostiam vocavit. Verum auctor de viris illustribus non circa Ostiam, sed in ipsa urbe Roma factas eas dicit: et non a Martio, sed a Tarquinio Superbo: 'Locos,' inquit, 'in Circo et Cloacam maximam fecit, ubi totius populi viribus usus est, inde illæ fossæ Quiritium sunt dictæ.' Sed a Festo facit Liv. lib. i. sect. 33. 'Quiritium quoque fossa, haud parvum munimentum a planioribus aditn locis, Anci regis opus est.' *Idem*.

⁸ *Quispiam*] Ait Festus, *Quispiam* significat *aliquis*, sed inveniri non potest unde ultima pars ejus vocis, id

est, *piam*, facta sit. Nimirum non meminerat Festus Oscos dixisse *piam* pro *quam*, ut 'pirpit' pro 'quidquid.' Et inde 'quispiam,' 'quisquam;' 'nuspian,' 'nusquam;' 'uspian,' 'usquam.' *Idem*.

^h *Quisquiliæ*] Cæcilius versus trochaicum ita lege: *Quisquillas volantis venti spolia memoras: i modo*. Ita solet in Comædiis. Cum sermonem alicujus non curat quis, dicit, logos, quisquillas, floccos, loqueris, abi. In Truculento: 'Campas dicis: abi, abi: consultavi isthuc.' De quo ad Plantum plura. Item versus Nævii: *Abi, abi deturbate saxo, homo non quisquiliæ*. *Quisquiliæ* singulariter: 'homo non quisquiliæ,' ut, 'homo non nauci.' *Jos. Scal.* In versu Nævii nihil mutandum: separandæ tan-

Quisquilæ putantur dici quicquid ex arboribus [PAUL. minutis surculorum foliorumque cadit, velut quicquid cadit.¹⁰

Quod¹¹ significat etiam aliquid, præterquam quod in usu fere est, et Græci dicunt τι.¹²

Quod significat etiam aliquid, præterquam quod in usu fere est et Græci dicunt τι.

Quoniam significat^k non solum id quod quia, ut ait Verrius, apud antiquos, sed etiam id quod postquam, hac scilicet de causa, quod Græcum ἐπει¹³ utriusque significationem obtinet.

Quoniam significat non solum id quod quia, sed [PAUL. etiam id quod postquam, hac de causa; quod Græcum ἐπει¹³ utriusque significationem obtinet.

Quot servi,¹ tot¹⁴ hostes, in proverbio est: de quo [FEST.

10 Pro cadit Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit caditæ.—11 Vet. lib. Quid: et ita legendum monet Dac.—12 Vet. lib. τι.—13 Hic quoque vet. lib. ἐπει.—14 Vet. cod. quod servitute.

NOTÆ

tum sunt voces: *Abi deturba te saxo homo non quisquilæ, quid est?* ‘Deturba te saxo’ idem est, quod ‘abi in malam rem,’ ‘male pereas,’ et similia quæ in comædiis usurpantur. Dac.

Quisquilæ] Isidorus in Gloss. ‘*Quisquilæ surculi minnti, quisquilæ frumentorum purgamenta, vel palea eventata.*’ Festus ait vocem factam a *quidquid*. Julius Scaliger a *quisque*, et proprie sic dici τὸ τυχόν, quidquid obvium. Alii per transpositionem a σκύβαλα quod idem notat, unde Gloss. ‘*Quisquilæ, σκύβαλα.*’ Dac.

¹ *Quod*] Lege *quid*, ut in al. *Quid*, aliquid, ut *quod*, aliquod. Attius: ‘Ita dum interruptum credas nimbum volvier, Dum quod sublime ventis expulsum rapi Saxum, aut procel-

lis.’ Dum, id est, interdum. *Quod*, aliquod. *Quis* autem et *quid* a τῖς et τι, mutato τ in q more Dorum, qui pro πότε dicunt πόκα. Idem.

^k *Quoniam significat*] Ait Festus Latinis *quoniam* significare *quia* et *postquam*, ut Græcis ἐπεὶ, et verum est. Prioris significationis exempla cuilibet obvia, posterioris minus nota. Quare apponam unum et alterum. Plaut. Asin. ‘*Quid nunc? quoniam ambo, ut est lubitum, nos delusistis, datisne argentum?*’ Idem in Prolog. Aulul. ‘*Is quoniam moritur, ita avido ingenio fuit, Nunquam indicare id filio voluit suo.*’ *Quoniam* autem a *quom* et *jam*. Idem.

¹ *Quot servi*] Quid Festus addiderit sententiæ relatæ Capitonis nobis non constat: tamen probabilius vide-

Sinnius Capito existimat errorem hominibus intervenisse præpostere plurimis enuntiantibus, vero enim similis esse dictum initio, Quot hostes, tot servi: tot captivi fere ad servitutem adducebantur: unde etiam mancipia, nec

san	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
ser	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
epti.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
ruti	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
gia	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
turbat	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
rent	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
uncia.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Sinnius Capito.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
ut peribant.	.	.	.	.	.	.	.	.	be.	.
nificæ virtutis	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
omnibus	.	.	.	.	.	.	.	.	an.	.
cillæ	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
omnibus un. ¹⁵	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

15 Ed. Scal. *omnis un.*

NOTÆ

tur id esse dictum, ut caveremus a servis, quos certum est hostes nobis fuisse. Hoc proverbium arrogantissimum appellat Macrob. lib. i. Satur. et addit, 'non habemus illos hostes, sed facimus, cum in illos superbissimi, contumeliosissimi, et crudelissimi sumus.' *Ant. Aug.*

[*Quot servi tot hostes*] Hos hiatus nemo opinor expleat, nisi qui meliorem codicem nanciscatur. Nihil juvant schedæ. Proverbium istud agnoscit Macrob. lib. i. Saturnal. Et arrogantissimum appellat additque: 'Non habemus illos hostes, sed facimus, cum in illos superbissimi, contumeliosissimi, et crudelissimi su-

mus.' Cur autem existimaverit Sinnius Capito illud præpostere a multis enunciatum fuisse, et initio dictum *Quot hostes tot servi*, satis mirari non possum. Nam *Quot servi, tot hostes* rectum esse et antiquissimum nullus opinor dubitabit, qui meminerit antiquissimis illud temporibus usurpatum. Audi Prophetam Oz. cap. 7. *ἐχθροὶ πάντες ἀνδρὸς, οἱ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.* 'Hostes omnes hominis qui cumque in domo ejus.' Idem usurpavit postea Servator noster, Matth. x. 36. *Καὶ ἐχθροὶ ἀνθρώπου οἱ οἰκτικοὶ αὐτοῦ.* 'Et hostes hominis domestici ejus.' *Dac.*

.	.	.	me part	.	.	.	.	re	.
gula	se	u	. ¹⁶	.	.	.	.	.	.
.	.	.	saltus fixa.	.	.	.	.	.	.
ferendum	qui	.	.	.	.	.	.	.	.

16 Ead. ed. *gula sed u.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XVI.

R PRO S^{1a} litera sæpe antiqui posuerunt, ut ma- [PAUL.
josibus, meliosibus, lasibus, fesiis, pro maioribus, melio-
ribus, laribus, feriis.

R duobus^b in compluribus orationibus, cum de ac- [FEST.
tis disseritur etiam² præscribi solet, id est, rationum re-
latarum, quod iis tabulis docentur iudices, quæ publice
data atque accepta sint.

Rabidus a rabie, qui morbus caninus est. [PAUL.

Rabidus^c a rabie dictus, qui morbus caninus est. Ca- [FEST.
tullus de Berecynthia et Atti: Abit in quiete molli rabidus
furor animi.³

////////

1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *S pro R*.—2 ‘*Pro de actis disseritur etiam*, Vet. cod. *de actis disserti cujus etiam*: unde viri docti, *de actis disseritur cujuspian*. Forte legendum, *de actis queispian*.’ *Dac*.—3 Alii legunt, *rabidi furor animi*.

NOTÆ

^a *R pro S*] De hujus literæ muta-
tione in *S* sæpe alibi dictum est.
Dac.

^b *R duobus*] *R. R.* actuum solennis
apud Veteres nota, qua rationes re-

latas⁷ significabant. *Idem*.

^c *Rabidus*] Catullus in Atti: ‘*Abit in quiete molli rabidi furor animi*.’
Credo Festum legisse, rabidus furor animi. *Ant. Aug*.

Rabula^d dicitur in multis intentus negotiis, paratus- [PAUL. que ad radendum quid, auferendumque : vel quia est in negotiis agendis acrior, quasi rabiosus.

Rabula dicitur in multis intentus^d negotiis, para- [FEST. tusque ad radendum quid, auferendumque, vel est ita dictus quia acrior sit in negotiis agendis, et quasi rabiosus.

Radere^e *genas vetitum est in lege 12.* id est, unguib. scindere.

Rapi simulatur virgo^f ex gremio matris, aut si ea non est, ex proxima necessitudine, cum ad virum trahitur,^g quod videlicet ea res feliciter Romulo cessit.

//////////

4 Ed. Scal. *intus*.—5 Vet. cod. *traditur*.

NOTÆ

^d *Rabula*] Invenio in Glossis, 'Rabicula, *δημαγωγός*.' nescio an bene. *Jos. Scal.*

Rabula] Vel a *radendo*, quasi *radula*, veta a *rabie*. Infra tamen a *rava voce*, hoc est, *rauca*, Festus deduxit, sed multo melius a *rabie*. Quod et apud Nonium legas duobus locis. 'Rabula, litigiosi, a rabie dicti.' Item : 'Rabula a rabie dictus est, quem nunc advocatum, vel causarum patronum dicimus.' Nisi dicas cum Vossio esse a *ῥάξω*, latro. Ut a *ῥάω*, vel *ῥάξω*, fabula, sic a *ῥάξω*, rabula. Nam verius rabulam latrare dixeris quam loqui, quare et eorum facundia canina etiam dicta. *Dac.*

^e *Radere*] Cicero lib. II. de Legibus refert in duodecim tabulis scriptum fuisse : 'Mulieres genas ne radunto, neve lessum funeris ergo habento.' Idem lib. II. Tuscul. 'Ejnlatus ne mulieri quidem concessus est : ' et hic nimirum est fletus, quem 12. tabulæ in funeribus adhiberi veterunt. Ex his verbis apparet Festum hic interpretari, quid sit radere genas in lege 12. tab. id est, unguibus genas ferire, et cruentare. *Ant. Aug.*

Radere] Quamvis vetitum esset le-

ge 12. Tab. tamen fiebat etiam temporibus Varronis. Servius in schedis : 'Varro dicit mulieres in exequiis, et luctu ideo solitas ora lacerare, ut sanguine ostenso inferis satisfaciant.' *Jos. Scal.*

Radere genas] Lex 12. Tabul. talis est : MULIERES GENAS NE RADUNTO : NEVE LESSUM FUNERIS ERGO HABENTO. Cic. II. de Leg. et II. Tuscul. Hinc Tibul. El. 1. lib. I. 'Tu manes ne læde meos, sed parce solutis Crinibus, et teneris, Delia, parce genis.' Plin. cap. 37. lib. XI. 'Infra oculos malæ homini tantum, quas prisce genas vocabant, 12. tabularum interdicto radi a fœminis eas vetaute.' *Genas* Græci *παρειάς*. Quas in luctu lacerabant Ariemidor. cap. 30. lib. I. *Καὶ γὰρ ἐν τοῖς πένθεσι λωβῶνται τὰς παρειάς οἱ ἄνθρωποι*. i. 'Nam in luctibus homines lacerant genas.' Sed quamvis lege vetitum esset, tamen fiebat etiam temporibus Varronis. Servius : 'Varro dicit mulieres in exequiis et luctu ideo solitas ora lacerare, ut sanguine ostenso inferis satisfaciant.' *Dac.*

^f *Rapi simulatur virgo*] Inde Catull. de hymenæo : 'Qui rapis teneram ad virum virginem.' Item : 'Tu fero Ju-

Rapi^g solet fax, qua prælucēte nova nupta deducta est, ab utrisque⁶ amicis, ne aut uxor eam sub lecto viri ea nocte ponat, aut vir in sepulcro comburendam curet, quo utroque mors propinqua alterius utrius⁷ captari putatur.

Rasores fidicines dicti, quia videntur chordas ictu [PAUL. radere.

Rasores fidicines antiqui appellabant, qui, ut ait Verrius, ita appellati videntur, quia radere ictu chordas videantur artificio quodam.

Rates vocant tigna⁸ colligata, quæ per aquam [PAUL. aguntur, quo vocabulo interdum etiam naves significantur.

Rates^h vocantur tigna, inter se colligata, quæ per [FEST.

//////////

6 Vet. lib. *utriusque*.—7 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *alterutrius*.—8 Vet. lib. *ligna*.

NOTÆ

veni in manus Floridam ipse puellulam Matris e gremio suæ Dedis.' *Id.*

^g *Rapi*] Aliam causam reddit Servius, qui adhuc latet in Bibliotheca Danielis nostri: *FACES*. Servius: 'quæ,' inquit, 'solent præire nubentes puellas, cornex sane faces, quæ quasi diutissime luceant: quas rapiunt, tanquam vitæ præsidia. Namque his qui sunt potiti, diutius feruntur vixisse.' *Jos. Scal.*

Rapi solet fax] Aliam causam reddit Servius, cur *faces* raperentur: 'quæ,' inquit ille, 'solent,' &c. Vide 'facem.' Quod ait Festus, ea face combusta, si vir eam comburendam curaret, uxoris mortem significari, vel viri etiam, si eam uxor sub lecto viri ea nocte poneret, illud utique ab Historia Meleagri sumtum videtur, cujus vita e fatali quodam torre pendebat, ita ut tamdiu viveret ille, quamdiu torris incombustus servaretur. Sed eo in ignem coniecto sic et ipse pariter ureretur et evanesceret.

Vid. Ovid. *Metam.* lib. viii. fab. 4. in fine. *Dac.*

^h *Rates*] *Rates vocant tigna colligata, quæ per aquam aguntur: quo vocabulo interdum etiam naves significantur.* *Afranius in Epistula: Vento percussam ratem. item eo nomine significarunt etiam remos. Attius in Ncoptolemo: atque ego repercutio ratibus mare, et alio loco: Sed jam propellunt rates salum.* Recte remos rates ait appellatos propter similitudinem. Nam remi super aquam sublati a remigibus eam speciem referunt. Propterea et *ραρός* a Græcis non solum rates, seu *σχεδια*, sed et remi ipsi dicuntur. Glossæ: 'Ratis, *ραρός*.' Idem prope innuere videtur Varro libro sexto ad Ciceronem de Latino sermone: sed cum locus non solum corruptus, sed mancus sit, ut olim indicavimus, ita et restituemus, et supplebimus ex fragmentis Servianis, quæ sunt penes Danielelem nostrum: 'Ratis dicta navis longa propter remos: quod hi supra aquam

aquam agantur, *quo quidem vocabulo interdum etiam naves ipsæ significantur.* Afranius in Epistula . . .
vento percussam ratem : item *eodem nomine significarunt etiam remos, Attius in Neoptolemo* : atque ego *repercutio ratibus mare*, et alio loco. Sed jam *propellunt cœruleum rates salum.*

Ratissimaⁱ quoque ab iis quæ rata dicimus : unde etiam rationes dictæ. Cato in Q. Thermum : erga rempublicam multa beneficia ratissima, atque gratissima.

Ratissima quoque ab iis, quæ dicimus rata : unde [PAUL. etiam rationes dictæ.

Ratitum quadrantem dictum putant, quod in eo, et triente ratis fuerit effigies, ut navis in asse.

Ratitum^k quadrantem Tarquinius in libro quem in- [FEST. scripsit de. . . . .

NOTE

snblati dextra et sinistra duas rates efficere videntur.' Rates enim, ubi plures mali, vel trabes sunt juncti, aqua ducuntur : hinc naviculæ cum remis ratianix dicuntur.' Ita Servius, quæ lectio prope manu nos ducit ad verba Festi interpretanda. Suspicio in verbis Varronis *ratianias* accipiendum pro illis, quas Gellius *ratiaras* vocat. Sic enim 'pedarium' et 'pedaneum,' 'extrarium' et 'extraneum,' et similia, utroque modo dicebant, ut alibi docuimus. Ita ut idem quoque sit *Ratianix* et *Ratiarix*. Jos. Scal.

Rates vocant] Rates proprie quas vulgo dicimus *des traineaux*, sed recte remos rates ait appellatos propter similitudinem : nam remi super aquam sublati a remigibus eam speciem referunt : propterea et *ῥαποὶ* a Græcis non solum rates, sen naves, sed et remi ipsi dicuntur. Glossæ : 'ratis, *ῥαπός*.' Idem prope innuere videtur Varro lib. vi. de L. L. prout ejus locum sic refert Servius i. Æneid. 'Varro ad Cicronem, 'Ratis

dicta navis longa propter remos : quod hi supra aquam sublati dextra et sinistra duas rates efficere videntur.' Rates enim, unde hoc translatum, ubi plures mali vel trabes juncti, aqua ducuntur. Hinc naviculæ cum remis ratianix dicuntur.' Ita Servius. Et optime Scaliger *ratianias* ratiaras interpretatur. Rates autem et naves dictas pueris notum est. Ponam tamen locum Martialis quia eget emendatione : is est ex Ep. 66. lib. iv. 'Nec mersa est pelago, nec fluit ulla ratis.' Lege certissima emendatione : *Nec mersa est pelago, nec fluxio ulla ratis.* Dac.

ⁱ *Ratissima*] Hoc est, certissima, a *ratus*, certus, firmus, unde *ratio*, quod certa sit. *Idem.*

^k *Ratitum*] In Festi verbis multa egent interpretatione. De Tarquinio et Oppio nihil habeo quod scribam. De Antonio possum referre, quod Plinius ait lib. xxxiii. cap. 9. 'Miscuit Antonius Trimmvir ferrum argenteo denario, miscuit æri falsæ monetæ.' Vidend. idem Plin. cap.

et Oppius Aurelius, dictum putat, quod in eo et triente ratis fuerit effigies, ut navis in asse, a qua quidem re appellatum quoque ratitum dicunt. Meminit trientis ratiti Antonius, qui ratitos ex hac causa dici trientes putat, quod ratis appellatio tertiæ partis assis sit, quinæ autem, aut alius partis nulla sit, sed secundum numerum, ut Sextans: nec hac re ratem dici solere, nisi de terna: ac legibus Numæ,¹⁰ unam ratem triente significat, quod hi penderentur trientes, cum ratio cum his putaretur, quibus solvendæ res essent.

9 Ed. Scal. 'in illa sit.'—10 Ead. ed. ac legionum unam.

NOTÆ

3. ejusdem libri. Ant. Aug.

Ratitum] Infra: *Ratitum quadrantem signavit Tarquinius Rex, quem.* . . . . et *Opilius Aurelius dictum putant, quod in eo et triente ratis fuerit effigies, ut navis in asse, unde Lucilius quadrantem quoque ratitum vocat, cum ait.* . . . *quadranti, ratiti. Antonius ratitos dici trientes putat, quod ratis appellatio tertiæ partis assis sit, quinæ aut alius partis nulla sit, sed secundum numerum, ut Sextans: nec hac re ratem dici nisi de terna: ac legib. Numæ unam ratem trientem significat, quod hi penderentur, cum ratio cum his putaretur, quibus solvendi essent. Plinius ait signatum æs primum a Servio rege, hoc est, assem: unde classes ex censu assium ab eodem definitæ. Post illum videtur Tarquinius Superbus æris portiones signavisse, hoc est, assis portiones, trientes et quadrantes, quantum ex hoc loco conjicere possumus. Nam antea eadem æris non signati æstimatio, ut post signati idem pondus: unde in legibus Numæ ratem id valuisse nondum signato ære idem, quod postea signato, hoc est, tertiam partem æris. Locum Lucilii, quem non dubium est hic citari a Festo, supplevimus ex Varrone. An-*

tonius est nobilis Grammaticus præceptor Ciceronis, cognomine Cniphio, quod Græcum est κνίπων, non enim intelligitur de illo Antonio, qui miscuit ferrum argenteo denario, quod video placuisse doctissimis viris: nisi pro Antonius malimus Artorius, quod valde placet. Præclara est et docta illius viri opinio, apud Veteres, etiam nondum signato ære, ratem significasse tertiam portionem æris: unde in legibus Numæ quod scriptum erat unam ratem, id significabat unum trientem: quod scilicet trientibus ratio putaretur, et trientes solverentur quibus solvenda res erat. Insignis sane hic est locus, quem si, ut alios, non iisdem Festi verbis reddidimus, at id sensisse auctorem nemo est, qui, si paulo mentis oculos adjiciat, clare ac perspicue id cernere non possit. Jos. Scal.

Ratitum quadrantem] Optime Scalliger pro Oppius Aurelius legebat *Opilius Aurelius*. Sed male idem pro *Tarquitius, Tarquinius* regem substituebat: Nam hic aperte *Tarquatium* grammaticum nominari fidem faciunt schedæ. Quod autem de quadrante ratito ex Tarquutio et Aurelio Festus refert, id omnino firmatur ex Plin.

Ratumena¹ porta a nomine ejus appellata est, qui ludicro certamine quadrigis victor Etrusci¹¹ generis juvenis Veii consternatis¹² equis excussus Romæ periit: qui equi feruntur non ante constitisse, quam pervenirent in Capitolium, conspectamque fictilium quadrigarum,¹³ quæ erant in fastigio Jovis templi, quas faciendas locaverant Romani Veienti¹⁴ cuidam artis figulinæ prudenti, quæ bello sunt reciperatæ: quia in fornace adeo creverant,^m ut eximi nequirent: idque prodigium portendere videbatur, in qua civitate cæ fuissent, omnium eam futuram potentissimam.

11 Vet. cod. *Claruci*.—12 Vet. cod. *vehis consternates*.—13 Legendum mōnet Scal. in *conspectum quadrigarum*. *Dac. conspectumque fictilium quadrigarum*.—14 Vet. cod. *Vegenti*.

NOTÆ

lib. xxxiii. cap. 3. ‘Nota æris, hoc est, assis, fuit ex altera parte Janus geminus: ex altera rostrum navis, in triente vero et quadrante rates.’ Quanquam Varro lib. iv. de L. L. quadrantem ratitum dictum tradidit, quod iis solveretur qui ratibus transibant. *Dac.*

¹ *Ratumena*] Lege, in *conspectum quadrigarum*. Festo non convenit cum Plutarcho in Publicola. Plutarchus postea redditas quadrigas fictiles ait. Festus antequam hæc acciderent, bello repetitas. *Jos. Scal.*

Ratumena porta] Ratumenna auriga fuit, qui cum in ludis Circensibus excussus fuisset, equi ejus cum corona et palma in Capitolium pervenerunt, sedemque ter lustrarunt. Ex quo factum est, ut porta per quam intraverant Ratumena diceretur. Solin. cap. 45. ‘Excusso quoque auriga quem Ratumenam nominabant, relicto certamine, ad Capitolium quadriga prosiluit, nec ante substitit, quam libet obviis occursibus impedita, quam Tarpeium Jovem terna dextratione lustraret.’ Sed non video cur Solinus

Delph. et Var. Clas.

prætermiserit, quod in miraculo præcipuum, nempe ludicrum illud certamen Veii actum fuisse, unde excusso anriga, qui postea Romæ periit, recta ad Capitolium quadriga pervenit: sane illud non prætermisit Plinius: ‘Majus augurium apud præcos,’ inquit, ‘plebeiis Circensibus, excusso auriga, in Capitolium cucurrisse equos, ædemque ter lustrasse.’ Deinde addit: ‘Maximum vero eodem pervenisse a Veiiis cum palma et corona, effuso Ratumenna qui ibi vicerat.’ Ratumena porta eadem aliis nominibus ‘Carmentalis,’ ‘Tarpeia,’ ‘Scelerata,’ et ‘Veientana dicta.’ *Dac.*

^m *Quia in fornace adeo creverant*] Idem narrat Plin. lib. xxviii. cap. 2. In ostentis autem et somniis omnia majora et auctiora videre lætum ac prosperum judicant aruspices et oneirocritæ. E contra triste ostentum est, si qua res solito minor et tennatior defectiorque apparet. Sic Perdiccæ uni ex Temenidis, cum apud regem Macedonia ovis pascebat operam suam locasset, panis qui ejus nomine coquebatur, in furno

Pomp. Fest.

2 Z

Ratumena porta a nomine cujusdam aurigæ sic [PAUL. appellata.

Ratus sum, significat putavi, item ratus, certus, et firmus. Ratus sum,ⁿ significat putavi, sed alioqui pro fir- [FEST. mo, certo, ponitur ratus, et ratum. Ennius: Occiduntur, ubi¹⁵ potitur ratus Romulus prædam: et Attius in Menalippo: Neque ratum est, quod dicas, neque quæ agitas, discendi est locus.

Rava vox rauca, et parum liquida, proxime canum [PAUL. latratum sonans: unde etiam causicus pugnaciter loquens rabula.

Ravam^p vocem significat, ait Verrius,¹⁶ raucam, et [FEST. parum liquidam, proxime canum latratum sonantem, unde etiam causicus pugnaciter loquens, rabula appellabatur, ut est apud Lucilium. . . . .

~~~~~

15 Vide Not. inf.—16 Ed. Scal. significare ait Verrius: et mox pro 'sonantem,' 'sonus autem.' Item: 'ubi si quid poscamus (quod) ad ravim poscamus prius, et ulibi expurgabo hercle omnia ad raucam ravim.'

NOTÆ

duplo major factus, regnum Macedoniæ attulit. E contra, 'Prænestinæ sortes extenuatæ,' apud Liv. pro malo ostento habitæ sunt. Liv. lib. xxii. 1. et lib. xxi. 62. Idem de somniis judicium apud veteres interpretes. Membrum aliquod aut aliud quodcumque per quietem solito majus et auctius visum læta significat: contractum et emaciatum contraria. Eodem pertinent septem opimæ vacæ et septem macie defectæ quas e flumine ascendentes vidit Rex Ægyptus. Vide Artemidorum et alios scriptores oneirocriticon. Salmas. in exercit. Plin. Idem.

ⁿ Ratus sum] A reor, puto, existimo. Item ratus, certus, unde ratissima. Vide supra. Idem.

^o Occiduntur, ubi] Legebat Scalig. Occiduntur ibei, potitur ratu' Romulus prædam. Sed melius in fragmentis, quæ ab Gul. Fornerio: Occiduntur,

ibus potitur ratu' Romulu' prædam. Sequebatur: 'Dispertit.'
Idem.

^p Ravam] Festus hic, et verbo 'Ravim,' duos versus Plauti refert, quos etiam Nonius adfert. Alter est in Aulul. 'Ubi si quid poscamus, ad ravim poscamus prius.' Alter in Cistellaria: 'Expurgabo Hercle omnia ad raucam ravim.' Ant. Aug.

Ravam vocem] Ravus proprie de colore dicitur, quem nos vulgo dicimus rous ardent, quasi ravidus, ravistellus et ravastellus, un rousseau. Inde ad alia quævis quæ flava essent et matura traducta est vox ravis. Sic 'frumenta rava,' id est, flava. Inde etiam ravis, et rava vox, vox rauca, cum scilicet ob nimiam siccitatem vox rauescit. Quæ hic laudabantur e Lucilio in ejus fragmentis hodie frustra quæras. Dac.

travilla. . . .
 ravistelli, nisi a ravi potius dictos
 volumus ut est apud Plautum, qui ait in *Aulularia*: ubi si
 quid poscamus ad ravim poscamus prius, quod est ad rau-
 citatem. Item alibi expurgabo hercle omnia ad raucam
 ravim.

Ravi coloris appellantur, qui sunt inter flavos et [PAUL.
 cæsios, quos Plautus appellat ravistellos. Quis, inquit,
 hæc mulier, et ille ravistellus, qui venit?

Ravi^q coloris, ravistelli appellantur a Plauto, qui [FEST.
 sunt inter flavos et cæsios ravo sub con. . . .
 . . . quod genus hominum pessimum est. Idem in
Epidico: sed quis hæc est muliercula et ille ravistellus, qui
 venit?

Ravillæ¹⁷ a ravis oculis, quemadmodum a cæsiis [PAUL.
 cæsullæ.

Ravim^s antiqui pro raucitate dicebant. Plautus: [FEST.

17 Ead. ed. *Ravillæ*. Vide infra.

NOTÆ

^q Ravi] Plant. in *Epidico*: 'Sed quis est hæc muliercula, et ille ravistellus qui venit?' Vide 'Gravastellus,' et inconstantiam Festi nota. *Ant. Aug.*

Ravi coloris] Nota hic homines ravi coloris pessimos omnium esse existimatos. Sic enim et apud nos vulgo audiunt. *Dac.*

^r Ravillæ] Turnebus legit, quemadmodum a colore fusco Sullæ. Si nobis liceret, quotiescumque libet, omnia mutare, delere, pervertere, nemo esset, qui doctus eo nomine dici non posset. Quam enim hæc diversa sunt a vulgata scriptura! et tamen cur offenditur ea, quæ planissima est? Deinde vide quantum periclitaturus erat de existimatione sua, nisi æquiores lectores nactus esset, qui verba Plutarchi omnino contra se adduxit.

Plutarchus ait dictum διὰ τὸ ἐρύθημα τραχὺ καὶ σποράδην ἀναμεμιγμένον τῇ λευκότητι. At in Festo ipse legit Sullas a fusco colore dictos. Quid? fuscus color idem est cum eo, qui ex rubro et albo mistus est? Dolet mihi magno viro imprudenti hoc excidissee. Præterea, non primo Sullæ cognomen hoc datum, erat enim ejus familiæ. At nos vulgatam lectionem, quia nihil mendi in se habet, sartam tectam in suo loco tueamur. Ravillæ autem non Raviliæ legendum, quod cognomen fuit L. Cassio Longino, qui cum Cn. Servilio Capione Censor fuit A. U. C. DXXXVII. *Jos. Scal.*

^s Ravim] Plant. in *Aulul.* 'Ubi si quid poscamus, ad ravim poscamus prius, Quam quicquam detur.' Ille etiam versus refertur, de quo verbo 'Rava.' Citatur idem in *Artemone*,

Ubi si quid poscamus *ad ravim poscamus*: item, experjuravi¹⁸ hercle omnia *ad raucam ravim*, in Artemone, et Cæcilius in Hypolimæo: ¹⁹ Prius *ad ravim poscaris quam placentem feceris*

Ravim dicebant^t pro raucitate: unde et verbum [PAUL. ravo, ravis.²⁰

Raucos^u appellatos esse ait Verrius videri ab ariditate, sive a Similitudine quadam spicarum aristæ, in spicis namque flava frumenta rava appellari Idem Verrius.¹

REAPSE^x est re ipsa. Pacuvius in Armorum iudicio: Si non est ingratum reapse, quod² feci bene.

Recellere,^y reclinare; et excellere, in altum extollere.

Recepticum^z servum, Cato in suasionem legis Voconiae

//////////

18 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. expurgavi.—19 Ead. ed. et in Artemone et Cæcilius in Hypobolimæo. Vid. Not. Dac.—20 Vet. lib. rarias.—1 Ed. Scal. Idem Verrius docet.—2 Ead. ed. quid.

NOTÆ

et Cæcilius in Hypobolimæo. *Ant. Aug.*

Ravim antiqui] Lege infra: *Item*: expurgabo hercle omnia *ad raucam ravim*. Est enim idem locus Plauti, quem supra in '*Ravam* vocem.' In versu Cæcili, *Prius ad ravim procaris quam me placentem feceris*. Dac.

^t *Ravim dicebant*] *Ravis*, rancitas, *ravo*, rauce loquor. Isidor. '*Ravit*, rauce loquitur.' Lucilius: '*Rausuro* tragicus qui carmina perdit Oreste.' *Scal.* Idem Plaut. '*Nego*, et negando, si quid refert, *ravo*.' Ubi male alii *annuo*. Dac.

^u *Raucos*] *Raucos* appellatos esse ait ab ariditate, vel a similitudine spicarum aristæ: in spicis enim frumenta, *Rava* appellari docet. Glossarium: '*Ravns*, καρπός.' Vult fructum quemvis maturum *Ravum* vocari: Festus tantum frumenta in spicis. *Jos. Scal.*

Raucos] *Raucus* a *ravus* e addito, ut a '*parum*,' '*parcus*.' Dac.

^x *Reapse*] Cicero 1. *Divinat.* '*Formæ quæ reapse nullæ sunt, speciem autem offerunt.*' *Idem.*

^y *Recellere*] *Cello* quod a Græco κέλλω, κινῶ, moveo; unde *recello*, retro moveo, vel moveor, *Reclino*: Lucret. lib. vi. '*Inclinatur enim retroque recellit* Et recipit prolapsa suas se in pondere sedes.' Apuleius: '*Nates recellere.*' Eodem usus et Livius. *Excellere* autem, in altum extollere. Cato: '*Plerisque solet animus in rebus secundis excellere.*' Subandi se. *Arecllere* deductum nostrum reculer. *Idem.*

^z *Recepticum*] Hæc est Verrii opinio, quam reprehendit Gell. lib. xvii. cap. 6. *Ant. Aug.*

Recepticum serrum] Marcus Cato Voconiam legem suadens, verbis hisce usus est: '*Principio nobis mulier magnam dotem attulit. Tum magnam recipit, quam in viri potestate non committit. Eam pecuniam viro dat mutuam: postea, ubi irata facta*

cum ait, significat, qui ob vitium redhibitus sit. Ubi irata facta est, servum receptitium sectari, atque flagitare virum jubet.

Receptitius servus est, qui ob vitium redhibitus [PAUL. est.

Receptus mos est, quem sua sponte civitas alienum [FEST. adscivit.

Recinium,^a omne vestimentum quadratum. ii, qui duodecim interpretati sunt, esse dixerunt virilem togam,³ qua mulieres utebantur, prætextam⁴ clavo purpureo; unde reciniati mimi planipedes: quam rem diligenter exsequitur Santra libro secundo de antiquitate verborum.

Recinium, omne vestimentum quadratum: unde [PAUL. reciniati mimi.†

//////////

3 Vet. cod. *virtoga*.—4 Vet. cod. *prætextum*.

NOTE

est, servum receptitium sectari atque flagitare virum jubet.' Ubi pessime Verrius 'receptitium servum,' servum nihili, quique ob vitium redhibitus sit, interpretatus est. Receptitius enim servus est, servus proprius, quem cum pecunia reliqua mulier receperat, hoc est, exceperat, sibi reservaverat. *Recipere* enim excipere est. Plaut. 'Posticulus hoc recepit cum ædes vendidit.' Plura vide apud Gell. cap. 6. lib. xvii. *Dac*.

^a *Recinium*] Omne vestimentum quadratum, inquit Fest. hoc est, vestimentum commune viris fœminisque, quod firmatur ex Servio lib. i. *Æneid*. 'Togas,' inquit, 'etiam fœminas habuisse Cycladum et recinii usus ostendit.' At in leg. 12. Tabul. *Recinium* est virilis toga qua mulieres utebantur, in luctu scilicet, contra quam Lycii, qui in luctu vestem muliebre induebant. Verba legis 12. tab. hæc sunt ubi de sumtibus funerum: SUMTUM MINUITO. TRIA SI VOLET REICINIA, ET

VINCULA PURPURÆ ET DECEM TIBICINES ADHIBETO, HOC PLUS NE FACITO. Ubi REICINIA, ET VINCULA PURPURÆ, nil aliud sunt quam 'Reicinia prætexta clavis purpureis,' quod recte apud Festum, 'Togam virilem prætextam clavo purpureo.' Ideo autem recinia virilia in luctu mulieres induebant, ut ea viris mortuis, ut mos erat, injicerent. Sic apud Virg. in Miseno: 'Purpureasque super vestes, velamina nota Injiciant.' Sic itaque hic Pompeii locus sanus est. Exterriti tamen qui eum ita legendo corrumpere: *Recinium omne vestimentum quadratum ii qui duodecim interpretati sunt esse dixerunt. Ver.* (hoc est Verrius) *togam qua mulieres, &c. Vel sic...esse dixerunt vel virilem togam.* A *rica* autem *ricinium*, et *i* in *e*, *recinium*, non vero a *reiciendo*, ut Varro et Servius rati sunt. Vide '*Rica*.' *Idem*.

† *Undereciniati mimi*] Hæc verba ad superiora habent anaphoram: 'dixe-

Reciperatio^b est, cum inter civitates peregrinas lex convenit, ut res privatæ reddantur singulis, recuperenturque.

Reciperatio est, ut ait Gallus Ælius, cum inter [FEST. populum, et reges, nationesque, et civitates peregrinas lex convenit : quomodo per reciperatores reddantur res, reciperenturque, resque privatas inter se persequantur.

Recipie^{5c} apud Catonem pro recipiam, ut alia ejusmodi complura.

Recipie, recipiam.

[PAUL.

Reciprocare pro ultro citroque poscere :⁶ unde eque gremiis subjectare, ac figere.

Reciprocare^d pro ultro citroque poscere usi sunt [FEST.

////////

5 Vet. lib. apud Ursin. *Recipiem*, et ita legendum monet Scal.—6 ‘Ex l. m. post verbum *poscere* addendum *usi sunt antiqui, quia procare est poscere.*’ Fulv. Ursin. Vid. Notas.

NOTÆ

runt virilem togam, unde,’ &c. Et a Festo *virilem togam non ver. togam*, scriptum fuisse satis ostendunt. Riciniati autem Planipedes mimi Festo dicuntur qui Palliati in optimo Glossario : ‘Palliati, *στιχόλογοι*,’ qui carmina dicunt, nam mimorum proprium erat *dicere*. Ut tragædorum ‘canere,’ ‘cantare.’ Palliatis etiam vocat Diomedes : ‘Si quas tamen ex soccis fabulas fecerant, palliati pronuntiabant.’ Sic ‘Jovem palliatum’ alicubi dixit Arnobius, quem alibi idem ‘reciniatum’ appellavit. Nimirum idem ricinium et pallium, ut infra pluribus ostendam in voce ‘Rica.’ *Idem.*

^b *Reciperatio*] *Reciperatores*, vel, ut dixere postea, *recuperatores* primum dicti sunt qui inter Pop. Romanum et civitates peregrinas de rebus privatis reddendis recipiendisque cognoscebant. Et inde Recuperatores dicti sunt iudices qui a Præatore in privatis controversiis, quacunque de re ageretur, dari consueve-

runt. Plant. Bacchid. act. II. sc. 3. ‘Postquam prætor Recuperatores dedit.’ Nunc vero ii Recuperatores ‘iudices delegati’ dicti sunt. *Idem.*

^c *Recipie*] Lege *Recipiem*, ut supra *Attingem* : ubi idem error erat. *Jos. Scal.*

^d *Reciprocare*] Verba Pacuvii sunt mendosa. *Ant. Aug.*

Reciprocare] Contaminatissima sunt ista, neque *χθές καὶ πρῶν* labes istæ hinc loco insederunt. Video enim et Paulum illas adbreuiatorem in suam epitomen contulisse : monstrum hominis, qui, quod non intelligebat, reliquerit : quod facile ac vulgo notum erat, id omne, tanquam inutiles ramos, reciderit. Igitur videamus, an ita scripserit Festus : *Pacuvius Teucro : Rapio, reciproco. . . pedem cito aut ultro citro restem. Reciprocare, sursum deque gremiis subjectare, ac adfligere* : nam sane in versu Planti *reciprocare* nihil aliud quam susque deque gremio erecto aut depresso gestum ita componere, ut tolleno aut pilum Græ-

antiqui : quia procare est poscere. Pacuvius in Teucro : Rapido, reciproco, percito, augusto, citare, rectem, reciprocare unde eque gremiis subjectare, adfigere. Plautus in Astraba:^c quasi tollenono aut pilum Græcum reciproces plana uta.

Reconductæ^f fecerit,⁷ et condere urbem, facere, ædificare ; ut Cincius testatur in libro de verbis priscis.

Rectæ^g appellantur vestimenta virilia, quæ patres liberis suis conficienda curant ominis causa : ita usurpata, quod a stantibus et in altitudinem texuntur.

////////

7 Ant. Aug. malit, *Reconderit, fecerit.* Scal. legit *Reconduit, refecerit.* Dac. conjicit *Reconderit, refecerit.*

NOTÆ

cum videatur : igitur illud Pacuvii *reciproco* Festus exponit, ' ultro citroque restitans pedem cito.' Fortasse continuandus versus Pacuvii : *rapio, reciproco, pedem cito ut ultro citro restem.* Vide Varronem, qui citat versus Accii : ' Tendens nervo Tela reciproca condita equino.' Sunt autem ex Philoctete Attii, auctore Servio in fragmentis. *Jos. Scal.*

Reciprocare] *Reprocure*, inserta syllaba *ci*, *reciprocare*, ut ' incitega' pro ' integra.' *Procure*, poscere. Varr. lib. vi. de L. L. ' Reciproca est, cum unde quid profectum, redit eo. Quod ab recipere *Reciprocare* fictum, aut quod poscere *procare* dictum.' *Dac.*

^c *Plautus in Astraba*] Lege ut in Edit. *quasi Tolleno vel Pilum Græcum reciproces plana via* : id est, eas et redeas ita ut tolleno aut pilum Græcum videaris. Idque optime Fest. interpretatur ' sursum, deque gremiis subjectare, adfigere.' De tollenone vide suo loco. Pilum Græcum ligneum erat, quod in modum tollenonis altera parte depressum attollebatur, et mox demissum deprimebatur et subjectas fruges pinsebat. Hesiodus vocat ὕρε-

ρον τρίπηχυν. *Idem.*

^f *Reconductæ*] *Lego, Reconduit, refecerit* : et certum est ita esse *reconduit* aut *reconduat*, ut ' *creduit*' et ' *creduat*.' *Jos. Scal.*

^g *Rectæ*] Vide ' *Regillis*.' *Ant. Aug.*

Rectæ] Vide ' *Regillis*.' Plinius de Caia Cæcilia : ' Ea prima texuit rectam tunicam : quales cum toga pura induuntur, novæque nuptæ.' *Recta* tunica describitur in Evangelio : χιτὼν ἁβραφῶς ἐκ τῶν ἁνωθεν ὡφαντὸς δι' ὕλον. Græci scriptores ὀρθοστάδιον χιτῶνα vocant. *Jos. Scal.*

Rectæ] Diminutivum *Regillæ* ; his indutæ virgines, illis viri pridie nuptiarum diem cubitum ibant ominis causa. Vide in ' *Regillis*.' De *Rectis* Plin. ' Ea prima' (Caia Cæcilia) ' texuit rectam tunicam : quales cum toga pura induuntur, novæque nuptæ.' *Rectæ* autem quod a stantibus et in altitudinem texantur, ut ait Festus : Isidorus, quod sursum versum texantur : nam ' sursum versum texere,' et ' in altitudinem texere' idem est, Græci dicunt ἄνω ὡφαίνειν. Et hæc vetus fuit texturæ ratio quæ stantes texebant, et omnibus genti-

Rectæ appellantur vestimenta virilia, quæ a stan- [PAUL. tibus, et in altitudinem texuntur.

Recto fronte^h ceteros sequi si norit. Cato in dis- [FEST. sertatione consulatus. antiquæ consuetudinis fuit, ut cum ait Ennius quoque, a stirpe supremo: et Ilia dia nepos: et lupus foeta:⁸ i et nulla metus:^k et jam in commentariis sacrorum pontificalium frequenter est hic ovis, et hæc agnus, ac porcus, quæ non ut vitia, sed ut antiquam consuetudinem testantia debemus accipere.

Redentruare⁹ i dicitur in Saliorum exultationibus, cum

//////////

8 Alii legunt *femina*.—9 Vet. lib. *Redampiruarē*.

NOTÆ

bus nsitata, præterquam Ægyptiis qui deorsum versum texebant. Herodot. lib. II. ὑφαίνουσιν οἱ μὲν ἄλλοι, ἄνω τὴν κρόκην ὠθέοντες, Αἰγύπτιοι δὲ κάτω, id est: 'Texunt quidem omnes alii sursum versus, et in altitudinem tramam trudentes. Ægyptii vero deorsum versus.' Apud ceteras gentes cum trama vel fila infra essent, in superioribus texebatur vestimentum, et sic trama semper pectine ad superiorem partem ducebatur et trudebatur, atque id sursum versus texere, vel in altitudinem, vocabant. Contrario modo Ægyptii, ex superioribus ubi erant fila, vel licia, ad inferiora procedebant, ubi vestimentum vel tela quæ texebatur inerat. Sed de arte textoria vide Doctissimi Salmassii librum de re vestiaria, et ejus notas ad Vopiscum. Nam ita rem omnem explicuit ut nihil supra addi possit. *Dac.*

^h *Recto fronte*] Ennii versus a Nonio referuntur sic lib. I. 'Inde tuetur ibi lupus fœmina conspicit amneis:' et lib. V. 'Nomine Pyrrhus, uti memorant, a stirpe supremo:' et incerto libro: 'Ilia dia nepos, quas ærumnas tetulisti:' item: 'Ni metus

ulla tenet teneri virtute quiescunt:' et alibi: 'Vivam, an moriar, nulla in me est metus.' Quintil. lib. I. cap. 10. 'Quamquam Varro in eo libro, quo initia Romanæ urbis enarrat, lupum fœminam dicit, Ennium, Pictoremque Fabium secutus.' Vide ante 'Stiricidium,' et 'Specus,' et 'Spicum,' et 'Metus.' *Ant. Aug.*

Recto fronte] Genera nominum pleraque erant ambigua et duplicia. Sic Veteribus utroque genere enuntiabantur 'Deus,' 'frons,' 'stirps,' 'metus,' 'agnus,' 'lupus,' 'porcus,' 'amnis,' 'alvus,' &c. *Dac.*

ⁱ *Lupus foeta*] Lege ut al. *lupus fœmina*. 'Endotnetur ibi lupus fœmina.' *Idem.*

^k *Nulla metus*] Vide in 'metus.' *Id.*

ⁱ *Redantruare*] Pacuvii versus ex Nonio sunt, ex fabula Chryse. *Ant. Aug.*

Redantruare] Lege: *Redamptruare* dicitur, in Saliorum exultationibus, cum præsul amptruavit, quod est, motus edidit, et referuntur invicem iidem motus. *Lucillius*: Præsul ut amptruat, inde et volgu' redamptruat olli. *Pacuvius*:... promerendæ gratiæ. Simul cum videam Graios nihil mediocriter *Redamptu-*

præsul ampiruavit, quod est motus edidit, ei ¹⁰ referuntur invicem iidem motus. Lucilius : præsul ut ampiruet, inde vulgus redemplavit.¹¹ At Pacuvius : promerenda ¹² gratia Simul, cum videam Graios nihil mediocriter Redentruare ¹³ opibusque summis persequi.

Redarguisse ¹⁴ per E literam Scipio Africanus Paulli filius dicitur enuntiasse, ut idem etiam pertisum : cujus meminit Lucilius, cum ait : quo facetior videare, et scire plusquam ceteri, pertisum hominem, non pertæsum dicere ferunt,¹⁵ nam genus.

Redemptitavere ⁿ item, ut clamitavere, Cato (idem) in ea,

10 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *et*.—11 Id. ibid. *redantruavit* pro *redamplavit* : quod in textu.—12 Vet. cod. *proærenda*.—13 Vet. cod. *Redamptruare*. Ed. Scal. *Redantruare*. Vir doct. conj. *Redampirare*. Vide infra.—14 Scal. et Dac. legendum monent *Redarguesse*.—15 Vet. cod. *ferum*.

NOTE

are, opibusque summis persequi. Secuti sumus veterem scripturam *amptruare*, pro *antruare*, ut ‘temptare’ pro ‘tentare,’ ‘sumptus’ pro ‘sumtus,’ et similia. Quædam de *amburæ* olim diximus : sed quæ non sint præferenda huic conjecturæ : nam verum est a *trua* dictum *antruare* : hoc est, circum volvere, ut cum *trua* olla circum movetur. *Jos. Scal.*

Redentruare] Locum integrum ex emendatione Scaligeri ita legito : *Redamptruare* dicitur in *Saliorum exultationibus*, cum præsul amptuavit, quod est, motus edidit, et referantur invicem iidem motus. *Lucilius* : Præsul ut amptuat, inde et vulgu’ redamptruat olli. *Pacuvius* : . . . promerendæ gratiæ Simul cum videam Graios nihil mediocriter Redamptruare, opibusque summis persequi. *Amptruare* autem antiqua scriptura pro *antruare*, ut ‘temptare’ pro ‘tentare,’ ‘sumptus’ pro ‘sumtus,’ et similia. Et pro *antruare* dicebant *andruare* et *redandruare*. Non. ‘redandruare, redire : Lucil. lib. ix. ‘ut vulgu’ redandruet inde.’ *Pacu-*

vius Chryse, ‘Græcos nihil mediocriter Redandruare.’ Ubi verba Lucilii paulo aliter quam apud Nostrum concepta sunt. Ita ut P. Merula propius ad veterem scripturam videatur accedere, qui legit : ‘Præsul ut amptruet hinc, et vulgu’ redamptruat inde.’ *Præsultorem* intellege, ut apud Nonium in voce ‘Ludius :’ ‘Quod ludis pueri præsules essent glabri ac depiles propter ætatem, quos antiqui Romani Ludios appellabant.’ *Dac.*

^m *Redarguisse*] Ipsa verba Festi indicant legendum *Redarguesse*. *Lucilii* vero Trochaici ita gradiuntur : *Quo facetior videare, et scire plus quam ceteri, Pertisum hominem, non pertesum, dicere fortunam, genus.* Quo, inquit, facetior videare, P. Scipio, dicis, homo pertisus est fortunam, pertisus est genus, non pertesus. *Jos. Scal.*

ⁿ *Redemptitavere*] A *redimo*, *redempto*, unde *redemptito*. Quo etiam usus est Plant. ‘Redemptitavere ad unum captos.’ *Dac.*

qua egit de signis, et tabulis, honorem temptavere ait, malefacta¹⁶ benefactis non redemptitavere.

Redemptitavere, ut domitavere. [PAUL.

Redemptores^o proprie atque antiqua consuetudine dicebantur, qui cum quid publice faciendum, aut præbendum conduxerant,¹⁷ effecerantque, tum demum pecunias accipiebant: nam antiquitus emere pro accipere ponebatur. At ii nunc dicuntur redemptores, qui quid conduxerunt præbendum utendumque.

Redhostire,^p referre gratiam. Nævius¹⁸ in Lupo:^q vel Veiens regem salutat jube¹⁹ Albanum milium²⁰ comitem senem sapientem contra redhostis Menalus. Et Attius in Amphitryone: Cedo ecquid te redhostitum,^r

////////

16 Vet. cod. *L. efacta*.—17 Vet. cod. *condixerant*.—18 Vet. cod. *Nævius*.—19 Id. *salutant jubæ*.—20 Id. *mulium*.

NOTÆ

^o *Redemptores*] Proprie qui certo pretio opus aliquod faciendum conducant. Vulgo vocamus *des entrepreneurs*. Optime exponunt Glossæ ἐργόλαβοι. Sed postea *redemptores* dicti quicumque aliquid utendum locant. *Idem*.

^p *Redhostire*] Attii versus mendosus est: et a Nonio Marcello corruptissime is quoque refertur: 'Quid hic redhostit viam cometet obiet facilius.' *Ant. Aug.*

Redhostire] Nævius in Ludo: *Ubi Veiens regem salutat: Jubeo Albanum Amulium Comiter senem sapientem: contra redhostit Menalus. Et Attius Amphitruone: Cedo ecquid te redhostit, cum ea seni Objectet facilius? Ennius in Cresphonte: Audi, atque auditis hostimentum adjungito. Et in Hectoris Lytris: Quem mea cominus machæra atque hasta hostivit emanu. Emanu pro Eminus. Atque ita hæc deplo-rata in integrum fortassis restituta sunt. In versu Nævii 'Jubeo Albanum Amulium' idem est, ac in An-*

dria, 'Jubeo Chremetem.' *Jos. Scal.*

Redhostire] Par pari referre, nam *hostire* est *æquare*. Plaut. *Asin. act. II. sc. 2.* 'Quin promitto, inquam, *hostire* contra, ut merueris.' Inde *hostimentum*, quod vide suo loco. *Dac.*

^q *Nævius in Lupo*] Lege ex Scal. Nævius in Ludo: *Ubi Veiens regem salutat: Jubeo Albanum Amulium Comiter senem sapientem: contra redhostit Menalus.* 'Jubeo Albanum Amulium,' idem est ac in Andria, 'Jubeo Chremetem.' *Idem.*

^r *Cedo ecquid te redhostitum*] Contaminatissima sunt ista. Neque saniora apud Nonium, ubi sic leguntur: 'Quid hic redhostit viam? comitem obiet facilius.' Vel, *comitet optet facilius*. Legebat Scaliger, *Cedo ecquid te redhostit cum ea seni objectet facilius*. Sed propius ad veterem scripturam si legas: *Cedo ecquid hic redhostit viam? quo me temptet facilius*. Nam plane gemina sunt Plautinis istis in *Amphit.* 'Nam quid revortitur Qui dudum properare aiebat?

cum meassem¹ objectet facilius. Nam et hostire pro æquare posuerunt. Ennius in Chresphonte: audis atque² auditis hostimentum adjungito. Et in Hectoris Iytris: ² Quæ mea cominus machæra, atque hasta hospius³ manu. Et Pacuvius in Teucro: nisi coërceo protervitates⁴ atque hostio ferociam.

Redhostire est gratiam referre: nam et hostire pro [PAUL. æquare posuerunt.

Redibitur tum⁴ id⁵ proprie dicitur quod redditum [FEST. est, improbatumque, et⁵ qui dedit, idemque rursus coactus est habere id, quod ante habuit.

Rediculi fanum^x extra portam Capenam fuit, quia [PAUL. accedens ad urbem Hannibal ex eo loco redierit quibusdam perterritus visis.

//////////

1 Id. cum eassem. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit cum ea se oblectet.—
2 Vet. cod. in nectoris Iyrisque.—3 Vir doct. conj. hostiris. Vide Notas.—4
Dac. legendum monet Redhibitum id proprie.—5 Vir doct. conj. ei.

NOTE

an ille me tentat sciens? Eleganter Accius *redhostire viam* dixit *viam iterare*. Nam *redhostire* nihil aliud est quam iterare quod hostitum fuerat. *Idem*.

¹ *Audis atque*] Lege: *Audi, atque auditis hostimentum adjungito*. *Idem*.

² *Nisi coërceo protervitates*] Hunc Pacuvii versum laudat etiam Nonius in 'hostire,' quod interpretatur 'comprimere,' 'retundere.' Sed apud illum legitur: *Nisi coërduero protervitatem*. Melius ex utrisque: *Nisi coërceo protervitatem atque hostio ferociam*. *Idem*.

³ *Redibitur tum id*] Lege, *Redhibitum id proprie dicitur, &c.* Redhibere rem venditam venditor dicitur, cum reddendo pretium, eam recipit cujus vitia in venditione non prodidit. Plant. Mercatore: 'C. Quid si reddatur illi unde emta est? D. Minime gentium. C. dixit se redhibere si non placeat.' Hinc

'redhibitoria actio' quæ emtori adversus venditorem datur, ut mancipium redhibeat, id est, recipiat, pretiumque acceptum restituat. *Redhibere* igitur a *re*, id est, iterum, et *habere*, quia venditor iterum habeat, &c. Inde Gloss. 'redibitio, ἀνταπόδοσις,' 'redigit, ἀναλαμβάνει.' lege *redhibit*. *Idem*.

^x *Rediculi fanum*] Secundo bello Punico, cum Hannibal noctu ob Romanas legiones duceret, tantus terror ex quibusdam terribilamentis eum invasit, ut inde re infecta pedem retulerit: quo facto fanum ibi consecratum, et ab eventu *rediculum* appellatum. Deum vero cui hoc fanum consecratum fuit *Tutanum* appellarunt. Varr. in Satyra quam inscripserat 'Hercules tuam fidem: 'Noctu Annibalis cum fugavi exercitum, Tutanus hoc, Tutann' Romæ nuncupor, Hoc propter, omnes, qui laborant, invocant.' *Idem*.

Rediculi fanum extra portam Capenam Cornificius [FEST. ait fuisse, qui rediculus propterea appellatus est quia accedens ad urbem Hannibal ex eo loco redierit, quibusdam visis perterritus.

Redimiculum^y vocant mulieres catellam, qua [PAUL. maxime utuntur ornatus causa.

Redinunt, redeunt.

Redinunt significat^z *redeunt.* Ennius. . . . [FEST.

. . . . *redinunt in patriam.*

. . . . *eunt feri.*

Rediviam^a quidam, alii reluvium appellant, cum circa unguis cutis se resolvit, quia luere⁶ est solvere. Titinius in Setina: lassitudo conservum, rediviæ flagri. Et Lævius:⁷ scabra in legendo rediviosave offendens.

⁶ Vet. cod. *tuere*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *duere*.—⁷ Scal. et Dac. legendum monent *Lævius*.

NOTÆ

^y *Redimiculum*] Καθηρῆ, ἀνάδεσμος. Glossæ. Jos. Scal.

Redimiculum] Gloss. *redimicula*, ἀνάδεματα, καθήρῆς. Ovid. 'Aure leves baccæ, redimicula pectore pendent.' Dac.

^z *Redinunt, significat*] Scripsisse Festum puto: *Redinunt significat redeunt.* Ennius in *annalibus* *redinunt in patriam.* Idem etiam *prodinunt pro prodeunt, ferunt, feriunt.* Vide supra in '*prodinunt.*' Idem.

^a *Rediviam*] Verba Titinii mendis non carent. Ant. Aug.

Rediviam] Lævius non Livius legendum. Sæpe citatur Livius, et Nævius, cum sit Lævius, qui scripsit Erotopægnia, item poemata Io: ex quo est iste Scazon: 'Scabra in legendo rediviosave offendens.' Nam ex eodem poemate de Io scribit: 'Seseque in alta maria præcipitem misit Inops, et ægra sanitatis Herois.' De hoc Lævio multa diximus ad Auso-

nium. Jos. Scal.

Rediviam] Turnebus legebat *recluvia*. Sed meminisse eum oportuit l. mutari sæpe in d; quare sic optime *Rediria*, vel *Reduvia*, pro *recluvia*, a *reluendo*, quia cutis se circa unguis reluit. Gloss. '*reduvia*, παρονυχίς.' Plin. 'Lana succida redivias sanat.' De pelle etiam dicitur cum se flagris resolvit, ut in illo Titinii veteris Comici: 'Lassitudo conservum, reduviæ flagri.' Inde *Reduviosus* pro aspero et hiante. Ut in Scazonte isto: 'Scabra in legendo rediviosave offendens.' Cujus auctor male apud Nostrum citatur. Legendum enim, ut optime monuit Scal. Lævius non Livius. Iste Lævius scripserat Erotopægnia, item poemata Io: ex quo poemate superior Scazon adductus est. Inde etiam '*redivias escarum*' dixit Solinus, pro cibi reliquiis, sive minutis escarum. Dac.

Redivia sive reluvium⁸ dicitur, cum circa ungues [PAUL. cutis se solvit: quia reluere⁹ est solvere.

Redivivum est ex vetusto renovatum.

Redivivum^b est ex vetusto renovatum. Cicero [FEST. libro primo¹⁰ in Verrem: utrum existimatis minus operis esse unam columnam efficere ab integro novam nullo lapide redivivo.

Referri^c diem predictam, id est, anteferri, religiosum est, ut ait Veranius in eo, qui est auspiciorum de comitiis, idque exemplo comprobatur L. Julii, et P. Licinii Censorum, qui id fecerunt sine ullo decreto augurum, et ob id lustrum parum felix fuerit.

Refert^d cum dicimus, errare nos ait Verrius: esse enim rectum rei fert dativo scilicet, non ablativo casu, sed esse jam usu possessum.

8 Vet. lib. *redivium*.—9 Vet. lib. *duere*.—10 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *tertio*.

NOTÆ

^b *Redivivum*] Cicero in Prætura urbana, qui liber est tertius Verrinar. sed primus eorum, quos conscripsit, non vero egit. *Ant. Aug.*

Redivivum] De iis proprie dicitur quæ post interitum redeunt, sed per metaphoram de ædificiis etiam usurpatur. Ut in illo Ciceronis, 'Utrum existimatis,' &c. Qui locus est ex lib. III. Verrinar. sed ex primo eorum quos conscripsit, non vero egit Cicero. Vid. 'Repagula.' *Dac.*

^c *Referri*] Livius hoc dicit 'præferre diem:' oppositum τῶν 'Prodicere diem.' *Jos. Scal.*

Referri diem predictam] 'Referre diem,' ut Livius, 'præferre diem,' vulgo est, *anticiper le jour*. L. XXXIV. de Receptis: 'Arbiter ita sumtus, ut diem proferre possit, tamen referre non potest.' Infra censores nominantur L. Julius et P. Licinius. Nempe L. Julius Cæsar et P. Licinius Cras-

sus, quos censores fuisse an, ab U. C. 664. fidem faciunt tabulæ cap. *Dac.*

^d *Refert*] Super hoc verbo magnæ semper inter Grammaticos lites fuere. Omnes quidem *refert* impersonale verbum esse dixerunt; sed alii a *re*, ablativo nominis *res*, et *fert*; alii, ut Verrius, a dativo *rei fert*; alii denique quasi *res fert*. Quo nomine omnes merito deridendi. Primum quidem verba impersonalia in Grammatica monstrum esse quivis sanus agnoscet, nam illa, 'accedit,' 'contingit,' 'liquet,' 'evenit,' 'licet,' 'pluit,' 'fulminat,' 'luciscit,' 'miseret,' 'tædet,' 'pudet,' 'piget,' 'pœnitet,' &c. vel nominativum, vel verbum infinitum, vel totam orationem pro supposito semper habent. Ut non ita pridem Franciscus Sanctius, homo Hispanus, in Minerva sua apertissime demonstravit. Sic verbum *refert*, aut potius *refero*, semper activum, et idem

Refriva * faba¹¹ dicitur, ut¹² ait Cincius quoque, quæ ad sacrificium referri solet donum ex segete auspicii causa, quasi revocent¹³ fruges, ut domum datantes revirtico¹⁴ ad rem divinam faciendam. Ælius dubitat, an ea sit, quæ prolata in segetem, domum referatur, an quæ refrigatur, quod est torreatur: sed opinionem Cincii adjuvat, quod in sacrificiis publicis, cum puls fabata diis datur, nominatur refriva.

Refriva dicebant, quæ¹⁵ ex segete causa auspicii [PAUL. domum ad sacrificium referebant.

Refutare,^f redarguere, compositum a fando versa A littera in V.

Refutare^f significat redarguere Pacuvius in Hermi- [FEST.

////////

11 Vet. cod. *fabra*.—12 Vet. cod. *via*.—13 Vet. cod. *revocant*.—14 Ed. Scal. *tevertico*.—15 Vet. lib. *Refrivam dicebant, quam*.

NOTÆ

est quod 'importo,' 'repto,' id quod exemplis clarius patebit. Plin. lib. vii. cap. 6. 'Incessus in grvida refert.' Idem lib. ii. cap. 51. 'Multum tamen in his refert et locorum natura.' Lucret. lib. iv. 'Usque adeo magni refert studium atque voluntas.' Plant. Pers. iv. 4. 'Nunc ad illud venies, quod refert tua.' Idem Trucul. ii. 4. 'Quod rei id te assimilare retulit.' Unde apparet vere activum verbum esse, et errare Grammaticos cum dicunt 'mea,' 'tua,' 'sua,' esse ablativos fœmininos, quæ vere sunt accusativi. Quod et olim Donato suboluerat, qui, etsi non omnino verbi naturam est assecutus, tamen contra Grammaticos 'mea,' 'tua,' 'sua,' accusativos esse, non ablativos, indicavit ad illud Terent. Phorm. 'Quid tua, malum, id refert?' ubi ille: 'Et quare quomodo dicatur quid mea, quid tua? an deest ad, ut sit, ad mea, ad tua?' Idem.

* *Refriva*] Locus valde mendosus

(ut domum datantes tevirtico) cui quid substitutam non habeo. Ant. Aug.

Refriva] *Refriva faba dicitur, ut ait Cincius, quæ ad sacrificium referri solet domum ex segete, auspicii causa, quasi revocet fruges domum: data enim est et tritico: ad rem divinam faciendam.* Non solum, inquit, data est faba refriva suo generi, sed et reliquis frugibus et tritico. Plinius: 'Fabam utique e frugibus referre mos est auspicii causa, quæ ideo Refriva appellatur.' Pliniani libri habent *refrinam* male per *n*, non per *u*. 'Referivus,' 'referititius,' 'Conditivus,' 'condititius,' et similia. Hæc autem res divina fiebat Kalendis Junii: unde dictæ sunt Kalendæ fabariæ: quia hoc mense adultæ fabæ divinis rebus adhiberentur. Auctor Macrobius. Eodemque die pulte fabaria et larido Carnæ deæ res divina fiebat. Neque aliud intelligitur in fine horum Festi verborum, 'cum puls fabata diis datur,' &c. Jos. Scal.

^f *Refutare*] In Festi verbis erat

dito reglescit magis magisque: inde etiam glires dicti videntur,^m quibus corpus pinguitudine¹⁷ ad crescit.

Reglescit apud Plautum significat crescit. [PAUL.

Regifugiumⁿ sacrum dicebant, quo die Rex Tarquinius fugerit e Roma.¹⁸

17 Ed. Scal. *pinguedine*.—18 Ead. ed. *fugerit Roma*.

NOTÆ

^m *Inde etiam glires dicti videntur*] Fallitur Festus, *Glis* enim est a Græco ἔλειος. Addito gamma, γέλειος, unde *gleios, gleis, glis*. Græci *glirem* ἔλειον μὲν appellarunt, quasi ‘arbo-
reum murem,’ nam in sylvis degit, et inter arbores semper oberrat, et in iisdem sedes et cubilia habet hiemis tempore, cum perpetuo dormit. Ἐλη Hesychio σύνθενδροι τόποι. Varro apud Sospitrum: ‘in mea sylva glis est nullus.’ Apud Martialem lib. III. Ep. 58. sic interpungendum. ‘Metamque lactis: Sassinate de sylva Somniculosus ille porrigit glires.’ Hunc *glirem* etiam μυξὸν Græci vocarunt. Gloss. ‘μυξὸς, glis.’ Hodie *voxum* vel *voxosum* appellitant, voce ex *muoxus* detorta, Salmas. in Solin. *Idem*.

ⁿ *Regifugium*] 6. Kal. Mart. Regifugium fuisse, ex Fastis, et Ovidio lib. II. Fast. constat. Macrobius tamen lib. I. Satur. refert quosdam existimasse Junium mensem dici, quod M. Junius Brutus exactis regibus Carnæ deæ sacrum in Cælio monte fecisset. Cetera verba Festi non assequimur, præter ea, quæ Paulus notat. In fastis autem hic dies est totus nefastus. Videntur etiam nonnulla hic ad alia verba pertinere. *Ant. Aug.*

Regifugium] Agebatur de Regifugio, quod 6. Kal. Martias in Fastis notatum erat, usque ad illa, . . . *truria*. Mox aliud caput: ‘Regifu-

gium dies Kal. Junius in Fastis et notari et legi debet cum NP, quod ille dies sit e nefasto fastus.’ Ex quibus apparet Festo aut Verrio displicuisse vulgatam lectionem Fastorum, quæ plane non per NP. sed per N. quasi totus nefastus sit, hunc diem conciperet, et Kalendarium marmoreum ita habet per N. non per NP. *Jos. Scal.*

Regifugium] Ait Festus regifugium quod notatur in Fast. 6. Kal. Martias de Tarquinii fuga non esse intelligendum, sed de regis sacrorum fuga e comitio. Alterum vero regifugium quod Kalendis Junius, vel, ut in veteri Kalendario, 9. Kalend. Jun. notatur, de Tarquinii regis fuga. Quam opinionem secutus Macrobius, qui Tarquinii fugam ad Kalendas Junias refert. Contra vero Ovid. lib. II. Fast. Tarquinii regis fugam ad 6. Kalendas Martias: ‘Nunc dicenda mihi regis fuga; traxit ab illa Quintus ab extremo nomina mense dies.’ At regis sacrorum e comitio fugam ad 9. Kalendas Junias. Vide supra, ‘Quando Rex comitiavit fas.’ In fine adlit Festus Regifugium Kalendis Junius legi debere cum nota NP non N tantum. Unde patet Festo vel Verrio displicuisse vulgatam lectionem fastorum quæ plane non per NP. sed per N. quasi totus nefastus sit, hunc diem conciperet. Et Kalendarium

Regifugium dies notatur in fastis vi. Kal. Martias, ut [FEST. ait Verrius, ita dictus, quia eo die rex Tarquinius Roma fugerit, quod falsum esse arguit Cincius in libro fastorum et Tullius de feriis qui Saliæ Virgines et Salios adesse dicunt regi sacrorum cum facit sacrificium in Comitio, quo facto statim fugit, quod verum cognoverit esse, qui legerit fastis dies tales, quales notantur sic : Q. REX. C. F. id est, quando Rex comitiavit, fas : id est, ad comitium itat : his enim tantum feriis Regi sacrorum in Comitium, nec in aliis, ire licet, qui mos videtur ascitus ex Etruria. Regifugium, item dies notatur in fastis Kal. Juniis, qui dies, quia totus, nefastus non est, legi debet cum nota NP, non N, quod ille dies sit e nefasto fastus.

Regia dicta,° vel quod sacrorum causa tanquam in fanum a Pontifice convocati in eam convenirent : aut quod in ea sacra a rege sacrificulo erant solita usurpari.

Regia feriæ^p dictæ videntur, quæ fiunt fori conventus, et mun-

NOTE

marmoreum ita habet per N, non per NP. Porro mendose citatur hic *Tullius de Feriis* pro *Julius de Feriis*, qui citatur a Macrobio in Saturnaliis. *Dac.*

° *Regia dicta*] Regia sacrorum, quod in fanum a Pontifice convocati conveniant : quod in ea sacra a Rege sunt solita usurpari. Regem autem intellige Regem sacrorum. Prima verba interpretanda sunt, ac si Festus dixisset : Regia sacrorum est fanum, in quod a Pontifice convocati conveniant. Ita sæpe loquitur Varro. Sic supra : 'Navia ex uno ligno exculpto, ut navis, quod utuntur alveo in vindemia.' Dicendum enim erat : *Navia, alveus ex uno ligno exculpto, quo utuntur in vindemia.* Quæ sequuntur, videntur dicta de Regio Lepidi, quod nundinæ, forum, conventus agerentur in ea civitate, videri dictum a majestate. Quod et confirmat Strabo, qui non de hoc Regio Galliæ Cisalpi-

næ, sed de Regio Fretensi loquens ita scribit : *πλὴν εἶτε διὰ ταύτην αἰτίαν (διὰ τὸ βαρῆναι) τοῦνομα τῇ πόλει γέγονεν, εἶτε διὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πόλεως, ὥς ἂν βασιλείον τῇ Λατίνῃ φωνῇ προσαγορευσάντων τῶν Σαννιτῶν, &c.* A majestate ergo Festus Regium Lepidi, ut *διὰ τὴν ἐπιφάνειαν* Strabo Regium Samnitum, seu Brutiorum. Quæ supersunt, ego non intelligo, neque videntur huc pertinuisse. *Jos. Scal.*

Regia dicta] Ait Festus *regiam* dictam, vel quod in eam populus conveniret a Pontifice convocatus, qui Pontifex regia erat majestate ; vel dictam *regiam* a Rege sacrificulo, qui ibi sacra faciebat. Quod et sentit Varro lib. v. 'Dies Agonales,' inquit, 'per quos Rex in Regia arietem immolat,' &c. *Dac.*

^p *Regia feriæ*] Lege infra : *Sed non semper ob hanc unam causam tantum quia homini talis majestatis cura datur, sed etiam cum, &c.* Ait Festus *Regias*

*dinarum causa in civitate, aliquem per sacerdotem, qui sit regia majestate: sed non semper ob hanc vitam causam*¹⁹ *tantum, qui homini talis majestatis cura datur, etiam, cum expiatio ictus fulguris fit, aut in procurando portento simili quo regiae feriae etiam solitae sunt.*

Regillis,^a tunicis albis, et reticulis luteis utrisque actis²⁰ textis sursum versum a stantibus pridie nuptiarum diem virginis¹ indutae cubitum ibant ominis causa, ut etiam in togis virilibus dandis observari solet.

Regimen^r pro regimento usurpant poetæ. Ennius libro sexto decimo: Primus senex Bradyn (in) regimen, bel-
lique peritus.

Regium^s est quod est, aut fuit regis, ut servus regius, et domus regia, qualis est Numæ Pompilii, at regale facinus, quod est dignum Rege.

Romanos^t in libro XI. Græcos appellat Ennius, cum ait: Contendunt Græcos Graii memorare solent sos, Quod Græca

19 Ead. ed. ob hanc unam causam.—20 Ead. ed. utrisque . . ctis. Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *rectis*.—I Id. ibid. *virgines*.

NOTÆ

ferias dictas non solum quæ fori, conventus, et mundinarum, sed etiam quæ fulguris vel portenti similis expiandi causa per sacerdotem aliquem, qui esset regia majestate, edicebantur. Postrema verba *aut in procurando portento simili quo regiae feriae, &c.* male adhæserunt post regia domus, ubi eorum vestigia. In fine tantum verbum supplendum, Quo Regiæ feriae solitæ sunt fieri. Idem.

^a Regillis] Vide 'Rectæ.' Ant. Aug.

Regillis, tunicis] Regillitunicis albis et reticulis luteis utrisque rectis textis sursum versum, &c. Vide 'Rectæ.' Reti-
cula, fasciæ capitales. Susum, pro sursum. Dac.

^r Regimen] Gloss. 'Regimen, οἰκισμα, ἰδιουρῆριον.' Usus est Lucret. Livius etiam, Plin. et alii. Versus Ennii sic legendus ut in edit. se Pri-

mus nec bradus in regimen, bellique peritus. Deest vox ingerit, vel quæ simili. Et de Cn. Manlio loquebatur Ennius, qui adversus Gallogræcos pugnaturus ipse minime tardus, bellique peritissimus, se in regimen ingerit. Idem.

^s Regium] Existimo quædam pertinere ad regiam Numæ Pompilii: quædam ad alia verba. Ant. Aug.

Regim est] Regium est, quod aut est, aut fuit regis; ut servus regius, et leges regiae, quales sunt Numæ Pompilii, et regium facinus, dignum Rege. Jos. Scal.

Regium] Sic 'leges Regiæ,' a Numæ Pompilio conditæ. Dac.

^t Romanos, &c.] Romanos Græcos appellat Ennius: Contendunt Græcos: Graios memorare solent sos. Quod Græca lingua longos per temporis tractus

lingua longos per temporis tractus Hos pavi:² non Romanos ait, Græce³ locutos, cum Romulus urbis conditor verbis linguæ Latinæ locutus sit, sed quod olim lingua Græciæ gentis fuerit eadem cum Latina parum prolatione⁴ mutata: hoc autem verum esse indicat origo ejus: quæ videtur quasi Græcæ usurpatio.

//////////

2 Ead. ed. 'tractus gentibus Hispani.'—3 Ead. ed. Græcos,—4 Ead. ed. pro prolatione.

NOTE

Hos pavi... non Romanos Græce loqui ait: cum Romulus Urbis conditor Latine locutus sit: sed quod olim lingua Græciæ gentis fuerit eadem cum Latina, purum declinatione mutata. Puto satis fideliter verba Festi reddidisse, modo secundo versui Ennii verborum constet fides; nam de sententia non ita laborandum, cum ea ex primo versu redeat: quem primum versum retulimus ex voce *sos*: ubi integer plane ita, uti expressimus, habetur: et ex ejus collatione *Graios*, non *Graii*, tum etiam sententia ipsa ita postulante, legendum esse, nemo dubitare debet. Quod si ita est, ut certe videtur esse, manifesto Festus seu Verrius non capit mentem Ennii. Nam Ennius gloriatur se pavisse Romanos Græca lingua: unde Græcos et Graios omnes jam eos vocabant. Certissimum enim Ennium cum Livio primum omnium Græcas literas docuisse Romanos. Suetonius: 'Antiquissimi doctorum quidem et poetæ et oratores semigræci erant. Livium et Ennium dico, quos utraque lingua domi forisque docuisse adnotum: etsi nihil amplius quam Græce interpretabantur.' Ex his Suetonii verbis potes colligere quare gloriatur se pavisse eos Græca lingua: quod quam eleganter dictum sit, nemo ignorat, qui scit a Veteribus id genus loquendi solitum usurpari: ut *εἰστιάσεν ἡμᾶς λέ-*

γους. et Cicero: 'literæ, qui est suavis-
simus pastus animorum.' Merito ait Romanos ab omnibus certatim Græcos et Graios vocari: cum Cato, hoc videns, in senatu exclamaverit, se non posse pati Græcanicam urbem. Vides igitur ex solo primo Ennii versu imperite interpretatum esse a Verrio Ennii sensum, ut jam diximus: quam verum est, quod ait in fine, eandem pæne cum veteri Græca veterem Latinam linguam fuisse. Nam et easdem pæne veterum Latinorum cum Ionum literis fuisse testatur Plinius libro VII. Quin et linguam Romanorum Græcam fuisse auctor Varro et Dionysius extremo libro primo; et inscriptio illa Delphica, quam producit Plinius, est fere Latinis characteribus scripta. ΝΑΥΙΚΡΑΤΕΣ. ΤΙCΑΜΕΝΟV. ΑΘΕΝΑΙΟC. ΚΟΡΑΙ. ΚΑΙ. ΑΘΕΝΑΙ. ΑΝΕΘΕΚΕΝ. et in veteribus tetradrachmis ΑΘΕΙ pro ΑΘῆναι. Jos. Scal.

Romanos in lib. XI.] Hæc ita pæne olim ad verbum Scaliger. Prior versus Ennii paulo aliter in voce *sos*: *Contendunt Græcos, Graios memorare solent sos*. Et *Graios* non *Graii*, sententia ipsa postulante, legendum esse nemo dubitare debet. Quod si ita est, ut certe videtur esse, manifesto Festus seu Verrius non capit mentem Ennii. De Ennio, qui Græcus fuit, vide in 'solitaurilia.' *Dac*.

Regium est, quod est, aut fuit regis. [PAUL.

Relegati ^u dicuntur proprie, quibus ignominia, aut [FEST.
pœnæ causa necesse est ab urbe Roma, aliove quo loco
abesse lege, Senatusque consulto, aut edicto magistrat-
tus, ut etiam Ælius Gallus indicat.

Religioni est quibusdam ^x porta Carmentali egredi, et in
æde Jani, quæ est extra eam,^y senatum habere: quod ea
egressi sex et trecenti Fabii apud Cremeram omnes in-
terfecti sunt, cum in æde Jani Senatus consultum factum
esset, uti proficiscerentur.

Religionis ^z præcipuæ ⁵ habetur Censoria majestas, cujus
in libris de vita P. R. Varro exempla hæc profert. M.

5 Ead. ed. præcipuè.

NOTÆ

^u Relegati] Exulum tria fuere ge-
nera; alii interdicti, relegati alii,
alii deportati. Interdicti dicuntur
quibus interdictum est certi loci adi-
tu commercioque. Relegati, vel qui
in locum aliquem amandantur, vel
qui certo quodam loco ignominia
causa jubentur excedere, quo sensu
relegati dicuntur qui interdicti pro-
prie sunt. Deportati vero, qui civi-
tate sua multati vincti nervo aut
compedibus in navim aliquam impo-
nebantur, servisque publicis ut eos
in insulam transferrent, tradebantur.
De hac deportatione Terent. in Phor-
mione. 'Nonne hoc publicitus sce-
lus hinc deportarier in solas ter-
ras?' Vide Hotoman. de verbis juris.
Idem.

^x Religioni est quibusdam] Ovid. II.
Fast. 'Carmentis portæ dextro est
via proxima Jano: Ire per hanc no-
li, quisquis es; omen habet. Illa fa-
ma refert Fabios exisse trecentos.
Porta vacat culpa, sed tamen omen
habet.' Vide 'scelerata Porta.' *Idem.*

^y Et in æde Jani, quæ est extra eam]

Ad dextram fuisse ædem Jani porta
Carmentali egredientibus, fidem facit
insignis locus Livii lib. II. sect. 49.
'Infelici via, dextro Jano portæ Car-
mentalis profecti,' (Fabii) 'ad Cre-
meram annem perveniunt.' *Idem.*

^z Religionis] Hic multa fuerunt a
Festo scripta, quæ divinare non po-
tuimus. Videntur tamen omnia per-
tinnisse ad Censores. In quibus unum
est, quod Plinius tradit lib. XVII.
cap. 25. 'Romæ,' inquit, 'in Capi-
tolio in capite bis Jovis bello Persei
enata palma victoriam triumphos-
que portendit: hac tempestatibus
prostrata, eodem loco ficus enata est
M. Messallæ, C. Cassii Censorum lus-
tro. A quo tempore pudicitiam sub-
versam Piso gravis auctor prodidit.'
M. Valerius Messalla, C. Cassius
Longinus Censores fuerunt anno post
R. C. fere sexcentesimo, lustrumque
fecerunt LV, ut ex Capitolinis fastis
constat. *Ant. Aug.*

Religionis præcipuæ habetur Censor]
Hic Censores nominantur continuatis
quinquenniis ab anno U. C. DLXXXIV.

Fulvius Nobilior cum M. Æmilio Lepido Censor factus, cum ei admodum inimicus antea extitisset, saepeque judicia cum eo sibi fuissent, publicæ rei causa, quæ in primis spectatur, statim eo delato munere homini inimicitias⁶ remisit; quod ejus animi judicium fuit omnibus gratum et probatum. A. Postumius, Q. Fulvius Censores facti,^a quia Fulvius duos filios amiserat in Illyrico militantes, et, propter gravem morbum oculorum, Censuram gerere non poterat, ut libri Sybillini adirentur auctor fuit, et ut publice supplicaretur pro valetudine collegæ. TI. Sempronius cum a Rutilio^b Tr. pl. Censoria fides labefactaretur, qui ob parietem dirutum iratus cum esset Ædis privata, die dicta collegam Claudium condemnaverat, fecit ut eadem illa, eodem quæ in loco erant condemnatum absolvent⁷ centuriæ. L. Æmili Pauli et Q. Philippi^c religiosa Censura fuit, laboravit Paulus morbo

6 Ead. ed. inimicus.—7 Ead. ed. absolvent.

NOTÆ

ad annum DCXXII. Prima Censura refertur M. Æmilio Lepidi et M. Fulvii Nobilioris, qui lustrum quinquagesimum condiderunt, anno DLXXXIV. De his Valer. Max. lib. IV. cap. 2. 'M. Æmilins Lepidus bis Consul... diutinas ac vehementes inimicitias cum M. Fulvio Nobiliore... gessit: quas, ut simul Censores renuntiati sunt, in Campo deposuit; existimans non oportere eos privatis odiis dissidere, qui publice summa vineti essent potestate. Id judicium animi ejus et præsens ætas comprobavit, et nobis veteres annalium scriptores laudandum tradiderunt.' *Dac.*

^a A. Postumius, Q. Fulvius Censores facti] Secunda Censura Q. Fulvii Flacci et A. Postumii Albinii, qui lustrum condiderunt quinquagesimum primum an. U. C. DLXXXIX. de quibus Livius lib. XLIII. 'Censor Fulvius ex Jitnonis Lacinia templo marmoreas

tegulas enim abstulisset, quibus ædem Fortunæ equestris, quam Romæ fecerat, tegetet, et mente captus est, et amissis duobus filiis in Illyrico militantibus summo animi mœrore consumtus est.' *Idem.*

^b T. Sempronius cum a Rutilio] Tertia censura T. Sempronii Gracchi et C. Claudii Pulchri, qui lustrum condiderunt quinquagesimum secundum an. U. C. DLXXXIV. de his Valer. Max. lib. VI. cap. 5. 'Diem his P. Rutilius Tribunus plebis perduellionis ad populum dixit. Quo in judicio primæ Classis permultæ centuriæ aperte Claudium damnabant.' Et Cicero lib. VI. de Repub. 'Claudii invidiam Gracchi caritas deprecabatur.' Et revera damnatus fuisset Claudius, nisi Gracchus conceptis verbis jurasset, se exilii comitem collegæ futurum. *Idem.*

^c L. Æmili Pauli et Q. Philippi]

gravi, et pæne amissione capitis in eo honore. Religiosa item et P. Corneli Scipionis Nasicæ,^d cui collega, M. Popilius post consulem qui fratrem vidit, Censura fuit, vadatus enim cum esset

S. a P. R. Liberatum constat. M. Valerius Messala, C. Cassius Longinus^e Censores; quorum in magistratu subversa pudicitia fuerat, famosi extiterunt: nam palmam quæ in Capitolio in ara ipsa Jovis optimi maximi, bello Persico nata fuerat, tunc prostratam ferunt et ibi enatam ficum, infamesque rursus fecit, qui sine ullo pudicitiae respectu fuerant Censores. L. Corneli Lentuli, C. Censorini^f sequitur Censura: Lentulus iudicio publico repetundarum damnatus fuerat, plurimi itaque Censuram adepto damnationis pœnam remiserunt. P. Africani, Lucii Mummi^g Censura insignis:

NOTE

Quarta censura L. Æmilii Pauli et Q. M. Philippi, qui lustrum condiderunt quinquagesimum tertium an. U. DLXXXIX. Liv. in epitome: et Plutarch. in Paulo: qui tradunt hos censores in recensendis equitibus Romanis tres e Senatu movisse, Paulumque Censura magna ex parte gesta in morbum gravem incidisse. *Idem.*

^d *Religiosa item et P. Corneli Scipionis Nasicæ]* Quinta Censura M. Popilii Lænatis et P. Corneli Scipionis Nasicæ, qui condiderunt lustrum quinquagesimum quartum an. U. DXCIV. Hic Scipio Censor 'primus aqua divisit horas æque noctium ac dierum.' Plin. lib. xxxiv. cum ait infra Festus Marcum Popilium postea fratrem suum consulem vidisse, miror equidem si illud de primo consulatu fratris ejus locutus est Festus: Cains enim Popilius Lænas jam ante M. Popilii Lænatis censuram consul fuerat, nempe an. 580. Infra deest tantum numerus summæ pro qua vadatus erat Scipio, litera enim S satis ostendit de sestertiis ibi actum HS. *Idem.*

^e *M. Valerius Messala, C. Cassius*

Longinus] Hi lustrum fecerunt quinquagesimum quintum an. DXCIX. Eorum historiam, de qua hic Festus, sic Plin. lib. xvii. cap. 26. 'Romæ in Capitolio in ara Jovis bello Persei enata palma victoriam triumphosque portendit: hac tempestate prostrata, eodem loco ficus enata est M. Messalæ, C. Cassii Censorum lustrum, a quo tempore pudicitiam subversam Piso gravis anctor prodidit.' In vulgatis Plin. editt. scriptum, *In Capitolio in capite bis Jovis.* Emendavit Fulv. Ursinus, *In ara Jovis*, ex libro cum vetustissimis exemplaribus collato, ubi *in ara Jovis.* Quæ emendatio hocce Festi loco mirifice comprobatur. *Idem.*

^f *L. Corneli Lentuli, C. Censorini]* Septima hæc Censura L. Corneli Lentuli Lupi et C. Martii Censorini, qui condiderunt lustrum quinquagesimum sextum an. U. DCVI. Valer. Max. lib. v. L. Lentulus Consularis lege Cæcilia repetundarum crimine oppressus Censor cum L. Censorino creatus est. *Idem.*

^g *P. Africani, Lucii Mummi]* P.

sed in qua segnitiae in agendo notetur. Mummius is Asellum nulla soluta poena ex ærariis exemit Africani irrita severitate, qui illum fecerat ærarium. Sed et Q. Fulvi Nobilioris, et ejus collegæ, T. Annii Lusci^h fuit nobilissima Censura nobilitati tribus notis inustus severissimis. Q. Pompei, et Q. Cæcili Metelliⁱ Macedonici Censura lectus senatus, ad summum senatores amoti sunt tres, et eo lumine, qui aliorum offenderent claritatem.

Religiosi^k dicuntur, qui faciendarum prætermittendarumque rerum divinarum secundum morem civitatis dilectum habent, nec se superstitionibus implicant.

Religiosum, ac sacrum est,^l ut templa omnia, atque ædes, quæ etiam sacratæ dicuntur. At quod⁸ per se religio-

8 Ead. ed. *ad quod.*

NOTÆ

Cornelius Scipio Africanus et L. Mummius Achaicus lustrum condiderunt quinquagesimum septimum, an. U. DCXI. Meminit Cicer. lib. II. de Oratore: ubi scribit Claudio Asello equum a P. Scipione fuisse ademptum, eumque in ærarios relatum, sed a L. Mummius statim ex ærariis exemptum. Cujus quidem Mummi in agendo segnitiam notat Plutarch. in Apophtheg. *Idem.*

^h *Sed Q. Fulvi Nobilioris, et ejus collegæ, T. Annii Lusci*] Hi condiderunt lustrum quinquagesimum octavum, an. U. DCXVII. Quamvis Fulvii Nobilioris Collegam fuisse T. Annium Lusum nusquam reperio in veteribus monumentis, sed Q. Fabium Maximum Servilianum. *Idem.*

ⁱ *Q. Pompei, et Q. Cæcili Metelli*] Q. Pompeius Rufus et Q. Cæcilus Metellus Macedonicus lustrum condiderunt quinquagesimum nonum, anno U. DCXXII. tunc primum uterque ex plebe facti censores. Q. Me-

tellus censuit, ut omnes cogerentur ducere uxores liberorum creandorum causa. Ejus orationem Augustus Cæsar, cum de maritandis ordinibus ageret, velut in hæc tempora scriptam, in senatu recitavit. Eundem Metellum C. Atinius Labeo Tribunus plebis, quia in Senatu legendo ab eo præteritus fuerat, de saxo dejici jussit: quod ne fieret ceteri Tribuni plebis auxilio fuerunt. *Idem.*

^k *Religiosi*] Macrobius lib. III. 'Secundum Pompeium Festum religiosi sunt, qui facienda et vitanda discernunt.' *Jos. Scal.*

^l *Religiosum ac sacrum est*] Ut templa omnia, quæ sacra sunt, quia Deo consecrata. Religiosa vero, quia plena majestatis, atque quod ibi sit aliquid quod homini facere non liceat. Sic 'religiosa delubra' dixit Cicero. Differentias inter sacrum, sanctum, et religiosum vide infra. *Dac.*

sum^m est, non utique *sacrum est ut sepulcra*, quod ea non *sacra*, sed *religiosa sunt*.

Religiosusⁿ est non modo Deorum sanctitatem magni æstimens, sed etiam officiosus adversus homines. Dies autem religiosi, quibus, nisi quod necesse est, nefas habetur facere: quales sunt sex et triginta atri, qui appellantur, et Alliensis,¹⁰ atque ii, quibus mundus patet. Esse, Gallus Ælius, quod homini ita facere non liceat: ut si id faciat, contra Deorum¹¹ voluntatem videatur facere, quo in genere sunt hæc: in ædem Bonæ Deæ virum introire: adversus mystica¹² legem ad populum ferre: die nefasto apud Prætorem lege agere. Inter sacrum autem, et sanctum, et religiosum^o differentias bellissime refert.

////////

9 Ead. ed. 'non utique *sacrum est? ut sepulcra* quod ea non *sacra sed religiosa sunt*.' 'Non utique *sacrum est, ut sepulcra: quod ea non sacra, sed religiosa sunt*. Sic Festi verba sarciri possunt.' Ant. Aug.—10 Vet. cod. alii senes.—11 'Lege: *Esse, Gallus Ælius, quod homini ibi facere non liceat, aut si id faciat, contra Deorum, &c.* Sic infra, &c. Vel potius excidit vox *religiosum*, quæ sic supplenda: *Religiosum esse Gallus Ælius quod homini ita facere non liceat, aut si, &c.*' Dac.—12 Vet. cod. *mysticæ*. Dac. legendum monet *auspicia*.

NOTÆ

^m At quod per se religiosum] Optime: sepulcra enim non consecratione et verbis sollemnibus, sed illatione mortuorum religiosa efficiebantur. Unde neque arari ea neque coli jus fuisse docet Cicer. ii. de leg. 'Prinquam in os injecta gleba est, locus ille, ubi crematum est corpus, nihil habet religionis, injecta gleba tum et ille humatus est, et sepulcrum vocatur, ac tunc denique multa religiosa jura complectitur.' Idem.

ⁿ Religiosus] Dies 36. atri sunt terni singulis mensibus: postridie Kal. Nonas, Idus. De quibus alio loco Festus. Mundus vero ter in anno patet, hoc est, 9. Kal. Sept. postridie Volcanalia, et 3. Non. Octob. et 6. Id. Novemb. 'Alliensis dies' postridie Idus Quinctiles. Vidend. Gell. lib. v. cap. 17. Macr. lib. i. Saturn. Ant. Aug.

Religiosus] Sex et triginta atri dies terni sunt singulis mensibus, postridie Kalendas, Nonas, et Idus. Ovid. i. Fast. ubi de Kalendis, Nonis, et Idibus. 'Omnibus istis Ne fallare, dies proximus ater erit. Omen ab eventu est: Illis nam Roma diebus Damna sub adverso tristia Marte tulit.' Vide 'Mundus.' Dac.

^o Inter sacrum autem, et sanc. et rel.] Sacrum est, quod Deo et ejus cultui publice consecratum, dicatum est, uti ædes, aræ, sacella, et ejusmodi. Nam loca illa, ubi privati sacra sua peragunt, non sunt sacra, quia publicam religionem non spectant. Sanctum, quod ne quis violet, capite sanctum est, nullius tamen Deorum proprium; uti sunt muri, portæ, aliaque nonnulla, quibus violatis solebant consuli Pontifices. Religiosum, ubi quid sit quod hominibus fa-

Sacrum ædificium, consecratum Deo. Sanctum murum, qui sit circum oppidum. Religiosum sepulcrum, ubi mortuus sepultus, aut humatus sit, satis constare ait. Sed ita portione quadam,¹³ et temporibus eadem videri posse. Si quidem¹³ quod sacrum est, idem lege, aut instituto majorum sanctum esse putant, ut violari¹⁴ id sine pœna non possit: idem religiosum quoque esse, quoniam sit aliquid,¹⁵ quod ibi homini facere non liceat, quod si faciat, adversus Deorum voluntatem videatur facere. Similiter de muro, et sepulcro debere observari, ut eadem, et sacra, et sancta, et religiosa fiant, sed eo modo, quo¹⁶ supra expositum est, cum de sacro diximus.

Reluere,¹⁷ resolvere, repignerare. Cæcilius in Carino ut aurum, et vestem, quod matris fuit, reluat, quod viva ipsi opposuit¹⁷ pignori.

Reluere, solvere, repignerare. [PAUL.

Remancipatam^r Gallus Ælius esse ait, quæ manci- [FEST. pata sit ab eo, cui in manum convenerit.

//////////

13 Ed. Scal. *Si quidam*.—14 Ead. ed. *putant violari*.—15 Ead. ed. *qui non tam sit aliquid*.—16 Ead. ed. *sed quomodo, quod*.—17 Scal. et Dac. legendum monent *opposivit*. Pro *ipsi* vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *ipsa*.

NOTÆ

cere non liceat. Sed vide omnino Ald. Manut. de quæsitis per Epistolam lib. i. Ep. 10. Nam ita fuse et perspicue hunc locum tractavit, ut nihil supra adjici posse censeam. *Idem*.

^p *Sed ita portione quadam*] Hoc est: etsi 'sacrum,' 'sanctum,' et 'religiosum,' inter se differant, ea quodammodo eadem videri posse Gallus Ælius probat. Ut Delubra quæ *sacra* sunt, quia Deo consecrata. *Sancta*, quia ea ne quis violet, capite sanctum est. Et *religiosa*, quia sit aliquid quod ibi homines facere non possint. Inde Cicero sepulcra vocat *sancta*. Philip. ix. 'Sepulcrorum sanctitas in ipso solo est, quod nulla vi moveri neque deleri potest, atque ut cetera

extinguuntur, sic sepulcra fiunt sanctiora vetustate.' Et Catullus: 'Et Batti veteris sacrum sepulcrum.' Vide 'Sanctum.' *Idem*.

^q *Reluere*] *Repignerare*, hoc est, dato pretio pignus recipere. Ut in illo Cæcili: 'Ut aurum et vestem, quod matris fuit, Reluat, quod viva ipsi opposivit pignori.' Legendum enim, *opposivit*, non *opposuit*: hac voce usus Cicero in oratione in Sallustium in vet. cod. 'Unde tu, qui modo ne paternam quidem domum reluere potueris, repente tanquam sommo beatus, hortos pretiosissimos, villam in Tiburti C. Cæsaris, reliquas possessionis paraveris.' *Idem*.

^r *Remancipatam*] Remancipare di-

Remant,¹⁸ repetant. Ennius libro primo: desunt rivos camposque remant.

Remant, repetant. Ennius: Rivos, camposque re- [PAUL. mant.

Remeare, redire; ut commeare, ultro, citroque ire: unde commeatus dari dicitur, id est, tempus, quo ire et redire commode¹⁹ possit.

Remeare,^t redire, ut commeare, ultro, citro ire: [FEST. unde commeatus dari dicitur, id est, tempus, quo ire, redireque²⁰ possit. Afranius in emancipato^t vetuit me sine mercede prosum paucius remeare in ludum.²

Remeligines,³ et remoræ a morando dictæ sunt a Plauto

////////

18 Vet. cod. *Remanant*. Vide Notas.—19 Vet. lib. *quis*.—20 Vet. cod. *redire cum*.—1 Ed. Scal. *Afranius ut in emancipato*.—2 'Versus Afranii indiget emendatione, *Vetuit me sine mercede prosum Paccius* | *Remeare in ludum*.' Jos. Scal. *Pro ludum* Ant. Aug. scribendum monet *locum*.—3 Vet. cod. *Remeligenes*. Vide infra.

NOTÆ

citur is qui rem sibi mancipatam, iterum mancipat, ita ut prior eam redhibeat. Inde eleganter Gloss. 'Emancipat, ἀντιπαράχωρεῖ, ἀντιπαράγρᾶφει. Remancipo, ἀποκαθιστῶ.' *Idem*.

^s *Remant*] Totus hic locus mendosus est. *Ant. Aug.*

Remant] Non est alius inquinatio locus, neque maculosior. Legendum proculdubio: *Revitant, repetant. Ennius: Destituant rivos camposque revitant. Revitare* aliter, et melius, scribitur *rebiterere*. Glossæ: 'Revitare, περιβάλλει.' *Jos. Scal.*

Remant] Sic Plautus in Capt. 'Si huc revitet.' *Revitare* aliter et melius scribitur *rebiterere*. Sed Fulvii Ursini editio habet *Remanant, reptant*, quod magis placet, ita ut legatur, *Remanant, repetunt. Enn. &c. Destituant rivos, camposque remanant. Dac.*

^t *Remeare*] Afranii Octonarius, ut ait Faërnus noster, non patitur verbum *ludum*; ideo scribendum esse

locum, vel tale aliquod verbum. *Ant. Aug.*

Remeare, redire] Virgil. 11. 'Si patrios unquam remeassem victor ad Argos.' Commeare, ire, et redire. Unde Commeatus dicitur spatium quod commeandi, id est, enndi, et redeundi Militibus, privati negotii gerendi causa conceditur. *Dac.*

^u *Remeligines*] Versus Plauti, ni fallor, est in Casina mendose editus: 'Nam quid illæc nunc tamdin intus remoratur quasi ob industriam.' Afranii autem versus mendosus est. *Ant. Aug.*

Remeligines] Vel *remeligines* et *remoræ* non sunt ejusdem originis, vel legendum, *remoragines*: ut Lambino placuit. Quod si vera lectio sit, *remeligines*, verum erit quod sensit Scal. esse ab antiquo, *remello*, quod est *retardo*, nam et *promello*, hoc est, *procrastino*, dicebant Veteres, ut suo loco dictum est. *Remeligo* autem et *remo-*

in Casina.⁴ Nam quid illæ nunc tam diu intus⁵ remorantur remelignes? ab Afranio in Prodito. Remeligo a laribus missa sum, hanc, quæ cursum cohibeam navis:⁶ *remora alias tarditas nominatur, ab eo quod moram facit. Plantus in Trinumo, quæ in rebus nullis obstant, odiosæque sunt, remoramque faciunt rei privatae, et publicæ: Lucilius quænam vox ex te resonans meo gradu⁷ remoram facit.*

Remelignes, et remoræ a morando dictæ. Plau- [PAUL. tus: Quid illæ nunc tam divinitus⁸ remorantur remelignes? et Lucilius: Quænam vox ex te resonans meo gradu remoram facit?

Remillum^x dicitur, quasi repandum.

Remillum dicitur, quasi repandum [FEST.

Lucilius: suda.

remillum et Afranius in. co

xendice pergam

Remisso^y exercitu, simul etiam Augur quo consul in bello

////////

4 Ed. Scal. in Patina.—5 Vet. cod. *divinitus*.—6 Verba Afranii ita legendum monet Dac. *Remeligo a Laribus missa sum huc, quæ cursum cohibeam navis*; vel potius *missa sum, huic quæ cursum cohibeam navi*.—7 Ed. Scal. uno gradu.—8 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *diu intus*.

NOTÆ

ra dicitur quodcumque remoratur, unde piscis, qui navem retardat, *remeligo* et *remora* dictus est, ut Græcis *ῥεμνῆς*, ab *ῥεμνω*, retinere, et *μῆς*, navis: Versus Planti est e Casin. act. IV. sc. 3. ‘Nam quid illæ Tam diu intus remorantur remelignes?’ Dac.

^x *Remillum*] A Remo, *remillum*, *repandum* instar remi qui reflexus videtur in aqua. Periere quæ infra e Lucilio et Afranio Festus laudabat. Et nil juvant Schedæ. *Idem*.

^y *Remisso*] Ut confidentis hominis esset præstare omnia, quæ desiderantur hic, verba repræsentari posse, sic morosi et anxii omnia tanquam sint in numero exigere. Hic æ-

quum judicem postulo, ut in id tantum quod facere possum me condemnet: hoc est, quantum ex sententia indagari poterit: non quantum verborum ipsorum ratio postulare videtur. Propemodum auguror quid Festus velit, idque non ejus integris, sed partim ejus, partim meis verbis, si potero, declarabo ita: *Remisso exercitu simul et Augur, quo Consul usus est in auspicando, abire jubetur: quod tunc eo abeunte certum est exercitum esse remissum: ut cum opus sit, tunc, si velit, abire possit. Nam Consules, aut Censores non in perpetuum ipsis auguribus utuntur, ut ait. sed in auspicio: quos postea dimittunt: a quo*

usus est in auspicando, discedere una jubetur, quod tunc illo discedente certum est exercitum etiam esse remissum, ut cum opus sit, tunc si velit, discedere possit. Nam consules, et censores⁹ non in perpetuum Auguribus præsentibus utuntur, ut ait Ap. Pulcher, sed tantum in auspicio, quos postea dimittat is, a quo lege secures habitæ sunt prius, quem et priorem esse ait Antistius Labeo, quique eadem quoque lege significari, ut prior sit in auspicando dicitur, ut ait idem Labeo in libro de officio auguris : potest autem Augur

⁹ Ita Scal. in contextu, '*discedente tum est exercitum etiam esse nam ... remissum, ut cum opus sit, tunc si velit, discedere possit, consules et censores:*' sed vide Notam suam infra.

NOTE

ex lege secures habitæ sunt prius, cum et priorem esse ait Antistius Labeo : eadem quoque lege significari priorem esse in auspicando dicitur, ut ait idem in libro de officio auguris. Potest autem aut id in consilio facere, aut si quo alio volet loco pullis puttem obijciens solistimum facit auspiciū ; aut etiam, si velit, intra pomerium : sin autem, in templo consistit. Primum quod hic dicitur augures adesse Consuli exercitum imperanti, et comitia centuriata habenti, plane id confirmatur his Varronis verbis ex quinto de sermone Latino. Hoc nunc aliter fit, atque olim ; quod Augur Consuli adest tum, cum exercitus imperatur, ac præt, quid eum oporteat dicere. Consul Auguri imperare solet, ut initium vocet, non accenso, aut præconi. Id inceptum credo, cum abesset accensus : et nihil intererat, cui imperaret : et dicis causa fiebant quædam neque item facta, neque item dicta semper : et in III. de Re Rustica : 'Ibi Appium Claudium Angurem sedentem invenimus in subselliis, ut Consuli, si quid usus poposcisset, esset præsto.' Porro ita magistratus

Auguri denunciant : Q. FABI TE VOLO MIHI IN AUSPICIO ESSE. Augur respondebat : VOLO. Consul autem, ut ait, auspicabatur aut intra pomerium, aut in templo consistens : in quibus locis semper ei auspicanti præibat Augur, ut notum est ex verbis, quæ paulo ante ex quinto de sermone Latino retuli. Idem ait non dubitari priorem esse Consulem, qui prior fasces habeat, hoc est, qui ex lege prior factus sit Consul, ut supra locutus est in verbo 'Parare : ' quod reponendum est post 'Pappi.' Eandem autem legem interpretatione ad auspicia quoque trahebant : uti scilicet cujus priores essent fasces, ejusdem prioris essent et auspicia. Ex istis, et ex aliis quam plurimis passim possumus advertere, quam æqui boni beneficium Pauli interpretari debeamus, qui maximam a posteritate gratiam se initurum speravit, si de bono auctore male promereret, quem meliore sui parte mutilaverit, ita ut, cum ex Atlante nanum se facere posse contendit, ex homine integro maneam et mutilum nobis proponat. Jos. Scal.

id et in consilio facere, vel in alio, quo sedet loco, pullisque pultem edentibus solistimum facit auspicium, potest etiam si velit intra pomærium, sin autem, in templo consistit.

Remorbescat :^z in morbum recidat. [PAUL.

Remorbescat Ennius posuisse videtur, pro in morbum [FEST. recidat.

Remores^a aves in auspicio dicuntur, quæ acturum [PAUL. aliquid remorari compellunt.

Remores item in auspicio aves dicuntur quæ acturum [FEST. aliquid remorari compellunt.

Remulco^b est, cum scaphæ remis navis magna trahitur. [PAUL.

Remulco est, cum scaphæ remis navis magna trahitur. [FEST.

Remurinus ager^c dictus, quia possessus est a [PAUL.

Remo : et habitatio Remi Remora : sed et locus in summo Aventino Remoria dicitur, ubi Remus de urbe condenda fuerat auspicatus.

NOTÆ

^z *Remorbescat*] Iterum morbescat. Glossar. ‘remorbescio, ἀναρροέω.’ *Dac.*

^a *Remores*] Ad remores aves respexisse videtur Plautus cum scripsit, ‘An auspicio aliquod remoratum est?’ *Idem.*

^b *Remulco*] Non satis exponit quid sit *remulcus*, neque enim ita dicitur a *remis* scaphæ, sed a ῥῆμα, sive ῥυμός, remus, quod est lorum, unde et *remus*, tubæ lorum dicitur ῥυμουλκεῖν, fune trahere, de scapha quæ grandior rem navim fune trahit, quæ navis remulco trahi dicitur. *Isidor. lib. xix. cap. 4.* ‘Remulcum, funis, qua deligata navis trahitur vice remi.’ *Cæsar, III. Civil. Bell.* ‘Ad Oricum venit, submersamque navim remulco, multisque contendens funibus reduxit.’ Ita *Liv.* non semel et *C. Valgius antiquus poëta* : ‘Hic mea me longo succedens prora remulco lætantem

gratis sistit in hospitiiis.’ ῥυμουλκεῖν Latini dixerunt *remulcare*. *Idem.*

^c *Remurinus ager*] Remurinum hunc agrum, et Remuriam, diversum facit a Remuria quæ in summo Aventino. Sæpe *Dionys. Halicarn.* Remoriam quandam ponit vigesimo ab urbe stadio, ad Tiberim. Remuria juxta Romam *Stephano.* Sed verisimilius est Remurinum agrum circa Aventinum fuisse; et Remuriam, locum munitionum in summo monte. Nam cum Remus et Romulus de condenda urbe contenderent, uterque sibi locum munivit, hic in Palatio, ille in Aventino. Romulus locum suum ‘Romam quadratam’ dixit, suum Remus ‘Remuriam’ vocavit. Vide ‘Roma quadrata.’ Quod addit in fine *Festus*, Remuriam *Remorum* alias fuisse vocatam, nescio cujus auctoritate ad id probandum utebantur. Addiderat

Remurinus ager dictus, quia possessus est a Remo et [FEST. *habitatio Remi, Remuria item in Aventino dicta, namque Aventinum in quo habitant,*¹⁰ *elegisse Remum dicunt, unde vocitatum aiunt Remuream locum summo Aventino, ubi de urbe condenda fuerat auspicatus: alias Remorum quondam eum locum appellatum fuisse*
. testis est

Renanciscitur^{11 d} *significat reprehendit:*¹² *unde* [PAUL. *adhuc nos dicimus nanciscitur et nactus, id est, adeptus. Renanciscitur, Verrius quidem significare ait repre-* [FEST. *hendit. Unde adhuc nos dicimus nanciscitur, et nactus, id est, adeptus.*

Renovativum^e *fulgur vocatur, cum ex aliquo fulgure functio*¹³ *fieri coepit, si factum est simile fulgur, quod idem significet.*

Reor,^f *existimo, et quaecunque ab eo declinantur, quorum passiva auctoritas est.*

Reor, existimo, et quaecunque ab eo declinantur. [PAUL. *Repagula*^g *sunt, ut Verrius ait, quæ patefaciundi* [FEST.

10 Ed. Scal. *habitaret.*—11 Al. *Renancitur.*—12 Vet. lib. *deprehendit.*—13 Pro *functio* *Dac. legit significatio.* Vide inf.

NOTÆ

forsan Festus locum illum post Remi mortem aliquando *Remorum* dictum fuisse, quod ibi auspicia Remum remorata fuerant. *Idem.*

^d *Renanciscitur*] Melius, *Renancitur*, ut in Mss. Pauli scriptum testatur Voss. *Renancitur* a *renancior*, ut in 12. tab. *nancitor*. Quod vide suo loco. *Idem.*

^e *Renovativum*] Vide ‘*Adtestata.*’ Jos. Scal.

Renovativum fulgur] Renovativa fulgura eadem quæ *adtestata*. Sed non satis intelligo quid ista significant, cum ex aliquo fulgure *functio* fieri coepit. An voluit Festus, cum quod prius fulgur admiserat, illud agere incoepe-

rant, &c. Quasi vero et non ante inceptam rem renovativa illa secunda fulmina dicerentur. Lego, cum ex aliquo fulgure significatio fieri coepit. Nunc omnia plana. Renovativum fulgur, secundum fulgur idem significans quod prius significaverat. Nempe scriptum fuerat per compendium *Infaisio*: et inde natum *functio*. *Dac.*

^f *Reor*] *Reor*, inquit Festus, significat existimo, et omnia quæ ab eo declinantur, ut ‘*rebar,*’ ‘*ratus sum,*’ &c. Quorum passiva est auctoritas. Ubi quam nos *terminationem* dicimus Festus *auctoritatem* vocat. *Idem.*

^g *Repagula*] Ciceronis locus relatus est in Verrii de signis, quæ quar-

gratia ita ¹⁴ figuntur, ut ex contrario quæ oppanguntur. Cicero in Verrem libro quarto : postea convolsis repagulis, effractisque valvis demoliri signum, ac vectibus labefactari conantur, quæ poëtæ interdum repages appellant.

Repagula sunt, quæ patefaciendi gratia ita figuntur, ut e contrario oppangantur: hæc et repages dicuntur.

Retanda ^h locantur Pomptina ¹⁵ flumina, id est, purganda, retæ enim vocantur arbores, quæ aut ex ripis fluminum eminent.†

Repastinari ⁱ ager is dicitur, ut Verrius existimat, cujus

14 Vet. cod. *qua ita*.—15 Ed. Scal. *Repanda locantur Pompina*.—† Ead. ed. plenius, *fluminum eminent, aut in alveis extant*.

NOTÆ

ta quidem est earum, quas Cicero tantum conscripsit, non egit. Sexta vero omnium Verrin. Vide ‘Redivivum.’ *Ant. Aug.*

Repagula] Glossæ: ‘Repagnulum, κόραξ.’ ‘Repagula, καλυπτῆρες.’ *Jos. Scat.*

Repagula] Quæ panguntur et repanguntur. Sed quod hic ait Festus, ut ex contrario quæ oppangantur, non satis intelligo, et juxta me intelligere quemvis alium puto. Nempe Festi verba mutila sunt et corrupta; legendum enim, quæ patefaciendi gratia ita figuntur, ut ex contrarioque oppangantur et repangantur. Seras sive vectes illos intelligit, qui ab exteriori parte, inserto brachio per foramen januæ, adducebantur et reducebantur. Ex contrario, id est, de foris. Contra enim nihil aliud est quam ἀντίκρυς: ut de Africa dixit Virgil. ‘Italiam contra.’ Ex contrario optime Græci dicunt ἐξ ἐναντίας. *Dac.*

^h *Retanda*] Gell. lib. xi. cap. 17. refert in edicto veteri cujusdam Præ-

toris scriptum fuisse: ‘Qui flumina retanda publice redempta habent: si quis eorum ad me eductus fuerit, qui dicatur, quod eum ex lege locationis facere oportuerit, non fecisse.’ Et apud Caimm lib. vii. de origine vocabulor. ‘retas vocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum eminent, aut in alveis eorum extarent: appellatasque esse a retibus; quod prætereuntes naves impedirent, et quasi irriterent. Idcirco sese arbitrari retanda flumina locari solita esse; id est, purganda ne quid aut moræ, aut periculi navibus in ea virgulta incidentibus fieret.’ *Ant. Aug.*

Retanda locantur] Ita hunc locum et ego olim suppleveram ex Gellio lib. xi. cap. 17. qui lib. vii. Caji de origine vocabulorum refert: ‘retas vocari,’ &c. Idem Gellius ex edictis Prætorum affert: ‘Qui flumina retanda,’ &c. Inde Isidorus: ‘Retanda, purganda.’ *Dac.*

ⁱ *Repastinari*] Afranii verba mendosa sunt. *Ant. Aug.*

natura¹⁶ mutatur fodiendo, cum aut silvester excodica-
tur,¹⁷ aut lapis mollietur frangendo, ut fiat pascui,¹⁸ vel
pecoribus herba, vel hominibus satione.¹⁹ Cato in ea,
quam scripsit de suis virtutibus contra Thermum: ego jam
a principio in parsimonia, atque in duritia, atque industria
omnem adolescentiam meam abstinui, agro colendo, saxis
Sabinis, silicibus repastinandis, atque conserendis. Afranius
in Repudiato: ^k Repastina serati senex fugis.²⁰

Repastinari ager is dicitur, cujus natura fodendo [PAUL.
mutatur.

Repedare, recedere.

Repedare,¹ recedere. Pacuvius: Paulum repeda ¹ [FEST.
gnate a vestibulo gradum.

Repertum dicitur, quasi repartum, et reparatum. [PAUL.
Repertum dicitur idem^m quod amissum recipere, [FEST.
*quasi repertum*² et reparatum.

16 Vet. cod. *natum*.—17 Vet. cod. *ex quo dicatur*.—18 Vir doct. in marg.
ed. Scal. conjicit *fiant pascua*. Scal. et Dac. legunt *ut fiat pascuus*.—19 Vir
doct. conj. *sationes*.—20 Scal. legit *Afranius Emancipato: Repastinasse ratus
sentes fugis*. Vel, *Repastinatas crati sentices fugis*. Dac. *Repastinasse ratus ut
senex fugis*.—1 Vet. cod. *recede*.—2 Legendum monet Dac. *quasi repartum*.

NOTÆ

[*Repastinari*] Pastinare, a pastino
instrumento, de quo sic Columel. III.
cap. 20. 'Pastinum vocant agricolæ
fermentum bifurcum quo semina
panguntur, unde etiam repastinatæ
dictæ fuere vineæ veteres, quæ refo-
diebantur. Hæc enim propria ap-
pellatio restibilis vineti erat. Nunc
antiquitatis imprudens consuetudo,
quicquid emoti soli vineis præpara-
tur, repastinatum vocat.' Gloss. 'pas-
tinare, βωλοστροφείν. pastinatus, βω-
λοστροφία.' Item Gloss. Cyrill. 'βω-
λοστρόφιον, pastinum.' 'βωλοστροφία,
pastinatio, repastinatio.' 'βωλοστροφη-
τέα γῆ, pastilenda.' 'βωλοστροφῶ, oc-
co, occillo, pastinor, pastino.' *Pas-
tinum* a Græco πῆσσω, pango, vulgo
vocamus *houe*. Dac.

^k *Afranius in Repudiato*] Legit Sca-
lig. *Afranius in emancipato*: et ejus
verba, *Repastinasse ratus sentes fugis*;
vel, *Repastinatas crati sentices fugis*.
Turneb. lib. XIII. cap. 25. 'Repas-
tinare sero tu senex fugis.' Ego pro-
pius, ut puto, ad veterem scriptu-
ram, *Repastinasse ratus tu senex fugis*.
Idem.

¹ *Repedare*] Redire, gradum re-
ferre. Lucil. lib. XXVI. 'redisse Ac
repedasse ut Romam vitet gladiato-
ribus.' Supple *viam*, vel *gradum*, ut
in exemplo Pacuvii. Idem.

^m *Repertum dicitur idem*] Lege ut
in Epitome, *quasi repartum*: reperio
enim est a *re*, id est, rursum, et *pa-
rio*. Idem.

Repotiaⁿ postridie nuptias apud novum maritum cenatur quia quasi reficitur potatio. Pacuvius in *Iliona*: ab eo depulsum mamma pædagogandum accipit apportalis liber.

Repotia postridie nuptias apud novum maritum [PAUL. cenatur, quia quasi reficitur potatio.

Repudium, quod fit ob rem pudendam, appellatum.

Repudium^o Verrius ait dictum, quod fit ob rem [FEST. pudendam. Attius: Repudio ejecta ab Argis jamdudum exsulo.

Repulsior secunda conlatione dixit Cato in ea, quæ est contra Cornelium apud populum. Nec quis³ incultior, religiosior, desertior, publicis negotiis repulsior.

~~~~~

3 Vet. lib. *Hæc quis*. Vet. cod. *Ecquis*.

NOTÆ

ⁿ *Repotia*] Pacuvii verba mendosa sunt. *Ant. Aug.*

Repotia] Pacuvii versus mendosus est. Ita emenda, ab eo *Depulsum mamma pædagogandum accipit Repotialis liber*. Glossarium: 'Reoria, ἡ πρώτη τῶν ἀγῶνων ποδοστροφία.' 'Reperidia, ἐπιποδα, ἡ μετὰ τὴν ἡμέραν ποδοστροφία.' 'Reproca, ἐπίβδα, ἡ μετὰ τὴν ἑορτήν.' In tribus his exemplis legendum *Repotia*: et pro ἐπιποδα, ἐπίβδα, quo utitur Pindarus. Apud Acronem Horatii interpretem perperam excusum est ποτοστροφία, pro ποδοστροφία. *Jos. Scal.*

Repotia] Sed in *reperidia* Scaligerum falli puto; neque enim pro eo substituendum *repotia*, sed potius legendum *repedidia*, sive potius *repedia*, quasi *repedatio*. Explicat enim *podostrophiam* Græcorum, qui scilicet a pedibus dixerant, quod Latini a potatione *repotia*. Sed vide Cujacium lib. xvi. observat. cap. 39. *Repotia* alii secundum, alii septimum a nuptiis diem faciunt. Turnebus opinatur etiam liberis natis celebrata *repotia*, quæ et *Acropαιδοστροφία* dixerit. Sed vereor ut

huic opinioni ansam dederit Ausonii locus male acceptus, et alter Horatii, et item iste Pacuvii. Sane Pacuvii verba jocum non cuiusvis obvium continere videntur; de beato enim viro quodam dicta sunt, cui ipso repotali die puer jam mamma depulsus, et jam pædagogandus traditus sit. Notum est illud: *Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παῖδια*. 'Felicibus tertio etiam mense pueros nasci.' Merito igitur se feliciores deputent, quibus postridie nuptias jam grandes pueri contingunt, quasi de cælo lapsi. *Dac.*

^o *Repudium*] Differt a divortio, quod est dissolutio matrimonii. Et *repudium* non modo nuptiarum diremptionem, sed et sponsaliorum renuntiationem significat. *Divortium* inter virum et uxorem tantum fieri dicitur. *Repudium* etiam inter sponsos, ut auctor est Modestinus, differentiatur. 29. Sed et 'Divortium facere' dicimus 'repudium mittere,' 'renuntiare,' vel 'dicere.' Cato de dote; 'Vir cum divortium fecit.' Terent. Phorm. 'Illis repudium renuntiet, hanc ducat.' Paulus ad edic-

Repulsior Cato dixit comparative a repulso. [PAUL.

Reque eapse, re ipsa.

Reque eapse^p Scipio Africanus Paulli filius, cum [FEST. pro æde Castoris dixit, hac compositione usus est: quibus de hominibus ego sæpe, atque in multis locis opera, factis, consiliis, reque eapse (sæpe) bene meritus spem,⁴ id est, et re ipsa.

Res comperendinata^q significat iudicium in diem [PAUL. tertium constitutum.

Resecrare,^r *resolvere religione*. *Utique cum reus po-* [FEST.

////////

4 Scaliger verba Catonis sic legit: *Quibus de hominibus cum ego sæpe, atque in multis locis opera, factis, consiliis, reque eapse bene meritus siem*. Pro *spem* vet. lib. *sum*.

NOTÆ

tum 31. 'Per calatorem misso repudio.' Tacit. Annal. III. 'Post dictum repudium adhuc infensus.' Pomp. *Idem*.

^p *Reque eapse*] Verbum *sæpe* bis est scriptum; mendosum autem esse arbitror *spem*. Ant. Aug.

^q *Res comperendinata*] Vidend. Pedian. in Prætura Urbana. Cicero pro Murena: 'Tot homines, tam ingeniosos per tot annos etiam nunc statuere non potuisse, utrum diem tertium, an perendinum, iudicem, an arbitrum, rem, an litem, dici oporteret.' Ant. Aug.

Res comperendinata] 'Comperendinationem' quidam exponunt conditionem, id est, ab utrisque litigatoribus mutuam denuntiationem in perendinum diem. Sed potius 'comperendinatio' a iudice fiebat. 'Comperendinare' autem est rei iudicium in secundam actionem perendie habendam diffundere, tametsi prima actione iudicium fieri potuerit, nisi id lex juberet proferri. Et differt 'comperendinare' ab 'ampliare,' quod iudex jubetur comperendinare, licet

ei constet de causa rei, adeo ut possit prima actione iudicare: ampliare vero non cogitur, sed ampliat pro arbitrio. Item comperendinat semel tantum: at quoties lubet ampliare potest. Item comperendinat uno tantum interjecto die, inter primam et secundam actionem: ampliat vero intermissis quot lubet diebus. Cicer. III. Verr. 26. 'Glancia primus tulit ut comperendinaretur reus: antea vel iudicari primo poterat, vel amplius pronuntiari.' Quare optime 'comperendinationem' tridui dilationem Glossæ interpretantur: 'Comperendinatio, τριήμερος ὑπέρθεσις.' Dicitur et *comperendinatus*, III. Verr. 26. 'Adimo comperendinatum, quod habet lex molestissimum, bis ut causa dicatur.' *Dac*.

^r *Resecrare*] Relatum carmen Plauti reperies in Aulularia. Ant. Aug.

Resecrare, resolvere] Hæc præclaram cognitionem de obsecrationis religione continent, sed melior pars adhæsit post 'Respici avis,' ut et olim monuit Scal. Et in ejus locum alia quædam intrusa quæ mox vide-

pulum comitiis oraverat per Deos ut eo periculo liberaretur, jubebat magistratus eum resecreare. Rursus autem idem uti se liberarent insistebat, et quod insons innocensque esset causabatur: et, quod caput est, ne eidem iterum dies diceretur, neve iterum animadverti statuerent⁵ in eum, deprecabatur, cumque comitia essent dimittenda.

. . . . . ut.⁵ . . . . .

5 Ed. Scal. statuerunt.

NOTÆ

bimus. Locus igitur integer sic resarciendus: cumque comitia essent dimittenda, peracto sacrificio, quasi finis impetratus esset, et quasi forent comitia perfecta sumi; tum reum jubebant sacerdotes suo more, aliisque peractis juxta consuetudinem luci, in quo sacra fuebant, reo a Calatoribus ingeniculato atque ita inclinato, vinum in caput infundebant solenni cum precatone. Inde Plautus: Resecroque mater quod dudum obsecraveram. Dicitur etiam reseccror. Non dubium quin ita conceptus locus fuerit. Sciendum est autem, ea superstitione imbutos fuisse Veteres, ut, si quis obsecro dixerat, eum quem alloquebatur obstringere obligareque quodam sacramento et jurejurando videretur, unde liberari non posset, nisi idem, qui obsecraverat, reseccraret, id est, ea religione solveret. Plant. Aulular. 'Nunc te obsecro Fac mentionem cum avunculo, mater mea: Resecroque, mater, quod dudum obsecraveram.' Nempe obsecraverat matrem, ut ne cum avunculo mentionem faceret de Euclionis filia. Nunc contra, mutata sententia, eam obsecrat, ut cum eo de eadem colloquatur. Et quia mater priori obsecratione obstricta et obligata manebat, reseccratione opus erat, qua eam religione solveret. Quin etiam, si quis Deos testatus esset se aliquid

facturum, is eo obligabatur, neque voto liberari poterat nisi se ipsum reseccrasset. Hinc intelligendus locus Marcellini lib. xxiv. quod vidit etiam doctiss. Petrus Pithæus: 'Exclamavit indignatus acriter Julianus, Jovemque testatus est nulla Marti sacra facturum: nec reseccravit celeri morte præceptus.' Nempe Juliano morte prævento, non licuit se obsecrationis religione absolvere. Sed redeamus ad Festum. Reus in comitio populum orat, ut se periculo liberet. Judex obsecratione motus jubet eum reseccrare quod obsecraverat: nam nisi reseccrasset reus, quamvis ex justa causa a populo damnatus esset, populus ipse religione obstrictus mansisset. Reus contra urget et quod innocens sit causatur, tandemque, cum reus cogi non potest ut populum reseccraret, sacerdotes eum sumi jubent, atque ita per calatores, id est, sacerdotum servos, ingeniculato vinum infunditur, nempe, ut optime Scaliger, ut in eum omnis religio contracta verteret. Religio enim contracta intelligitur ex obsecratione, quapropter non aliter reseccratur, id est, sacro aut religione solvebatur magistratus, quam si piaculum contractæ religionis in rei caput verteret. *Dac.*

* . . . . ut. . . .] Ista, quamvis

.	.	.	.	.	jure.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	ut	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	ica	.	.	.	.	.
<i>Plautus: Resecroque mater quod dudum obsecraveram.</i>										
.	.	.	.	.	ror.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	is con	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	dicium	.	.	.	.	.

Resecrare, solvere religione, utique cum reus populi comitiis oraverat per Deos, ut eo periculoliberaretur, jubebat magistratus eum resecrare. Plautus: Resecroque mater, quod dudum obsecraveram.

Reserari a sera dictum est.

Reserari^t Verrius ait dici ab eo, quod mota sera a Januæ cardine patefiant fores, inde quæ patefacta et reclusa sint reserata dici, seræ namque dicuntur fustes,⁶ qui opponuntur clausis foribus. Pacuvius in armorum judicio: nunc pandite valvas removete seras ut complectar.

Reses ignavus, quia residet.

[PAUL.

Reses^u et residuus dicitur ignavus quia residet. At- [FEST.

////////

6 Ead. ed. 'inde quæ patefacta et declusa sint reserata dici seræ neque dicantur fustes.' Mox pro seras ead. ed. sesaras.

NOTE

etiam in Schedis reserationis caput medium findant, alio tamen pertinere certum est. Et videntur esse verba Festi de re comperendinata. Nam superiora Pauli esse epitomen quovis pretio contendam. Sed Festi verba, dum alienas sedes invadunt, capite suo truncata sunt, quod rejectum est post Plauti locum . . . is con . . . Eo igitur huc retracto corpus integrum sic fortasse restaurari possit: *Res comperendinata dicitur, ut Verrius ait, judicium in diem perendinum jure constitutum, ita ut uno tantum interjecto die res judicetur.* Idem.

^t *Reserari*] Reserari ait dici ab eo,

quod emota sera a cardine patefiant fores. Inde cœptum, ut quæ aperta, et reclusa sint, reserata dicantur. Seræ denique dicuntur fustes, qui opponuntur foribus. Pacuvius in. . . . . Pandite valvas, removete seras Ut complectar. *Jos. Scal.*

Reserari] Nonius: 'Reserare aperire, a sera dictum, qua remota valvæ patefiunt.' Nam seræ sunt fustes, vectes, *μοχλοί*. Gloss. 'sera, *μοχλὸς θύρας*.' Item 'reserat, *ἀνοίγει, κυρίως μοχλόν*.' Ovid. 'Excute poste seram.' *Dac.*

^u *Reses*] Infra: *Reses, ignavus qui residet.* Attius in. . . . . *residi vos*

tius in . . . . .
 . . . . . odi residuos, summo deditos atque incertes.⁷ Afranius in rosa: Præterea resides multi. Pacuvius in armorum iudicio: Tuque te desiderare maris residem, at contra nos hic esse in labore. . . . .

Residiare,⁸ x sæpe resilire. [PAUL.

. . . . . sulta.† . . . . [FEST.

Resignare antiqui pro rescribere^y ponebant, ut adhuc subsignare dicimus pro subscribere. Cato de spoliis, ne figerentur, nisi quæ de hostibus capta essent: Sed tum ubi indivisi sunt revertantur resignatis vectigalibus.

7 Ead. ed. incertes.—8 Vet. lib. Resultare. Vide Not. inf.

NOTÆ

summo. Afranius in Rosa: Præterea . . . . . Pacuvius in Armorum iudicio: Tuque te desiderare maris residem: nos hic esse in labore. In Attii verbis deest tale quid, deditos: residi summo deditos. Scriptura antiqua summo pro somno. Jos. Scal.

Reses et Residuos] Gloss. 'Reses, καθήμενος. Resideo καθίζανω.' De 'residuo' Placidus in Glossis: 'Residuos, quasi tardus.' Item Papias, 'Residuos, reliquus, fatigatus, ultimus.' Item, 'Resides, otiosi, pigri, quieti.' Resides proprie sunt qui militiam detrectant agere. Virgil. 1. Æneid. 'Jam pridem resides animos, desnetaque corda.' Ubi Servius: 'Resides, pigros ad amandum, inertes. Juraverat enim (Dido) nulli se esse nupturam. Resides sane milites otiosi: ut VI. Æneid. . . . . 'Residesque movebit Tullus in arma viros.' Unde contra instantes dicimus industrius.' Duc.

x Residiare] Legere quidam, Resultare, sæpe resilire: sed infra in reliquiis Festi apparet τὸ resultare, interpretationem tantum fuisse τοῦ residiare. Libenter igitur legerem, Re-

sillare sæpe resilire. Ita ut dictum fuerit resillo et resilio. Nam inter quartam et primam conjugationem magna fuit olim affinitas. Vel forte legendum resilitare, resultare, sæpe resilire. Idem.

† . . . . sulta . . .] Forsan Resilitare, resultare, sæpe resilire. Gloss. 'Resulto, ἀναθρόσκω.' Idem.

y Resignare antiqui pro rescribere] Rescribere dicebant antiqui, sibi creditam pecuniam reddere, renumerare. Nam creditores scribere sive dictare dicebantur cum credebant. Debitores vero cum solvebant, rescribere. Resignare igitur pro rescribere, id est, reddere. Horat. 'Cuncta resigno.' Gloss. 'resigno, παραδίω.' Id.

Resignare] Cato de spoliis, ne figerentur, nisi quæ de hoste capta essent: Sed tum, ubi indivisi sunt, revertantur resignatis vectigalibus. Hæc citabat Festus, quæ nos reperimus in fragmentis Servii, qui est penes Daniel-em nostrum: qui etiam aliud profert ex eodem Catone, oratione in Lucium Furium: 'De aqua quod attinet ad salinatores ærarios, cui cura vectigalium, resignat.' Jos. Scal.

.	.	.	.	.	nar	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	requi	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	alia a	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	quod m	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	reb	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	in di	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	tertium	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	ranorum	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	positi	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	nisi a	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	vocabu	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	cretum	.	.	.	.	.

Resignare antiqui dicebant pro rescribere, ut ad- [PAUL.
huc subsignare dicimus pro subscribere.

Resignatum æs^z dicitur militi, cum ob delictum [FEST.
aliquod jussu Tribuni militum (ne stipendium ei detur,)⁹
in tabulas refertur: resignare enim antiqui pro scribere
interdum ponebant.

Respersum¹⁰ vinum dixerunt, quia vino sepulcrum [PAUL.
spargebatur.

Respersum^a vinum significat apud antiquos: quia in [FEST.
sacris novendialibus vino mortui sepulcrum spargebatur .

. . . . . O . . . . .

//////////

9 'Illa verba (ne stipendium ei detur) in Pauli libris extant, non in Festi.'
Ant. Aug.—10 Vet. lib. apud Ursin. Resparsum.

NOTÆ

^z *Resignatum æs*] Æs quod in tabulis scriptum fuerat, ut militibus daretur in stipendium, si quando rescriberetur et expungeretur, proprie *resignatum æs* dicebatur, et milites illi, qui illud amiserant, *ære diruti* dicebantur. Vide 'dirutus ære.' *Dac.*

^a *Respersum*] *Respersum* vinum significat, quia in sacris Novendiali-

bus vino sepulcrum spargebatur. *Jos. Scal.*

Respersum vinum] Mortuorum libationes intelligit, quas Græci vocant *χοάς*. Et bene *respersum*, vinum, quia eo sepulcrum spargebatur. In fine deest tantum *quæ sacra fiebant die nono*. *Dac.*

Respicere avem est^{11 b} in auspicando, unde quis avem prospexit, cum eodem revertitur.

Respici avis^c tunc dicitur,¹² cum, peracto sacrificio, quasi finis impetratus esset, et quasi forent comitia perfecta; sumi tum reum jubebant sacerdotes suo more, aliisque peractis juxta consuetudinem luci, in quo sacra faciebant, reo a calatoribus ingeniculato, atque ita inclinato vinum in caput infundebant solemniter cum precatione.

Respublicas^d multarum civitatum pluraliter dixit C. Grac-

~~~~~

11 Ed. Scal. *Respicere autem et.*—12 Ead. ed. *dicebatur.*

NOTÆ

^b *Respicere avem est*] *Spicere et respicere* propria Angurum verba sunt. Vide in 'spectio.' *Respici autem avis* dicebatur, cum eodem revertebatur unde eam augur spexerat. *Idem.*

^c *Respici avis*] Hic solus versus pertinet ad epitomem: neque aliud quicquam amplius, præterquam quod in Epitome continetur, a Festo tractatum fuisse pnto. Reliqua, quæ sequuntur, tantum abest, ut huc referenda sint, ut potius importune a suo loco divulsa fuerint. Coniungenda enim sunt cum iis, quæ de verbo 'Resecrare' supra posuit, statim post lineam, 'cumque comitia,' &c. ita: *Resecrare, resolvere religione: utique cum reus populum comitiis oraverat per Deos, ut eo periculo liberaretur, jubebat magistratum cum resecrare. Rursus idem, uti se liberarent, insistebat: et quod insons, innocensque esset, causabatur ne in carcerem esset eundem: iterum ne in se innocentem animadverti statuerent, deprecabatur: cumque comitia essent dimittenda, peracto sacrificio, quasi finis impetratus esset, post comitia perfectum, sumi jubebant eum sacerdotes suo more alisq. . . . et secundum consuetudinem luci, in quo sacra facerent, a calatoribus ingeniculato statuebatur, et vinum in*

caput infundebatur ejus, cum imprecatione. Omnino vere, ni fallor, arbitramur hæc male divulsa fuisse ac distracta, quæ sententia ipsa, et mos resecrationis reorum hactenus ignoratus tam belle inter se conjungit. Pro illis corruptis *alisq.* . . . non obscurum est legendum, *a lictoribus:* quos postea vocat *calatores:* ii, ut alibi dicitur, sunt sacerdotum, ac sacerorum collegiorum servi. Cum in rei caput vinum infundebatur, apparet id fieri solitum, ut in eum omnis religio contracta verteret. Religio enim contracta intelligitur ex obsecratione: quapropter non aliter resecrabatur, id est, sacro aut religione solvebatur magistratus, quam si piaculum contractæ religionis in rei caput verteret. *Jos. Scal.*

Respici avis] Post *Respici avis tunc dicitur* cum spatium aliquod relinquendum fuerat, nempe ad ea quæ desunt capiendi, cum eo redit unde eam augur spexerat. Reliqua omnia pertinent ad resecrationis ritum, ut vidimus in 'resecrare.' *Dac.*

^d *Respublicas*] Et Cicero II. de Divinat. sect. 2. 'Id enim ipsum a Platone Philosophiaque didiceram naturales esse quasdam conversiones re-

chus in ea, quam conscripsit de lege Pr. Ennii,¹⁴ et peregrinis, cum ait: *æ nationes, cum aliis rebus, per avartiam, atque stultitiam, respublicas suas amiserunt.*

Restat^e pro distat ait Ennius: ponere, cum is dicat, impetus, aut longe mediis regionibus restat.¹⁵

Restat Ennius posuit pro distat. [PAUL.

Restibilis ager fit, qui biennio continuo seritur farreo spico, id est, aristato: quod ne fiat, solent, qui prædia locant, excipere.

Restibilis^f ager dicitur qui biennio continuo seritur [FEST. farreo spico, id est, aristato; quod ne fiat, solent, qui prædia locant, excipere.

14 Ead. ed. P. Ennii.—15 Vide Notas infra.

NOTÆ

rum publicarum, ut ea tum a principibus tenerentur, tum a populis, aliquando a singulis.' Legendum infra: C. Gracchus in ea quam conscripsit de lege Penni de peregrinis. Is erat M. Junius Pennus, de quo Cicero in Bruto: 'C. Gracchum tuus gentilis, Brute, M. Pennus facile agitavit in tribunatu paulum ætate antecedens.' Pennus anno U. DCXXVII. Tribunus plebis legem tulit qua peregrinos urbibus uti prohibuit. Cicero de Officiis lib. III. 'Male etiam qui peregrinos urbibus uti prohibuit, eosque exterminavit, ut Pennus apud patres nostros, Papius nuper.' Idem.

^e Restat] Restat, pro distat ait Ennius ponere, cum is dicat: Impetus aut longe mediis regionibus restat. Jos. Scal.

Restat] Lege, ut optime Merula: Restat pro distat ait Ennius ponere, cum is dicat, &c. 'Ait,' nempe Verrius: ut jam sæpius: Versum Ennii sic Scaliger: Impetus aut longe mediis regionibus restat. Turnebus, Impetus haud longe, &c. sed hic Verrium falli puto. Restare posuit Ennius pro, re-

tro manere, residuum esse. De navibus enim loquitur quarum impetus in medio cursu fractus. Idem.

^f Restibilis] Glossæ: 'Restibilis, ἀγρὸς δις τοῦ ἔτους ἡροτραιμῆνος.' Jos. Scal.

Restibilis ager] Qui quotannis seritur Varr. lib. IV. de L. L. 'Ager restibilis qui restituitur ac reseritur quotquot annis: contra qui intermittitur, a novando, novalis ager.' Videtur a restituendo enim dictum putare, cum sit a *restando*, quippe qui in alterum annum restat, hoc est, resistit. Restare enim est durare, perseverare, resistere. Propert. 'Dum restat Barbarus Hector.' Quod Varro dicit 'quotquot annis,' illud Festus continuo biennio, quod de duobus annis continuis intelligendum, neque enim restibilis est ager nisi quotannis seratur. Quare restibilem agrum exponunt ἀγρὸς δις τοῦ ἔτους ἡροτραιμῆνος, 'Agrum bis per annum sementi præparatum,' quia scilicet inter utramque messem annus vertitur. Ut in novali biennium integrum intercedit

Retiario * pugnanti adversus mirmillonem cantatur: Non te peto, piscem peto: quid me fugis, Galle? quia mirmillonicum genus armaturæ Gallicum est, ipsique mirmillones ante Galli appellabantur, in quorum galeis piscis effigies inerat. Hoc autem genus pugnae institu-

NOTÆ

inter utrumque fructum. Farreum spicum vocabant sativorum omnem fructum qui spicis continetur, ac vallo aristarum munitur: quo in genere non solum far, siligo, triticum, sed etiam hordeum. Hæc omnia frumenti nomine comprehendebant. Hordeum apud veteres Romanos inter sementiva, nec satione verna, aut trimestri serebatur, ut apud nos, sed hyberna, eodem prorsus modo quo triticum. Cavebant igitur prædiorum locatores, ne qui ea conducebant, restibilem agrum farreo spico facerent, hoc est, ut ne duobus annis continuis fruge aristata agrum obsererent. Ergo restibilis ager dicens tantum qui aristato genere duobus continuis annis conseritur. Nam restibilis non est, cum in novalem mittitur faba, quæ novalis anno eodem hyberna satione acceptura est frumentum. Theophrastus notat, placere quibusdam fabæ semen mandari novalibus: quod nec ipse improbat, modo id maturius fiat, ut ne æstiva νέαςis impediatur. Haud video tamen quomodo biennio continuo frugibus aristatis obseri possit ager, observatis tribus illis, aut etiam pluribus arationibus, de quibus supra diximus. In tenera fortasse terra id locum habuerit, cui satis est arari dum seritur: aut si secundi anni sationem ex trimestri semine facias, ut nos consuevimus in hordeo, et avena. Sane et genus frumenti fuit aristatum trimestre. Veteribus cognitissimum Græci τριμνον appellat. Hordei etiam genus in aristato genere tri-

mestre extitit, quale hodie omne nostras est. Sic duobus annis continuis farreo spico poterat ager restibilis fieri, quod excipiebant locatores prædiorum ne fieret. Et sane id sedulo cavebant veteres Agricola, ne frumentum biennio continuo terris ingererent, sed leguminibus, aut milio et panico, aut etiam rapis restibilem agrum faciebant, si modo restibilis ager dictus est qui diversi generis fruge seminaretur quotannis. Profecto restibilem Varro eam vocat terram quæ quotannis obsita sit, nec expressit quo genere frugum. *Salmas. in Solin.* Putabam olim verba Festi inversa esse, et eum scripsisse, *Restibilis ager dicitur qui biennio continuo seritur quod ne fiat farreo spico, id est, aristato, solent qui prædia locant excipere.* Plano et optimo sensu. Neque enim excipiebant locatores ne prædia quotannis sererentur, sed ne farreo spico. *Dac.*

* *Retiario*] Retiarii gladiatores erant inermes in sola tunica, rete jaculo tantum et fuscina armati, pleurumque cum secutoribus, interdum etiam cum Myrmillonibus comparabantur. Myrmillones toti erant in armis, Galli dicti, quod Gallica esset eorum armatura. Schol. Juvenal. Sat. viii. 'Myrmillonicum armaturæ genus Gallicum est, ipsique Myrmillones antea appellabantur, in quorum Galeis piscis effigies inerat.' *Myrmillones* quidam dictos volunt a *Myrmidonibus*: alii a pisce *mormula*, Idem.

tum videtur a Pittaco uno ex septem sapientibus,^h qui adversus Phrynonem dimicaturus propter controversias finium, quæ erant inter Atticos et Mytilenæos rete occulto lato¹⁶ impedivit Phrynonem.

Retractare est, rursus tractare.ⁱ [PAUL.

re.¹⁷ [FEST.

Retricibus^k cum ait Cato in ea quam scripsit cum edisser-
tavit Fulvii Nobilioris Censuram, significat aquam eo
nomine, quæ est supra viam Ardeatinam inter lapidem
secundum, et tertium, qua irrigantur horti infra viam
Ardeatinam, et Asinariam, usque ad Latinam.

Retricibus cum ait Cato, aquam eo nomine signi- [PAUL.
ficat, qua horti irrigantur.

Reus dictus est a re quam promisit, ac debet. [FEST.

Reus stipulando est idem qui stipulatur. Reus promit-
tendo est, qui suo nomine alteri quid pro altero pro-
misit.

Reus nunc dicitur, qui causam dicit;^l et item Qui quid

////////

16 *Dac. legit rete occulto allato.*—17 *Conjicit idem, Retractare est, rursus tractare, iterum commemorare.*

NOTE

^h *A Pittaco uno ex septem sapienti-*
bus] Sane ita Pittacum adversus Phry-
nonem pugnasse docet Strabo lib.
XIII. "Ἵσπερον δὲ ἐκ μονομαχίας προσ-
καλεσαμένου τοῦ Φρυγῶνος, ἀλιευτικὴν
ἀναλαβὼν σκευὴν συνέδραμε, καὶ τῷ μὲν
ἀμφιβλήστῳ περιέβαλε, τῇ τριαίνῃ δὲ
καὶ τῷ ξιφιδίῳ ἔπειρε καὶ ἀνείλε. Hoc
est: 'Tandem vero ad singularem
pugnam a Phrynone provocatus, cum
piscatoria schema adversus eum pug-
navit, et rejaculo quidem hominem
circumvolvit, tridente vero et pu-
gione transfixit occiditque.' *Idem.*

ⁱ *Retractare est, rursus tractare]* Ho-
rat. 'Sed ne, relictis, Musa procax,
jocis, Cææ retractes munera næniæ.'
Idem.

^k *Retricibus]* *Retrices*, rivuli extra
urbem, unde aqua derivatur irrigan-
dorum hortorum et pratorum gratia.
Martinus putavit ita dictas quod sub-
inde retari et purgari solerent. Pe-
rotus a *reterendo*. 'Sunt etiam qui a
tero *retrices* deduci possent, quo no-
mine Cato aquam significavit qua
horti irrigantur.' Sed potius a *ρεῖ-*
θρον, rivus: ut idem Martinus. *Idem.*

^l *Reus nunc dicitur, qui causam dicit]*
Reus nunc dicitur is qui rem promi-
sit ac debet, hoc est, unde quid judi-
cio petitur, inde reus stipulando et
stipulandi dicitur qui stipulatus est.
Reus promittendo et promittendi, qui
promisit. Reus debendi, qui debet,
&c. *Idem.*

promisit, spoponditve, ac debet: ac Gallus Ælius libro secundo significationum verborum, quæ ad jus pertinent, ait: Reus est, qui cum altero litem contestatam^m habet, sive is egit, sive cum eo actum est. Reus stipulando est idem qui stipulator dicitur: quippe suo nomine ab altero (qui stipulatus est,¹⁸ non is qui alteri adstipulatus est.) Reus promittendo est, qui suo nomine alteri quid promisit, quive¹⁹ pro altero quid promisit: at Capito Ateius²⁰ in eadem quidem opinione est; sed exemplo adjuvatⁿ interpretationem. Numa in secunda tabula secunda lege, in qua scriptum est: QUID HORUM FUT UNUM JUDICI ARBITROVE REOVE, EO DIE DIFFENSUS ESTO. nunc uterque actor, reusque¹ in iudicio me² vocatur: itemque accusator de vi, accitur more vetere, et consuetudine antiqua.

Reus cum pro^o utroque ponatur, ut ait Sinnius in eo quem de reo inscribit, ut cum dicit pro se, aut contra te agit, iuramento tuo uti potest.

////////

18 Legerem, inquit Dac. Quippe suo nomine ab altero quid stipulatus est. Vet. cod. quibus populatus pro qui stipulatus.—19 Id. qui.—20 Id. nactus.—1 Id. actorum reig.—2 Vet. lib. reus. Vide Not.

NOTÆ

^m Reus est, qui cum altero l. con.] Hoc est omnis litigator Cicero II. de Orator. 'Reos appello, non eos modo qui arguuntur, sed omnes quorum de re disceptatur. Sic enim olim loquebantur.' Idem.

ⁿ Sed exemplo adjuvat] Sed exemplo adjuvat interpretationem Numa in secunda tabula, secunda lege, in qua scriptum: SEI. QUID. HORUM. FUAT. UNUM JUDICEI. ARBITROVE. REOVE. DIES DIFFENSUS. ESTO. Nunc uterque actor, reusque in iudicium evocatur: itemque accusator de via citur more vetere et consuetudine antiqua. Jos. Scal. Verba legis 'si quid horum' ad exceptiones, quæ reo vel iudici dabantur, pertinent, ut est 'morbus santicus,' fu-

nus familiare,' &c. Si Iudex vel alteruter ex litigatoribus morbo santicus impediatur, lex jubebat diem iudicii esse diffisum, hoc est, prolatum, et in diem alterum rejectum. Dac.

^o Reus cum pro] Reus cum pro utroque litigatore poni, ut in eo, qui in aliquem agit: tum pro eo qui dicit pro se, auctor . . . reliqua non potui expiscari: et supra jam dixerat Reum tam pro eo, qui convenit, quam pro eo, qui convenitur, a Veteribus usurpatum. Jos. Scal.

Reus cum pro utroque] Ita schedæ. Sed iis puto quoddam desiderari, neque mihi sensus videtur integer. Scriptum forsitan fuerat, Reus c. p. u. p. recte ait Sinnius in eo quem de reo

Rhegium appellatur id municipium, quod in freto [PAUL. Siciliæ est, quoniam id a rumpendo dictum est.

. . . are oportere,³ ait Verrius, id munici- [FEST. pium, quod in freto e regione⁴ Siciliæ est: quoniam id dictum est a rumpendo, quod est Græce *ῥαταῖαι*.⁵ P eo quidem magis, quia in Gallia Cisalpina, ubi forum Lepidi fuerat, Regium vocatur.

Rhinocerotem^q quidam esse aiunt bovem Ægyptium.

3 'Festi verbis pauca hæc aut his similia desiderantur, *Rhegium appellare oportere*,' &c. Ant. Aug. Dac. legendum monet, ut in Schedis, *Rhegium significare oportere*, ait Verrius, &c.—4 Vet. cod. *regno*.—5 Vet. lib. *ῥῆξαι*. Scal. et Dac. legunt *ῥαγῆναι*.

NOTÆ

inscribit? Et cum dicit pro se, &c. Ista 'et cum dicit,' &c. verba sunt Sini: Nihil aliud video, et hanc meam conjecturam mordicus obtinebo donec aliquis probabilius quid in medium proferat. Dac.

P [Ῥαταῖαι] Scribe *ῥαγῆναι*. Æschylus: ἀπερῥάγη ἡ γαῖα· ἀφ' οὗ δὴ Ῥήγιον κυκλῆσκειται. Quæ verba odorati sumus ex Strabonis libro vi. Jos. Scal.

Quod est Græce *ῥαταῖαι*] Optime Scalig. *ῥαγῆναι*. Idque ex Æschylo: ἀπερῥάγη ἡ γαῖα· ἀφ' οὗ δὴ Ῥήγιον κυκλῆσκειται. Cujus postrema verba refert Strabo lib. vi. Ὀνομάσθη δὲ Ῥήγιον, εἴθ', ὡς φησὶν Αἰσχύλος, διὰ τὸ συμβᾶν πάνθος τῇ χώρᾳ ταύτῃ. ἀπορῥαγῆναι γὰρ ἀπὸ τῆς ἡπείρου τὴν Σικελίαν ἀπὸ σεισμῶν, ἄλλοι τε, κακείνος εἶρηκεν· Ἀφ' οὗ δὴ Ῥήγιον κυκλῆσκειται, &c. Id est, 'Vocatum autem Rhegium, ut ait Æschylus, vel ab eo, quod illi regioni accidit. Nam abruptam a continente Siciliam terræ motibus cum alii, tum ipse affirmavit: Unde quidem vocatur Rhegium.' Qui locus Strabonis pessime ab interpretibus acceptus est. Subjungit idem Strabo forsan a voce Latina *rege* nomen urbi inditum propter loci splendorem, et utramque ejus sententiam affert Eustath.

in Dionysium p. 48. Sed et Strabonem et Eustathium movere debebat, quod perpetuo Latini *Rhegium* cum aspiratione scripserunt, quod non fecissent si a rege dictum opinarentur. Justin. lib. iii. 'Rhegium dicitur ideo quia Græce abrupta hoc nomine pronuntiantur.' Utrumque etiam etymon respexit Verrius, cum scripsit Rhegium significare oportere id municipium, quod a regione Siciliæ, a voce Græca *ῥαγῆναι*, eo magis quia in Gallia Cisalpina forum Lepidi Regium vocatur, a voce Latina *rege* scilicet. Nam his verbis eos refellit, qui *Rhegium* a *rege* dici rati sunt, et hæc fuit sententia Verrii quam parum videntur interpretes animadvertisse. Nunc de Sicilia, an continenti abrupta fuerit, multa addi possent, sed vide, si libet, Cluverium et Valgarneram tractat. de primis Siciliæ incolis. Dac.

^q *Rhinocerotem*] Vidend. Plin. lib. viii. cap. 20. Ant. Aug.

Rhinocerotem] Non Ægyptium, sed Æthiopicum vocat Pausan. *ῥινόκερως*. a *ῥίν*, *ῥίνας*, naris, et *κέρας*, cornu. Quia ex ejus nare cornu prominet. Dac.

Rhonde, Sicadionque,^r cum dixit Lucilius : quo nomina riparum posuit, tam infestum sibi corpus, et validitudinem referens, quam levis sed saluti navigantium.⁶

Rica^s est *vestimentum quadratum fimbriatum, purpureum*

6 Jos. Scal. Turnebus, Dac. et alii ita legunt : *Rhondes, Icadionque cum d. Lucilius nomina piratarum posuit, tam infestum sibi corpus et validitudinem referens, quam illi essent saluti navigantium.* Vet. lib. habet *quum illa essent.*

NOTÆ

^r *Rhonde, Sicadionque*] Versus Lucilii sunt : ‘Querquera consequitur febris : capitisque dolores Tamde mihi infesti, quam Rhondes Icadionque.’ *Idem.*

^s *Rica*] Ex verbis Festi satis apparet ne inter Veteres quidem satis convenisse quid esset *rica*. Vel dicendum est vestimentum quadratum quo Flaminicæ pro palliolo mitræ utebantur, quod ego interpretor flameum : et vestitum ex lana alba, quem ego tutulum accipio, togam etiam et cingulum capitis, *ricam* fuisse vocata. Sane *ricam* vestimentum quadratum, sive flameum, sive capitis tegumentum fuisse indicio est quod eo Flaminicæ pro palliolo mitræ utebantur, quæ assidue flameo erant amictæ, ut supra in ‘flameo.’ Et illud Turpili in hetaira : ‘Inter ea aspexit virginem in capite gestantem riculam indutam ostrinam.’ Et illud Germanici Cæsaris : ‘Et ore Velato tristiquè genas abscondita rica.’ Item illud Varronis lib. iv. de L. L. ‘Rica a ritu, quod Romano ritu sacrificium fœminæ cum faciunt capita velant.’ Præterea et illud Gellii de Euclide Socratico qui ‘sub noctem, cum advesperasceret, tunica longa muliebri indutus, et pallio versicolore amictus, et caput rica velatus, e domo sua Megaris Athenas ad Socratem commeabat.’ Unde Nonius *ricam* interpretatur *sudarium*, quod

est, capitis tegumentum, ut in sacris literis accipiunt interpretes, Gallici etiam qui *sudarium* exponunt *couvre-chef*. Inde etiam tutulus facile vocari potuit *rica*. Erat enim tutulus Flaminicarum et Flaminum capitis ornamentum. Vide ‘Tutulus.’ Togæ præterea genus quoddam *ricam* fuisse in *recinio* supra probavimus. *Ricam* denique pro cingulo capitis, hoc est, fascia capitali usurpatam ostendunt ista Gellii, ‘Et quod in rica surculum de arbore felici habet.’ Ubi etiam, si sedulo locum inspicias, *rica* nihil aliud est quam *tutulus*, fascia capitalis in altitudinem exstructa, in cuius apice erat surculus. Quare tota hæc de *rica* et *recinio* disputatio duobus tantum capitibus nixa est. Prius est, *ricam* togæ quadratæ genus fuisse : alterum, cingulum sive quodvis aliud capitis tegumentum. Nunc lectoribus hand ingratum fore arbitror, si disquiram, et cur *rica* ita accepta, et unde dicta sit. De etymo quidem doctissimo Vossio assentior, qui putat *ricam* esse a *ρέκος*, cingulum. Hesych. *ρέκος*, ζώνμα, θώνη. Idque multo probabilius, quam quod Varro, cui *rica* a *ritu*, vel Servius, cui *rica* quasi *reica* a *reiciendo*. Primum igitur vincula, lora, fasciæ capitales, et *Κεφαλῶδεςμοι* quilibet *ricæ* sunt dictæ, et deinde ob similitudinem, pilei, sudaria, diademata, mitræ, et quævis alia *κρήδεμνα* capitis

quo *Flaminæ* pro palliolo, mitrave utebantur, ut *Verrius* existimat. *Titinius*, *rica* ex lana sucida alba vestitus, alii dicunt, *pallium* esse triplex, quod conficiant *virgines ingenuæ* patrimæ *matrimæ*, quod cæruleo colore infectum lavetur aqua pura. Alii quo *Flaminica* tingat⁷ pileum.

Rica est vestimentum quadratum fimbriatum purpureum, quo *Flaminicæ* pro palliolo utebantur. Alii dicunt, quod ex lana fiat succida alba, quod conficiunt *virgines ingenuæ*[†] *patrimæ*, *matrimæ* cives, et inficiatur cæruleo colore.

Ricæ, et *riculæ* vocantur parva *ricinia*, ut⁸ *palliola* ad usum capitis facta.

Ricæ, et *riculæ* vocantur parva *ricinia*, ut *palliola* [FEST. ad usum capitis facta. *Granius* quidem ait esse muliebri cingulum capitis, quo pro vitta *Flaminica* redimitur.

Rictus,^ⁱ *rixæ*, *rixosæ*, *ringitur* dici videntur, quia in diver-

////////

7 Ed. Scal. *cingat*.—8 Vet. lib. *vel*.

NOTÆ

tegumenta. Quæ omnia, quia pilea et pileola dicebantur, inde factum est, ut postea toga quadrata etiam *rica* dicta sit; nam *pallium* tegumentum quadratum capitis, et togam quadratam significat; inde et *reciniati* mimi, qui et *palliat*i dicti sunt: ut supra notatum. Idem *recinium* quod *rica*, nempe toga quadrata, ut supra ostensum est, et capitis operimentum, sive cingulum, quod et aliter dicitur *Mafurtium*. Nonius: 'Ricinium quod nunc mafurtium dicitur palliolum femininum breve.' Nam ibi palliolum de operimento capitis intelligendum est, ut in verbis Festi, 'quo *Flaminicæ* pro palliolo utebantur.' Sic *κρήδεμνον* quod est *rica*, *ricinium*, *Eustathius* interpretatur *μαφόριον*, et Latini *mafortium*. *Isidorus* appellat *maforte* et *maortem*. *Servius*, *maforte*.

Mafortium autem, ut et *μαφόριον*, de fascia, vitta, sive *tænia*, capitulo, et sudario, sive capitis tegumento dictum est. *Idem*.

[†] Quod conficiunt *virgines ingenuæ*] Lanificio enim assuetæ honestæ *virgines*. *Sueton. Aug. cap. 73. Idem*.

^ⁱ *Rictus*] Pessime Festus *rictus*, *rixæ*, *rixosus*, *ringi* ducit a *rumpendo*, sive potius a *regendo*. *Rictus* enim est a *ringo*; *ringo* autem a Græco *ρίγες*, *nares*, quia irascentes solent eas corrugare. Nisi apud Festum pro *regendo* rescribendum sit *rigendo*: ut *ringo* sit a *rigeo*, addito *n*, et conjugatione mutata. Neque id prorsus ratione caret, cum a nimio fere frigore soleamus *ringere*. Unde et apud *Varronem* de R. R. c. 45. lib. 1. ubi de segetibus, 'supra terram,' inquit, 'aëre frigidiore *ringuntur*.' Sic enim

sum rumpantur, contrariaque sint recto, quod vocabulum a regendo, ut commodius deductum videatur, dictum videri potest.

Rictus, rixæ, rixosæ,⁹ ringitur, dici videntur, quia [PAUL. in diversum rumpantur, contrariaque sint recto: quod vocabulum dictum videtur a regendo.

Rideo,¹⁰ inquit Galba Canterio,^x proverbium est, [FEST. quod Sinnius Capito ita interpretatur, nisi qui principio rei alicujus inchoatæ deficient animo.¹¹ Sulpicius Galba, cum in provinciam exiens, ad portam ipsam canterium suum animadvertisset cecidisse, Rideo, inquit, canteri te jam lassum esse, cum tam longum iter iturus, vix id sis ingressus.

Ridiculus proprie dicitur, qui in rebus turpibus ridetur.

Ridiculus, qui in rebus turpibus ridetur. [PAUL.

Rienes^y antiqui vocabant nefrundines, quia Græci eos νεφροὺς dicunt. Plautus: Glaber erat, tanquam rien.

Rienes quos nunc vocamus, antiqui nefrundines [FEST. appellabant: quia Græci νεφροὺς eos vocant. Plautus in Satyrione: Male tibi evenisse video: glaber erat tanquam rien.

9 Ed. Scal. *rixiosæ*.—10 'Hoc loco in antiquo libro est Sex. Pomp. Festi lib. xviii.' *Ant. Aug.*—11 Legendum monet Dac. *Rideo, inquit Galba, Canteri, proverbium est quod Sinnius Capito ita interpretatur in iis qui principio, &c. Legit et Scal. interpretatur in iis. Vir doct. in marg. de iis.*

NOTÆ

legendum est, non *tinguntur*, ut quidam libb. editt. vel *restinguuntur*, ut legebat Scaliger. Sic idem Varro a *rigendo* fecit *rixari* pro *ringi*, cap. 47. ejusdem libri: 'prins enim aridæ factæ rixantur, ac celerius rumpuntur.' *Rixantur*, id est, deducuntur, ringuntur; neque enim ibi *rixari* est a *rixâ*, quod hucusque interpretes fecerunt. *Rixâ* autem et *rixosus* non a *rumpendo*, vel *rigendo*, sed a Græco ἐρίω, ἐρις. *Idem.*

* *Rideo, inquit, Galba Canterio*] Legendum, *Rideo, inquit Galba, Canteri, proverbium est quod Sinnius Capito ita interpretatur in iis qui principio, &c.* Nam proverbium fuisse *rideo Canteri* necesse est. Id sequentia suadent, probant. *Idem.*

^y *Rienes*] Vide '*Nefrendes.*' *Ant. Aug.*

Rienes] Glossæ: '*Rienosus, νεφριτικός.*' *Jos. Scal.*

Rigido^z *tum cœrula suro, cum ait Ennius, jocatus*¹² *videtur super etymo verbi Cœruli: est enim a maris nomine.*¹³ *Eodem verbo de eadem re usus est: et lib. II. Fert se per læta campi cœrula prata. Cœrula mare ipsum dixit et alibi: Inde parum per cœrula navibus ambulabant. Parum insulam refert. Item: Unum surum*¹⁴ *surus ferre tamen defendere possunt:*¹⁵ *suri autem sunt fustes,*¹⁶ *et ὑποκοριστικῶς surculi.*

Rigidum,^a et præter modum frigidum significat, et [PAUL. durum.

Rigidum et præter modum frigidum significat, et du- [FEST.

rum	.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	igido u	.	.	.	.
.	.	.	.	.	rigido	.	.	.	.
.	.	.	.	.	rigido ferro	.	.	.	.

Rimari^b est valde quærere, ut in rimis quoq. [PAUL.

12 Ed. Scal. *locatus*.—13 Ead. ed. ‘a matris nomine.’—14 Ead. ed. *item unum usurum*.—15 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *possent*.—16 Ead. ed. *rustes*.

NOTÆ

^z *Rigido*] Multa interpretem desiderant. Vide ‘*Surum*.’ Ennii versus refertur a Macrobio: ‘Fert sese campi per cœrula lætaque prata.’ *Ant. Aug.*

Rigido] Quæ hic tractabantur, non pertinebant ad censum literæ R. Quare videntur aliena hoc loco esse. Nam quid *cærula prata*, quid *Parus insula*, quid denique *surus* habent cognatum aut simile inter se? *Jos. Scal.*

Rigido tum] Verum est, quod ait Festus, *cærum* esse a maris nomine: Veteribus enim seu mare interius sive Oceanus *cærum* κατ’ ἐξοχὴν vocabatur. In hoc versu, ‘*Rigido tum cœrula suro*’ suspicatus fuisse videtur Festus aliquid latere, quod *surum* esse fateatur Priapus. Versus ‘*lætaque fert sese*’ aliter extat apud Macrob.

prata. Tertius sic legendus, *Inde Parum per cœrula navibus ambulabant.* Ultimum sic Festus in voce ‘*surum*,’ ‘*Unus Surns surum ferre tamen defendere possunt.*’ *Dac.*

^a *Rigidum*] Proprie durum, quod curvari non potest, et inde pro frigido, quod quæ gelu tentantur rigida sunt. Gloss. ‘*Rigidum, ἀκαμπές, σκληρόν, ἰσχυρόν, στρυφνόν καὶ ψυχρόν.*’ ‘*Inflexum, durum, firmum, acerbum, frigidum.*’ *Idem.*

Rigidum] Hic forte laudabat Festus aliquem qui dixerat, ‘*rigido ferro*,’ ut Virgilius dixit ‘*rigido ense*,’ forte et adduxerat locum Virgilii, ‘*sic rigido latus ense ferit.*’ Item alterum ubi: ‘*Tum ferri rigor*,’ pro ‘*rigido ferro.*’ *Idem.*

^b *Rimari*] Vide Nonium. Glossarium: ‘*Dirimat, κατερευῶ.*’ ‘*Rimatur*,

Rimari, quærere ^c *valde*, *ut in rimis quoque*. . . [FEST.
 qui te rimatur
 Ennius lib. XI.
 utrique

Rituales ^d nominantur Etruscorum libri, in quibus per-
 scriptum est, quo ritu condantur urbes, aræ, ædes sa-
 crentur, qua sanctitate muri, quo jure portæ,^e quo modo
 tribus, curiæ, centuriæ, distribuuntur, exercitus consti-
 tuantur, ordinentur, ceteraque ejusmodi ad bellum, ad
 pacem pertinentia.

Ritus ^f est mos comprobatus in administrandis sa- [PAUL.
 crificiis.

Ritus est mos, vel consuetudo : *rite* autem significat bene
 ac recte.

Ritus est mos ^g *vel consuetudo*. *Rite autem bene ac* [FEST.
recte significat
 istic Plautus, Menachmis. Certe hæc
mulier canterino ritu astans somniat
 homi
 ina
 telo
 alio

NOTÆ

ῥευνῶν. Jos. Scal.

Rimari] *Rima* est a ῥήγμα, fissura, inde *rimari*, in rimis quærere, proprie de snibus, qui glandes rimantur de rimis terrarum. Unde et sumitur pro 'pasci.' *Dac.*

^c *Rimari, quærere*] Hæc ad desperationem mutila sunt in versu Ennii ... *rimantur utrique*. Et de Hispanis forsàn loquebatur Ennius, qui a Catone in fugam versi latebras et specus rimabantur. Nam et continuo sequebatur apud Ennium, 'Alte elata specus petrisque ingentibu' tecta.' *Idem.*

^d *Rituales*] Etruscorum libri, quia *Delph. et Var. Clas.*

ab Etruscis illi ritus acciti. *Ritus* autem proprie religionem spectat, et inde dicti *rituales*, quod ibi de rebus ad sacra et religionem pertinentibus ageretur. Hanc vocem retinuit Ecclesia Romana. *Idem.*

^e *Qua sanctitate muri, quo jure portæ*] Portæ quidem sanctæ, ut et muri. Sed quia murorum sanctitas major et antiquior, ideo in ritualibus libris murorum sanctitas, jus vero portarum, &c. *Idem.*

^f *Ritus*] Vide 'mos.' *Idem.*

^g *Ritus est mos*] Quæ sequuntur plane deplorata sunt, neque ad idem caput pertinere videntur. *Idem.*

Pomp. Fest.

facit mentionem telorum
. solitum est
. remo

Rivus^h vulgo appellatur tenuis fluor aquæ, non spe, consiliove¹⁷ factus, verum naturali suo impetu. Sed ii rivi dicuntur, qui manufacti sunt, sive super terram fossa, sive super specu,¹⁸ cujus vocabuli origo ex Græco pendet.

ROBIGALIAⁱ dies festus septimo Kalendas Maias, [PAUL. quo Robigo Deo suo, quem putabant rubiginem avertere, sacrificabant.

Robum^k rubro colore, et quæ rufo significari, ut [FEST.

////////

17 Legendum monet Dac. cum doctiss. Turnebo, *non specu inciliove*. Pro spe vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *ope*.—18 Id. ibid. *subter specu*.

NOTÆ

^h *Rivus*] Lege cum doctiss. Turnebo: *Rivus vulgo appellatur tenuis fluor aquæ, non specu inciliove factus*. Id sequentia probant. *Rivus* autem a ῥέω, fluo. *Idem*.

ⁱ *Robigalia*] Interpres Arati Latinus testatur hunc diem a Numa rege anno undecimo regni sui constitutum fuisse. *Ant. Aug.*

Robigalia] Varr. lib. v. ‘*Robigalia dicta a Robigo. Secundum segetes huic Deo sacrificatur ne robigo occupet segetes*.’ Plin. lib. xviii. cap. 19. ‘*Robigalia Numa instituit anno regni sui undecimo, quæ nunc aguntur ante diem septimum Kalendas Maias, quoniam tunc fere segetes robigo occupat*.’ Hoc tempus Varro determinat sole Tauri partem decimam obtinente, sicut tunc ferebat ratio. Sed vera causa est, quod post dies undeviginti ab æquinotio verno per id quatrimum, varia gentium observatio, in quartum Kal. Maias canis occidit, sidus et per se vehemens, et cui præoccidere caniculam

necesse sit.’ Hoc sacrum sue et caue peragebatur, quorum ex ta cum thure et vino Deo offerebantur. Ovid. iv. Fast. De robigine autem sic Plin. ‘*Pierique dixerunt rorem inustum sole acri frugibus rubiginis causam esse*.’ quæ sententia est Ovidii: ‘*Si culmos Titan incalfacit udos, Tunc locus est iræ, Diva timenda, tuæ*.’ nempe Divam Robiginem hic dicit Ovidius, Festus Robigum Deum. *Dac.*

^k *Robum*] Græci ξανθόν. Vet. inscript. ‘*Omnibus annis vitulo robeo et verre*.’ Et hunc esse Deorum colorem refert Servius ad illud Virg. Eclog. vi. ‘*Sanguineis frontem moris et tempora pingit*.’ ‘*Multi*,’ inquit, ‘*ob hoc dictum putant, quod rubens color Deorum sit*.’ Unde et triumphantes face miniata, et in Capitolio Jupiter in quadriga miniata.’ Inde quercus *robur* dicta, quia ejus venæ eum colorem referunt. *Robur* etiam, hoc est fortitudo, ab eo colore nomien sumpsit si Festum audimus. Sed potius est ab Æolio ῥώβορ, ῥώμορ, ῥώμη, for-

bovem quoque rustici appellant, manifestum est: unde et materia quæ plurimas venas ejus coloris habet, dicta est robur: hinc et homines valentes, et boni coloris, robusti: robur quoque in carcere¹ dicitur is locus, quo præcipitatur maleficorum genus, quod ante arcis robusteis includebatur.

Rodus,¹⁹ vel raudus cum dicitur, res rudis et imperfecta significatur. Hominem quoque imperitum rudem vocamus. Rudentes restes nauticæ, et asini, cum vocem mittunt.

Rodus,^m vel raudus significat rem rudem et imperfectam: nam saxum quoque raudus appellant poetæ, ut Attius in Menalippo: Constituit,²⁰ cognovit, sensit,¹ conlocat sese in locum celsum: hinc manibusⁿ rapere raudus saxeum grandem et gravem: ² et in Chrysippo: Neque quisquam a telis vacuus: sed uti cuique obviam fuerat, ferrum, alius saxum rodum.³ vulgus quidem in usu habuit, non modo pro ære imperfecto, ut Lucilius,^o cum

//////////

19 Vet. lib. *Rudus*.—20 Vet. lib. *Constituis*.—1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *sensim*.—2 Legit Dac. *hinc manibus rapere rodus saxeum grande et grave*.—3 Idem: *sed uti cuique obviam fuerat, ferrum aliud, alius saxum rodum*. Pro saxum rodum Vet. cod. *saxio rudem*.

NOTÆ

titudo. *Idem*.

¹ *Robur quoque in carcere*] Ex robore olim fiebant arcæ quibus includebantur malefici, unde postea roboris nomen carcer retinuit. 'Robustum carcerem' dixit Plaut. *Idem*.

^m *Rodus*] Attii verba in Chrysippo mendosa Faërno nostro videntur. *Ant. Aug.*

Rodus vel Raudus] A Græco ῥάβδος, et proprie virgam impolitam significat qua olim certabant gladiatores. Sed ad alia raudi vox extensa est: nam runde saxum et grande rodus vocavit Attius: sic æs rude et impolitum vocavere. Unde contractum

solennis formula, 'rodusculo libram ferito:?' hoc est, 'parvo ære:?' quam concipiebat qui mancipio dabat: qui vero accipiebat, dicebat: 'Hoc ab ære æneaque libra.' Puta, *meum est*, aut simile, ex Varrone. *Duc.*

ⁿ *Hinc manibus*] Lege: *hinc manibus rapere rodus saxeum grande et grave*. Subandi cæpit. De Menalippo, ut puto, sermo est, qui lapide Tydeæ ventrem vulneravit. *Idem*.

^o *Ut Lucilius*] Integrins carmen Lucilii adfert Isidorns: *Huc cataproratem puer eodem deferat, uncum Plumbi parillum rodi, linique metaxam*. Interpretatur *Cataproratem*, 'uncum pax-

ait: Plumbi paxillum ⁴ rodus linique metaxam: ⁵ sed etiam pro signato, quia in mancipando cum dicitur, rudusculo libram ferito, asse tangitur libra. Cincius de verbis priscis sic ait: Quemadmodum omnis fere materia non deformata rudis appellatur, sicut vestimentum rude, non perpolitum: sic æs infectum rudusculum apud ædem ^p Apollinis æs conflatum jacuit, id ad rudus appellabant: in æstimatione censoria æs infectum rudus appellatur. Rudiarrii ab eodem dicuntur, qui saga nova poliunt. Hominem imperitum rudem dicimus. Rudentes restes nauticæ, et asini, cum voces mittunt.

Rodusculana ^q porta appellata, quod rudis et im-polita sit relicta, vel raudo, id est, ære vincta. [PAUL.

⁴ Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *pauzillum*. Vide Notas.—⁵ Ead. ed. *matexam*.

NOTÆ

illum plumbi.' Quin etiam eundem Latino verbo Syrus vetustissimus Novi Testamenti Paraphrastes 'Uncinum' vocat, in navigatione Pauli; videlicet, quod uncus esset. *Metaxa* est σειρά, linea, serici tracta. Hodie et nos Aquitani filii tractam vocamus ita. Verba illa, 'rodusculo libram ferito,' concipiebat qui mancipio dabat; qui vero accipiebat, dicebat, 'hoc ab ære æneaq. libra.' Puta *meum* est, aut simile, ex Varrone. *Jos. Scal.*

Ut Lucilius, cum ait] 'Cataproratem' dictum intellige, quod de pro-ra, κατὰ πρόρας, demitteretur ad tentanda vada. Neque tamen tacendum est in al. codd. legi *catapeiratem*, voce Græca καταπειράω, pertento: quod mihi magis placet: est igitur 'catapirates' funiculus cum plumbo deligato, qui καταπειράτηρ Græce dicitur βόλις, a quo et Lucilius fabulam suam, unde versus istos attulit Isi-

dorus, Bolidem inscripserat. Salmasius tamen legebat: *An catapirateris eodem deferet uncum Plumbi paxillum raudus linique metaxam.* 'Catapirater plumbus,' δ καταπειράτηρ μόλιβδος. *Duc.*

^p Sic æs infectum rudusculum apud ædem] Hæc tantum distinctione iuvanda sunt: *Sic æs infectum rudusculum. Apud ædem, &c.* Neque te hinc aliter expedias. *Idem.*

^q Rodusculana] Vidend. Varro lib. iv. Lat. qui *Raudusculam* appellat a raudo, id est, ære. Vide 'Rodus.' *Rodusculana* scriptum est in marmore quodam Capitolino. *Ant. Aug.*

Rodusculana porta] *Raudusculam* vocat Varro lib. vi. de L. L. 'Sequitur porta Nævica, quod in nemoribus Næviis, Nævius enim loca, ubi ea sic dicta, coluit. Deinde porta rauduscula, quod ærata fuit, æs raudus dictum. Ex eo in veteribus mancipiis scriptum, raudusculo libram ferito.'

Rudusculana porta videtur appellata, quod rudis et [FEST. *impolita sit relictæ, vel quia ære vincta fuit; nam æs, ut Varro ait in libro antiquitatum Rodus dicebatur: atque ex eo dici in mancipando, Rodusculo libram ferito.*

Runa^r genus teli Ennius: *runata recedit, id est, pilata: est*
genus etiam
 enim
 in atq
 d vene⁶
 us. M.
 Valerio

Rogat,^s est consulit populum, vel petit ab eo, ut id sciscat, quod ferat: unde nos quoque in consuetudine habemus pro petere, et orare. Cato in dissuasione, ne lex Bæbia derogaretur, ait: hoc potius agam, quod hic rogat.

Rogat, est consulit populum, vel petit ab eo, ut id [PAUL. sciscat, quod ferat.

Rogatio est, cum populus consulitur de uno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat; et de una pluribusve rebus, de quibus, non de omnibus sancitur: nam,

⁶ Ead. ed. *quod veneno tingeant.*

NOTÆ

Qui Varronis locus satis eos refellit, qui portam raudusculam eandem et Næviam dictam fuisse scriptum reliquere. Sic aperte distinguit P. Victor in descriptione urbis in 2. reg. vicus portæ rodusculanæ, vicus portæ Næviæ. Porro raudusculanam portam æratam fuisse testatur Val. Maxim. lib. v. cap. 6. *Dac.*

^r *Runa*] *Runam* interpretatur pilum, et *runatam*, pilatam. Isidorus tamen et Papias *runam*, pugnam, et *runatam*, præliatam interpretantur. In Mss. etiam Panli codd. Voss. scriptum testatur *præliata* pro *pilata*. Sed frustra. In schedis enim Farne-

sianis constanter *pilata*. *Runa*, vel a *ruo*, sterno, vel a *ῥῶω*, tueor. Martinius. Quæ sequuntur plane deplorata sunt: videtur dixisse Festus *runam* etiam fuisse genus sagittæ sive teli quod veneno ungebant.

..... enim
 in atque
 quod veneno tingeant
 us M
 Valerio Idem.

^s *Rogat*] Rogationum communia verba erant, 'velitis,' 'jubeatis Quirites.' Quod si respondissent, 'uti Rogas:,' lex erat. *Idem.*

quod in omnes homines resve populus scivit, lex appellatur.

Rogatio^t est, cum populus consulitur de uno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat, et de una pluribusve rebus, de quibus, non omnibus, sancitur. Nam quod in omnes homines resve populus scivit, lex appellatur. Itaque Gallus Ælius ait, inter legem et rogationem hoc interest: rogatio est genus legis, quæ lex non continuo ea rogatio est (rogatio) non potest non esse lex, si modo justis comitiis rogata est.

Romam^u appellatam esse Cephalon Gergithius, qui de ad-

NOTÆ

^t *Rogatio*] *Rogationem* appellat Sex. Pompeius, quod *privilegium* Cicero; eam legem, qua de uno pluribusve hominibus, aut de una pluribusve rebus constitutum est. Legis itaque genus esse, id est, speciem quandam, intelligemus; et, ut Ælius Gallus dicebat, non omnis lex rogatio est: omnis tamen rogatio justis comitiis rogata, lex est. Hæc est Festi sententia. In verbis autem est nonnihil mendosum: namque ante illa verba, *non potest non esse*, deest, ut arbitror, verbum *Rogatio*. Sed quamquam hæc sit Festi opinio, mihi rogationis verbum latius patere videtur; et omnes leges, de quibus ad populum feratur, comprehendere. Leges vero latæ sunt, cum eas populus accepit: antea promulgatæ dicuntur, cum trinundino die sunt propositæ; rogatio vero fit, cum rogantur tribus, ‘Velitis,’ ‘jubeatis ita fieri:’ si ‘uti rogatæ’ responderint, tum lex est. Ex verbis tamen Capitoni a Gellio relatis lib. x. cap. 20. et ex Gelliana interpretatione suspicor aliquos fuisse, quibus hujusmodi privilegia leges non videntur; ideo credendum esse eis nomen generalis illius rogationis dedisse, conservato

legis nomine generalibus legibus, quæ ad omnes homines, omnesque res pertinerent. *Ant. Aug.*

Rogatio] Vid. Gell. lib. x. cap. 20. Sed quod hic ab Ælio Gallo discrimen inter legem et rogationem ponitur, Veteribus non observatum fuisse, multis argumentis evinci potest. Omnes enim leges, de quibus apud populum ferebatur, rogationes dicebantur; leges vero, cum eas populus acceperat. Antea promulgatæ cum trinundino die propositæ fuerant. Hæc trita sunt. Porro, quod scripsere viri docti, hic *rogationem* ex Galli Ælii et Festi sententia idem esse, quod apud Ciceronem ‘privilegium’ dicitur, id omnino falsum est: nam rogatio tam in bonam quam in malam partem sumebatur, privilegium non item, quippe quod in caput tantum et perniciem privati hominis semper apud vetustiores Romanos latum est, ut superius annotatum. *Dac.*

^u *Romam*] In exemplo Cephalonis Gergithii, discedit a sententia ipsius historici. Dionysius: Κεφάλων ὁ Γεργίθιος, συγγραφεὺς παλαιὸς πάνν, δευτέρῃ γενεᾷ μετὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐκτίσθαι λέγει τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν ἐξ

ventu Æneæ in Italiam videtur conscripsisse, ait ab homine quodam comite Æneæ : eum enim occupato monte, qui nunc Palatinus⁷ dicitur, urbem condidisse, atque eam Romam nominasse. Apollodorus in Euxenide ait, Ænea et Lavinia natos Mayllem, Mulum, Romumque, atque ab Romo urbi tractum nomen. Alcimus ait Tyrrenia

~~~~~

7 Vet. cod. *Palatius*. Vir doct. conj. *Palatium*.

NOTÆ

Ἰλίου διασωθέντων σὺν Αἰεΐᾳ. οἰκιστὴν δ' αὐτῆς ἀποφαίνει τὸν ἡγησάμενον τῆς ἀποικίας Ῥῶμον. τοῦτον δ' εἶναι τῶν Αἰεΐου παίδων ἓνα. τέτταρας δέ φησιν Αἰεΐα γενέσθαι παῖδας, Ἀσκάνιον, Εὐρυλέοντα, Ῥωμύλον, Ῥῶμον. De Apollodori Euxenide nihil memini me legere. Alcimus scripsit ἱστορίαν Ἰταλικήν : eoque nomine citatur ab Athenæo. Antigoni præter alios meminit Dionysius. *Cæximparum* et reliqua monstra verborum hæc scripturæ vestigia præferunt : *Eosque a multo errore nominatos Aberrigenes : quorum subjecti qui fuerint Cæ * Xini-darum juri, vicinarumque urbium imperio, &c.* Quæ vera est lectio, si illud *Cæ * nidarum* prorsus integrum esset, ut aliqua parte contaminatum est : erat enim tale quid *Cacoxenidarum*, aut nescio quid simile. Nam, ut etiam ex aliis scriptoribus novimus, qui dicti sunt Aborigines, eorum alii Cumas, alii alias urbes condiderunt in Italia, proinde ut non omnes simul sub uno duce ibant, sed unaquaque pars suum ducem habuit, cum in multas partes distracti essent : cuius simile de Gotthis proditum est. Agathoclis, qui τὰ Κυζικηνὰ scripsit, Athenæus, Stephanus, alii meminere. Legendum postea : *risam esse justam vocabuli Romæ nominis causam eam, quæ prior eundem locum dedicavisset Fidei*. Visa, inquit, justa est causa nominis Romæ in oppido novo ap-

pellando, utpote cum ea Roma prima locum dedicasset Fidei. De flumine Nolo quærendum censeo. Calliæ verba, quæ huc pertinent, extant apud Dionysium : Καλλίας δ', ὁ τὰς Ἀγαθοκλέους πράξεις ἀναγράφας, Ῥώμην τινὰ Τρωάδα τῶν ἀφικνουμένων ἅμα τοῖς ἄλλοις Τρωσὶν εἰς Ἰταλίαν γήμασθαι Λατίνῳ τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀβοριγίνων, καὶ γεννηῖσαι δύο παῖδας, Ῥῶμον καὶ Ῥωμύλον. οἰκίσαντας δὲ πόλιν, ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτῶν θέσθαι τοῦνομα. Heraclidæ Lembī Athenæus non semel meminit. Non solum autem de eo intelligitur in illis verbis, quæ ex Dionysio infra ponam, sed et historiam eandem, quam tangit Festus, ex eodem proponam, ὁ δὲ τὰς ἱερείας τὰς ἐν Ἀργεῖ, καὶ τὰ καθ' ἐκάστην πραχθέντα συναγαγὼν, Αἰεΐαν φησὶν ἐκ Μολοττῶν εἰς Ἰταλίαν ἐλθόντα μετ' Ὀδυσσεὺς οἰκιστὴν γενέσθαι τῆς πόλεως, ὀνομάσαι δ' αὐτὴν ἀπὸ μῆος τῶν Ἰλιάδων Ῥώμης. ταύτην δὲ λέγει ταῖς ἄλλαις Τρωάσι παρακελευσάμενην κοινῇ μετ' αὐτῶν ἐμπρῆσαι τὰ σκάφη βαρυνομένην τῇ πλάνῃ. Lembū Heraclidem, τὰ καθ' ἐκάστην (χωρὰν) πραχθέντα συναγαγεῖν, cognoscet, qui propius ea verba, quæ ex eo producit Athenæus, considerarit. Porro cum hæc ex auctore Græco desumeret Festus, in illis verbis reddendis Græcissat. Nam ὥραϊαν παρθένον vertit, 'tempestivam.' De Galata scriptore amplius quæramus. *Jos. Scal.*

Æneæ natum filium Romulum fuisse, atque eo ortam Albam Æneæ neptem, cujus filius nomine Romus⁸ condiderit urbem Romam. Antigonus, Italicæ historiæ scriptor, ait, Romum quendam nomine, Jove conceptum, urbem condidisse in Palatio Romæ, eique dedisse nomen.* Historiæ Cumanæ compositor^x Athenis quosdam profectos Sicyonem, Thespiasque⁹ ex quibus porro civitatibus, ob inopiam domiciliorum, compluris profectos in exterarum regiones, delatos in Italiam, eosque multo errore nominatos Aborigines, quorum subjecti qui fuerint Cæximparrum viri,^y unicarumque virium imperio montem Palatium, in quo frequentissimi consederint, appellavisse a viribus regentis Valentiam,^z quod nomen adventu Evandri Æneæque in Italiam cum magna Græce loquentium copia interpretatum, dici cœptum Romam. Agathocles Cyzicenarum rerum conscriptor^a ait, vaticinio Heleni impulsam Æneam Italiam petivisse portantem suam secum neptem, Ascanii filiam nomine Rhomam, eamque ut

////////

⁸ Vet. cod. Rodius.—* Distinguendum monet Dac. urbem condidisse in Palatio, Romæ eique dedisse nomen.—⁹ Vet. cod. Thespiadasque.

NOTÆ

^x *Historiæ Cumanæ compositor*] Hujus nomen reperire non potui. Dac.

^y *Cæximparrum viri*] Mendosa verba sunt. Vidend. Dionys. lib. 1. qui aliqua ex his refert, et alia aliter. Ant. Aug.

Quorum subjecti qui fuerint, &c.] Cæximparrum et reliqua monstra verborum, &c. [vide not. in pag. præced.] Hæc Scaliger. Sed nescio unde ille τὸ Cαροξενιδάρων, monstrum enim verbi Cαροξενιδᾶ, omnibusque opinor ignotum; quare aliud quærendum est. Dac.

^z *Montem palatium in quo frequentissimi consederint, appellavisse a viribus regentis Valentiam*] Hanc historiam tangit Solinus statim initio cap. 1. 'Sunt qui videri velint Romæ voca-

bulum ab Evandro primum datum, cum oppidum ibi offendisset, quod exstructum antea Valentiam dixerat juvenis Latina; servataque significatione impositi prius nominis Πάμην Græce, Valentiam nominatam: quam Arcades, quoniam in excelsa parte montis habitassent, derivatum deinceps, ut tutissima urbium arces vocarentur.' Idem.

^a *Agathocles Cyzicenarum rerum conscriptor*] Solin. loco supra citato, 'Agathocles scribit, Romam non captivam fuisse, ut supra dictum est, sed Ascanio natam, Æneæ neptem, appellationis istius causam fuisse.' Agathoclis, qui τὰ Κυζικηνὰ scripsit, Athenæus, Stephanus, alii meminere. Id.

Italia sint Phryges potiti, et iis regionibus maxime, quæ nunc sunt vicinæ urbi, primum ¹⁰ omnium consecrasse in Palatio Fidei templum: in quo monte postea cum conderetur urbs, visam esse justam vocabuli Romæ nominis causam, eamque ¹¹ priore, unde ea locum dedicavisset Fidei. Ait quidem Agathocles complures esse auctores, qui dicant Æneam sepultum in urbe Berecynthia proxime flumen Nolon,^b atque ex ejus progenie quendam nomine Romum venisse in Italiam, et urbem Romam nominatam condidisse. Callias Agathoclis ¹² Siculi qui res gestas conscripsit,^c arbitratur e manu Trojanorum fugientium Ilio capto cuidam fuisse nomen Latino, eumque habuisse conjugem Romam, a quo, ut Italia sit potitus, urbem condiderit, quam Romam appellavisse. Lembus, qui appellatur Heraclides ^d existimat, revertentibus ab Ilio Achivis quosdam ¹³ tempestate dejectos in Italiæ regiones secutos Tiberis decursum pervenisse, ubi nunc sit Roma, ibique, propter tædium navigationis, impulsas captivas auctoritate virginis cujusdam tempestivæ, nomine Romes,¹⁴ incendisse classem, atque ab ea

10 Vet. cod. *prima*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *primam*.—11 Vet. cod. *eam quæ*.—12 Id. *Callivus Agathocles*.—13 Id. *quendam*.—14 Ed. Scal. *Romæ*.

NOTÆ

^b *Proxinæ flumen Nolon*] De flumine Nolo nihil usquam me legisse memini. *Molon* vocat Pomp. Sabinus v. Æneid. ‘Aiunt quidam Æneam sepultum in urbe Berecynthia, prope flumen Molon.’ Sed hoc mihi æque ignotum est. *Idem*.

^c *Callias Agathoclis Siculi qui res gestas conscripsit*] Hujus Romæ mulieris meminit Lycophron: *Tólous δ' ἐμός τις σύγγονος λείψει διπλοῦς Σκύμους λέοντας, ἔξοχον Πρώμης γένος*. Id est: ‘Tales meus quis consobrinus relinquet duos catulos leones, maximum Romæ genus.’ *Idem*.

^d *Lembus, qui appellatur Heraclides*] Idem Solin. cap. 1. ‘Heraclidi placeat, Troja capta, quosdam ex Achivis in ea loca, ubi nunc Roma est, devenisse per Tiberim: deinde suadente Rome, nobilissima captivarum, quæ his comes erat, incensis navibus, posuisse sedes, struxisse mœnia, et oppidum ab ea Romen vocavisse.’ Hunc Lembum Heraclidem intelligit Servius cum scribit: ‘Heraclides ait Romen nobilem captivam Trojanam huc appulisse, et tædio maris suasisse sedem, ex cujus nomine urbem vocatam.’ *Idem*.

necessitate ibi manendi urbem conditam ab his, et potissimum ejus nomine eam appellatam, a cujus consilio eas sedes sibi firmavissent. Galatas¹⁵ scribit,^e cum post obitum Æneæ imperium Italiæ pervenisset ad Latinum Telemachi Circesque filium, isque ex Rome suscepisset filios, Romum, Romulumque, urbi conditæ in Palatio causam fuisse appellandæ potissimum. . . .

Romæ.^f Diocles Peparethius^{16 g} ait Italiam^h Numitoris Al-

//////////

15 Vett. libb. *Gallitas*. Conjicit *Dac. Clinias*.—16 Ed. *Scal. Leparethius*.

NOTÆ

^e *Galatas scribit*] De Galata scriptore amplius quærendum. *Scal.* Vett. libb. habent *Gallitas*. Fortasse rescribendum *Clinias*. Servius: 'Clinias refert Telemachi filiam Romen nomine Æneæ nuptam fuisse, ex cujus vocabulo Romam appellatam * * * * dicit Latinum ex Ulysse et Circe editum de nomine sororis suæ mortuæ Romen civitatem appellasse.' Suppleo *idemque dicit*, vel *idem enim dicit*. Hæc enim de eodem scriptore intelligenda sunt. Quare ex hoc loco apertum est Festi locum huic male digestum esse, atque etiam mutilum, qui alterius ope sic facile sanari potest: cum post obitum Æneæ imperium Italiæ pervenisset ad Latinum, Ulyssis Circesque filium, isque ex Rome Telemachi suscepisset filios Romum Romulumque, urbi conditæ in palatio causam fuisse appellandæ potissimum Romæ. Quæ plane gemina sunt cum superioribus, nisi quod hic Festus ex Rome sublatos liberos refert, quos eundem locum citans prætermisit Servius. Ait Servius ex Clinia Telemachi filiam Romen Æneæ nuptam fuisse, mortuisque Ænea et Rome Latinum Romæ fratrem imperio potitum de nomine sororis suæ urbem Romam

dixisse. Et idem plane hic Festus ex eodem Clinia, nisi quod addit, Æneam ex Rome liberos suscepisse, nam τὸ isque de Ænea intelligi debere certum est. Judicent tamen eruditi. Porro hic prætermisit Festus eorum sententiam, qui a Roma Æsculapii filia urbi nomen impositum tradiderunt, ut Marinus sive Mariannus Lupercaliorum poëta, cujus versus, qui apud Servium leguntur, sic dirigendos et concipiendos monuit doctiss. Salmasius:

*Roma ante Romulum fuit,
Et ab ea nomen Romulus
Adquisivit . . . . .
Sed Diva flava et candida,
Roma Æsculapii filia
Novum nomen Latio fecit,
Hanc conditricis nomine
Ab ipsa omnes Romam vocant.*

Optime; sunt enim dimetri Iambici. Prætermisit etiam Festus fuisse qui traderent Romam dictam a fatidica quæ prædixisset Evandro his eum locis oportere considerare. Item ei nomen impositum a Romulo Ascanii filio, ut refert Eratosthenes apud Servium. *Dac.*

^f *Romæ*] In istis laciniis, immo fimbriis, tantum odorari potuimus de

bani Regis filiam gemellos edisse, quos, in ima Tiberis ripa a Faustulo, regio ministro, expositos¹⁷ juxta ficum appellatam postea a Romulo Ruminalem, sic jacentes Lupam lactasse, et picum Martium nutrisse:ⁱ post repertos Accam Laurentiam, Faustuli uxorem, educasse: plerique tamen, conscio et alimenta præbente Numitore, nutritos aiunt quod Ilia ex Marte se peperisse eos asseverabat, ac secreto literis, omni denique liberali disciplina Gabiis institutos^k atq. excultos fuisse, atque ita in musicis primam pueritiam traduxisse, cum inter æquales omnes præstarent corporis proceritate, et forma, nominatos, alterum Romulum, Remum alterum: eos ubi ex compressu Iliæ natos se cognoverint, et quod expositos in ripa Tiberis lupa lactaverit, præbens rumam, monte vicino descendens, et quod reperti a Faustulo sunt educati, Romusque et Remus a Ruma nominati potissimum, præterea quo patre essent procreati, intellexerint, Numitori avo primum restituuisse regnum, deinde de urbe

////////

17 Ead. ed. expeditos.

NOTÆ

compressu Iliæ, expositos infantes Remum et Romulum; quod a Faustulo sunt educati; quod a Ruma sint nominati; quod ex Faustulo cognoverunt, quo patre essent procreati; restituuisse regnum avo Numitori; per auguria decrevisse uter nomen urbi imponeret: extrema verba ex Epitoma plane sarcire potes. In nostra linea Numitoris nomen agnoscimus. Reliqua, nisi qui egregie se insanire postulet, alius resarciat nemo, certo scio. Jos. Scal.

Romæ. Diocles] Certum est ista continuari cum superioribus: appellandæ potissimum Romæ. Diocles Peparethius. Dac.

§ Diocles Peparethius] Sic dictus a Peparetho insula maris Ægei. Ejus meminit Plutarch. in Romulo, quem

vide, nam totam hanc historiam fuse narrat. *Idem.*

^b Italiam] Italiam nove dicit, quam alii Rheam Sylviam. Sed Schedæ aperte Iliam, vere. *Idem.*

ⁱ Et picum Martium nutrisse] Auctor de origine urbis Romanæ: 'Addunt quidam, Faustulo inspectante, picum quoque advolasse, et ore pleno cibum pueris ingessisse: inde videlicet lupum picumque Martis tutelæ esse.' *Idem.*

^k Omni denique liberali disciplina Gabiis institutos] *Idem* auctor de orig. urb. Rom. 'Cum vero pueri liberalis disciplinæ capaces facti essent, Gabiis Græcarum Latinarumque literarum ediscendarum gratia commoratos, Numitore avo clam omnia subministrante.' *Idem.*

*condenda per auguria decrevisse, uter eam conderet nominaretque, ac Deorum manifesta approbatione Romulum urbem condidisse, eamque nominasse Romam potius, quam Romulam, de suo nomine, ut ampliore vocabuli significatione prosperiora patriæ suæ ominaretur.*¹

Romam¹⁸ Romulus de suo nomine appellavit, sed [PAUL. ideo Romam, non Romulam, ut ampliore vocabuli significatu prosperiora patriæ suæ ominaretur.

Romanam portam^m vulgus appellat, ubi ex epistyl- [FEST. lio defluit aqua: qui locus ab antiquis appellari solitus est statuæ Cinciæ, quod in eo fuit sepulcrum ejus familiæ: sed porta Romana instituta est a Romulo infimo clivo Victoriæ, qui locus gradibus in quadram formatus est: est appellata autem Romana a Sabinis præcipue, quod ea proximus aditus erat Romam.

Romana porta apud Romam a Sabinis appellata [PAUL. est, quod per eam proximus eis aditus esset.

Romanam portam antea *Romulam* vocitatam ferunt, [FEST. quæ fuerit *ab Roma* appellata.

Romaniⁿ videntur ab initio nulla usi esse artificum opera,

//////////

18 Vet. lib. *Romanos*.

NOTÆ

¹ *Ominaretur*] Huc retrahenda sunt quæ infra leguntur post *Romuliam*: locum adi. *Idem*.

^m *Romanam portam*] Locus, ubi fuere statuæ Cinciæ, *Cincia* dicebatur. Vide 'Cincia.' Quam vero Romanam portam in infimo clivo Victoriæ a Romulo positam dicit Festus, eandem esse puto, quam Romanulam vocat Varro lib. iv. 'Præterea intra muros video portas dici, in palatio Mucionis a mugitu, quod ea pecus in bucitatum antiquum oppidum exigebant, alteram Romanulam, quæ est dicta ab Roma, quæ habet gradus in navalia ad Volupiae sacellum.' *Idem*.

ⁿ *Romani*] Ad hunc locum perti-

nere arbitror, quod Dionysius scribit, Romanos cives agriculturam, et rem militarem tantum exercuisse: sedentarias vero artes servos, et advenas, qui intra urbem permulti erant. Hæc lib. II. et IX. *Ant. Aug.*

Romani] Non obscurum est cujus ædificii olim fuerint hæc rudera, idque ædificium magis possum describere, quam a fundamentis redivivum instaurare. Hæc igitur fuit sententia Festi: Romani nullum ab initio exercebant artificium: neque prius exercere cœperunt, quam artes didicerunt ab exteris civitatibus. Sero etiam ludi omnes, qui nunc in Urbe celebrantur, sunt instituti. Quidam

sed ubi primum ludos facere cœperunt, tunc asciti artifices ab Etruscis civitatibus fuerunt. Sero autem ludi omnes, qui nunc a Romanis celebrari solent, sunt instituti. Quidam primos ponunt Romanos, alii aiunt Megalenses, id est, matris magnæ, ac populares Cereris:º alii aiunt in conferendis equis Trojam lusitasse pueros Romanos, alii, institutum, ut luderent equitando, jactu, saltu, cursu, festis parilibus, paribusque etiam ut Ludicræ certationes a ludentibus fierent.

Romulia^p tribus dicta, quod ex eo agro censebatur, quem Romulus ceperat ex Veientibus.

NOTE

ponunt primos ludos Romanos, alii aiunt Megalenses Matris Magnæ, ac populares Cereris: alii, in conferendis equis Trojam lusitasse pueros Romanos: alii, solitos exerceri eos equitando, jactu, saltu, festis Parilibus. Parilibusque etiam institutum, ut a ludentibus fierent. Populares ludos manifesto dixit pro plebeis: ut sæpe populus pro plebe dicitur. *Jos. Scal.*

Romani videntur] Optime ait Festus Romanos, cum ludos facere cœperunt, artifices ascivisse ex Etruria. Liv. lib. 1. sect. 35. 'Ludicrum fuit equi, pugilesque ex Etruria maxime acciti.' De ludis Romanis loquitur quos primos facit: et verum est, cum Megalenses et Cereales post multos annos in Rep. instituti fuerint. Consualia enim, et Troja, et si qui alii ludi, sive certationes ludicræ, sine artifice peragebantur. De Trojæ ludo vide Virg. lib. v. *Dac.*

º *Megalenses, id est, matris magnæ, ac populares Cereris*] Hinc refelli potest quod quibusdam visum est, ludos Megalenses non matri magnæ, sed magnis Diis sacros esse. *Megalesia* vero tantum matri magnæ. Infra aliquid deesse videtur. Lego et distinguo: *Id est matris magnæ, ac populares. Alii Cereris.* Neque enim Ce-

reales ludi populares dici poterant, sed Megalenses, id est, matris magnæ, qui pro populo fiebant, unde sacrificium dictum *damium*: i. *Populare*; et ipsa Dea *Dania*, popularis, et ejus sacerdos *Damiatrix*. Vide '*Damium*.' *Idem.*

^p *Romulia*] Quid Terentius, quid Verrins scripserint, incertum est. Sed Varro l. iv. de Ling. Lat. 'quinta,' inquit, 'tribus, quod sub Roma, Romilia.' Hæc est fortasse Terentii opinio a Festo relata; illa Verrii, quam Paulus secutus est. *Ant. Aug.*

Romulia] Infra: *Romuliam tribum appellatam Terentius quidem Varro ait a Romulo, deinde detortam vocalem u in e credibile.* Ceterum causam se invenisse ait Verrius, cur a Romulo dicta sit: nempe quod ex eo agro censebatur, quem Romulus ceperat ex Veientibus. Jam agnoscis spatium desiderari in extremis reliquiis Festi ad capienda ea, quæ de epitoma supplevimus: vides etiam inconstantiam Varronis, qui nunc a Romulo dictam ait, quam in libris de Latino sermone ab eo appellatam vult, quod sub Roma fuerit. *Jos. Scal.*

Romulia tribus dicta] Hæc sunt Pauli. Prætermissum autem Festi exemplar, quod ita in Schedis appa-

Romam antea Romulam^a appellatam Terentius quidem Varro fuisse ait ab Romulo, deinde detortam vocalem, detritasque literas fuisse credibile: ceterum causam ejus appellationis invenisse ait Verrius vetitam esse publicari.

Romulum quidam a ficu ruminali, alii quod lupæ ruma nutritus est, appellatum esse ineptissime dixerunt, quem credibile est a virium^r magnitudine, item fratrem ejus appellatos.

NOTÆ

ret: 'Romuliam tribum appellatam esse ait Dionysius ab Romulo, quod in agro ab eo capto de Veientibus populis ea tribus censebatur. Terentius Varro dictam ait quod proxima Romæ esset quæ. . . . .
cuidam . . . . .
ep.' Ita Schedæ. Locus Dionysii quem Festus intelligit vix inveniri possit, at alter Varronis est e lib. iv. de L. L. 'Quinta tribus,' inquit, 'quod sub Roma, Romilia.' Nisi Festus locum alium, ex libris quos de Tribubus Varro scripserat, ob oculos habuerit. Nam quæ in fine desunt, ejusdem fortean Varronis verba sunt. Romilia tribus trans Tiberim in agro Veienti, quem Romulus primum cepit. *Dac.*

^a *Romam antea Romulam*] Hæc coniungenda sunt cum superioribus ubi de Roma. Ita enim in Schedis post *ominaretur* continuo sequebatur, *Romam antea Romulam*. Quod ex Varrone ait Festus *Romam antea dictam Romulam*, illud apud Varronem hodie frustra quæras. Quin etiam Varro, in libris qui supersunt, non semel ait a Romulo *Romam* esse dictam, non *Romulam*. Præcipue lib. viii. 'Qui dicunt quod sit a Romulo Roma, et non Romula, neque ut ab ove ovilia, sic a bove bovilla, esse analogias, errant.' Quod ait Verrius se invenisse causam ejus appellationis vetitam publicari, idem de ipso Romæ nomine tradit Solinus cap. 1. 'Tradi-

tur etiam proprium Romæ nomen, et verum magis, sed vetitum publicari, quando quidem quominus enuntiaretur, cærimoniarum arcana sanxerunt, ut hoc pacto notitiam ejus aboleret fides placitæ taciturnitatis. Valerium denique Soranum, quod contra interdictum id eloqui ausus foret, ob meritum profanæ vocis neci datum.' Servius ad illud 1. Æneid. 'Romanosque suo de nomine dicet.' 'Perite,' inquit, 'non ait Romam, sed Romanos. Urbis enim illius verum nomen nemo vel in sacris enuntiat. Denique Tribunus plebis quidam Valerius Soranus, ut ait Varro, et multi alii, quia hoc nomen ausus enuntiare, ut quidam dicunt, raptus a Senatu, et in crucem levatus est: ut alii, metu supplicii fugit, et in Sicilia comprehensus a Prætoribus, præcepto Senatus occisus est. Hoc autem urbis nomen ne Hyginus quoque, cum de situ urbis loqueretur, expressit.' *Idem.*

^r *Quem credibile est a virium*] 'Ρώμη Græce proprie est *Valentia* Latine, nam ἐρρῶσθαι, est valere. Gloss. 'Ρώμη, *valentia*.' Ita vocarunt *robur* corporis, quod et ipsum ex eadem origine venit, nam ῥῶμος et ῥώμη ἀπὸ τοῦ ῥῶεσθαι, Æolicum ῥῶμορ, et ῥῶβορ, ut βύρμαξ, μύρμαξ, inde Latinum *robur*. Inde etiam dicti, 'Ρῶμος, 'Ρωμύλος. 'Ρῶμος enim 'vir fortis.' Ut μῶμος irrisio dicitur, et qui irridet, μίμος imitatio, et qui imitatur, sic ῥῶμος for-

Romulus et Remus a virtute, hoc est, a robore [PAUL. appellati sunt.

Rorarios^s milites vocabant, qui levi armatura primi prælium committebant; quod, ut ante imbrem fere rorare solet, sic illi, ante gravem armaturam quod prodibant, rorarii dicti.

Rorarium^t vinum, quod rorariis dabatur.

. . . . . ubi incubare posset^u [FEST. auspicii repetendi causa.

Roscii appellabantur in omnibus perfecti artibus, [PAUL. quod Roscius quidam perfectus unus in arte sua, id est, comœdia, judicatus sit.

NOTÆ

titudo, et vir fortis. Latinis Remus, ut 'Apello,' 'Apollo.' Α ῥῶμος, ῥω-
 μῶλος, ut a ψευδός, ψευδολός, unde
 'Pseudolus' Plautinus. Α φειδός,
 φειδολός, ab ἥδος, ἥδολός, et similia:
 inde Latinis priscis *Romulus*: quare
 infra Paulus, 'Romulus et Remus a
 virtute:' nam virtus proprie de vi-
 ribus corporis, ut apud Phæd. 'Vir-
 tuti semper prævalet sapientia.' *Sal-*
mas, in Solin. Inde intelligenda quæ
 supra dixit Festus in fine τοῦ *Romam*:
 'Romulum urbem nominasse Romam
 potius quam Romulam, ut ampliore vo-
 cabuli significatione prosperiora patriæ
 suæ ominaretur.' Roma enim et *Re-*
mus multo significantiora sunt quam
Romula et *Romulus*, quæ sint dimi-
 nuta ex illis. *Idem.*

^s *Rorarios*] Glossarius: 'Rogarii,
 ἀροβολιστάι.' Male legit *Rogarii* pro
Rorarii. Jos. Scal.

Rorarios milites] *Idem* Varr. lib. vi.
 'Rorarii dicti a rore, qui bellum com-
 mittebant ante, ideo quod ante rorat,
 quam pluit.' Plaut. in *Friolaria*:
 'sequimini hac Sultis legiones omnes
 Lavernæ. Ubi rorarii Estis? En sunt.
 Ubi sunt accensi? Ecce.' Gloss. 'ro-
 rarii, ἀροβολιστάι.' Ita enim legen-
 dum, non *rogarii*, monuerunt Scali-

ger, Vulcanius, &c. *Rorarii*, iidem
 'velites,' et 'Ferentarii.' *Dac.*

^t *Rorarium*] Verba Festi ad aliud
 verbum pertinent: et, ut arbitror,
 scribenda sunt loco incertorum post
R. Aut. Aug.

^u . . . . . ubi incubare posset] Non
 sat conjicio quo istæc referenda sint.
 In Sched. post *Rustum* spatium dua-
 rum paginarum relictum est, et in
 fine, ubi incubare posset auspicii repe-
 tendi causa. Hic autem Romanorum
 morem Festus explicabat, qui, si
 quando egressi male pugnassent, Ro-
 mam revertebantur ad captanda rur-
 sus auspicia, quod dicebant 'repete-
 re auspicia,' 'omina.' Virg. 'Omi-
 na ni repetant Argis.' Quod si lon-
 gius ministerium administraretur, ne
 dux ab exercitu diutius abesset, si
 Roman ad repetenda auspicia de
 longinquo revertisset, constitutum, ut
 unus locus de captivo agro Romanus
 fieret in ea provincia in qua bellaba-
 tur, ad quem, si renovari opus esset
 auspicia, dux rediret. Et incubandi
 verbo Festus usus est, quod interdum
 cubantes auspicia captarent, inter-
 dum in solida sella sedentes. Vide
 'silentium.' *Dac.*

Roscii^x vulgo appellari solent in omni arte ita perfecti, ut *Roscius* comædus in arte sua perfectus fuerit, cui nihil deesset ad perfectionem, ut libro primo de oratore ait Cicero.

Rustica vinalia^y mense Augusto, ut est in fastis, *Veneri* fiebant, quod eodem illo die ædis ei *Deæ* consecrata est, jumentaque et olitores ab opere cessent, quia omnes horti in tutela *Veneris* esse dicuntur.

Rosea^z in campo Reatino campus appellatur, quod [PAUL. in eo arva rore humida semper seruntur.¹⁹

//////////

19 Legendum monet Dac. *seruntur*.

NOTÆ

^x *Roscii*] Referebatur a Festo locus Ciceronis l. i. de Oratore: 'Itaque hoc jamdin est consecutus, ut in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere *Roscius* diceretur.' Quæ sequuntur fragmenta versuum videntur pertinere ad '*Rustica vinalia*.' *Ant. Aug.*

Roscii] *Infra*: *Roscii* appellari solent in arte aliqua perfecti: quod *Roscius* Comædus in arte sua perfectus fuerit, adeo ut nihil ei deesset ad perfectionem: ut lib. i. de Oratore ait Cicero. Deinde aliud caput: *Rustica vinalia* mense Augusto *Veneri* dicata sunt: quod eodem illo die ædis ei consecrata sit: jumenta quoque, olitores, et omnes horti in ejus tutela sunt. De jumentis autem mentionem fecit, quia jumenta coronata eo die ab opere cessabant: quanquam non eo die, sed altero ab illo, hoc est, Consualibus, cessare solita ait Plutarchus in Quæstionib. *Jos. Scal.*

Roscii vulgo appellari solent] Hunc locum ita suppleverat olim Scaliger. Locus Ciceronis quem Festus intelligit: 'Itaque et ad hanc similitudinem hujus histrionis oratoriam laudem dirigamus: videtisne, quam nihil

ab eo, nisi perfecte, nihil nisi cum summa venustate fiat? nihil nisi ita, ut deceat, et uti omnes moveat atque delectet? Itaque hoc jam diu est consecutus, ut in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere *Roscius* diceretur.' *Dac.*

^y *Rustica vinalia*] Idem Varr. lib. v. '*Rustica vinalia* dicuntur ante diem duodecimum Kalendas Septembris, quod tum *Veneri* dedicata ædis, et horti ejus tutelæ assignantur, ac tam sunt feriati olitores.' Porro duplicia fuere vinalia, altera vel 12. vel 14. Kal. Septemb. altera 9. Kal. Maiæ celebrata. *Veneris* alia, alia *Jovis* sacra. Sed de utrisque ita dissentiunt Veteres, ut nihil certi unquam ex iis statuatur; nam vel ipse Festus qui hic vinalia mensis Augusti *Veneri* sacra dicit, idem ea infra *Jovis* sacra facit: tamen multo verisimilius est, vinalia mensis Aprilis *Veneri* dicata fuisse eique hortos dedicatos; nam et ea ἀφροδίσια vocat Plutarch. Vinalia vero mensis Sextilis, ad Jovem pertinuisse. Quamvis contrarium plane apud scriptores reperias. Vide '*Calpar*.' *Idem.*

^z *Rosea*] Cæsar Vopiscus, cum can-

Rosa in agro reatino^a *campus appellatur, quod in eo* [FEST.
*arva rore humida semper serunt.*²⁰

Rotundam¹ ædem Vestæ^b Numa Pompilius Rex Romanorum consecrasset videtur, quod eandem esse terram, qua vita hominum sustentaretur, crediderit, eamque pilæ forma esse: ut sui simili templo Dea coleretur.

Rotundam faciebant ædem Vestæ ad pilæ similitudinem, quod eandem credebant terram esse.

Rubidus apud Plautum panis vocatur parum coctus: item scortæ ampullæ rugosæ rubidæ dici solent.

Rubidus^c *panis appellatur parum coctus,*² *cum rubro* [FEST.

////////

20 Idem *ferunt*. In ed. Scal. extat *serunt*.—1 Vet. cod. *Rutundam*.—2 Fulv. Ursin. legebat *percoctus*.

NOTÆ

sam apud Censores ageret, campos Roseæ dixit Italiæ sumen esse, in quibus perticas pridie relictas gramen operiret. Sed non nisi ad pabulum probantur. Plin. lib. xvii. cap. 4. *Ant. Aug.*

^a *Rosea in agro reatino*] Varr. lib. i. de R. R. 'Cæsar Vopiscus ædilitius causam cum ageret apud Censores Campos Roseæ Italiæ dixit esse sumen, in quo relictæ perticæ postridie non appareret propter herbam.' Virgil. vii. *Æneid*. 'Qui Nomentum urbem, qui Rosea rura Velini.' Ubi Servius: 'Velinus locus est circa Reate juxta agrum qui Rosulanus vocatur. Varro tamen dicit lacum hunc, a quodam consule in Naran, vel Naren fluvium, nam utrumque dicitur, esse diffusum. Post quod tanta est ea loca secuta fertilitas, ut etiam perticæ longitudinem altitudo superavit herbarum: quin etiam quantum per diem demtum esset, tantum per noctes crescebat. Quod Virgilius ad suam provinciam transtulit, dicens: 'Et quantum longis carpent armenta diebus, Exigua tantum gelidus ros

nocte reponet.' In verbis Festi pro *serunt* legendum *ferunt*, et in epitome *feruntur* pro *seruntur*. Neque enim serebatur Roseus ager, in quo nihil fere præter prata, ut ex eodem Varro colligi potest, lib. i. cap. 7. Quare et equis abundavit, qui *Roseani* dicti sunt. *Dac.*

^b *Rotundam ædem Vestæ*] In veteribus nummis Vestæ templum ea forma hodieque cernitur. Hujus rei causam aliam tradit Plutarch. 'Traditur,' inquit, 'Numam custodiæ causa perenni igne Vestæ templum circumdedit, quod rotundum ab eo extractum est, non ut terræ, quasi ea Vesta esset, sed ut universi figuram exprimeret, in cujus medio ignem collocatum Pythagorei censent, eumque Vestam et unitatem appellant.' Sed hæc meræ nugæ, nam alia etiam templa sæpe ea forma fuisse notum est. *Idem.*

^c *Rubidus*] Plant. in Casina: 'Una ædepol opera in furnum calidum condito, Atque ibi torreto me pro pane rubido hera.' *Ant. Aug.*

Rubidus] Infra, *Rubidus panis ap-*

colore, rubifactus. Plautus in *Casina*:³ *in furnum condito atque ibi torreto pro pane rubido.* Item *scortæ ampullæ vetustate rugosæ, et coloris ejusdem, rubidæ dici solent.*

Ructare, non ructari dicendum est. Flaccus: Vi- [PAUL. *deres alios*⁴ *ructare, ac respuere pulcherrima superbia.* Cicero tamen *ructaretur dixit.*

Ructare^d *non ructari, dicendum ait Verrius* . . . [FEST.

. . . . . *ut pro* . . . . .

. . . . . *os igitur* . . . . .

. . . . . *scrib* . . . . .

Valerius Flaccus: Videres alios ructare, ac respuere pulcherrima superbia. M. Cicero tamen in lib. II. *Philippicarum, ructaretur dixit.*

Rufuli^e *Tribuni militum appellabantur, quos Consul facie-*

~~~~~

3 Ed. Scal. *Catina*.—4 Vet. lib. *Videtis alias.*

NOTÆ

pellatur parum coctus cum rubro colore. Plautus in *Casina*: *in furnum condito, atque ibi torreto pro pane rubido.* apud eundem *scortæ ampullæ, &c.* Intel- ligit autem locum ex Stich: '*Rubiginosam strigilem, ampullam rubidam.*' Jos. Scal.

Rubidus panis] Versus Plauti e *Casina* act. II. sc. 5. sed laceri: sunt enim: '*Una Edepol opera in furnum calidum condito, Atque ibi torreto me pro pane rubido hera.*' Eisdem laudat Festus in voce '*torrens.*' In fine cum ait, *Item scortæ ampullæ, &c.* ejusdem Plauti versum respicit ex Stich. I. 3. '*Rubiginosam strigilem, ampullam rubidam.*' Porro in ver- bis Festi Fulv. Ursinus pro *parum coctus* legebat *percoctus*. Sed *parum coctum* Festus dixit panem cito coc- tum: panis enim nimium properatus rubet et torretur. *Dac.*

^d *Ructare*] Videndum est, an Cice-

ro Philip. II. *ructaretur* scripserit, quo loco cui *ructare* turpe esset, habemus. Posset enim ita legi, cui si *ructaretur* turpe esset. Ant. Aug.

Ructare non ructari] Usitatus *ruc- tare* quam *ructari*. Gloss. utrumque ponunt. '*Ructat, ἐρεΐγει.*' '*Ructatur ὀφλέσκει.*' *Ructo* ab ἐρεΐγω. Locus Ci- ceronis II. Philip. Doctissimus Duza filius putabat in hiatu latere Lucilii versum: *Ructantur juvenes et sputis omnia fadant.* Nulla tamen ejus ves- tigia. *Dac.*

^e *Rufuli*] Liv. lib. VII. '*Cum eo anno placuisset Tribunus Militum ad legiones suffragio fieri; nam et antea sicut nunc, quos Rufulos vocant, Imperatores ipsi faciebant; secundum in sex locis tenuit T. Manlius L. F.*' Fuit annus CCCXCI. ab U. C. si se- quimur fastos Capitolinos. Idem lib. IX. '*Duo imperia eo anno dari cœp- ta per populum, utraque pertinentia*

bat, non *populus*: de quorum jure, quod *Rutilius Rufus* legem tulerat, qua eis cavebatur multis modis, (sic enim ele-
vaverant eorum jus, ac tunc elavabant, qui populi suffragio
creabantur,) *rufuli* a cognomine *Rutili*, ac post *Rutilli* ap-
pellati sunt.

Rufuli appellabantur *Tribuni militum* a Consule [PAUL.
facti, non a populo, de quorum jure quod *Rutilius Ru-*
fus legem tulerat, *Rufuli*, ac post *Rutuli* sunt appellati.

Rumen est pars colli,^f qua esca devoratur: unde *rumare*
dicebatur, quod nunc *ruminare*.

Rumen est pars colli qua esca devoratur, unde *rumare* [FEST.
dicebant quod nunc *ruminare*.

Rumentum,^g abruptio.

[PAUL.

NOTÆ

ad rem militarem; unum ut *Tribuni*
Militum senideni in quatuor legiones
a populo crearentur, quæ antea, per-
quam paucis suffragio populi relictis
locis, *Dictatorum* et *Consulum* ferme
fuerant beneficia: tulere eam roga-
tionem *Trib. pleb. L. Atilius, C. Mar-*
cins. Hæc illo anno CDXLII. Vidend.
Polyb. lib. vi. Ant. Aug.

Rufuli Tribuni] *Liv. lib. vii. sect. 5.*
‘Cum eo anno placuisset *tribunos mi-*
litum ad legiones suffragio fieri, nam
et antea sicut nunc, quos *Rufulos* vo-
cant, Imperatores ipsi faciebant, se-
cundum in sex locis tenuit.’ Et *Asco-*
ninus Pedian. in divinat. ‘*Tribuno-*
rum militarium duo sunt genera, pri-
mum eorum qui *Rufuli* dicuntur :
hi in exercitu creari solent; alii sunt
comitiati, qui *Romæ comitiis* desig-
nantur.’ *Dac.*

^f *Rumen est pars colli*] *Isidor.* ‘*Ru-*
men proximum *curculioni* quo *cibus*
et *potus* devoratur.’ Et *Serv. ad il-*
lud Eclog. vi. ‘*Pallentes ruminat*
herbas.’ ‘*Ruminatio,*’ inquit, ‘*dicta*
est a ruma eminente *gutturis* parte,
per quam demissus *cibus* a certis re-
vocatur animalibus.’ *Ruma* autem et

rumen a ῥόμη, tractus, via. *Idem.*

^g *Rumentum*] *Eget interprete. Ant.*
Aug.

Rumentum] *Rumentum* in *Auguralibus*
significare videri ait *abruptionem*,
dum verba *Anci* exponit: si
posterime avis canerit, ut auspicio,
angurio *rumen* sit. *Posterime*,
vel *posterrime*, est *postreme*. *Canerit*,
cecinerit. Etiam *Sallustius* dixit ‘*ca-*
nuere’ pro ‘*cecinerere*.’ *Suspectum*
est nomen *Anci*: et potius ita putem
legendum: *Rumentum* in *Auguralibus*
significare videtur *abruptionem*: Dum
verberat *Anciliorum ærimen*, avis cane-
rit interea, id eo augurio *rumen* esto.
Et aperte id ex *libris auguralibus*
carmen est. *Ærimen*, est *æs*, ut su-
pra cognovimus ex *libro iii.* *Morem*
hunc *æra* in *Saliaribus* quantiendi tan-
gebat *Nigidius libro xviii.* ‘Itaque
ex *ære* in *Saliaribus* *Altanns tinti-*
nat.’ *Jos. Scal.*

Rumentum] A *rumpo*, sive *rupo*, *ru-*
pi, *rupimen*, *rupimentum*, *rumen*. Ut
a ‘*moveo*,’ ‘*movi*,’ ‘*movimen*,’ ‘*mo-*
vimentum,’ ‘*momentum*.’ *Ista, dum*
verba Ancilibus, ex *auguralibus libris*
desumpta. Dum movebantur *ancilia*,

Rumentum in Auguralibus significare videtur inter- [FEST.
ruptio, abruptiove, dum verba Ancilibus movendis præit,
si interim avis canerit, tum æque atque auspicio, augurio
rumentum estod

Rumex, genus teli simile spari Gallici. [PAUL.

Rumex ^h *genus teli simile spari gallici, cujus meminit* [FEST.

Lucili. *Tum spara, tum rumices portantur tragula porro.*

NOTÆ

si avis vocem emiseric, non minus augurio illi rumentum fiebat quam auspicio cuivis alii, si quod factum esset. Hos hiatus olim suppleverat Scaliger: *Dum verberat anciliorum ærimen, avis canerit interea, id eo augurio runcutum esto.* *Ærimen* est æs, ut supra cognovimus ex lib. III. *Canerit* pro *cecinerit*, ut etiam Sallustius dixit ‘*canuere*’ pro ‘*cecinerere*.’ Morem hunc æra in Saliaribus quatiendi tangebatur Nigidius lib. XVIII. ‘Itaque ex ære in Saliaribus Altanus tintinnat.’ Hæc vir doctissimus, quæ sane nisi alia schedæ exhiberent, pro veris facile recepta fuissent. *Dac.*

^h *Rumex*] Versus Lucilii refertur verbo ‘*Spara.*’ *Tum spara, tum rumices portantur tragula porro* : licet illic *murices* scriptum sit. *Ant. Ang.*

Rumex] Suspiciantur viri docti Festum male legisse apud Lucilium *rumices* pro *murices* : nam *murices* proprie sunt conchæ, conchylia, quæ quia in acutum desinunt, inde quævis aliæ res dictæ *murices* : ut cacumina saxorum. Virgil. ‘*Acuto in murice remi Concussi sonnere.*’ Ubi Servius ‘*muricem*’ exponit, ‘*Saxi cacumen emineus per tranquillitatem.*’ Isidor. lib. XVI. cap. 3. ‘*Murices petræ in litore similes muricibus vivis, acutissimæ et navibus perniciosæ.*’ Sic *triboli* dicti *murices*, quia multos simul aculeos ostendunt. Vide Casaub. apud Athen. lib. VIII. 9. Verum huic

conjecturæ obstat quod prima in *murex* producit, quæ corripitur in *rumex*. Sane Gellius lib. X. cap. 25. *Rumigestrum* dicit esse telum. ‘*Inter telorum,*’ inquit, ‘*jaculorum, gladio- rum vocabula lancea, spari, rumigestri, falces :*’ unde Scaliger apud Varonem : Forsan apud Gellium pro *rumigestri* reponendum *runcastri*, vel *rumicestri*. *Rumices* Lucilio, *Tum spara tum rumices*, &c. Atque ideo videtur Gellius illa duo junxisse, tanquam apud eundem Lucilium lecta. Antequam hinc ab eo monendus est lector, ante caput *Rumex*, in schedis extare quasdam reliquias, quæ in omnibus Festi editt. prætermisæ. In iis apparet de *Ruma*, id est, mamma Festum egisse, item de ficu *Ruminali* et lupa, quæ Remo et Romulo præbuit *rumam* : sunt enim ad hunc modum : ‘*Ruma, id est, mamma.*’ . . .

. capi-
 tolio nium
 de
 quæ
 requisi
 appellatam
 est quæ
Rumex teli genus, &c. Quibus, etsi eas instaurare non possum, diutius carere te nolui, ut quoad fieri possit, et quantum in me est, Festi quæ supersunt, ea tibi omnia in promptu sint, et habeas etiam quicquid vires tuas experiaris. *Dac.*

Ruminalisⁱ dicta est ficus, quod sub ea arbore [PAUL. lupa mammam dedit Remo et Romulo: mamma autem rumis⁵ dicitur: unde et rustici appellant hædos subrummos, qui adhuc sub mammis habentur.

Ruminalem ficum^k appellatam ait Varro prope curiam [FEST. sub veteribus, quod sub ea arbore Lupa rumam dederit Remo et Romulo, id est, mammam: mamma autem rumis

//////////

5 Vet. lib. *rumus*.

NOTÆ

ⁱ *Ruminalis*] Infra: Ficum Ruminalem appellatam ait Varro a veteribus, quod sub ea arbore lupa mammam Remo et Romulo dederit. Mamma autem Rumis dicitur. Unde agnos veteres subrummos vocabant, qui sub mamminis essent: alii autem sunt, qui putent, quod sub ea pecus ruminari solitum esset. *Jos. Scal.*

^k *Ruminalem ficum*] Duas Ruminales ficus fuisse certum est, alteram in Germalo, sub qua Remus et Romulus a lupa nutriti, alteram in comitio, quæ proprie Navia dicebatur. Utramque in octava urbis regione ponit Victor: 'Ficus Ruminalis et Lupercal virginis. Columna cum statua M. Ludii.' Hæc est vera Ruminalis. Pergit Victor: 'Ficus Ruminalis in comitio, ubi et Lupercal Ædes Vejovis inter arcem et Capitolium prope asylum.' Hæc est ficus Navia. At de Navia ficu jam supra egit Festus. Hic igitur de vera ficu Ruminali ejus verba intelligenda sunt, quod et olim animadvertit Magnus Salmasius in exercitationibus Plinianis, ubi multa docte et accurate de utraque ficu annotavit, sed quis nondum mihi uti contigerat cum horum librorum decimus quartus typis mandabatur: hæc enim fere sine libris scribimus, quos patria longe 'dulci distinet in domo.' Quare est

certe quod gaudeam me in Navia ficu contra mentem Scaligeri illustranda et putanda juxta virum doctissimum fere per omnia sic sensisse. Ejus verba in fine addentur, ut ea cum illis quas in *Navia* dicta sunt, lector conferre possit. Redeamus ad Festum. Ait ficum Ruminalem prope curiam fuisse, at curia in comitio. Non potest igitur hæc esse vera ficus Ruminalis quæ in Germalo: hoc non potuit scrupulum creare doctissimo Salmasio, qui supplementum Festi nunquam vidit, adeoque ex sola tantum epitome judicavit hic de vera ficu Ruminali a Festo actum fuisse. In epitome vero nihil est quod non utrique ficu æque conveniat. De Navia enim ficu idem dicebant quod de Ruminali. Tacit. *Annal.* XIII. 'Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ super octingentos et triginta ante annos, Remi Romulique infantiam texerat,' &c. De Navia enim loquitur. Sed Festus 'Curiam simpliciter dixit quam alii 'Curiam Hostiliam,' quæ diversa est ab altera Curia, quam *βουλευτήριον* Græci vocant. 'Curia Hostilia sub veteribus,' ita notatur in descriptione urbis, ubi hæc et illa. Sic enim in 8. regione: 'Curia.

Curia Hostilia sub veteribus.' *Dac.*

dicatur : unde rustici hædos lactentes subrumos vocant, quia adhuc sub mammis habent : alii autem sunt qui putant, quod sub ea pecus ruminari solitum esset.

Rumitant,¹ **rumigerantur**.⁶ **Nævius** : **Simul alius** [**PAUL.** aliunde **rumitant inter se**.⁷

Rumitant, significat rumigerant, ut Nævius simul alius [**FEST.** aliud aliunde **rumitant inter se**.

Runa genus teli ^m significat. **Ennius** : **runata rece-** [**PAUL.** **dit, id est, pilata.**

.	.	.	.	nas	ⁿ	.	.	[FEST.
.	.	.	.	ae	.	.	.	.
.	.	.	.	Nævius	.	.	.	.
.	.	.	.	vit	.	.	.	.
.	.	.	.	ad	.	.	.	.
.	.	.	.	escu	.	.	.	.

Rupitias ^o in duodecim significat, **damnum dederis**.⁸

Rupitia **damnum dederit** significat. [**PAUL.**

Ruri ^p **esse, non rure dicendum, testis est Terentius** [**FEST.**

6 Vet. lib. *rumigerant*.—7 Vet. lib. *fere*.—8 Vet. cod. *dederit*. Vide Notas infra.

NOTÆ

¹ *Rumitant*] A *Rumo* frequentativum *rumito*, ut a 'fero,' 'ferito.' Versus Nævii, qui Saturnius est, *Simitu alius aliunde rumitant inter se*. Vide 'adrumavit.' *Idem*.

^m *Runa genus teli*] Vide post 'Rodusculana.' *Idem*.

ⁿ nas] Duo capita hic cohæserunt: prius etiam mutilum: lego: *Runa genus teli: Ennius, Runata recedit, id est, præliata. Quæ sequebantur adhæserere post 'Rodusculana.'* At quæ sequuntur, eadem videntur esse quæ supra in 'Rumitant;' in iis enim manifeste apparet locus Nævii. Lector tamen monendus est, in editione Romana rudera ista continuo sequi post caput 'Rufuli.' *Idem*.

^o *Rupitias*] Inepte sane. Lege, *Rupsit, damnum dederit*: nam et in veteri scriptura annotatum est in margine fuisse, *dederit, non dederis*. Quid sit *rupit*, vide Ulpian. Tit. ad l. Aquiliam. *Jos. Scal.*

Rupitias] Legendum, *rupit, id in duodecim, &c.* Ait *rupit* in leg. 12. tab. significare, 'damnum dederit.' Vide 'talionis.' Sed nihil fortasse mutandum. In lege 12. scriptum *rupitias* *sarcito*. Forte: *Si rupitias fecerit, Dominus sarcito*. Vide 'sarcito.' *Dac.*

^p *Ruri*] Terentius addit *fere*: 'Ruri fere se continebat,' &c. *Ant. Aug.*

Ruri esse] Locus Terent. est e Phorm. act. 11. sc. 3. 'ruri fere Se continebat, ibi agrum de nostro patre

in Phormione, cum ait: Ruri se continebat, ibi agrum de nostro patre.

Ruscum⁹ est, ut ait Verrius, amplius paulo herba, et exilius⁹ virgultis, fruticibusque,¹⁰ non dissimile junco, cujus coloris rebus uti mulieres solitæ.¹¹ Commemorat Cato Originum libro septimo: Mulieres opertæ auro, purpuraque, ars,¹² inhæret diadema, coronas aureas russea facie, galbeas¹³ lineas, pelles, redimicula.

Ruspari^r est quærere crebro, ut hoc versu indicatur: et ego ibo,^s ut latebras ruspans rimer amaptimas.¹⁴

Ruspari est crebro quærere. [PAUL.

Rustica^t vinalia quartodecimo Kalendas Septembris celebrantur, quo die primum vinum in urbem deferebant.

9 Vet. cod. *exirius*.—10 Id. *fructibusque*.—11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *solitas*.—12 Id. *ibid.* *auri*.—13 Vet. cod. *facile galbeos*.—14 Legendum monet Scal. *muritimas*.

NOTÆ

Colendum habebat.^r *Dac.*

⁹ *Ruscum*] Alibi monemus verba Catonis ita legenda: *Mulieres opertas auro, purpuraque: arsinca, rete, diadema, coronas aureas, russeas fascias, galbeos, lineas, pelles, redimicula.* De russea fascia et linea veste Apuleius lib. II. *Metamorph.* 'Ipsa linea tunica mundule amicta, et russea fasciola prænitente altiuscule sub ipsas papillas succinctula.' *Jos. Scal.* Ita Scalig.^s qui tamen in conjectaneis suis de quibus hic loquitur non *russeas fascias* legit, sed *russea facie*. Mulieres russea facie, quæ sibi colorem illum conciliabant rusco, ῥάσφ, unde tapsinæ dictæ. *Dac.*

Ruscum] Gloss. 'Ruscum, χαμαιδαφνη, κυνίσβατον, εἶδος βοτάνης.' 'Myrtum Sylvestrem' vocat Dioscorid. Ex eo plerisque Italiæ locis et scopæ fiunt et vites ligantur. Virgil. II. Georg. 'Nec non aspera rusci Vimina per sylvam, et ripis fluvialis arundo Cæditur.' *Idem.*

^r *Ruspari*] In ultimis verbis mendum esse notatum est, R litera adjecta in veteri libro. Vidend. Nonius Marcellus. *Ant. Aug.*

Ruspari] Glossarium: 'Ruspinat, χειροτριβεῖ.' pro eodem etiam *Rostrare*. Idem: 'Rastrat, ἐπιζητεῖ.' Puto versum ita legendum: *Et ego ibo, ut latebras ruspans rimer maritimas.* In eodem Glossario: 'Rutilat, ἐρευνᾷ, σκυβαλίζει.' Lege, ut hic, *Ruspat.* *Jos. Scal.*

Ruspari est quærere crebro] Immo potius diligenter et studiose quærere. Et proprie de animalibus, quæ vel rostro vel unguibus terram ruunt: unde et pro eodem *Rostrare* dicitur. Vide 'corruspari.' *Dac.*

^s *Et ego ibo*] Hunc versum sic legendum putat Scalig. *Et ego ibo, ut latebras ruspans rimer maritimas.* In Schedis: 'Et ego ibo ut latebras ruspans rimarem optimas.' *Idem.*

^t *Rustica*] Aliquid amplius Paulus notat, quam apud Festum reperitur.

Rustica vinalia appellantur,¹⁵ mense Augusto quar- [FEST. todecimo Kalendas Septembris Jovis dies festus, quia Latini^x bellum gerentes adversus Mezentium, omnis vini libationem ei Deo dedicaverunt: eodem autem die Veneri templa sunt consecrata, alterum ad circum maximum, alterum in luco libitinensi,¹⁵ quia in ipsius¹⁶ Deæ^y tutela sunt horti.

Rustum ex rubus.^z

Ruta cæsa^a dicuntur, quæ venditor possessionis, sui usus gratia, concidit, ruendoque contraxit.¹⁷

////////

15 Vet. cod. *luci libiti adensi*.—16 Id. *in pius*.—17 Vet. lib. *extraxit*.

NOTÆ

Vidend. Varro lib. v. de Ling. Lat. et Festus, 'Roscii.' *Ant. Aug.*

¹⁵ *Rustica vinalia appellantur*] Vide supra post 'Roscii.' *Dac.*

^x *Quia Latini*] Hanc historiam ex Pisone sic refert auctor de origine gentis Romanæ, qui Victoris titulo circumfertur. 'Igitur,' inquit, 'summam imperii Latinorum adeptus Ascanius, cum continuis præliis Mezentium persequi instituisset, filius ejus Lausus collem Laviniaæ arcis occupavit; cumque id oppidum circumfusus omnibus copiis regis teneretur, Latini legatos ad Mezentium miserunt sciscitatum qua conditione in deditionem eos accipere vellet; cumque ille inter alia onerosa illud quoque adjiceret, ut omne vinum agri Latini aliquot annis sibi inferretur, consilio atque auctoritate Ascanii placuit ob libertatem mori potius quam illo modo servitutem subire. Itaque vino ex omni vindemia Jovi publice voto consecratoque, Latini urbe eruperunt, fusoque præsidio, interfectoque Lauso Mezentium fugam facere cœgerunt.'

Vid. Plutarch. Quæst. Rom. quæst. xlv. *Idem.*

^y *Quia in ipsius Deæ*] Hæc aliena sunt, et male huc irrepserunt e fine capitis quod post 'Roscii.' *Idem.*

^z *Rustum ex rubus*] Quid sit *Rustum* nescio. Forsan a *rubus* est *rubusetum*, *rubustum*, *rustum*. Ita ut *Rustum* dicatur locus rubis consitus. A rusto etiam dictæ 'falces rustariae' quibus resecantur rusti. *Idem.*

^a *Ruta cæsa*] Nimis concisa sunt verba Festi, et mendum esse videtur in verbo *Contraxit*. Cum vendebatur possessio, sive fundus, venditor excipiebat ruta cæsa; hoc est, quicquid cæsum erat, aut erutum. Cicero lib. ii. de Oratore: 'te, cum ædes venderes ne in rutis quidem, et cæsis, solum tibi paternum recepisse:' et in fine Topicor. 'Fecique quod sæpe liberales venditores solent, ut cum ædes fundumve vendiderint, rutis cæsis receptis, concedant tamen aliquid emtori, quod ornandi causa apte et loco positum esse videatur.' *Ant. Aug.*

Rutabulum^b est, quo rustici in proruendo igne panis coquendi gratia (utuntur).¹⁸ Novius in Pico: Quid ego facerem? otiosus rodebam¹⁹ rutabulum. Nævius,^{20 c} obscœnam viri partem describens: Vel quæ sperat se nupturam¹ iri adulescentulo, ea licet senile tractet retritum rutabulum.

Rutabulum a proruendo igne vocatum, quo panes [PAUL. coquuntur: invenitur tamen positum et pro virili membro.

Rutilæ canes,^d id est, non procul a rubro colore [FEST. immolantur, ut ait Ateius Capito canario sacrificio pro frugibus deprecandæ sævitiae causa sideris caniculæ.

Rutilium^{2 e} rufum significat, cujus coloris studiosæ etiam antiquæ mulieres fuerunt: unde traxerunt cognomina Rutilas,³ ut indicat frequenter Afranius.

Rutilium⁴ rufum significat, cujus coloris studiosæ [PAUL. etiam antiquæ mulieres fuerunt: unde et rutilæ⁵ dictæ sunt.

18 'Verbum *utuntur* non est in veteri libro: sed nos ut necessarium recipimus.' *Ant. Aug.*—19 *Ed. Scal. quid ego facerem otiosi rodebam.*—20 *Vet. cod. Nævius.*—1 *Vet. cod. viri.* Vir doct. in marg. *ed. Scal. conjicit viro.* Vide *Notas inf.*—2 *Vir doct. ibid. Rutilius vel Rutilus.*—3 *Id. ibid. Rutiliæ vel Rutilæ.* *Ed. Scal. Rutilias.*—4 *Id. ibid. Rutilum vel Rutilus.*—5 *Vet. lib. rutiliæ.*

NOTÆ

^b *Rutabulum*] Verbum *utuntur* non est in veteri libro. Sed nos ut necessarium recipimus. *Ant. Aug.*

Rutabulum] Glossæ: 'Rotabulum, ἐνσκάλης.' *Jos. Scal.*

Rutabulum] Glossar. 'rotabulum, ἐνσκάλης.' Martinus rescribit ἐγσκαλῖς. Est enim sarculum quo ignis σκαλεύεται, foditur, excitatur. Gallice *fourgon*. *Dac.*

^c *Nævius*] In verbis Nævii legendum *nuptum iri*. Nisi legas cum aliis, *Nupturam viro adulescentulo*, &c. puellam describit Nævius quæ, seni viro conjuncta, tædium suum oblectat, sperans se nuptum iri adulescentulo. *Idem*,

^d *Rutilæ canes*] Hunc morem tangit Ovid. iv. *Fast.* 'Est Canis, Icarium dicunt, quo sidere moto, Tota sitit tellus, præripiturque seges. Pro Cane sidereo canis hic imponitur aris.' Vide 'Catularia porta.' *Idem.*

^e *Rutilium rufum*] *Rufus* et *Rutilus* idem erat, vel certe parum intererat. Varr. lib. vi. de *L. L.* 'Aurei enim rutili. Et inde etiam mulieres valde rufæ, rutilæ.' Et Cato: 'Mulieres nostræ,' inquit, 'cinere capillum ungitabant, ut rutilus esset crinis.' Unde Serenus: 'Ad rutilam speciem nigros flavescere crines Unguento cineris prædixit Tullius auctor.' *Idem.*

Rutrum dictum,^f quod eo arena eruitur.

Rutrum tenentis^g juvenis est effigies in Capitolio [FEST. ephebi more Græcorum harenam ruentis exercitationis gratia : quod signum Pompeius Bithynicus ex Bithynia suppellectilis regiæ Romam deportavit.

NOTÆ

^f *Rutrum dictum*] Sic Varr. lib. iv. de L. L. ‘rutrum, ut ruitum, a rruendo.’ Et male viri docti *rutrum* cum *rastro* confundunt. Illud a *ruendo*, istud a *radendo*. Idem.

^g *Rutrum tenentis*] Græci pueri ἐφηβεύοντες hoc exercitio utebantur. Jos. Scal.

Rutrum tenentis] Græci pueri ἐφηβεύοντες hoc exercitio utebantur. Theocrit. de athleta ῥχετ’ ἔχων σκα-

πάνην, ‘abiit rutrum tenens.’ Ubi Schol. σκαπάναν, ἥ γρου δικελλαν, ἢ λισγάριον, ἢ σκαφλόν, ὃ οἱ Ἀττικοὶ ἄμην λέγουσιν. οἱ γὰρ γυμνασταὶ τούτοις ἐχρῶντο ὑπὲρ γυμνασίας, τῇ σκαπάνῃ σκάπτοντες καὶ τὰ ἄνω μέρη ἀναβρῶνόντες. i. ‘Scapane ligo, sive lisgarium, sive rutrum, quod Attici amen dicunt. His enim utebantur Athletæ pro exercitio rutro fodientes ad firmandum robur,’ &c. *Dac.*

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XVII.

SABATINA^a a lacu Sabbate dicta. [PAUL.

Sabatina¹ [FEST.

. te

Sabini^b dicti, ut ait Varro *Terentius*, quod ea gens PP. colat deos; ἀπὸ τοῦ σέβεισθαι.

Sabini a cultura Deorum dicti, id est, ἀπὸ τοῦ [PAUL. σέβεισθαι.

Sabini quod^c volunt somniant, *vetus proverbium esse*, et [FEST.

¹ Supple, inquit Dac. *Sabatina tribus a lacu Sabate dicta est.* Nihil amplius deest.

NOTE

^a *Sabatina*] Sabatina tribus, quæ cum Stellatina, Tromentina, et Arniensi, reliquis fuit addita anno cccclxvi. Liv. lib. vi. a lacu Sabate dicta, qui fuit in Tuscia. Hunc lacum hodie *Anguillarum* vocari docet Onuphrins. Dac.

^b *Sabini*] Interpretationem desiderat. Ant. Aug.

Sabini] Sabini dicti, ut ait Varro *Terentius*, quod ea gens PP. colat Deos. ἀπὸ τοῦ σέβεισθαι. Illud PP. signifi-

cat *præcipue*: quare et glossema appositum erat. Plinius: 'Sabini, ut quidam existimavere, a religione et Deorum cultu Sebini appellati.' Jos. Scal.

Sabini dicti, ut ait Var...] Sabini in longum per crio. stadia porrecti a Tiberi et Nomento oppido usque ad Vestinos. Antiquissima gens, ab his Picentini, Samnitiæ, ab his Lucani, ab his Brutii. Dac.

^c *Sabini quod*] Sabini quod volunt

inde manasse ait Sennius Capito, quod quotiescumque sacrificium propter viam fieret, hominem Sabinum ad illud adhibere solebant: nam his promittebat se pro eis somniaturum, idemque postquam evigilasset sacra facientibus narrabat omne quicquid in quiete vidisset, quod quidem esset ex sacrificii religione. Unde venisse videtur in proverbium Sabinos solitos, quod vellent somnare: sed quia propter aviditatem bibendi quædam anus mulieres id somnium captabant, vulgatum est illud quoque, anus quod volt somniat: fere enim quod vigilantes animo volvimus, id dormientibus parere solet.

Sycomorum^{2 d} genus est arboris, quam dictam Pomponius ait ex fico, et moro, quod ficus ea sit et morus: unde nomen per Morum e Stycon deductum est.

Solem^e dici ait, quod solus sit. Eundem modo Solem, modo

////////

2 Ed. Scal. *Saccorum*.

NOTÆ

somniant: vetus id proverbium esse, et inde manasse ait Sennius Capito, quod quotiescumque sacrificium propter viam fieret, hominem Sabinum ad id adhibere solebant. Nam his promittebat se pro illis somniaturum. Idem igitur postquam e somno erigilasset, ipsis sacra facientibus, narrabat omne, quicquid in quiete vidisset, quod quidem esset ex sacrificii religione. Unde venit in proverbium, Sabinos quod vellent somnare. Sed quia propter aviditatem bibendi quædam anus id somnium captabant, vulgatum est illud quoque: Anus quod volt somniat: fere enim quod vigilantes animo volvimus, id dormientibus apparere solet. Nemo negaverit, opera nostra proverbium, quod hactenus latuerit, e tenebris erutum esse: neque est, quod morose quis verba rimetur, cum sententia ipsa nullo negotio ex reliquiis Festi divinari potuerit. Jos. Scal.

Sabini quod volunt] Hoc sic olim optime instauraverat Scaliger de sacrificio propter viam: vide in 'propterviam.' *Dac.*

^d *Sycomorum* [*Saccor...*] *Saccorum* fortasse: quid enim aliud dici possit mihi in mentem non venit. *Ant. Aug.*

Saccor...] *Sycomorus* est genus arboris, quam dictam Pomponius ait ex fico, et moro: quod ficus ea sit, et morus. Unde nomen per *Y* scribitur. Cetera de Sole, aut fortasse de Soracte monte Apollini dicato concipienda sunt. Sed viderint docti. *Jos. Scal.*

Sycomorum] Ficus Ægyptia, quam alii ficum, alii morum Ægyptiam, et nomine composito sycomorum, et morosycon appellarunt. *Dac.*

^e *Solem]* Cic. II. de Nat. Deor. 'Quare et idem Apollo, ut Chrysippus putavit, ab a privat, et πολλὸς, multus, quod sine multis, id est, so-

Apollinem vocari: tu es Apollo, ut est in carmine sæculari.

Sacella^f dicuntur loca Diis sacrata sine tecto.

Sacella dicuntur loca Diis sacrata sine tecto. [PAUL.

Sacer mons trans Anienem fluvium ultra tertium miliarium appellatur, quia Jovi fuerat consecratus.

Sacer mons^s appellatur trans Anienem paulo [FEST. ultra tertium miliarium; quod cum plebes, cum secessisset a patribus, creatis Tribunis plebis, qui sibi essent auxilio, discedentes Jovi consecraverunt. At homo sacer is est, quem populus iudicavit ob maleficio, neque fas est eum immolari, sed, qui occidit, parricidii non damnatur, nam lege tribunicia prima cavetur: SI QUIS EUM, QUI EO PLEBEISCITO SACER SIT, OCCIDERIT, PARRICIDA NE SIT. ex quo quivis homo malus, atque impro-

NOTE

lus sit.' De sole etiam idem Varro lib. iv. Sed ita, ut aliud etiam proponat. 'Sol,' inquit, 'vel quod ita Sabini, vel quod solum ita lucet, ut ex eo Dies sit.' Ubi sol Sabinam esse vocem innuit, et eam Sabini forsitan a Græco σέβας, fulgor; sed cum gentes solem pro Deo coluerint, verisimilius ab Hebræo *El*. id est, fortis, atque etiam *Deus*, ηλ. et ωλ. Unde ἥλιος et Lat. *sol*. Idem autem dictus *Apollo* a Græco ἀπωλείν, quod is pestilentiae auctor sit. Unde et in Carminibus sæcularibus invocabatur. Horat. 'Condito mitis placidusque telo Supplices andi pueros, Apollo.' Vide Servium Ecl. v. Macrob. lib. i. Sat. cap. 17. Et Lil. Gyr. De Diis gentium.' *Idem*.

^f *Sacella*] C. Trebatius lib. ii. de religionibus apud Gell. lib. vi. cap. 12. Sacellum est locus parvus Deo sacratus cum ara. *Ant. Aug.*

Sacella dicuntur] Sacella dicuntur consepta loca quæ tantummodo muro clausa sunt. Sine tecto: quia scilicet sæpius erant fulgurita: vide infra

in 'Scribonii puteal.' *Dac.*

^s *Sacer mons*] Jovi consecraverunt. Dionysius: ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐψηφίσαντο, βωμὸν κατεσκεύασαν ἐπὶ τῆς ἀκραρίας, ἐν ᾗ κατεστρατοπέδευσαν, ὃν ἐπὶ τοῦ κατασχόντος αὐτοὺς δειμάτος τότε ὠνόμασαν, ὡς ἡ πάτριος αὐτῶν σημαίνει γλῶσσαι, διὸς δειματείου. ᾧ θυσίας ἐπιτελέσαντες, καὶ τὸν ὑποδεξάμενον αὐτοὺς τόπον ἱερὸν ἀνέντες, κατήρσαν εἰς τὴν πόλιν ἕνα τοῖς πρέσβεσι. Legis caput fuit. QVEI. ALITER. FAXIT. CVM. PEQVNIA. FAMILIAQVE. SACER. ESTO SEI. QVIS. EM. OCCISIT. PARICEIDA NEC. ESTO. Dionysius: ἔαν δέ τις τῶν ἀπηγορευμένων τι ποιήσῃ, ἐξάγιςτος ἔστω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ Δήμητρος ἱερά. καὶ ὁ κτείνας τινὰ τῶν ταῦτα εἰργασμένων, φόνον καθαρὸς ἔστω. Idem erat et, SE. FRVDE. SVA. LICETO. ut, 'si quis im occidere velit, se frude sua liceto:' et, 'sine capitali noxa esto:' et, 'jure cæsus esto.' *Jos. Scal.*

Sacer mons appellatur] 'In sacrum montem secessisse trans Anienem amnem, tria ab urbe miliaria passuum.' Liv. lib. ii. sect. 32. *Dac.*

bus sacer appellari solet. Gallus Ælius ait sacrum esse quocumque modo, atque instituto civitatis consecratum sit, sive ædis, sive ara, sive signum, sive locus,³ sive pecunia, sive quid aliud, quod Diis dedicatum, atque consecratum sit. Quod autem privati^b suæ religionis causa aliquid earum rerum Deo dedicerent, id Pontifices Romanos non existimare sacrum: at si qua sacra privata suscepta sunt, quæ ex instituto Pontificum stato die, aucto loco facienda sint, ea sacra appellari tanquam sacrificium. Ille locus, ubi ea sacra privata facienda sunt, vix videtur sacer esse.

Sacramⁱ viam quidam appellatam esse existimant, quod in ea foedus ictum sit inter Romulum ac Tatium: quidam, quod eo itinere utantur sacerdotes, idulium⁴ sacrorum^k

3 Vet. cod. *locum*.—4 Vir doct. in marg. ed. Scal. *edulium*.

NOTÆ

^b *Quod autem privati*] Sacræ res sunt quæ publice Deo consecratæ sunt, non privatæ. Si quis ergo privatim sibi sacrum constituerit, sacrum non est, sed profanum. L. vi. § 2. D. de divis. rerum. Justinian. in Instit. lib. ii. cap. 1. § 8. 'Si quis vero auctoritate sua quasi sacrum sibi constituerit, sacrum non est, sed profanum.' *Idem*.

ⁱ *Sacram*] Sunt quædam mendosa. Illud præsertim *nec appellari debere*: videtur desiderare *sacram viam*. Vide 'October;' quo loci 'Sacravienes' appellantur, qui in Sacra via habitant, et 'Suburanenses,' qui in Subura. Verrii autem opinio mihi supervacanea videtur, si eos tantum reprehendit, qui conjuncte hæc enuntiarent: quis enim ita locutus est? si vero existimat debere dici *sacram*, et *novam*, non *sacram viam*, et *novam viam*: tunc solus sine rivali se amet, per me licet. Vidend. Varro lib. iv.

de Ling. Lat. de sacello Streniæ. *Ant. Aug.*

Sacram viam] Idulia sacra dicta ab ovi Iduli, quæ quot idibus Jovi immolabatur. Ovidius: 'Idibus alba Jovi grandior agna cadit.' Vide Conjectanea. *Jos. Scal.*

Sacram viam] Signa fœderis initi in ea extabant tempore Servii Honorati, Regibus diverso itinere venientibus; Romulo a Palatio, Tatio a Rostris. Vide Servium ad illud VIII. Æneid. 'Cæsa jungebant fœdera porca.' *Dac.*

^k *Idulium sacrorum*] Idulia sacra dicta ab ovi Iduli quæ quot idibus Jovi immolabatur. Ovid. 'Idibus alma Jovi grandior agna cadit.' Sacra hæc Idulia via sacra in arcem ferebantur. Varr. lib. iv. de L. L. 'Cærolensis a carinarum junctu dictus carinæ: postea cerionia, quod hinc oritur caput sacræ viæ ab Streniæ sacello, quæ pertinet in arcem. Qua

conficiendorum causa. Itaque ne eatenus quidem, ut vulgus opinatur, sacra appellanda est a regia ad domum regis sacrificuli, sed etiam a regis domo ad sacellum Streniæ,⁵ ¹ et rursus a regia usque in arcem: nec appellari⁶ debere^m ait Verrius, sed disjuncte, ut ceteras vias, Flaminiam, Appiam, Latinam, ut ne Novamviam quidem, sed Novam viam.

⁷ Sacra via in urbe appellatur, quod in ea foedus [PAUL. ictum sit inter Romulum et Tatium.

Sacramentoⁿ dicitur, quod *jusjurandi sacratione* [FEST. interposita, actum est,⁷ unde quis sacramento dicitur interrogari, quia *jusjurandum interponitur*. Cato in Q. Thermum de X. hominib. tum vero ibi aderat,⁸ ne mala facinora bona fide aut scelera nefaria fierent, qui dicerent sacramento, traderentur, lege æstimarentur.

5 Ead. ed. *Sirenæ*.—6 Vir doct. *ibid. nec ita appellari*. Vide infra.—7 Ed. Scal. *ac tum est*.—8 Ead. ed. *aderant*.

NOTE

sacra quotquot mensibus feruntur in arcem. Et per quam augures ex arce profecti solent inaugurare.' *Idem*.

¹ *Ad sacellum Streniæ*] Strenia Dea dicta quod strenis Kal. Jan. dandis accipiendisque præset. Illud sacellum in Reg. 4. Sed perperam apud Ommphrium *sacellum strenuæ*. *Idem*.

^m *Nec appellari debere*] Quædam hic deesse videntur. Et alia etiam transposita. Legendum puto: *Nec Sacram viam appellari debere ait Verrius, sed disjuncte, ut ceteras vias, Flaminiam, Appiam, Latinam, ut ne novam viam quidem, sed viam novam*. Non dici debet, inquit Verr. *Sacravia*, unica voce, sed disjuncte. Neque solum disjuncte, ut nova via, sed via nova, via sacra. Ita ut præponatur substantivum. Sic optime Horat. 'Ibam forte via sacra.' Qui tamen in Epod. 'Sacram metiente te viam.' Ubi *sacram* præmisit, sed hoc nihil contra

mentem Verrii, qui intelligit viam debere præponi, cum utraque vox simul effertur. *Idem*.

ⁿ *Sacramento*] *Sacramento dicitur quod sacratur fide interposita: ac tum sacramento dicitur interrogari quidam*. Cato in Q. Thermum de X. hominibus. *Aderant, ne mala fide viderentur scelera nefaria fieri, qui dicerent sacramento: traderentur lege æstimarentur*. Jos. Scal.

Sacramento] Sic Sacramento dicere milites dicebantur cum ad jusjurandum adigebantur se Remp. non deserturos. Liv. lib. v. 'Tribuni plebis, si eis videretur, ad populum ferrent, ut qui minores decem et septem annis sacramento dixissent, iis perinde stipendia procederent, ac si viginti annorum, aut majores milites facti essent.' Inde in Glossis: 'Sacramentum, ἑρκος στρατιωτικός.' 'Juramentum militare.' Sacramentum ta-

Sacramentum dicitur, quod jusjurandi sacratione [PAUL. interposita geritur.

Sacramentum æs significat, quod pœnæ nomine penditur.

Sacramentum ° æs significat, quod pœnæ nomine [FEST. penditur, sive eo qui interrogatur, sive contenditur : id in aliis rebus quinquaginta assium est, in aliis rebus quingentorum inter eos, qui judicio inter se contenderent : qua de re lege L. Papirii Tribuni plebis⁹ sanctum est his verbis: Quicumque Prætor^p post hoc factus erit,¹⁰ qui inter cives jus dicet, tres viros (capitales)

//////////

9 Vir doct. in marg. ejusdem ed. *Militum*.—10 Vide Notas.

NOTÆ

men a jurejurando diversum facit Liv. lib. xxii. cap. 38. Locum adi. *Dac.*

° *Sacramentum*] Hic locus nunc primum recte editus est : in aliis vero libris in diversas partes distractus fuit propter ordinem immutatum quarundam paginarum exemplaris. *Ant. Aug.*

Sacramentum æs] Certa et legitima pecuniæ summa quæ ab actore et reo deponeretur in sacro, ut qui victus et damnatus esset, is pecunia sua mulctaretur, quæ in ærarium cederet, et qui vicisset, suam recuperaret. Varr. lib. iv. de L. L. 'Ea pecunia,' inquit, 'quæ in judicium venit in litibus, sacramentum a sacro. Qui petebat, et qui inficiabatur de aliis rebus, uterque quingentos ad pontificem deponebant: de aliis rebus item certo alio legitimo numero assium. Qui judicio vicerat suum sacramentum a sacro aufererat, victi ad ærarium redibat.' Hinc Cicer. i. de Oratore: 'Agerent enim tecum lege primum Pythagoræi omnes atque Democritici, ceterique in suo genere Physici, vindicarentque ornati in di-

cendo et graves, quibuscum tibi justo sacramento contendere non liceret.' *Dac.*

Sacramentum] Plebiscitum Papirianum ita legito: QVEICVMQ. PRAETOR POSTHAC. FACTVS. ERIT. QVEI. INTER CEIVEIS. IOVS. DICET. TRESVIROS. CAPITALEIS. POPOLVM. ROGATO. IIQ. TRESVIREI. CAPITALEIS. QVEICVMQ. POSTHAC. FACTEI. ERVNT. SACRAMENTA. EXIGVNTO. IVDICANTOQ. EODEMQ. IOVRE. SVATO. VTEI. EX. LEGIB. PLEIBEQ. SCITEIS. EXIGERE. IVDICARE ESSEQ. OPORTET. *Jos. Scal.*

^p *Quicumque Prætor*] Plebiscitum Papirianum sic legit Scalig. QUEICUMQUE, &c. Sed neque mihi plane ita satisfi. Quippe legendum: *Quicumque Prætor posthoc factus esit, qui inter civeis jous dicet, tres viros Capitales, populum rogato, iique tres viri Capitales, quicumque rogati, facti a populo esunt sacramenta exigunt, &c.* Videndum tamen, inquit, Doctiss. Hotomanus, an pro capitales, monetales legendum sit, cum satis constet a Capitalium trevirorum procuracione alienum hoc negotium fuisse. *Dac.*

populum rogato, iique tres viri . . . quicumque
 facti ¹¹ erunt, sacramenta ex ¹² .
 judicanteque, eodemque
 jure sunt, uti ex legibus, plebei que scitis exigere, judicare, esseque ¹³ oportet. Sacramenti autem nomine id æs dici cœptum est, quod et propter ærarii inopiam, et sacrorum publicorum multitudinem consumebatur id in rebus divinis.

Sacrani ⁹ appellati sunt Reate orti, qui ex septimontio Ligures, Siculosque exegerunt: nam vere sacro nati erant.

Sacratæ leges ^r sunt, quibus sanctum est, qui quid adversus eas fecerit, sacer alicui Deorum sicut familia, pecuniaque. Sunt qui esse dicant sacratas, quas plebes jurata in monte sacro sciverit.

Sacratæ leges dicebantur, quibus sancitum erat ut [PAUL. si quis adversus eas fecisset, sacer alicui Deorum esset cum familia, ¹⁴ pecuniaque.

Sacrem ^s porcum dici ait Verrius ubi jam a partu [FEST.

11 Vet. cod. *cti*.—12 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *exigunt*.—13 Vet. lib. *judicareque esse*.—14 Legendum monet Dac. *alicui Deorum sit cum familia*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *sit ut familia*.

NOTÆ

⁹ *Sacrani*] Aliter paulo Servius ad illud Virg. VII. *Æneid*. 'Et Sacranæ acies et picti scuta Labici.' 'Dicunt quendam Corybantem venisse ad Italiam et tenuisse loca quæ nunc urbi vicina sunt: et ex eo populos ducentes originem sacranos appellatos. Nam sacrati sunt matri Deum Corybantes. Alii sacranas acies Ardeorum volunt, qui aliquando cum pestilentia laborarent, nec sacrum voverunt: unde sacrani dicti.' *Idem*.

^r *Sacratæ leges*] Ex Veterum lectione satis constat sacratas leges eas esse non solum quibus sancitum erat, ut qui adversus eas fecerit, alicui

Delph. et Var. Clas.

Deorum sacer esset, sed eas etiam quas plebs jurata in monte sacro sciverit. Quamvis utrum una tantum lex, an plures in eo monte latæ fuerint, incertum sit. *Idem*.

^s *Sacrem*] Plaut. in *Menæch*. *Adulescens quibus hic pretiis porci veniunt Sacres, sinceri? nummum unum en a me accipe; Jube te piari de mea pecunia. Et in Rudente: Sunt domi agni, et porci sacres. Referuntur hæc a Festo, et alia quædam. Ant. Aug.*

Sacrem porcum] Varro de R. R. lib. II. cap. I. 'Fere ad quatuor menses a mamma non disjunguntur agni: hædi tres, porci duo, e quis quoniam

Pomp. Fest.

habetur purus, a qua re appellatum esse sacrem dicit : ita id adicit quod parum opus est, omisit vocabuli etymon. Plautus : adolescens quib. hic preciis porci venunt sacres sin- ceri? nummum unum en a me accipe Jube te piari¹⁵ de mea pecunia. Et in Rudente : sunt domi agni et porci sacres. Cato adversus Q. Minutium Thermum post

*.
sacrem in sinu mactavit. Ponitur aliquando pro hostia : Ennius : fuso sanguine sacrem*

Sacrificulus^t Rex appellatur qui ea sacra, quæ facere, reges sueverant, facit, primus memoratur post Reges exactos Sicinnius bellutus.^u

Sacrificulus Rex appellatus est, qui ea sacra, quæ [PAUL. Reges facere assueverant fecisset.

Sacrima^x appellabant mustum, quod Libero sacri- [FEST.

~~~~~

15 Ead. ed. *pluri.*

NOTE

puri sunt ad sacrificium, ut immolentur, olim appellati sacres. Quos appellat Plautus cum ait : quanti sunt porci sacres? Idem cap. 4. 'Cum porci depulsi sunt a mamma, a quibusdam delici appellantur, neque jam lactentes dicuntur qui a partu decimo die habentur puri; ab eo appellantur ab antiquis sacres, quod tum ad sacrificium idonei dicuntur primum, itaque apud Plantum in Menæchmis, cum insanum quem putat, ut videtur in oppido Epidamno, interrogat, quanti hic porci sunt sacres? Porcos illos sacres Græci vocant χοίρια μυστηρικὰ, Aristoph. Et inde etiam patet cur *sacris* de hostia dicatur. *Dac.*

¹ *Sacrificulus*] Post Reges exactos, ut Dionys. et Livius scribunt, qui pro Rege sacra faceret, Rex sacrificulus factus est Manius Papisius. Vidend. Plutarch. in Problem. Ant. Aug.

Sacrificulus] Sacrificulus dicitur

Rex sacrorum, qui ea sacra, quæ facere Reges sueverant, facit. Primus Rex creatur post Reges exactos Papisius Manius. *Jos. Scal.*

Sacrificulus] Rex absolute dicebatur. *Dac.*

^u *Primus memoratur post Reges exactos Sicinnius bellutus*] Livius et Dionysius Manium Papisium primum sacrificulum produnt. Sed alios historicos secutus est Verrius. *Idem.*

^x *Sacrima*] Glossarium : 'Sacrima, ἀπαρχὴ γλεῦκους.' et 'Præmetium, ἡ πρὸ θερισμοῦ Δημήτρας θυσία.' *Jos. Scal.*

Sacrima] Infra : *Sacrificium*, quod pro uvis primis fieret, a Veteribus *Sacrima* est appellatum, ut Verrius et Cloatius dicunt. Est autem *Sacrima* mustum in amphoram inditum sacrifici causa pro tinis, et vino : quæ quasi sacra dicta, quod sacra Libero fit, ut præmetium, quod pro spiciis, quas primum mis-

ficabant pro vineis,¹⁶ et vasis, et ipso vino conservandis: sicut præmessum¹⁷ de spicis, quas primum messuissent, sacrificabant Cereri.

Sacrificium quod² pro uvīs primis fieret appellabatur ab antiquis sacrima: est autem, ut Ælius Stilo et Cloatius dicunt mustum inditum in amphoram liberalibus sacrifici causa pro uvīs et vino, quæ quasi sacra sunt, cum Libero fit, ut præmetium cum Cereri.

Sacrosanctum^a dicitur, quod jurejurando interposito est

////////

16 Scal. et Dac. legendum monent *pro tinis*.—17 Vet. lib. *præmetium*.

NOTÆ

suissent, sacrificabant Cereri. Ultimis capiendis deerat spatium in reliquiis Festi, ut vides, in iis, quæ de præmetio addita sunt. In Epitoma perperam *vineis*, pro *tinis* scriptum erat: quod et cæco apparet. Eo enim musto tota vindemia sacra fiebat, ut calpari totum vinum diffusum: de quo vide verba Trebatii Jurisconsulti apud Arnobium. *Idem.*

Sacrima] Quod de musto libabant posteaquam polluxerant eas confectiones quæ vocabant suffimenta, ex faba, milioque molito, mulso sparso: quæ Diis eo tempore dabantur, quo uvæ calcatæ prelo premebantur. Vide in voce 'calpar,' a *sacer, sacrimum*, quod mustum illud sacrum esset. Gloss. 'Sacrima, ἀπαρχή γλεῦκους.' 'præmetium, ἡ πρὸ θερισμοῦ Δημήτρας θυσία.' Dac.

^y *Pro vineis*] Lege cum Scaligero, *pro tinis*. Tinæ Veteribus vasa erant ad vinum reponendum. Varr. de vit. P. R. lib. i. 'Antiquissimi in conviviis utres vini primo, postea tinas ponebant.' Sed ex schedis legendum *uvīs*. Vide infra. *Idem.*

² *Sacrificium quod*] Ait Festus ex Ælio et Cloatio *sacrimam* esse mustum, quod in amphoram inditum Li-

beralibus Libero dabatur, quo et uvæ vindemia reliquæ et vinum reliquum sacra esse desinerent, ut Calpari, totum vinum diffusum, et præmetio, seges reliqua. Vide 'Calpar.' Adi et Arnobium lib. vii. ubi Trebatii jurisconsulti verba refert. *Idem.*

^a *Sacrosanctum*] Sacrosanctum quid fiebat, tum religione, tum lege. Religione, quia certis ad hoc cærimoniis opus erat, ut jurejurando, &c. Lege autem, quia hac sanciebatur, ut sacer esset, qui sacrum violasset, sive nocuisset cui hac lege non liceret. Liv. lib. iii. sect. 55. 'Ipsis quoque tribunis, ut sacrosancti viderentur (cujus rei prope jam memoria aboleverat) relatis quibusdam ex magno intervallo Cærimoniis renovantur: et cum religione inviolatos eos, tum lege etiam fecerunt, sanciendo, ut qui Tribunis plebis, ædilibus, judicibus, decem viris nocuisset, ejus caput Jovis sacrum esset: familia ad ædem Cereris, liberi, liberæque venum iret. Hac lege Juris interpretes negant quenquam sacrosanctum esse, sed caput ejus, qui eorum cuiquam nocuerit, sacrum esse, id sanciri.' Porro juramentum, quod intercedebat, tale fuisse patet ex Dionys.

institutum, si quis id violasset, ut morte poenas penderet : cujus generis sunt Tribuni plebis, Ædilesque ejusdem ordinis : quod affirmat M. Cato in ea, quam scripsit Ædilis plebis sacrosanctos esse.

Sacrosanctum dicebatur, quod jurejurando inter- [PAUL. posito erat institutum, ut qui violasset, morte poenas penderet.

Sæculares^b ludi apud Romanos post centum annos fiebant, quia sæculum in centum annos extendi existimabant.

Sæculares^c ludi Tarquinii Superbi regis in agro [FEST.

NOTÆ

Halicar. lib. vi. Jurabant per sacra omnia se posterosque suos hanc perpetuo legem observaturos : addita execratione, ut qui legi parerent, ita Deos superos atque inferos propitios haberent : qui non parerent, infestos. *Idem.*

^b *Sæculares ludi*] *Post centum annos fiebant.* Hic Festum sequitur Paulus ; sed a Verrio diversus abit : Verrius enim, ut patet ex vet. Horat. Interprete, ludos sæculares post decem et centum annos fieri fuisse solitos docet. Quod et verum esse probant quindecim virum commentarii, et carmen Sibyllinum quod apud Zosimum legitur : 'Ἄλλ' ὀπότεν μήκιστος ἔκη χρόνος ἀνθρώποισι ζωοῖς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὀδεύων. Id est : 'Sed quando longissimum venerit tempus hominibus Vivis, per annorum decem et centum orbem recurrens.' Idem etiam spatium iis assignat Hor. in suo carmine sæcul. 'Certus undenos decies per annos Orbis, ut cantus referat, ludosque Ter die claro totiesque grata Nocte frequentes.' *Idem.*

^c *Seculares*] Verba Festi ita interpretor, ut prius dicat, quo pacto exactis regibus ager Tarquinii Superbi Regis Marti consecratus sit, campus-

que Martius dictus, quem agrum populo R. diripiendum concesserant Consules ex S. C. Post hæc dicitur de ara reperta Diti, ac Proserpinæ consecrata, in eodem extremo Martio campo, qui locus Terentum appellatur, demissa pedes viginti infra terram. Illic P. R. sacra fecit, auctore P. Valerio Poplicola Consule, ut Valer. Max. lib. ii. cap. i. tradidit. Quod sequitur de Popillio Lænate, et anno nonagesimo, pertinet, ni fallor, ad eos ludos sæculares, qui primi M. Valerio Maximo, Sp. Verginio Tricosto coss. facti sunt anno urbis 297. si fastos Capitolinos sequamur : si Varronem, 298. Lænate Duumviro sacrorum faciendorum causa. De his ludis primis ex 15. virorum sententia Censorinus locuples testis est. Illa vero quæ sequuntur (*stis furulis*) *hostiis furvis* interpretor : his enim Diti, et Proserpinæ faciebant tribus noctibus : idque centesimo quoque vel centesimo decimo anno, quæ de causa sæculares ludi dicebantur, quod sæculum id temporis spatium appellarent. Vidend. Censori. post Valer. Max. et Horat. in carmine : et Zosimus apud Politian. et quæ Onuphr. noster de ludis sæcularibus accuratissime scrip-

sunt primum facti, quem Marti consecravit P. Valerius poplicola Cos. quod populus Romanus in loco illo antea repertam aram quoque Diti ac Proserpinæ consecraverat¹⁸ in extremo Martio Campo, quod Terentium appellatur, de missam infra terram pedes fere viginti, in qua pro malis avertendis populus R. facere sacra solitus erat. Ludos postea Sæculares et nonagesimo quoque anno facere ibi cæpit Popilio Lænate Duum-Viro sacrorum, in quib. hostiis furuis¹⁹ est operatus tribus diebus totidemque noctibus ac deinde institutum esse centum post annos ut fierent. Unde videntur Sæculares appell. quod centum annorum spatium sæculi habetur.

Sagaces^d appellantur multi, ac solertis acuminis. Afra-

////////

18 Ed. Scal. *conservaverat*.—19 Ead. ed. ‘hostis furulis.’

NOTÆ

sit. Vide ‘Terentum.’ *Ant. Aug.*

Sæculares ludi Tarquinii Superbi regis] Quæ hic de campo Martio, de loco in eo, qui Terentium appellabatur, de ara quæ a populo Rom. in bello contra Albanos Diti ac Proserpinæ dicata, sub terram ad altitudinem pedum viginti defossa est, de hostiis furvis, de tribus diebus ac noctibus, fuscæ persequitur Zosimus, cujus ope rudernum istorum lapides fere omnes redivivos excitaram. Varro lib. 1. de sceniciis Origin. ‘Cum multa portentia fierent et murus ac turris quæ sunt intra portam Collinam et Esquilinam de cælo essent tacta, et ideo libros Sibyllinos 15. viri adiissent, renuntiabant ut Diti patri ac Proserpinæ Ludi Tarentini in Campo Martio fierent, et hostiæ furvæ immolarentur.’ Verba illa, *Ludos postea sæculares facere ibi cæpit et nonagesimo*, &c. mutila esse docet vel illud *et*, et ipsa historiæ fides. Lege, *Cæpit ducentesimo et nonagesimo quoque anno*. Etsi scribere de-

buerat ducentesimo et nonagesimo septimo. Tunc enim Popilius Lænas Duumvir fuit sacrorum faciendorum. In fine cum ait Festus institutum fuisse centum post annos ut fierent, a Verrio etiam recedit, qui, ut supra in epitome docuimus, post decem et centum factos dicit. *Dac.*

^d *Sagaces*] *Nec minus hæc animum cognoscere posse sagacem*: sic Lucretius, ut arbitrator, scripsit. *Ant. Aug.*

Sagaces appellantur] Cicero lib. 1. de Divinat. cap. 31. ‘Sagire enim sentire acute est, ex quo sagæ anus, quia multa scire volunt, et sagaces dicti canes,’ &c. Vide ‘præsagire.’ Versus ille, *invictus canis*, sic forte legendus: *Invictus canis atque sagax et viribus fretus*: vel, *Invictusque, sagax, validis et viribus fretus*. Necessario enim vel *canis* abundat, vel *quod validis*. Prins malo. *Infra, Saga quoque dicitur mulier perita sacrorum et vir sapiens*, &c. inauditum est virum sapientem *sagam* dici. Quare suppleendum, *Et sagus vir sapiens*, &c. *Dac.*

nus in Brundisina: Quis tam sagaci corde, atque ingenio unico? Lucretius lib. II. Nec minus hæc animum cognoscere *posse sagacem: sagacem* etiam canem *dixit* . . . . .

invictus canis ²⁰ *sagax validis viribus fretus: saga quoque dicitur mulier perita sacrorum et vir sapiens producta prima syllaba, forsitan propter ambiguitatem* evitandam.

Sagaces appellantur solertis acuminis: unde etiam [PAUL. canes indagatores sagaces sunt appellati. Saga quoque dicitur mulier perita sacrorum, et vir sapiens, producta prima syllaba propter ambiguitatem evitandam.

Sagmina^e dicebant herbas verbenas: quia ex loco sancto arcebantur legatis proficiscentibus ad fœdus faciendum, bellumque indicendum: vel a faciendo, id est, confirmando. Nævius: Scabos,¹ atque verbenas sagmina sumserunt.

Sagmina vocantur verbenæ, id est, herbæ puræ, [FEST. quia ex loco sancto arcebantur a Consule, Prætoreve, legatis proficiscentibus ad fœdus faciendum, bellumque indicendum, vel ab sanciendo, id est, confirmando. Nævius: Jus sacratum Jovis jurandum sagmine.

Salaciam^f dicebant Deam aquæ, quam putabant [PAUL.

////////

20 Vide Notas.—1 Legendum monet Scal. *Scapos*.

NOTÆ

^e *Sagmina*] Mirum alium versum Nævii a Festo, alium a mutilatore citari. Legendum vero: *Scopas, atque verbenas*. Nam *scopæ* in sacris dicuntur apud Plinium, et alios, *verbenæ*. Glossarium: ‘*Sacmina, θαλλός, σπονδεῖα ἀρχῆς.*’ Lege: *Sagmina, θαλλός, σπονδεῖα.* ‘*Sagminarius, σπονδεῖαρχης.*’ Sed præstat legere *Scapos*. *Scapæ* sunt *θαλλοί*. Apuleius lib. XI. ‘*Thallos, verbenas, corollas ferentes.*’ Quin *scapum* cæpæ Columella *thallum* vocat. *Jos. Scal.*

Sagmina] Liv. XXX. cap. 43. *Feciales* cum in Africam ad fœdus ferendum ire juberentur, ipsis postulantibus ‘*senatus consultum in hæc verba factum est, ut privos lapides, silices, privasque verbenas secum ferrent: uti prætor Rom. his imperaret, ut fœdus ferirent, illi prætoris sagmina poscerent.*’ *Herbæ* id genus ex arce sumtum dari *fecialibus* solet.’ *Sagmina* a *sanciendo*, quasi *sancimina*. *Dac.*

^f *Salaciam*] Glossarium: ‘*Salacia,*

salum ciere, hoc est, mare movere : (unde Ovidius : Nymphæque salaces :)² quo vocabulo poëtæ pro aqua usi sunt. Pacuvius : Hinc sævitiam Salaciæ Fugimus.

Salacia dicta est quod salum ciet, antiquos autem ait [FEST. eo vocabulo poëtæ pro aqua ipsa usos esse. Pacuvius in

Hinc sævitiam Salaciæ fugimus letique munere vescimur Cereris, post : Condor thalamo nemo ut me tunc inde queat abducere mortalium septam circum mæro.

Salaria^g *via Romæ est appellata, quia per eam [PAUL. Sabini sal a mari deferebant.*

Salariam viam incipere ait a porta, quæ nunc Collina a colle Quirinali dicitur. Salaria autem propterea appellabatur quod impetratum fuerit : ut ea liceret a mari in Sabinos salem portari.

Salentinos^h *a salo dictos. Cretas, et Illyrios, qui cum Lo-*

////////

2 ‘Suspisor verba circumscripta semicirculis adjecta esse : neque in veteri libro est illis locus, neque ejus poëtæ libros referre solet Festus.’ *Ant. Aug.* Idem censent Scal. et Dac.

NOTÆ

‘Αμφιτρίτη, Νηρηΐς.’ Ridiculum vero testimonium Ovidii : cum salax non sit Salacia. Salacia recte exprimit Homeri ‘Αλοσύδνην : illa παρὰ τὸ τὴν ἅλα σέβειν, hæc similiter a salo ciendo. *Jos. Scal.*

Salaciam dicebant Deam aquæ] Gloss. ‘Salacia Ἀμφιτρίτη, Νηρηΐς.’ Salacia a salo ciendo, et recte exprimit Homeri ‘Αλοσύδνην, quæ similiter παρὰ τὸ τὴν ἅλα σέβειν, a commovendo mari. Homero autem Halosydne modo Amphitritæ, vel Nereidum unius, modo Thetidis epitheton est. *Dac.*

^g *Salaria*] Eandem Collinam esse appellatam Festus, ut opinor, tradidit. *Ant. Aug.*

Salaria] Infra : *Salariam viam incipere ait a porta, quæ nunc Collina a colli Quirinali dicitur. Salaria autem propterea appellabatur, quod impetratum fue-*

rit, ut ea liceret in Sabinos salem portare. Jos. Scal.

Salaria via] Quæ a porta Collina mittit in Sabinos, unde ‘*Salariam Collinæ portæ*’ vocat Tacit. Ejus meminit Liv. lib. vii. cap. 9. ‘Galli ad tertium lapidem *Salaria via* trans pontem Anienis castra habuere.’ De ea sic Strab. lib. v. ‘Ἐστρωται δὲ δι’ αὐτῶν ἡ τε Σαλαρία ὁδὸς, οὐ πολλὴ οὖσα, εἰς ἣν καὶ ἡ Νωμεντάνη συμπίπτει, κατὰ Ἡρετον τῆς Σαβινῆς κώμην, ὑπὲρ τοῦ Τιβέρεως κειμένην, ἀπὸ τῆς αὐτῆς πύλης ἀρχομένης τῆς Κολλινῆς. ‘Strata est per eos (Sabinos) *salaria*, non longa, in quam Nomentana incidit apud Eretum Sabinorum vicum supra Tiberim, ab eadem porta incipiens Collina.’ *Dac.*

^h *Salentinos*] Ait Festus Cretas et Illyrios, quod per mare errarent, Sa-

crensibus navigantes societatem fecerint ejus regionis Italiae, quam *dicunt ab eis*.

Salentini a salo sunt appellati. [PAUL.

Salias virgines¹ Cincius ait esse conducticias, quæ [FEST. ad Salios adhibeantur cum apicibus paludatæ, quas Ælius Stilo scripsit sacrificium facere in regia cum Pontifice paludatas cum apicibus in modum saliorum.

Salicem^k idem³ virgulti genus, non arboris dicit, et ridicule interpretatur dictam, quod ea celeritate crescat, ut salire videatur.

Salinum in mensa^l pro aquali solitum esse poni ait⁴ cum

3 Vir doct. in marg. ed. Scal. Verrius.—4 Id. ibid. ait Verrius.

NOTÆ

lentos dictos, et postea societate facta cum Locrensibus, Italiae apulsi, inde regionem aliquam suo nomine dixisse, nempe Salentinos campos, &c. Verum est Ducem Cretensium Idomenem per seditionem pulsum ad regem Illyriorum venisse, a quo acceptis copiis, cum Locrensibus plerisque profugis conjunctus, et amicitia per similem causam sociatus, Locros appulit, ubi Locri illi Italiae a prioribus Locris Ozolis sive Opuntiis Idomeni Comitibus dicti. Marcianus Heracleota: Εἰσὶν δ' Ἀποικοὶ τῶν Ὀπυντιῶν Λοκρῶν, Ἐντοὶ δὲ Λοκρῶν φασὶ τῶν ἐν Ὀζολαῖς. 'Sunt enim coloni Opuntiorum Locrorum, Quidam dicunt Locrorum Ozolarum.' A Locris in Iapygiam devenit, ubi Salentini, unde Strabo lib. vi. τοὺς δὲ Σαλεντίνους Κρητῶν ἀποίκους φασίν. 'Salentinos Cretensium colonos esse dicunt.' Utrumque sic Virgil. lib. iii. Æneid. 'Hic et Naritii posnerunt mœnia Locri, Et Salentinos obsedit milite campos Lyctius Idomeneus.' Sed de Salentinorum nomine amplius querendum. *Idem*.

¹ *Salias virgines*] Nullæ erant Salia virgines, sed si quando opus esset virgines Saliorum sacris admoveri, tum illæ dicebantur Salia, dum Saliis præsto erant: de 'apicibus' suo loco dictum. *Idem*.

^k *Salicem*] *Idem*, de Verrio, ut jam sæpe. Salix autem a saliendo, quod et Servio probatur, Eclog. i. 'Salicti,' inquit, 'virgulti genus, dictum eo quod salit ac surgit cito.' Illud improbat tamen Festus, neque injuria, quippe qui sentiat salicem a Græco dici, nempe ab ἐλική, at Elice ab ἐλίσσεσθαι, πλέκεσθαι, quod sit flexibilis, tortilis. Nihil certius. *Idem*.

^l *Salinum in mensa*] Quia Salinorum impositioe sacræ fiebant mensæ. Arnob. lib. i. 'Sacras facitis mensas salinorum appositu et simulacris Deorum.' Vide in 'mensa.' Et inde est cur figuli Salinum in mensa ponere veriti sint, ne scilicet iterum, uti semel factum est, cum præterentis ejusdem petulantia salinum e mensa figuli in fornacem conjectum fuit, polluta religione, simili pœna incuriam luerent. *Idem*.

patella, quia nihil aliud sit sal, quam aqua. Salinum cum sale in mensa ponere figulis religioni habetur, quod quondam in Esquilina regione figulo, cum fornax plena vasorum coqueretur, atque ille proxime eam convivatus, super modum potus somno esset oppressus, cum convivis suis, præteriens quidam petulans ostio patente ex mensa salinum conjecit in fornacem, atque ita incendio excitato, figulus cum suis concrematus est.

Salios^m a saliendo, et saltando dictos esse, quamvis dubitari non debeat, tamen Polemon ait Arcada quendam fuisse nomine Salium, quem Æneas a Mantinea in Italiam deduxerit: qui juvenes Italicos ἐνόπλιον saltationem docuerit. At Critolaus Saonem,^s ex Samothrace cum Ænea Deos Penates qui Lavinium transtulerit, Saliare genus saltandi instituisse, a quo appellatos Salios, quibus per omnis dies, ubicumque manent,ⁿ quia amplæ ponun-

//////////

5 Conjicit Dac. *Salonem*.

NOTÆ

^m *Salios*] Glossæ: ‘Salius, ἱερὸς ὁ τὰ διοπετῇ ὅπλα θεραπεύων. ὑμνωδός. πρύτανις.’ Salii cognomento etiam erant Collini et Agonenses: item, quod vulgare non est, Pallorii et Pavorii. Servius in schedis: ‘Duo sunt genera Saliorum, ut in Saliaribus Carminibus invenitur; Collini, et Quirinales a Numa instituti: ab Hostilio vero Pavorii et Pallorii.’ Hæc ille. Quos Quirinales hic vocat, sunt qui aliter Agonenses. Nam et mons Quirinalis dicebatur Agonalis. *Jos. Scal.*

Salios] Salii sunt ὄρχησταί. A *salio*, *Salius*, ut a ‘condo,’ ‘condus:’ a ‘mergo,’ ‘mergus.’ Inde ‘Saliaribus insulæ’ Plinio ὀρχηστρίδες, χορηγίδες. *Salmas.* Saliorum origo incerta. A *Salio* Arcade alii, alii a Numa institutos ferunt. De Ænea habet Polemon vetus rerum Italicarum scriptor: et ab eo Servius: ‘Alii,’ inquit, ‘di-

cunt Salinum quendam Arcadem fuisse, qui Trojanis junctus hunc ludum in sacris instituerit.’ De Numa scriptores bene multi. Fuere etiam qui a Dardano institutos dicerent: item qui a Morrio quodam Veientanorum rege. Ut ut sit, instituti fuere ad imitationem Curetum, qui primi ἐνόπλιον ὄρχησιν saltarunt in monte Ida: de quo Callimach. hym. in Jovem. *Dac.*

ⁿ *Quibus per omnis dies ubicumque manent*] Hæc præclaram continent antiquitatis cognitionem. Quæ, ut intelligantur, sciendum est olim ex instituto Numæ ancilia singulis annis mense Martio e sacrario Martis moveri solita, perque dies plurimos circumferri: ideoque per urbem disposita sacraria, quæ se Salii de nocte reciperent, donec urbe confecta in sacrarium Martis redirent, ibique an-

tur cœnæ, si quæ aliæ magnæ sunt, Saliæres appellantur.^o

Salmacis^p nomine nympha Coeli et Terræ filia fertur causa fontis Halicarnasi⁶ aquæ appellandæ fuisse Salmacidis, quam qui bibisset, vitio impudicitiae mollesceret, ob eam rem, quod ejus aditus angustatus parietibus occasio-

//////////

6 Ed. Scal. *Hilicarnia*.

NOTÆ

cilia conderent: quæ sacraria proprie *mansiones* dicebantur, nempe stationes nocturnæ. *Manere* enim, ut optime olim magnus Salmasius apud Julium Capitolinum, est pernoctare, cubare. Ait igitur Festus, Saliis per omnes festos dies ubicumque pernoctarent amplas fuisse cœnas appositas, et inde magnificas alias quaslibet cœnas Saliæres etiam dictas. Post duos annos, quam hæc notaveram, in manus meas primum venerunt libri quatuor observationum Gisberti Cuperi, quos dum ego cum magno fructu, nec minori voluptate perlego, incidi in eundem hunc Festi locum, quem optime habuit, dum inscriptionem istam ex Grutero pag. 183. egregie illustrat: MANSIONES. SALIORUM. PALATINORUM. A. VETERIBUS.

OB. ARMORUM. ANNALIUM. CUSTODIAM. CONSTITUTAS.

LONGA. ÆTATE. NEGLECTAS. PECUNIA SUA. REPARAVERUNT.

PONTIFICES VESTIÆ. V. V. C. C. PRO MAGISTERIO.

PORTI. ACILLII. LUCULLI. VITRASI PRÆTESTATI. V. V. C. C.

Ibidemque monet Torrentium et Neapolim Horatii interpretes hunc Festi locum aliter laudasse, nempe, quibus *per omnes suorum dies*, sed sine Mss. auctoritate, quare ipse *liternula* addita, legebat, *per omnis dies*. Ominosi enim dies quibus movebantur ancilia, unde in Calendario 1. Kal. Mart. ‘An-

ciliorum festum, nec nubere bonum, quousque condantur.’ Sane sæpius in veteribus libris τὸ ὅμιος in *omnis* degeneravit. *Idem*.

^o *Saliæres appellantur*] Horat. Od. 37. lib. 1. ‘Nunc Saliaribus Ornare pulvinar Deorum Tempus erat dapibus, sodales.’ Hoc est, delicatis et opipavis, ut erant cœnæ Saliæres, quarum nidore ictus olim Tib. Claudius, cum in Augusti foro cognosceret, deserto tribunali, ascendit ad sacerdotes unaque discubuit. *Idem*.

^p *Salmacis*] Gabriele Faërno auctore scribendum est, *Salmaci* *da* *spolia* *sine* *sudore*, *et* *sanguine*: ut sit senarius. Mihi, *da* *spolia*, non displicet. Vidend. Strabo lib. XIV. *Ant. Aug.*

Salmacis] Videtur Festus vel Verrius in Ennio disjunctim legere, *Salmaci* *da* *spolia* *sine* *sudore*, *et* *sanguine*. Atqui potius videbatur conjunctim. Vetus Glossarium: ‘Salmacidus, ἄλμυρός.’ ‘Salmacidum, ἄλμυρόν.’ ‘Salmacia, Ἀμφιπρίτη.’ ‘Salmacia aqua, ἄλμυρόν ὕδωρ.’ Ergo spolia quæ incruenta sunt, καὶ ἀναμυρῇ, καὶ ἀκοντῇ parata, elegantissime *Salmacida*, ut diluta, non cruenta vocat, ut anno superiore notavimus in lectionibus Ansonianis. Et si quis Ciceronis verba in libris de Officiis consideret, ubi hæc Enniana citantur, non aliter legendum esse, quam *Salmacida*, animadvertet. *Jos. Scal.*

Salmacis] ‘Cui non audita est ob-

nem largitur juvenibus petulantibus antecedentium⁷ puerorum, puellarumque violandarum, quia non patet refugium. Ennius: Salmaci da spolia⁹ sine sanguine et sudore.⁸

Saltum^r Gallus Ælius libro secundo significationum, quæ

7 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *accedentium*.—8 Vide Notas.

NOTÆ

scenæ Salmacis undæ? Vide tamen, si lubet, Ovid. Metam. iv. vers. 285. Strabonem lib. xiv. et Vitruvium lib. 11. cap. 8. *Dac.*

⁹ *Salmaci da spolia*] Videtur Festus vel Verrius, &c. [Vide not. Scal. sup.] Hæc Scalig. Sed pace tanti viri dixerim, divisim potius *Salmaci, da spolia*, &c. legendum est, quod et doctissimum Vossium video voluisse: immo, quod nemo monuit, et sic Ciceronem legisse ex loci ipsius lectione certum est. En tibi locum ipsum, nam pretium est moræ, ex lib. 1. de Off. ‘Intelligendum est autem, cum proposita sint genera quatuor, e quibus honestas officiumque manaret, splendidissimum videri, quod animo magno elatoque, humanasque res despiciente factum sit. Itaque in probris maxime in promptu est, si quid tale dici potest: Vos etenim juvenes, animum geritis muliebrem Illa virago viri. Et si quid ejusmodi: Salmaci, da spolia, sine sudore et sanguine.’ Ubi si conjunctim *Salmacida* legit Cicero, aliter se res habebit quam voluit, neque enim in probris videri queant spolia Salmacida, hoc est, incruenta. At divisim *Salmaci, da spolia sine sudore et sanguine*, illud vero in probris maxime, cum *Salmacidis* nomine homo mollis compelletur, spoliaque sine sudore et sanguine dare jubeatur. Huc accedat quod Glossarium, ejus auc-

toritate maxime nititur Scaliger, in hac voce corruptum est. Neque enim *Salmacidum* est ἁλμυρὸν, sed *salinacidum*, ut optime animadvertit magnus Salmasius. En tibi ejus verba: ‘nimirum *salinacidæ* sunt dicendæ non *salmacidæ*, ut perperam hodie passim hoc nomen scribitur. *Salinacidæ* non sunt simpliciter ἁλμυρίδες, aut ἁλυκίδες, ut Græci vocant fontes salsos, sed acidæ simul et salsæ. Acidæ nimirum salinæ, et in Glossario corrigendum *Salinacidum*. Neque tamen est ἁλμυρὸν, sed ὀξάλμυρον,’ &c. Deinde et pravo judicio utuntur viri docti qui in versu Ennii conjunctim legunt *Salmacida spolia*, cum de viro molli et Salmacide loquatur qui daret spolia de se hostibus sine sanguine et sudore. *Idem.*

^r *Saltum*] Lege, non peremit nomen saltus. ἀρχαϊκῶς. Sunt enim verba Ælii Galli. *Jos. Scal.*

Saltum] ‘Quos agros non colebant propter sylvas, aut id genus ubi pecus possit pasci, et possidebant, ab usu suo saltus nominarunt. Hæc etiam Græci τὰ ἄλσέα καὶ νομάς, nostri nemora.’ Varr. lib. 1v. de L. L. *Saltus*, locus pascuus et sylvosus καὶ ἀνήπορος. Tamen si qua particula in eo aretur, non ideo saltus, ut nec fundus, qui ager cultus est, fundi nomen amittit, si in quadam sui parte sylvas habeat. *Dac.*

ad jus pertinent, ita definit : Saltus est, ubi sylvæ et pastiones sunt, quarum causa casæ quoque. Si qua particula in eo saltu pastorum, aut custodum causa aratur, ea res non peremit nomen saltui, non magis, quam fundi, qui est in agro culto, et ejus causa habet ædificium, si qua particula in eo habet sylvam.

Salva res⁸ est dum saltat⁹ senex, quare parasiti Apollinis in scena dictitent, causam Verrius in libro quinto, quorum prima est P littera, reddidit : quod C. Sulpicio, C. Fulvio¹⁰ Consulibus,[†] M. Calpurnio Pisone^u Prætorè Ur-

////////

⁹ Ed. Scal. *dum cantat*. Vid. inf.—¹⁰ Ant. Aug. probante Dac. emendat *P. Sulpicio CN. Fulvio*.

NOTÆ

* *Salva res*] *Salva res est, cum saltat senex*, scribendum est, ex Servio III. et VIII. Æn. De initio ludorum Apollinarium Ap. Claudio, Q. Fulvio Flacco 3. Cos. Liv. lib. XXV. et Macrobi. lib. 1. Saturn. cum Capitone et Verrio consentiunt. Quod vero dicitur factum C. Sulpicio, et C. Fulvio Cos. cum hi consules nusquam reperiuntur, emendandum est, ut existimo, *P. Sulpicio, CN. Fulvio*, qui Consules proximifuerunt post supra scriptos; et iisdem Consulibus Calpurnius Piso prætor Urbanus fuit, quem Livius Caium prænomine, Verrius Marcum appellat. *Ant. Aug.*

Salva res] Piaculum enim erat non solum si incepti ludi alicujus rei interventu interpellarentur: sed etiam si subito ludius constitisset. Arnobius: ‘Commissum statim omnes in religiones clamatis sacras, si ludius constitit, si tibicen repente conticuit.’ De Parasitis Apollinis diximus in Ausonianis lectionibus. Verum est autem, quod hic dicitur, in minimis fere secundarum partium parasitos esse. Seneca de ira libro III. ‘Cælium oratorem fuisse iracundissimum constat: cum quo, ut aiunt,

cænabat in cubiculo lectæ patientiæ cliens, sed difficile erat illi in crapulam conjecto rixam ejus, cum quo edebat, effugere. Optimum judicavit quicquid dixisset sequi, et secundas agere. Non tulit Cælius assentientem, sed exclamavit: Dic aliquid contra, ut duo simus.’ Hic *secundas agere*, plane est, assentari, supparasitari, atque, quod ille profitetur, *aiunt? aio. negant? nego*. Neque aliud intellexit Horatius: ‘aut nimum partes tractare secundas.’ Clamosi enim inducuntur Parasiti. Glossarium: ‘Secundarius, Subdiga, ὑποκριτής.’ *Jos. Scal.*

Salva res est] Paulo aliter Serv. III. Æn. ‘Cum,’ inquit, ‘iracundia matris Deum Romani laborarent, et eam nec sacrificiis, nec ludis placare possent, quidam senex statutis ludis Circensibus saltavit, quæ sola fuit causa placationis: unde et natum proverbium est, Omnia secunda; saltat senex. Quamvis hæc alio ex ordine et alia ex causa narretur historia.’ Unde patet Servium non ignorasse quod hic narrat Festus. *Dac.*

[†] Quod C. Sulpicio, C. Fulvio Cons.] Cum hi consules nusquam reperiuntur

bis¹¹ faciente ludos, subito ad arma exierint, nuntiatio adventu hostium, victoresque in theatrum redierint, solliciti, ne intermissi religionem adferrent, instaurandique¹² essent, inventum esse ibi C. Pomponium¹³ libertinum mimum magno natu, qui ad tibicinem saltaret. Itaque gaudio non interruptæ religionis editam vocem nunc quoque celebrari. At in hoc libro refert Sinnii Capitonis verba, quibus eos ludos Apollinares Claudio et Fulvio Consulibus^x factos dicit ex libris Sibyllinis, et vaticinio Marci vatis institutos, nec nominatur ullus Pomponius, ridiculeque de appellatione parasitorum Apollinis hic causam reddit, cum in eo præterisset. Ait enim ita appellari, quod C. Volumnius, qui ad tibicinem saltarit, secundarum partium fuerit, qui fere omnibus mimis parasitus inducatur. Quam inconstantiam Verrii nostri non sine rubore retuli.

Salutaris^y porta appellata est ab æde Salutis, [PAUL. quæ ei proxima fuit.

////////

¹¹ Vet. lib. PR. URB.—¹² Ed. Scal. *instaurati qui*.—¹³ Ead. ed. C. *Pompiniun*.

NOTÆ

unice probo Doctiss. Anton. Augustini emendationem *P. Sulpicio, CN. Fulvio*, qui consules fuerunt post Ap. Claud. et Q. Fulvium Flaccum, qui infra referuntur. *Idem*.

^u *M. Calpurnio Pisone*] Hunc *Caïum*, non *Marcum*, vocat Liv. *Idem*.

^x *Eos ludos Apollinares Claudio et Fulvio C.*] His Coss. ludi Apollinares primum facti sunt. Liv. xxvii. sect. 23. ‘Ludi Apollinares Q. Fulvio, Ap. Claudio Coss. a P. Cornelio Sylla prætore urbis primum facti sunt.’ De Ludis Apollinaribus in *Apollinares* dictum est. *Idem*.

^y *Salutaris*] Quo primum anno, et a quibus ludi scenici primi, Megalesia appellati, facti fuerint, incertum est. Livius duplicem opinionem tradit.

Nam lib. xxxiv. ‘P. Scipione Africano 2. Ti. Sempronio Longo Cos. anno urbis 558. Megalesia ludos scenicos C. Atilius Serranus, L. Scribonius Libo Ædiles Curules primi fecerunt. Horum Ædiliū ludos Romanos primum Senatus a populo secretus spectavit.’ Hoc idem Val. Max. scribit lib. ii. cap. 1. Locus senatorum fuit in Orchestra, ut alio loco scripsimus; et hujus rei vestigium extat hoc loco apud Festum, licet in nominibus Ædiliū a Livio et Valerio dissentiat. Altera opinio fuit Valerii Antiatii, qui triennio post scribit P. Scipione Nasica, Manio Acilio Glabrione Cos. cum ædes Matris Magnæ Idææ a M. Bruto dedicata est, ludos scenicos primos, Megalesia appellatos, factos

Salutaris porta appellata est ab æde salutis quod ei [Fest. proxima fuit : alii ob salutationes.^z . . . . .
. . . . . Vocantur Megalesia^a qui¹⁴ nunc ludi scenicos olim dicebant quos primum fecisse C. . . . .
. . . . . lium M. Pompilium, M. F.^b . . . . .
. . . . . Curules Ædiles memoriæ prodiderunt historici. Solebant his prodire nimirum in orchestra dum intus actus fabulæ componerentur cum versibus obscœnis.

*****

14 Ead. ed. quin.

NOTÆ

fuisse, ut Livius lib. xxxvi. refert. Vidend. Ascon. pro Cornelio. *Ant. Aug.*

Salutaris] Infra : *Salutaris Porta appellata ab æde Salutis, quod ei proxima sit, aut ob salutationes eo . . . . .* Quænam sunt hæ salutationes? nempe quod ad eam Prætor salutaretur is, qui in provinciam Proprætore, aut Proconsule exiret. Vide supra in 'Prætor.' Quæramus igitur, quomodo illud eo . . . . . expleri possit : fortasse, *ob salutationes vocantium Prætorem*, Quæ sequuntur, alio pertinent, et linea prior deest. Ita autem succenturianda sunt : *Scenici antiquitus appellabantur, qui Megalenses nunc ludi. Scenicos vero ludos primum fecisse C. Atilium, M. Popillium Ædiles memoriæ prodiderunt historici. Solebant autem prodire in orchestra, dum intus actus fabulæ componerentur cum versibus obscœnis. Vide Livium lib. vii. non longe post initium. Jos. Scal.*

Salutaris porta] Inde et Salutaris collis, qui in colle Quirinali, Varr. iv. de L. L. 'Collis Salutaris quarticeps adversum est Apollinis ædem et Salutaris.' *Dac.*

^z *Ob salutationes]* A salutatione vocata porta Salutaris, nempe quod ad eam portam prætor salutaretur is

qui in provinciam pro prætore aut pro consule exiret. Vide 'Prætor.' *Idem.*

^a *Vocantur Megalesia]* Lege, *vocantur Megalesia nunc quos ludos scenicos olim, &c.* Verum est Megalenses ludos scenicos fuisse. Liv. lib. xxxvi. sect. 36. 'Ludique,' inquit, 'ob dedicationem ejus' (de æde Idææ matris loquitur) 'facti, quos primos scenicos fuisse Valerius Antias est auctor, Megalesia appellatos.' Inde Ovid. de iisdem, 'scena sonat, ludique vocant :' lib. iv. Fast. Verum etiam multo ante ludos Megalenses Romæ fuisse scenicos hic aperte Festus et Livius lib. vii. sect. 2. 'Ludi quoque scenici,' inquit, 'nova res bellicoso populo, nam Circi modo spectaculum fuerat, inter alia cœlestis iræ placamina instituti dicuntur :' locum integrum adi, ut eorum principium videas et incrementum. Ludi scenici Romæ primum acti anno ab Urbe C. 392. At ludi scenici Megalenses, an. U. C. 549. *Idem.*

^b *C. . . . . lium, M. Popilium, M. F.]* Supple *C. Atilium, &c.* Ædiles curules curatores erant ludorum solennium : ut ex Cicerone et aliis notum est. Sed mihi Popilii, quem hic Ædilem nominat Fest. nomen suspectum

Sambuca¹⁵ ^c organi genus, a quo sambucistriæ [PAUL. dicuntur: machina quoque, qua urbs expugnatur, similiter vocatur. Nam, ut in organo chordæ, sic in machina intenduntur funes.

Sambuca organi dicitur genus. a quo Sambycistriæ [FEST. quoque dicuntur: per similitudinem etiam eam machinam appellarunt qua urbes expugnant: nam ut in Organo chordæ, sic in machina funes intenduntur.

Samnites^d ab hastis appellati sunt, quas Græci [PAUL. σαύνια¹⁶ appellant, has enim ferre assueti erant, sive a colle Samnio,¹⁷ ubi ex Sabinis adventantes consederunt.

15 Vet. lib. *Sambina*.—16 Ed. Scal. *σαύνια*.—17 Ead. ed. *Samo*.

NOTÆ

est; cum nullibi eum cum C. Atilio conjunctum legas. Rescribendum igitur puto, C. Atilium, L. Scribonium Libonem: nam et hos primos Megalesia ludos scenicos fecisse an. U. C. 560. tradit Liv. lib. xxxiv. sect. 54. ‘Megalesia,’ inquit, ‘ludos scenicos C. Atilius Serranus, L. Scribonius Libo Ædiles Curules primi fecerunt.’ Quanquam et ibi etiam sui oblitum fuisse Livium puto: jam enim undecim annis ante Ædilitatem Atilii et Scribonii Libonis Megalesia Romæ acta fuerant, cum scilicet Idæa mater in Palatium fuit perlata, Ædilibus Curulibus, ni bene fallor, Cn. et L. Corneliis Lentulis. Vide illum lib. xxix. sect. 11. 13. et 14. *Idem*.

^c *Sambuca*] A Syriaco *Sabbecca* organi Musici genus proxime ad ἀρπης similitudinem; unde ‘Sambucinæ’ Plauto dicuntur mulieres quæ eo canunt, ‘Sambucistriæ’ Livio. Ab ejus similitudine turris obsidionalis infera regione occultans muralem arietem, mediis tabulatis sagittarios, ad depellenda muralia præsidia: supero tabulato pontem inferne affixum, su-

perne funibus aut catenis pensilem in murum demittens, quo trajiciant armati ad occupanda mœnia, Sambuca dicta est, quod crebri funes pensilis pontis Sambucæ chordas referant. Vide Polybium lib. viii. *Idem*.

^d *Samnites*] Infra: *Populis Samnitibus nomen impositum ait Verrius propter genus hastarum, quæ Saunia appellant Græci. Atii aiunt Sabini vere sacro voto hoc genus hominum extra fines ejectum, Comio Castromo duce, occupasse collem, cui nomen est Samnio: a quo colle Samnites dictos. Hujus rei testis locuples inter alios Strabo. Sisenna etiam ejus historiæ meminerat libro quarto Historiarum: ‘Quondam Sabini feruntur vovisse, si res communis melioribus locis constitisset, se ver sacrum facturos.’ Nam de vere sacro sæpe Livius, et alii. Jos. Scal.*

Samnites ab hastis quas Græci σαύνια] Inde *Saunitæ* Græcis dicti sunt *Σαυνίται*, Latini v mutato in *m* *Samnitas* dixerunt; alii a colle Samnio, quem a Sabinis ejecti Comio Castronio Duce occuparunt, dictos fuisse. Hanc historiam narrat Strabo lib. v. qui ta-

Samnitibus ^e nomen *factum ab hastis*, propter genus [FEST. *hastæ*, quod *συνία* appellant Græci: alii aiunt Sabinis vere sacro voto ^f hoc genus hominum extra fines ejectum Comio Castronio duce occupasse collem, cui nomen *Samnio*, a quo *Samnites*].

Sanates dicti sunt qui supra infraque Romam ha- [PAUL. bitaverunt, quod nomen his fuit, quia, cum defecissent a Romanis, brevi post redierunt in amicitiam, quasi sanata mente. Itaque in duodecim cautum est, ut idem juris esset Sanatibus, quod fortibus,¹⁸ id est, bonis, et qui nunquam defecerant a populo Romano.

Sanates ^g quasi *sanati* appellati, id est, *sanatæ mentis*. [FEST.

//////////

18 Vet. cod. *fortibus*.

NOTE

men aliquatenus a Festo diversus abit. Et a Sabinis Samnites ortos indicat Varr. lib. vi. de L. L. 'Item ostendit quod oppidum vocatur Cassinum. Hoc enim a Sabinis orti Samnites tenuerunt, et nunc nostri.' *Dac.*

^e *Samnitibus*] Quod ait ab hastis sanis Samnites dictos, probatur Plinio l. iii. c. 12. Saunia autem illa erant proprie *veruta*, quæ arma Samnitium fuisse Virgilius innuit, dum 'veru Sabellum' vocat, l. vii. *Æneid. Idem.*

^f *Sabinis vere sacro voto*] De vere sacro a Sabinis voto Zizenna apud Nonium: 'Quondam Sabini feruntur vovisse, si res communis melioribus locis constitisset, se ver sacrum facturos.' Et Strabo extremo lib. v. Ceterum, inquit, de Sabinis hoc narratur. Sabini diuturno bello cum Umbris conflictati voverunt, ut Græcorum quidam, se ejus anni fætus Deo sacraturos. Cum igitur hostes vicissent, ut votum solverent, ejus anni proventa partim immolarunt, partim Deo consecrarunt. At insecuta sterilitate, quidam retulit, prolem quo-

que fuisse dicendam. Cui obtemperantes Sabini eodem anno genitos suos Marti consecrarunt, &c. Porro ver sacrum, *ἔτος ἱερὸν* Græcis dicitur non *ἐπ*, quod certe notatum oportuit. *Idem.*

^g *Sanates*] Festus retulerat doctorum virorum opiniones de Sanatibus, quod verbum in 12. tabulis fuisse, refert etiam Gell. lib. xvi. cap. 10. *Ant. Aug.*

Sanates] Quæcumque in Epitoma habentur, ea desiderantur in reliquiis Festi. Itaque supplendum ex Epitoma initium illarum reliquiarum. Quæ sequuntur, in hanc sententiam concipienda sunt: Sulpicius autem Sanates, et Opillius aiunt dici inferioris loci gentes: ut Tiburtes, et alios, qui cum populo Tiburtino habitarent in agro Tiburti, id est, omnes peregrinos, inferiorisque loci. Itaque scriptum esse in 12. 'Nexo solutoque, forti sanatique idem jus esto,' id est, bono Romano, idem et peregrino, qui et inferiore loco est. Sunt qui intelligunt colonias, quæ sunt deductæ in priscos Latinos a Tarquinio Prisco,

Sulpicius autem Rufus sanates, et Opillius Aurelius existimant dici inferioris loci gentes, ut Tiburtes et alios, qui cum populo Tiburte¹⁹ habitarunt in agro Tiburti, id est, peregrinos inferiorisque loci gentes, itaque scriptum est in XII. nexo, solutoque forti sanatique, idem jus esto, id est, honor, quod et peregrino, qui et inferiorum colomarum, quæ sunt deductæ in Priscos Latinos, quas Priscus rex inegerit secundum mare supra et infra Romam in civitates Latinorum, eosque sanatis, propterea quod præter opinionem eos paravisset sanavissetq. et cum eis pacisci potuisset, nominavit, ut ait Cincius lib. II. de officio jurisconsulti, ne Valerius quidem Messala in XII. explicatione id omisit, qui tamen in eo libro, quem de dictis involute²⁰ inscribit fortis et Sanatis duas gentis finitimas esse ait, de quib. legem hanc inscriptam esse qua cautum uti id jus manifestum, quod P. R. haberent: neque alios quam foretos, et sanates eam legem significare existimat hoc intellectu, multi¹ sunt quibus quod alias placuit displiceat postea: ideoque ait sancti foreti significare sanati insani.

//////////

19 Ed. Scal. Tiburtæ.—20 Ead. ed. involate.—1 Ead. ed. 'intellectio tumulti.'

NOTÆ

quas inegerit secundum mare infra Romam in civitates Latinorum: eosque sanatis, propterea quod præter opinionem eos pacavisset sanavissetque, et cum eis pacisci potuisset, nominavit, ut auctores sunt Cincius libro II. de officio Jurisconsulti, M. Valerius Messala in ea in 12. explicatione. Idem tamen in eo libro, quem de dictis involute inscribit, foretis et sanatis ait duas gentis finitimas mari: de quibus legem hanc inscriptam esse videri, Uti duæ maritimæ gentis eodem cum P. R. haberentur jure: neque alios quam foretes et sanates legem hanc significare existimat hoc intellectu: multi sunt quibus id, quod pluribus placuit, dis-

pliceat: et aliter in 12. sanati, foreti interpretentur: hoc est, sanati, insani. Propemodum ea videtur Festi sententia esse. Jos. Scal.

Sanates quasi sanati] Vide 'Hortum.' Infra post legem 12. tabularum: Nexo solutoque, forti sanatique idem jus esto, id est, honor. Emenda: id est, bono. Quæ sunt verba Festi interpretantis verba legis: Idem jus esto forti, id est, bono, quod sanati, id est, peregrino. Et jam supra docuit fortem bonum significare. De coloniis quas Priscus Tarquinius in Priscos Latinos deduxit, nihil apud alios auctores legi. Prisci Latini dictæ coloniæ quæ a Latino Sylvio deductæ. Vide 'Priscæ.' Dac.

Sanctum^h ait dici Opilius Aurelius quod nec sacrum est, nec religiosum: at Ælius Stilo, quod utrumque esse videatur, et sacrum scilicet et religiosum; plerique autem quodei, qui id violavit, pœna sit mulctare sancita: sed ponitur pro sacro² tantum. Unde et sanctio dicta legum: sancta item et rogatio, quiq. concionem³ rogavit TR. PL.

Sandaracamⁱ ait esse genus coloris quod Græci sandicem appellant. Nævius: Merula sandaracino ore.^k

Sandaraca, genus coloris. Nævius: Merula san- [PAUL. daracino ore.

Sanqualis avis,^l quæ ossifraga dicitur.

////////

2 Ead. ed. 'se ponetur pro sacra tantum.'—3 Ead. ed. qui concionem.

NOTÆ

^h Sanctum] Sex. Pompeius docuerat, quid sanctum esset ex Ælii et aliorum sententia: plerisque visum esse, cum pœna multæ sit imposita id violanti: ita muros sanctos dici, et Tribunos plebis: hinc sanctiones legum, quod in his pœnæ contra legum violatores sanciantur, ipsas quoque leges aut rogationes sanctas dici, quod eas impune transgredi non licet. Hæc, et his similia, Festus, ut arbitramur. *Ant. Aug.*

Sanctum] Sanctum, inquit, ponitur tantum pro eo quod sancitum est, unde et legum sanctiones, et sanctæ rogationes, et Tribunus plebis, qui concionem rogavit, sanctus dicitur. Sanctum proprie, quod nec sacrum est nec religiosum, ut ait Opilius. Aliquando tamen quod sacrum est, et religiosum, id optime sanctum dicitur. Vide 'religiosum.' *Dac.*

ⁱ *Sandaracam*] Sandaracam ait esse genus coloris, quod Græci sandycem appellarunt. Nævius: Merula Sandaracino ore. *Jos. Scal.*

Sandaracan] Sandaraca sive sandyx de herba et de colore sive figmento dicitur. Hesych. Σάνδυξ δένδρον θαμ-

νώδες, οὗ τὸ ἄνθος χροὶαν ἔχει κόκκω ἐμπερῇ, ὡς Σωσίβιος, ἢ φάρμακον ἱατρικόν. 'Sandyx, frutex, cujus flos similis cocco, vel pigmentum,' &c. Hic enim φάρμακον nihil aliud est quam pigmentum, χρώμα, color. Unde optime Festus genus coloris: nam de pigmento tantum loquitur. De sandyce herba vetustissimum Glossarium, 'sandyx herba tincturæ apta, quam vulgus Varantium vocat.' Eamque hodie vulgo infectores Garantiam vocant. Eam intelligit Vopiscus in Divo Aureliano: 'Dicitur enim sandyx Indica talem purpuram facere, si curetur.' Ubi vide Salmasium, et in exercitationibus Plin. *Dac.*

^k *Merula Sandaracino ore*] Merula rostrum habet luteum, quod poetæ sandaracinum dicit, quia sandaraca, etsi facie rubra est, colore tamen luteo tingit. *Idem.*

^l *Sanqualis avis*] Ex iis, quæ Paulus hic, et in 'Sanquali porta' dicit, crederem Sanqualem avem fuisse in tutela Sangi, seu Sancti, ut picus Martis, aquila Jovis, corvus Apollinis, pavo Junonis, noctua Minervæ. De hac Plin. lib. x. cap. 7. 'Sangualem

Sanqualis avis appellatur quæ in commentariis auguralibus ossifraga dicitur, quia in *Sangi Dei* tutela est.

Sanqualis porta ^m appellata est ab avi sanquali, ideoque eodem est nomine, quo avis ipsa appellatur.

Sanqualis porta appellatur proxima ædibus Anci.⁴ [PAUL. Saperda, genus pessimi piscis.

Saperda genus pessimi piscis,ⁿ sapientem tiam significat, cum ait Varro,^o *Belli festivi saperdæ, cum sinus omnes.*

Sarcito in duodecim^p Servius Sulpicius ait significare damnum solvito præstato.

4 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit ædi *Sangi*.

NOTÆ

avem atque immussulum angures Romani in magna quæstione habent. Immussulum aliqui vulturis pullum arbitrantur esse, et sangualem ossifragæ. Massurius sangualem ossifragam esse dicit, immussulum autem pullum aquilæ, priusquam albicet cauda. Quidam post Mucium augurcm visos non esse Romæ confirmare: ego, quod verisimilius est, in desidia rerum omnium non arbitror agnitos.' Vide 'Alites.' *Ant. Aug.*

Sanqualis] Sanqualis avis a quibusdam Ossifraga appellatur. Eadem in commentariis auguralibus *Sanga* dicitur: quia in *Dei Sangi* tutela est. *Jos. Scal.*

Sanqualis] Vide 'immusculus.' *Dac.*

^m *Sanqualis porta*] Potius ab æde Sanci sive *Sangi* dicta *sanqualis*, quomodo ab ejusdem *Dei* tutela ossifraga avis eodem nomine dicta est. De *Sango* vide in 'propterviam.' *Idem.*

ⁿ *Saperda genus piscis*] Hesych. Σαπέρδης ὄνομα ἰχθύος, οἱ δὲ τὰρλίχου εἶδος, ἄλλοι ὑπὸ Πορτικῶν τὸν Κορακῖον ἰχθύν. i. 'Saperda nomen piscis. Alii

tarichi genus; alii coracinum piscem apud Ponticos.' Ponticum obsonium et vile vocat Archestratus apud Athenæum, quem vide. Inde Persius 'saperdam advehe ponto.' Alii aquas dicunt salsas. Alii frustum tantum cujusque piscis salsi. *Idem.*

^o *Varro*] Varronis locus mutilus. Plenior et leviter immutatum sic Nonius: 'Saperdæ,' inquit, 'quasi sapientes et elegantes. Varro, Modio: omnes videmur nobis esse belli, festivi, saperdæ, cum sinus σαπρόι.' Saperda tamen non pro sapiente, ut Festus Noniusque interpretantur, sed pro faceto et salso, ut optime monnit doctiss. Menrsius. Itaque sensus verborum ejus: Omnes nobis videmur esse belli, festivi, salsi; cum tamen sinus saproi, (captavit manifesto alliterationem,) id est, insulsi, nec in toto corpore habeamus vel micam salis. Nam *sapra* sunt quæ salis defectu putruerunt. *Idem.*

^p *Sarcito in duodecim*] Verba 12. 'Si quadrupes pauperiem faxit, dominus sarcito, noxæve dedito. Item . . . rupitias . . . sarcito.' Ubi sar-

Sarcito, damnum solvito.

[PAUL.

Sardanapalus¹ rex Assyriorum fuit unicæ luxuriæ, inter mulieres epulasque versatus semper, atque omni tempore.

Sardare,² intelligere. Nævius: Quod bruti nec satis sardare queunt.

Sardare³ intelligere *significat Nævius belli Punici* [FEST.

libro, quod bruti nec satis sardare queunt . . . . .

Sardi venales⁴ alius⁵ alio nequior: ex hoc natum proverbium

5 Ead. ed. 'Sardi vernaless

Sardi vernaless alius alio,' &c.

NOTÆ

cire est detrimentum præstare, compensare, a vestibis ducta metaphora, quæ proprie *sarciri* dicuntur, cum laceræ reficiuntur. Inde 'sarte' in auguralibus est pro 'integre.' Et 'sarta tecta' in locationibus solennia, hoc est, integra. Vide 'sarte.' *Idem.*

¹ *Sardanapalus*] Justin. lib. i. cap. 3. 'Postremus apud eos,' (Assyrios,) 'regnavit Sardanapalus, vir muliere corruptior: ad hunc videndum, quod nemini ante eum permissum fuerat, præfectus ipsius, Medis præpositus, nomine Arbaces, cum admitti magna ambitione ægre obtinisset, invenit eum inter scortorum greges purpuram colorentem, et muliebri habitu, cum mollitia corporis et oculorum lascivia omnes fœminas anteiret, pensata inter virgines partientem.' Proverbio læcum dedit. Vide Erasmi adagia: 'Sardanapalus.' *Idem.*

² *Sardare*] Sardare pro intelligere; et Sardi intelligentes, callidi. A Sardis populis forte, qui versipelles audiebant. *Idem.*

³ . . . . intelligere . . .] Schedæ, 'Sardare intelligere significat. Nævius belli Punici libro . . . quod bru-

ti nec satis sardare queunt.' Deest tantum numerus libri, &c. *Idem.*

⁴ *Sardi venales*] Vidend. Plutar. in problem. Utitur hoc proverbio Cicero in epist. ad Fabium Gallum: 'Habes Sardos venales, alium alio nequior:' quibus verbis interpretatio Capitonis Ciceronis auctoritate confirmatur. Sed quod dicitur Gracchum Faltonis collegam fuisse, eumque de Sardis triumphasse, falsum est. Hi enim Censules fuerunt anno 515. Is vero, qui triumphavit, collegas habuit, in primo consulatu C. Claudium Pulchrum, in secundo M. Juventium Thallanum, annis 576. et 590. e fastis Capitolinis. Plinius, sive quis alius qui scripsit libellum de viris illustrib. Capitonis interpretationem sequi videtur in proverbio explicando. Licet, nescio quos auctores secutus, dicat Gracchum Prætorem Galliam obtinuisse, primo Consulatu Hispaniam, altero Sardiniam. *Ant. Aug.*

Sardi venales] *Sardi venales, hoc est, alius alio nequior: ex hoc natum proverbium videtur, quod ludis Capitolinis, qui sunt a vicinis prætextatis, auctio Veientium fieri solet: in qua novissimus is, qui omnium deterrimus, producitur a*

videtur, quod ludis *Capitolinis*, qui fiunt a vicinis ⁶ *prætextatis*^u auctio Veientium ⁷ *fieri solet*, in qua novissimus quisque deterrimus producit a *præcone* senex cum toga prætexta,⁸ bullaque aurea, quo cultu Reges soliti sunt esse Etruscorum,⁹ quia ¹⁰ Sardi appellantur, quia Etrusca gens orta est Sardibus ex Lydia. Tyrrhenus enim * inde profectus cum magna manu eorum occupavit eam partem Italiæ, quæ nunc vocatur Etruria. At Sinnius Capito^y ait Ti. Gracchum Consulem collegam P. Valerii Faltonis^z Sardiniam Corsicamque subegisse, nec prædæ quicquam aliud quam mancipia captum, quorum vilissima multitudo fuerit.

Sargus^a piscis genus: qui in Ægyptio mari fere nascitur.

6 Scal. et Dac. legendum monent *vicanis*.—7 Ead. ed. *relentium*.—8 Ed. Scal. *paretexta*.—9 Ead. ed. *E . . . . . corum*.—10 Legit Dac. *qui*.

NOTÆ

præcone in medium senex cum toga prætexta, &c. Capitolinis ludis supplivimus ex Plutarcho, de quibus præter alios Livius libro v. De prætextatis vicanis vide supra in 'Prætexta.' Nam et hic ex eo loco cognoscas *vicanis*, non *vicinis*, legendum esse: et ibi ex hoc vicanos esse vici magistros. Potes etiam legere: *qui fiunt a vicanis, et magistris collegii*. Jos. Scal.

Sardi venales] Ita fere ad verbum Plutarchus in Quæstionibus Romanis, quæst. 55. *Dac.*

^u *A vicinis prætextatis*] Lege, a *vicanis*: hoc est, vicorum magistros, qui, quamvis Magistratus non erant, ludos faciebant prætextati, ut ex Cicer. et Livio notum est. *Idem*.

* *Tyrrhenus enim*] Vide 'Tyrrhenos.' *Idem*.

^y *At Sinnius Capito*] Hæc Capitonis interpretatio ejus auctoritate, qui libellum de viris illustribus edidit, confirmatur. 'Tiberius,' inquit, 'Sempronius Gracchus, . . . prætor Galliam

domuit, consul Hispaniam, altero consulatu Sardiniam: tantumque captivorum adduxit, ut longa venditione res in proverbium veniret, Sardi venales.' Hoc proverbio usus est Cicero Epist. 24. lib. vii. 'Habes Sardos venales, alium alio nequiorum.' Quare minime Menrsio assentior, qui legebat *Sardi vernales*, i. homines nequissimi qui vernas et servos vincerent; Sardi enim vetustissima lingua Latina versipelles et callidi, a *surdare*, intelligere, callere. Absque dubio vera est Capitonis sententia. *Idem*.

^z *Collegam P. Valerii Faltonis*] Falsum est Gracchum Faltonis collegam fuisse. Gracchus enim et Falto Consules fuerunt anno dxxv. At Gracchus, is qui triumphavit, collegas habuit in primo consulatu C. Claudium pulchrum, in secundo M. Juventium Thalnam annis dxxxvi. et dxc. *Id.*

^a *Sargus*] 'Præclarus helops' in versu Lucil. est splendidus, lucentu-

Lucilius : Quem præclarus helops, quem Ægypto sargus movebit.

Sargus piscis genus in mari Ægyptio. [PAUL.

Sarissa,^b hasta Macedonica.

Sarissa est hastæ Macedonicæ genus. [FEST.

Sarpta vineta¹¹ putata, id est, pura facta : unde et [PAUL.
virgulæ abscissæ sarmenta : sarpere enim antiqui pro
purgare dicebant.

Sarpta vinea^c putata, id est, pura facta. *Virgulæ* [FEST.
enim relictæ impedimento vitibus solent esse, quæ ideo ab-
scinduntur : inde etiam sarmenta scriptores dici putant ;
sarpere enim antiqui pro purgare dicebant.

Sarpuntur vineæ,^d id est, putantur, ut in duodecim : Quan-
doque sarpta, donec dempta erunt.

Sarra, Tyros¹² insula. [PAUL.

Sarra^e dicebant quæ nunc Epiros dicitur . . . [FEST.

. . . . .

//////////

11 Vet. lib. *Sarpa vinea*.—12 Vet. cod. *Epiros* vel *Pylos*. Vide Notas.

NOTE

lus : eadem mente apud Cicer. 'Præ-
clara bestia.' Ibid. 'Ægypto sargus'
idem quod apud Plaut. 'hospes Za-
cyntho : ' apud Terent. ' annus Co-
rintho : ' apud alios ' vinum Lesbo,'
' vinum Chio : ' ad imitationem Græ-
corum, οἶνος Λεσβόθεν, οἶνος Χιόθεν, &c.
Idem.

^b *Sarissa*] Σάρισσα, δόρυ μακρὸν, εἶδος
ἀκοντίου Ἑλληνικοῦ, σπάθη βαρβαρικῇ,
Μακεδόνης. Hesych. ' Sarissa hasta
longa, genus jaculi Græcanici, gla-
dius barbaricus, Macedones.' Vocem
Macedonicam esse testatur etiam
Curt. lib. ix. ' Macedo iusta arma
sumserat, ærenm clypeum, hastam,
quam sarissam vocant, læva tenens,
dextra lanceam, gladioque cinctus,
velut cum pluribus dimicaturus.' *Id*.

^c *Sarpta vinea*] *Sarpere* est putare,
unde *sarpta vinea*, et *sarmenta* surculi
amputati. Et *sarpiculæ* falces quibus

vites putabantur et arbores. *Sarpas*
hodie vocamus : ejus diminutivum
sarpiculæ, ut 'paviculæ' a 'paviendo.'
Postea, ut solenne fuit Latinis a mu-
tare in *e* et *i*, *sarpiculæ* et *sirpiculæ*
dictæ sunt pro *sarpiculis*. Non igitur
sunt a *sirpando*. *Idem*.

^d *Sarpuntur vineæ*] Verba legis 12.
'Tignum junctum ædibus vineæque
concapis ne solvito.' Quandoque
sarpta donec demta erunt. Malim :
donec demta escit, vinea scilicet. Et
ita al. *Escit, erit*. Alibi, Sensus est :
vineæ concapes, hoc est, tignum quod
caput suum cum capite vineæ com-
missum habet, non solvitur ubi pri-
mum sarpta est vinea, donec demta
erit. Ut neque tignum junctum ædi-
bus, nisi cum dirutum casu aliquo æ-
dificium. *Idem*.

^e *Sarra*] Virg. lib. ii. Georg. ' Ut
gemma bibat, et Sarrano dormiat os-

Sarte ponebant pro integre: ob quam causam [PAUL. opera publica, quæ locantur, ut integra præstentur, sarta tecta vocantur: ¹³ etenim sarcire est integrum facere.

Sarte^f in auguralibus pro integro ponitur, sane sar- [FEST. teque^g audire videreque, ob quam causam opera publica quæ locantur ut integra præstentur, sarta tecta vocantur, etenim sarcire est integrum facere.

Sas^h Verrius putat significare eas, teste Ennio, qui dicat

~~~~~

13 Vet. lib. locantur.

NOTÆ

tro.' Servius Tyriam purpuram interpretatur, quod Tyros Sarra dicta sit, a pisce Sar appellato. Sic Sarra-næ tibiæ dictæ, vel Tyriæ, vel Africanæ. Probus Ennium ait dixisse Pænos Sarra oriundos, id est, Tyro. Ant. Aug.

Sarra] Sarra prius insula, quæ nunc Epiros est. Ita plane scripsit Festus. Significat, prius insula cum esset, postea cum ab Alexandro obsideretur, ἡπειρώσθαι. Nota ac celebris historia. Nomen hoc incognitum fuit Græcis: nam, ut Syri ipsi, vocabant Tyron: at Phœnices antiquitus Sor dicebant. Eorum coloni Carthaginienses, eadem lingua utentes, Sar vocarunt. Ab illis didicerunt Romani. Unde Ennius Pænos Sarra oriundos dixit, hoc est, Tyro. Obsolescente Hebraismo, quod fuerat idioma Phœnicum, Syri, pro Sor, Tur dixerunt: primum quia Sade et Sin literas mutant in Tau: deinde, quia ipsi non utuntur O, sed pro ea, U, solent usurpare. Qui utrique linguae operam dederunt, sciunt me verum loqui. Jos. Scal.

^f Sarte] Charis. lib. II. Porphyrio ex Verrio, et Festo, In auguralibus, inquit, libris ita est: 'sane, sarteque.' Ant. Aug.

Sarte] Sarta tecta Græcis oratoribus, et aliis dictum ἐπισκευαί. at Glossis: ὑποῤῃφαί. quia et sarcire est ῥάπτειν. In locatione operum publicorum, quæ fiebat lege Censoria, certum est additum fuisse: PORTICUM. SARTAM. TECTAM. PRODUIT. Jos. Scal.

^g Sane sarteque] Verba ex auguralibus desumpta. Dac.

^h Sas] Ennii versus lib. VII. mendosi sunt, quamvis a Paulo non male referantur. Ant. Aug.

Sas] Græce σός, ut 'sos,' 'suos,' a Dorico σώς, σοός. Vide 'sos.' Sic 'so' pro 'suo,' 'sa' pro 'sua,' 'sis' pro 'suis,' &c. Dac.

Sas] Versus Ennii elegantissimos, rejectis illis spuriiis glossematis, quæ in medium illorum temere irrepserant, ita legendos curabis: Nec quisquam sophiam, sapientia quæ perhibetur, In somnis vidit prius, quam sam discere cæpit. Nam Romani ignotum verbum plebi sophiam solebant semper Latine reddere. Afranius in Sella: 'Usus me genuit, mater peperit memoria. Sophiam vocant me Græci: vos Sapientiam.' Ennius sine dubio extulit hos versus, cum visus est in somnis sibi adesse Homerus poëta. Neque, inquit, quisquam somniat se

in libro primo : Virgines nam sibi quisque domi Romanus habet sas : cum suas magis videatur significare : sicuti ejusdem libro septimoⁱ fatendum est eam significari, cum ait : Nec¹⁴ quisquam philosophia (quam doctrinam¹⁵ Latina lingua non habet, sapientia quæ perhibetur) Insomnis vidit prius, quam sam discere cœpit. Idem cum ait sapsam pro ipsa, nec alia ponit in libro sexto decimo : Quo res sapsa loco sese ostentatque jubetque : et Pacuvius in Teucro : Nam Teucrum regi sapsa res restibilet.

Sas, suas. Ennius : Virgines nam sibi quisque [PAUL. domi Romanus habet sas. Sam, eam. Idem Ennius : Neque quisquam philosophiam Insomnis vidit prius, quam sam discere cœpit. Sapsa, ipsa. Idem Ennius : Quo res sapsa loco sese ostentatque jubetque.

Saticula^k oppidum in Samnio captum est, quo postea [FEST.

//////////

¹⁴ Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Neque*.—¹⁵ Vet. cod. *philosophiam quæ doctrina*.

NOTÆ

videre sapientiam, quin eam prius didicerit. Hoc enim naturaliter fit, ut quæ quotidiano usu tractamus, ea sæpe in somnis imaginari soleamus. *Jos. Scal.*

ⁱ *Sicuti ejusdem libro septimo*] Ennius sine dubio his versibus tacite obtrectatoribus suis respondet, qui propter invidiam ejus poemata tanquam non domi nata, sed ab Homero, qui illi in somnis apparuerat, desumpta, carpebant. Nemo, inquit, somniat se videre sapientiam, quin eam prius didicerit. Hoc enim naturaliter fit, ut quæ quotidiano usu tractamus, ea sæpe in somnis imaginari soleamus. Unde eleganter apud Attium in Bruto, 'Rex, quæ in vita usurpant homines, cogitant, coirant, vident. Quæque agunt vigilantes, agitantque, ea si quoi in somno accidunt, Minus mirum est.' *Dac.*

^k *Sati* . . .] Saticulam deductam esse coloniam Paternulus scribit libro priore. Livius quoque lib. xxvii. Saticulanos inter colonos fideles 18. coloniarum enumerat. De hac igitur Festi verba intelligere possumus. Saticula oppidum in Samnio captum est, quo postea coloniam deduxerunt, &c. L. Papirio Cursore, V. C. Junio Bruto ii. Cos. anno post R. C. cdxli. ex fastis Capitolinis. *Ant. Aug.*

Saticula] Paternul. lib. i. cap. 14. 'Insequentibus consulibus, a Sp. Postumio, Philone Publio Censoribus Acerranis data Civitas, et post triennium Terracinam deducta colonia. Interpositoque quadriennio, Luceria,' (melius *Luceriam*) 'ac deinde interjecto triennio, Suessa Aurunca; et Saticula Interamnaque' (melius : *Suessam Auruncam, et Saticulam, Interamnamque*) 'post biennium.' Vide et

coloniam deduxerunt Triumviri M. Valerius Corvus, Junius Scæva, P. Fulvius¹⁶ Longus ex S. C. Kal. Januarii, P.¹⁷ Papirio Cursore, C. Junio II. Cos.

Satis¹ verbum Verrio melius fuit præterire, ut mihi videtur, quam tam absurdas¹⁸ opiniones suas de eo recitare,¹⁹ quas sciens præterii, tam Hercules, quam de Scabro, quod proximum sequebatur.

Satur,^m et vir, et caro non habent.²⁰

Satura,ⁿ et cibi genus ex variis rebus conditum est, et lex multis aliis legibus conferta. Itaque in sanctione legum ascribitur: Neve per saturam abrogato,^o aut derogato. T. Annius Luscus in ea, quam dixit adversus Ti. Grac-

//////////

16 Vet. cod. *Fluvius*.—17 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *L*.—18 Vet. cod. *absudi qui*.—19 Idem *restare*.—20 Vide Not. infra.

NOTÆ

Liv. lib. xxvii. *Dac*.

¹ *Satis*] Inepte Festus neque Verrii opinionem recitat, neque suam explicat, de his duobus verbis, *satis* et *scabrum*. Sunt quædam doctis viris condonanda; non enim omnia possumus omnes. *Ant. Aug*.

Satis verbum] Ridicule Festus, qui dum Verrii sententiam reprehendit, neque nobis eam recitat, ipse suam etiam tacet. *Satis* a Græco ἅλις, ἅ converso in τ. *Dac*.

^m *Satur*] Desunt quædam in fine, puto *obliqua proportionē*. Dicendum enim erat *Saturis, viris, caronis*: non *saturi, viri, carnis*. Vide Charis. lib. ii. *Ant. Aug*.

Satur, et vir, et caro non habent] *Adde obliqua ex doctissimorum conjectura*. Si haberent *obliqua*, dicendum esset, *Saturis, viris, caronis*. Nam *saturi* est a *saturus, viri* a *virus, carnis* a recto *carnis*, ut Veteres dicebant pro *caro*. *Dac*.

ⁿ *Satura*] Glossarium: ‘*Satura, νόμος πολλὰ περιέχων*.’ De *Satura* cibi

genere habes apud Apicium ex Varone. In veteri tabula ænea: EXTRA QVAM. SEI. QVID. IN. SATVRAM. FERETVR. *Jos. Scal*.

Satura] Proprie lanx variis frugum generibus referta. Diomed. ‘*Lanx referta variis multisque primitiis sacris Cereris inferebatur, et a copia et saturitate rei satura dicebatur*.’ Ab hac lance farcimen variis rebus refertum *satura* dictum est. A cibis etiam ad alia translatus: lex enim, in qua conjunctim multis de rebus una rogatione populus consulebatur, *satura* dicta est. Inde in Gloss. ‘*Satura: νόμος πολλὰ περιέχων*.’ Lex multa continens, et Carmen etiam ex variis partibus constans, ‘*satura*,’ &c. *Dac*.

^o *Nere per saturam abrogato*] Quia in *satura* multa esse poterant quæ populum fallerent. At in simplici lege, si de abrogando tantum vel de derogando populus rogaretur, facile qua de re ageretur intelligere poterat. *Idem*.

chum : Imperium quod plebes per saturam dederat, id abrogatum est : et C. Lælius in ea, quam pro se dixit : Dein postero die,^p quasi per saturam sententiis exquiritis, in deditionem accipitur.

Satura, et cibi genus dicitur ex variis rebus con- [PAUL. ditum, et lex multis aliis conferta legibus, et genus carminis, ubi de multis rebus disputatur.

Saturnia Italia, et mons, qui nunc est Capitolinus,^q [FEST. Saturnius appellabatur, quod in tutela Saturni esse existimatur. Saturnii quoque dicebantur, qui castrum in imo clivo Capitolino incolebant, ubi ara dicata^r ei Deo ante bellum Trojanum videtur, quia apud eam supplicant^s apertis capitibus. Nam Italici auctore Ænea velant capita ; quod is, cum rem divinam faceret in littore Laurentis agri Veneri matri, ne ab Ulysse cognitus interrumperet sacrificium, caput adoperuit, atque ita conspectum hostis evitavit.

Saturno dies festus celebratur^t mense Decembri, quod eo ædis est dedicata : et is culturæ agrorum præsidere

NOTÆ

^p *Dein postero die*] Hæc C. Lælii verba usurpavit Sallustius de Jugurtha. *Idem.*

^q *Saturnia Italia, et mons qui nunc est Cap.*] Varr. lib. iv. de L. L. 'Hunc antea montem' (Capitolinum) 'Saturnium appellatum prodiderunt, et ab eo late Saturniam terram, ut etiam Ennius appellat. Antiquum oppidum in hoc fuisse Saturniam scribitur.' De hoc oppido sic Virgil. viii. Æneid. 'Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit urbem : Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.' Porro Saturni nomen Tuscum esse mihi concedent, inquit Scalliger apud Varronem, qui sciunt Syriace, et pro certo habent olim Tuscorum linguam Aramæam fuisse : *Saturnus* enim lingua Syriaca significat latentem. Unde in agro Latino

quasi interpretantes vocarunt eum *Latium*, et ejus uxorem *Opem Latiam* : et in Pontificalibus indigitamentis dicebatur : *LATIA SATURNI*. Gell. lib. xiii. cap. 12. et ab eo *Latium*, quod Saturnia terra. *Idem.*

^r *Ubi ara dicata*] Forsan a comitibus Herculis. *Idem.*

^s *Quia apud eam supplicant*] Vide 'lucem facere.' *Idem.*

^t *Saturno dies festus celebratur*] Saturnalia mense Decembri, quod eo mense Tullus Hostilius, cum bis de Albanis triumphasset, fannum consecravit. Livius vero Saturnalia post Reges demum exactos constituit, lib. ii. sect. 21. Hujus festi primo dies tantum unicus fuit, sed processu temporum crevit : nam sub Cæsare duo dies additi, postea etiam plures. *Idem.*

videtur, quod etiam¹ falx est ei insigne : versus quoque² antiquissimi, quibus Faunus fata cecinisse hominibus videtur, Saturnii appellantur, quibus et a Nævio bellum Punicum scriptum est, et a multis aliis plura composita sunt; qui Deus in Saliaribus Saturnus² nominatur, videlicet a sationibus.

*Saturno*³ sacrificium fit capite aperto. *Ejus autem sacro*

1 Vet. lib. *quo etiam*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *quoniam*.—2 Id. ibid. *Satirinus*. Dac. legendum monet *Satunnus*.

NOTÆ

¹ *Versus quoque*] Ennius in Nævium poëtam, qui secundum bellum Punicum Saturnio Carmine scripserat: 'scripsere alii rem Versibu' quos olim Fauni vatesque canebant, Cum neque musarum scopulos quisquam superarat, Nec dicti studiosus erat.' Quia Saturnii versus lex adeo soluta fuit, ut non metrum, sed simplicem cum rythmo cantum fuisse quidam scribant. Servius in illud Georg. 'Nec non Ansonii Troja gens missa coloni Versibus incomtis Indunt, risuque soluto.' 'Id est,' inquit, 'carminibus Saturnio metro compositis: quos ad rythmum solum vulgares componere consueverunt. Constat autem Iambico dimetro acatalecto, et tribus trochæis, ut 'Dabunt malum Metelli Nævio poëtae.' Idem.

² *Qui Deus in Saliaribus Saturnus*] Lege *Satunnus*. A *Satu*. Ut a 'portu,' 'Portunnus.' Nam Salii scilicet aliter indigitabant quam vulgus. Dac.

³ *Saturno*] Festi verba videntur pertinere ad Saturni sacrificia, quæ capite aperto fierent, ut verbo Saturnia dictum est, et Plutarch. in Problem. Macrobi. lib. I. Saturn. Serv. lib. III. Æn. hoc idem scribunt, idemque Honori fieri, propterea quod caput aperire honoris causa potentioribus soleat, ut Plin. tradit lib. XXVIII. cap. 6. Addit Festus inter Metellum

Pontificem Max. et Claudium contentionem fuisse, eumque fortasse multasse, quod Saturno capite operto fecisset in Sulpicii Ser. F. inauguratione: Claudiumque provocasse, sed non obtinuisse. Hæc nondum reperimus apud alios scriptores. Ant. Aug.

Saturno] Infra plane erat, *Saturno sacrificium fit capite aperto*. Reliqua qui meliore ingenio sunt divinabunt. Postea: *Saxum Tarpeium appellatur pars montis, qui ob sepultam Tarpeiam, quæ cum montem Sabinis prodiderat, nominatus est: vel ab eo quod, cum L. Tarpeius Romulo quasi ob raptas virgines adversaretur, ad illud saxum est de noxio pœna exacta, noluerunt funestum locum cum parte Capitolii conjungi*. Videtur iste L. Tarpeius Romulum apud populum accusasse, quod cum sine causa verisimili non posset, hoc nomine infensum populo efficere voluisse, quod Sabinas rapuerit, et eam invidiæ causam obtendisse. Jos. Scal.

Saturno sacrificium fit] Ait Festus: Saturno, capite aperto, sacrificium fiebat Saturnalibus, itaque cum Ser. Sulpitius Rufus Ser. Filii inauguratus esset, et ejus inaugurationi Metellus Pontifex Augurem adesse juberet, excusavit se Claudius, quod sacris familiæ suæ impeditus esset, quibus sacrificandum foret operto capite, cum

Metellus Pont. Max. cum Claudium augurem jussisset adesse, ut cum tunc adhiberet Ser. Sulpici Ser. F. inaugurationi; ille autem excusaret se sacra sibi familiaria obstare, quibus supplicandum esset capite operto; Saturno autem esse futurum, ut cum aperto capite res sacra facienda esset; Pontifex illum mulctavit, Claudius provocavit, sed cum reconciliatus Pontifici esset Claudius, familiæ sacris peractis Saturno sacra fecit religione solutus.

Saxum Tarpeium ² *appellatam aiunt partem montis, qui ob*

NOTE

Saturno aperto res sacra facienda esset, eaque de causa mulctatum a Pontifice Claudium provocasse, deinde reconciliatum esse, et peractis familiæ suæ sacris religione solutum Saturno sacra fecisse de more sacrificandi Saturno aperto capite. Vide 'Saturnia,' et 'lucem facere.' Serv. III. Æneid. 'Sane sciendum,' inquit, 'sacrificantes Diis omnibus caput velare consuetos ob hoc, ne se inter religionem vagis aliquid offerret obtutibus, excepto tantum Saturno, ne numinis imitatio videretur, quia Saturno capite velato ibi cernitur.' Metelli Pontificis Maximi meminit Macrob. lib. III. cap. 13. C. vero Claudii Auguris Livius lib. XLV. 'Augur C. Claudius mortuus; creatus T. Quintius.' Quod autem inaugurationi ejus, qui augur creatus esset, alius augur adesse solitus sit, et Festi verba, et verba Metelli hujus confirmant quæ sunt in indice 4. apud Macrob. quibus inaugurationem Lentuli Flaminis Martialis ita describit: 'A. D. 9. Kal. Sept. quo die Lentulus Flamen Martialis inauguratus est, domus ornata fuit, triclinia lectis eburneis strata fuerunt, duobus tricliniis Pontifices cubuerunt, Q. Catulus, M. Æmilius Lepidus, D. Silanus, C. Cæsar, rex Sacrorum, Pub. Scævola, Sext. Pub. Cornelius, Pub. Volumnius, Pub. Albinovanus, et L.

Julius Cæsar augur, qui eum inauguravit.' De hujusmodi inauguratione ita Liv. lib. XXVII. 'L. Aquilius Augur creatus inauguratusque.' Et lib. XXX. 'Fabius Maximus Augur annos 42. &c. In ejus locum inauguratus Q. Fabius filius.' Sueton. in Caio cap. 12. 'Deinde Augur in locum fratris sui Drusi destinatus, priusquam inauguraretur, ad Pontificatum ductus est.' De Claudii familiæ sacris vide supra 'propudians porcus.' Duc.

² *Saxum Tarpeium*] Priorem Festi sententiam Varro lib. IV. 'Hic mons,' inquit, 'ante Tarpeius dictus a virgine Vestali Tarpeia: quæ ibi ab Sabinis necata armis, et sepulta. Ejus nominis monumentum relictum, quod etiam nunc ejus rupes Tarpeium appellatur Saxum.' Alii a duce Tarpeio dictum putant. Propert. Eleg. 4. lib. IV. 'A duce Tarpeio mons est cognomen adeptus.' Idem.

Saxum Tarpeium] Saxum Tarpeium, de quo Dionys. et Livius scripserunt, a Tarpeia L. Tarpei filia, quam multi ferunt Sabinis Capitolii arcem prodidisse: quod Dionysio non probatur. De saxo autem deiciebantur insigni aliquo crimine damnati: eaque de causa, ut locus funestus, cum reliqua parte Capitolii non erat conjunctus. Vide 'Tarpeia.' Ant. Aug.

sepultam *Tarpeiam ibi virginem, quæ cum montem Sabinis prodere pacta erat, ita nominatus est: vel ab eo, quod quidam nomine L. Tarpeius Romulo regi, cum propter raptas virgines adversaretur, in ea parte, qua saxum est, de noxio poena sumta, Tarpeium dictum, noluerunt funestum locum cum altera parte Capitolii conjungi.*

Scævam^a volgus quidem et in bona et in mala re vocat: cum aiunt bonam, et malam scævam: at scriptores in mala ponere consueverunt, ut apud Græcos invenitur positum: pro sinistro scævum usurpavit Hostius in belli Histrici libro

. sentit scævum

. obit penitus

Scæva res dicitur mala, quasi sinistra: *σκαίων* enim [PAUL. Græce sinistrum dicitur.

Scandaluca^b genus herbæ frugibus inimicæ, quod eas velut hedera implicando necat.

Scandulaca genus herbæ frugibus inimicæ, quod eas [FEST. velut edera implicando necat.

3 Ed. Scal. *Scandulaca*. Turnebus legit *Scandulata*.

NOTE

^a *Scævam*] Ait videri dictum a Græcis, qui scævum sinistrum dicunt: ad quod Hostium in quodam libro belli Histrici testem producebat. Varro: 'nequid obsit bonæ scævæ causa?' inde Scævola appellatus ab Scæva, id est, sinistra, quod quæ sinistra sunt, bona auspicia existimantur: a quo dicuntur comitia, aliudve, quod fit a vesinistra, scæva. Id a Græco: quod hi sinistram vocant *σκαίων*. Glossarium: ἀπὸ τῆς χειρ. Plantus: 'Caninam scævam spero meliorem fore.' *Jos. Scal.*

Scævam volgus] *Scæva* a *scavus*, quod a *σκαίος*, sinister, et inde *scæva* vel in bonam, vel in malam partem

ducitur, quod Romanis *sinistra*, Græcis vero et barbaris *dextra* fausta sint. Tullius 1. de divinat. 'Haud ignoto, quæ bona sunt; sinistra nos dicere, etiam si dextra sunt, sed nostri sinistrum nominaverant, externique dextrum, quia plerumque melius id videbatur.' Igitur cum *scæva* aut *sinistra* pro inauspicatis et infaustis apud Scriptores Romanos reperias, (ut apud Ovid. 'Di, procul a nobis omen removete sinistrum,') id ex imitatione Græcorum factum dicas necesse est. *Dac.*

^b *Scandaluca*] Quod scandendo fruges necat. Vulgo *orobanche*. Idem.

Scaptensula⁴ locus ubi argentum effoditur in Ma- [PAUL.
cedonia dictus a fodiendo: namque Græce σκάπτειν effo-
dere dicitur. Lucretius: Quales exspiret scaptensula
subter odores.

Scaptensula, locus ubi argentum effoditur in Mace- [FEST.
donia, ita dictus a fodiendo, quod est Græce σκάπτειν. Lu-
cretius: qualis exspiret Scaptensula subter odores.

Scaptia tribus^d a nomine urbis Scaptiæ appel- [PAUL.
latur.

Scaptia tribus a nomine urbis Scaptiæ appellata, quam [FEST.
Pedani incolebant.

Scelerata^e porta, quæ et Carmentalis dicitur, vo- [PAUL.
cata, quod per eam sex et trecenti Fabii cum clientium
millibus quinque egressi adversus Etruscos, ad amnem
Cremeram omnes sunt interfecti.

Scelerata porta eadem appellatur a quibusdam, quæ et [FEST.
Carmentalis dicitur, quod ei proximum Carmentæ sacellum
fuit. Scelerata autem, quod per eam sex et trecenti Fabii

////////

4 Legendum monet Dac. *Scaptensula*.

NOTÆ

^c *Scaptensula*] Lege *Scaptensula*: σκαπτησύλη Stephano et Plutarch. qui in Thracia, non in Macedonia ponunt. Apud Lucret. *Scaptesylos* nomen generale est τῶν μεταλλείων, seu fodinarum metallariorum, nempe materia fossilis: vocamus *terre de mine*: σκάπτειν, fodere, et ὕλη, materia. *Id.*

^d *Scaptia tribus*] Meminit Liv. lib. viii. sect. 17. 'Eodem anno census actus, novique cives censi, tribus propter eos additæ Mœcia et Scaptia. Censores addiderunt Q. Publilius Philo, Sp. Posthumius.' Ob Pedanos civitate receptos tribus addita Scaptia. Scaptiam urbem in Latio numerat Plin. *Idem*.

^e *Scelerata*] Scelerata porta appel-

latur a quibusdam Carmentalis, qui norunt, quod ei proximum Carmentæ sacellum fuit. Scelerata autem, quod per eam sex et trecenti Fabii cum clientium millibus quinque egressi adversus Hetruscos ad amnem Cremeram omnes sunt interfecti: qua ex causa per eam portam intrare egredive nefas habetur. Ovidius: 'Ire per hanc noli, quisquis es: omen habet.' Et: 'Porta vacat culpa: sed tamen omen habet.' *Jos. Scal.*

Scelerata porta] Vide, 'Religioni est quibusdam porta Carmentali egredi.' Ceterum hic *scelerata* est infelix, infausta. *Scelus* enim est infelicitas. Hoc dico quia in hac voce exponenda a quibusdam peccatum est. *Dac.*

cum clientium millibus quinque egressi⁵ adversus Etruscos, ad amnem Cremeram omnes sunt interfecti: qua ex causa factum est, ut ea porta intrare egredive omen habeatur.

Sceleratus^f campus appellatur prope portam Collinam, in quo virgines vestales, quæ incestum fecerunt, defossæ sunt rivæ.

////////

5 Ed. Scal. egressis.

NOTÆ

^f *Sceleratus*] Sunt hic quædam, quæ ad aliud verbum pertinent, quod adhuc quæro. *Ant. Aug.*

Sceleratus campus] Liv. lib. viii. sect. 15. 'Eo anno Minutia Vestalis, suspecta primo propter mundiorum justo cultum, insimulata deinde apud Pontifices ab indice servo, cum decreto eorum jussa esset sacris abstinere, familiamque in potestate habere, facto judicio viva sub terram ad portam Collinam dextra via strata defossa scelerato campo. Credo ab incesto id ei loco nomen factum.' Vide Dionys. et Plutarch. *Dac.*

Sceleratus campus] Infra: *Sacellum*, quod puteal appellatur, antea atria, fecit Scribonius, cui negotium datum fuerat, ut conquireret sacella, atque illud consecravit. Quia in eo loco fulguritum sacellum fuit, quod ignorarent fulgur conditum, quod nefas est integri, semper foramine aperto celum patet: vix est ut non ita scripserit Festus: nam cur puteal Libonis diceretur, nisi quia conditum a Scribonio Libone? cum ob neglectam bidentalium et locorum fulguratorum religionem iram Deorum vererentur incurrere Romani. Videtur ex relatione Pontificum negotium datum Scribonio Liboni a senatu, ut diligentissime conquireret sacella. Erant autem sacella non semper alicujus Dei, sed sæpius fulguris: unde omnia sacella aperto

tecto fuisse supra relatum est. Puteal autem impositum fuisse loco sacro conditis ibi fulguribus ex Plinio supra in Navia ficu retulimus; et nunc causa patet quare puteal Libonis dicatur. At in numismatis Libonis non sacellum, sed ara est: cui rei fidem facit etiam Dionysius, qui ait βαμδν superimpositum ei loco fuisse: sed, ut apparet, non tantum illa ara, sed etiam sacellum puteal dictum est: ob id, puto, quia incertum erat ubi condita erant fulmina: sane non aliter possum animum inducere, quin Festus ita, ut posuimus, scripserit. Duo sunt quæ te admonitum velim. Unum, puteal non esse tribunal prætoris, ut voluerunt quidam: nam tribunal gradus habebat. Propterea tribunal præsidis βαθυὸν vocatur a S. Luca in Actis Apostolorum, et λυθόστρωτον ab eadem mente in Evangelio. Alterum est, non esse eam aram, quæ Symmachi et Christianorum Ambrosii, Prudentii, aliorumque contentionibus exagitata est: quod quidam sciols in libris suis Variorum notavit. Id tamen falsum est, quam illud, quod addit, in puteali jurari solitum fuisse. Imponit omnibus Acro male intellectus, qui dixit tribunal prætoris ad puteal fuisse: non autem puteal fuisse tribunal prætoris. *Jos. Scal.* Sed perperam Scaliger, qui cum superio-

Scribonianum appellatur ^g ante ⁶ atria puteal quod fecit Scribonius, cui negotium datum a Senatu fuerat, ut conquireret sacella ^h attacta, isque illud procuravit: quia in eo loco attactum fulgure sacellum fuit: quod ignoraretur ⁱ autem ubi esset (ut quidam) fulgur conditum, ^k quod cum scitur, nefas est integri, semper foramine ibi aperto cælum patet.

6 Ead. ed. *antea*.

NOTÆ

ris ævi doctis omnibus putat Libonis puteal idem esse cum puteali quod Cicero in comitio dicit impositum ei loco sub quo defossa fuit novacula Navii. Utrumque enim plane diversum. Puteal comitii prope curiam fuit. Puteal Libonis prope atrium Minervæ. Illud gladiatorio munere Divi Julii sublatum. Istud usque ad extrema Romani imperii tempora durasse ex Pub. Victore et ex Persii scholiaste colligere est. Vide Salmas. in Solin. *Dac*.

^g *Scribonianum appellatur*] De Puteali dictum est in 'Navia ficens.' Nunc causa patet cur puteal Libonis dicatur Horatio, nimirum quia illud procuravit Scribonius Libo, cum ob neglectam bidentalium et lororum fulguritorum religionem iram Deorum vererentur incurrere Romani. *Jos. Scal.*

^h *Ut conquireret sacella*] Fulv. Ursinus legebat, *ut coinquiret sacella*. Id est, purgaret, procuraret. Male. Negotium ab senatu datum fuerat Scribonio ut conquireret sacella, id est, ut loca, quæ fulgure tacta fuerant, diligenter perquireret. Is igitur comperit locum ubi fulgur olim conditum fuerat, quod ignorabatur, adeoque, ut religionem loci instauraret, puteal imponendum curavit, quod *puteal Libonis* dictum est. Puteal autem hic nihil aliud est quam lapis pertusus, qui fulguritis locis impone-

batur, quia ubi fulgur conditum, locum integri nefas esset, eumque foramine desuper aperto esse oporteret. *Dac*.

ⁱ *Quod ignoraretur*] Hæc pendent a superioribus. Ait Festus negotium a Senatu datum fuisse Scribonio ut conquireret sacella attacta; vel quia in eo loco ubi postea puteal fuit, jam scibant sacellum fuisse, vel, ut alii dicunt, quod ignoraretur ubi fulgur conditum fuerit; et ideo fieri posset, ut locus contra religionem tegeretur; nefas enim fulguritum locum integri: quare cum scitur, foramine aperto semper ibi cælum patet. Hæc est vera hujus loci expositio. *Idem*.

^k *Fulgur conditum*] Fulgur condere dicebantur Augures sive Pontifices, cum reliquias fulguris condebant, defodiebant. Vetus interpret Juvenal. ad illum versum: 'Atque aliquis senior qui publica fulgura condit.' 'Condi fulgura dicuntur,' inquit, 'quotiescumque Pontifex dispersos ignes in unum redigit quadam tacita ignorataque prece, et locum aggestione consecratum it.' Citat deinde Lucani versus notissimos. Sed illud ridiculum de ignibus fulminis dispersis colligendis: quod poetice dictum reor a Lucano. Per ignes autem dispersos fulminis, intelligo res quas-cumque tetigit et ambussit ignis aut scidit, et quocumque alio modo vio-

Sceleratus campus appellatur proxime portam Col- [PAUL.
linam, in quo Virgines Vestales, quæ incestum fecerunt,
vivæ defossæ sunt.

Sceleratus vicus¹ Romæ appellabatur, quod cum Tarqui-
nius Superbus interficiendum curasset Servium Regem
socerum suum, corpus ejus jacens filia carpento super-
vecta sit, properans in possessionem domus paternæ.

Sceleratus vicus *appellabatur Romæ*, quod cum Tar- [FEST.
quinius Superbus interficiendum curasset Ser. Tullium
Regem *socerum suum, corpus ejus jacens filia carpento*
supervecta est, properans in possessionem domus paternæ.

Scena ab aliis, a quibusdam sacena appellatur dolabra
pontificalis.

Scena, sive sacena, dolabra Pontificalis. [PAUL.

Scenam^m genus *fuisse cultri*⁷ manifestum est, sed [FEST.
utrum⁸ securis, an dolabra sit, ambigitur: quam Cincius
in libro, qui est ei⁹ de verbis priscis, dolabram ait esse
Pontificiam. Livius in Lydio: corrui, quasi ictus scena,
haud multo secus.

Scensasⁿ *antiqui dicebant, quam nunc cenas*, quæ autem

7 Ead. ed. *culturi*.—8 Ead. ed. *futurum*—9 Vet. cod. *secundus*.

NOTÆ

lavit. Sic ex quodam Pansaniæ loco
lib. i. Eliac. colligo res fulguritas in
urna impositas apud Græcos condi-
solitas fuisse, et operculo tegi. At
vetus interpres Persii aliter exponit
hanc fulguris condendi rationem. 'In
usu,' inquit, 'fuit ut Augures, vel
Aruspices adducti de Etruria certis
temporibus fulmina transfigurata in
lapides infra terram absconderent,
cujus in patratione rei oves immola-
bantur.' Lego, *cujus impetratione rei*,
&c. Salmas. in Solin. Vide 'Sacel-
la:' ubi lege, *sapius erant fulguris*,
pro fulgurita. Dac.

¹ *Sceleratus vicus* Varr. lib. iv.
'Prope hunc,' (vicum Cyprium,) 'vi-
Delph. et Var. Clas.

cus Sceleratus dictus a Tullia Tar-
quinii Superbi uxore, quod ibi cum
jaceret pater occisus, supra eum ut
mitteret carpentum mulio, jussit.'
Vide Liv. lib. i. sect. 48. *Idem*.

^m *Scenam*] Lege infra, *quæ est ii.*
de verbis priscis, &c. Ex notis ii. im-
periti librarii fecerant *ei*: de *scena*
nil alibi me legere memini. *Idem*.

ⁿ *Scensas*] Miror huc translatum,
cum certum sit non *scenas*, sed *ces-*
nas dixisse: unde *silicesnium*: postea
silicernium. Jos. Scal.

Scensas] Scaliger legendum putat
cesnas, unde *silicesnium*: postea *sili-*
cernium, ut 'Valesii,' 'Valerii,' &c.
Sed si quid temere mutandum sit,

Pomp. Fest.

3 G

nunc prandia pro cænis habebant;° et pro cenis vespernas appellabant.

Scensas¹⁰ Sabini cenas dicebant: quæ autem nunc [PAUL. prandia sunt, cenas habebant, et pro cenis vespernas appellabant.

Schedia^p genus navigii inconditum, id est, trabibus tantum inter se nexis factum: unde mala poëmata schedia appellantur.

Schedia genus navigii inconditi trabib. tantum inter [FEST. se connexis facti, quo mercimonia circumferunt post amissam navem. Unde schedia usus^q quoque poëmata dicit, et versus, non satis perfecti qui essent, appellavit schedium, cum dixit: Qui schedium facit inconditum et inelaboratum.

Schœniculas^r appellare videtur meretrices Plautus prop-

10 Vet. lib. Scenas. Vide infra.

NOTÆ

malim legere *scensas*. Propius ad verterem scripturam *scensas*, id quod et doctiss. Vossio video placuisse. *Dac.*

° Quæ autem nunc prandia pro cænis habebant] Vide quæ in voce *cæna* dicta sunt. Inde apud Terent. ‘ad cœnam veniat.’ Id est, ad prandium. *Idem.*

^p *Schedia*] Subintelligitur *navis*. Schedia navis subito compacta a Græco σχεδὼν, prope, unde σχεδίων vocatur quicquid subito et tumultuarie factum est. Eustath. p. 516. Edit. Rom. τὸ σχεδὼν ἀεὶ παρ’ Ὀμήρῳ ἀντὶ τοῦ ἐγγὺς λαμβάνεται, ἀφ’ οὗ καὶ σχεδία ἢ δι’ ὀλίγου συμπαγεῖσθαι ναῦς, καὶ σχεδίων τὸ ἀθωρόν. Hoc est, ‘σχεδὼν semper apud Homerum significat prope, unde et schedia dicitur navis subito compacta, et schedium subitanæum.’ *Id.*

^q Unde schedia usus] Optime schedæ: Unde Lucilius quoque. Ad illud

Lucilii respexisse videtur Petron. ‘Sed ne me putes,’ inquit, ‘improbasse schedium Lucilianæ improbitatis, quod sentio et ipse carmine effingam.’ *Idem.*

^r *Schœniculas*] Plautus in *Nervolaria* apud Varronem lib. vi. de Ling. Lat. ‘Diobolares, schœniculæ, miraculæ.’ ‘Schœniculæ,’ inquit, ‘ab schœno nucario unguento.’ Ita enim arbitror illic scribendum esse. *Miraculas* autem a *miris*, id est, monstris, interpretatur. Credendum est hæc Plauti verba Festum etiam retulisse: et postea ex Pœnulo ejusdem: ‘Prosedas, pistorum amicas, reliquias halicarias, Miseras, schœno delibutas, servilicolas sordidas.’ *Ant. Aug.*

Schœniculas] Ex *Clitellaria* Plauti duos hos versus citabat Festus: *Diobolares, schœnicolæ, miraculæ*, Cum extritis talis, cum todellis crusculis. Vide tertium Conjectaneum. *Jos. Scal.*

ter usum unguenti *schæni*, quod est pessimi generis, itaque dixit *Diobolares*,^s *schæniculæ*, *miraculæ*^t cum extritis *talīs*, cum *todellis crusculis*,^u idem prosedas, pistorum *amicas*, *reliquias halicarias*^x miseris schæno dilibutas, *servilicolas*,^y *sordidas*.

Schœniculæ appellantur meretrices, propter usum [PAUL. unguenti schœni, quod est pessimi generis.

Scholæ dictæ sunt ex Græco σχολάζω, a vacatione, quod, ceteris rebus omissis, vacare liberalibus studiis pueri debent.

Scholæ^z dictæ sunt non ab otio, ac vacatione omni, [FEST. sed quod, ceteris rebus omissis, vacare liberalibus studiis pueri debent : ut etiam ludi appellantur, in quibus minime luditur, ne tristi aliquo nomine fugiant pueri suo fungi munere.

Scirpus^{11 a} est id, quod in palustribus locis nascitur leve, et

11 Vet. cod. *Scriptum*.

NOTE

Schœniculas] Idem Varro lib. vi. de L. L. ‘*Diobolares*, *schœniculæ*, *miraculæ*. *Schœniculæ*, ab schæno nugario unguento.’ Ego vero, nisi intercederet Festi et Varronis auctoritas, crederem Plantum meretrices *schœnicolas*, vel *schœniculas* dixisse, quod in segetibus et *σχολοῖς* usque essent, quod *σχολοῖς* perpetuo colerent. Et infra *schæno delibuta*, quod *σχολοῖς* colerent. Nisi potius *schœnicula* male scriptum sit pro *scœnicula* a cæno. Cænum enim Sabinis *scœnum*, ut *scœna*, pro *cæna*, supra apud Festum. *Dac.*

^s *Diobolares*] A binis obolis Pacuvius. ‘Non ego ita fui Ut nunc sunt meretrices, diobolares suam Quæ nummi causa parvipendunt gratiam.’ *Idem.*

^t *Miraculæ*] Vide ‘*miracula*.’ *Id.*

^u Cum extritis talis, cum todellis crusc.] Vide quæ in voce ‘*crocoti-*

lum’ dicta sunt. Vide et ‘*succrotila*.’ *Idem.*

^x *Reliquias halicarias*] Reliquias alicariorum. Vide ‘*Alicariæ*.’ *Idem.*

^y *Servilicolas*] Hoc est, quod idem ibidem subjicit : ‘*Servolorum sordidulorum scorta diobolaria*.’ *Idem.*

^z *Scholæ*] Ausonius aliter : ‘*Graio schola nomine dicta est, Justa laboriferis tribuantur ut otia Musis*.’ In fine lego : *ne tristi aliquo nomine fugiant suo fungi munere*. Jos. Scal.

Scholæ dictæ sunt non ab otio] Immo ab otio ; *σχολή* enim otium, nimirum quia otio opus iis qui studiis vacant. Auson. Idyll. xxxii. ‘*Graio schola nomine dicta est, Justa laboriferis tribuantur ut otia Musis*.’ Sic ludus non per antiphrasin, ut vult Fest. sed quod studium literarum liberalis ingenii ludus sit. *Dac.*

^a *Scirpus*] In veteri libro est hoc loco : *Sex. Pompei Festi de verborum*

procerum, unde tegetes fiunt: inde proverbium est in eas natum res, quæ nullius impeditenti sunt, in scirpo nodum quærere. Ennius: Quærunt in scirpo, soliti quod dicere, nodum. Et Plautus in Aulularia: Quasi pueri,^b qui nare discunt, scirpo induetur ratis. Novius in Phœnicis: ¹² Sume arma, id est, an occidam clava scirpia.¹³

Sciscito,¹⁴ sententiam dico.^c

[PAUL.

Scita plebei^d appellantur ea, quæ plebs suo suffragio sine patribus jussit, plebeio magistratu rogante.

Scitum populi^e dicebatur quod sine plebe cunctus [FEST.

////////

¹² Ed. Scal. *Phœnissis*.—¹³ 'Optime hunc Novii versum emendavit Voss. *Sume arma. Quid est? an occidam clava scirpea. Alii: Sume arma. Tydea n' occidam clava scirpea?*' Dac. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *id est, jam te occidam*.—¹⁴ Id. *ibid.* *Scisco*. Legendum monet Dac. *dicito pro dico*.—

NOTE

significat. lib. XVIII. Incipit lib. XIX. Scriptum est, &c. alias Scirpus. Plaut. 'Scirpea induitur ratis,' vel, ut vult Faërus, induitur, propter versum. Ant. Aug.

Scirpus] *Σχοῖνος*, juncus, et inde natum proverbium, 'in scirpo nodum quærere,' quia nihil rectius est, et enodius juncus. *Dac.*

^b *Quasi pueri*] Vide in voce 'nare.' *Idem.*

^c *Sciscito, sententiam dico*] *Lego: Sciscito, sententiam dicito: ex ipsomet Festo in 'Niquis seivit.' Nam 'sciscito,' inquit, 'significat sententiam dicito, suffragium ferto.' Idem.*

^d *Scita plebei*] *Plebeiscita*, vel *plebiscita*. Ea sunt quæ tributis tantum comitiis plebs scivit, tribuno plebis rogante. *Liv. lib. xxvi. 'Id apud majores nostros in Sutrianis factum est, cum defecissent, ut M. Antistius Tribunus plebis prius rogationem ferret, sciretque plebs uti senatui, de Sutrianis, sententiæ dicendæ jus esset.'* Vide infra, et in 'populi commune.' *Idem.*

^e *Scitum populi*] Pro plebiscito, vel potius pro lege dictum esse verisimile est: nam plebis appellatione neque patricii, neque senatores continentur, cum ii in populo sint. Quod igitur patricio interrogante populus suis suffragiis jussit, *scitum populi* dicetur: quod vero Trib. pleb. rogavit plebem, id *plebiscitum* est. Scitus etiam peritus a poetis dictus est: et bona facie puer, et puella scita. *Terent. in Andria: 'Perecastor scitus est puer natus Pamphilo.'* *Idem in Phor. 'Satis,' inquit, 'scita est:'* et in *Heautont. 'At si scias, quam scite in mentem venerit.'* Hæc vel his similia Festus scribit. *Ant. Aug.*

Scitum populi] Cum ait Fest. Scitum populi esse quod rogavit magistratus patricius, vel Prætozem, vel Consulem, vel Dictatorem, vel Interregem, vel Decemviros, vel Tribunos militum intelligendum est. De scitis populi et plebiscitis vide in 'populi commune:' et supra in 'scitum pleb.' Verum est quod addit Fest. quod aliquo interrogante ex patribus

patricius ordo, rogante patricio, suis suffragiis jussit: quod autem aliquo interrogante ex patribus et plebe suffragante scitum esset, id jam leges scriptæ dicebantur. Sed illud plebeiscitum est, quod TR. PL. sine patriciis plebem rogavit, id est, consuluit, plebesque scivit: plebes autem est omnis populus præter senatores et præter patricos.

Scita facie,^f pro bona facie, alias bonis pro scitis a poëtis usurpantur. Terentius in *Phormione*, Satis, inquit, scita: et *Heautontimorumen*o: At si scias, quam scite in mentem venerit: ¹⁶ ut Ennius in libro sexto: Lumen scitus agaso.

Scorta^g appellantur meretrices ex consuetudine rusticorum qui, ut est apud Atellanos antiquos solebant dicere se attulisse pro scorto pelliculam,¹⁷ omnia namque ex pellibus facta, scortea appellantur, et *Scortes*, id est, pelles testium Arietinorum, ab isdem scorteis pellibus Idem Verrius dictas esse ait.

Scorta appellantur meretrices quia, ut pelliculæ, [PAUL. subigantur: omnia namque ex pellibus facta scortea appellantur. *Scortes*, id est, pelles testium arietinorum, ab eisdem pellibus dictæ.¹⁸

~~~~~

¹⁵ Vet. cod. *pleps*.—¹⁶ Ed. Scal. *Veneri*.—¹⁷ Ead. ed. *deliculorum*.—¹⁸ Vet. lib. *dicti*.

NOTÆ

et plebe suffragante scitum esset, id tum legem scriptam dictum fuisse; lex enim proprie dicebatur quod Populus Romanus comitiis, vel centuriatis, vel tributis, vel curiatis, nunc aliquo e magistratibus majoribus interrogante, veluti consule, constituebat. Justin. § 4. De jure natu. *Dac*.

^f *Scita facie*] Quæ in fine asteriscis notata relicta sunt, in iis nocturnum iter consulis vel alius cujusdam auctoritate præditi describebat Ennius, cui agaso prælucebat: luminibus enim et facibus in conficiendis nocturnis itineribus Veteres utebantur.

Idem.

^g *Scorta*] Vidend. Varro lib. vi. de Ling. Lat. *Ant. Aug*.

Scorta appellantur] Varr. lib. iv. 'Scortari est sæpius meretriculam ducere, quæ dicta a pelle. Id enim non solum antiqui dicebant scortum, sed etiam nunc dicimus scortea, ea quæ ex corio et pellibus sunt facta. Inde in aliquot sacris ac sacellis scriptum habemus, ne quid scortem adhibeatur, ideo ne morticinum quid adsit. In Atellanis licet animadvertere rusticos dicere, se adduxisse pro scorto pelliculam.' *Dac*.

Scorteum^{19 h} pelliceum, in quo sagittæ reconduntur, appellatum ab eadem causa, qua scortum: σκύτος enim Græce pellis dicitur: unde scuticæ et scuta, quia non sine pellibus sunt.

Scorteum ab eadem causa qua scortum vocabatur [FEST. pelliceum, in quo sagittæ reconduntur, ab eo quod ex pellib. factum est, quia pellibus nomen a σκύτος, quod pellis. Unde scuticæ, et scuta, quia non sine pellibus sunt.]

Scryptæ dicebanturⁱ nugatoriæ, ac despiciendæ mulieres, ut ait Verrius,²⁰ ab iis quæ screa iidem appellabant, id est, quæ quis excreare solet quatenus id faciendo se purgaret. Titinius in Prilla: rectius, mecastor, Piculetæ Postume Lectum hodie stratum vidi scryptiæ muli.¹

Scryptæ nugatoriæ, ac despiciendæ mulieres. [PAUL. Scribas proprio nomine^k antiqui et librariorum et [FEST.

////////

19 Vet. lib. *Scrauteum*. Vide infra.—20 Vet. cod. unus.—1 Sic distinguendum, inquit Dac. Titinnii distichon, *Rectius mecastor Piculetæ postumæ Lectum hodie stratum vidi scryptæ mulieris*.

NOTÆ

^b *Scorteum*] A Græco γῆτρον, scrotum, scrotum; et scrautum. Fest. *Scrautum pelliceum*: ita legendum olim judicavi sola conjectura ductus, quam postea mihi stabilivit codex vetus V. CL. Josiæ Merceri, qui fuit olim Danielis: *scrautum*, inquam, habet, non *scroteum*, ut vulgo legitur: sed verum *scrautum* esse ex Græco γῆτρον. At *scrautum* pro *scrotum*, ut 'aurichalcum' pro 'orichalcum,' &c. *Salm. in Solin.* Sed *scorteum* plane Schedæ: neque dubito eam esse veram lectionem. *Scorteum* autem ideo pharetra vocabatur, quia omnia, quæ ex corio fiebant et pellibus, scortea dicta sunt. Verum quidem est *scrautum* dictum fuisse. Gloss. Philoxeni: 'scrautum, θήκη δερματίνῃ βελῶν.' id est, 'theca pellicea sagittarum.' Sed *scrautum* pro *scrotum*, quod pro *scor-*

tum: ut supra; contra quod viris doctissimis visum est. Dac.

ⁱ *Scryptæ dicebantur*] Apud Varro- nem legitur *scraciæ*, vel, ut in nonnullis, *scraciæ* et *scractiæ*: apud Nonium *scryptæ*. *Scryptæ* autem, vel *scractiæ* Scalig. deducit ab antiquo *scracere*, hoc est, excreare. Plant. in *Nervolaria*: 'Scryptæ, scrupedæ, strictivellæ, tantulæ.' Turnebus vero *scraciæ* amplectitur, ut sint quasi *scraciæ*, hoc est, non minus quam screa et sputa contemnendæ. *Idem*.

^k *Scribas proprio nomine*] Scribæ dicebantur doctores quilibet et viri docti: ut Græce γραμματεῖς. Sic in sacris literis scribæ doctores legis. Hoc nomen postea datum scribis publicis, quos vulgo dicimus *notaires*. *Idem*.

poëtās vocabant; at nunc dicuntur scribæ quidem librarii, qui rationes publicas scribunt in tabulis: itaque, cum Livius Andronicus bello Punico secundo scripsisset carmen, quod a virginibus est cantatum, quia prosperius respublica populi Romani geri cœpta est, publice attributa est (et) in Aventino ædis Minervæ, in qua liceret scribis histrionibusque consistere, ac dona ponere in honorem Livii, quia is et scribebat fabulas, et agebat.

Scriptum lapidem ¹ esse ait, et ita vocari, Antistius Labeo in agro Menullino, ubi ² divinam rem facerent.

Scripturarius ager ^m publicus appellatur, in quo, ut pecora pascantur, certum æs est: quia publicanus scribendo conficit rationem cum pastore.

Scrapi dicuntur aspera saxa, et difficilia attrectatu: [PAUL. unde et scrupulosam rem dicimus, quæ aliquid in se habet asperum.

*Scrapi*ⁿ dicuntur aspera saxa et difficilia, *petræ etiam* [FEST.

//////////

² Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *ubi scribæ*. In vet. cod. utrumque deest. Pro *facerent* vet. cod. *faceret*.

NOTÆ

¹ *Scriptum lapidem*] De eo nil alibi me legisse memini. Dictus forsan scriptus lapis, quod ad eum scribæ sacra facerent, ita ut post vocem *ubi* vox *scribæ* ponenda sit. De agro Menullino nil alii scriptores. *Idem*.

^m *Scripturarius ager*] Populi Romani tria fuere vectigalia: Decima, portorium, et scriptura. *Decima*, quod ex agricultura capiebatur, quia agri publici ea tantum lege aratoribus dabantur, ut decimas populo Rom. penderent. *Portorium*, quod ex importatione et exportatione mercium. *Scriptura* denique, quod ex pecore: nam cum sylvæ essent populi Romani, qui in sylvis publicis pecus pascebant, numerum pecoris apud Publicanum, qui sylvas illas redemerat, profitebantur; et contra publicanus

in codices eundem numerum referebat, et in singula capita certam pecuniam pro pastione ab aratore exigebat. Et inde ille ager scripturarius dicebatur. *Idem*.

ⁿ *Scrapi*] *Scrapius* a Græco σκῆπος. *Scrapi*, saxa aspera, invia, naufragiis infamia. Versum Ennii affert Nonius in ‘scapres:’ ‘Scrupeo investita saxo atque ostreis quam exceperant.’ Festi scriptura propius a vera recedit: legendum enim, *scrupreo investita saxo atque ostreis, squale scapre*. Queritur Andromeda se desertis locis ceto expositam, saxis asperis atque ostreis undique circumdatam, squale scabreque, et inculta vastitudine, ut Pacuvius in *Teucro*. *Idem*.

attrectari insuetæ aut naufragiorum pollutæ scelere. Ennius in Ardromacha : Scrupeo investita saxo, atque hostreis, quam excaprent : unde scrupulosam rem dicimus quæ aliquid habet in se asperi : Cornelius Sisenna Historiarum lib. IIII. Hic tum injectus est levis scrupulus et quædam dubitatio.

Scurræ ° vocabulum Verrius ineptissime aut ex Græco tractum ait, quod est σκυρράζειν,³ aut a sequendo : cui magis adsentitur, quod et tennioris fortunæ homines, et ceteri alioqui, qui honoris gratia prosequerentur quempiam, non antecedere, sed sequi sint soliti : quia videlicet dicat Lucilius : Cornelius Publius noster Scipiadæ dicto, tempusque intorquet in ipsum Oti, et deliciis, luci effictæ, atque cinædo. Et sectatori adeo ipsi suo,

3 Scal. legendum monet συγκυρεῖν. In contextu tamen habet σκυροῦζειν.

NOTÆ

° *Scurræ*] Non dubium, quin legendum sit συγκυρεῖν. ut *Scurra* dictus sit, quasi *Secura*, aut *Sicura*. Versus Lucilii mendosi sunt : qui fortasse ita melius legentur : *Corneliu' Publiu' noster Scipiades dicto, penitusque interuenit ipsi Molli, et deliciis Luci, effigiæ, atque cinedo, Et sectatori adsiduo quo rectiu' dicas, Ibat forte domum, sequimur multi, atque frequentes.* Facetus poëta ait Scipionem interuenisse rixæ et dictis nescio ejus molli et cinedi, sectatoris ejusdam Lucii, atque adeo deliciarum, et imaginis, ac propemodum effigiæ ipsius. Antiqua consuetudine cum scriptum esset *efficiæ* pro *effigie*, factum, *effictæ*. Glossarium *Scurræ* interpretatur, δρακιστήν. et *Scurrari*, δρακίζειν. Inuenio et *Scurras* κομπᾶς dictos. Dio in *Pertinace* : κομπᾶς τινὰς καὶ γελοιοποιοὺς αἰσχιστα μὲν τὰ εἶδη, αἰσχλῶ δὲ τὰ ὀνόματα, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ἔχοντες. Isidori Glossæ : ' *Scurrula*, qui

incopriat.' Suetonius Claudio : ' Interdum ferula flagrove, velut per ludum, excitabatur a copreis.' Hæc est veterum tam antiquitus exensorum, quam manu scriptorum lectio. Primus Beroaldus *Tropeis* legit : inepto sensu. Turnebus *Copreis* ex veteri codice animadvertit ; ignoravit tamen quid essent *Coprei* : et ut sententiam suam adstruat, interpunctiones turbat, ac confundit. Atqui *Coprei*, nihil aliud quam *Scurræ*, qui per ludum excitabant eum. Cui enim alii impune licuisset, nisi scurris ? *Jos. Scal.* Verum idem Scaliger, ut in suis ad Lucilium notis monuit doctissimus Donza, hanc suam tertii versus emendationem verso stylo confodit, in ejusque locum substituit : *Molli et deliciis et Lucifugæ, atque cinædo.* Scriptum enim fuisse antumbat, *Lucifugæ* pro *Lucifugæ*, more antiquo. *Dac.*

quo rectius dicas. Ibat forte domum, sequimur multi, atque frequentes. Cum secutos videri velit, ob eorum jurgia, non ob adsectum officium.

Scutulum tenue, et macrum, et in quo tantum exilis [PAUL. pellicula cernitur.

Scutulum^p tenue et macrum dicitur ex Græco: ut cum [FEST. dicimus scutulum hominem, exilem aliquem demonstramus in quo pellicula tantum: in pompa aliud dicimus Scutulum, ut videatur scutulum de scrutilo derivatum detrита r litera, sitque is, qui virtute potest scrutari. Sed ex Græco nomen factum, scutilosum coriarium significamus.

Sed⁴ pro sine^a inveniuntur posuisse antiqui. [PAUL.

Secespita cultrum ferreum oblongum manubrio eburneo, rotundo, solido, vincto ad capulum auro, argentoque, fixo^s clavis æneis, ære Cyprio, quo Flamines, Flaminicæ virgines, Pontificesque ad sacrificia utebantur: dicta autem est secespita a secando.

Secespitam^r esse Antistius Labeo ait cultrum fer- [FEST.

4 Docti viri emendant *Se*.—5 Vet. lib. *fixum*.

NOTÆ

^p *Scutulum*] Sensus est: Scutulus dicitur homo macer qui totus pellis est, nam σκύτος, pellis. At in pompa triumphali scilicet Manducus homo scutulus dici videtur, quasi scrutilus, qui potest scrutari. Etsi ibi etiam nomen Græcum est, σκύτιλος a σκύτος, quia homo ille nihil aliud erat quam pellis. Vide ‘manducus,’ ‘citeria,’ et ‘petreia.’ *Idem*.

^a *Sed pro sine*] Docti viri emendant *se*, quia scilicet videbant ‘se dolo malo’ dici. Verum tamen *sed* pro *sine* Veteres dicebant. Cujus rei fidem fecerit vetustissima lex, quæ extat in Bibliotheca regia: EI. PRIMO. QUOQUE. DIE. QUÆSTOREM. SOLVERE. JUBETO. QUÆSTORQUE. EAM. PECUNIAM EIS. SED. FRUDE. SUA. SOLVITO. Item

in columna Duillia, semper legitur, ALTOD. MARID. DICTATORED. Vide in ‘suadted.’ Quare nil mutandum. *Jos. Scal.*

^r *Secespitam*] Priorem notionem iisdem verbis Servius lib. iv. *Æneid.* ‘Secespita autem,’ inquit, ‘est culter oblongus ferreus, manubrio eburneo rotundo, solido, vincto ad capulum argento, auroque, fixo clavis æneis, quo Flaminicæ virgines pontificesque ad sacraria untuntur, eaque jam sacra est. Appellatur autem secespita a secando.’ Sueton. *Tib.* cap. 25. ‘Nam et inter pontifices sacrificanti simul pro secespita plumbeum cultrum subjiciendum curavit.’ Altera notio est cum secespita sumitur pro reticulo æneo sive cancellis, in quo

reum, oblongum, manubrio, rotundo, eburneo, solido, vincto ad capulum auro argentoque, fixum clavis æneis ære Cyprio, quo Flamines, Flaminicæ virgines, pontificesque ad sacrificia utuntur, eadem alias dicitur, qua in sacrario utuntur: sacraria namque in templis⁶ reticulo⁶ æneo olim sepiebantur, in quo tubæ relictæ sunt, per quas manibus sacra tangere licet: est hoc in templo bonæ Deæ: sed et aliis in locis: et sunt velut repagula⁷ quædam, ita secespita dicuntur duobus modis.

Secespitam alii securim, alii dolabram æneam, alii [PAUL. cultellum putant.

Secessiones,⁸ narrationes.

Secium libum est, quod secespita secabatur.

Secius⁹ est, quod secespita secatur libum seu pla- [FEST. centa quæ soleat necessariis sacrificiis adhiberi.

Seclusa sacra dicebantur,⁹ quæ Græci mysteria appellant.

////////

6 Ed. Scal. *rediculo*.—7 Ead. ed. *repacula*.—8 *Sectiones* scriptum esse censet Duc.—9 Idem legendum monet ut in Epitom. *Secium*.

NOTE

tubæ, id est, canales sive foramina relictæ sunt, ut et hodie in sacris ædibus, in tribunalibus, et alibi fieri videmus. *Duc*.

⁶ *Sacraria namque in templis*] Sacrarium templi locus secretior, ut adytum, ad quem nulli erat aditus, nisi sacerdoti. Servius ad lib. II. Æneid. In eo res sacræ reponebantur. Ulpian. D. L. I. Tit. 8. Sacrarium, inquit, est locus, in quo sacræ res ponuntur, quod etiam in ædificio privato esse potest. Sepiebatur autem sacrarium secespita, hoc est, reticulo quodam æneo, in quo tubæ seu tubi relictæ erant, per quos manibus sacra tangere licebat. Atque huiusmodi secespita ntebantur, tum in sacrariis quæ erant in templis, tum in iis, quæ erant in aliis locis, erantque secespitæ velut repagula quædam: quod autem in templo Bonæ Deæ addidi-

mus, intelligendum est non de sacrario Bonæ Deæ quod ultra Bovillas in via Appia fuit, sed de sacrario eo quod fuit in æde Bonæ Deæ in Aventino. Cujus P. Victor facit mentionem. Potest etiam hic locus ita resarciri: *Est secespita in templi sacrariis. Sed et in aliis locis, et est velut clathrata fenestra. Ita secespitæ dicuntur duobus modis.* Fulv. Ursin.

¹ *Secessiones*] Secere, dicere. 'Inseque, musa, virum versutum.' Livius Andronicus principio Odysseæ. *Jos. Scal.*

Secessiones] Scripserat Fest. *Sectiones*. Vide 'insequo.' *Duc*.

⁹ *Seclusa sacra dicebantur*] Quæ a profanis clausa sunt et separata. Ceteris autem sacra intelligenda sunt. Vid. ad illud Horat. 'vetabo qui Cereris sacra vulgarit,' &c. *Idem*.

Secordiam quidam pro ignavia posuerunt. Cato [PAUL. pro stultitia posuit: compositum autem videtur ex se, quod est sine, et corde.

Secordiam ^x quidam pro ignavia posuerunt: M. Cato [FEST. pro stultitia posuit *Originum lib. VII.* cum ait . . . . . i . . . im-
mensam *timiditatem*, ac *Secordiam* causa erat ne quid negotii publici, vel privati gereretur; compositum autem videtur ex se, quod est sine, et corde.

Sectarius vervex,^y qui gregem agnorum præcedens ducit.

Sectio,^z persecutio juris. [PAUL.

Sectores,^a et qui secant, dicuntur, et qui empta sua persequuntur.

NOTÆ

^x *Secordiam*] *Secordia*, pro quo postea *Socordia*, ut 'sebrinus' post 'sobrius.' Gloss. 'socors, ἀκαρδίας, ἀφρων,' hoc est, sine corde, stultus. *Socordia* a *segnitia* eo distinguit Donat. quod animum *secordia*, *segnitia* vero corpus spectet. 'Segnitia,' inquit, 'ad agendum, socordia ad considerandum.' Supplendum in verbis Catonis, *Quod ostenderetis immensam, &c.* vel quid simile. *Idem.*

^y *Sectarius vervex*] Quasi sectæ princeps, quia gregem ducit. *Plaut. Capt.* 'Qui Petroni nomen induunt verveci sectario.' *Idem.*

^z *Sectio et Sectores*] *Ascon. lib. III.* *Verrin.* Sectorem dicit æstimatorem, redemptoremque bonorum damnati, atque proscripti, qui spem sectans lucri sui bona omnia auctione vendit, et semel infert pecuniam vel ærario, vel sociis. *Sectio* autem est ea redemptio. *Cicero Philip. II.* 'Hasta posita pro æde Jovis Statoris bona Cn. Pompei Magni voci acerbissimæ subjecta præconis. Qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inventus est nemo præter Antonium:' et postea, 'Cum sector sis isto loco natus:' deinde: 'cum Cn.

Pompei sector, non te execrandam populo Ro.' &c. Ex his vides Pauli epitomen nimis concisam esse in horum verborum interpretatione. *Ant. Aug.*

Sectio] Ipsa actio, cum scilicet alienj bona publicantur. *Cicer. Philipp. II.* 'expectantibus omnibus quisnam esset tam impius, tam demens, tam Diis hominibusque hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inventus est nemo præter Antonium, præsertim cum tot essent circa hastam illam qui alia omnia auderent.' *Dac.*

^a *Sectores*] Neque hæc satis declarant, quid sit *Sector*, neque auctor Glossarii: '*Sector, βιάτης.*' *Jos. Scal.*

Sectores] *Sectores*, a sequendo, ii sunt, ut *Asconii* verbis utar, 'Qui spem lucri sui secuti, bona condemnatorum semel auctionabantur, proque his pecunias pensitabant singulis, in posterum pro compendio suo singula quæque pecunia populo vendituri.' *Sectores* vero a secando dicuntur, qui aliquid secant. Ad utramque significationem allusit *Cic.* '*Sectores* collarum ac bonorum.' Ubi male quidam *Codd.* habent *sectatores.* *Dac.*

Secundæ res ^b non a numero dicuntur, sed quia, ut velimus, sequantur.

Secus, ^c aliter: haud secus, non aliter.

Secus Valgius putat ^d ex Græco, quod est ἐκδς, [FEST. dictum: absurde scilicet: significat enim aperte aliter exemplis omnium fere, qui eam vocem usurpant.

Sediculum, ¹⁰ e sedile.

[PAUL.

Sedum, ^f alii sadum, appellant herbam, quam Opi- [FEST. lius Aurelius sesunium vocari ait, eamque in tegulis seri, nec quamobrem id fiat, indicat.

Seges ^g dicitur ea pars agri, quæ arata, et consita est, a serendo videlicet.

Segesta ^h quæ nunc appellatur, oppidum in Sicilia est,

10 Vet. lib. *Sediculam*.

NOTÆ

^b *Secundæ res*] Hoc est, *prosperæ*: nam *secundus* pro *prospero* dicitur a sequendo. *Secundus* vero de numero, a *secundum*, quod a *secus*. Hæc fuit Pauli vel Festi sententia. Quanquam et utraque notione *secundus* a *sequendo* recte deducitur. *Idem*.

^c *Secus*] Vide 'Sexus.' Charis. lib. I. ait *secus* pro *sexu* dici, et adverbium significare 'aliter.' Ceterum quod vulgus usurpat, 'Seens illum sedi,' hoc est, secundum illum, et factum, et sordidum est. Hæc ille. *Ant. Aug.*

Secus] Non 'aliter' tantum significat, sed etiam 'juxta,' 'prope.' Unde in Gloss. 'Secus, ἐτέρως καὶ πλησίον.' 'Secus, aliter, et prope.' *Dac.*

^d *Secus Valgius putat*] Cum Valgius *secus* duxit a Græco ἐκδς, hoc est, longe, cum eo respexisse crediderim, quod dum quis aliter quippiam facit quam debet, is tum ab officio suo videtur recedere. *Idem*.

^e *Sediculum*] A *sede*, ὑποκοριστικῶς, *sediculum*. *Idem*.

^f *Sedum*] Stulte quærit, quare se-

dum seratur in tegulis, putans scilicet ob religionem potius, quam naturam illius herbæ, hoc fieri. *Jos. Scal.*

Sedum] Alio nomine, Jovis caulis, sempervivum, Jovis barba dicitur. Gall. *Jonbarbe*. Et in tegulis nasci amat. Quare stulte quærit Festus cur in tegulis seratur, putans scilicet ob religionem potius, quam naturam illius herbæ, hoc fieri. Quanquam alieni me legisse videor Veteres eam in tegulis serere solitos fuisse: quippe cui vim aliquam sedandorum fulminum inesse crederent. *Dac.*

^g *Seges*] Proprie de frumento, sed per Metonymiam de terra ipsa arata et consita. Sic Varr. de R. R. 'seges dicitur quod aratum satum est, arvum quod aratum, nondum satum.' Verumetiam de terra simpliciter, quæ neque arata, neque sata sit. Virgil. lib. IV. Georg. 'Nec pecori opportuna seges nec commoda Baecho.' *Idem*.

^h *Segesta*] Vide 'Beneventum.' *Ant. Aug.*

Segesta] 'Segesta est oppidum

quod videtur Æneas condidisse, præposito ibi Egesto, qui eam Egestam nominavit. Sed præposita est ei s litera, ne obscæno nomine appellaretur,ⁱ ut factum est in Malevento,^k quod Beneventum dictum est, et in Epidamno,^l quod usurparunt Dyrrhachium.

Segnitia^m dicitur quod sine nitendo quid utile, aut honestum. Terentius: *Enimvero nihil loci est segnitiae, neque socordia.*

Segnitia dicitur, quod sine nitendo quid utile, aut [PAUL. honestum. Terentius: Enimvero, Dave! nihil loci est segnitiae, neque socordiae.

Seliquastra,ⁿ genus sedilium.

NOTÆ

pervetus in Sicilia, Judices, quod ab Ænea fugiente a Troja, atque in hæc loca veniente, conditum esse demonstrant.' Cic. iv. in Verr. Virgil. Acestam nominat ab Aceste quem ibi Æneas reliquit: 'Urbem appellabant permissio nomine Acestam.' Verum Strabo lib. vi. eam conditam docet ab iis qui cum Philocteta in agrum Crotoniatum venerunt, missis ab eo in Siciliam cum Ægesta Trojano. De Æceste autem sive Ægesta quem Sylvia Ægesta Hippotæ Trojani filia, a Criniso amne in canem mutato compressa, edidisse dicitur, hic piget referre. Vide, si lubet, Serv. ad 1. Æneid. 10. 554. Et lib. v. 30. et Salmas. in Solin. p. 3. Illud constat, Segestem urbem in colle sitam fuisse, ut omnes fere veterum Sicanorum urbes. Fazell. Decad. 1. lib. vii. cap. 3. 'Segesta urbs vetusta, in colle undique prærupto jacens.' Unde eam Doctissimus Bochartus non ab Aceste sive Ægesta, sed a Punico Sakkesta dictam putat. *Idem.*

ⁱ Ne obscæno nomine app.] Propter similitudinem scilicet vocis *Egesta*, et *Egestas*, paupertas: obscænum autem, dirum, infaustum. 'Obscænæ-

que volucres.' Virg. *Idem.*

^k Ut factum est in Malevento] Vide 'Beneventum.' *Idem.*

^l Et in Epidamno] Mela de situ orbis lib. ii. cap. 3. 'Urbiū prima est Oricum, secunda Dyrrhachium, Epidamnus ante erat. Romani nomen mutavere, quia velut in damnum ituris, omen id visum est.' Verum de appellationibus Epidamni et Dyrrhachii, vide præter alios Dionis locum singularem, lib. xli. *Idem.*

^m Segnitia] Terent. in Andria. *Ant. Aug.*

Segnitia...] Omnia constant ex Epitom. distinctione: tamen locus ita juvandus est: *Quod sine nitendo quid utile aut honestum?* cum interrogationis nota. Segnitiae a *se*, hoc est, *sine*, et *nitior*, ut *segnis* dicatur qui non nititur ad id quod utile est aut honestum. Locus Terent. est act. 1. sc. 3. Vid. 'secordia.' Eadem mente apud Plautum, Asinar. 'Quin tu socordiam omnem rejice, et segnitiam amove.' *Dac.*

ⁿ Seliquastra] Pro *sediquastra*. *Idem* Varr. lib. iv. de L. L. 'ab sedendo appellatur sedes, sedile, sedum,' (bene alii *solum*), 'sellæ, seliquastrum.' *Idem.*

Seliquastra sedilia antiqui generis appellantur, D [FEST. litera in L conversa, ut etiam in sella factum est, et sub-sellio, et solio, quæ non minus a sedendo dicta sunt.

Sellæ curulis^o locus in circo datus est Valerio dictatori posterisque ejus¹¹ honoris causa, ut proxime sacellum Murciæ spectarent, unde aspiciebant spectacula magistratus.

Sementinæ feriæ^p fuerunt institutæ, quâsi ex iis [PAUL. fruges grandescere possint.¹²

Semis, semodius,^q semuncia ex Græco trahuntur, [FEST. sicut et alia nonnulla, quæ S literam pro aspiratione eo-

////////

11 Ed. Seal. 'posterinsque ejus.'—12 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit possent.

NOTÆ

^o Sellæ curulis] Hæc ignoramus. Ant. Aug.

Sellæ] Puto: Sellæ curuli locus in circo, item proximo lictori, posterioribusque lictoribus proxime sacellum Murciæ fuit, de quo loco despiciebant spectacula magistratus. Neque id abhorret a consuetudine Romana, ut magistratus in sella curuli qui ludos ederet, aut alius quivis, ad primas metas staret. Nam ad eas Dæ Murciæ sacellum fuisse ait Tertullianus. Non improbo tamen, ad sacellum Mercurii. Nam et ad circum maximum fuit ædes ejus Dei. Jos. Scal.

Sellæ curulis] Idem Livius lib. II. 'Valerio,' inquit, 'dictatori super solitos honores locus in Circo ipsi posterisque ad spectaculum datus.' Ideo autem proxime sacellum Murciæ, quia illud erat in Circo, ubi Metæ sive oppidum. Varr. lib. IV. 'In Circo primo nude mittuntur equi, nunc dicuntur Carceres. Nævius oppidum appellat. Carceres dicti quod coërentur equi, ne inde exeant antequam magistratus misit: oppidum quod a muri parte pinnis turribusque carceres olim fuerunt. Scripsit

Poëta: dictator ubi currum insidet, pervelitur usque ad oppidum. Intimus Circus ad Martium vocatus, ut Procilius aiebat, ab urceis; quod is locus esset inter figulos. Alii esse dicunt a murteto declinatum, quod ibi id fuerit. Cujus vestigium manet quod ibi Sacellum etiam nunc Martiæ Veneris.' Ubi notandum versum illum quem Varro adducit ex Poëta, sive ille Nævius, sive Ennius sit, ex hocce Festi loco fortasse lucem capere: per Dictatorem enim Valerium intelligit, per currum, sellam Curulem.' Dac.

^p Sementinæ feriæ] Conceptivæ erant, non statæ. Varr. lib. V. 'Sementinæ feriæ, dies is qui a Pontificibus dictus, appellatur a semente, quod sationis causa susceptæ.' Die 24. Januarii celebrabantur. Et tunc sacra, in æde Telluris, Telluri fiebant et Cereri. Vide Ovid. lib. V. et Varr. de Re Rust. lib. I. cap. 2. Idem.

^q Semis, semodius] Semis, semodius, semuncia a Græco ἡμι dueuntur, et pro aspiratione habent S, qua ratione et multa alia. Idem.

rum habent, ut, ἑπτὰ septem, ὕλη sylva : sic ista ab eo, quod illi dicunt ἑμισυ, declinata sunt.

Semis, semodius, *semuncia*, qua ratione ex Græco [FEST. *trahuntur alia*, quod S literam pro aspiratione eorum habent, ut ἑπτὰ septem, ὕλη sylvæ, sic ista ab eo, quod illi ἑμισυ dicunt, *declinata videntur*.

Sempronia^r horrea qui locus dicitur, in eo fuerunt lege Gracchi, ad custodiam frumenti publici.

Senacula^s tria fuisse Romæ, in quibus Senatus haberi solitus sit, memoriæ prodidit¹³ Nicostratus in libro, qui inscribitur de Senatu habendo : unum, ubi nunc est ædis Concordiæ,^t Capitolium, et Forum, in quo solebant magistratus D. T. cum senioribus deliberare : alterum ad portam Capenam : ^u tertium citra ædem Bellonæ,^x in quo

////////

13 Vet. cod. *rodidit*.

NOTÆ

^r *Sempronia*] Videtur repetendum esse verbum *horrea* post verbum *fuerunt*. Loquitur autem de lege Frumentaria C. Gracchi, de qua Cicero Tusc. lib. III. et Flor. epit. 60. *Ant. Aug.*

Sempronia horrea] *Lege Gracchi*, legem frumentariam intellige, quam tulit C. Sempronius Gracchus. Livius, Florus, et alii. *Dac.*

^s *Senacula*] Notæ D. T. significant *Duntaxat*. Infra : 'Simpludearia funera sunt, quibus adhibentur D. T. ludi,' hoc est, *Duntaxat*. *Jos. Scal.*

Senacula tria fuisse] 'Senaculum vocatum ubi Senatus, aut ubi seniores consisterent, dictum ut γεροντοία apud Græcos,' Varr. lib. IV. de L. L. *Dac.*

¹ *Unum, ubi nunc est ædis Concordiæ*] Meminit Varro loco supra citato : 'Senaculum supra Græcostasin, ubi ædes Concordiæ, et Basilica Opimia.' Infra notæ D. T. significant *Duntax-*

at : male igitur qui earum loco substituant D. R. hoc est, *de Repub.* vel eas interpretantur, *Dicit Titinius*. Idem.

^u *Alterum ad portam Capenam*] Liv. lib. XXI. 'Consules,' inquit, 'edixerunt quoties Senatum vocassent, uti Senatores quibusque in Senatu dicere sententiam liceret, ad portam Capenam convenirent.' Idem.

^x *Tertium citra ædem Bellonæ*] Quid *citra ædem Bellonæ*? Immo *intra ædem Bellonæ*. Liv. lib. XXXVIII. 'Ipse' (Pub. Scipio) inquit, 'decem navibus Romam rediit : et Senatu extra urbem dato in æde Bellonæ, quas res in Hispania gessisset, disseruit.' Ex quibus etiam illud animadvertitur, in ea æde non legatis tantum exterarum nationum Senatuum dari solitum fuisse : nam et Magistratibus qui ad urbem dicebantur, datus est. Idem.

exterarum nationum legatis, quos in urbem admittere nolebant, senatus dabatur.

Senaculum locus Senatorum.

[PAUL.

Senatores a senectute^y dici satis constat, quos [FEST. initio Romulus elegit centum, quorum consilio Rempub-
licam administraret. Itaque etiam patres appellati sunt, et nunc cum senatores adesse jubentur, quibusque^z in senatu sententiam dicere licet: quia ii, qui post lustrum conditum ex junioribus magistratum ceperunt, et in senatu sententiam dicunt, et non vocantur senatores ante, quam in senioribus sunt censi.

Senatus decretum a consulto^a Ælius Gallus sic distinguit, ut id dicat particulam quandam esse senatus consulti, ut

NOTÆ

^y *Senatores a senectute*] *Senatores*, a *Senatu*, *Senatus*, a *senibus*. Ovid. v. Fast. 'Nomen et ætatis mite Senatus habet.' *Idem*.

^z *Et nunc cum Senatores adesse jubentur, quibusque*] *Legerem, nunc cum Senatores adesse jubentur, additur, quibusque in Senatu, &c.* Ut apud eos factum est, qui hunc Festi locum laudant. Tamen et eam vocem facile poteris subintelligere. Edicti autem, quo Senatores vocabantur in Curiam, solennia verba fuere: QUI SENATO-RES, QUIBUSQUE IN SENATU SENTENTIAM DICERE LICET. Quæ, ut intelligantur, sciendum est: Primum eos demum Senatores fuisse qui a Censoribus lecti in Senatum essent, ut de summa Reipub. sententiam rogati loco et modo dicerent. Deinde fuisse etiam alios, qui quamvis a Censoribus lecti non fuissent, tamen pro jure magistratus, quem aut tum gerebant, aut ante gesserant, sententiæ in senatu dicendæ jus habebant. Vide plura apud Gell. lib. III. cap. 18. Eadem formula et in aliis edictis utebantur. Liv. XXIII. 'P. Cornelius Cos.' inquit, 'edixit, Qui senatores

essent, quibusque in senatu sententiam dicere liceret, quique minores magistratus essent, ne quis eorum ab urbe abiret.' *Idem*.

^a *Senatus decretum a consulto*] *Senatusconsultum* a *senatus* decreto ita differt, ut species a genere. Nam *senatusconsultum* est, quodcumque senatus de singulis pluribusve rebus aut hominibus censuit: *Decretum* autem est quod de singulis dumtaxat rebus, hominibusque senatus constituit, ut cum alicui provincia, honos, supplicatio decernitur. Præterea *senatus decretum* interdum appellabatur cum auctoritas tantum senatus erat perscripta, id est, quid senatus de re aliqua censuisset, quoniam *senatus* minus frequens fuisset, aut non loco, aut die legitimo habitus, aut intercessum esset, aut quid aliud censuisset, quo minus justum *senatusconsultum* fieret; quod postea, si id ipsum senatus sine ullo impedimento statuisset, et perscriptum ad ærarium detulisset, *senatusconsultum* dicebatur. Frequenter tamen decretum pro *senatusconsulto* accipitur apud historicos, et *jureconsultos*. *Idem*.

cum provincia alicui decernitur, quod tamen ipsum senatusconsulti est.

Senis crinibus^b nubentes ornantur, quod is ornatus vetustissimus fuit: quidam quod eo Vestales virgines ornentur, quarum castitatem viris suis sponoe . . . . . a ceteris.¹⁴

Senium^c a senili acerbitate, et vitiis dictum: posuit Cæcilius in Hymnide: Sine suam senectutem ducat, utique ad senium sorbitio.

Senonas,^d Gallos, Verrius ait, existimari appellari, quia

//////////

14 Ex doctorum virorum conjectura legendum monet Dac. *quarum castitatem viris suis spondent illibatam fore a ceteris.* Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *spondeant.*

NOTÆ

^b *Senis crinibus*] Seni crines dicuntur in capite matronæ Romanæ sexsertæ crinium vitta et crinibus ipsis implexæ, quas vulgus trecias vocat. Sic apud Martial. 'Portabat uxor rufa crinibus septem.' Nihil aliud significat, quam capillos in septem sertas distinctos, ut videmus matronas ornatas in veteribus numismatis. Puto autem supposititiam comam hic intelligi. *Jos. Scal.* Inde Plaut. in Mostell. act. 1. sc. 3. 'Soli gerendum censeo morem, et capiundos crines.' Pessime vero virum, alioqui doctissimum, video hæc *senis crinibus* accepisse, quasi matronæ crinibus hominis senis ornarentur. Pessime etiam Scalig. qui ad hunc morem retulit illud Martial. 'Portabat uxor rufa crinibus septem.' Nam Martialis facete uxorem rufulam calvam designat, quippe cujus capiti vix septem crines adhæreant. Gallice dices, *avec ses quatre cheveux.* Dac.

^c *Senium*] Cæcilius versus mendo non caret. *Ant. Aug.*

Senium] Versus Cæcilius, quem viri docti corruptum putant, non minus sanus est quam qui maxime: *Sine Delph. et Var. Clas. Pomp. Fest.*

suam senectutem ducat, utique ad senium sorbitio. Ait Comicus poëta, 'permitte ut is quiete et tranquille trahat suam senectutem, nam certe cum ad senium pervenerit, sorbitio eum tollet.' Ubi per sorbitionem ad veterum morem allusit, qui majorem annis sexaginta de ponte in Tiberim deturbabant, unde natum proverbium 'sexagenarios de ponte,' vel quod verius puto, ad Ceorum legem allusit poëta, qua majores annis 59. sorbitione cicutæ e vita tollebantur, ut reliquis victus sufficeret. Hujus legis meminit Menand. *Καλὸν τὸ Κέλων νόμῳ ἐστι, Φανία, 'Ὁ μὴ δυνάμενος ζῆν καλῶς, οὐ ζῆ κακῶς.* Hoc est, 'Bellum hoc Ceorum institutum est, Phania, Qui non potest vivere bene, non vivit male.' Vide Strab. lib. x. pag. 486. edit. Casaub. Vid. et Ælian. lib. iii. cap. 37. Notabis præterea in versu Cæcilius, senectutem esse ante senium constitutam, contra quod quibusdam visum est, qui *senium* properatam senectutem interpretantur. Dac.

^d *Senonas*] Quasi ξένους. Alludere videtur Liv. lib. v. sect. 35. 'Tum

novi venerint ex transalpina regione *ac primum appellatos* ξένους: postea Senonas.

Sentes,^e cum constet esse spinas, et Afranius in Abducta dixerit: quam senticosa^f verba pertorquet turba,¹⁵ pro spinosis accipi debet.

Sentinare,^g satagere, dictum a sentina: quia multam aquam¹⁶ navis cum recipit, periclitatur. Cæcilius in Æthione:

Cum Mercurio capit consilium, postquam sentinat satis.

Sentinare satagere, dictum a sentina navis, quam [PAUL. quis ut aqua liberet, evacuare contendit. Itaque sentinare, subtiliter periculum vitare. Cæcilius: Capit consilium, postquam sentinat satis.

Seplasia^h *forum Capuæ in quo plurimi unguentarii* [FEST.

////////

15 Alii legunt *lupa*.—16 Vet. cod. *quam multæ aquæ*.

NOTÆ

Senones recentissimi advenarum, ab Utente flumine usque ad Æsim habuere.' Servius etiam prius ξένους, postea Senonas quasi ξένους dictos innuit. Sed non quia novi venerunt ex Transalpina regione, sed quod Bacchum hospitio receperunt. 'Senones,' inquit, 'qui Senones dicti sunt quod Liberum patrem hospitio recepissent.' *Idem*.

^e *Sentes*] Verbum *turba* mendosum esse ait Faërnus: ratio enim carminis iambum vel pyrrhicium postulat. *Ant. Aug.*

Sentes] Glossarium: 'Sentes, ἄκανθα,' id est, spinæ. *Dac.*

^f *Quam senticosa*] Lege, ut viri dociti: *Quam senticosa verba pertorquet lupa*. Versus enim trimeter est, et in fine debet esse iambus. *Lupa* autem est meretrix. Glossarium: 'lupa, ἑταῖρα καὶ λύκαινα,' id est, 'lupa, amica, item lupus fœmina.' Jan. Gulielmus legebat, *pertorquet truō*. *Truones* scomma in enormis nasi homines. *Idem*.

^g *Sentinare*] Gellius libro xix, cap.

1. 'Tum postea complorantibus nostris omnibus atque sentinantibus, dies quidem tandem illuxit: sed nihil de periculo atque sævitia remissum.' Ubi manifesto *sentinare* est, quod ait hic Paulus, periculum vitare. At in vulgatis codicibus contaminatissimus est locus ille. Sed proprie *sentinari* est satagere ad sentinam: unde *Sentinatores*, quibus cura sentinæ delegata in navi. Paulinus ad Macarium, de naufragio: 'Unum ex omni numero nautarum senem sentinando deputant.' Item: 'Quid huic, quæso, obfuit seni persona sentinatoris et in nautis vilissima?' *Jos. Scal.*

^h *Seplasia*] Platea Capuæ ita appellabatur; in qua unguentarii negotiari erant soliti. Peditan. in Pison. Verba autem Ciceronis a Festo relata sunt eadem illa, quæ Asconius interpretatur. 'Seplasia michercule, ut dici audiebam, te ut primum aspexit, Campanum Consulem repudiavit.' *Ant. Aug.*

erant, in *Pisonem* cujus meminit Cicero. *Seplasia me Hercule, ut dici* audiebam, *te ut primum aspexit, Campanum* Consulem repudiavit.

*Septentriones*¹ septem stellæ appellantur a septem bobus junctis, quos *triones* a terra rustici appellant, quod junctis simul terram arent, quasi *teriones*. Quidam a septem stellis, quod id astrum Græci Ἀμαξαν dicant, quia habet partem

NOTÆ

Seplasia] Infra agebatur de *Trionibus*, et *Septemtrionibus*: *Septemtriones septem stellæ appellantur, a bubus junctis, quos triones Veteres appellant, quod juncti arent terram, quasi teriones: quidam eas stellas plaustrum vocant, quod id astrum Græci Ἀμαξαν dicant, quia habet partem quandam temonis specie. Ennius: superat temo stellas.* Hæc Festus: intelligit autem locum Ennii ex *Iphigenia*, quem olim in conjectaneis illustravimus: 'Quid nocti' videtur? In altisono Cæli clipeo temo superat Stellas, sublime etiam Atque etiam cogens noctis iter.' Addunt docti viri in numismate veteri L. Lucretii Trionis expressam videri stellarum septem formam: et nos quoque ejusdem L. Lucretii duos argenteos vidimus, quorum copiam nobis fecit humanissimus vir Christophorus Neytternus Augustanus. In altero erat Luna Corniculata, et stellæ cum inscriptione, TRIO. LVCRETI. In altero Delfinus, et inscriptio L. LVCRETI. TRIO. Jos. Scal.

Seplasia] Vide Ascon. Sect. 11. Cicer. in *Pison*. Inde *seplasia* species omnes, et *seplasiarius*, παντοπώλης, speciarus, *espicier*. Vide infra post 'sterilam.' *Dac.*

¹ *Septentriones*] De *Septentrionibus* hæc intelligenda sunt: de quibus Varro lib. vi. de Ling. Lat. 'Has septem stellas Græci, ut Homerus, vocant Ἀμαξαν, et propinquum ejus signum Βοώτην: nostri eas septem stellas boves, et triones, et prope eas

axem. Triones enim et boves appellantur a bubulcis etiam nunc, maxime cum arant terram, e quis ut dicti valentes glebarii, qui facile proscindunt glebas, sic omnes qui terram arabant, a terra teriones, unde Triones ut dicerentur e detricto.' et postea: 'Possunt triones dici septem, quod ita sitæ stellæ, ut ternæ trigona faciant.' Hæc Varro, et Gell. lib. 11. c. 21. Eadem Festus hoc loco scripserat: tantum addit Ennii versus, qui non extant. Pro his substituam denarii mentionem L. Lucretii Trionis, in quo septem stellæ videntur. *Ant. Aug.*

Septentriones] Hæc ita olim odoratus sum ex Varronis lib. vi. 'Has septem stellas Græci, ut Homerus, vocant Ἀμαξαν, et propinquum ejus signum Βοώτην: nostri eas septem stellas, boves, et triones, et prope eas axem: triones enim et boves appellantur a bubulcis etiam nunc maxime cum arant terram: e quis ut dicti valentes glebarii, qui facile proscindunt glebas; sic omnes qui terram arabant, a terra, teriones; unde triones ut dicerentur e detricto. Temo dictus a tenendo: is enim continet jugum, et plaustrum appellatum, a parte totum, ut multa. Possunt triones dici septem, quod ita sitæ stellæ ut ternæ trigona faciant.' Hæc Varro. Triones potius dicti a *stria* quam proscindendo sulcos faciunt, *striones*, et s littera deperdita, *triones*. *Dac.*

quandam temonis specie. Unde ait Ennius superat temo
stellas. Sed et physici eum situm septem stellarum contem-
plati,¹⁷ septentriones dici aiunt, quod ita sunt sitæ septem
stellæ, ut ternæ proximæ specie efficiant velut trigona.

Septimontio,^k ut ait Antistius Labeo, hisce montibus feriæ
Palatio, cui sacrificium, quod fit, Palatuar dicitur. Ve-
liæ,¹⁸ cui item sacrificium. Fagutali,¹⁹ Suburæ, Cerma-
lo,²⁰ Oppio, Cœlio monti, Cispio monti. Oppius autem
appellatus est, ut ait Varro Rerum humanarum libro oc-
tavo, ab Oppita Oppio¹ Tusculano, qui cum præsidio
Tusculanorum missus ad Romam tuendam, dum Tullius
Hostilius Veios oppugnaret, consederat in Carinis,^m et
ibi castra habuerat: similiter Cispus¹ a Lævo Cispio
Anagnino, qui ejusdem rei causa eam partem Esquilias-
rum, quæ jacet ad vicum patricium versus, in qua regi-
one est ædis Mefitis, tuitus est.

Sacrificium, quod fiebat Romæ in monte Palatino, [PAUL.
Palatuar dicebatur.

Septimontiumⁿ appellabant diem festum, quod in septem

////////

17 Ed. Scal. 'conten... templati,'—18 Vet. cod. Villæ.—19 Ed. Scal. Faguali.—20 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit Gormalo.—1 Vet. cod. Cision.

NOTÆ

^k Septimontio] Vide infra. Mirum autem pro septem montibus octo hic numerari, Palatium, Velias, Fagutal, Suburam, Cermalum, Oppium, Cælium, Cispium. Nimirum Cispus et Oppius pro uno sumi debent; nam Esquilinum montem et Cispium et Oppium Veteres nominarunt auctore Verrio Flacco. Vide 'Cispins.' Id.

¹ Ab Oppita Oppio] Viri docti ab opitre oppio. Sed Varronis rerum humanarum libros desideramus. Id.

^m In Carinis] Regio urbis Carinæ inter lautissimas, juxta Cælium montem. Idem.

ⁿ Septimontium] Varro lib. v. de Ling. Lat. 'Dies Septimontium no-

minatus ab iis septem montibus, in quis sita urbs est: feriæ non populi, sed montanorum modo, ut Paganalibus, qui sunt alicujus pagi.' Mirum autem est hoc loco, et proximo, pro septem montibus octo loca urbis enumerari: Palatium, Velias, Fagutal, Suburam, Cermalum, Oppium, Cælium, Cispium montes. Vide Plutar. in Problem. Ant. Aug.

Septimontium] Septimontium dies festus appellatur mense Decembri, qui dicitur in Fastis Agonalia, quod in septem montibus fiunt sacra, Palatio, Velia, Fagutali, Subura, Cermalum, Cælio, Oppio, Cispio. Hæc Festus. Nam Varro disserens de festis, quæ in

locis faciebant sacrificium, Palatio, Velia, Fagutali, Subura, Cermalo, Cœlio, Oppio, et Cispio.

Septimontium dies appellatur mense Decembri, qui dicitur in Fastis Agonalia, quod ea die in septem montibus fiunt sacrificia; Palatio, Velia, Fagutali, Subura, Cermalo, Cœlio, Oppio, Cispio.

Sepulchrum ° est, ut ait Gallus Ælius, in quo mortuus sepultus est, quod antiqui bustum appellabant: hisque cippis, aut aliqua alia re, mortui causa designatus est intra quos sepultura est facta.

NOTÆ

mensem Decembrem incidebant, ponit et inter ea *Septimontium*. Agonalia vero eodem mense erant propriæ Idus Decembres, alia ab illis Agonalibus, quæ notant Fasti mense Januario. Hoc tantum interest, quod Agonalia sint ante Larentinalia; Varro vero Septimontium ponat post Larentinalia. De Septimontio habes et apud Tertullianum libro de Idololatria: 'Etiam strenæ captandæ, et Septimontium, et brumæ, et caræ cognationis honoraria exigenda omina:' ex quibus apparet non solum mense Decembri fuisse, quia is est brumæ mensis; sed etiam circa finem ejus mensis fuisse, quia proximum sit strenæ exigendæ, quod fiebat Kalendis Januariis. Quod disertius probatur ex Suetonio in Domitiano: 'Congiarium populo numorum trecentorum ter dedit, atque inter spectacula muneris largissimum epulum: septimontiali sacrorum quidem die senatui equitique panariis, plebei sportellis cum obsonio distributis.' Antea plane ignorabatur de hoc septimontiali die. *Jos. Scal.*

Septimontium] De eo sic Varr. lib. v. de L. L. 'Dies septimontium nominatus ab his septem montibus in quibus sita urbs est. Feriæ non populi, sed montanorum modo, ut paganalibus, qui sunt alicujus pagi.'

Atque post Larentinalia ponit: 'erant autem Larentinalia 10. Kalend. Januar.' Agonalia vero propriæ Idus Decembres. Quo die et Septimontium notatur in Kalend. Constantini Magni. Sed circa finem Decembris, adeoque post Larentinalia fuisse probant hæc Tertulliani ex libro de Idololatria: 'Etiam strenæ captandæ, et septimontium, et brumæ, et caræ cognationis honoraria exigenda omina.' Quia tunc proximum sit strenæ exigendæ, quod fiebat Kalendis Januariis. Id disertius probatur ex Suetonio in Domitiano cap. 4. 'Congiarium populo numorum trecentorum ter dedit: atque inter spectacula muneris largissimum epulum. Septimontiali sacro quidem senatui equitique panariis, plebei sportellis cum obsonio distributis, initium vescendi primus fecit.' Septimontium autem Romani ob inclusum pomæriis septimum collem primum celebravere. *Dac.*

° *Sepulchrum*] Vide 'bustum.' *Id. Sepulchrum*] Sepulchrum est, ut ait Gallus Ælius, ubi mortuus sepultus est: quod antiqui bustum appellabant: isque cippis, aut aliqua alia re, mortui causa designatus est, intra quos sepultura est facta. Hæc est Sex. Pompeii sententia. *Ant. Aug.*

Se quamque,^p seorsum quamque.

Sequester^q is dicitur, qui inter aliquos, qui certant, medius, ut inter eos convenerit, depositum ita tenet aliquid, ut ei reddat, qui id *deberi jure, sibi constiterit*. Cato in ea oratione, quam habuit de indigitibus: sinunt miseros perire, ut bona rapiant, aut si superstites petant, ut sequestro dent, et Plautus mercatore: Imo sic sequestro mihi data est.

Serilla^r Verrius appellari putat navigia Istrica² ac Liburnica, quæ lino ac sparto condensantur, a conserendo et contexendo dicta: quia dicat Pacuvius in Niptris: Nec ulla subcus³ cohibet compagem alvei, sed suta lino, et sparteis serillibus, cum περιφραστικῶς,⁴ et ficto vocabulo usus sit pro funiculis, qui sparto conseruntur.

Serilla^s navigia Istrica, quæ lino ac sparto conden- [PAUL. santur: a conserendo et contexendo dicta.

Serius Attius a sero comparavit: ait enim: Ne, si forte paulo quam tu, veniam serius.

Serius^t a sero videtur dictum.⁵ Attius in Amphy- [FEST. trione: Ne, si forte paulo, quam tu, veniam serius.

2 Vet. cod. *Histricia*.—3 Al. *subcus*.—4 Vet. cod. περιφραστικός.—5 Vet. cod. *setius*.

NOTÆ

^p *Se quamque*] Ergo suspicari saltem liceat in *seorsum*, vel *scorsus*, duas ultimas syllabas nil aliud esse quam vocis productionem. *Dac.*

^q *Sequester*] *Sequester* is dicitur, qui inter aliquos placuit, ut quod inter eos convenerit, teneat, idque ut ei reddat, cum id sibi *deberi constiterit*. Cato in ea oratione, quæ inscribitur de indigitibus: 'Sinunt perire, ut bona rapiant, aut si petantur, ut *Sequestro dent*:' et Plautus in *Mercatore*: 'Immo sic sequestro mihi data est.' Hæc vel Iuliussemodi Festus. Vide Gell. lib. xx. cap. ult. *Ant. Aug.*

Sequester] Gloss. 'Sequester, μεσίτης, εντρίτος, συνθηκοφύλαξ.' *Dac.*

^r *Serilla*] Optime Fest. contra Ver-

rium contendit *serilla* dici funiculos sparto consertos. Verba Pacuvii sic ordinanda: *Nec ulla subcus cohibet compagem alvei, Sed suta lino et sparteis serillibus. Alvei*, id est, navigii. De subscude vide infra in 'subscudes,' ubi eadem Pacuvii verba adducta sunt. *Idem.*

^s *Serilla*] Paulus in epitome id posuit, quod a Festo reprehenditur. *Ant. Aug.*

Serilla] Mira hic Pauli supinitas qui in sua epitoma posuit quod supra Festus reprehendit. *Dac.*

^t *Serius*] Scribe *Secius*, vel *Sequius*: alioqui ineptum est proscribere nobis *Serius*, tanquam ignotum verbum, quod vulgatissimum est. Adde quod

Sero sapiunt Phryges,^u proverbium est natum a Trojanis, qui decimo denique anno velle cœperant Helenam, quæque cum ea erant rapta, reddere Achivis.

Serpsit antiqui pro serpsit usi sunt: unde ser- [PAUL. pûlæ dictæ, quas nunc serpentes dicimus, ex Græco, quod illi ἐρπετᾶ, nos pro aspiratione eorum S litera posita, ut ἐξ, sex, ἐπτᾶ, septem.

Serpsit usi sunt antiqui pro serpsit,^x unde videntur [FEST. serpulæ dictæ, quas nunc serpentes dicimus ex Græco, quia illi ἐρπετᾶ, nos pro aspiratione eorum S litera posita, ut ἐξ, sex, ἐπτᾶ, septem.

Serpula serpsit, ait (idem) Messala, serpens inrepsit.

Serra^y præliari dicitur, cum assidue acceditur, receditur-

NOTÆ

in veteri scriptura variat lectio: cum exaratum sit *Setius*, non *Serius*. Legendum ergo: *Secius*, a *secus* videtur dictum. Jos. Scal.

Serius] Errat Scal. Nam ex verbis Attii constat legendum *serius*. Dac.

^u *Sero sapiunt Phryges*] Cicer. Epist. lib. vii. Epist. 16. 'In equo Trojano scis esse in extremo, sero sapiunt.' De Trojanis, qui cum ultimis premerentur, velle cœperant Helenam reddere, Dictys Cretensis lib. iv. 'Ceterum Trojani, ubi hostis muris infestus magis magisque sævit, neque jam resistendi mœnibus spes ulterius est, aut vires valent, cuncti procures seditionem adversus Priamum extollunt, atque ejus regulos: denique accito Ænea, filiisque Antenor, decernunt inter se uti Helena, cum his quæ ablata erant, ad Menelaum duceretur.' *Idem*.

^x *Serpsit antiqui pro serpsit*] Eadem quæ supra in Epitom. Nisi quod quæ infra sequuntur cum istis sic continuanda sunt hoc modo, s litera posita, ut ἐξ, sex, ἐπτᾶ, septem. *Serpula serpsit*, ait Messala, id est serpens inrepsit. Non dubium quin ita

Festus scriperit. Viris doctis, qui illa disjungere, illud imposnit, quod ubi Pauli, ibidem etiam Festi verba finem capere crediderunt, immemores scilicet barbarum racematorem non tanti facere Veterum exempla, ut in iis describendis operam abutatur: qui vel infra in 'serra præliari' nobis verba Catonis inviderat. *Idem*.

^y *Serra*] Verba Catonis manifesto præ se ferunt aliud, ac visum est Verrio, cujus in hac re supinitatem et negligentiam animadvertere licet. Serra enim, et globus, et forfex, sunt σχήματα instruendæ aciei. Jos. Scal.

Serra præliari] Variæ acierum formæ Romanis usurpatæ. In his 'cuneus,' 'globus,' 'forfex,' 'turre,' 'serra,' hic a Catone memorantur. *Cuneus* cum angusta in fronte acies, paulatim se retrorsum pandit, in modum literæ Δ, unde et *trigonum* vocant. *Globus*, cum figura globosa et in rotundum instruitur. *Forfex*, quæ et *forceps*, contraria cuneo, latioribus primis et apertis, ac paulatim in angustum desinentibus in modum literæ V. *Turre*, cum militum ordines in quadro instruuntur. *Serra* cum ma-

que, neque ullo consistitur tempore. Cato de re militari : Sive ⁶ forte opus sit cuneo, aut globo, aut forcipe, aut turribus, aut serra, uti adoriare.

Serra præliari dicitur, cum assidue acceditur, rece- [PAUL. diturque, neque ullo tempore consistitur.

Sertorem ² quidam putant dictum a prendendo, [FEST. quia cum cuipiam afferat ⁷ manum, educendi ejus gratia ex servitute in libertatem, vocetur adsertor, cum verisimilius sit dictum, qui sereret quid, ac potius adsertorem a serendo cepisse nomen, cum aliquem serat petendo in libertatem eandem, qua ipse sit, id est jungat, quia fruges cum seruntur, terræ jungit : quod totum Verrius ἀπιθώνως introducit.⁸

Servilius lacus^a appellabatur, eo,⁹ qui cum faciendum curaverat in principio vici jugari continens basilicæ Juliæ, in quo loco fuit ^b effigies hydræ posita a M. Agrippa.

6 Vet. cod. sine.—7 Vet. cod. adserat.—8 Ed. Scal. introduxit.—9 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. ab eo.

NOTÆ

nipuli primæ aciei modo invadebant, modo resiliebant, et reddebatur dentata quædam forma in modum serræ. *Dac.*

² *Sertorem*] Vel aprehendendo, vel, quod verisimilius, a serendo, quod in libertatem serat, hoc est, jungat, inquit Verrius, quod totum ab eo ἀπιθώνως, hoc est, 'non probabiliter,' introductum dicit Festus : sed idem nos alibi docuit *adserere* esse admove, quod ea, quæ in terram demittuntur, *seri* dicuntur : cur igitur is proprie *sertor*, et *adsertor* dici nequeat, qui manum, vel manu adserit, hoc est, manum admove, injicit, manu prehendit, ut vindicet in libertatem. Certe nimis præcipitanter hic Festus eos reprehendit, qui sertorem a serendo, hoc est, prehendendo dictum putant : in his Varro lib v. de L. L. 'Sic conserere ma-

num dicimur cum hoste, sic ex jure manu consortum vocare, hinc adserere manu in libertatem, cum prehendemus.' *Idem.*

^a *Servilius lacus*] *Servilius lacus appellabatur ab eo qui, &c.* Vicus jugarius in octava urbis regione a Victore memoratur : idem et Thurarius, ubi sunt aræ Opis et Cereris cum signo Vertumnii. Tuscum, opinor, vocat Varro. Diversus erat a vico unguentario, qui in eadem fuit regione, ex eodem Victore. Illum tamen anonymus urbis Rom. descriptor unum et eundem credidit. *Idem.*

^b *In quo loco fuit*] Apuli et Siculi religionis causa fontibus suis simulacrum Herculis apponebant, quia is extincta hydra aquas purgaverat. Inde et Thermæ Himeræ urbis in Sicilia, item Cætæ montis et Pylarum in Thessalia, in tutela Herculis fuerunt :

Servilius lacus Romæ a conditore vocatus. [PAUL.

Servorum ^c dies festus erat Idibus Augusti, quia eo die Rex Tullius filius ancillæ natus est.¹⁰

Servorum dies festus vulgo existimatur Idibus ¹¹ [FEST. Augusti, quod eo die Ser. Tullius, natus serva,¹² ædem Dianæ dedicaverit in Aventino, cujus tutelæ sint cervi, a quorum ¹³ celeritate fugitivos vocent servos.^{14 d}

//////////

10 Vet. lib. *ædem dedicavit Dianæ*.—11 Vet. cod. *Idus*.—12 Id. *servus*.—13 Id. *quo*.—14 Id. *cervos*. Et ita legendum monet Dac.

NOTÆ

ut Pindari et Sophoclis interpretes scribunt. Sunt et qui omnes Thermas eidem esse sacratas velint. Herculeæ thermæ Mediolani nobiles. Hunc morem respexit M. Agrippa cum hydram ipsam ad lacum Servilium posuit. *Idem*.

^c *Servorum*] At Macrobius contra: 'Nonis Conventus universæ multitudinis vitandus existimabatur: quoniam populus Romanus, exactis etiam Regibus, diem hunc nonarum maxime celebrabat: quem natalem Servii Tullii existimabant. Qui cum incertum esset quo mense natus esset, nonis tamen natum esse constaret, omnes nonas celebri notitia frequentabant:' est etiam Dies servorum Sigillaria, quæ in continenti post Saturnalia celebrabantur. Lucilius: 'Servorum festu' dies est, Quem plane hexametro versu non dicere possis.' Nam Hexametri lex non admittit *Sigillaria*. Ausonius: 'Ædiles etiam Plebei, etiamque curules Festa Sigillorum nomine dicta colunt.' *Jos. Scal.*

Servorum dies festus erat Idibus Augusti] Pessime verba Festi interpretatus est Epitomista. Neque enim Festus dicit Idibus natum Tullium, sed Idibus eum ædem Dianæ dedicavisse. Quamvis etiam Plutarch. in

Quæst. Rom. Quæst. 100. eo die natum Servium putat. 'Cur,' inquit, 'Idibus sextilis, qui nunc Augustus dicitur, feriæ sunt utriusque sexus servis; mulieres autem tunc maxime lavare et purgare capita student? an hoc servis datum, quod ea die Servius Rex natus e captiva fuit ancilla?' Sed contra Macrobius qui Nonis natum dicit. 'Nonis,' inquit, 'conventus universæ multitudinis vitandus existimabatur: quoniam populus Romanus exactis etiam regibus, diem hunc nonarum maxime celebrabat, quem natalem Servii Tullii existimabant. Qui cum incertum esset quo mense natus esset, nonis tamen natum esse constaret, omnes nonas celebri notitia frequentabant.' Optime igitur Festus servorum diem festum Idibus ponit, quod eo die Ser. Tullius, qui e serva natus est, ædem Dianæ dedicaverit in Aventino. Unde et eodem die ejus sacra peragebantur, Martial. Epigr. 68. lib. xii. 'Augustis redit Idibus Diana.' Erat et alius servorum Festus *sigillaria* dictus, qui Saturnalibus per septem dies continuabatur. Ausonius: 'Ædiles etiam plebei, etiamque curules Festa sigillorum nomine dicta colunt.' *Dac.*

^d *A quorum celeritate fugitivos vocent servos*] Lege *vocent cervos*, ut in

Sesopia^e in *Augurali* et *Saliari* carmine appellantur quæ alias *esopia* pro sedilibus dicere habemus nunc adhuc in consuetudine.

Sestertius^f dicitur quarta pars denarii, quo tempore [PAUL. is decussis valebat, id est, dupondius et semissis.

Sestertius dicitur quarta pars denarii, quo tempore is decussis valebat, id est, dupondius, et semissis.

Sestertii^g nota apud antiquos fuit dupondii, et semis- [FEST.

NOTE

vet. cod. Sic Græci fugitivum ἐλαφον vocant. Et facete Aristophanes ait nubes, cum fugitivum aspiciunt, cervorum speciem assimilare: Ταῦτ' ἄρα, ταῦτα Κλεώνυμον αὐται τὸν ῥίψασπιν χθὲς ἰδοῦσαι, "Ὅτι δειλότατον τοῦτον ἐώρων, ἐλαφοὶ διὰ τοῦτ' ἐγένοντο. Id est, 'Hoc illud erat quod viso heri Cleonymo inermi et fugitivo, Quod timidissimum eum aspicerent, cervorum speciem assimularunt.' *Idem.*

^e *Sesopia*] *Sopia*, vel *Sesopia* pro sedilibus vox, ni fallor, inaudita. *Solia* potius scriberem. Plautus in *Trucul. esopitius*, nisi mendum sit. *Ant. Aug.*

Sesopia] *Esopia* vulgo dici ait sedilia, quæ in *Saliari* et *Augurali* carmine *sesopia*. Sed utraque vox mihi æque ignota: eam redonavit Plauto Meursius in *truculento* e vett. codd. quo pacto excludis quæso *esopiis*, *planius. Dac.*

^f *Sestertius*] Hic semper fuit quarta pars denarii. Sed quo tempore denarius decussi, id est, decem assibus æstimabatur, tum sestertius dupondio et semisse permutabatur. At cum sexdecim assibus denarius æstimatus est, sestertius quatuor asses valuit. Videndus Plinius lib. xxxiii. cap. 3. Vitruv. lib. iii. cap. 1. Mæcian. in lib. de asse. *Ant. Aug.*

Sestertius] Semper quidem Sestertius fuit quarta pars denarii. Sed quo tempore denarius decussim valebat, tunc sestertius fuit dupondii et

semissis. Idque a Servio rege usque ad primum bellum Punicum. At cum denarius sedecim assibus æstimari cæptus est bello Punico primo, tunc sestertius quatuor assibus permutatus. Denarius prior et minor fuit assium decem, hoc est, Turonicorum denariorum duorum supra quadraginta, sen solidorum nostrorum trium ac semissis; sestertius minor denariolorum Turonicorum decem et oboli circiter. Denarius vero major et posterior fuit assium sedecim, hoc est, Turonicorum denariolorum sexaginta septem et quintæ unius: Sestertius major assium quatuor, Francicorum denariolorum sedecim et quinquarum quatuor. *Dac.*

^g *Sestertii*] Vide 'Sestertius,' et quæ illic ascripsimus. Cur vero Sestertius dicatur, quasi semis tertius, Varro lib. v. de Ling. Lat. et Mæcian. de asse scripserunt. Vide 'Trientem.' De bigatis et quadrigatis Plin. lib. xxxiii. cap. 3. 'Nota argenti fuere bigæ, atque quadrigæ: et inde bigati quadrigatique dicti.' Quinquessis autem, quinaris, sive victoriatus dictus est, quod initio quinque assibus æstimaretur, postea octo valuit: ejusque nota erat victoria, ut idem Plinius scribit. *Ant. Aug.*

Sestertii nota apud] Quæ corrupta et male etiam distincta sunt lego et distingo: *Et valebant denarius decenos asses bigati et quadrigati. Quinquessis*

sis : unde *sestertius dictus quod semistertius* : sed auctos esse bello *Punico secundo* : apud antiquos autem *denarius et quinquessis in usu erant*, et valebant *denarius denos asses, quadrigati, bigati, quinquessis* : quæ nos, sed uterque actus est numerum æris perductum esse aiunt lege *Flaminia*, minus solvendi, cum ære alieno premeretur P. R.

Sex millium,^h et ducentorum hominum primus [PAUL.

C. Marius conscripsit legionem, cum antea quatuor millium fuisset, unde etiam appellabatur quadrata.

Sex suffragiaⁱ appellantur in equitum centuriis, [FEST. quæ sunt adjectæ¹⁵ ei numero centuriarum, quas Priscus Tarquinius Rex constituit.

Sex Vestæ sacerdotes^k constitutæ sunt, ut populus pro sua

15 Vet. cod. *adjectæ*.

NOTÆ

quinos. Sed uterque auctus est. Numerum æris productum esse aiunt lege Flaminia minus solvendi, &c. Et verum est. Primo Denarius valebat denos asses, quinquessis vero quinos, et denarii bigati et quadrigati dicebantur ab impressis bigis et quadrigis. Sed postea uterque et denarius et quinquessis auctus est bello *Punico secundo*, sive potius primo, et denarius asses sedecim, quinquessis octo aestimari cœptus lege *Flaminia*, quæ minus solvendi lex dicta, quia æris pretio producto minus æris ad solvendum impendebatur. Vide supra '*Sestertius*,' et infra '*Sextantarii*.' Hujus legis *Flaminiae* nemo, quod sciam, præter Festum meminit. De *sestertio* autem quod sit quasi *semistertius*, id est, quod ad tertium assem efficiendum desit semis, vel potius quod tunc tertius semis numeratur, Varro lib. iv. de L. L. '*Sestertius quod semis tertius*. Dupondius enim et semis antiquus *sestertius* est : et veteris consuetudinis ut retro æra dicebantur, ita ut semis tertius, semis

quartus pronuntiarent. *Sestertius* igitur ab semis tertius dictus.' Eodem modo autem *sestertius* quo Iones et Attici dicebant *ἡμισυ τρίτον*, '*dimidium tertium*,' pro *δύο καὶ ἡμισυ*, '*Duo cum dimidio*.' Sic '*trientem tertium*,' libras duas et trientem, &c. Vide '*trientem*.' *Dac.*

^h *Sex millium*] Romulus legionem instituit hominum 3000. regibus ejectis fuit 4000. eam postea Marius, cum in provinciam *Numidiam* iret, sex millium et ducentorum hominum conscripsit. In veteribus tamen legas ante Marium auctas sæpissime Legiones ; sed id tum extraordinarie factum fuisse putandum est, et necessitate aliqua suadente. *Idem.*

ⁱ *Sex suffragia*] Innuit sex centurias adjectas priori centuriarum numero *sex suffragia* dictas, sed nihil tale unquam in antiquitate Romana me legisse arbitror. *Idem.*

^k *Sex Vestæ sacerdotes*] Sed primis temporibus, ut quatuor tantum caperentur, instituit Numa, cepitque *Geganiam*, *Veraniam*, *Canuleiam*, et

quaque parte haberet ministram sacrorum: quia civitas Romana in sex est distributa partis, in primos, secundosque,¹ Titienses, Ramnes, Luceres. Sexagenarios^m de ponte olim dejiciebant, cujus causam

NOTÆ

Tarpeiam. Duas postea addidit Priscus Tarquinius. Et hic numerus semper mansit. *Idem.*

¹ *In primos secundosque*] Hic partis unius nomen deesse videri possit, quod non deest tamen, nam per 'Tatienses, Ramnes, Luceres,' quatuor urbis partes intelliguntur, quæ a locis, Suburana, Esquilina, Collina, Palatina dictæ sunt. Varr. lib. iv. de L. L. 'Ager Romanus primum divisus in partes tres, a quo tribus appellata Tatiensium, Ramnium, Lucerum, nominata, ut ait Ennius, Tatienses a Tatio, Ramnenses a Romulo, Luceres, ut ait Junius, a Lucumone. Sed omnia hæc vocabula Tusca, ut Volumnius, qui tragedias Tuscas scripsit, dicebat. Ab hoc quoque quatuor partes urbis tribus dictæ: ab locis Suburana, Esquilina, Collina, Palatina.' *Idem.*

^m *Sexagenarios*] Hoc a multis traditum est, et quæ reliqua sunt, satis ostendunt, qua de re agatur. Cicero pro Sext. Roscio: 'Habeo etiam dicere, quem contra morem majorum minore annis 60. de ponte in Tiberim dejecerit.' Varro lib. vi. de Ling. Lat. Ovid. lib. v. Fastor. Macrob. lib. i. Saturn. Plutarch. in Problem. et Non. Marc. Vide 'Depontani.' *Ant. Aug.*

Sexagenarios] Vulgata quidem historia, seu fabula, et a Veteribus diversis opinionibus agitata. Tamen non ita puto apertum esse, quid velit Festus, ut non ex eo ernantur quædam, quæ apud nullum alium auctorem legas, ut apparebit ex ejus contextu ita: Sexagenarios de ponte

mitti olim dicebatur. Cujus causam Manilius hanc affert: quod qui incoluerint primi loca urbis, hominem sexaginta annos natum Diti patri quotannis immolare solebant, idque facere eos destitisse adventu Herculis. Sed religione veteris moris scirpeas hominum effigies eos tantummodo mittere de ponte. Alii aiunt, morante in Italia Hercule, quod quidam ejus comitum habitaverint secandum ripam Tiberis, atque Argeos se vocaverint ab Argis: quorum P. Ro. memoriam redintegrari, eo gente Græcia legatum quendam Argæum cum iis Romæ moratum esse: is ut obierit, institutum a sacerdotibus, ut effigies scirpea ex omnibus, cum, quæ publica erant, nuntiavisset, per flumen ac mare in patriam remitteretur: scriptum est in reliquiis Festi *his* prois, ut sæpe. Institutum igitur ait, ut ex omnibus scirpeis simulacris, erant autem triginta, una nomine legati Argivorum de ponte in Tiberim dejecta, per mare in patriam remitteretur, postquam munus suum, cujus causa publice missus erat, nuntiavisset. Hoc enim est, *postquam quæ publica erant, nuntiavisset.* Ex quibus apparet sine ulla controversia, sacerdotes quædam dicis causa nomine legati fari solitos, cum illam effigiem emitterent, quod apud nullum alium auctorem scriptum reperias. *Jos. Scal.*

Sexagenarios] Priorem Manilii sententiam tangit Ovid. v. Fast. Sed Saturno, non Diti, ait immolatos fuisse. 'Fama vetus, tunc cum Saturnia terra vocata est, Talia fatidici dicta fuere senis: Falcifero libata seni duo

Manilius hanc refert: quod Romam qui incoluerint primi Aborigines, hominem, sexaginta annorum qui esset, immolare Diti patri quotannis soliti fuerint, quod facere eos destitisse adventu Herculis, sed religione postea veteris moris scirpeas hominum effigies de ponte in Tiberim vetere modo mittere instituisse. Alii dicunt, morante in Italia Hercule, quod quidam ejus comitum habitaverint secundum ripam Tiberis,¹⁶ atque Argaeos se ab Argivis vocaverint arvis: quorum proditam memoriam redintegrari, eo gente missum ab Græca legatum quendam Argæum diu cum iis Romæ moratum esse: his ut obierit, institutum a sacerdotibus, ut effigies scirpea ex omnibus, cum quæ publicæ¹⁷ erant rei nuntiavisset, per flumen, ac mare in patriam remitteretur. Sunt, qui dicant, post urbem a Gallis liberatam ob inopiam cibatus cœptos sexaginta annorum homines jaci in Tiberim; ex quo numero unus filii pietate occultatus sæpe profuerit patriæ consilio sub persona filii: id ut sit cognitum, ei juveni esse ignotum, et sexagenariis vita concessa: latebras autem ejus,¹⁸ quibus arcuerit¹⁹ senem, id est, cohibuerit, et celaverit, sanctitate dignas esse visas, ideoque Arcæa appellata. Sed exploratissimum illud est causæ, quo tempore primum per pontem cœperuntⁿ comitiis suffragium ferre, juniores conclamaverunt, ut de ponte dejicerentur sexagenarii, qui jam nullo publico munere fungerentur, ut ipsi potius sibi, quam illi, deligerent imperatorem. Cujus sententiæ^o est etiam

16 Ed. Scal. 'ripam haberi.'—17 Ead. ed. *cunque publicæ*.—18 Pro *ejus vir doct.* in marg. ejusdem ed. conj. *eas*.—19 Ead. ed. *arguerit*.

NOTÆ

corpora, gentes, Mittite, quæ Tuscis excipiantur aquis. Donec in hæc venit Tiryntius arva, quotannis Tristia Leucadio sacra peracta modo. Illum stramineos in aquam misisse Quirites: Herculis exemplo corpora falsa jaci.' De Argeis comitibus Herculis vide in 'Argei' et 'Argeos.' *Dac.*

ⁿ *Per pontem cœperunt*] De pontibus, qui ab septis comitialibus ad Distribitorium et villam publicam suffragantes tradebant, nota res est. *Idem.*

^o *Cujus sententiæ*] Et Ovid. v. Fast. 'Pars putat, ut ferrent juvenes suffragia soli, Pontibus infirmos præcipi

Sinnius Capito. Vanam autem opinionem de ponte Tiberino confirmavit Afranius in Repudiato.

Sextantarii^p asses in usu esse cœperunt ex eo tempore, quod²⁰ propter bellum Punicum secundum, quod cum Hannibale gestum est, decreverunt patres, ut ex assibus, qui tum erant librarii, fierent sextantarii, per quos cum solvi cœptum esset, et populus ære alieno liberaretur, et privati, quibus debitum publice solvi oportebat,

////////

20 Vir doct. ibid. conjicit quo.

NOTE

tasse senes.' Et Varro de vita pop. Rom. lib. II. 'Honestam causam gloriosamque patefecerit, cum in quintum gradum pervenerant, atque habebant LX. annos, tum denique erant a publicis negotiis liberi atque otiosi: ideo in proverbium quidam putant venisse ut diceretur sexagenarios de ponte dejici oportere, id est, quod suffragium non ferant, quod per pontem ferebant.' Vide Victorii Varr. Lect. lib. XVIII. c. 7. *Idem*.

^p *Sextantarii*] Plin. lib. XXXIII. c. 3. 'Populus R. ne argento quidem signato ante Pyrrhum regem devictum usus est. Libralis, unde etiam nunc libella dicitur, et dipondius, appendebatur assis.' Et postea: 'Libræ autem pondus æris imminutum bello Punico primo, cum impensis resp. non sufficeret; constitutumque, ut asses sextantario pondere ferirentur, &c. Postea Hannibale urgente, Q. Fabio Max. Dictatore, asses unciales facti, &c. Mox lege Papiria semunciales asses facti.' Ex his verbis apparet Festum aliud dicere, quam Plinium: nam sextantarios alter bello Punico primo, alter bello secundo, factos scribit: item hic Noster septennio durasse, et non amplius processisse in majorem numerum: ille durasse ad Dictaturam Qu. Fabii, quæ a fine belli Punici primi fuit 25.

annis posterior: et unciales atque semunciales postea asses factos esse. Mihi quod Plinius scribit verisimilius videtur, et in verbis Festi videntur esse quædam mendosa. Vide 'Grave æs.' *Ant. Aug.*

Sextantarii] Jam supra in 'Grave æs.' 'Sed bello Punico populus Romanus pressus ære alieno ex singulis assibus librariis senos fecit qui tantumdem valerent.' Ubi *bello Punico* tantum. At hic secundo bello Punico sextantarios asses factos scribit. Sed dissentit Plinius lib. XXXIII. c. 3. qui id factum dicit bello Punico primo. 'Libræ autem,' inquit, 'pondus æris imminutum bello Punico primo, cum impensis resp. non sufficeret; constitutumque ut asses sextantario pondere ferirentur, &c. Postea Hannibale urgente, Q. Fabio Maximo dictatore, asses unciales facti, &c. Mox lege Papiria semunciales asses facti.' Ubi, vides, Plinius ait sextantarios asses durasse usque ad Dictaturam Q. Fabii, hoc est, diutius annis 25. Et unciales atque semunciales postea factos. Noster autem durasse tantum septennio, neque postea in majorem numerum processisse. Sive potius septennio quoque prioribus assibus, nempe librariis, usum esse, &c. *Dac.*

non magno detrimento adficerentur. Septuennio quoque (anno) usus est, ut priore numero, sed id non permansit in usu, nec amplius processit in majorem.

Sexus ¹ aliter significat sexu, natura, habituque ex Græco, quam illi vocant *ἑξίς*, Afranius in Privigno sic ait, ² orbus virili sexu adoptavit sibi. Pacuvius in Atalanta: Triplicem virili sexu partum procreat.

Sexus, natura, vel habitus, ex Græco *ἑξίς* vocatur.

Sibinam ³ appellant Illyrici telum venabuli simile. [PAUL.

Ennius: Illyrici ³ restant sicis sibinisque fodentes.³

////////

1 Vet. cod. *secus*. Vide infra.—2 Ed. Scal. *agit*.—3 Legendum monet *Dac. sibynisque fodantes*.

NOTÆ

¹ *Sexus*] In veteri libro est *secus* initio, tamen in exemplis *sexus*. Charis. lib. i. scribit. 'Secus neutri generis nomen: unde et Sallustius 'virile secus' dixit, hoc est, virilis sexus: quod per omnes casus integra forma declinatur. Fit *secus*, et adverbium, quod significat 'aliter.' *Ant. Aug.*

Sexus] Corruptissimus locus. Lege: *Sexus, aliter Sexu, natura habitusque. ex Græco, ἑξίς. Afranius in Privigno sic ait: Orbus virile sexu adoptavit sibi.* Sallustius *Histor. lib. ii.* 'At Metellus in ulteriorem Hispaniam post annum regressus. Magna gloria concurrentium. Undique virile, et muliebre sexu per vias, et tecta omnium visebatur,' *Sisenna Hist. lib. iv.* 'Tum in muro virile, ac muliebre sexu, populi multitudine omni collecta.' Quæ omnia corrupte leguntur apud Nonium. In veteri scriptura hic legebatur *Secus*, quod etiam usurpant Veteres: sed non propterea hic ita legendum. Ausonius: 'Juno, Ceres, ac Vesta, secus muliebre sorores.' Item: 'Nota Caledoniis nurbus muliebre secus Strix.' *Sexu* ergo neutri, *sexus* masculini. Sic 'genus' et 'genu,' 'gelus' et 'gelu,'

'cornus' et 'cornu.' *Jos. Scal.*

Sexus] Lege: *Sexus aliter sexu, significat naturam habitumque ex Græco, ἑξίς. Afranius in privigno sic ait: Orbus virili sexu adoptavit sibi. Pacuvius in Atalanta: Triplicem virile sexu partum procreat.* In veteri scriptura legebatur *secus*, quod etiam usurparunt Veteres. Auson. 'Juno, Ceres, ac Vesta, secus muliebre, sorores.' Sed non propterea hic ita legendum. *Sexu* neutri, *sexus* masculini. Sic 'genus' et 'genu,' 'gelus' et 'gelu,' 'cornus' et 'cornu.' Sallust. *histor. lib. ii.* 'At Metellus in ulteriorem Hispaniam post annum regressus, magna gloria concurrentium, undique virile et muliebre sexu per vias et tecta omnium visebatur.' *Sisenna historiar. lib. iv.* 'Tum in muro virile ac muliebre sexu, populi multitudine omni collecta.' Quæ omnia corrupte legi apud Nonium notavit Scal. *Dac.*

³ *Sibinam*] Melius *Sibynam*. Hesych. *Σιβύνη, ἑπλον δόρατι παραπλήσιον.* 'Sibyna, telum hastæ simile.' Gloss. Cyril. 'Σιβύνη, venabulum.' Et Gloss. Philox. 'Venabulum, Σιβύνη.' Male edit. *Σηβύνη. Idem.*

Sibus,¹ callidus, vel² acutus.

Sic versantu³ . . . . . [FEST.

fune voluit eodem nom . . . . .

Suparum^x appellant dolonem quod est velum minus in navi, ut acation, majus. *Supparum* autem dictum ait Cinnius Capito velut separatum quod sit disjunctumque a dolone interioris mali.

NOTÆ

¹ *Illyrici*] Lege, *Illyrici restant siccis sibynisque fodantes.* Vide 'fodare.' *Idem.*

² *Sibus*] Vide 'Persibus.' *Idem.*

³ *Sic versantu . . . . .*] Locus difficilis interpretem desiderat. *Ant. Aug.*

Sic versantur] Hand dubie est fragmentum de Sucula, quod est lignum transversarium teres utrimque capitulis cardinatis in duo arrectaria immissum, paxillisque versatum, circa quod ductarius funis volvitur, ad sustollenda aut molienda onera, ut lapides, et alia. De Sucula etiam alibi loquitur. Sequitur deinde: *Suparum appellant dolonem, hoc est, velum minus in navi; ut acation majus. Supparum autem dictum ait Capito, velut separatum sit a dolone interioris mali.* Hæc ἀναμφισβήτητος Festus. Notum est Acatium et dolonem esse genera velorum, ἀκάτιον quidem μέγα ἄρμενον, δόλωνα vero μικρόν. Notum et illud apud Livium: 'dolonibus sublatiis fugerunt.' De suparo alibi satis diximus. Sequitur aliud caput: *Sepultum morte meroque cum ait in ea in . . . . . de L. Terentio Tusci vici magistro. eum vivum de saxo Tarpeio elatum cum eo venisset comissatum: quod mero esset coactus.* Non dubium est ex quadam oratione Catonis desumpta esse: qui mos est Festo solennis, ut non nominato Catone verba ex eo in testimonium producat, ut in 'Sublimavit:' eleganter comessabundum juvenem mero sepultum et vivum

elatum, quod mortuo similis esset, dixit, quodque spiritus ei mero coactus et interclusus esset: est autem non totus integer locus, nisi fallor; ante enim desiderantur quædam; quanquam non solum aperta est, sed etiam elegans hujus loci sententia. *Jos. Scal.*

Sic versantu . . . . .] Immo ad vocem 'Sucula.' Ibi enim manifesto hæc vestigia deprehendes: *Sic versantesque ductario fune volvunt. Eodem nomine, &c.* Quæ male loco suo avulsa, huc adhæsere. *Dac.*

Sic versantu . . . . .] De sica fortasse verba Festi intelligenda sunt, item de Dolone. Dolonis mentio fit apud Virgilium lib. vii. *Æn.* Suet. in Claudio, et sub titulo ad L. Aquil. in Digestis. De Sica et Sicariis omnibus libris agitur. Sed non facile est verba Festi sarcire: etenim exempla referuntur eorum librorum, qui non extant. *Ant. Aug.*

^x *Suparum*] Pollux tria in navi memorat vela, minimum δόλωνα, majus ἀκάτιον, maximum ἐπίδρομον. Capiti autem sententiam de sipari etymo confirmat Isidorus lib. xix. c. 3. 'Siparium,' inquit, 'genus veli unum pedem habens, quo inniti navigia solent in navigatione, quoties vis venti languescit, quod ex separatione existimant nominatum.' Sed illud omnino ridiculum: est enim a Græco σίπαρος, adeoque potius scribitur siparum. *Dac.*

Sepultum morte meroque cum ait.

De L. Terentio Tusci vici
magistro, significat eum vivum de saxo Tarpeio elatum,
cum eo venisset comisatum, quod mero, id est, vino esset
coactus.

Sicilices ^{4 y} hastarum spicula lata. Ennius: Incen- [PAUL.
dit ⁵ veles vulgo sicilibus ⁶ latis.

Sicilicum ^z dictum, quod semunciam secet.

Sicyonia ^a genus calciamenti. Lucilius: Et pedibus læva
sicyonia demit honesta.

Sifus ^b usurpatum est pro tubis ipsis, id quod Græce [FEST.

////////

4 Fulv. Ursin. et Dac. malint *Sicules*.—5 Ed. Scal. *Incedit*.—6 Vir doct. in
marg. ejusdem ed. conj. *sicilibus*.

NOTÆ

^y *Sicilices*] Scribendum *Sicules* ex
A. Gell. lib. x. cap. 20. *Ful. Ursin*.

Sicilices] Glossarius: 'Sicila, σμίλα, ἀρβήλιον.' 'Siculum, ξυρὸν σκυτέως.' 'Si-
cila, σμίλα χαρτοτόμος.' est autem vox
magnæ Græciæ: eo nomine intelli-
gebant quicquid secandi vim habet;
inde Sicilia dicta, quia ab Italia ab-
secta. Inde 'Sicilire prata,' secare.
Jos. Scal.

Sicilices] Malim *sicules*. Gloss. 'Si-
cila, σμίλα, ἀρβήλιον.' 'Sicila, scalper,
culter sutorius.' Item: 'Siculum, ξυ-
ρὸν σκυτέως.' 'Novacula sutoris.'
Idem et *sicilis* Magnæ Græciæ vocem
esse ait Scalig. Puto potius esse
diminutivum a 'sica,' 'sicela,' 'sici-
la,' 'sicilis,' 'sicilire,' quod est, se-
care apud Servium. Sica autem bre-
vis gladius et incurvus; quare *sicila*
dictus culter sutorius, quod in mo-
dum sicæ esset incurvus. Inde *si-
ciles* sibynarum aut lancearum spi-
cula dixit Ennius: *Incedit veles vulgo
sicilibus latis*. Sic enim potius lego
quam *sicilibus*: ratio est, quod prior
syllaba in *sicilibus* brevis est, quæ
longa esse debet a *sica*. Vide quæ

Delph. et Var. Clas.

notavit Salmas. hist. August. tom. II.
Ennii versum quidam sic legunt: *In-
cidit miles vulgam sicilibus latis*. Sed
contra Festi auctoritatem. *Dac.*

^z *Sicilicum*] Frustra in peregrino
verbo Latinam etymologiam rima-
tur: est enim Syrum. *Jos. Scal.*

Sicilicum] Quarta pars unciae. Bu-
dæus in lib. de asse: 'Post hæc se-
quitur drachma, octava pars unciae,
quæ ipsa geminata sicilicum efficit.'
Sed frustra est Festus qui in pe-
grino verbo Latinam etymologiam
rimatur. *Sicilicus* ab Hebræo *shekel
sichus*. *Dac.*

^a *Sicyonia*] Genus Calciamenti mu-
liebris: Cicer. I. de Orat. 'Ut si
mihi calceos sicyonios attulisses, non
uterer, quamvis essent habiles, et
apti ad pedem: sed non viriles.'
Hesych. Σικυνία, ὑποδήματα γυναι-
κεῖα. 'Sicyonia, calcei muliebres.'
Sicyonia a Sicyone in Peloponneso.
In versu Lucil. *Honesta*, id est, pul-
chra. Sic alibi dixit idem 'plantas
convestit honestas.' Et Virg. 'pec-
tus honestum.' *Idem.*

^b *Sifus*...] Locus difficilis, qui lu-
Pomp. Fest.

dicitur σίφων. In lege rivalicia sic est, quæ lata fuit rogante populum Ser. Sulpicio sex. F. Rufo: Montani, paganive siphonibus aquam dividunto: donec eam inter se dividerint, Prætoris judicatio esto.

Signa,^c ut rerum, ita quoque res ipsæ dicuntur, aut lapides, aut fictile, aut si qua ejusmodi adhuc aliqua signa⁷ dicuntur, quæ sculpanitur etiam, sed pocula etiam in quibus sunt simulacra ad effigies sigillata.

Signare significat modo scribere, modo anulo signa [PAUL. na imprimere, modo pecora signis notare.

Signare dicitur signis notare, velut in pecorib. fit; [FEST. sed antiqui eo pro scribere utebantur: unde et subsignare, et consignare invenitur positum, pro subscribere, et conscribere.

Silatum^d antiqui pro eo, quod nunc jentaculum [PAUL.

7 Ead. ed. 'aliqua. et. signa.'

NOTÆ

cem desiderat. Ant. Aug.

Sifus] Sifunculi in aqua ducenda usurpatum est pro tubis ipsis: id quod Græce est σίφων. In lege rivalitia sic est, quæ lata est rogante populum Ser. Sulpitio: 'Rivales montani paganive sifunculis aquam dividunto, donec inter se dividerint, ejus judicatio esto.' Aperte actio datur in eum, qui hac lege committit. Jos. Scal.

Sifus] Tuba, canalis, aquæ derivanda. Notandum caput legis rivalitiæ, Prætores de aqua dividunda cognovisse. Duc.

^c Signa] Signa ut rerum, itares ipsæ sculptæ, aut lapides, aut ferrum: et si qua sunt aliqua ejusmodi quæ sculpanitur etiam: sed pocula ita dicta, et simulacra ad effigies hominum conformata. Inversum tamen, etiam sed pocula, pro, sed etiam pocula. Jos. Scal.

Signa, ut rerum] Ait Festus signa

dici, ut ea quæ materiæ inculpantur, ut Virg. 'Pocula aspera signis:' et materiam ipsam sculptam, lapides, marmor, ferrum, &c. Virg. III. Georgic. 'Stabant et Parii lapides, spirantia signa.' Ovid. 'Factum de marmore signum.' Simulacra hominum, Deorum, &c. Ut 'Veneris signum,' Plaut. 'Signum Adonidis,' Cicer. Duc.

^d Silatum] Subintelligitur vox vinum, silatum vinum, a sili herba, quam σέσελι Græci vocant. Dioscorid. lib. III. cap. 51. 'Seseli Massiliense folia fœniculi habet crassiora, caulem vegetiorem: nimbellam anethi, in qua semen oblongum, angulosum, degustanti statim acre, radix longa est, jucundi odoris,' &c. Et paulo post: 'Semen cum vino potum concoquit et tormina discutit.' Silatum autem quod postea jentaculum, id est, ἔκπαρον, merum. Gloss. 'jentat, ἀκρα-

dicimus appellabant, quia jejuni vinum sili conditum ante meridiem absorbebant.

Silatum antiqui pro eo quod nunc jentaculum dici- [FEST. mus *appellabant*, quia jejuni vinum soli conditum ante meridiem absorbebant.

Silere tacere significat ficto verbo ab S litera, quæ [PAUL. nota silentii est.

Silere, tangere ^{8^e} *significat, ficto initium ejus vocis est* [FEST. *vocabulo* a S litera, quæ initium.

Silentio surgere ^f *ait dici, ubi qui post mediam noctem auspi-*

~~~~~

8 Vet. lib. *tacere*.

NOTÆ

τῆς εἰ. ‘Jentaculum ἄκρατον.’ De mane enim Veteres merum bibebant, vel etiam panem vino madefactum comedebant, ut ex Athenæo refert Eustath. *Idem*.

^e *Silere, tangere*] Lege: *Silere, tacere, significat ficto vocabulo a S litera quæ initium est ejus vocis*. Hæc Festus. Hanc differentiam inter *silere* et *tacere* statuunt Grammatici, ut proprie *silere* dicantur qui jam loqui cœperunt, *tacere* vero qui non antea loquebantur. Sed tamen confunduntur interdum. *Idem*.

Silere] *Silere, tacere*: quod dictum esse videtur a S litera, quæ initium ejus vocis est. Deinde de *Silentio* auspicandi gratia loquebatur sequenti capite: sed primus versus deest. *Silentio surgere* Verrius ait dici, *ubi qui post mediam noctem auspicandi causa ex lectulo suo surgit, et liberatus a lecto in solido sedet siletque, ne quid eo tempore deiciat: inde se in lectum reposuit*. Ita omnino nullo labore hanc lectionem eruimus. Aperte solidam sellam fuisse ait, ut stabiliior esset, ne forte quid in sedendo, aut dum vellet sedere, motu sellæ deiceret, et strepitu vitium auspicio faceret. *Jus. Scal.*

^f *Silentio surgere*] Cicero lib. II. de Divin. ‘Peritum esse necesse est eum, qui silentium quid sit intelligat: id enim silentium dicimus in auspiciis, quod omni vitio caret: hoc intelligere perfecti auguris est. Ille autem, qui in auspicio adhibetur, cum ita imperavit is, qui auspicatur, Dico, silentium esse videtur? nec suspicit, nec circumspicit, statim respondet: Silentium esse videtur.’ Verba Festi ita scribi possunt. *Silentio surgere dici, ubi qui post mediam noctem surgit auspicandi causa ex lectulo sui: sive alieno, et liberatus a lecto in solido solio sedet, siletque nequid eo tempore deiciat sputi auspicatus recte, inde se in lectum reposuit. Hoc enim est silentium, &c. Vide ‘Siuistrum’ et ‘Solida sella.’ Ant. Aug.*

Silentio surgere] Qui auspicabatur, post mediam noctem surgebat, seque in sella componebat, quam solidam fuisse ait, ut stabiliior esset, ne forte quid in sedendo, aut dum sedere vellet, motu sellæ deiceret, et strepitu vitium auspicio faceret. Deinde interrogabat eum qui in auspicium adhibebatur, an silentium esse videretur, &c. Audi Ciceron. lib. II. de Divinat. sect. 34. ‘Hic apud majo-

candi causa ex lectulo suo *silentio surrexit* et liberatus a lecto in solido *se posuit*. Sedetque ne quid eo tempore deiciat, *rursusque se in lectum reposuit*, hoc enim est *proprie Silentium*, omnis vitii in auspiciis vacuitas, Veranius ait non utique ex lecto, sed ex cubili, nec⁹ rursus se in lectum reponere necesse esse.

Silicernium erat genus farciminis, quo fletu familia [PAUL. purgabatur : dictum autem silicernium, quia, cujus nomine ea res instituebatur, is jam silicem ¹⁰ cerneret. Cæcilius : credidi silicernium ejus me esse esurum.

Silicernium ⁸ dicitur *cana* funebris, quam *alio no-* [FEST.

////////

9 Ed. Scal. *ne*.—10 Vet. cod. *silentium*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *solum*.

NOTE

res nostros adhibebatur peritus, nunc quilibet ; peritum autem esse necesse est eum, qui silentium quid sit intelligat ; id enim silentium dicimus in auspiciis quod omni vitio caret ; hoc intelligere perfecti anguris est. Ille autem, qui in auspiciis adhibetur, cum ita imperavit is, qui auspicatur, DICITO SI SILENTIUM ESSE VIDETUR, nec suspicit, nec circumspicit, statim respondet, SILENTIUM ESSE VIDERI. Tum ille, DICITO SI PASCUNTUR. PASCUNTUR.' Deinde observabatur tripudium. Ista, ait dici, de Ateio Capitone intelligenda sunt, ut apparet infra in 'sinistrum.' *Dac.*

⁸ *Silicernium*] Cæcilius obelostate. Vide de hoc verbo Donat. in Adelphi. Nonium, et Placiadem. *Ant. Aug.*

Silicernium] *Silicernium, cana funebris, quam Græci περίδειπνον vocant : sed et nonnulli, inter quos Verrius, existimant nihil aliud esse, quam id, quod nos farcimen dicimus, quo fletum familia purgare solet. quia cujus nomine ea res instituebatur, jam silicernium cerneret. Cæcilius obelostate : Credidi silicernium ejus me esse esurum. Silicernii supra, et alibi, τὸ ἔτυμον atti-*

*gimus. Cernas veteres dicebant, et Parnas, pro eo quod est, Cenas, Parnas. Ab eo silicesnium : postea silicernium. 'Casmia,' 'carmina : 'Vallesius,' 'Valerius,' et similia. Tertullianus : 'quo differt ab epulo Jovis silicernium ? a simpuvio obba ? ab aruspice pollinctor ?' Glossarium : 'Silicernium, περίδειπνον. λύχνους γὰρ ἄπτειν ἐν πένθει οὐ θέμις : ' videtur accepisse, quasi *Selucernium*, hoc est, ἀλυχνία. Rationem hanc ernimus. Natali die lucernæ accendebantur. Mortuali, ut loquuntur Cato et Plautus, id non faciebant optima de causa, ut τὸ ἀντίστροφον τῆς γενέσεως, καὶ τῆς τελευτῆς ostenderent. Persius : 'unctaque fenestra Dispositæ pinguem nebulam vomere lucernæ.' Tertullianus libro de Idololatria : 'At nunc lucent tabernæ, et januæ nostræ. Plures jam Ethnicorum fores sine lucernis, et laureis, quam Christianorum.' At ἐν πένθει quidem, ut puto, non accendebant. Ceterum semper in cippis sepulcrorum suspendebant lucernas : cujusmodi fictiles multas videmus ex veteribus monumentis erutas. Dio iu Domi-*

mine exequium scriptores vocant; sed et Verrius existimat silicernium dici, quod nos farcimen dicimus, quo fletu¹¹ familia purgabatur: quia cujus nomine ea res instituebatur, is etiam silentium cerneret: Cæcilius obolostate: Credidi silicernium ejus me esse esurum.

Silvii^b sunt appellati Albani Reges, a Lavinia filio, quem

11 Ead. ed. *fletum*.

NOTÆ

tiano: καὶ πρῶτον μὲν στήλην ταφροει-
δῇ ἐκάστω σφῶν παρέστησε, τό, τ' ὄνομα
αὐτοῦ ἔχουσαν, καὶ λυχνοῦχον μικρὸν,
οἷον ἐν τοῖς μνημείοις κρεμάννυται. In-
de, puto, apud Gellium Laberius Cip-
pum vocat *Lucium*, quod ex eo 'lu-
cerua luceret:' ut ille apud Athe-
næum qui columnam vocat Μένανδρον,
quod sustineret innitentem virum.
Porro quemadmodum ergastulus dic-
tus, qui in ergastulo maneret, ita
silicernius, qui dignus erat, ut pro eo
silicernium pararetur. Cincius Ali-
metus de Gorgia Leontino: 'Qui dum
jam silicernius sui finem temporis
expectaret, etsi morti non potuit,
tamen infirmitatibus insultavit.' *Jos.*
Scal.

Silicernium] De hac voce varia
admodum Veteres prodidere: alii a
silens et *cerno*, quod umbrarum silen-
tium cerneret; unde et infra pro
silicem quidam *silentium* habent, ut est
in verbis Festi: alii a *silex* et *cerno*:
alii a *sile* herba, de qua supra in *sila-*
tum, et *cesna* pro *cena*. Alii aliter.
Sed optime omnium Servius ad v.
Æneid, 'Libavitque dapes:' 'leviter
gustavit epulas quæ silicernium vo-
catur, quasi silicernium, super silicem
positum.' Nam ad silicem dabatur
illud epulum. Servio favet quod *Ces-*
nas Veteres dicebant, et *pænas*, pro
cenas, *pænas*. Ab eo *silicesnium*; post-
ea *silicernium*: ut 'casmia,' 'carmi-
na': 'Valesi,' 'Valeri.' Vide Noni-

um. Inde etiam silicernium dictum
genus farciminis quod adhibebant, ut
fletu familiæ purgarentur. Sane sili-
cernium inter farcimina ponit Arnob.
lib. vii. 'Quid, inquam, sibi hæc
volunt? Apexabo isicia, Silicernia,
longabo, quæ sunt nomina et farcimi-
num genera, hirquino alia sanguine,
comminutis alia inculcata pulmoni-
bus.' Item *Silicernium* senex dictus,
quod ejus causa brevi *Silicernium* erat
futurum, vel quod dignus esset Sili-
cernio. *Silicernium* Græce περιδειπ-
νον, Latinis 'circumpotatio.' In 12.
Tab. 'Unctura servilis tollatur, om-
nisque circumpotatio, ne respersio,
ne longæ coronæ, nec acerræ.' Glos-
sarium: 'Silicernium, περιδειπνον, λύ-
χνους γὰρ ἄπειν ἐν πένθει οὐ θέμει.' Vi-
detur accepisse quasi *Selucernium*, hoc
est, *άλυχνία*. Rationem hanc eruit
Scaliger. Notabis in verbis Festi
exequium singulariter dici pro exe-
quis et cæna funebri. *Dac.*

^b *Silvii*] Vetus auctor originis Gen-
tis Romanæ: 'Interim Lavinia ab Æ-
nea gravida relicta, metu, veluti inse-
cuturi se Ascanii, in sylvam profugit,
ad magistrum patrii pecoris, Tyr-
rhum, ibique enixa est puerum qui
a loci qualitate Sylvius est dictus.' Et
paulo post: 'At Ascanius postquam
excessisset e vita, inter Inlumi filium
ejus, et Sylvium postumum, qui ex
Lavinia genitus erat, de obtinendo
imperio orta contentio est, cum du-

post excessum Æneæ gravis relicta timens periculum, et suæ vitæ, et ejus, quem utero gerebat, in sylvis latens enixa est: qui restitutus in regnum est post mortem Ascanii prælatus Iulo¹² fratris filio: cum inter eos de regno ambigeretur.

Silusⁱ appellatur naso susum versus repando: unde galeæ quoque a similitudine silæ dicebantur.

Simpludiarea^k funera sunt, quibus adhibentur D. T. ludi,

////////

12 Vet. cod. *Iulio*.

NOTÆ

bitaretur an Æneæ filius an nepos potior esset; permissa disceptatione ejus rei, ab universis rex Sylvius declaratus est. Ejusdem posteriori omnes cognomento Sylvii usque ad conditam Romam Albæ regnaverunt.' *Idem*.

ⁱ *Silus*] Silus, et Silo, *σιμός*. *Jos. Scal.*

Silus] In libro scripto Coloniensi, ut monnit Gulielmus verisimil. lib. 1. cap. 9. *Silus appellatur nasus susum versus et repandus. Silus pro simus a Græco σιμός*. Glossæ: 'Silus, *σιμός*.' Item: 'Silo, *σιμός*.' *Dac.*

^k *Simpludiarea*] Hæc verba mendosa, (*D. T. ludi, corbitoresque*), quod notatum est in veteri libro R litera. Crederem scribi posse, *ludi, desultoresque*. Vide 'Senacula.' *Ant. Aug.*

Simpludcaria] De his non nihil attigimus in Ausonianis lectionib. Dicta quasi *simpliludiaria*, quia simpli ludii adhiberentur, hoc est, saltatores vel cernuatores, de quibus supra diximus: quos cernuatores hic Verrius vel Festus vocat *Corbitores*, more scribendi antiquitus imperitis librariis usitato, qui *b*, cum *v*, et contra commutabant. *Corvitores* enim sine dubio dicendum erat: qui enim gestus Cernuantium, ut modo sursum, modo deorsum spectent, is et *corvorum* est, et cornicum, ac monedularum, quæ

ubi pedibus aliquem locum insistant, modo *ἀναγεύουσι*, modo *ἐπινέουσι*. Hinc elegantissime de mulieribus cibo se ingurgitantibus ad mensam Plantus Casina dixit: 'Ego novi illas estrices: corvitant, ubi Comisse possunt.' Quanquam scio Turnebum mutasse, sed frustra. Has notas D. T. *duntaxat* significare supra in 'Senacula' admonimus. Causa igitur non est, cur doctis viris hic de mendo suspectus locus esse debeat. *Simpludeariis* ergo simpli Ludii duntaxat adhibebantur, qui et Corvitores, sen cernni, ut est apud Servium, dicuntur. Indictivis et ludii, et desultores, ac etiam ludorum quædam genera. Cicero de legibus II. 'Fusus ut indicatur, siquid ludorum, dominusque funeris utatur accenso, atque lictoribus.' *Jos. Scal.*

Simpludiarea] Opponuntur indictivis, in quibus et ludii et desultores, ac etiam ludorum quædam genera. Cicero II. de legibus: 'Fusus ut indicatur, si quid ludorum, Dominus funeris utatur accenso atque lictoribus.' At in *simpludiariis*, simpli Ludii. Unde nomen: 'dicta enim quasi *simpliludiaria*.' Simpli ludii autem, id est, saltatores vel cernuatores. Sed mirum est, ni hic fallitur vir doctissimus, ac ni potius *corbitores* a cor-

corbitoresque quidam ea dixerunt esse, quibus neutrum genus interesset ludorum : nam indictiva sunt, quibus adhibentur non ludi modo, sed etiam desultores, quæ sunt amplissima.

Simpludiarea¹³ funera, quibus ludos adhibebant. [PAUL. Simpulum¹ vas parvum non dissimile cyatho, quo vinum in sacrificiis libatur : unde et mulieres rebus divinis de-ditæ simulatrices dicuntur.

Simultas,^m id est, odium, dicta ex contrario, quia minime sint simul : potest et a simulatione dicta existimari, quia simulate loquuntur ad invicem.

Sinciniam, cantionem solitariam.ⁿ

13 Vet. lib. *Simpludearia*.

NOTÆ

bitis dicti illi proprie fuerint qui per corbitarum, hoc est, navigiorum malos repebant ad vela legenda, vel ad aliud quid. Ita ut ea vox postea ad finambulos sit translata. De *corbitis* vide suo loco. *Dac.*

¹ *Simpulum*] Glossæ : ' Simpulum, κύθος.' Simpulones hinc qui sponsum convivium discurrentem comitantur. Succins Piscatoria : ' Summates viri facti sunt simpulones ganei.' Isidorus in Glossis : ' simplator, conviva : amicus sponsi assiduus cum eo in convivio.' *Jos. Scal.*

Simpulum] Glossæ : ' Simpulum, κύθος.' Varr. lib. iv. de L. L. a sumendo, hoc est, bibendo simpulum. ' Quo vinum dabant,' inquit, ' ut minutatim funderent, a guttis guttum appellavit. Et quo sumebant minutatim, a sumendo simpulum nominavere. In hujusce locum in conviviis e Græcia successit Epichysis et cyathus. In sacrificiis remansit guttus et simpulum.' Scaliger a Syriaco *Sephel*, *sempel*, *simpulum* factum dicit. Vel potius a Græco σίφων a quo *simpo*, unde diminutivum *simpulum*. Nam utrum-

que significat vasculum cum tenui fistula vel angusto collo ad pitissandum vinum. Ita tamen ut Latini suo simpulo ad sacra tantum uterentur, Græci vero τῷ σίφωνι ad gustandum in caupona vinum. Quare et *meraria* et *gustatorium* dicebatur. *Dac.*

^m *Simultas*] Potius a *simul*, simulas, ut a *facul* facultas. *Simul* autem pro *simile*, ut *facul* pro *facile*. Vel *simultas* pro *similitas*. Quod a similitudine studiorum simulas oriatur. Voss. *Idem.*

ⁿ *Sinciniam, cantionem solitariam*] Lego, *Sicinium, cantionem solitariam*. Gloss. ' Sicinium dicitur, quasi singularis cantilenæ vox : id est, cum unus canit, quod Græcis monodia dicitur. Cum vero duo, bicinium. Cum multi, Chorus.' Fuit olim cum legendum putarem : *Sicinnium, cantionem saltationem*. Ex Hesych. et Athenæo, qui Sicinnium interpretantur saltationem Satyricam. Unde Gell. lib. xx. cap. 3. ' Quos sicinistas vulgus dicit, qui rectius loenti sunt Sicinnistas litera n gemina dixerunt : Sicinnium enim genus veteris saltationis fuit. Salla-

Sine sacris ° *hereditas* in proverbio dici solet *cum aliquid obvenit* sine ulla incommoda appendice; quod olim sacra non solum publica curiosissime administrabant, sed etiam privata: relictusque heres sic ¹⁴ pecuniæ, etiam sacrorum erat, ut ea diligentissime administrare esset necessarium.

Sinistræ aves,^p sinistrumque et sinistimum auspicium, id est, quod sinat fieri. Varro libro quinto Epistolicarum quæstionum, ait: A Deorum sede ¹⁵ ^q cum in meridiem spectes, ad sinistram sunt partes mundi exorientes, ad dexteram occidentes; factum arbitror, ut sinistra meliora auspicia, quam dextra esse existimentur: idem fere sentiunt Sinius Capito, et Cincius.

¹⁴ Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *sicut*.—¹⁵ Fulv. Ursin. *ab auspici-
orum sede*.

NOTÆ

bundi autem canebant quæ nunc stantes canunt.' Sed nunc sententiam demuto. Sicinium, ut optime Meurs. in exercit. Crit. part. 2. cap. 5. est cantio sine cantu. Cum fides tantum canunt sine voce. *Assæ tibiæ*: cui contrarium *assa vox*. Idem.

° *Sine sacris*] Verba Festi desiderant hæc, aut his similia: *Sine sacris hereditas in proverbio dici solet: cum aliquid obvenit sine ulla incommoda appendice*. Plautus hoc proverbio utitur in Captivis: '*Sine sacris hereditatem sum aptus offertissimam*:' et in Trinum. '*Cæna hac annona est sine sacris hereditas*.' *Ant. Aug.*

Sine sacris] Veteres Romani habebant sacra privata quæ colebantur maxima religione, eaque, ut perpetua manerent, familiis probebantur ex leg. 12. tab. SACRA PRIVATA PERPETUO MANENTO. Ita qui hereditatem alicujus adibat, cogebatur etiam sacra ejus suscipere. Et hoc erat inter onera hereditatis. Inde sine sacris hereditas de bonis iis dicitur

quæ nullam incommodam habeant appendicem. Plaut. Capt. act. iv. sc. 1. '*Sine sacris hereditatem sum aptus offertissimam*.' *Idem*.

^p *Sinistræ aves*] De sinistris, quæ Latinis fausta, Græcis infausta et inauspicata, vide quæ in '*scæva*' diximus. *Sinister* autem non quod sinat fieri, ut male Festus; sed a Græco ἀπιστερός, unde '*sinisterus*,' '*sinister*.' *Idem*.

^q *A Deorum sede*] Pessime Fulvius Ursinus *ab auspiciorum sede*. Nihil mutandum. A Deorum sede, id est, a Septentrione, ubi Deorum sedem Veteres locaverunt: quod egregio Servii loco probatur ad illud Virg. II. Æneid. '*Intonnit lævum*,' '*Sinistras autem*,' inquit, '*partes Septentrionales esse Augurum disciplina consentit*. Et ideo ex ipsa parte significantiora esse fulmina, quoniam altiora et viciniora domicilio Jovis.' Sic in sacris literis Dei Opt. Max. sedes versus Aquilonem. *Idem*.

Sinistrum^r in auspicando significare ait Ateius Capito, lætum, et prosperum auspicium, at¹⁶ silentium dubii dumtaxat^s vacat vitio: igitur silentio surgere cum dicitur, significat non interpellari, quo minus rem gerat, ad sinistrum hortari quoque auspicia^t ad agendum, quod animo quis proposuerit.

Siparium genus veli mimicum.¹⁷ [PAUL.

Siparium,^u quo in scenis mimi utuntur, dictum ait *Ver-* [FEST.
rius a velamento quod vocetur. alias aulæum.

Siremps dicitur, quasi similis¹⁸ res ipsa, habetur [PAUL.
hoc in libris Catonis.

Siremps^x ponitur pro eadem, vel proinde quasi *simi-* [FEST.

//////////

16 Vet. cod. aut.—17 Vet. lib. minutum.—18 Vet. lib. similiter.

NOTÆ

^r *Sinistrum*] Vide ante ‘*Silicernium.*’ *Ant. Aug.*

^s *At silentium dubii dumtaxat*] *Legge, At silentium ubi dumtaxat, &c.* de silentio in Auspiciis, vide supra post ‘*silere.*’ *Dac.*

^t *Ad sinistrum hortari quoque auspiciā*] Hic aliquid turbatum. *Lego, At sinistrum hortari quoque auspicio ad agendum, &c.* Ait sinistrum auspicio suo admittere et ad agendum hortari, quod animo quis proposuerit. Nihil certius. *Idem.*

^u *Si. . . .*] *Siparium* genus veli, quo in scæna mimi utuntur, dictum ait: hactenus possum: reliqua quo pertineant non video. *Jos. Scal.*

Siparium] *Aulæa* prius dicebantur, quæ postea *siparia* dicta. *Donat.* in prolegom. *Terent.* ‘*Aulæa quoque in scena sternuntur, quod pictus ornatus erat, ex Attalica regia Romam usque perlatus: pro quibus Siparia ætas posterior accepit. Est autem mimicum velum, quod populo obsistit dum fabularum actus commutantur.*’ Et dictum est *siparium* a *siparè*,

id est, *jacere*, quod velandi causa spectatoribus obsiparetur, objiceretur. Vel potius a *σῆψαρος*, velum. Quod et intellexit *Verrius* cum scripsit ‘*siparium a velamento dictum.*’ *Dac.*

^x *Siremps*] *Charis.* lib. 1. tradit, *Siremps* nominativo tantum casu dici, et ablativo ab hac *Sirempse*: significare autem, Similiter lex esto. Extant aliquot tabulæ legum; in quibus ita scriptum est: *DE. EO. AGRO. SIREMP. LEX. ESTO.* et in altera: *SIREMP. QVE. EIS. VIATORIBVS. DEQVE. EIS. VIATORIBVS. Q. OMNIVM. RERV. IVVS. LEXQVE. ESTO. QVASEI. SEI. EI. VIATORES. IN. EAM. DECVRIAM. IN. TRIBVS. VIATORIBVS. ANTEA. LECTEI. SVBLECTEI. ESSENT. QVAM. IN. QVISQVE. DECVRIAM. EORVM. EX. HAC. LEGE. VIATOR. LECTVS. ERIT. SIREMP. QVE. EIS. PRÆCONIBVS. DEQVE. EIS. PRÆCONIBVS. QVÆSTORI. OMNIVM. RERV. IVVS. LEXQVE. ESTO. &c.* In his omnibus similem significat, aut simile: tria autem verba copulata sunt *siremps*, hoc est, similis res ipsa. *Ant. Aug.*

lis res ipsa: Cato in dissuadendo legemque¹⁹ postea relicta est, et præterea rogas, *ut quemquam adversus ea si populus condemnaverit siremps*²⁰ *lex siet*, quasi adversus legem fecisset.

Sispitem Junonem,^y quam vulgo Sospitem appellant, anti-qui usurpabant, cum ea vox ex Græco videatur sumta, quod est σῶζις.

Sistere fana^z cum in urbe condenda dicitur, significat loca in oppido futurorum fanorum constituere, quod¹ Antistius

19 Ed. Scal. *legem quæ*.—20 Ead. ed. *sirenis*.—1 Vet. cod. *quam*.

NOTÆ

Siremps] Planti locus in prologo Amphitruonis jamdudum a nobis ita emendatus fuit: 'Sirempse legem jussit esse Jupiter.' Memini et locum in Senatusconsulto quodam apud Frontinum eodem modo depravatum vulgo legi: 'Qui adversus ea quid fecerit, et adversus ea repserit ex jussu causaque omnium rerum omnibus esto damnas utique atque uti esset esseque oporteret, si is adversum hanc legem rivum, specumque rupisset.' Manifesto enim legendum: *Qui adversus ea quid fecerit, sirempse lex, jus, causaque omnium rerum omnibus esto utique atque uti esset, &c.* Quin apud Probum Singularum scriptorem eadem non mediocriter contaminata sunt: 'S. R. L. E. E. C. Q. O. R. E. Si rem lex ex ejus causa Que omnium rerum esto.' Scribe: S. L. I. C. Q. O. R. E. *Sirempse lex, jus, causaque omnium rerum esto.* Apud Senecam Epistola 92. 'ubi vero ad finem mortalium ventum est, discede, inquit, Ambitio, omnium quæ terram premunt fere miles esto.' Emendat eruditiss. Cujacius, *siremps lex esto.* Partem verborum Catonis ita reconcinabimus: *et præterea rogas adversus ea si populus condemnaverit, ut ei siremps lex siet, quasi adversus leges fecisset.* Jos. Scal.

Siremps] *Siremps* compositum ex *similis re ipsa*. Quare optime Festus in verbis Caton. interpretatus est *eandem*, vel, *proinde quasi, &c.* Sic in isto fragmento legis agrariæ Thoriæ: 'Qui ager ex publico in privatum commutatus sit, de eo agro Siremps lex esto; quasi is ager P. Mucio et L. Calpurnio Coss. per totam Italiam.' Id est, 'Similis re ipsa lex esto,' vel 'Lex esto proinde atque,' &c. Legitur et *sirempse*, ut apud Plant. Prol. Amphit. 'Sirempse legem jussit esse Jupiter.' Dac.

^y *Sispitem Junonem*] Nam sospitem pro servatore dixerunt. Vide 'sospes.' Inde *sispes* et *sospes Juno*, quæ Ciceroni, Ovidio, Livio *sospita Juno* dicitur, in numismatibus JUNO SISPI-
TA. *Sispes*, autem pro *sospes* Isidor. in Gloss. 'Sispes, sospes, sanus.' Idem.

^z *Sistere fana*] Cum templi cujusdam fines definiabant et constituebant augures, tum proprie sistere fana vel templa dicebantur. Idem 'effari templa' apud Varr. lib. v. 'Hinc effari dicuntur, quod augures finem auspiciorum celestium extra urbem agris sunt effati, hinc effari templa dicuntur ab auguribus, adfatus, qui in his fines sunt.' Vide 'Minora templa.' Idem.

Labeo ait, in commentario quintodecimo Juris Pontificii, fana sistere esse lectisternia certis locis et Diis habere.

Sistere fana cum dicerent, significabatur lectister- [PAUL.
nia certis in fano locis componere.

SOBRINUS est patris mei consobrini filius, et matris consobrinæ filius.

Sobrinus^a est, ut ait Gallus Ælius, patris mei con- [FEST.
sobrini filius, et matris meæ consobrinæ filius: foemina
iisdem de causis appellat fratrem, et fratrem patruelem,
et consobrinum, et propius consobrinum,² et sobrina: iidem
gradus in sobrina quoque sunt.

Sobrium^b vicum dictum putant Cloatius et Ælius quod in
eo nullus tabernæ locus, neque cauponæ fuerit. Alii quod³
in eo Mercurio non vino, sed lacte, solitum sit supplicari.

Sobrium vicum Romæ dictum putant, vel quod in eo ta-
berna nulla fuerit, vel quod in eo Mercurio lacte, non
vino, supplicabatur.

Sodales^c dicti, quod una sederent et essent, vel quod ex
suo dapibus vesci soliti sint, vel quod inter se invicem
suaderent, quod utile esset.

2 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *sobrinum*.—3 Ead. ed. 'Alii aliquod.'
et mox, 'non lacte sed vino.'

NOTE

^a *Sobrinus*] Ait sobrinus dici consobrinorum filios. Ut et Donat. in And. act. v. sc. 4. 'Sobrini,' inquit, 'sunt consobrinorum filii.' Per consobrinus autem fratres patrueles et amitini intelligendi sunt, quorum liberi proprie *sobrini* dicuntur. Cainsin L. III. D. de grad. et affin. 'Item,' inquit, 'patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ nepos, neptis: qui ex fratribus patrueilibus, aut consobrinis, aut amitinis, undique propagati, proprie *sobrini* vocantur.' Infra in verbis Festi legendum ut in veteri lib. *Fœmina iisdem de causis appellat fratrem, et fratrem patruelem, et consobrinum, et propius sobrinum et sobrinæ*. Vide 'propi-

us sobrinum.' *Idem*.

^b *Sobrium*] *Sobrium vicum dictum esse testatur Ælius, quod in eo neque tabernæ locus, neque cauponæ fuerit: alii quod in eo Mercurio non lacte, sed vino solitum erat supplicari.* Jos. Scal.

^c *Sodales*] Mirum in modum placet sodales dictos quod de sno ederent: nam et inde eos Græcis *αὐτοδαίτους* et *αὐτοδείπνους* dictos reperio: Hesych. *αὐτόδειπνος, ὅταν τις κεκλημένος ἑαυτῷ φέροι τὰ ἐπὶ τὸ δεῖπνον*. Id est, 'αὐτόδειπνος quando quis ad cœnam vocatus symbolam fert.' Inde apud Terent. Andr. 'Symbolam dedit, cœnavit.' De *congeris* vide in 'cœrræ:' iidem et *concanæ* dicti. Gloss. 'con

Sodalis^d *quidam dictos putant, quod una sederent es-* [FEST.
sentque: alii, quod ex suo dapibus vesci soliti sint: alii, quod
inter se invicem suaderent, quod utile esset: eosdem, quod
cöeant crebro congerræ vocari a Græco vocabulo, quod est
γέῤῥα.

Sodes,^e si audes, uti sis, pro si vis, et illico pro in loco. Te-
 rentius in *Andria*: Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit?

Sodes, si audes, uti sis, pro si vis, et illico pro in [PAUL.
 loco. Terentius in *Andria*: Dic, sodes, quis heri Chry-
 sidem habuit?

Solari sine præpositione dixisse antiquos, testis est Pacu-
 vius, cum ait: Solatur, auxiliatur, hortaturque me.

Solatum,^f genus morbi maxime a rusticantibus [FEST.
 dicitur, cujus meminit etiam Afranius in . . .
 . . . arquato Mederi cui⁴ nomen ab aurigine.

Solatum genus morbi. [PAUL.

Solea,^g vel ea dicitur, quæ solo pedis subjicitur, vel genus

4 Ead. ed. *cujus*.

NOTE

ciænx, σύνδεσπον.' *Dac.*

^d *Sodalis*] *Sodalis quidam dictos esse*
putant, quod una sederent essentque:
alii, quod ex suo vesci soliti sunt: alii,
quod inter se invicem suaderent, quod
utile esset. Idem quod cöeant crebro
congeræ vocantur a Græco vocabulo,
quod est γέῤῥα. Congeræ per unum R
scribebant, ut supra attigimus. Lucili-
us, 'Tapullam legem rident congeræ
Opimi.' Congeræ pro Congeræ. Vide
in 'Tapulla.' Quod Congerræ a Græ-
co γέῤῥα dictum sit monet etiam Var-
ro: vide libro VI. de Latino sermone.
Jos. Scal.

^e *Sodes*] Vide 'Saltis.' *Ant. Aug.*

Sodes, si audes uti sis] Cicero in
 Oratore ad Brutum sect. 45. 'Liben-
 ter etiam copulando verba junge-
 bant, ut sodes pro si audes, sis pro
 si vis. Jam in uno capsis tria verba
 sunt: ain, pro aisne: nequire pro
 non quire: malle pro magis velle:

nolle pro non velle: Dein etiam sæ-
 pe et exin, pro deinde et exinde di-
 cimus.' *Dac.*

^f *Solatum*] *Solatos* appellat Plin.
 lib. XXIX. cap. 6. hoc morbo laboran-
 tes. A sole fortasse infesto ductum
 est nomen. *Ant. Aug.*

Solatum] Morbum puto quem quis
 ex nimia apricatione contraxit. Unde
 qui hoc morbo laborant, *solati* Plinio
 dicti sunt lib. XXIX. cap. 6. Quæ in-
 fra ex Afranio landabantur non po-
 tuimus assequi. Optime ait, arquato
 morbo, qui et regius vocatur, nomen
 esse ab aurigine: aurigo enim, sive
 potius *aurago*, morbus regius ab auri
 colore, quem bilis toto corpore diffusa
 repræsentat, ut *arquatus* a colore ar-
 cus cælestis. Inde Isidorus in Gloss.
 'Auruginosus, arcuatus.' Vide No-
 nium in 'arquatus.' *Dac.*

^g *Solea*] A solo, id est, planta pe-
 dis. Neque audiendus Salmasius, qui

piscis, vel materia robustea, super quam paries craticius exstruitur.

Solea, ut ait Verrius, est non solum ea, quæ solo [FEST. pedis subjicitur, sed etiam pro materia robusta,⁵ super quam paries craticius exstruitur.

Solicitare^{6h} quidam dictum putant velut *citare ex sollo*, quod est ex suo loco, ac sententia *movere*: *solum autem* quin significet locum, quis *dubitet*? cum *exsules* quoque dicantur loco patriæ suæ *pulsi*.

Solicitare est solo citare, id est, ex suo loco *mo-* [PAUL. vere: *solum autem* quin significet locum, quis *dubitet*? cum *exsules* quoque dicantur loco patriæ suæ *pulsi*.

Solida sella,ⁱ ait Verrius, *sedere tum* quis jubetur, cum mane *surgens auspicandi gratia evigilavit*: quod antiqui ex-

////////

5 Legendum monet Dac. ut in vet. cod. *materia robustea*, vel *roborea*.—Vet. cod. *Solicitare*.

NOTÆ

a Græco ὄλλας, ‘pellis,’ soleas deducit. *Idem*.

^h *Solicitare quidam dictum putant*] Integra Festi verba affert Calpurnius ad Terent. Heautontim. act. III. sc. 1. ‘Solicitare quidam dictum putant veluti citare ex solo, hoc est, ex suo loco ac sententia *movere*: *solum autem* quin significet locum,’ &c. *Idem*.

ⁱ *Solida sella*] Festus videtur Verrium reprehendere in hujus rei interpretatione: et ostendit religioni fuisse aliquibus non solida sella sedere, quod essent aliquæ aliqua ex parte excavatæ. Reprehendit autem quod solidum dixerit totum. Cetera incerta sunt. Vide ante ‘Silicernium.’ *Ant. Aug.*

Solida] *Solida sella*, ait, *sedere tum* quis jubetur, cum mane *surgendi causa evigilavit*: quod antiqui expresse ab inferiore parte excavatas non faciebant sedes, quas solidas ideo, quod his nihil erat concavum, appellabant, inquit Ver-

rius, quod essent totæ: absurde, ut mihi videtur, illud quod sit totum ait dictum solidum. Nihil omnino prætermissum est de sententia Festi, fortasse ne de verbis quidem. ‘Evigilare surgendi causa’ est data opera post mediam noctem expectatum silentio surgere, auspicandi causa: ita enim auspicantibus mos erat in solida sella sedere, ut supra in ‘Silentio’ refertur. Recte autem Verrius ‘solidas sellas’ totas interpretatur: nam Verrii temporibus vulgo tam notum erat *solidum* a solo dictum, quam *solum* idem valere, quod *totum*. Igitur idem est ac si dixisset, dictæ *solidæ*, quod *solæ*, id est, totæ. Quare vides hic præcipitem Festi calorem in reprehendendo illo, a quo tanta bona didicerat. Saltem debebat meminisse quod alibi notat de ‘solifерreo,’ ‘solerte,’ et ‘solenne.’ Verum profecto ita est: ad reprehendendum, quam ad discendum propensiores sumus, Dac.

presse, *nihilque ab interiore parte excavatas, aut laxatas faciebant sedes, quas sedes, solidas ideo, quod in his nihil erat concavum, maxime appellabant, inquit Verrius, quod scilicet essent totæ, absurde, ut mihi videtur, cum omne id quod sit totum ait dictum solidum.*

Solino^k idem⁷ ait esse consulo.

Solino intelligitur consulo.

[PAUL.

Solipunga⁸ genus bestiolæ maleficæ,⁹ quod acrius concitatusque fit fervore solis: unde etiam nomen traxit.

Solipunga genus bestiolæ maleficæ, quod acrius concitatusque fit fervore solis, a quo nomen traxit. [FEST.

Solitaurlia^m hostiarum trium diversi generis immolationem

7 Quidam legunt *idem Messala*.—8 Vet. cod. *Solipugia* vel *Selipugna*. Alii *Sulpunga*: alii *Solpuga*.—9 Vet. lib. *veneficæ*.

NOTÆ

^k Solino] Consulo, Consolino, ut 'iter,' 'itiner:,' 'fruisco,' 'fruniscor.' Jos. Scal.

Solino] Consulo, consolino, ut 'nato,' 'natino:,' 'nego,' 'negino:,' 'pago,' 'pagino:,' 'lurcor,' 'lurcinor,' &c. Idem, il est, Verrins, de quo superiori capite. Quidam, *idem Messala*. Dac.

¹ Solipunga] Plin. lib. xxi. cap. 4. 'Est et fornicarum genus venenatum, non fere in Italia: solipugas Cicero appellat, Salpugas Bætica. Lucan. lib. ix. 'Quis calcare tuas metuat, Solpunga, latebras.' Alii *Salpunga*: alii *Solpuga* legunt. Ant. Aug.

Solipuga] Glossarium: 'Solipaga, ἡλιοκεντρῖς, μύλας εἶδος.' Jos. Scal.

Solipunga] Solipunga, sive solipuga, est ὀλοκεντρῖς, quod tota pungat, et ipsa nihil aliud sit quam aculeus. Sic 'soliferrenum,' quod est totum ferreum, &c. Male qui solipugam dictam putant quod in sole pungat. Festi tamen interpretationem juvat Gloss. ubi, 'solipuga ἡλιοκεντρῖς, μύλας εἶδος.' In leguminibus inveniri ait Plin. Et fornicarum, non muscarum genus

vocat. Solinus araneorum formam habere dicit. Pro maleficæ al. *veneficæ*. Et favere videntur Gloss. ubi 'sphalangion, musca venenata.' Nam *sphalangium* nil aliud est quam *solipunga*. Tamen in reliquiis Festi *maleficæ*. Dac.

^m Solitaurlia] Contra Aci . . . verrees maiales qui. Hæc mendosa sunt aut delenda, aut emendanda: contra *Acilius verrees maiales: quia, &c.* vel contra *accidit verreci maiali: quia*. Sed neutrum placet. Videndum etiam, an mendose scribatur *inviolati sunt tauri*: et in fine videtur posse scribi *mutas semivocales*. Ant. Aug.

Solitaurlia] Scribe: quod omnes eæ solidi integrique sunt corporis: contrarii verrees, maialesque: quia, &c. Quod ait tauros, id est, virilia cædi in castratione, intellige de ea castratione, quæ fiebat in ipso sacrificio. Verres enim, aries, taurus, cum admovebantur aræ mola mactati, priusquam corio exuerentur, castrabantur. Vide Martialis epigramma lib. iiii. ejus initium: 'Vite nocens rosa stabat

significant, tauri, arietis, verris, quod omnes eæ solidi integrique sunt corporis: contra Aci
 verveces¹⁰ maiales, qui quia solum Osce totum, et solidum significat: unde tela quædam solliferrea vocantur tota ferrea, et homo bonarum artium sollers, et quæ nulla parte laxata cavaque sunt,ⁿ solida nominantur: atque harum hostiarum omnium inviolati sunt tauri, quæ pars scilicet cæditur¹¹ in castratione. Sunt quidem qui putent,¹² ex tribus hostiis præcipue nomen inclusum cum solido tauri, quod amplissima sit earum. Quidam dixerunt^p omnium trium vocabula confusa¹³ suis, ovis, tauri adfēcisse id, quod uno modo appellarentur universæ: quod sit a sollo et tauris^q earum hostiarum ductum (est) nomen, antiquæ

10 Vet. cod. *verbices*. Vide Notas infra.—11 Vet. cod. *creditur*.—12 Id. *portent*.—13 Id. *confixa*.

NOTÆ

moriturnus ad aras Hircus, grata tuis victima, Bacche, sacris.' Glossarium: 'Solitaurilia, θυσία ἕκτος κριοῦ, καὶ ταύρου.' scribe, ἐκ σὺνδς, κριοῦ, &c. Jos. Scal.

Solitaurilia] Scribe ex judicio Scaligeri: *Solitaurilia* hostiarum trium diversi generis immolationem significant, tauri, arietis, verris, quod omnes eæ solidi integrique sunt corporis, contrarii verveces maialesque, quia solum Osce totum, &c. Ait *solitaurilia* dici a *solo*, id est, *toto*, et *tauris*, id est, *virilibus*, quod tunc illis hostiis inviolati tauri relinquerentur, contra quod in sacrificiis fieri consuevit. Nam hostiæ, cum admovebantur aræ mola mactatæ, priusquam corio exnerentur, castrabantur. Martial. Epigram. 24. l. III. Dac.

ⁿ Et quæ nulla parte laxata cavaque sunt] Ut supra 'solida sella.' *Idem*.

^o Sunt quidem qui putent] Ait esse qui putent *solitaurilia* esse ex solido et tauro, id est, bove, ita ut ex tribus

hostiis tauri præcipue nomen hic assumptum fuerit, quod earum esset maxima. *Idem*.

^p Quidam dixerunt] *Solitaurilia* quasi *suovetaurilia*. Gloss. 'solitaurilia, θυσία ἐκ σὺνδς, κριοῦ, καὶ ταύρου.' 'Solitaurilia, sacrificium ex sue, ove, et tauro.' Sane et apud Liv. lib. 1. integre legitur *suovetaurilia*. Verum hoc ille nimis audacter forsitan. Nam etsi ex tribus illis nomen esset compositum, ex eorum particulis potius coiret. Quintilian. lib. 1. cap. 5. 'Nam,' inquit, 'solitaurilia jam persuasum est esse ex sue, ove, et tauro. Et sane ita se habet sacrum quale apud Homerum quoque est. Sed hæc non tam ex tribus, quam ex particulis trium coeunt.' *Idem*.

^q Quod sit a sollo, et tauris] Lege: Quod si a sollo et tauris earum hostiarum ductum est nomen, antiqua consuetudine per unum l, &c. De Ennio supra in 'Regium.' *Idem*.

consuetudinis¹⁴ per unum L. enunciari non est mirum, quia nulla tunc geminabatur litera in scribendo: quam consuetudinem Ennius mutavisse fertur, utpote Græcus Græco more usus, quod illi æque scribentes ac legentes duplicabant mutas *et Semivocales et liquidas*.

Solitaurlia hostiarum trium diversi generis immo- [PAUL. lationem significant, tauri, arietis, verris: quod omnes hi solidi integrique sint corporis. Sollum enim lingua Oscorum significat totum, et solidum: unde tela quædam solliferrea vocantur, tota ferrea, et homo bonarum artium sollers, et quæ nulla parte laxata, cavaque, solida nominantur.

Solla¹⁵ ^r appellantur sedilia, in quibus non plures [FEST. singulis possint sedere, ideoque solla¹⁶ sternere dicuntur, qui solisternium habent, et solaria vocantur, Babylonica, quibus eadem sternuntur: quæ, ut ait Verrius, omnia ducta sunt solo.¹⁷ Alvei quoque lavandi¹⁸ gratia instituti, quo singuli descendunt, solla dicuntur: ^s quæ a sedendo¹⁹ potius dicta videntur, quam a sollo.

Solla²⁰ sedilia, in quibus singuli tantum possunt [PAUL. sedere; ideoque solia¹ sternere dicuntur, qui sollister-

14 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *antiqua consuetudine*. Vide infra.—15 Id. ibid. *Solia* vel *Sola*.—16 Vet. cod. *soliar*.—17 Vir doct. *a sollo*.—18 Vet. cod. *curandi*.—19 Id. *ascendendo*.—20 Vir doct. *Solu* vel *Solia*.—1 Vet. lib. *soliare* vel *solla*.

NOTÆ

^r *Solla*] Lege *Solia*: et, *ideoque soliar sternere dicuntur*, &c. Item, *et solitaria vocantur Babylonica*. Varro Cosmotorine *περὶ φθορᾶς κόσμον*: ‘Phrygio qui polvinar poterat pingere, soliar levigabat.’ Glossæ: ‘*Soliar*, διφραξ.’ *Jos. Scal.*

Solla] Lege ut Scalig. *Soliar* antem sternere dicebantur qui *sellisternium* habebant, quod alio nomine *lectisternium* dicebatur, quod Diis epulaturis lecti et sellæ sternerentur. Val. Max. lib. 11. cap. 1. ‘Jovis epu-

lo ipse in lectulum, Juno et Minerva in sellas ad cœnam invitabantur.’ Vide ‘*Epolonos*.’ *Babylonia solitaria* a *Babylone*, quæ diversos colores picturæ intexere docuit. Plin. lib. VIII. cap. 48. ‘*Babylonica peristromata*’ dixit Plant. in *Stich. Dac.*

^s *Alvei quoque lavandi gratia*, &c.] Lege, *Solia dicuntur*. Gloss. ‘*εσολium ἐμβάτην*.’ Nam *ἐμβάτην*, alvens, in quem descendunt lavaturi. *ἐμβασιον* vocat Dioscor. *Idem*.

nium² habent: et solaria vocantur Babylonica, quibus eadem sternuntur.

Sollemnia³ sacra dicuntur, quæ certis temporibus fiunt.

Sollemnia sacra dicuntur, quæ certis temporibus annisque fieri solent.

Sollistimum⁴ Ap. Pulcher in Auguralis disciplinæ libro primo ait esse tripudium, quod avi⁵ excidit ex eo quod illa fert, saxumve solidum, aut arbos viriradix ruit, quæ nec præ vitio humanive cædanturve,⁶ jacianturve, pel-lanturve.

Sollo^x Osce dicitur id quod nos totum vocamus. Lucilius: Suasa⁷ quoque^y omnino dirimit non solla⁸ dupondi, id est, non tota. Item Livius: Sollicuria,⁹ in omni

////////

2 Id. *sellisternium*. Vide Notas.—3 Scribit Dac. *Solennia*.—4 Idem scribendum monet per unicum *l Sollistimum*.—5 Vet. cod. *aut*.—6 Ed. Scal. *humani cædanturve*. Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *humanive vi*, vel *humi cadant*.—7 Id. *ibid. vasa*. Vide inf.—8 Vet. cod. *sollo*.—9 Ed. Scal. *Sollicularia*.

NOTÆ

^t *Sollemnia*] Vide ‘Sollo.’ *Ant. Aug.*

Sollemnia] Scribo *Solennia*. Nam a *sollus*, totus, omnis, et annus, ita ut solenne dicatur qui omni anno, id est, quotannis, fieri consuevit. Male qui *solemnia*, per unicum *l* et *m*. Vide Vossium. *Dac.*

^u *Sollistimum*] Scribendum per unicum *l. sollistimum*; nam a *solo*, id est, terra. ‘Cum offa jam ex ore pulli deciderat, tum auspicanti tripudium sollistimum nuntiabatur.’ Cicer. Idem et *sonivium* dictum a sono quem edebat cum caderet, vel offa, vel arbor, vel saxum, vel aliud quid. Servius Danielis in illud, ‘tremere omnia visa repente,’ ‘Hoc augurium,’ inquit, ‘juxta auguralem disciplinam dictum est, quod appellatur tripudium sonivium, ad quod pertinet si arbor sponte radicibus cadat, si terra

tremat, quod hic Æneæ factum ostendit, antequam voce divina responsa perciperet.’ Infra pro, *Quæ nec præ vitio humanive cædanturve*, legendum, *quæ nec præ vitio humanave vi cædanturve*, &c. Nam id est, quod ait Servius supra, ‘si arbor sponte radicibus cadat.’ Vide infra ‘sonivio.’ *Idem.*

^x *Sollo*] At *sollus* a Græco ὅλος, totus. *Idem.*

^y *Suasa quoque*] Hunc Lucilii versum sic legit Douza, *Suasa quoque omnino redimit non solla dupondi*. Sed *dirimit* retinendum, et hunc versum alteri, qui in *Sicyonia* legitur, sic continuandum censeo: *Et pedibus læva Sicyonia demit honesta Suasa quoque omnino dirimit non solla dupondi*. Sequebatur nomen ad quod adjectivum *suasa* pertinebat: de ‘suaso colore’ vide infra ‘suasum.’ *Idem.*

re curiora:¹⁰ ² et solliferreum,^a genus teli totum ferreum: sollers etiam in omni re prudens; et solemne, quod omnibus annis præstari debet.

Sollo Osce dicitur id quod nos totum vocamus. [PAUL. Livius:¹¹ Solliferreum genus teli, id est, totum ferreum. Sollers etiam in omni re prudens, et solemne, quod in omnibus annis præstari debet.

Solox, lana crassa, vel pecus lana contextum. Titinius: Lana soloci ad purpuram data: et Lucilius: Pascali pecore et montano hirtio,¹² atque soloce.

Solox,^b lana crassa, et pecus, quod passim pascitur non tectum. Titinius in Barathro:¹³ ^c ego ab lana soloci ad purpuram data: et Lucilius: Pascali¹⁴ pecore, ac montano, hirtio,¹⁵ atque soloce.

Solum,^d terram. Ennius libro tertio: Tarquinio dedit impe-

10 Vet. lib. *curiosa*.—11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Lucilius*.—12 Ead. ed. *hirco*. Pro atque vet. lib. habet *hircoque*.—13 Vet. cod. *Barrato*.—14 Id. *Pastali*.—15 Id. *hirco*.

NOTÆ

² *Sollicuria*, in omni re curiora] For-
san, *sollicurio* in omni re curiosus.
Scriptum fuerat *curios*, unde facile
factum *curiosa*, *curiora*. Idem.

^a *Solliferreum*] Livius lib. xxiv.
Ut omissis solliferreis phalaricisque
gladios strinxerunt, tunc velut redin-
tegrata est pugna.' Idem.

^b *Solox*] Glossarium: 'Solox, ἱερὸν, καὶ παχὺς.' Lege, ἑριον παχὺ. Ter-
tullianus in scholastica oratione de
Pallio: 'Endromidis solocem aliqua
multitia synthesisi extruxit.' Jos. Scal.

Solox] Proprie pecus intonsum,
quod passim pascitur, et non tectum,
a solus, totus, quod sit cum tota lana.
Lucil. 'Pascali pecore ac montano,
hirtio atque soloce.' Pascali pecus,
quod passim pascitur: ut 'pascuales
Gallinae.' *Montanum*, *hirtum*, ac so-

lox, pro squalido, quale solet esse pe-
cus quod in montibus pascitur non
tectum. Inde factum, ut solox lana
dicatur crassa non carminata. Gloss.
'solox, ἑριον παχὺ.' Inde Symmachus
lib. i. Ep. 1. 'Quare elaboratam soloci
filo accipe cantilenam.' *Dac*.

^c *Titinius in Barathro*] Titinii Ba-
rathrum citat Fl. Sosipater. Nonius
etiam non semel. Idem.

^d *Solum*] Non terra tantum, sed
mare, aer, solum dicitur. Servius ad
illud v. Æneid. 'Subtrahiturque so-
lum,' 'Solum,' inquit, 'uniusque rei
quod subjacet, unde est solum navis
mare, et aer avium.' In priori ver-
su Ennii, 'Sola regni,' *solu* non tam
terras videtur significare quam *solia*.
Idem.

rium, simul et sola regni: et aliubi:¹⁶ Sed sola terrarum postquam permensa parumper.

Solum, terram.

[PAUL.

Sonivio,^e sonanti.

Sonivio significat in carmine *saliari* et augurali sonanti. *Sonivium*¹⁷ tripudium, ut ait Appius Pulcher, quod sonet, cum pullo excidit puls quadrupede ex ore.

Sons, nocens: Insons, innocens.

[PAUL.

Sons,^f nocens, ut ex contrario, *Insons*, innocens.

[FEST.

Sonticum^g morbum in duodecim significare ait Ælius Stilo certum cum justa causa, quem nonnulli putant esse, qui nocent,¹⁸ quod sontes significet nocentes. Nævius ait: Sonticam esse oportet causam, quamobrem perdas mulierem.

////////

16 Vir doct. conjicit *alibi*.—17 Vide Notam Scaligeri infra.—18 Legendum monet Dac. *qui nocet*, vel *qui noceat*.

NOTÆ

^e *Sonivio*] Utitur hoc verbo Cicero in epist. ad Cæcinnam lib. vi. epist. Ant. Aug.

Sonivio] Cicero Cæcinnæ: 'Neque ex tripudiis solistimis, aut soniviis tibi auguror.' Plinius de nucibus juglandibus: 'Quæ causa eas nuptiis fecit religiosas, tot modis factu munito: quod est verisimilius, quam quia cadendo tripudium sonivium faciant.' Manifesto errore legitur in vulgatis Plinianis, *sonumre* faciant. Servius Danielis in illud: 'tremere omnia visa repente,' 'Hoc augurium,' inquit, 'juxta auguralem disciplinam dictum est, quod appellatur Tripudium sonivium: id est, a sono. Ad quod pertinet, si arbor sponte radicibus cadat, si terra tremat, quod hic Æneæ factum ostendit, antequam voce divina responsa perciperet.' Hæc ille vetustissimus interpret. Dac.

Sonivio] Infra: *Sonivio* significat in Carmine *Saliari*, item in commentario augurali, sonanti. Aliud caput: *So-*

nivium tripudium dicitur, ut ait Pulcher, quod sonet: ut cum pullo excidit puls, quadrupede aliquid ex ore. Vide 'Solistimum.' Jos. Scal.

^f *Sons*] *Sons* nocens, ut ex contrario, *insons*, innocens. Ansonius in Technopægnio: 'Si bonus est insons, contrarius et malus est sons.' Dac.

^g *Sonticum*] Glossarium: 'Sonticus morbus, *ἰσπὰ πόσος*.' Ant. Aug.

Sonticum] Infra: *Sontica* causa dicitur a morbo sontico, qui quid gerendum agere non permittit. Cato de regis Attali rectigalibus. Reliqua non potui. Jos. Scal.

Sonticum morbum] Qui vere causa est cur quod agendum erat, agere desistimus, quare a Festo optime *sonticus* exponitur certus, cum justa causa. Inde Horat. sonticam chiragram 'justam' dixit Sat. 7. lib. II. 'Postquam illi justa chiragra Contudit articulos.' De morbo sontico vide Gellium lib. XVI. c. 4. et lib. XX. c. 1. Dac.

Sonticum, justum. Nævius : Sonticam esse oportet causam, quamobrem perdas mulierem.

Sontica causa dicitur a morbo sontico propter quem quod est gerendum agere desistimus. M. Porcius Cato de re A. Atili : Quid dicam causæ extitisse, timidusne sis an impedimento tibi causam sonticam fuisse ?

Soracum¹⁹ est, quo ornamenta portantur scenicorum. [PAUL. *Soracum* ^p dicitur, quo ornamenta portantur scenicorum. Plautus in *Persa* : Librorum icillum plenum sorracum habeo.

Sororiare^{20 i} mammæ dicuntur puellarum, cum primum tu-

////////

19 Vet. lib. *Sacrum*, vel *Sorracum*. Alii *Saracum*.—20 Vet. cod. *Sororariæ*.

NOTÆ

^b *Soracum*] Refertur, ut opinor, a Festo versus Planti in *Persa* : 'Librorum enim ecce illum plenum sorracum habeo.' Sed verbum, enim, non agnoscit Festus, et pro *ecce illum*, sive *eccillum*, *icillum* scripsit librarius ; quod in margine notatum esse video litera R. Varie hoc nomen scriptum reperi. Nam Quintilian. lib. VIII. c. 3. refert Ciceronem in Pisonem scripsisse : 'cum tibi tota cognatio in serraco advehatur.' Et Vitruv. lib. X. c. 1. 'Portationes eorum non essent, nisi plaustorum, aut saracorum per terram, navicularum per aquam inventæ essent machinationes.' Juven. Satyr. 3. 'Longa coruscat Sarraco veniente abies, atque altera pinum Plaustra vehunt.' et Satyr. 5. 'Frigida circumagunt pigri Sarraca Bootæ.' Ulpian. sub titulo ad L. Aquil. c. 29. 'Quia parvi refert navem immittendo, aut serraculum ad navem ducendo, an tua manu damnum dederis.' Quem locum non intelligentes, pro *serraculo*, *serraculum*, vel *verriculum*, vel *gubernaculum*, vel *feraculum* eliderunt. Ant. Aug.

Soracum] Alii *Saracum*. Glossari-

um : 'Sarraca, ἄμαξα.' Jos. Scal.

Soracum] A Græco σάρακος, de quo sic Pollux : σάρακος δὲ παρὰ τοῖς κωμωδοποιοῖς οὕτως ὀνομάσθη τὸ ἀγγεῖον ἐν ᾧ τὰ σκεύη τῶν ὑποκριτῶν. Id est, 'Soracum autem apud comædos ita dicitur vas in quo portantur histrionum ornamenta.' Idem est *soracum* ac *saracum*, quod in Gloss. exponitur vehiculum : quare dicendum est, primo *soracum* dictum vehiculum in quo corbis erat, vel aliud vas ad omnes res recipiendas, postea vero quodvis vehiculum quo onera portantur. Juvenal. Sat. 3. 'Longa coruscat Sarraco veniente abies.' Neque audiendus Salmasius qui diversum facit. Varie autem scriptum invenitur illud nomen, *soracum*, *saracum*, *sarracum*, et *serracum*. Sed ubicumque vel *sarracum* legitur vel *serracum*, rescribendum puto *saracum*, vel *soracum*. Nam o sæpe mutatur in a. Dac.

ⁱ *Sororiare*] Sunt qui Planti versum ita legant : *Tunc papillæ primum sororiabant : illud volui dicere fraterculabant* : alii, ut Faërnus, legunt, *primulum*, propter versum senarium, qui in eo verbo desinit. Vide 'Fratrare.'

mescunt, ut fraterculare puerorum. Plautus in *Fribolaria*:¹ *Tunc sororiabant papillæ primulum, sed illud volui dicere, fraterculabant, quid opus est verbis multis.*

Sororiare² mammæ dicuntur puellarum, cum pri- [PAUL. mum tumescunt.

Sororium tigillum appellabatur locus sacer in honorem Junonis, quem Horatius quidam statuerat causa sororis a se interfectæ, ob suam expiationem.

Sororium tigillum^k appellatur hac de causa: ex- [FEST. conventione Tulli Hostilii Regis et Metii Suffetii^{3 1} du- cis Albanorum, Trigemini Horatii et Curiatii⁴ cum dimicassent, ut victores sequeretur imperium, et Horatius noster exsuperasset, victorque domum reverteretur, ob- via soror, cognita morte sponsi, sui fratris manu occisi, aversata est ejus osculum; quo nomine Horatius interfe- cit eam: quanquam a patre absolutus sceleris erat, ac- cusatus tamen parricidii apud Duumviros, damnatusque, provocavit ad populum, cujus judicio victor duo tigilla tertio superjecto, quæ pater ejus constituerat, velut sub jugum missus subit, consecratisque ibi aris Junoni So- roriæ et Jano Curiatio, liberatus omni noxia sceleris est auguriis approbantibus; ex quo sororium id tigillum est appellatum.

//////////

1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Fribolaria*.—2 Vet. lib. *Sororiæ*.—3 Vet. cod. *Metri Fusitii*. Vide inf.—4 Vet. cod. *Curati*.

NOTÆ

Ant. Aug.

Sororiare] Plautus *Fribularia*: 'tunc papillæ primitus Fraterculabant: illud volui dicere Sororiabant: quid opus est verbis?' *Jos. Scal.*

Sororiare] Vide 'Fratrare.' *Dac.*

^k *Sororium tigillum*] Anrel. Victor de viris illustribus: 'Et cum spoliis onustus rediret,' (Horatius) 'sororem obviam habuit, quæ viso paludamento sponsi sui, qui unus ex Curia- tiis erat, flere cæpit: frater eam oc-

cidit; quare apud Duumviros con- demnatus, ad populum provocavit, ubi patris lacrymis condonatus, ab eo expiandi gratia sub tigillum mis- sus, quod nunc quoque viæ supposi- tum, sororium appellatur.' Sororium tigillum in regione quarta collocat Victor. *Idem.*

¹ *Metii Suffetii*] Ita sæpe scriptum invenitur hoc nomen, sed ubique re- scribendum *Metii Fusetii*. Nam Φου- φέτιον Græci vocant. *Idem.*

Sors^m et patrimonium significat, unde consortes [PAUL. dicimus; et Dei responsum; et quod cuique accidit in sortiando.

Sors et *patrimonium significat*; unde *consortes dicimus*, [FEST. et Deis^s responsum, et quod cuique accidit in sortiando.

Scrutillus⁶ⁿ venter suillus condito farre expletus. [PAUL.

Scrutillus appellabatur venter suillus, condito farre [FEST. *expletus*. Plautus: venter suillus⁷ *dicam suo nomine scrutillum ego me hodie . . . si quid esset comesa farte biberem . . .*

Sos^o pro eos antiqui dicebant, ut Ennius libro primo: Constitit inde loci propter sos Dea Dearum.⁸ Et libro tertio; Circum sosque sunt magnæ gentes opulentæ. Libro septimo: Dum censent terrere minis, hortanturve sos. Libro undecimo, contendunt Graios^p Græcos memorare solent sos: interdum pro suos^q ponebant, ut cum per dativum casum, idem Ennius effert: Postquam lumina sis oculis bonus Ancus reliquit.

Sos pro eos antiqui dicebant, ut Ennius: Constitit [PAUL. inde loci propter sos dea⁹ dearum. Sos interdum pro

5 Vir doct. in marg. ed. Scal. *Dei*.—6 Ead. ed. in contextu habet *Sortutillus*.—7 Ead. ed. *sullus*. Vide iufra.—8 Vet. lib. *dea diarum*. Vet. cod. *dia dearum*. Vide infra.—9 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *dia*.

NOTE

^m *Sors*] Vide ‘desertiones,’ et ‘Ercitum.’ Sic Græcis *κλήρος*, et pro hæreditate, et pro Deorum responsis sumitur, et pro eo quod cuique in sortiando contigit. *Idem*.

ⁿ [*Sartutillus*] Veteres editiones, *Scrutillus*: quod verum est. Isidorus, ‘*Scrutillus, ventriculus fartus*.’ *Jos. Scal.*

Scrutillus] Plauti locus deploratus. *Lego tamen si quid essem, &c. Scrutillus a scrutulus*. Gloss. Isidori: ‘*Scrutulus, ventriculus fartus*.’ *Scrutulus* autem a *scrutus* sive *scrutum*. *Dac.*

^o *Sos*] *Dia Dearum*, *δία θεῶν*. *Lege alterum versum ita, Circum sos quæ sunt magnæ gentes opulentæ*. Et: *Dum censent terrere minis, hortantur ei sos*. Et: *Contendunt Graios, Græcos memorare solent sos*. *Jos. Scal.*

^p *Contendunt Graios*] Vide post ‘*Regium*.’ *Dac.*

^q *Interdum pro suos*] Ennius lib. vii. ‘*Pæni sunt soliti sos sacrificare puellos*.’ Cornutus in *Sat. i. Persii*: ‘*Sis pro suis apud antiquos ponebatur, et sos pro suos, sas pro suas, detracta u litera*.’ Vide ‘*sas*.’ *Idem*.

suos ponebant. Per dativum casum idem Ennius effert: Postquam lumina sis oculis: pro suis.

Sospes salvus. Ennius tamen sospitem pro servatore posuit.

Sospes^r significat apud omnes fere auctores salvum: [FEST. Afranius in Epistola: *Di te sospitem servent tuis. Virgilius lib. VIII. Æneidos: Maxime Teucrorum ductor, quo sospite numquam. Ennius in parentem, et patriæ Di servate sospitem. Attius in si rite ad patriam sospes pervenisset. Ennius videtur servatorem significare.*

Sospitare^s est bona spe afficere, aut bonam spem [PAUL. non fallere.

Servatorem significare, cum dixit, quo sospite liber; [FEST. ceterum sospitare Verrius ait esse bona spe afficere, aut bonam spem non fallere.

SPARA minimi generis jacula a spargendo dicta. [PAUL.

Lucilius: Tum spara, tum murices portantur tragula porro.

Spara^t parvissimi generis jacula, ab eo quod spar- [FEST.

NOTÆ

^r *Sos]* *Sospes salvus omnes fere aufugerunt sospites. Afranius in Epistola: Di te sospitem servent tuis. Pacuvius in Teucro: maxime Teucro nunquam. Ennius in parentem et patriam Di servate sospitem. Attius in si rite ad patriam salvus et sospes pervenisset. Ennius. Vid. Jos. Scal.*

Sospes] Quæ desunt in fine, male post Epitomen Pauli de verbo *sospitare* rejecta sunt. Quare certum est ea huc reduci debere, et sic cum superioribus conjungi. Ennius videtur servatorem significare, cum dixit, *quo sospite liber. Ceterum sospitare Verrius ait esse bona spe afficere, aut bonam spem non fallere. Hæc Fest. supra in verbis Ennii et Attii nihil deesse videtur præter nomen fabulæ. Sospes*

autem pro servatore. Vide ‘*sispes.*’ *Dac.*

^s *Sospitare*] *Sospitare*, pro bona spe afficere, quod hic dicitur, ego reperi in versiculo Luciliano ex lib. XXVIII. ‘*Sospitat, impertit salutem plurimam, et plenissimam.*’ *Jos. Scal.*

Sospitare] Hæc ante *spara* proxime collocanda sunt. Fallitur autem Verrius, qui interpretatur *bona spe afficere, vel, &c.* Quasi esset a *σῶα* et *spes*, quod ridiculum: *sospitare* est a *sospes*, et significat, servare, salvare. Catul. in Carmine Sæcul. ‘*Ancique, ut solita es, bona Sospites ope gentem.*’ *Dac.*

^t *Spara*] Glossæ: ‘*Sparus, εἶδος ἀκοντίου.*’ Varro apud Servium qui est in schedis: ‘*Sparum, missile, a piscibus ducta similitudine, qui Spari vocantur.*’ *Jos. Scal.*

gantur dicta. *Lucilius satirarum l tum*
*spara, tum murices,*¹⁰ *portantur tragula porro.*¹¹

Spatiatorem,^u erratorem. Cato in M.¹² Cœlium, si se appellavisset: In coloniam me hercules scribere nolim, si Triumvir¹³ sim, spatiatorem, atque Fescenninum.

Spatiatorem pro erratorem Cato posuit. [PAUL.

Speciem * quam nos dicimus, εἶδος; Græci dixerunt: [FEST.

Platon quidem ideam, nobis species pro eadem ponitur.

////////

10 Id. ibid. *rumices*.—11 Ead. ed. *porro . . . tiatorem, erratorem. Cato, &c.*
 —12 Vet. cod. AR.—13 Ed. Scal. *Triumvirum*.

NOTÆ

[*Spara*] Apud Lucil. Sed pro *murices* rescribendum *rumices*: nam et supra in ‘*rumex*’ hunc Lucilii locum laudat Festus. Inde hic natus error, postrema scilicet litera vocis *tum* geminata pro *tum rumices* effecit *tum murices*. De *sparo* sic Servius P. Danielis: ‘*Sparus* est rusticum telum in modum pedi recurvum. Salustius: *Sparos* aut lanceas, alii præacutas sudes portare. Varro ait *sparum* telum missile, a piscibus ducta similitudine, qui spari vocantur. Alii *sparus* a spargendo dici putant.’ Isidor. lib. XII. ‘*Nam sparus* est telum rusticum missile a spargendo dictum.’
Dac.

^u [*Spatiatorem*] Macrobin. lib. III. ‘*Sic nimirum M. Cato senatorem non ignobilem Cæcilium spatiatorem et Fescennium vocat, eumque staticulos dare his verbis ait: Descendit de canterio: inde staticulos dare, ridicularia fundere.*’ Jos. Scal.

[*Spatiatorem*] Per *spatiatorem* et *Fescennium*, Cœlium intelligebat Cato. Macrobin. lib. III. cap. 14. ‘*Sic nimirum M. Cato Senatorem non ignobilem Cœlium Spatiatorem et Fescenninum vocat, eumque staticulos dare his verbis ait: Descendit de Cante-*

rio: inde staticulos dare, verba fundere.’ Quidam lib. habent *Cæcilium*; sed corrupte. *Staticuli* sunt saltationes statariæ quædam non perinde motorie: quales erant in eo choti genere, quod στάσιμον a Græcis vocatur: vel staticuli a parte saltationis dicuntur, in qua statur, nam etiam a saltationis spatiis, ut quidam censent, spatiatorem vocavit idem Cato Cœlium. Sed satius sit eum erratorem intelligere, quem eundem et Fescenninum a versibus Fescenninis obscenæ lasciviæ appellavit. Turneb. lib. XVII. cap. 10. *Dac.*

* [*Speciem*] Cicer. in Oratore ad M. Brutum sect. 3. ‘*Has rerum formas appellat ideas; ille non intelligendi solum, sed etiam dicendi gravissimus auctor et Magister, Plato: easque gigni negat, et ait semper esse, ac ratione et intelligentia contineri: cetera nasci, occidere, fluere, labi, nec diutius esse uno et eodem statu.*’ Et lib. I. Academ. quæst. sect. 8. ‘*Mentem volebant rerum esse judicem: solam censebant idoneam, cui crederetur, quia sola cerneret id, quod semper esset simplex, et uniusmodi, et tale, quale esset. Hanc illi ideam appellabant, jam a Platone ita nomi-*

Specio^y in auguralibus ponitur, pro aspectione, et nun-

NOTE

nam: nos recte speciem possumus dicere.⁷ De Ideis Plato in Parmenide, obscurissimo illo quidem, sed utilissimo Dialog. si quis ejus tenebras intelligentia sua quasi sole fugaverit. *Idem.*

^y *Specio*] Locus difficilis, et fortasse mendosus. Sciendum est augures alios habere *aspectionem*: et *nuntiationem*; alios *aspectionem* tantum. Magistratus autem habere auspicia, *inspectionem*, sive *specionem*, et *obnuntiationem*. Cicero Philip. II. 'Quod te sacerdotii jure facere posse dixisti, si Augur non esses, et Consul esses, minus facere potuisses? vide ne etiam facilius: nos enim nuntiationem solum habemus; Consules et reliqui magistratus etiam *specionem*.' Idem lib. III. de Legib. 'Omnes magistratus auspicia, judicique habento.' M. Messalla apud Gell. lib. XIII. cap. 14. et 15. 'Patriciorum auspicia in duas sunt potestates divisa: maxima sunt Consulium, Prætorum, Censorum. Reliquorum magistratuum minora sunt auspicia. Consul ab omnibus magistratibus et comitiatum, et concionem advocare potest. Et in edicto Consulium, quo edicunt, quis dies comitiis centuriatis futurus est, scribitur ex veteri forma perpetua: ne quis magistratus minor de cælo servasse velit.' Ex his igitur dicendum est hoc loco Festum voluisse, non posse augures impedire nuntiando magistratus, sed habere *specionem*, hoc est, *aspectionem* augurii, et *nuntiationem*, hoc est, *renuntiationem* ejus augurii: tunc pertinet ad magistratum, qui habet auspicia ut videat, an iis auspiciis rem gerere velit. Vidend. Cic. lib. I. et II. de Divin. Varro lib. V. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Specio] Profligatissimus locus, ac

multis vulneribus confectus. Non solum enim corruptus, sed manens, ac partes sui non parva truncatus. Festi sententia hæc videtur fuisse: *Specio* in Auguralibus ponitur pro *aspectione*. *Specio*, et *nuntiatio* data erat iis magistratibus, qui omne jus auspicio- rum habent: auguribus *specio* duntaxat, quorum consilio rem gerent magistratus, non ut possent impedire *nuntiando* quæcumque vidissent, at iis *specio* sine *nuntiatione* data est. Hoc videndum est in his verbis, *nuntiationem* duplicem esse: *nuntiationem* augurii, quam habebat solum, cui *specio* erat, hoc est, augur, et *nuntiationem* advocandæ concionis, quam solus habebat, qui omne jus auspicio- rum habet, hoc est, major magistratus, quæ vocabatur *obnuntiatio*. Cum Philippica II. dicitur augures *habere nuntiationem*, est jus tantum nuntiandi magistratui de eo quod viderit. 'Consules habere *specionem*, quam et Augures habeant, et *obnuntiationem* quam Augures non habebant.' Invenies tamen *Obnuntiationem* positum pro *nuntiatione*: ut in primo de Divinatione: 'Non in eo,' inquit, 'est culpa, qui obnuntiavit: sed in eo qui non paruit.' *Jos. Scal.*

Specio in auguralibus] Verum est quod ait Festus, *specionem*, hoc est, *aspectionem* augurii duntaxat auguribus datam, *nuntiationem* vero cum *specione* iis magistratibus qui omne jus haberent auspicio- rum, puta Consulibus, Censoribus: per *nuntiationem* autem hic intellige jus advocandæ concionis, quæ vocabatur *obnuntiatio*. Alia quippe erat *nuntiatio*, quam habebant augures, et nihil aliud erat quam jus nuntiandi Magistratui de eo quod viderant. De hac Cicer. Philippica II. sect. 32. 'Quid enim istuc, quod te sacerdotii jure facere posse

tiato : quia ¹⁴ omne jus sacrorum habent, auguribus spectio duntaxat, quorum consilio rem gererent magistratus, non ut possent impedire nuntiando, quæ cum vidissent satis, spectio sine nuntiatione data est, ut ipsi auspicio rem gererent, non ut alios impedirent nuntiando.

Spectu ² sine præpositione Pacuvius in Duloreste usus est, cum ait: amplius, ¹⁵ rubicundo colore, et spectu protervo ferox.

Spectu ¹⁶ sine præpositione Pacuvius posuit. [PAUL.

Specus ^a fœminino genere pronuntiabant antiqui, ut [FEST. metus, et nepos : tam Hercules, quam masculino stirps, aut ¹⁷ frons : ut Ennius : Tum casu ^{18 b} sub monte altæ ¹⁹

//////////

¹⁴ Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *iis qui*.—¹⁵ Ead. ed. *amplus*.—¹⁶ Vir doct. ibid. conj. *Specto*.—¹⁷ Vet. cod. *stirpis, ut*.—¹⁸ Vet. cod. *causa*. Vir doct. conjicit *cava*.—¹⁹ Vet. cod. *alte*.—Vir doct. conj. *montes late*.

NOTÆ

dixisti, si angur non esses, et consul esses, minus facere potuisses? vide ne etiam facilius. Nos enim nuntiationem solum habemus : consules et reliqui magistratus etiam spectionem.' Invenies tamen *obnuntiationem* positam pro *nuntiatione*. Ut in primo de Divinatione : 'non in eo,' inquit, 'est culpa qui obnuntiavit, sed in eo qui non paruit.' De spectione Varro lib. v. de L. L. 'Spectare dictum ab specio antiquo : quo etiam Ennius usus : Vos epulo postquam spexit. Et quod in auspiciis distributum est, qui habeant spectionem, qui non habeant, et quod in auguriis augures dicunt, avem specere.' Vide Manut. de rebus per epistolam quæsitis lib. I. Ep. 9. *Dac*.

² *Spectu*] Apuleius lib. III. Met. 'Obliquato tamen spectu rem admirationis maximæ conspicio.' Locus Pacuvii sic integer : 'Hicne est quem gratia formæ ante omnes nobilitat viros, Amplus, rubicundo colore, spectu protervo, ferox, caperata fronte?' *Idem*.

^a *Specus*] Ennii versus fuit lib. XVI. Annal. ut refert Priscian. lib. VI. 'Tum cava sub monte late specus intus patebat.' Sed melius refertur a Nonio : 'Concava sub montes late specus intus patebat.' *Ant. Aug*.

Specus] Pacuvius Chryse : 'Est ibi sub eo saxo penitus strata arena ingens specus, Solis quæ exortu capessit candorem, occasu nigret. Illud incipio saxum tentans escendere verticem' In summum : deinde in omnis partis prospectum aucupo.' *Jos. Scal*.

Specus] Hoc nomen trium generum fuit. Mascul. ut Ennius in Lytris : 'Inferum vastos specus.' Fœminini, Pacuv. in niptris : 'Advenio scrupulosam specum.' Neutri Virg. VI. Æneid. 'Hic specus horrendum,' &c. *Dac*.

^b *Tum casu*] Hic Ennii versus sic legitur apud Priscianum lib. VI. 'Tum cava sub monte late specus intus patebat.' Et apud Nonium rectius : 'Concava sub montis late specus intus patebat.' *Idem*.

specus intus patebant:²⁰ et Pacuvius in Chryse: Est ibi sub eo saxo penitus strata harena ingens specus.

Speres^c antiqui pluraliter dicebant, ut Ennius lib. secundo: Et semel effugit^d speres ita funditus nostras: et libro sextodecimo: Spero, si speres quicquam prodesse potis sunt.

Spetile^{1e} vocatur infra umbilicum suis, quod est carnis, proprii cujusdam habitus, exos, qua etiam antiqui per se utebantur. Plautus enumerandis vilibus² obsoniis in Carbonaria sic meminit: Ego pernam, sunem, sueres,³ spetile,⁴ callum,⁵ glandia.

Spetile⁶ caro quædam proprii cujusdam habitus [PAUL. infra umbilicum suis.

Spicit^f quoque sine præpositione dixerunt antiqui. [FEST.

//////////

20 Vet. cod. in *jus patebat*. Vir doct. *intus patebat*.—1 Vett. edd. *Spectile*.—2 Ed. Scal. in *enumerandis*. Pro *vilibus* vet. cod. *villis*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *suillis*.—3 ‘*Sueres* quid sit ignoro. Scribendum fortasse *sumenque Verris*.’ Ant. Aug.—4 Vet. lib. *spetile*.—5 Vet. cod. *galium*.—6 Vet. lib. *Spectile*.

NOTÆ

^c *Speres*] Varr. *ὄνος λύρας*. ‘Quibus suam delectet ipse amasiam, Et aviditatem speribus lactet suis.’ Vide Nonium. *Idem*.

^d *Et semel effugit*] Ennii versum sic commodius Merula:

Et semel effugit speres ita funditus nostras. *Idem*.

^e *Spetile*] Vel ut nonnullæ editiones *Spectile*, est τὸ ἥτρον, vel τὸ ὑποκόλιον. *Jos. Scal.*

Spetile] Pro *spectile*, ut antiqui dicebant: est enim a *specio*, quippe quod ea pars propter pinguedinem in primis sit spectabilis. Versus Plauti, *Ego pernam, sumen sueris, spetile, callum glandia*. *Sueris* antique pro *suis*. Quidam legunt, *Ego pernam, sumen sueris spectile*, &c. Ita ut *spetile* sit adjectivum quod ad *sumen* referatur; sed manifesto contra Festi mentem, ut ex ejus interpretamen-

to liquet, cum dicit antiquos eam vocem per se posuisse: *spetile* Græcis τὸ ἥτρον vel τὸ ὑποκόλιον. *Dac.*

^f *Spicit*] Plant. in *Milite*: ‘Flagitium est, si nihil mittetur, quo supercilio spicit.’ Ant. Aug.

Spicit] Ut Veteres dicebant pro *specit*. Plauti versus est ex *Mil. Glor.* act. III. sc. 1. ‘Flagitium est, si nihil mittetur, quo supercilio spicit!’ male qui *specit*. Ennii versum infra legunt quidam, *Quos ubi rex paulo spexit de collibus celsis*; vel, *Quos ubi rex sedulo spexit de contibus celsis*. Scaliger: *Quos ubi rex pullos spexit de cortibus celsis*. Sane eundem hunc Ennii versum Varro videtur adducere lib. v. de *L. L.* ‘Spectare dictum ab *specio* antiquo: quo etiam Ennius usus: Vos epulo postquam spexit.’ Ita ut non male quivis legendum putet, *Quos epulo postquam*

Plautus: Flagitium est si nihil mittetur, quæ supercilio⁷ spicit et spexit. Ennius libro sextodecimo: quod ubi rex paulo⁸ spexit de contibus⁹ celsis.

Spiciunt^g antiquos dixisse *sine præpositione* testis est Cato in ea, quam *habuit contra Thermum*¹⁰ de septem hominibus, ut solent evitare Sonivios, nisi qui sempiterni sunt, quos *dum occurrant*, ne spiciunt, neque ratos esse volunt.

Spicum^h masculine antiqui dicebant, ut hunc stirpem, et hanc annem. Versus est antiquis: quasi messim permissim unumquemque spicum collegit.

Spintherⁱ vocabatur *armillæ genus quod mulieres antiquæ gerere solebant brachio summo sinistro*. Plautus: *Jubeasque spinther novum reconcinnarier*.

Spinter armillæ genus, quo mulieres utebantur brachio summo sinistro. [PAUL.

Spintyrnix, genus avis turpis figuræ: ea Græce *σπινθαρῖς* dicitur.

7 Vet. cod. *supercilio*.—8 Vet. lib. *rex . . . dulo*. Vet. cod. *sedulo*.—9 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *pontibus*. Vide Not. infra.—10 Ed. Scal. *quam habuit Q de Thermum de*.

NOTE

spexit de cortibus celsis; vel, quod magis placet, *Quos ubi rex epulo spexit de cortibus celsis*. Varro enim, ut omnes norunt, sæpissime testimonia Veterum ita solet adducere, ut pleraque verbis suis enuntiet, illud tantum quo de agit verbum posuisse contentus. Inepte Schegkins, *Quos ubi rex epulo spexit decotibus celsos*. Et interpretatur de cæna ubi modimperator celsos, id est, equites aspexit, non in veste cœnatoria, sed in toga detrita: nam *decotes* togæ detritæ. Homo sagax scilicet. *Dac*.

^g *Spiciunt*] Antiquos dixisse in solita oratione testis est Cato in ea quam habuit de septem hominibus. *Jos. Scal.*

Spiciunt] Mendose *de septem hominibus* legitur pro *de decem hominibus*. Nam sæpe Cato 'de decem homini-

bus contra 'Thermum' citatur a Festo, nunquam vero *de septem*. Lego infra: *Nec spiciunt, neque ratos esse volunt*. *Dac*.

^h *Spicum*] Legitur *spicus*, et *spicum*. Servius in 1. Georg. 'Dicimus et hic *spicus*, et hoc *spicum*. Cicero in Arato: *Spicum illustre tenens insigni corpore virgo*. Sed scire debemus in usu esse a masculino utrumque nomen: a neutro vero raro, et tantum singularem inveniri, nam plurali nusquam lectum est.' Vide Nonium. In versu antiquo lege, *quasi messor per messim*, &c. Idem.

ⁱ *Spinther*] Plant. in Menæch. 'Jubeasque spinther novum reconcinnarier.' *Ant. Aug.*

Spinther] Græcis ἀκροχέρειον. Priscian. Planti locus est ex Menæch. act. III. sc. 3. *Dac*.

Spintyrnix^k est avis genus turpis figuræ, occursa- [FEST.
trix artificum, perdita spinturnix : ea Græce dicitur, ut
ait Santra, σπινθαρίς.

Spira dicitur,^l et basis columnæ unius tori, aut duorum, et
genus operis pistorii, et funis nauticus in orbem convo-
lutus ; ab eadem omnes similitudine. Pacuvius : Quid
cessatis socii ejicere spiras sparteas ? Ennius quidem
hominum multitudinem ita appellat, cum ait : Spiras le-
gionibus nexunt.

Spirillum^m vocari ait Opillius Aurelius capræ barbam.

Spirillum barba capræ appellatur. [PAUL.

Spondere putatur dictum, quod sponte sua, id est, volun-
tate, promittatur.

Spondereⁿ Verrius putat dictum, quod sponte sua, [FEST.

NOTÆ

^k *Spintyrnix*] Desideratur nomen
Poëtæ ejus verba referuntur. Plant.
autem in Milite hoc verbo utitur.
' Pithecium hæc est præ illa, et Spin-
turnicum.' Plin. lib. x. cap. 13. ' In-
cendiariam avem alii spinturnicem
vocant, sed hæc ipsa, quæ esset in-
ter aves, qui se scire diceret, non in-
veni.' *Ant. Aug.*

Spintyrnix] Avis incendiaria, σπιν-
θαρίς, a scintilla quæ Græce σπινθήρ.
Plin. lib. x. cap. 13. ' Incendiariam
avem alii spinturnicem vocant : sed
hæc ipsa quæ esset inter aves qui se
scire diceret, non inveni.' Spintyr-
nicium diminutive dixit Plant. Mil.
Glor. act. iv. sc. 1. ' Pithecium hæc
est præ illa et spinturnicium.' Ubi
Salmasius *spinturnicem* non avem, sed
quadrupedem esse dicit, sphingem
scilicet, additque quosdam Veterum
de ave esse interpretatos, quod Græci
alatas sphinges ex fabula pingerent,
quas Ægyptii sine alis, ut erant re-
vera. Sed Salmasium falli puto. *Spin-*
tyrnix et *incendiaria aris* dicta, quod
de husto sudem tectis inferret, atque

ita incendium faceret. Ea Aristoteli
dicitur σπινδασις, interque raras et
peregrinas aves recensetur. *Dac.*

^l *Spira dicitur*] *Spira* a Græco σπεί-
ρα, quo nomine dicuntur circuli vel
orbes non redentes in se, ut funium,
serpentum, &c. Inde *spira* basis co-
lumnæ Vitruvio lib. xxxvi. c. 23.
' In Ephesiæ Dianæ æde primum co-
lumnis spiræ subditæ et capitella ad-
dita.' Et genus operis pistorii Cato
c. 77. ' Spiram sic facito.' Item ho-
minum multitudo, unde apud Hesych.
σπείρα, πλῆθος, στράτευμα, τάγματα.
' *Spira*, multitudo, cohors, ordines.'
Idem.

^m *Spirillum*] Forsan quod crines in
modum spiræ intorti. Vel, idque ve-
rius, quod spiræ inde fierent ; funes
enim olim ex pilis caprinis. Sed pro
spirillum in Catholico legitur *stiril-*
lum his verbis : ' Stirillum barba ca-
præ, et dicitur a stria, quod pendet
ad modum striæ.' De striis Vitruv.
Idem.

ⁿ *Spondere*] A *sponte*, ut Varro lib.
v. ' Spondere est dicere spondeo a

id est, voluntate, promittatur. deinde oblitus, inferiore capite sponsum et sponsam ex Græco dictam, ait, quod ii σπονδᾶς interpositis rebus divinis faciant. Spondere antea ponebatur pro dicere, unde et respondere adhuc *manet*, sed postea usurpari cœptum est etiam in promissione alterius.

Spondere ponebatur pro dicere, unde et respondere [PAUL. adhuc manet; sed postea usurpari cœptum est in promisso.

Sponsis bene,¹¹ beneque volueris,^o in precatione [FEST. augurali, Messala augur ait significare spoponderis, volueris.

Spurcum vinum^p dicebant, cum aqua admixta, [PAUL. aut igne tactum erat, mustumve antequam defervescat.

Spurcum vinum est, quod sacris adhiberi non li- [FEST. cet, ut ait Labeo Antistius libro decimo commentarii juris pontificii, cui aqua admixta est, defrutumve, aut igne tactum est, mustumve ante, quam defervescat.

Squalidum incultum, et sordidum, quod proxime [PAUL. similitudinem habeat squamæ piscium, sic appellatum.

Squalidum^q *incultum* et *sordidum* ait Verrius sig- [FEST.

//////////

11 Vet. cod. *Bene sponsis*. Vide inf.

NOTÆ

sponte, nam id valet.' Sed omnino *spondeo* a Græco σπένδω, libo, quod in fœderibus libarent. Postea factum, ut qui et sine libatione promitteret, *spondere* diceretur, et qui repromitteret, *respondere*. Idem.

^o *Sponsis bene, beneque volueris*] Legit Scalig. *Sponsis bene, beneque volueris*, vel *bene sponsis, bene voleris. Voleris, pro volueris, sponsis, pro spoponderis, sponsaveris*. Idem.

^p *Spurcum vinum*] De vino quod Diis libare nefastum credebant, Plin. lib. XIV. c. 19. 'Et quoniam religione vita constat, prolibare Diis nefastum habetur vino, præter imputatæ vitis,

fulmine tactæ, quamque juxta hominis mors laqueo pependerit, aut vulneratis pedibus calcata, et quod circumcisis vinaceis profluxerit, aut superne deciduo immundiore lapsu aliquo polluto, item Græcæ, quoniam aquam habet.' Et Isidorus Orig. lib. II. c. 3. 'Spurcum (vinum) quod offerri non licet, aut cui aqua admixta est, quasi spurium.' Sed de origine falsus est Isidorus: nam *spurcum*, a *spuo*. Idem.

^q *Squalidum*] *Squalidum, incultum, et sordidum*, sic appellatum, quod proxime ad squamas piscium accedit. Itidem Ennius dici pallidum squali-

nificare, sic dictum¹² quod proxime ad similitudinem squamæ piscium accedit, utique eorum qui in profunditatibus abditi paludum squallent maxime. Unde Ennius in Telepho: Quam vestitus squalida septus stola.

Squarrosos^r ab eadem squamarum piscium similitudine ait dictos, quorum cutis exsurgat ob assiduam illuviem. Lucilius: Varronum, ac rupicum squarrosa, incondita rostra.

Squarrosi ab eadem squamarum similitudine dicti, [PAUL. quorum cutis exsurgit ob assiduam illuviem. Lucilius: Varronum, ac rupicum¹³ squarrosa, incondita rostra.

STAGNUM^s quidam dici putant, quod in eo aqua [FEST.

12 Ed. Scal. 'Squalidum incultum et sordidum ait Verrius. Significare sic dictum,' &c.

—13 Vet. lib. *rupicum*.

NOTÆ

dem auctor est in Telepho: 'Quam vestitus squalida stola.' Apud Nonium in 'Stola' integrior versus legitur: 'Cedo, ac caveo vestitus squalida septus stola.' Jos. Scal.

Squalidum] Aliter paulo, sed in eandem mentem A. Gellius lib. II. c. 6. 'Squalere,' inquit, 'dictum a squamarum crebritate asperitateque, quæ in serpentium pisciumque coriis visuntur.' Idem Servius; ita ut proprie id squallere dicatur, quod aliqua re incultum et obsitum nova facie visentibus horrorem incuteret: ut apud Virg. 'Tunicam squallentem auro.' Deinde vero de iis tantum ea vox usurpari cæpta sit quæ sordinum congerie inculta essent et squamosa. Sed optime Martinus a σκελδς, aridus, squalus, squalidus, &c. Dac.

^r *Squarrosos*] *Squarra*, vel, ut Vetteres scribebant, *Scara*, purum putum Græcum est ἐσχάρα. Quod frequens in libris Græcorum medicinis. *Rupices*, sunt rustici. Tertullian. 'apud rupicum, et sylvicolum, et monstrorum eruditorem scrupæ schola eruditus:' dicuntur et *Petronas*. *Varrones* etiam a *Varris*, qui sunt stipites

non dolati præduri, ac enodes, unde Varronum familiæ in gente Terentia, ac Visellia. Quanquam Varro ipse de suo cognomine loquens aliter scripserit: eum nempe, qui primus Varro sit appellatus, in Illyrico hostem Varronem nomine quod rapuerat, et ad suos portaverat, id cognomen ex insigni facto mernisse. Auctor Servius, qui est penes Danielelem. Jos. Scal.

Squarrosos] Falsum *squarrosos* ab squamis. A *squarra* enim, vel ut Vetteres scribebant *scara*, quod purum putum Græcum est ἐσχάρα, id est, 'crusta ulceribus cavis accrescens.' *Rupices* sunt rustici. *Varrones* duri et agrestes homines a *varris*, sive *varris*, informibus et furcillatis baculis. Tertull. in lib. de anima: 'Rupicum ac Varronum, quibus alimenta sapientiæ desunt.' Dac.

^s *Stagnum*] Vidend. Varro lib. IV. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Stagnum] Quod in eo aqua stet. Servio quoque, et Isidoro. Unde in Gloss. exponitur ὑδροστάσιον. Sed melius alii a στεγνόν, pro quo Siculi dixerunt σταγνόν. Est autem στεγνόν,

perpetuo stet: alii, quod is locus a Græcis στεγνός¹⁴ dicitur, quia bene contineat aquam.

Stalagmium^t genus inaurium videtur significare. Cæcilius in Karine, cum ait: jum¹⁵ ex aure ejus stalagmium domi habeo.

Stalagmium genus inaurium. Cæcilius: Ex aure [PAUL. ejus stalagmium domi habeo.

Stata sacrificia^u sunt, quæ certis debus fieri debent. [FEST.

Cato in ea quam scribit de L. Veturio, de sacrificio † commissio, cum ei equum ademit: Quod tu, quod in te fuit, sacra stata solemnna, capite sancta deseruisti.

Stata dicebantur sacrificia, quæ certis diebus fie- [PAUL.

bant. Cato: Sacra, stata, sollempnia, sancta deseruisti.

Statæ Matris simulacrum in foro colebatur.

Statæ Matris^x simulacrum in foro colebatur, post- [FEST.

quam id collustravit,¹⁶ ne lapides igne corrumperentur, qui plurimus ibi fiebat^y nocturno tempore, magna pars populi in suos quisque vicos rettulerunt ejus Deæ cultum.

Statua est Ludii, ejus,^z qui quondam fulmine ictus in circo

14 Ed. Scal. στειός.—15 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit tum.—
† Id. ibid. Sacrilegio.—16 Scal. probante Dac. Cælius stravit.

NOTÆ

quod minime rimosum est, et fideliter continet, a στέγω, tego. Stagno contrarium futile. Inde Varro lib. iv. de L. L. 'Stagnum, Græce στέγνδν, quod non habet rimam.' Dac.

^t Stalagmium] Inaurium genus oblongum ex bacca pendula; quales hodieque mulieres nostræ gestare solent. Ad guttæ similitudinem quæ Græcis σταλαγμός dicitur. Meminit Plant. Menæch. Act. III. sc. 3. 'Amabo, mi Menæchme, inares da mihi Faciundas pondo duum nummum, stalagmia, Ut te libenter videam cum ad nos veneris.' In versu Cæcili lego, Jam ex aure ejus stalagmium domi habeo. Etsi aliter in Pauli Epitoma. Idem.

^u Stata sacrificia] Opponuntur in-

dictivis et mobilibus: meminit Cicer. 1. Tuscul. 'Cum enim illam ad solenne et statum sacrificium curru vehi jus esset,' &c. Et in Milone. Sic pro domo 'Statas carimonias' dixit. Lege infra, De sacrilegio commissio. Vide in 'prohibere comitia.' Idem.

^x Statæ Matris] Vestam intelligit quam prisci illi a sistendo Statam dixerunt, ut ejus nomen Græcum effingerent, Græcis enim ἑστία, ab ἑσασθαι, i. ἰδρῶσασθαι, quia ubique stata esset et consecrata. Idem.

^y Qui plurimus ibi fiebat] Ob excubias scilicet, quæ in foro præcipue agebantur. Idem.

^z Statua est Ludii, ejus] Hinc intelligendus locus Pub. Victoris qui in 8.

sepultus est in Janiculo : cujus ossa postea ex prodigiis oraculorumque responsis senatus decreto intra urbem relata in Volcanali, quod est supra comitium, obruta sunt, superque ea columna^a cum ipsius effigie posita est.

Statuliber^b est, qui testamento certa conditione proposita, jubetur esse liber : et si per hæredem est, quo minus statuliber præstare possit, quod præstare debet : nihilo minus liber esse videtur.

Status^c dies vocatur, qui judicii causa est constitutus cum peregrino ; ejus enim generis ab antiquis hostes appellabantur, quod erant pari jure cum populo Romano, atque hostire ponebatur pro æquare. Plautus in Curculione : Si status conductus cum hoste intercedit dies, tamen est eundum, quo imperant, ingratis.

Status dies vocatur, judicii causa constitutus. [PAUL.

NOTE

urbis regione, sic scribit : ' Ficus Ruminalis et Lupercal Virginis. Columna cum statua M. Ludii Græcostasis.' Hæc enim est columna et statua de qua hic Festus : quamvis de hoc Ludio nihil alibi me legisse memini. Illud tantum constat ante Ancum Martium vixisse, qui Janiculum urbi addidit ubi primo fuerat hic Ludius sepultus. Nam veteres Romani, nisi ex prodigiis et oraculorum responsis admonerentur, ut hic factum est, intra urbem neminem sepeliebant, præter Duces eos qui in prælio pro rep. vitam amiserant, ut Nauti et T. Sicinii consulatu Opiter Verginius Tricostus, Valerius Lævinus, Posthumus Cominius Auruncus, alique Tribuni militares proxime Circum combusti sunt : ut supra Fest. post ' Novalem agrum.' *Idem.*

^a *Superque ea columna*] De hoc more Isidor. Orig. lib. xv. cap. 11. ' Apud majores potentes aut sub montibus,

aut in montibus sepeliebantur. Inde tractum est, ut super cadavera aut pyramides fierent, aut ingentes columnæ collocarentur.' Callimach. Epigr. 11. Στήλην μητρυνῆς, μικρὰν λίθον ἔστεφε κοῦρος. Sed notandum supra columnam aliquando mortui effigiem sculptam fuisse. *Idem.*

^b *Statuliber*] Glossarium : ' Statuliber, ἐλευθερος χρόνῳ κατὰ διαθήκην ἀφεθείς.' Lego ὄρω pro χρόνῳ. *Jos. Scal.*

Statuliber] Qui sub conditione testamento liber esse jussus est. Ulpian. Inde in Gloss. ' Statuliber, ἐλευθερος χρόνῳ κατὰ διαθήκην ἀφεθείς.' Scaliger legit ὄρω. ' Statulibera, διακεκτημένη τὴν ἐλευθερίαν.' *Dac.*

^c *Status*] Plautus in Bæotiis. Cujus verba ad legem 12. tab. alludunt, ut arbitror ; de quibus Cicero lib. 1. Officior. ' Aut status dies cum hoste.' *Ant. Aug.*

Status] Vide ' conductus' et ' hostis.' *Dac.*

Stellam significare ait Ateius Capito lætum, et [FEST. prosperum, auctoritatem secutus P. Servilii auguris, quæ ex lamella¹⁷ ærea assimilis stellæ locis inauguratis infigatur.

Stellatina^d tribus dicta, non a Campo eo, qui in Campania est, sed eo, qui parum abest ab Urbe Capena, ex quo Tusci profecti¹⁸ Stellatinum eum campum appellaverunt.

Stellionem^e ¹⁹ genus aiunt Lacertæ, quod Verrius dictum ait, quia virus stillet cibo, potius quam quod alii²⁰ a stellarum similitudine, quia varium est.

Stercus^f ex æde Vestæ XVII. Kalendas Julias defertur in angiportum medium fere clivi Capitolini, qui locus clauditur porta stercoraria, tantæ sanctitatis majores nostri esse judicaverunt.

//////////

17 Vet. cod. quæ ex lamella. Legendum monet Dac. quia et lamella ærea assimilis stellæ, locis inauguratis infigatur.—18 Ed. Scal. professi.—19 Vet. cod. Stellionem.—20 Ed. Scal. 'alibi.'

NOTÆ

^d Stellati....] Stellatina tribus non a Stellate campo eo, qui in Campania est, sed eo, qui est.... miliario a porta Capena: ex quo Tusci eum campum ita appellaverunt. Hæc, vel his similia Festus. Liv. lib. vi. 'Tribus quattuor ex novis civibus additæ, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Arnensis.' Anno urbis 356. ex Fastis Capitolinis. Ant. Aug.

Stellatina] Vide Liv. lib. vi. sect. 5. Stellates populos in Tuscia nominat Cato in originibus. Dac.

^e Stellionem] Existimo Festum referre, placuisse Verrio Stellionem, quod stillet cibo, dici: at ipsum magis probare ab stellarum similitudine, quod ejus cutis varia sit, esse appellatum. Plin. lib. xxx. cap. 10. 'Nul- lum animal fraudulentius invidere homini tradunt: inde stellionum nomen aiunt in maledictum translatum. Tuniculam exiit eodem modo ut anguis,

sed eam ipse devorat.' Ab hoc crimen stellionatus dici certum est. De stellione Virg. Georg. lib. iv. Ant. Aug.

Stellionem] Stellionem genus lacertæ Verrius dicit ab eo dictum, quod virus stillet cibo, potius, quam quod dicit alibi, a stellarum similitudine videri dictum, quia ejus corium varium est. Tertullianus de cibis Judæorum: 'quis stellionem (comedit)? sed maculas execratur prædam de aliena morte quærentes.' Jos. Scal.

Stellio] Stellio autem dictus, quod variis guttis sit stellatus. Ovid. iv. Metamorph. 'Aptumque colori Nomen habet variis stellatus corpore guttis.' Unde et illum Græci ἀστερίαν et ἀστερίωνα dixere. Dac.

^f Stercus] Ovid. Tiberi jactum dicit. Vide supra: 'Quando stercus delatum fas.' Idem.

Sterilam,^g sterilem. [PAUL.

Sterilem mulierem appellabant, quam Græci στειραν [FEST.
dicunt, quæ non capit semen genitale.

Seplasia,^h aut Seplasium, ubi unguentum memorabatur pretiosum. Pomponius in Adelphis: *Di te perdant inferi, Antipho, quia unde hoc unguentum sit, quæris; atqui lepidum unde unguentum, nisi ex Seplasia est.*

Stipatoresⁱ ait¹ dictos a stipe, quam mercedis nomine ac-

~~~~~

1 Vet. lib. ait Verrius.

NOTÆ

^g *Sterilam*] *Sterila* pro *sterilis*, ut ‘sublima’ apud Lucret. pro ‘sublimis’: ‘Gracila’ Lucil. pro ‘gracilis,’ &c. *Idem.*

^h *Seplasia*] Vide post ‘sentinare.’ *Dac.*

ⁱ *Stipatores*] Deesse mihi videntur aliquot verba, quibus dicat (*vel ab stipo, quod est firmo*) unde et *stipam*, &c. Justinian. lib. III. Institut. ‘Stipulum apud Veteres firmum appellabatur, forte a stipe descendens. Hinc stipulatio dicta est.’ *Ant. Aug.*

Stipatores] *Stipa*, quæ hic vocatur, est crux, seu patibulum humi, ut trophæum, destitutum, cui argillam imponunt plastæ, ut simulacra, quæ velint, deformant. Græci vocant *κάν-ναβον*. Tertullianus in Apologetico de eo intelligit, cum ait: ‘Crucibus et stipitibus imponitis Christianos, quod simulacrum non prius argilla deformat, cruci et stipiti superstructa?’ et infra: ‘Diximus originem Deorum vestrorum a plastis de cruce induci.’ Sed qui sequitur locus, ut obiter dicam, corruptus est apud eundem eruditissimum scriptorem: ‘*Sipara illa vexillorum, et candelabrorum stolæ crucium sunt.*’ Legendum enim: *Sipara illa vexillorum, et candelabrorum, stolæ crucium sunt.*

Notum labarum inter signa militaria fuisse, ex illo, ut ex antenna, pendebat *candys*, quod est genus paludamenti barbarici. Itaque in veteribus monumentis ita visitur semper Labarum ea forma pictum: neque multum negotii fuit Constantino Imp. id in speciem crucis concinnare, cum jam transversum antennæ specie lignum haberet. *Candes* ergo sunt *κάνδεις*, a nominativo *Candys*. Non ignoro tamen in veterib. libris Tertulliani *Cantabrorum* legi: ut etiam apud Arnobium: præterea Labarum tempore Tertulliani non fuisse. Quare hoc modo labefactabitur conjectura nostra. *Jos. Scal.*

Stipatores] Frustra est Verrius qui stipatores a stipe, nam stipatores et stipes a stipando: stipare autem a *στέπω*, condenso. Inde etiam *stipa* pro *stupa*. Quare bene Servius in 1. *Æneid.* ‘Stipant, densant, translatio a navibus, in quibus stupa interponitur vasis, quam stipam dicunt.’ Et sic melius, quam si ad duo etyma recurras, ita ut *stipator*, et *stipes* nomen sint a *stipare*, et istud a *στέίβω*, calco: *stipa* vero et *stipes*, fustis terræ destitutus, a *στέπω*, condenso. Unde *στέπη*, stupa, et *στέπος*, truncus, caudex. *Dac.*

cipiant custodes cujusque corporis: unde et stipam,^k qua² amphoræ cum exstruuntur firmari solent: etiam stipites, qui ob eandem causam destituantur.^{3 1}

Stipatores, id est, custodes cujusque corporis, dicti [PAUL. sunt a stipe, quam accipiebant mercedis nomine.

Stipatores, corporis custodes, quos antiqui latrones vocabant, stipati enim ferro circundant corpora regum.

Stipatores appellabantur corporis custodes, quos [FEST. antiqui latrones dicebant, id est, mercenarios qui cum ferro velut circundabant regum corpora.

Stipem^m esse nummum signatum, testimonio est [PAUL. (et id quod datur⁴ stipendium militi, et cum spondetur pecunia, quod stipulari dicitur.

Stipem dicebant pecuniam signatam, quod stiparetur: [FEST. ideo stipulari dicitur is, qui interrogatus spondet stipam, id est, æs.

Stipes,ⁿ fustis terræ defixus.

[PAUL.

////////

² Vet. cod. *quam*.—³ Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *constituuntur* vel *destinantur*. Vide Not. inf.—⁴ Vet. cod. *et de eo quæ datur*.

NOTÆ

^k *Stipam*] Pro *stupam*, ut supra. At dormitavit vir summus cum scripsit hic stipam esse crucem seu patibulum cui argillam imponunt plastæ. Quod Græci vocant Κάμβαρον. *Idem*.

¹ *Destituantur*] Non video cur viri docti rescripserint *constituuntur*, vel *destinantur*. Eleganter enim Veteres dicebant destitutum, defixum. Sic C. Gracchus in oratione de legibus promulgatis usus est eo verbo in eodem significatu, cum inquit: 'Idcirco palus destitutus est in foro, eoque addnetus snæ civitatis nobilissimus homo M. Marius: Vestimenta detracta sunt, virgis cæsus est.' Et Varro: 'Si eorum colla in furcas destitutas incluserit.' *Idem*.

^m *Stipem*] Varr. lib. 1v. de L. L. in fine: 'Hoc ipsum stipendium a stipe

dictum, quod æs quoque stipem dicebant. Nam quod asses libræ pondo erant, qui acceperant majorem numerum, non in arca ponebant, sed in aliqua cella stipabant, id est, componebant, quo minus loci occuparet. A stipando stipem dicere cœperunt.' Et mox: 'Et qui pecuniam alligat stipulari et restipulari.' Sed de stipulari multi dissentiunt, quorum alii a firmitate stipulari dictum volunt, quod Veteres *firmum* dicebant stipulum. Alii rare natum verbum dicunt, a stipula scilicet, quia in contractibus agrariis stipulam tenebant, quæ totum agrum repræsentaret. Quæ mihi potior sententia. *Idem*.

ⁿ *Stipes*] Multa omisit Paulus, ut ex Festi reliquiis apparet. *Ant. Aug.*

Stipes° *fustis terræ defixus* : Afranius in . . . [FEST.

Porro honeste quam fecerit, qui *stipite* hostium *impulit*,
vostram imploro fidem, qui *adestis* . . . .

. . . . . eam silvam, et . . . . .

us in hostili in me lactu⁵ percussit latus ut revolso *stipite*
miles qui jactu valido percussit parmam, nisi si *stipitem*
 ponere voluit pro telo, vel hasta, Accius in Bacchis, *Ec-*
*quem*⁶ *stipitem abiegnum aut alienum* . . . . .

. . . . . us Ennius . . . . .

. . . . . *stipites abiegn*o . . . . .

. . . . . e *stipitem* . . . . .

. . . . . *interemit eum*, qua . . . . .

Stipitem arripit.

Stirpem^p in masculino genere antiqui usurparunt pro eo quod
 est femina metaphorice dicentes, poetæ quæ nunc in fami-
 nino proferunt genere. Livius:^q tradunt familias^r quorun-

//////////

5 Ed. Scal. *jactu*: et ita legendum monet Dac.—6 Ead. ed. *ecquam*.

NOTÆ

° *Stipes*] Citabatur Afranius, qui dixerat, *stipite ostium impulit*: item Attius in Menalippo, qui dixerit *revolso stipite*, et in Bacchis: et Ennius, qui dixit *stipites abiegnos*. Jos. Scal.

Stipes] In verbis Afranii *hostium* pro *ostium*. Ut supra in ‘scrupi,’ *hostreis* pro *ostreis*. Infra pro lactu legendum *jactu*. Reliqua deplorata sunt. Dac.

^p *Sti*...] De stirpe Festum scripsisse aperte intelligitur, eam masculine quoque dici. Vide ‘Spicum,’ et ‘Specus,’ et ‘Recta.’ Ant. Aug.

Sti...] Citabatur Ennius qui *stirpem* dixit masculino: Nomine *Pyr- rhus*, uti memorant, a stirpe supremo. Jos. Scal.

^q *Livius*] Livium Andronicum intellige: quem ex hoc loco historiarum sive annalium libros conscripsisse certum est. Adeoque nimis præci-

pitanter fecit Illustrissimus Gerardus Joannes Vossius, cum in luculentissimis libris suis de historicis Latinis lib. III. cap. 12. non veritus est affirmare historicis perperam annumerari Livium Andronicum falsoque apud Diomedem lib. III. *Livium* legi pro *Ennio*. Diomedis verba sunt: ‘Epos Latinum primus digne scripsit Livius, qui res Romanorum decem et octo complexus est libris: qui et annales inscribuntur, quod singulorum fere annorum actus contineant.’ Hunc Diomedem secutus Cælius Rhodiginus lib. VII. cap. 4. ‘Epica’ (inquit) ‘digne omnium primus scripsit Livius, qui decem et octo libris Romanorum res gestas perscripsit.’ Secuti et Simlerus in Bibliotheca, Popelinierus lib. v. de historicis, Glandorpheus in Onomastico voce ‘Livius Andronicus.’ Quos omnes Diome-

dam Romanorum, Trojano stirpe ante conditam Romam procreatas. Idem Livius: Ostrymon quemdam⁵ memorant Graio stirpe extitisse. Ennius Annal. 6. Nomine⁷ Pyrrhus[†] uti memorant a stirpe supremo . . . . . est revoca⁸ fratrem⁹ eodem stirpe prognatum plaudire, quam Gallus Ælius sic definit, stirps est gentis propagatio, ut quis a quoque est⁹ prognatus. Stirpes autem per translationem dicuntur ab stirpibus iis quæ sub imis arboribus nascuntur.

Stiricidium, quasi stillicidium, cum stillæ concretæ [PAUL. frigore cadunt. Stiria enim principale est, stilla diminutivum.

////////

7 Ead. ed. 'Ennius Annibal Nomine.'—8 Ead. ed. est revocat.—9 Ead. ed. 'ut quia quoque est.'

NOTÆ

dis loco deceptos tradit vir doctissimus, ea tantum ratione subnixus quod de Livio Andronico nihil hujusmodi Veteres prodidere, quodque duodeviginti librorum mentio Ennio potius congruit, quem totidem libros scripsisse ex eorum fragmentis passim in Grammaticorum libris satis constat. Sed futile est utrumque illud argumentum, et vel minimo ictu periculum ruit, ut quisvis facile videbit. Diomedem aliosque asserit hic Festi locus, qui virum omni laude majorem latuit, vel saltem non sat ei perspectus fuit. Historias igitur et prorsa et metrica oratione Livius scripserit necesse est, quod priscis illis non insolens fuisse omnes norunt. Huc accedat quod Livii Annalium meminit Festus in voce 'surregit.' Versus etiam ex ejusdem Annalium lib. I. et II. legere est in voce 'quamde.' Nam viri docti qui eos Ennio tribuunt nullo nituntur fundamento: Adi locum. Neque est quod quis dicat, non hic Livium Andronicum nominari, sed T. Livium Patavinum, non quod T. Livium forsitan et legere et exscribere non potuerit Verrinus,

sed quod absurdum sit putare Verrinum ex T. Livio, scriptore suo συγγραφε, historiæ aliquid hausisse, et non potius ex iisdem fontibus unde hauserat T. Livius. Præsertim cum nullam ejus alibi mentionem fecerit, quem alioqui sæpius laudare necesse habuisset. Sed hæc in Livii gratiam dicta sunt, cui dolebam historici laudem a viro doctissimo aliquamdiu immerito fuisse negatam. *Duc.*

[†] Tradunt familias] Ut familiam Nautiorum. Vide supra in 'Nautiorum.' *Idem.*

⁵ Ostrymon quemdam] De hoc nihil compertum habeo. *Idem.*

[†] Nomine Pyrrhus] Male apud Nonium homines pro nomine, in voce 'stirps.' Integrum distichon, 'Navo' repertus homo Graio patre, Graius homo, Rex, Nomine Pyrrhus, uti memorant, a stirpe supremo.' Scaligero placebat Aimonis Pyrrhus, Merulæ Chaonice Pyrrhus. Vetustiores sequor. *Idem.*

⁹ Est revoca fratrem] Forsan st, revoca fratrem sed hoc forsitan indictum oportuit. In iis quæ desunt petiit poetæ cujusdam nomen. *Idem.*

Stiricidium * quasi stillicidium, cum stellæ concretæ [FEST. frigore cadunt. Cato pro C. . . . . nihilominus voluit semper de *stiricid* ¹⁰ in re præsentī cognoscere atque etiam statuere.

Stlata, ^y genus navigii latum magis, quam altum, et [PAUL. a latitudine sic appellatum, sed ¹¹ ea consuetudine, qua stlocum pro locum, et stlitem pro lite dicebant.

Stlata genus erat navigii, latum magis, quam altum, [FEST. sic appellatum a latitudine, sed consuetudine, qua stlocum pro locum, et stlitem antiqui pro litem dicebant.

Stlembus, gravis, tardus, ^z sicut Lucilius pedibus [PAUL. stlembum dixit equum pigrum, et tardum.

Stlembus, gravis, tardus, ^z sicut Lucilius. . . . [FEST. . . . . *Apulidæ* pedibus stlembum dixit, cum refert equum pigrum et tardum.

Stolidus, ^a stultus Ennius libro primo: Nam vidi¹² pug-

10 Ead. ed. de *arricid*.—11 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *scilicet*.—12 Vet. cod. *vide*.

NOTÆ

* *Stiricidium*] Servius in illud *itt. Georgic.* ‘*Stiriaque impexis induit horrida barbis.*’ ‘*Stiria*,’ inquit, ‘est gutta: inde fit diminutivum ut dicamus *Stilla*.’ *Idem.*

^y *Stlata*] Glossarium: ‘*Stlata*, *πειρατικοῦ σκάφους εἶδος.*’ *Idem*, ‘*Stlatarins*, *ἐργόμωκος.*’ *Jos. Scal.*

Stlata] Pro *lata*, antiqui enim vocibus ab *l* incipientibus *st* præponebant. *Stlata*, subintelligitur *navis*. Gloss. ‘*Stlata*, *πειρατικοῦ σκάφους εἶδος*,’ ‘*Piraticæ navis* genus.’ *Item*, ‘*stlites*, *δίκαι ἀρχαῖως*,’ ‘*Lites antiquæ.*’ *Item*, ‘*stlatarius*, *ἐργόμωκος.*’ *Dac.*

^z *Stlembus*, gravis, tardus] A *Lumbagine*, *stlembus*, pro *lumbus*, quasi *lumbosus*, a lumborum vitio, et per metaphoram pro tardo instar laborantis lumbagine. Hæc Voss. Dubito. Putabam olim, longe aliud voluisse Lu-

cilium quam quod habet Festus, eumque dixisse pedibus stlembum, non tardum et gravem, sed velocem, *ὠκύποδα*, ab illius scilicet navigii velocitate quod *lembum* dicunt, nam *lembus* *μικρὸν πλοῖον*, Hesych. Eumque inter velocissimas et exploratorias naves fuisse ex Veteribus certum est. Sed vereri se ait Scaliger ne Verrius in vitiosum exemplar Lucilii inciderit, et Lucilius scripserit *stlentum* pro *lentum*. In verbis Lucilii τὸ *Apulidæ*, corruptissimum est. *Idem.*

^a *Stolidus*] Ennius, *Namque aride pugnare sues stolidi soliti sunt.* Et: *Hominem appellat: Quid lascivis, stolide? non intelligit.* *Jos. Scal.*

Stolidus] A *stolone*, hoc est, inutili fruticatione quæ circum arbores e radicibus enascitur. *Stolo*, *stolidus*, syncope *stoldus*, *stoltus*, *stultus*; *stolo*

nare^b sues, stolidi, stolidi sunt, et in Alexandro: Hominem appellat,^c quia¹³ lascivi stolide non intellegit: et Cæcilius in Hypobolimæo:^d Abi hinc tu stolide:^e illi ut tibi sit pater? et in Andronico:¹⁴ Sed ego stolidus, gratulatum me oportuit¹⁵ prius.

Stolidus, stultus.

[PAUL.

Strebulam lingua Umbrorum appellabant partes carniū sacrificatarum.

Strebulam^f Umbrico nomine Plautus appellat coxen- [FEST. dices hostiarum, quas Græci *μνηρία* dicunt, quæ in altaria imponi solebant, ut Plautus ait in Frivolaria, strebula agnina tene^g

. . . . .

. . . . . bulis. . . . .

~~~~~

13 Vet. cod. quid. Vide infra.—14 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit Androgyno. Probat Dac.—15 Vet. cod. oporteat.

NOTÆ

etiam pro *stolido*: ut ‘stipes’ pro ‘stupido,’ &c. Anson. ep. 1. ‘Sed jam non potes, o stolo, doceri.’ Dac.

^b Nam *vidi pugnare*] In Schedis hic Eunii versus sic legitur, *Nam vi depugnare sues stolidi solidi sunt.* Corrupte manifesto pro *soliti* sunt. Inde Janus Dnza Plantinar. explicat. lib. xi. cap. 25. *Namque avide pugnare suis stolidi soliti sunt.* Sed Scalig. *Namque avide pugnare sues stolidi soliti sunt.* Idem.

^c *Hominem appellat*] Scal. legebat: *Hominem appellat: Quid lascivis, stolide? non intelligit.* At ego: *Hominem appellat, quid lascivis, stolide? non intelligis?* Et interpretor de Hectore Paridem increpante quod evitaret Menelaum, et dum ait *quid lascivis*, ei mollitiem exprobrat et ad Homeri illud alludit, *εἶδος ἄριστε, γυναιμὰνές*, &c. Vide Homer. Iliad. γ'. in principio. Idem.

^d In *Hypobolimæo*] Aliter, *Hypobolimæo Æschino.* Idem.

^e *Abi hinc tu stolide*] Forsan: *Abi*

hinc, tu stolide, illuc, ut tibi sit pater. Ut, id est, ubi. ‘Stulte, abi hinc illuc ubi tibi patrem reperias.’ Et ita spurium innuit. Et inde nomen fabulæ ‘Hypobolimæus Æschinus,’ id est, Æschinus supposititius: *ὑποβολιμαῖος* enim supposititius. Idem.

^f *Strebulam*] Locus Plauti fuit in Frivolaria, quæ non extat. Ant. Aug. *Strebulam*] Habes apud Varronem et Arnobium. Jos. Scal.

Strebulam] Arnob. ‘Nonne placet carnem strebulam nominare, quæ taurorum e coxendicibus demitur?’ Sed cur Umbrico nomine? cum a Græco *στροβλός*, curvus. Nempe a curvatura et versura coxendicis: ut optime Varro lib. vi. de L. L. ‘Caro strebola, Opilius scribit, circum coxendices sunt nobis. Id Græcum est ab hujus loci versura.’ Dac.

^g *Strebulam agnina tene*] Puto in lacuna desiderari locum alium ejusdem Plauti quem laudat Varro ibid. ‘In cessione,’ inquit, (optime Scalig. in

Strenam^h vocamus, quæ datur die religioso, ominis boni gratia, a numero, quo significatur alterum, tertiumque¹⁶ venturum similis commodi, veluti trenam, præposita S litera, ut in loco, et lite solebant antiqui.

Strigæ appellabantur ordines rerum inter se con- [PAUL. juncte¹⁷ collocatarum, a stringendo dictæ.

Strigæⁱ appellabantur ordines rerum inter se conti- [FEST. nuate conlocatarum, a stringendo dictæ.

Strigas,^k ut ait Verrius, Græci σφίγνα appellant; quod male-

~~~~~

16 Vet. cod. initiumque.—17 Vet. lib. continueate.

NOTÆ

Gastrione) ‘cera sribola, ut de lumbo, obcænabis.’ Quem versum sic correxit Scalig. *Caro sribola vitellina est: cænabis.* Sed quomodo ex ut de lumbo ob fieri possit vitellina est, non sat certe possum conjicere. Atqui is locus est qui nullo fere negotio possit sanari. Lege modo, *Carne strebola, aut de lumbo obcænabis. Cera, inversum care, pro carne, aut pro haud, ut sæpe. Obcænabis eodem modo dictum quo obtinebis, et alia.* Et interpretor, ‘ad saturitatem cænabis.’ Nam et nomen fabulæ *gastrion*, sive *gastron*, id est, *gulosus*, verum et notatu dignum est, quod supra dixit Festus strebolam carnem sive *μνπλα* in altaria imponi solita. Nam eæ præcipuæ hostiarum partes erant, ideoque in conviviis etiam viris principibus dabantur ut dorsa. Adi Eustath. in Homer. p. 1606. Ed. Rom. *Idem.*

^h *Strenam*] In loco et lite non solum s litera præponitur, sed s et t. Dicitur enim a Veteribus *stlocus* et *stlis*. Vide ‘*Stlata*’ et ‘*Stlembus*.’ Sic ‘Decemviri stlitibus judicandis’ dicebantur, pro *litibus*, qui Centumvirorum primi fuerunt. Vidend. Quintilian. lib. 1. cap. 6. Potuisset Festus

stritavum pro *tritavo* dictum referre. *Ant. Aug.*

Strenam] Etymologiæ Festi convenit, immo astipulatur versus Pomponii Atellanarii: ‘Asside, siqua veniet strena strenæ.’ *Jos. Scal.*

Strenam] Etymologiæ Festi consentit versus Pomponii Atellanarii: ‘Asside, si qua veniet strena strenæ.’ Aliter Nonius, ‘strena,’ inquit, ‘dicta est a strennitate.’ Cui favet Symmachus lib. x. Epist. 28. ‘Ab exortu pæne Martiæ, strenarum usus adolevit, auctoritate Tatii regis, qui verbenas felices arboris ex luco Streniæ anni novi auspices primus accepit. Nomen indicio est viris strenuis hæc convenire ob virtutem.’ *Dac.*

ⁱ *Strigæ*] Striga proprie in Re Rustica dicebatur sulcus, qui uno ductu peragebatur in longitudinem, et inde quarumcumque rerum ordines strigæ dicti sunt, ut Hygino in libello de castrorum metatione ordo et series equorum in castra redeuntium. *Idem.*

^k *Stri* . . .] Striges aves nocturnas, ut ait Verrius, Græci σφίγγας appellant: a quo maleficis mulieribus nomen inditum est, quas volaticas etiam vocant. Itaque solent his verbis eas veluti avertere Græci: σφίγγας

ficis mulieribus nomen inditum est, quas volaticas etiam vocant. Itaque solent his verbis eas veluti avertere Græci σύρριντα πόμπειν¹ νυκτικύμαν στρίγγα τόλαον ὄρνιν ἀνώνυμον ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας.

Strigores^m in Nelei carmine pro strigosis positum invenitur, id est, densarum virium hominibus, alias strigore exerciti.

NOTÆ

ἀπόπομπον, νυκτιβόαν, τὰν στρίγγ' ἀπὸ λαοῦ *Ὅρνιν ἀνώνυμον ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας. Plin. hos versus intellexit, cum scribit, 'Strigas in Græcorum diris, et imprecationibus haberi.' Qui hic somniant syrnia, næ ipsi multum hallucinantur. Pnto secundum versum ita legendum, ac supplendum: 'Ὅρνιν ἀνώνυμον ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας ἔλαυνε. Jos. Scal.

Strigas] Harnm avinm descriptionem pete ex Ovid. lib. vi. Fastor. post versum 130. Et recte Verrins strix, a Græco στρίγξ, seu στρίξ, quod a στρίξω, strideo, unde Ovid. 'Est illis strigibus nomen, sed nominis huius Causa, quod horrenda stridere nocte solent.' Mulieres autem veneficæ striges dictæ, quia in eas aves figurantur. Unde et volaticæ dictæ sunt. Isidor. 'Striges, mulieres volaticæ.' Et Gloss. 'striga, λαιστρύγων, καὶ γυνὴ φαρμακίς.' Italia etiam hodie strigam veneficam vocant. *Dac.*

Strigas] Dno versus Græci sunt in veteri libro; quorum alterum mendosum Aldus, et Alcinius in Parergis ita emendarunt: Σύρνια πομπέειν νυκτίκομα στρίγγα δ' ὀλοόν. Alterum versum, qui recte hic scriptus est, male referunt: in priore autem στρίγγατ' ὀλαδν scriptum est in veteri libro; sed neutrum esse sine mendo Fulvio Ursino nostro videtur. De strigibus autem Latina quoque Festi verba esse intelligenda nemo ignorare potest. *Ant. Aug.*

¹ Σύρριντα πόμπειν] Hæc corruptissima sunt; varie variè emendant. Tur-

nebus lib. xiv. advers. cap. 1. Στρίγγ' ἀποπέμπειν νυκτιβόαν, στρίγγ' αὐτικὰ λαδν Ὅρνιν ἀνώνυμον ἐνθὲνδ' ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας. Scaliger in catalect. Στρίγγ' ἀπόπομπον νυκτιβόαν, τὰν στρίγγ' ἀγελαίαν Ὅρνιν ἀνώνυμον ἐνθὲνδ' ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας. Et in notis suis ad Fest. Στρίγγ' ἀπόπομπον, νυκτιβόαν, τὰν στρίγγ' ἀπὸ λαοῦ Ὅρνιν ἀνώνυμον ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας ἔλαυνε. Tandem Hadrianus Junius in nomenclatore suo voce 'lamia:' Σύρνια πομπέου νυκτινόμαν στρίγγα ταλαδν Ὅρνιν ἀνώνυμον ἐξελδ' ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας. Sed Junio imposuit corruptus Festi codex. Neque enim σύρνια Græcum est. Ego ad oram codicis ita tentaveram: Στρίγγ' ἀποπέμπειν νυκτινόμαν στρίγγα τ' ἄλαδν Ὅρνιν ἀνώνυμον ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας ἔλαυνειν. Hoc est: 'Strigem averte noctu pascentem, fœdamque strigem avem feralem veloces in naves fuga.' Vel νυκτιβόαν pro νυκτινόμαν, nam et strix νυκτιβόα dicebatur. Hesych. in στρίγγλος. Hos versus intellexit Plinius dum scripsit lib. xi. cap. 39. 'Esse in maledictis jam antiquis strigem convenit.' *Dac.*

^m Strigores] Strigores in Nelei carmine videtur pro strigosis positum: alii pro densarum virium hominibus. . . Strigores exerciti. Memini Adr. Turneb. Strigones legere. Sed non advertebat morem Veterum, qui ut 'architectores' pro 'architectones,' ita Strigores pro strigones dicebant. *Jos. Scal.*

Strigores] Pro strigores Turnebus legebat strigones, sed, ut optime Sca-

Strigores densarum virium homines. [PAUL.

Stritavum antiqui dicebant pro tritavo.

Stritavum antiqui dicebant pro tritavo, qui est pater [FEST.
atavi et ataviæ; ut stlitem pro lite.

Stroppus^a est, ut Ateius Philologus existimat, quod Græce
στρόφιον¹⁸ vocatur, et quod sacerdotes pro insigni habent
in capite:¹⁹ quidam coronam esse dicunt, aut quod pro
corona insigne in caput imponatur, quale sit strophium.
Itaque apud Faliscos diem festum esse, qui vocatur
Strupearia, quia coronati ambulent, et a Tusculanis,
quod in pulvinari imponatur Castoris,^o struptum vocari.

////////

18 Vet. cod. στροφήιον.—19 In apice legit Scal. Improbat Dac.

NOTÆ

liger, non advertebat morem Veterum, qui ut 'architectores' pro 'architectones,' ita *strigores* pro *strigones* dicebant. Strigores autem proprie sunt *strigosi*, strigore, id est, macie exerciti, et inde factum, ut *strigores* densarum virium homines in Nelli carmine dicerentur. Hac voce usus videtur Plautus Bacchid. act. II. sc. 3. vulgo: 'Dum circumspecto, atque eo lembum conspicio: Longum est rigorem maleficum exornarier.' Legendum, ut Mureto etiam et Salmasio visum est: *Dum circumspecto, atque ego lembum conspicio Longum a strigore malefico exornarier.* Vel: *Longum, strigorem maleficum exornarier.* Ut lembum, strigorem dixerit, quamquam Acidalius aliique dissentiunt. Dac.

^a *Stroppus*] Lege, pro insigni habent in apice. Apud Vitruvium sunt, quibus religatur remus ad scalum, ut alibi notavimus. Glossarium: 'Strepus, τροπήρη.' Lege, *Stropus*. Glossæ aliæ, 'Strupus, σκαλῶς ἐνθα ἡ κῶπη δεσμεῖται.' Idem Isidorus producit locum Livii: 'Tuncque remos jussit deligari strupis.' Apud Sucto-

nium alicubi perperam legitur *stupis* lecticæ pro *strupis*. Jos. Scal.

Stroppus] Sed hæc aliena: στροφήιον, strophium, *stroppus*, proprie fascia, tænia, et quia ex fasciis fiebant coronæ, inde *strophium* et *stroppus* pro corona. Et pro eo quod sacerdotes ferunt Hesychn. σρόφιον ὃ οἱ ἱερεῖς φέρουσι, 'Strophium quod sacerdotes ferunt.' *Strophium* autem a στρέφω, verto, quia fasciæ illæ tortiles. Strophia sic describit Plin. 'Quædam coronæ per coronas eurrunt: tenuioribus ntebantur antiqui, stroppos appellant, unde nata strophiola.' Duæ aut tres tæniæ invicem tortæ coronam faciebant, quam vocabant *stroppum*. Antiqui enim Romani coronas e tæniis concinnabant nondum invento eas e floribus texere. Vid. Salmas. in Solin. *Stropus*, de quo hic egit Scaliger, nempe quo remus ad scalum reli-gatur, est ab alia origine. Nempe a τρόπος, lorum, *tropus*, s' addito, *stropus*. Dac.

Stroppus] Tertia linea cum sequenti alio pertinet, quod divinare non potui. Jos. Scal.

^o Et a Tusculanis, quod in pulvinari

Stroppus, quod Græce dicitur *στροφίον*, pro insigni [PAUL. ponebatur in capitibus sacerdotum: alii id coronam esse dixerunt.

Struere ^p antiqui dicebant pro augere, unde instruere.²⁰

Struere antiqui dicebant pro adjicere, augere,^q unde [FEST. industrios ^r quoque. M. Cato: jure, lege, libertate, Republica communiter uti oportet: gloria, atque honore quomodo sibi quisque struxit: aut ¹ in duodecim: quod est,^s Si caluitur, pedemve struit: manum endojacito: alii putant significare retrorsus ire, alii in aliam partem, alii furere:² alii gradum augere; alii minuere; ac vix pedem pedi præfert,^t otiose it, remoratur.

Strues genera liborum^u sunt, digitorum conjunctorum non dissimilia, qui superjecta panicula in transversum continentur.

Strufertarios ³ dicebant, qui quædam sacrificia ad [PAUL. arbores fulguritas faciebant, a ferto scilicet quodam sacrificii genere.

Strufertarios ^x appellabant antiqui, ut ait, homines [FEST.

20 Vet. lib. *industria*.—1 Viri docti *at*, quod et legendum monet Dac.—2 Vet. cod. *fure*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *fugere*.—3 Vet. lib. *Strufertarios*.

NOTÆ

imponatur Castoris, &c.] Non solum Castoris sed et aliorum Deorum. Vide infra 'stroppi.' Dac.

^p *Struere*] Glossarium: 'Pedem struit, *φρύγει*.' Jos. Scal.

^q *Struere antiqui dicebant pro adjicere, augere*] Persius: 'Rem struere exoptas cæso bove.' *Adicere* pro *adjicere* antiqua scribendi consuetudine in exemplari exaratum. Dac.

^r *Unde industrios*] Vide 'Industrium.' Idem.

^s *Aut in duodecim, quod est*] *Lege at*, ut viri docti. Vide 'Pedem struit.' Idem.

^t *Ac vix pedem pedi præfert*] Hic

aliquid omissum videtur. Forſan, *Ac vix pedem pedi præferre; pedem struit, otiose it, remoratur*. Tamen nihil affirmo. Id.

^u *Strues generaliborum*] Strues omnium rerum exstructio dicebatur. Gloss. 'Strues, *ξύλων σωρὸς, ἣ καὶ θυμάτων*,' 'Strues, lignorum cumulus, vel etiam liborum.' Idem.

^x *Strufertarios*] Cato in libro de Re Rustica ita scribit: 'priusquam messem facias; porcam præcidaneam hoc modo fieri oportet:' et postea: 'Priusquam porcum fæminam immolabis, Jano struem commoveto sic: Jane pater, te hac strue commovenda bonas

conductos mercede, qui ad arbores fulguritas aut piacularium commissarum causa sacrificia quædam strue et fertio solemnibus verbis faciunt, precor te, Jupiter, uti mihi volens propitius sies, quod et nullo etiam fiebat adhibito strufertario.

Suberies ^y arboris genus ex qua cortex natatorius detrahitur.

NOTE

preces precor, &c. Feretum Jovi moveto, et mactato sic: Jupiter, te hoc fercto obmovendo bonas preces precor, uti sies volens propitius mihi, liberisque meis, domo, familiæque meæ: mactus hoc fercto,' &c. *Ant. Aug.*

Strufertarios] *Strufertarios antiqui soliti sunt appellare homines conductitios, qui ad lucos, vel arbores fulguritas, aut piacularium commissarum causa, strue et fertio sacra faciunt, his verbis: Oro te, Jupiter, uti mihi volens propitius sis: quod et nullo etiam adhibito strufertario fiebat.* Hæc Festus: ut appareat majora spatia in editione relicta esse, quam opus sit ad ea, quæ desiderantur, capienda. Ex his cognoscimus, quantum odorari potuimus, *strufertarios* fuisse, qui hujusmodi superstitioni obeundæ operas locabant: quos *Fertores* etiam dictos, superius ex Isidoro notavimus. Quod enim arbores fulguritæ piaculis procurari solitæ essent, notum est, cum ex aliis Veterum monumentis, tum ex tabula, quæ Romæ ante hos v. annos effossa est: quam mihi eruditissimus ac nunquam satis laudatus Cl. Puteanus communicavit: in ea primum ita legitur: [III. ID. DEC. FRATRES. ARVAL. IN. LVCO. DEAE. DIAE. VIA. CAMPANA. APVD. LAP. V. CONVENER. PER C. PORC. PRISCVM. MAG. ET. IBI. IMMOLAV. QVOD. AB. ICTV. FVLMINIS ARBORES. LVCI. SACRI. D. D. ATTACTAE. ARDVERINT. EARVNQ. ARBORVM ADOLEFACTARVM. ET. COINQVENDARVM. ET. IN. EO. LVCO. SACRO. ALIAE

SINT. REPOSITAE. &c. Deinde infra in eadem tabula *struis* mentio fit: IMMOL. IPSO. MAG. PORCAM. ET. AGNAM. STRVIB. EFFERTIS. &c. quamquam miror *struibz* *effertis*, non *struibz* et *fertis* in ea tabula sculptum fuisse. Non solum, inquit Festus, ad arbores fulguritas *struferta* fiebant, sed et piacularium commissarum causa. Sane hoc verum esse vel ex nno Catone patet, qui sternem commoveri jubet pro commisso imprudenter piaculo his verbis: 'Si quid in hisce suovetaurilib. erit, quod nec recte factum sit,' et cetera: unde ait Festus, etiam sine *strufertario* hoc fieri: hoc est, sine homine conductitio: recte: nam paterfamilias ipse hoc pro tota familia non raro faciebat. Cujus exemplum habes apud eundem Catonem. *Jos. Scal.*

Strufertarios] *Ista, Te precor, Jupiter, uti mihi, &c.* Solemnia precationis verba sunt, ut apud Catonem: 'Jupiter, te hoc fercto obmovendo bonas preces precor, uti sies volens propitius mihi, liberisque meis, domo, familiæque meæ,' &c. *Fertum* autem, sive *fortun*, sive *fortum*, pro bono dictum putavit Salmas. quem vide ad Solin. Sed melius Festus in 'Ferctum.' *Dac.*

^y *Suberies*] In reliquiis, quæ postea extant, nihil omnino pertinet ad superiora de *strufertariis*: sed, ni fallor, ita Festus scripserat: *Suber, arbor, ex qua cortex deripitur.* Deinde utebatur testimonio Lucilii. Neque tantum hoc loco incommodum acceptum

Lucilius . . . ti hibernacul . . . . .

Struices^z antiqui dicebant extructiones omnium rerum.

Plautus: Cerialis cenas dat: ita mensas extruit, Tantas struices concinnat patinarias, et Livius: quo Castalia^a per struices saxeas lapsu accidit.

Struices dicebant omnium rerum instructiones. [PAUL.

Struppi^{4b} vocabantur in pulvinaribus fasciculi de verbenis facti, qui pro Deorum capitibus ponebantur.

Struppi vocantur in pulvinaribus *fasciculi de verbe-* [FEST.
nis facti, qui pro Deorum capitibus ponuntur. apud Ur-
bem^c calo Antistius Labeo dici ait magistratum publi-
cum. . . . .

Strutheum in mimis^d præcipue vocant obscœnam partem virilem, a salacitate videlicet passeris, qui Græce στρουθὸς dicitur.

//////////

4 Vet. lib. *Strui*.

NOTÆ

est; sed et reliquum membrum, quod huc pertinebat, nescio quomodo, distractum est, et translatum ad vocem *Stura*, post quam reliquæ hujus loci apparent, in illis, *ac suberiesque*: de subere enim manifesto sermo fiebat. *Jos. Scal.*

Suberies] Putabat Scaliger huc pertinere et huc retrahenda esse quæ post *stura flumen* leguntur. Ubi etiam de *suberie*. Sed in schedis etiam sic diversa sunt. *Dac.*

^z *Struices*] Plaut. in Menæch. 'Tantas struices concinnat patinarias.' *Ant. Aug.*

Struices] Nævius etiam, teste Servio, qui est in schedis, dixit 'Struix malorum.' *Jos. Scal.*

Struices] *Struix* et *strues* idem. Sic Nævius dixit 'struix malorum,' teste Servio. Versus Plauti est ex Menæch. act. 1. sc. 1. *Dac.*

^a *Livius: quo Castalia*] Merula in comment. suis ad Ennium legendum

putavit: *Livius, libro quarto vel quinto*, nimirum *Erotopagnion*. Vel *Livius equo*. Nam equum Livii Trojanum citant Cicero lib. vii. Epist. et Nōninus Marcellus in 'opitula.' De Castalia autem Apollinem fugiente et in fontem sui nominis conversa, notum est. *Idem.*

^b *Struppi*] Verbenæ in fasciculum intortæ, quæ in pulvinaribus Deorum capita repræsentabant, unde et *capita Deorum* vocabantur. Vide supra 'Capita Deorum.' *Idem.*

^c *Apud Urbem*] Hæc diversa sunt a superioribus. Forsan hic de Suffete agebat Festus, de quo infra. Sed quid pro voce *calo*, quæ certe mendosa est, subjici debeat, assequi non possumus. Videant eruditi, et hic ingenii sui acumen intendant. *Idem.*

^d *Strutheum in mimis*] Immo et Latium passer alibi quam in mimis pro obscœna illa parte positum est. *Id.*

Stultorum feriæ appellabantur^e Quirinalia, quod [PAUL. eo die sacrificabant ii, qui solemnî die aut non potuerunt rem divinam facere, aut ignoraverunt.

Stultorum^e feriæ appellabantur Quirinalia, qui erat [FEST. dies festus qui primi quod eo die Quirino sacrificant ii, qui solemnî die aut non potuerunt rem divinam facere, aut ignoraverunt : suorum fornacalium sacrorum diem commissum piaculum expiabant more, atque quod suis non fecerant quibus permittebatur feriis, sacrum faciebant.

Stuppam^f linum impolitum appellant Græci Dorii.

Stuprum^g pro turpitudine antiquos dixisse apparet in Nælei carmine : fœde, stupreque castigor cotidie : et in Appi sententiis : qui animi . . . . compotem esse,^h nequid fraudis stuprique ferocia pariat. Nævius : Sesequeⁱ ii perire mavolunt ibidem, quam cum stupro

////////

5 Ed. Scal. appellantur.

NOTÆ

^e Stultorum] Vide 'Quirinalia.' Ant. Aug.

Stultorum] Lege : Stultorum feriæ appellabantur Quirinalia, qui erat dies festus Quirini, quod eo die Quirino sacrificant ii, qui solenni die aut non potuerunt rem divinam facere, aut ignoraverunt suorum fornacalium sacrorum diem, commissum piaculum expiabant moræ, atque quod suis non fecerant, quibus permittebatur feriis sacrum faciebant. Ita ex schedis planus est hic locus, qui pessime in aliis editt. acceptus est. Ut et in Etymologico Vossii in voce 'Quirinalia.' Vide 'Quirinalia.' Dac.

^f Stuppam] A Dorico στόππα. Id.

^g Stuprum] Sententia Appii : Qui animi vult sese compotem esse, nequid fraudis stuprique ferocia pariat. Nævii versus Saturnii :

Seseque ei perire mavolunt ibidem,
Quam cum stupro redire ad suos popularis.

Item :

Sin illos deseritis fortissimos virorum,
Magnum inde stuprum poplo fieri pergetis.

Ut a prohibeo, proebrium, et probrum ; sic a stupeo, stuprum. Jos. Scal.

Stuprum] Pro qualibet turpitudine, unde in Glossis exponitur μασμός. Dac.

^h Qui animi . . . compotem esse] Supplendum videtur vox exoptat se. Scalliger, Qui animi vult sese compotem esse, &c. Idem.

ⁱ Seseque] Nævii versus sic distinguebat Scal. ut essent Saturnii :

Se seque ei perire mavolunt ibidem,
Quam cum stupro redire ad suos popularis.

Item :

Sin illos deseritis fortissimos virorum,
Magnum inde stuprum poplo fieri pergetis.

Vossius vero :

Se seque ii perire mavolunt
Ibidem quam redire cum stupro ad suos

redire ad suos popularis: item: sin illos deserant fortissimos viros, magnum stuprum populo fieri pergetis.⁶ Stuprum pro turpitudine antiqui dixerunt: unde est [PAUL. in carmine: Fœde stupreque castigor cotidie. Stura^k flumen in agro Laurenti est. Stura flumen in agro Laurenti est, quod quidam [FEST. Asturam vocant.

*Suber*¹ arbor, ac suberies, qua natabant in Thermis.

SUAD TED,^m idem⁷ ait esse, sic te.

Suasum,ⁿ colos appellatur, qui sit ex stillicidio fumoso

//////////

6 Vet. cod. *pergentis*.—7 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Messala*.

NOTÆ

Populares —

Item:

Sin illos deserant fortissimos viros,

Magnum stuprum tum populo fieri pergitis.

Et hosce postremos ita Grotius:

Sin illos deseritis fortissimos viros,

Magnumque stuprum populo fieri pergitis. Idem.

^k *Stura*] Tertia abhinc linea, ut jam supra notavimus, pertinet ad vocem '*Suber*.' *Jos. Scal.*

Stura] Sex millibns ab urbe abesse scribit Livius lib. xxvi. *Dac.*

¹ *Suber*] *Suber* hodieque natantibus inservit. Sed nimis nota res est. *Idem.*

^m *Suad ted.*] Lego, *Sed ted*, idem ait esse sine te. Veteres se ponebant pro sine, item *sed*, ut supra dixit, et *ted*, pro te, ut Quintilianus etiam annotat. In vetustissimo lapide Duilii, quod ante hos xi. annos, Romæ cum essem, effossum fuit, semper legitur MARID pro MARI, et similia, cum d litera superflua. A se, sine factum est, ut ab '*iter*,' '*itiner*;' a '*jecur*,' '*jecinor*.' *Jos. Scal.*

Suad ted.] Pro sic te. Sed qui? Non satis conjicio. Quare unice probo Scaligeri conjecturam, qui legit, *Sed ted*, idem ait esse sine te. Veteres se ponebant pro sine, item *sed*, ut supra dixit, et *ted* pro te, ut Quintilianus etiam annotat. Vide '*sed*,' *Idem*; id est, Messala, nam hæc sequebantur post '*serpula* *serpsit*:' ubi Messala laudatur. *Dac.*

ⁿ *Suasum*] Versus Plauti est in Truculento, in quo legitur *insuasum*. Vide '*Insuasum*.' *Ant. Aug.*

Suasum colos] Quæ ἐπιτεταμένως colorata sunt et saturata, Græci πεπεισμένα dicunt; Latini *suasa* et *insuasa*, quæ penitus καὶ εἰς βάθος imbibuerunt colorem. Epigramma vetus: σχοῖνος βάμματι πειθόμενος. Et Strab. πεπεισμένως ἐπικεκάσθαι τὴν χρώαν. Eleganter dicit, penitus adustum esse et profunde coloratum sole. Latini *insuasum* dicunt. '*Colorem infusum*' vulgo appellamus, qui luteo similis est, sed obscuro. Est enim μήλινον χρώμα τὸ βαθυνόμενον μέλανι. Glossæ: '*Insuasum*, εἶδος δοκαρίου κεκαπνισμένου:' Græci χρώμα κεκαπνισμένον, similiter vocant qualis est color in tignis ac trabibus diutino

in vestimento albo. Plautus: quia tibi suaso infecisti propudiosa⁸ pallulam. Quidam autem legunt insuasum, nec desunt, qui dicant omnem colorem, qui fiat inficiendo, suasum vocari, quod quasi persuadetur in alium ex albo transire.

Sub corona⁹ venire dicuntur, quia captivi coronati solent venire, ut ait Cato in eo, qui est de re militari: ut populus suus sua opera potius ob rem bene gestam coronatus supplicatum eat, quam re male gesta coronatus veneat.⁹ Id autem signum est nihil præstari a populo: quod etiam Plautus significat in Hortulo: præco ibi adsit^p cum corona, quique † liceat veneat.

Sub jugum mitti^q dicuntur hostes victi, ereptis omnibus armis telisque, cum hastis defixis duabus in terra, tertique ad summum earum deligata, (ipsi eam¹⁰ jubentur subeuntes transire.

//////////

8 Ed. Scal. *propudiosam*.—9 Hic et mox vet. cod. *veniat*.—† Ed. Scal. *cuique*.—10 Vet. cod. *specie jam*. Vir doct. conjicit *speciem eam*.

NOTÆ

fumo infectis. Genus erat Iaspidis, qui *καπνίας* dicebatur a fumido colore. Dioscorides: *ὁ δὲ ἀερίζων, ὁ δὲ καπνίας, ὥσπερ κεκαπνισμένος*. Cave sis autem putes *suasum* et *insuasum* proprie dici τὸν κάπνιον colorem. Sed *insuasus* vel *suasus* color ὁ πεπεισμένος *κεκαπνισμένος*. Quod de omnibus coloribus intensioribus dici queat; ut optime infra Festus. Quia vero tignum, quod diutino fumo infectum est, vel ea quæ ex stillicidio fumoso infecta sunt, colorem eum penitus imhiberunt, eoque prorsus imbuta ac veluti insuasa valide retinent, ideo *insuasum* et *suasum* κατ' ἐξοχὴν de hoc fumido colore usurpatum est quod de omnibus dici potest, ut Græci *πελθεσθαι* et *πεπεισμένον*. *Salmas. in Solin.* Infra pro *persuadetur* Schedæ *persuadentur*, aperte pro *persuadeatur*. *Dac.*

⁹ *Sub corona*] Vidend. Gell. lib. vii. *Ant. Aug.*

Sub corona] Versus Plauti: *Præco ibi adsit cum corona: quique liceat, veneat*. Jos. Scal.

Sub corona venire] Exempla passim apud historicos. Quod addit infra, id signum fuisse nihil præstari a populo, confirmat Gellius lib. vii. cap. 4. quod alioqui sæpissime fiebat ut venditor servum sanum, non furem, non fugitivum, non errorem, non vespillonem præstaret. *Dac.*

^p *Præco ibi adsit*] In Plauti Edit. sic: *Præco ibi adsit cum corona, quique liceat veneat*. *Quique*, id est, quanti. *Idem.*

^q *Sub jugum mitti*] Vide 'jugum.' Liv. lib. iii. sect. 28. De modo mittendi vide eundem lib. ix. sect. 5. Inde factum verbum *subjugare*, pro *debellare*, devincere. *Idem.*

Sub jugum mitti dicuntur hostes, cum duabus hastis in terra defixis, tertiaque superligata, inermes sub eas coguntur transire.

Sub vineam jacere^r dicuntur milites, cum astantibus centurionibus jacere coguntur sudes.

Sub vineam jacere dicuntur milites, cum astantibus [FEST. centurionibus jacere cogantur sudes.

Sub vitem^s hastas jacere dicitur veles, cum eas sub manu sursum mittit. Lucilius: ut veles bonus sub vitem, qui summisit¹¹ hastas. Veles autem velitis facit.

Sub vitem hastas jacere dicitur veles, cum eas sub manu sursum mittit. Lucilius: ut veles bonus sub vitem qui subit¹² hastas.

Sub vitem praeliari dicuntur milites, cum sub vinea militari pugnant. Lucilius: Neque prodire in altum, praeliari procul sub vite.

Sub vitem praeliari^t dicuntur milites, cum sub vinea militari pugnant. Lucilius: neque¹³ prodire in altum, praeliari procul sub vite.

Sub vos placo,^u in precibus fere cum dicitur, significat id,

////////

¹¹ Alii legunt *subjicit*. Vide infra.—¹² Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *subjicit*.—¹³ Ed. Scal. ‘pugnant Lucilius *Æq.* prodire.’

NOTÆ

^r *Sub vineam jacere*] Militarem vineam sive vitem sic describit Vegetius: ‘E lignis levioribus machina colligatur, alta pedibus 8. lata 7. longa 17. hujus tectum duplici munitione, tabulatis cratibusque contextitur. Latera quoque vimine sepiuntur, ne saxorum pilorumque impetu penetrentur. Extrinsecus autem ne immisso concrementur incendio, crudis ac recentibus coriis, vel centonibus operitur. Cum plures factæ fuerint, junguntur in ordinem, sub quibus subsidentes tuti ad subruenda murorum penetrant fundamenta.’ *Id.*

^s *Sub vitem*] Lucilii versus corri-

gendus: *Ut veles bonu' sub vitem qui sumicit hastas.* Sumicit pro *subjicit*, ut ‘Comuro’ pro ‘Couro,’ ‘Comitium’ pro ‘Coitium.’ *Jos. Scal.*

Sub vitem] Schedæ habent *subit*, quod mihi corruptum videtur ex *subicit*, ut antiquitus scribebant pro *subjicit*. *Dac.*

^t *Sub vitem praeliari*] Trochaicus Lucilii ita legendus: *Neque prodire in altum, praeliari sub vitem procul.* *Jos. Scal.*

^u *Sub vos placo*] Vide ‘Endoitium.’ *Ant. Aug.*

Sub vos placo] Pro *vos supplico*: ut ‘per ego te Deos oro,’ et quæ voca-

quod supplico,¹⁴ ut in legibus: TRANSQUEDATO. ENDOQUE¹⁵ FLORATO.

Sub vos placo, supplico. [PAUL.

Subactus modo significat mollitus; modo victus; modo compulsus, ut cum dicimus, pecus sub arbore subactum: modo coactus.

Subacti,^x molliti, alias, *compulsi*, et *coacti*, ut cum di- [FEST. cimus, *pecus sub arbore subactum, alias victi*.

Subditus^y dicitur iudex, qui loco mortui datur iis, [PAUL. qui eum habuerant iudicem in aliqua re, vel lite.

Subditus dicitur is qui in demortui iudicis locum¹⁶ ju- [FEST. dex datur his, qui eum habuerant iudicem dumtaxat in eandem rem, vel litem.

Subices^z Ennius in Achille pro subjectis posuit: cum dixit Nubes per ego Deum subices humidas, Unde¹⁷ oritur imber sonitus ærio¹⁸ spiritu.

////////

14 Vet. cod. *supplicio*.—15 Ed. Scal. *edendoque*. Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *et endoque*.—16 Ead. ed. 'in demortui (in demortuis) iudiciis locum.'—17 Vet. cod. *inde*.—18 Vet. cod. *æro*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *sonitu særo*.

NOTÆ

bulorum trajectiones in precibus solemnes, ut alibi diximus. *Dac*.

^x *Subacti*] Gloss. 'Subigo, προσβάλλω, subegi, ὑποτάσσω, μαλάσσω.' *Leg*: *subigit, υποτάσσει, μαλάσσει*. *Id* est, 'subjicit,' 'mollit.' *Idem*.

^y *Subditus*] *Paulus* in *L. mortuo*. *D. de Judic*. 'Mortuo iudice, quod eum judicare oportuerat, eum qui subditus est, sequi oportet.' *Idem*.

^z *Subices*] *Gell. lib. iv. cap. 17*. versus *Ennii* refert: 'Ergo Deum sublimes subices, humidus Unde oritur imber sonitu særo, et strepitu.' *Nonius* vero: 'Per ego Deum sublimes subices humidas. Unde oritur imber.' *Faërus* noster *Nonii* scripturam probat, et verbum *nubes Festi* esse arbitratur. *Ant. Aug*.

Subices] *Subices Ennius in Achille*

pro subjectis posuit, cum dixit nubes: Per ego Deum sublimes subices humidas. Unde oritur imber sonitu særo et spiritu. Jos. Scal.

Subices] *Hic locus sic distinctione juvandus est: Subices Ennius in Achille pro subjectis posuit cum dixit nubes. Ita Scaliger. Idem ad Manilium sic dictas ait, quod subeant cælestia, quomodo Græci vocant μετέωρα, nam subere est ascendere. Prævit forsitan Nonius: 'Subicis,' inquit, 'nove positum, non a subiciendo sed altitudine,' &c. Sed de Nonio alias, favente Deo. Interim Festum sequor, subicesque interpretor subjectas, nubes Deum subices, quippe quæ Diis subjiciantur. Nam ut ab 'obicio,' 'obex,' sic a 'subicio,' 'subex.' Versus Ennii: Per ego Deum subices hu-*

Subices Ennius pro subjectis posuit. [PAUL.

Subici^a aries dicitur, qui agitur,¹⁹ ut cædatur, quod fit, [FEST.
ut ait Cincius in libro de officio jurisconsulti, exemplo
Atheniensium apud quos expiandi²⁰ gratia aries inigitur¹
ab eo qui scelus admisit pœnæ pendendæ loco.

Subigere² arietem in eodem libro³ Antistius esse ait dare
arietem, qui pro se agatur, cædatur.

Sublesta^b antiqui dicebant infirma et tenuia. Plautus in
Persa: Ad⁴ paupertatem si immigrant infamiæ, Gra-
vior paupertas fit, fides sublestior, id est, infirmior. Idem
in Nervolaria, vinum ait sublestissimum, quia infirmos
faciat, vel corpore, vel animo.

Sublesta, infirma, et tenuia. Plautus: Gravior [PAUL.

////////

19 Ed. Scal. agetur.—20 Ead. ed. explandi.—1 Ead. ed. integitur.—2 Vir
doct. in marg. ejusdem ed. conjicit Subicere.—3 Id. ibid. X. V. Juris Pont.—
4 Hæc in ead. ed. ita extant:

‘ . . . . in dicebant infir . . . .
‘ . . . . Plautus in Persa: Ad, &c.

NOTÆ

midas Unde oritur imber sonitu særo et
spiritu. Sed aliter Gellius, et No-
nius in ‘sublicis,’ apud quos, Per ego
Deum sublimus sublicis humidus, Unde
oritur imber. Dac.

^a Subici] Subici aries dicitur, quem
quis agit, ut pro se cædatur: ut ait in
eodem libro Antistius: quod fit, ut ait
Cincius libro de officio Jurisconsulti,
exemplo Atheniensium: apud quos expi-
andi gratia aries inigitur ab eo, qui sce-
lus admisit, pœnæ pendendæ loco. No-
tum apud Athenienses et alios Græ-
cos, non solum, qui ἀκούσιον φόβον,
sed et qui ἐκ προνοίας fecissent, pecu-
dibus immolandis expiari solitos, ut
de Oreste et aliis proditur. Hoc
etiam retulerat in leges suas Numa,
inter quas hæc fuit: SEI. QVIS. HO-
MINEM. LEIBERV. DOLO. SCIENS
MORTEI. DVIT. PARICEIDA. ESTO. SEI
IM. INPRVDENS. SE. DOLO. MALO. OC-

CISIT. PRO. CAPITE. OCCEISEI. ET. NA-
TEIS. EIVS. IN. CONCIONE. ARIETEM
SVEICITO. Cujus legis ultimum mem-
brum concinnavimus ex schediis Ser-
vianis, in quibus hujus legis mentio
fit: ‘Ut siquis imprudens hominem
occidisset, pro capite occisi, et natis
ejus in concione arietem offerret.’
Quod hic ait Festus, pœnæ pendendæ
loco, pœnæ videtur innuere in lege
fuisse expressum verbo ἀντίποινος.
Jos. Scal.

^b Sublesta] Festi verbis pauca de-
sunt in hanc sententiam: Sublestum
dicebant infirmum, et tenue. Plaut. &c.
Verba Plauti hæc sunt: ‘Nam ad
paupertatem si admigrant infamiæ,
Gravior paupertas fit, fides sublesti-
or.’ Idem in Bacchid. ‘Lingua fac-
tiosi, inertes opera, sublesta fide.’
Ant. Aug.

Sublesta] Glossæ Isidori: ‘subles-

paupertas fit, fides sublestior, id est, infirmior. Idem ait vinum sublestissimum, quia infirmos faciat vel corpore, vel animo.

Sublicium^c pontem quidam putant esse appellatum a [FEST.

NOTÆ

tis, utrumque enim dici potest, ut *sublimis* et *sublimus*, 'infirmus, tristis.' Item, 'sublestia, infirmitas, tristitia.' Ubi melius forsan, *Sublestia, infirmia, tristitia*. *Sublestus* autem, ut optime Scalig. est a Græco *ὑπόλιπτος* mutato *σπ* in *st*, ut fit, quod Aristophanis Scholiastes interpretatur *τετριμμένος*, attritus: *λίσπος* enim est *ἰσχνός*, gracilis. Eustath. Et idem Aristoph. interp. in *Ran.* οἱ τὰ ἰσχνὰ λεπτοί, λίσποι λέγονται. Versus Plauti Persa act. v. sc. 1. sic in editis: 'Nam si ad paupertatem admigrant infamiæ, Gravior paupertas fit, fides sublestior.' Idem in *Bacchid.* act. III. sc. 6. 'Lingua factiosi, inertes opere, sublesta fide.' Infra 'vinum sublestissimum' potius interpretor, 'tenne,' 'infirmum': sic pictura sublesta, quæ tantum primis lineamentis deformata est, ac nullis coloribus adumbrata. Græcis *μονόγραμμος*. *Dac.*

^c *Sublicium*] Livius sub Anco Rege Janiculum adjectum esse scribit, et ob commoditatem itineris ponte, sublicio tum primum in Tiberi facto, conjungi urbi placuisse. Eiusdem pontis defensio ab Horatio Coclite narratur ab eodem Livio lib. II. 'Sine ferreo clavo fuisse ita disposita contignatione, ut eximerentur trabes, sive sublicæ, ac sine fulturis reponerentur' Plinius auctor est lib. XXXVI. cap. 15. Ab hoc ponte sæpius a pontificibus refecto, ut eis et nls Tiberim sacra fierent, pontifices dictos esse Varro existimat lib. IV. de Ling. Lat. Idem lib. VI. ait ab hoc ponte Argeorum simulacra quotannis a sacerdotibus jaci solere,

Pons dictus est a *sublicis, sublicius*. *Sublicarum* mentio fit a Cæsare lib. IV. de Bello Gall. Livio lib. XXIII. Vitruvio lib. III. cap. 3. Festus tamen *sublices* appellasse videtur, ut *elices* quoque dicuntur, et aquæ *licium* vocatur ab *elicienda aqua*: vel, ut aliis videtur, a *liquenti aqua*. Utitur exemplo Sallustii in historiis, qui 'sublicibus cavata' dixit. *Ant. Aug.*

Sublicium] Festus dicit *sublices*, non *sublicas*: quod et in Sallustiano exemplo erat. Sic etiam veteres Glossæ: 'Sublices, καταπήγες, οἱ ἐν ποταμῷ τὴν γέφυραν ὑποβαστάζοντες.' Referebat præterea Festus opinionem eorum qui vocabulum Volscum esse aiebant, quod non aliter Formiani tigna, quibus eorum pons surrectus erat, appellabant: item eorum, qui dicebant *Sublices* ab eo dictas, quia sub eis aqua liquens laberetur. Sed nos censemus *sublicum* dictam, ut *obliquam*: et intelligi trabem. *Sublicus* ergo, et *oblicus*, vel *subliquus*, et *obliquus* composita sunt: quorum simplex *liquus*, vel *liquis*. Vetus auctor loquens de figuris et lineamentis: 'omnem autem summitatem metiendi observationes sunt duæ: enormis, et liquis. Enormis, quæ in omnem actum rectis angulis continetur. Liquis, quæ minuendi laboris causa, et salva rectorum ratione angulorum secundum ipsam extremitatem subtenditur.' *Jos. Scal.*

Sublicium] Ait Festus: *Sublicius* pons quibusdam a *sublicis*: *sublicæ* autem, vel, ut alii auctores vocant, *sublices*, Volscum vocabulum, quo et Formiani vocabant tigna quibus co-

sublicibus, peculiari vocabulo Volscorum, quæ sunt tigna in latitudinem extensa, quæ non aliter Formiani vocent, quam a nomine eorum: et quæ ab aliis auctoribus sublices vocantur quod sub eis aqua liquens laberetur, dictæ, in qua opinione fuit . . . . .

qui . . . . .
et meminit *sublici pontis*: en *Nævius* qui ait in belli *Punici* libro . . . . .

quam liquidum *sublicio* tranat ponte amnem, et alii, *tabulis* qui adhuc nomen retinet . . . . .

Sallustius libro quarto *Historiarum* ne irrumiendi pontis *sublici* . . . . .

sublicibus cavata . . . . .
essent . . . . .

Sublimavit^d dixit,^s id est, in altum extulit, *Originum* libro

////////

5 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *dixit Cato*.

NOTÆ

rum pons nitebatur. Juvat vetus Glossarium: ‘sublices, καταπήγες, οἱ ἐν ποταμῷ τὴν γέφυραν ὑποβαστάζοντες.’ Id est, ‘Sublices, tigna quæ in fluvio pontem sustinent.’ Addit, *sublices* dictas, quod sub eis aqua liquens laberetur, quod non omnino improbandum, sed magis placet quod monet Scaliger, *sublicam*, vel *sublicem* dictam, ut *obliquam*, et intelligi trabem. *Sublicus* enim et *oblicus*, vel *subliquus* et *obliquus* composita sunt, quorum simplex *liquus* vel *liquis*. Vetus auctor loquens de figuris et lineamentis: ‘Omniem autem summitatem metiendi observationes sunt duæ; enormis et liquis. Enormis quæ in omnem actum rectis angulis continetur, liquis quæ minuendi laboris causa, et salva rectorum ratione angulorum, secundum ipsam extremitatem subtenditur.’ Infra in verbis *Nævii* Saturnium versum agnosco: *Quam liquidum tranat sublicio ponte amnem*. E

sequentibus facile me expedire non possum, ejusdem sane videntur esse *Nævii*: Et non male sic ea et emendabis ac supplebis, ut alterum versum Saturnium efficias:

Quam liquidum tranat sublicio ponte amnem.

Et alibi:

E tabulis adhuc qui nomen obtinet pons Sublicius.

Et Sallustius, &c. Nihil tamen affirmo, neque enim mihi et homini, et adhuc juveni tanta fiducia. Ista potius doctioribus relinquo, qui certius de iis pronuntiabunt. Ea mihi certe spes est fore ut æqui harum rerum æstimatores conatibus nostris faverant, præsertim si subinde sese homines recordentur, humanique nihil a se alienum existiment. Sed redeamus. Verba *Sallustii* quæ *Festus* laudabat, aliquid comminiscendo vel le edere nimis periculosum est. Quare nihil tentabo; hoc unum di-

secundo: In maximum decus, atque in excelsissimam claritudinem sublimavit; id autem dicitur a limine superiore, quia supra nos est.

Sublimem ⁶ est in altitudinem elatum: ut Ennius in Thyeste: Aspice hoc sublime candens, quem vocant omnes Jovem. Virgilius in Georgicis libro primo: Hic vertex nobis semper sublimis.

Sublimem est in altitudinem elatum: id autem dicitur a limine superiore; quia supra nos est. [PAUL.]

Sublucare ^f arbores est ramos earum supputare, et [FEST.] veluti suptus lucem mittere: collucare autem succisis arboribus locum implere luce.

Suboles ^g ab olescendo, id est, crescendo, dictæ, ut adolescentes quoque, et adultæ,⁷ et indoles dicitur. Lucretius libro quinto: Sive virum suboles, sive est muliebris origo. Virgilius: Cara Deum suboles, magnum Jovis incrementum.

Subremari ^h dicuntur hædi, cum ad mammam admoventur: quia ea (his vocatur,⁸ vel quia rumine trahunt lacte sugentes.

//////////

6 Legit Dac. *Sublime*.—7 Vir doct. conj. *adulti*.—8 Ed. Scal. *vocabuntur*. Vide infra.

NOTE

can τὸ *inrumiendi* corruptum esse, forte pro *inveniendi*. Dac.

^d *Sublimavit*] Aurelius Victor in Epitome c. iv. 8. 'Pallasque prætoris ornamentis sublimatus.' Et in Gloss. 'sublimo, ὑψῶ.' Item: 'sublimo, as, μετεωρίζω.' *Idem*.

^e *Sublimem*] Lego *sublime*. Ultima syllaba repetita vitiosam scripturam innuit: limen erat superius et inferius. Superius, *sublimem* vocarunt, unde *sublimis*, in altitudinem elatus, et 'sublime cælum' dictum Ennio: 'Aspice hoc sublime candens quem vocant omnes Jovem.' Vel, ut apud Ciceronem lib. ii. et iii. de Nat. Deorum: 'Aspice hoc sublime can-

dens quem invocant omnes Jovem.' *Idem*.

^f *Sublucare*] Gloss. 'Subluco, as, ὑποκαθαίρω.' Sed infra errat Festus, cum ait *collucare* esse succidere arborem. Nam succidere arborem est ἐκκόπτειν. At *collucare* est ramos tantum officientes lumini recidere, coinquere, coërcere. Ut et ipse, supra in 'collucare.' Similes Festi inconstantias alibi notavimus. *Idem*.

^g *Suboles*] Virg. Eclog. iv. *Ant. Aug.*

Suboles] Glossarium: 'suboles, ἐπιγονή, γονή, γενέα.' Vide 'adolesco.' *Dac.*

^h *Subrumari*] Qui et *subrumi* dicti

Subrumari dicuntur hædi, cum ad mammam ad- [PAUL.
moventur : quia ea rumis vocatur : vel quia rumine tra-
hunt lac ⁹ sugentes.

Subscudes ⁱ appellantur tabellæ, quibus tabulæ inter se
configuntur, quia quo immittuntur succiditur. Pacuvius :
Nec ulla subscus cohibet compagem.

Subscudes appellantur cuneatæ tabellæ, quibus tabu- [FEST.
læ inter se configuntur, quia quo eæ immittantur, succidi-
tur. Pacuvius in ^k Niptris : Nec ulla subscus cohibet
compagem alvei. Plautus in Astraba : Terebratus mul-
tum sit, et subscudes addite.

Subsidium ^l dicebatur quando milites subsidebant in extrema

//////////

⁹ Vet. lib. lacte.

NOTÆ

sunt. Vide Varr. de R. R. cap. 1. et cap. 9. Lege infra, quia ea rumis vocabatur : ut viri docti. Gloss. ‘Rumis, θηλή, ἀρχαῖκῶς,’ ‘Rumis, mamma, antique.’ Dicebatur et Ruma et Rumcu. Vide ‘Ruminalis.’ *Idem.*

ⁱ *Subscudes*] Vide ‘Serilla.’ *Ant. Aug.*

Subscudes] Infra : *Subscudes* appellantur cuneatæ taleolæ, quibus tabulæ inter se configuntur. quia, quo eæ immittuntur, succiditur. Pacuvius in Niptris. Jos. Scal.

Subscudes] Tabellæ lignæ ad trabes aliave committenda : Gallice, *Queuës d’ironde*. Infra, pro succiditur legendum succiditur, nam ita plane scripserat Festus, ut infra ex Schedis. Et absque iis ita olim Turneb. lib. xiv. cap. 1. ‘Legendum puto,’ inquit, ‘succiditur : nam a succidendo mihi nomen videtur potius habere, quam a succidendo. Etsi enim locus, cui inseruntur, excavatur, succiditurque inde aliquid, ut immittantur, cum tamen id fiat cudendo scal-

pris malleo percussis, et immittantur ictu mallei, non video cur non debeant potius a succidendo, quam a succidendo deduci. Quod si Festus a succidendo scripsit, ut et fortasse fecit, næ ab eo libentissime dissentio.’ *Dac.*

^k *Pacuvius in*] Integrum Pacuvii locum sic supra adduxit Fest. in ‘serilla.’ ‘Nec ulla subscus cohibet compagem alvei, Sed suta lino et spar-teis serillibus.’ *Idem.*

^l *Subsidium*] *Subsidium* dicebatur, quando milites subsidebant in extrema acie, labentique aciei succurrebant : quod genus militum constabat ex iis, qui emeruerant stipendia, et tamen retinebant locum in exercitu, quæ erat tertia acies quæ dicebatur *Triariorum*. ut Plautus in *Friularia* : *Agite nunc subsidite omnes, quasi solent Triarii*. Reliqua non potui. Versus ille Plauti manifesto conjungendus est cum illis ex eadem *Friularia* : ‘sequimini hac Sultis legiones omnes Lavernæ. Ubi rorarii Estis? En sunt. Ubi sunt accensi? Ecce * Agite nunc, subsidite omnes,

acie, labentique aciei succurrebant, quod genus militum constabat ex iis, qui emeruerant stipendia, locum tamen retinebant in exercitu, quæ erat tertia acies Triariorum: ut Plautus in Fivolaria: agite nunc subsidite omnes, quasi solent triarii: simili modo dicti præsidarii ante eos collocati qui erant, aut in alio loco præpositi.

Subsilles dicebantur quædam lamellæ sacrificiis ne- [PAUL. cessariæ.

Subsilles^m sunt, quas aliter ipsilles vocant, lamellæ ne- [FEST. cessariæ sacris quæ ad rem divinam conferre dicuntur maxime, specie virum¹⁰ et mulierum.

Subsolaneæⁿ quæ sunt solo res appellantur, nec ad unius no-

////////

10 Ed. Scal. virorum.

NOTÆ

quasi solent Triarii.' A subsidio, subsidiosum audacter formavit Seneca Epistola 8. 'clamo, vitate quæcumque volgo placent, quæ casus attribuit ad omne fortuitum bonum, subsidiosi pavidi quesubsistite.' Ita inveni in libro N. Fabri, quem cum optimis codicib. scriptis contulit. Jos. Scal.

Subsidium] A subsidendo, ut a 'præsidendo,' 'præsidium.' Idem Varro lib. iv. de L. L. 'Hastati dicti qui primi hastis pugnabant, Pilani, qui pilis. Principes, qui a principio gladiis, et commutata re militari minus illustres sumuntur. Pilani Triarii quoque dicti, quod in acie tertio ordine extremis subsidio deponebantur. Quod hi subsidebant ab eo subsidium dictum, a quo Plautus: Agite nunc subsidite omnes quasi solent Triarii. Auxilium appellatur abantu, cum accesserant, qui adjumento essent, alienigenæ. Præsidium est dictum quia extra castra præsidebant in loco aliquo quo tutior regio esset.' Sed falsum est quod ait Varro hastatos dictos quod hastis pugna-

rent, Pilanos, quod pilis: nam ex Veteribus satis constat hastatos pilis, hastis pilanos decertasse. Ita ut utrique ab eo genere telorum appellati fuerint, quibus minime utebantur; quod in eorum gratiam dico qui historiæ Romanæ assiduam operam navant. Dac.

Ante *Subsilles*] Verba Festi ad subsidium pertinent: id vero maxime a triariis, qui subsidere solebant, dum principes, et hastati pugnarent, dictum est. Plaut. in . . . . 'Agite nunc subsidite omnes, quasi solent triarii.' Liv. lib. viii. 'Ad triarios cum ventum erat, qui ceteris essent subsidio, res in extremum periculum perducta esse dicebatur.' Ant. Aug.

^m *Subsilles*] *Subsilles, quas alii Ipsulles vocant, lamellæ necessariæ sacrificiis: quæ ad rem divinam dicuntur maxime conferre . . . . .* Vide 'Ipsullices.' Jos. Scal.

Subsilles] Vide 'ipsullices.' Dac.

ⁿ *Subsolaneæ*] Quid sit, quæranus. Jos. Scal.

Subsolaneæ] Lego, *Subsolaneæ* quæ sub solo res appellantur. Infra: Di-

men rei solum conferunt, subsolanei enim dicuntur qui infimum solum colunt ut qui in terram supersolanei: dicitur inde solidum, imum, solum: rursus quo planta pedis innititur.

Substillum^o antiqui appellabant tempus ante pluviam jam pæne uvidum, et post pluviam non persiccum, quod jam stillaret, aut nondum desiisset.

Substillum tempus ante pluviam jam pæne uvidum, [PAUL. et post pluviam non persiccum, quod jam stillaret, aut nondum desiisset.

Subucula^p genus libi dicitur, ex halica, et oleo, et melle: et genus vestimenti.

Subuculam Ælius Stilo, et Cloatius iisdem fere verbis demonstrant vocari, quod Diis detur ex halica et oleo, et melle. Nam de tunicæ genere notum est omnibus.

Subverbustam,^q veribus ustam significat Plautus cum ait: Ulcerosam,¹¹ compeditam, subverbustam, sordidam.

11 Vet. cod. *vicerosam*.

NOTÆ

citur inde solidum: inde, id est, a solo: a solo enim solidum, ut supra in 'solidi sella.' Optime autem solidum, imum, solum interpretatur. Dac.

^o *Substillum*] *Substillum* igitur vocatur ante pluviam tempus, cum guttatim stillæ cadunt, et post pluviam, dum adhuc uvidum est. Tertullianus: 'aut imbres ruunt, et si qua Missilia cum imbris, dehinc substillum, et denno sudum.' Inde *substillum* et *substillatio*, *σπαργουπλά*, morbus cum urina stillatim cadit. Cato de R. R. cap. 56. 'Nunc de illis quibus agre lotium it, quibusque substillum est.' Glossæ Cyril. *σπαργουπλά*, calbitio, substillatio.' *Idem.*

^p *Subucula*] In meis Glossis antiquis invenio *Subitillum*, aut *Subutulum* dictum cum interpretatione: *Subitillus*, *ἔγχετρον*. *Jos. Scal.*

Subucula] Pro vestimento quod sub-

tus indnitur a *subuo* pro *subduo*, ut 'exno' pro 'exduo.' Varr. lib. iv. de L. L. 'Capitum ab eo quod capitectus, id est, ut antiqui dicebant, indutu comprehendit, alterum, quod subtus, a quo subucula, alterum quod supra, a quo supparus.' Sed quare libum ex alica, oleo et melle *subucula* dicatur, reperire non potui. Notavit Scaliger in antiquis Gloss. inveniri *subitillus*, *ἔγχετρον*. Sed hoc nihil ad rem, neque enim pro *subucula*, *subitillus* unquam rescribere ansim. *Dac.*

^q *Subverbustam*] Hic *b* pro *u*, *Subverrustum*. Tertullianus in libro scholastico de Pallio: 'Libertinos in equestribus: subverbustos in liberilibus: dedititios in ingenuis: rupices in urbanis: scurras in forensibus: paganos in militaribus.' Subverbustos vocat τοὺς στριγματίας, quia notis inurebantur. *Jos. Scal.*

Subverbustam, veribus ustam significat. [PAUL.

Subulo Tusce tibicen dicitur.

Subulo^r Tusce tibicen dicitur: itaque Ennius: Su- [FEST.
bulo quondam marinas propter astabat plagas.

Suburam^s Verrius alio libro a pago Succusano dictam ait:
hoc vero maxime probat eorum auctoritate, qui aiunt ita
appellatam et regionem urbis, et tribum a stativo præ-
sidio, quod solitum sit succurrere Esquiliis infestanti-

NOTE

Subverbustam, veribus ustam] Pro
veribus optime Ursin. *verberibus*, quo-
modo Horatius dixit 'uri virgis.'
Subverbustus, *στιγματίας*, verbero.
Tertullianus in lib. de pallio: 'Liber-
tinos in equestribus: subverbustus
in liberalibus,' &c. Ubi Fr. Junius:
'ut a jus est justus; ab arbor, arbus-
tum; ab onus, onustus; sic a verber
est verbustus, et cum præverbio,
subverbustus.' *Dac.*

^r *Subulo*] Varro lib. vi. de Ling.
Lat. Versum Ennii ita refert: 'Sub-
ulo finitimas propter astabat aquas:
versus corruptus. *Ant. Aug.*

Subulo] Glossarium: 'Subulo, *αὐ-
λητής*.' *Jos. Scal.*

Subulo] Gloss. 'Subulo, *αὐλητής*.'
Turnebus non Hetruscam sed Lati-
nam esse vocem dicit, *subulo*, quasi
sibilo. At Voss. quasi *surbulo*, nam
συρβηνεύς, *αὐλητής*. Hesych. Meur-
sius *subulo*, depravatam putat ex *sub-
flo*, flator. Sed radicem ejus in He-
turia quærendam cum Festo docet
Varro lib. vi. de L. L. 'Apud Enni-
um subulo finitimas propter astabat
aquas, Subulo dictus quod ita dicunt
tibicinem Tusci, quocirca radices
ejus in Etruria, non Latia quærendum
est.' Quare cum Tusci plurima ha-
bebant ex orientis linguis, putabat
Voss. esse ab Arabico *sunbul*, spica,
syrinx, calamus. Versus Ennii apud
Festum, est Trochaicus septenarius
catalecticus. Apud Varronem si a-

quas ponas in penultimo erit sotiadi-
cens. Pro *adstabat* placebat Scaligero
assabat. Nam *assare* tibicines dicun-
tur cum canunt tibia, nulla aliorum
voce admista. *Dac.*

^s *Suburam*] Vidend. Varro lib. iv.
de Ling. Lat. et Quintilian. lib. i. In
Veterum monumentis extat hic usus
c literæ pro *b*. 'M. Cæcilio Sp. F. Suc-
Rufo. et T. Ælio T. F. Suc. Aciliano,
et curatores trib. Suc. Junior.' Repe-
ritur etiam *b* litera: 'c. c. Attio. T. F.
Sub. Vitaliano.' *Ant. Aug.*

Suburam] Verrio favet Varro lib.
vi. de L. L. 'Eidem regioni attributa
Subura, quod sub muro terreo Car-
inarum, in ea est Argeorum sacel-
lum sextum. Subura Junius scribit
ab eo quod fuerit sub antiqua urbe,
cui testimonium potest esse, quod
subest ei loco qui terreus murus vo-
catur. Sed ego a pago potius Suc-
cusano dictum puto Succusam. Nunc
scribitur tertia litera B, non C, pa-
gus Succusanns, quod succurrit Cari-
nis.' Sed et si Varronis tempore
Suburra scriberetur, tamen cum com-
pendiose scribebant, tertiam literam
ponebant C non B, hoc modo: *SUC*.
Quintilian. lib. i. cap. 7. 'Suburra
cum tribus literis notatur, C tertiam
ostendit.' Suburæ tertium etymon
affert comment. Horat. a *suburendo*,
quod in ea regione Romæ aliquando
subustionibus paludata siccata sunt.
Dac.

bus eam partem urbis Gabinis, indicioque esse, quod adhuc ea tribus per C literam, non B scribatur.

Subura regio Romæ a pago Succusano vocabulum [PAUL. traxit, quod ei vicinum fuit.

Suburanam *tribum*¹ antea Succusanam per c, ap- [FEST. pellabant ex nomine regionis, nam partem imam illam quoque tradunt fuisse succusanam dictam. Verrius autem ait se miratum esse, cur non a nomine pagi succusani, in quo milites exercerentur.

Succenturiare¹¹ est explendæ centuriæ gratia supplere, sub-
jicere. Plautus in Saturione: Succenturia centum, re-
quire, qui te delectet domi: et Cæcilius in Triumpho:
nunc meæ militiæ¹² astutia opus est succenturia.¹³

Succenturiare est explendæ centuriæ gratia sup- [PAUL. plere. Cæcilius: Nunc meæ malitiæ astutia opus est succenturia.¹⁴

Succerda, stercus suillum. Titinius: Quid habes, nisi unam arcam sine clavi; eo condis succerdas.

Succerdæ^x stercus suillum dicebatur . . . [FEST.

//////////

12 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *malitiæ*.—13 Id. ibid. *succenturiata*.
—14 Id. ibid. *succenturiata*.

NOTÆ

¹ *Suburanam tribum*] Sed ego Ver-
rinum demiror qui non attendit *Subu-
ranam* vel *Succusanam* tribum a *Sub-
ura* vel *Succusa* regione merito no-
men habuisse, at regionem a pago.
Suburam autem imam appellat quod
sub urbe antiqua: vide supra. *Idem*.

¹¹ *Succenturiare*] Inde milites suc-
centuriati qui explendæ centuriæ
subjiciuntur. Terent. Phorm. act. 1.
sc. 4. 'Nunc prior adito tu: ego in
insidiis hic ero Succenturiatus si quid
deficies.' Ubi Donatus: 'Tota me-
taphora de re militari est. Succen-
turiati dicuntur, qui explendæ centu-
riæ gratia subjiciunt se ad supple-
mentum ordinum.' Versus Plauti:
Succenturia, centum require, qui te de-

lectent domi. Versum Cæcilii quidam:
*Nunc meæ malitiæ astutia opus est suc-
centuriata.* Sed nihil muto: *Nunc
meæ militiæ astutia opus est, succentu-
ria.* Militiam dixit propter τὸ suc-
centuria, quod militiæ proprium. *Idem*.

^x *Succerdæ*] In principio Lucilium
videor agnoscere. Suppleo, *Succer-
da est stercus suillum ut cum dixit Lu-
cilium fimo atque sucerdis.* Vel, *fimoque
sucerdis.* Titinius, &c. Integer ver-
sus Lucilii est lib. xxx. Sat. 'Hic in
stercore humi, fabuloque fimo atque
sucerdis.' Vide Nonium in 'Succer-
da.' Infra fallitur Festus qui putat
sucerdam alio nomine dici *opicerdam*.
Nam *opicerda* est stercus ovillum, ut
succerda, suillum. Gloss. 'sucerda,

us. *simus succerdæ Titinius* Quid habes, nisi *unam arcam sine clavi*, eo condidis *succerdas*. *Alio nomine succerda dicitur opicerda* . . . . .
homo opicerda . . . . .
 . . . . . *hominem; quem sol in opicerdis aspicit.*

Succidaneæ ⁷ *hostia dicebatur, quæ secundo loco [PAUL. cædebatur: sic appellata est a succedendo.]¹⁵*

Succidaneæ hostia appellatur quæ secundo loco cæde- [FEST.
batur, quod quasi succideretur, dicta. Quidam a succe-
dendo, non a succidendo dictam putant.

Succingulum, balteum. [PAUL.

Succingulum ² *appellabant antiqui balteum, Plautus: [FEST. ab Hyppolita succingulum Hercules æque magno neuti-*
quam abstulit periculo.

Succrotilla, vox tenuis, et alta. Titinius: Fœmi- [PAUL.
nea fabula succrotilla vocula.

Succrotilla ¹⁶ ^a *tenuis dicebatur, et alta vox Titinius* [FEST.

15 Vet. lib. *succidendo*.—16 Vett. libb. *Succortilla, Sucrotilla, Succotrilla*.

NOTÆ

χοίρεια κόπρος. Vide ‘*Muscerda*.’ Quæ sequuntur non assequor neque unde petita sunt. Hunc tantum fuisse sensum puto, *homo opicerda omnium hominum quos sol in opicerdis aspicit*. Ita ut homo hominum opicerda dicatur eodem modo quo nos hominem dicimus esse *κόπρον τοῦ λαοῦ*, Stercus humani generis, *la balayure du peuple*. Idem.

⁷ *Succidaneæ*] Vide ‘*præcidaneæ*.’ et Gell. lib. iv. cap. 7. Idem.

² *Succingulum*] Plant. in Menæch. Ab *Hippolyta succingulum* Haud *Hercules* æque magno unquam abstulit periculo. Ant. Aug.

Succingulum] Id Editis Plauti libris: Ab *Hyppolita succingulum* *Hercules* haud æque magno unquam abstulit

periculo. Locus est in Menæch. act. i. sc. 3. *Dac*.

^a *Succrotilla*] Difficile est reperire, quid Festus voluerit. Agnoscitur tamen versus Plauti: *Cum extortis talis, cum todillis crusculis*. Vide ‘*Todi*.’ Ant. Aug.

Succrotilla] *Succrotilla vox tenuis dicebatur, et alta. Titinnius* in . . .

Fæminina *fabulare succrotilla vocula, Afraninus* in *Epistulla* . . . *succrotilla voce serio*.

Plautus in describendis mulierum vitiis in Syro:

Cum extortis talis, cum todellis crusculis.

Cetera non potui. Jos. Scal.

Succrotilla] Cur Plauti versum hic adducat Festus nescio, nisi si scripse-

in . . . . .
*Fæmina*¹⁷ *fabulare succrotilla vocula. Affranius in Epis-*
tola: loquebatur succrotilla voce serio. Plautus in de-
scribendis mulierum cruribus gracilibus in Syro: cum ex-
*tortis talis cum todellis*¹⁸ *crusculis, belle quæ non pedibus*
irent.

Sucula^b est *machinæ genus teretis materiæ et foratæ, ac*
crassæ quam ut uber scrofæ porci circumstant, sic versan-
tesque^c *ductario fune volvunt. Eodem nomine stellas ruint-*
*que*¹⁹ *dicunt, quas aliter appellarunt a pluvia hyadas*
Græci ὑάδες, nostri existimantes a subus dici, modo Latine
loquenti dixerunt eas Suculas.

17 Ed. Scal. *fæminea*.—18 Ead. ed. *cum sodellis*.—19 Vide Notas infra.

NOTÆ

rit *cum succrotilis crusculis*. Vide quæ in ‘*crocotilum*’ dicta sunt. Versus Titinii: *Fæminea fabella, succrotilla vocula*. Vel, *Fæmina fabulare succrotilla vocula*. Et cum hoc Titinii versu componendum alterum puto qui legitur in ‘*vibrissare*’: ‘*Fæmina fabulare succrotilla vocula*. Si erit tibi cantandum, facito usque exvibrisses.’ *Duc.*

^b *Sucula*] *Sucula est machinæ genus, teretis materiæ, et foratæ, ac crassæ, tanquam uber scrofæ*. Reliqua deplorata sunt, quæ de Hyadibus tractat. Glossarium: ‘*Suculæ, ὑάδες, καὶ δοκίδες*.’ *Jos. Scal.*

Sucula] Pro *ruintque* optime Ursinus quinque. *Loquenti* autem antiqua consuetudine ut supra *set* pro *sed*, &c. De *sucula* machina hæc Budæus: ‘*Sucula*,’ inquit, ‘*machina est tractorii generis, constat autem tereti ligno duobus aut pluribus vectibus trajecto, utrimque æqua extantibus longitudine, hæc dum versatur, funis qui ductarius dicitur, circa eam involvitur.*’ Innuvit autem Festus *sucu-*

lam ob similitudinem *suculæ*, id est, *scrofæ*, dictam, quia ut *scrofæ* uber porci circumstant, ita *suculam* porculi. Nam *porculus* *uncus* dicitur in media *sucula* qui funem tenet coque convolvitur dum *sucula* versatur. De hyadibus quod imperite a Latinis *Suculæ* dictæ sint, quasi essent a suis Cicero lib. II. de Nat. Deor. ‘*Tauri caput stellis conspersum est frequentibus*. Has Græci stellas, *ὑάδες* vocitare snerunt a pluendo, *ἕειν* enim est pluere: nostri imperite *Suculas*, quasi a snibus essent, non ab imbribus, nominatæ.’ Idem Plin. l. XVIII. cap. 26. Et apud Gellium Tullius Tiro lib. XIII. cap. 9. *Duc.*

^c *Sic versantesque*] Hæc male rejecta sunt post vocem *sibus*. Locum adi. *Idem.*

Ante *Sudiculum*] De *Succulis* loqui Festum non dubito, quas Græci *hyadas* appellant: licet quædam mendosa sint in his dimidiatis verbis. Cicero lib. II. de Nat. Deor. ‘*Has Græci stellas hyadas vocitare snerunt, a pluendo: ἕειν enim est pluere: nostri*

Sudiculum^{20 d} genus flagelli dictum, quod vapulantes sudantes facit.

Sudum, siccum, quasi seudum, id est, sine udo; Securus, sine cura.

Sudum^e Verrius ait significare sub udm, sed auctorum omnium fere exempla volunt ut sudus siccum significet. Sudum enim quasi seudum, id est, sine udo, ut securus sine cura dictum est.

Sufes^f dictus Pænorum magistratus, ut Oscorum Mediastuticus Calidius in Oratione in Q. Cæciliū: Nonne vobis Iudices ignem et fumus prosequi et flamma videtur: Senatus censuit referentib. Sufetis.

20 Vet. lib. Seduculum.

NOTE

imperite succulæ, quasi a snibus essent, non ab imbris, nominatæ.

Vide Gell. lib. XIII. cap. 9. *Ant. Aug.*

^d *Sudiculum*] Forsan diminutivum a *sudes*. Male qui *seduculum*. *Dac.*

^e *Sudum*] Verrii sententiam secuti Angelus Decembris lib. IV. de Politia Literaria, cap. 48. et 50. Philargyris IV. Georg. *sudum* quasi *semi-udum*. Sed rectius Festus: nam *sudum* semper opponitur *udo*. Voss. *sudum*, a Græco ἴδος, quod cælum siccum et calidum notat. *Idem.*

^f *Sufes*] *Sufes* dictus est Pænorum lingua summus magistratus, ut Oscorum *Medix*. Calidius in oratione in Cæciliū: Nonne vobis, &c. Porro qui Hebraice sciunt, et non ignorant Pænos Tyriorum colonos esse, concedent mihi, *Sufes* idem esse, quod Græcis ξφορος, ἐπὶ πτῆρης, ἐπισκοπος, צופה. Sic Carthaginiensium arx βύρσα dicta per metathesin quasi βύρσα. Nam sine dubio ביערה, hoc est, munitus locus, ἄκρα. Quo nomine Idumæorum metropolis ita dicta, qui eadem lingua cum Carthaginiensib. loquebantur. Nugaces Græci, quicquid

ad eorum linguam alludit, statim Græcum esse censent. Nam cum pro βύρσα, quod eorum lingua non patiebatur, βύρσαν dixerunt, dictum factum pro Græco publicarunt, atque proscripserunt. Hoc quod hic notamus, scribimus iis, qui si vel primis Hebraicis literis tincti sunt, me verum dicere non negabunt: in utroque autem tam צופה, quam בצורה schurek pro hoem effertur more Syrorum. *Jos. Scal.*

Sufes] Vide ‘*Meddix*.’ Suffetes apud Carthaginenses, ut apud Athenienses archontes perpetui. Et *sufes* ab Hebræo *sophetim*, nam Hebræorum et Tyriorum lingua eadem, nempe Chananæa. Tyriorum autem colonos Pænos nemo ignorat. *Vossius*. Scaligerum vide l. III. Canonum Isaagoricorum Eusebio adjunctorum pag. 321. et 331. et animadversionibus Eusebianis ad annum 1242. p. 64. *Mediastuticum* autem vocat quam supra *Medix*, Oscorum Magistratum. Sed potius legendum *Medixuticus*. Nam ita aperte a *Medix*. Et ita Livius lib. XXIV. et XXVI. *Dac.*

Sufes Consul lingua Pœnorum. Calidius: Sena- [PAUL.
tus, inquit, censuit referentibus sufetis.

Suffibulum, vestimentum album prætextum quadrangulum oblongum, quod in capite Vestales virgines sacrificantes habebant, idque fibula comprehendebatur.

Suffibulum^g est vestimentum album prætextum qua- [FEST.
drangulum oblongum, quod in capite^r Virgines Vestales cum sacrificant, semper habere solent, idque fibula comprehenditur.

Suffimenta sunt, quæ^h faciebant, ex faba, milioque molito, mulso sparso: ea Diis dabantur eo tempore, quo uvæ calcatae prælo.

Suffimenta dicebant, quæ faciebant ex faba, milio- [PAUL.
que molito, mulso sparso: ea Diis¹ eo tempore dabantur, quo uvæ calcatae prælo² premebantur.

Suffiscusⁱ folliculus testium arietinorum, quo utebantur pro marsupio, a fisci similitudine dictus.

//////////

1 Vet. lib. bis.—2 Id. pilo.

NOTÆ

^g Suffibulum] A sub et fibula, quod fibula subnecteretur, nec Virginum tantum sed etiam virorum Sacerdotum proprium. Ut in lege quæ scripta erat in sacrario Divæ Opeconsivæ: Hoc PRÆTER. VIRGINES. VESTALES. AC. SACERDOTEM. PUBLICUM. INTROIRE. NEFAS. ESTO. IS. CUM. INTROEAT. SUFFIBULUM. HABETO. Id.

^h Suffimenta sunt, quæ] Pro molito, infra Paulus mollito. Sed molito vera lectio. Suffimentum est a suffio, quod a fuo et fio: fio autem ab Æolico φύω pro θύω, suffio: rursus a θύω, θυμός Æolice φύμω, unde Latinum 'fumus' et 'fumigare,' ut a Græco θυμῶν. Unde Hesych. θυμός, πνοή, ἀήρ. A suffio igitur suffimentum, aër, odor, Glossar. 'suffimentum, θυμιάμα.' 'suffio, ὑποθυμιάω.' Duc.

ⁱ Suffiscus] Pedian. lib. II. Verrin. 'Sportæ, Sportulæ, et Sportella, nummum sunt receptacula; et sacci, sacculi, et saccelli; et crumenæ, et vellereæ, et scorteæ; et mantica, et marsupia. Ita fisci, fiscina, fiscellæ, sparteæ sunt utensilia ad majoris summæ pecunias capiendas. Unde quia major summa est pecuniæ publicæ, quam privatæ: ut pro censu P. R. ærarium dicitur; pro loculis, et arca, thesauri; pro sacculo fiscus: unde fiscus pecunia publica' (et confiscare) 'dici solet.' In quibus verbis pro censu populi Ro. scribimus, non privato, ut editum est. Illa etiam verba et confiscare delenda esse putamus. Ant. Aug.

Suffiscus] Scaliger ait, ut a χάσσω est hisco, a δάσσω, disco, sic a φάσκος,

Suffiscus dicebatur folliculus testium arietinorum, [FEST. qui celebris usus erat pro marsupio. forsitan dictus *suffiscus* a fisci similitudine.

Suffragatores ^k dicebantur apud majores hi, qui vulgo in usu erant candidatis; nam ut melius apparerent juncta suffragia, *suffragator*, quem quisque fieri vellet, notabat appposito puncto scriptis candidatorum hominum nominibus. Varro in libro VII. Rerum humanarum hoc tradit.

Suffuerat, sub eodem tecto fuerat.

Sugillatum ^l dicitur ex Græco, quod ea pars, quæ [PAUL. est sub collo, κοῖλον ³ ab eis dicitur.

3 Vet. lib. κυλόν.

NOTÆ

fiscus. φάσκος autem aluta, unde φάσκολος sive φάσκολον, pasceolum, saccus ex aluta. Huic etymo favet quod Augustinus in Psal. 146. et post eum Isidor. lib. xx. orig. cap. 9. *fiscum* interpretantur saccum publicum. Sed mihi probabilius videtur *fisci* appellationem rure ortam dicere. Rustici enim ex junco utensilia ad fructus et alia capiendâ faciebant, quæ *fiscos*, *fiscinas*, et *fiscellas* vocabant, a *fisco*, id est, *junco*. A Rusticis Urbani in ejusmodi fisci et fiscellis pecunias suas servare didicerunt. Ascon. in Divinat. 'Fisci, fiscinæ, fiscellæ, sparteæ sunt utensilia ad majoris summæ pecunias capiendas. Unde quia major summa est pecuniæ publicæ quam privatæ, ut pro censu privato loculos et arcem et sacellos dicimus, sic pro publico Thesaurō ærarii dicitur *fiscus*.' Atque ita primo *Fiscus* pro *sparteo*, postea vero propter similitudinem pro quolibet alio sacco sumi ceptus est. Ut hic folliculus testium arietinorum, qui marsupii usum præstabat, *suffiscus*, quasi parvus *fiscus*, dictus est. *Dac*.

^k *Suffragat*. . . .] Quod dicam as-
Delph. et Var. Clas.

serere non possum; sed ut aliquid dicam, ita scribi hæc posse putarem: *Suffragatores* dicuntur natu majores hi qui vulgo in usu erant, et ut minus apparerent juncta suffragia, *suffragator*, quam quisque fieri vellet, notabat, privatim scriptis candidatorum hominum nominibus. Ant. Aug.

Suffragatores] Notum est antiquos suffragia non scripsisse, sed puncto notasse. Incertus poëta in Epigrammate: 'Ciconiarum Rufus iste conditor, Hic est duobus elegantior Plan- cis, Suffragiorum puncta non tulit septem. Ciconiarum populus ultus est mortem.' *Dac*.

^l *Sugillatum*] Inepta etymologia, ac propterea falsa. *Cinnus* est cilium, aut palpebra, ὑποκοριστικόν, *Cillus*. Inde *subcillum* et *subcillare*: quod postea, *Subgillum*, et *subgillare*, ὑποπιδέειν. C in G, 'Subicitare,' 'inicare,' 'Subigitare,' 'inigere.' Præterea falsum est Sugillationes pertinere ad collum: nisi mavis legere *sub oculo*: sed tunc quid Græce substituiam, non video. Si κυλόν, nihil ago. si γύαλον, nugas egero. γύαλα quidem Græci τὰ κοιλώματα. Sed, quantum video,

Ponq. Fest.

Sugillatum dici existimant ex Græco vocabulo quod [FEST. ea pars, quæ est sub collo κῦλον ab iis dicitur.

Suillum^m genus invisum Veneri prodiderunt poëtæ, ob interfectum ab apro Adonim, quem diligebat Dea: quidam autem, quod immundissimi sint sues ex omni mansueto pecore, et ardentissimæ libidinis: ita, ut opprobrium mulieribus inde tractum sit, cum subare, et subire dicuntur.ⁿ

Sulci appellantur,^o qua aratrum ducitur, vel sationis faciendæ causa, vel urbis condendæ,^p vel fossura rectis lateribus,^q ubi arbores serantur: fulmen quoque,^r qua ejus vestigium, similiter appellatur: quod vocabulum quidam ex Græco fictum, quia illi dicant ὄλκον.

NOTÆ

Verrius *sugillare* putat dictum a *gula*, quæ dicta sit a Græco, qui γύαλον partem sub collo vocant. Hæ sunt nugæ Grammaticorum. *Jos. Scal.*

Sugillatum] Certum est legi debere *sub oculo*; nam κοῖλον sive κύλον, palpebra oculi inferior, unde κυλοιδιᾶν dicuntur qui oculos habent tumentes. Sane hoc etymon probat Camerarius in appendice problematum: sed melius Scaliger. Proprie autem *sugillare* est, ita percutere ut oculi livescant. Metaphorice vero famam et existimationem lædere. Livio et aliis. *Dac.*

^m *Suillum*] Lege, et *surire* dicuntur. Apuleius. Glossarium: 'Surit, καπρά.' *Jos. Scal.*

Suillum genus] Suem tamen, qui Adonim interfecerat, cum Venere in gratiam redisse narrat Theocrit. in elegantissimo illo poemato quod in mortuum Adonidem scripsit. Illud sis vide. *Dac.*

ⁿ Cum *subare*, et *subire* dicuntur] Lege, cum *subare* et *surire* dicuntur. Monnit Scalig. *Subare* autem et *surire* dicuntur fæminæ, cum libidine excitantur, 'militiamque petunt.' *Subare*

ab Æolico συβᾶν, pro συᾶν, vel a *subus* pro *suibus*, ut ab antiquo genitivo *sueris*, *suire*, quasi *suerire*: sic Græci de suibus fæminis dicunt Καπρᾶν, et Καπρίζειν. Κάπρος enim est *terres*. Arnobius tamen et Apuleius *surire* de maribus usurpant. *Subare* de fæminis ceteri auctores. Aristoteles θυᾶν quoque de fæminis dicit, cum maris desiderio incitari incipiunt, quia Veteribus θῆς idem quod ὄς. Sed ubi marem admittere occæperunt, ac subinde repetunt, tunc Καπρίζειν et Καπρᾶν dicuntur, eidem Philospho. Vide Salmas. in Solin. *Idem.*

^o *Sulci* appellantur] Sulcus vestigium aratri: Græcis ὄλκος. Apollon. 111. Argon. *Idem.*

^p *Vel urbis condendæ*] Nam apud Veteres spatium futuræ urbis aratro designabatur. Virg. 1. Æneid. 'Pars aptare locum tecto et concludere sulco.' *Idem.*

^q *Vel fossura rectis lateribus*] Virg. 11. Georg. 'Hic plantas tenero abscindens de corpore matrum Deposuit sulcis.' *Idem.*

^r *Fulmen* quoque] Unde et *trisculcum*, quod per tres tractus sive sulcos

Sulcus dictus a Græco, qui ab illis ὄλκωδς appellatur. [PAUL. Sultis, pro si vultis. Plautus: Sequimini me hac, sultis: et Cato: Audite, sultis, milites.

Sultis,^s si voltis. Plautus in Frivolaria: Sequimi- [FEST. ni me hac, sultis, legiones omnes Lavernæ: et in Rudente: Curate hæc, sultis, magna diligentia. M. Cato pro L. Cæsetio: Audite, sultis, milites: si quis vestrum in bello superfuerit, si quis non invenerit pecuniam, egebit.

Sultis, si voltis, significat, composito vocabulo, ita ut alia sunt, sodes, sis, sivis, ulicet in loco, scis licet, scias licet,⁴ equidem, ego quidem. Ennius: Pandite sulti genas, et corde relinquite somnum.

Sultis, si vultis. Ennius: Pandite sulti genas, et [PAUL. corde relinquite somnum.

Sum pro eum usus est Ennius.

Sum^t pro eum usus est Ennius libro primo: At tu [FEST. non ut sum summam^s servare decet rem: et libro secundo: At sese sum qui dederat in luminis oras.

4 Legendum monet Dac. *Ita ut alia sunt sodes, si audes; sis, si vis; ilicet, ire licet: illico, in loco; scilicet, scias licet.* Pro ulicet ed. Scal. plicet.—5 Vet. cod. sumam.

NOTÆ

manet. Nam id proprie sulcus dicitur. Apollon. III. Argon. Ἀστὴρ ὥς, φλεγέθοντα δι' ἡέρος ὀλκῶν ἴησι. Quare optime Nonius: 'Sulcus,' inquit, 'omne quicquid in longitudine aculeatum est.' *Idem.*

^s *Sultis*] Mendose scripta ita emendavimus; ut licet Festus id non scripserit, quod eum fecisse aliquibus indicibus existimamus, tamen id ipsum, quod scripsimus, lector non aspernetur. Cicero in Oratore: 'Libenter etiam copulando verba jungebant; ut sodes, pro si audes; sis, pro si vis. Jam in uno capsis tria verba sunt.' Vide 'Sodes.' *Ant. Aug.*

Sultis] Vide 'sodes.' *Dac.*

^t *Sum*] Versus Ennii: *Ac te, non ut sum, summam servare decet rem.* Item: *Ad sese sum qui dederat in luminis oras.* Supple advocat, vel aliud simile; et de Horatio sermo est, qui a lictoribus comprehensus patrem ad se vocat. Immo forsitan nihil mutandum: *At sese sum qui dederat in luminis oras.* Ut sensus sit: At qui Horatium genuerat, ait jure sibi cæsam filiam videri, et sese in eam animadversurum fuisse, ni occupasset Horatius. Sane nimis audacter Doctiss. Merula: *Accedit, sum qui dederat in luminis oras.* *Idem.*

Summanalia,^u liba farinacea in modum rotæ ficta.⁶

Summissiorem^{*} aliis ædem Honoris et Virtutis C. Marius fecit, ne si forte officeret auspiciis publicis, augures eam demoliri cogerent.

Summussi,^{7 y} murmuratores. Nævius : Odi, inquit, [PAUL. summussos, proinde aperte dice, quid sit.⁸ Terentius mussare pro tacere posuit, cum ait : Sile, cæla, occulta, tege, tace, mussa.

Summussi dicebantur murmuratores. Nævius : Odi, [FEST. inquit, summussos, proinde aperte dice, quid sit, quod times. Ennius in sexto *Annalium* : Quintus in occulto mussabat : et Accius in *Andromacha* : Dice jam mater non est : nam mussare sine. Cæcilius in *Anagnorizomene* :⁹ Quod potes, sile, cæla, occulta, tege, tace, mussa, mane.

Suopte,^z (suo) ipsius ; ut meopte, meo ipsius ; tuopte, tuo ipsius.

Supat^a significat, jacit, unde dissipat, disjicit, et obsipat, obicit,

6 Id. *factæ*. Vir doct. conj. *facta*.—7 Vet. lib. *Summissi*.—8 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *siet*.—9 Ead. ed. *Agnorizomene*.

NOTÆ

^u *Summanalia*] Quæ Summano Deo offerebantur. Male Cælius Rhodiginus lib. ix. c. 16. *Sumenalia*, quasi essent a *sumine*. Idem.

^{*} *Summissiorem*] Ædem Honoris et Virtutis dedicavit M. Marcellus, cum eam pater ejus vovisset bello Gallico. Vide Liv. lib. xxvii. c. 25. Sed eam a Mario summissiorem aliis factam nescio an alii auctores tradant. Porro augures, in suis templis designandis, ea, quorum altitudo impediret quo minus liber esset aspectus, demoliri juebant. Idem.

^y *Summussi*] Carmen Terentii a Paulo relatum non reperio. Sed videtur esse alterius poetæ ex Festi reliquiis. In *Adelphis* tamen ille ait : ' Accipiunda, et mussitanda injuria adolescentium est.' *Ant. Aug.*

Summussi] Nævii versus est Trochaicus : Odi *summissos* : proinde dice aperte quid *siet* Quod times. Jos. Scal.

Summussi] Qui submussant. Vide ' mussare.' Versum Ennii e sexto *Annal.* idem supra retulit in ' mussare.' Versus Accii sic forsan legendus : Dice jam, mater non est, jam mussare sine. In fine aperte citatur Cæcilius in *Anagnorizomene* : quare non video quid agens Paulus Cæcilium in *Terentium* mutavit. *Dac.*

^z *Suopte*] Gloss. ' sno, τῷ ἰδίῳ, τῷ σὰντῷ.' ' Snapte, τῷ ἰδίῳ.' Lege, *suopte*. Idem.

^a *Supat*] Vide ' Insipare ' et ' Insipere.' *Ant. Aug.*

Supat] Desunt perpaucæ, quæ forsan non male sic supplenda : Et *insipat* injicit ; *insipit* etiam dicitur, id est,

et insipat insipit . . . . .
 . . . . . *injecit*
farinulam.

Supat¹⁰ jacid, unde dissipat, disjicit: et obsipat, [PAUL. objicit: et insipat,¹¹ hoc est, injicit.

Supellectilis^b recto casu, et senis ratione dicebantur, quæ nunc contraria videntur esse finitioni proportionis,¹² quia omnia vocabula x litera finita, per declinationes obliquorum casuum syllabam accipiunt. Hæc autem duo desciverunt ab ea, ut alia complura,¹³ quæ non ideo infirmare debent præceptum.

Supercilia^c in Junonis tutela esse putabant, quod [PAUL. iis protegantur oculi, per quos luce fruimur,¹⁴ quam tribuere putabant Junonem: unde et Lucina dicta est.

Supercilia in Junonis tutela putabant, in qua dicuntur [FEST. mulieres etiam, quod iis protegantur oculi, per quos luce fruimur, quam tribuat Juno. Unde ipsa Dea Lucina quoque dicta videtur.

10 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *Sivat*.—11 Vet. lib. *insipit*.—12 Vet. cod. *portionis*.—13 Id. *alta comptum*.—14 Vet. lib. *fruuntur*.

NOTÆ

pullis injicit farinulam. Vide ‘insipere.’ Neque vero doctissimum Ursinum sequor qui *farinulam* distinguit, *far in olum, olom pro ollam.* Dac.

^b *Supellectilis*] Senex senis, nullam syllabam accipit: supellex supellectilis, duas recipit. Vide Charis. lib. 1. *Ant. Aug.*

Supellectilis] Ait Festus *Supellectilis* olim et *senis*, pro *supellex*, et *senex*, jure dictum fuisse, quæ duo nunc in genitivo casu a nominativo *supellex*, et *senex*, finitioni proportionis contraria sunt, quia omnia vocabula per x desinentia syllabam unam asciscunt, at *supellex* duas accipit, nullam vero *senex*. Hæc est Festi sententia.

Sed fugit illum *senex* unam olim syllabam ascivisse. Nam antiqui dicebant *senex, senicis.* Dac.

^c *Supercilia*] Varro lib. iv. de Ling. Lat. eadem scribit. Sed Plin. lib. xvi. c. 44. a *luco*, *Lucinam* dictam esse existimat. Fuisse autem lucum eo loci, Varro eodem libro quarto affirmat. *Ant. Aug.*

Supercilia] Idem Varro lib. iv. ‘Facta igitur a juvando et luce Juno Lucina, a quo parientes eam invocant. Luna enim nascentium dux, quod menses hujus ducat. Hoc vidisse antiquos apparet, quod mulieres potissimum supercilia sua attribuerunt ei Deæ.’ Dac.

Supercilium ^d dicitur, quod supra cilium sit, id est, integumentum oculi superius.

Superescit^e significat supererit. Ennius: Dum quidem^f unus homo Romæ¹⁵ toga superescit: et Attius¹⁶ in Chrysippo: Quin hinc superescit,¹⁷ Spartam, atque Amyclas trado. Sed per se^g super significat quidem supra, ut cum dicimus super illum sedit:¹⁸ verum ponitur etiam pro de, Græca consuetudine, ut illi dicunt, ὑπέρ. Plautus in Mite glorioso: Mea opera super hac vicina, quam ego nunc concilio tibi. In Phasmate:^h Ehe . . . tandem percipio, super rebus nostris loqui te. Pacuvius in Medo: Qua super re interfectum esse Hippotem dixisti? Cato contra Annium: Nemo antea fecit super tali re cum hoc magistratu utique rem. Afranius in Virgine: Aliis de rebus in qua cœpisti super re.

Superescit, supererit. Ennius: Dum quidem unus [PAUL. homo Romæ superescit.

Superstites antiquitus appellati sunt testes.

Superstitesⁱ testes præsentes significat: cujus rei [FEST.

////////

15 Vet. cod. *Romanus*.—16 Id. *Acer*.—17 Conjicit *Dac.* *quin huic si superescit*.—18 Vet. cod. *cedit*.

NOTÆ

^d *Supercilium*] Vide ‘cilium.’ *Id.*

^e *Superescit*] Verba Attii mendosa sunt. *Ant. Aug.*

Superescit] Vide ‘escit.’ *Dac.*

^f *Dum quidem*] Hieronymus *Columna* hunc versum alteri connectit qui legitur *Annal. lib. vi.* ‘decretum est fossare corpora telis *Dum quidem unus homo Romæ toga superescit.*’ Hoc est, dum Romanus supererit. Nam togati Romani, ut pueris notum. Male vero Merula: *Dum quidem unus homo Roma tota superescit.* *Idem.*

^g *Sed per se*] *Horat. lib. ii. Sat. 8.* ‘*Nomentanus erat super ipsum Porcius infra.*’ *Idem.*

^h *In Phasmate*] Quæ nunc Latino nomine *Mostellaria*. Jam supra. *Sup-*

ple in verbis *Plantii*, *Ehem vix tandem*, &c. Verba sunt *Tranionis* servi ad *Simonem* senem: ‘*Quid Ehem vix tandem Percepi super his rebus nostris loqui te?*’ *Idem.*

ⁱ *Superstites*] *Cicero lib. ii. de Nat. Deor.* ‘*Qui totos dies precabantur, et immolabant, ut sui liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati.*’ Hæc vulgaris interpretatio: illa prior reperitur in formulis, quas irridet *Cicero* in oratione pro *L. Murena*: ‘*Utrisque superstitibus præsentibus istam viam dico.*’ Quo loco vereor, ne pro *utrisque, virisque*, scribendum sit. *Ant. Aug.*

Superstites] *SEI. QVEI. IN. IVRE MANVM. CONSERUNT. VTREIQVE. SV-*

testimonium est, quod superstitibus præsentibus, ii, inter quos controversia est, vindicias sumere iubentur. Plautus in Artemone: Nunc mihi licet quidvis loqui, nemo hic adest superstes. Volgari quidem consuetudine ponitur *pro iis qui satis superque sint. Superstites etiam*^k *liberi parentibus dicuntur* . . . . .
 . . . . . *quamobrem progredi cuperem ulterius vivendo, quanquam omnes superstites mihi velim.*

Supervacaneum,^l *ut videtur, secludit Verrius ab vacuo, quod vacuum quidem dicatur id tantummodo, sufficiat satis g. sit familiae: quod autem supersit supervacaneum id dicitur.* . .

Supervacaneum, supervacuum. [PAUL.

Supervaganea dicebatur ab auguribus avis, quæ ex summo cacumine vocem emisisset: dicta ita, quia super omnia vagatur, aut canit.

Supervaganea avis vocatur ab auguribus quæ ex summo cacumine vocem emisit, quia quasi in altissimis superque omnia vagatur appellata . . . . . [FEST.

Supparus^m dicebatur puellare vestimentum lineum, quod et

NOTÆ

PERSTITIBVS. PRÆSENTIBVS. VINDICIAS. SVMVNTO. et Prætoris verba: VTREISQVE. SUPERSTITIBVS. PRÆSENTIBVS. HANC. VIAM. DEICO. In quibus verbis, VTREIQVE, et VTREISQVE semper intellige, utrumque reum. Quare male quidam putant legendum, VIREISQVE. SUPERSTITIBVS. Idem enim, ac si diceret: Utrique reo præsentibus testibus hanc viam dico. Jos. Scal.

[Superstites] Respicit legem 12. Tab. SEI. QUEI. IN. JURE. MANUM. CONSERUNT. UTREIQVE. SUPERSTITIBVS PRÆSENTIBVS. VINDICIAS. SUMUNTO. Utrique, id est, uterque reus. Quare male qui legunt VIRISQ. PRÆSENTIBVS. De vindiciis suo loco. Dac.

^k [Superstites etiam] Deest tantum nomen Poëtæ nescio cuius. Gloss. 'Superstes, ἑφεδρος, περίων.' 'Superstites, περιλελειµμένοι.' i. e. 'Super-

stes, successor, qui superest. Superstites, qui relinquuntur.' Idem.

^l [Supervacaneum] Lego, *Id tantummodo quod sufficiat satisque sit familiae, &c.* Hic autem supervacaneum ponitur pro supervacuo. Et inter utrumque id differentiae statuunt Grammatici, ut supervacaneum id dicatur quod non est necessarium; supervacuum, quod abundat et superfluit. Quamvis illud discrimen non observant Veteres. Idem.

^m [Supparus] Utitur hoc verbo Plautus in Epidico. Sed a Festo alia multa poetarum exempla afferuntur: in quibus Afranius in Epistula ex Nonio Marcello. Ant. Aug.

[Supparus] Supparus lineum puellarum vestimentum, quod et subucula appellatur, ut ait Pomponius in Fullonia: item velum omne, quod ex lino est, Supparum dicitur. Punicum vestimentum

subucula ¹⁹ appellatur. Pomponius in Fullonia . . .
 . . . . . velum omne, quod
 ex lino est, dicitur supparum. Puniceum vestimentum ita
 vocat Nævius de bello Punico : et in Nautis vocat Nep-

19 Ed. Scal. subulca.

NOTÆ

ita vocat Nævi. de bello Punico, et in Nautis. Nos autem vestem consecratam supparum vocamus : et nunc supparos dicimus vela linia in cruce expansa. Mulier videtur puella esse, supparo induta, ut ait Afranius : Puella non sum, supparo si induta sum. Ita hæc divinavimus, vel potius hariolati sumus ex his Festi, quæ nobis supersunt, reliquiis. Jam supparum esse omne linteum velum, id verum est, neque aliter potest esse. Ita enim et vela in navibus vocabant. Unde Lucanus et Seneca dixerunt : 'Suppara velorum.' Vestem consecratam, et velamentum in signis militaribus cruci superpositum, Siparum vocari, tam certum est, quam verum illo Tertulliani loco supra a nobis emendato indicari : 'Sipara illa vexillorum, et candes labarorum' (vel, et Cantabrorum) 'stolæ crucium sunt.' Nam et candes vestes, et sipara, vela illa, de quibus ait Festus. Jos. Scal.

Supparus] Hic quædam suo loco mota sunt. Quare locum integrum sic compono : Pomponius in Fullonia . . . . Mulier videtur puella supparo induta. Ut Afranius ait, Puella non sum supparo si induta sum. Nunc velum omne quod ex lino est, &c. Nihil certius hac restitutione. Verum est quod ait Festus, supparum vestem puellarem fuisse. Nam male viri docti virilem vestem interpretantur in illo Varronis ex Ennenidibus : 'Hic indutus supparum coronam ex auro et gemmis fulgentem gerit.' Hic

enim, ut patet ex Nonio, de homine loquitur Varro qui, Auroræ vestes indutus, Auroram simulabat, ita ut quæ tribus locis apud Nonium distracta leguntur in 'affici,' 'supparum,' et 'ostrinam,' ita conjungenda sint : Aurorat ostrinum hic indutus supparum : Coronam ex auro fulgentem gerit, Luce locum afficiens. Addit Festus supparum esse subuculam. Varro tamen aperte distinguit lib. iv. de L. L. 'Alterum quod subtus, a quo subucula, alterum quod supra, a quo supparus : nisi quod id dicunt Osce.' Sed magis placet Festi sententia : et erit supparus ab ὑπὲρ et φάρος, ut 'subucula' a 'subuo,' pro 'subduo.' Addit Festus, velum omne, quod ex lino est, supparum dici. Et verum est. Ita et vela in navibus vocabant. Unde Lucanus et Seneca dixerunt : 'suppara velorum.' Addit Festus : Puniceum vestimentum ita vocat Nævius. Doctiss. Vossius legit Punicum vestimentum, ut signet Schemma Carthaginiensium, quorum cum Romanis bellum describebat Nævius. Idem quod sequitur, in Nautis, non putat esse fabulæ nomen, sed commune seu appellativum, ut sententia sit, Nævium, quo loco describit nautas vestem Neptuno consecrantes, appellare eam supparum. Sed vix putem ita locutum fuisse Festum : quare hic potius fabulam cui Nautæ nomen erat designari crediderim, quamvis ejusdem nulla alibi facta sit mentio. Duc.

tuno vestem consecratam, supparum. At nunc supparos appellamus vela linea in ²⁰ crucem expansa.ⁿ Mulier videtur puella supparo induta, vel Afranius ait: Puella non sum,^o supparo si induta sum.

Supparus ^p vestimentum puellarum lineum, quod et [PAUL. subucula (id est, camisia) dicitur. Afranius: Puella non sum, supparo si induta sum.

Supperati dicuntur, quibus femina sunt succisa in modum suillarum pernarum. Ennius: His pernas succidit iniqua superbia Poeni.

Supperati^q dicuntur, quibus femina sunt succisa in [FEST.

//////////

20 Ead. ed. jam.

NOTÆ

ⁿ *Nunc supparos appellamus vela linea in crucem expansa*] Velamentum in signis militaribus cruci superpositum *supparum*, sive *siparum*, vocari, certum est ex illo Tertulliani, ‘Sipara illa vexillorum et candes labarorum,’ (vel et Cantabrorum) ‘stolæ crucium sunt.’ Ex his autem Festi verbis optime collegit Voss. Festum vixisse sub Imperatoribus Christianis, cum jam in honore ab omnibus sacra crux haberetur. *Idem.*

^o *Puella non sum*] Hunc Afranii versum ex Epistola sic laudat Nonius in voce ‘supparum:’ ‘Tace, puella non sum, supparo si induta sum.’ Quem versum Festi sententiæ repugnare ait Vossius cum ex eo supparus videatur potius vestimentum virile. Ideoque per interrogationem legit. ‘Tace, puella non sum, supparo si induta sum?’ Additque videri verba esse mulieris se puellam simulantis. ‘Tace,’ inquit, ‘an me esse puellam negas, cum me supparo indutam videas?’ Sed fallitur vir doctissimus. Apud Afranium enim homo loquitur, qui, quod supparum indutus esset, ideoque ab obvio quasi puella com-

pellatus, Tace, inquit, neque enim puella sum, quamvis vestem puellarem induta. Quod et recte advertisse video doctiss. Cuperum. *Idem.*

^p *Supparus*] *Camisiam* dixisse Festum non arbitror, ut nec *minare*: licet utroque verbo Paulus utatur. *Ant. Aug.*

Supparus] *Camisiam* usurpat Paulus, verbum suæ ætatis, ac suorum hominum elegantia dignum. *Cama* est barbarum vocabulum: id significat *lectum*. Hodieque in idiotismo suo retinent Hispani. *Camas* enim lectos vocant. Ab eo tunicam lineam nocturnam vocarunt *Camisiam*. Auctor Isidorus, et ipse homo Hispanus. *Jos. Scal.*

^q *Supperati*] Præter Pauli epitomen referabat Festus Catulli versum ad Coloniam, ut Politianus olim animadvertit. Sed in duobus verbis, ut arbitror, aliter scripsit Festus, atque hodie librarii edere soliti sunt, *In fossa Ligari jacet suppernata securi*. Politian. *expennata* maluit: quod Marullus irrisit: alii *seperata* scripserunt. Pro *Ligari* autem *Liguri*, et *Ligeris* alii immutarunt. Nos quid

*modum suillarum pernarum. Ennius in Annalibus: Is per-
nas succidit iniqua superbia Pœni: et Catulus¹ ad Colo-
niam: In fossa Liguri¹ jacet suppernata securi.*

Supplicia Veteres quædam sacrificia a supplicando [PAUL.
vocabant.

Supplicia⁵ sunt, quæ caduceatores portent: ea sume- [FEST.
bantur ex verbena felicis arboris; nec enim ex alia suppli-
cia fas erat, quam de verbenis, sumi. Sinnius Capito ait,
cum civis necaretur, institutum fuisse ut Semoniæ res sacra

1 Ead. ed. in fossa ligari.

NOTE

opinamur Festum scripsisse, tradere contenti sumus: contentiones gram-
maticis relinquimus. Est etiam 'ada-
mas supernas' scriptum in Augusti
ad Mæcenatem epistula apud Ma-
crob. lib. II. Saturn. Ant. Aug.

Suppernati] Catullus: 'velut alnus
In fossa Liguri jacet suppernata se-
cure.' Cum id elegantissime ab ele-
gantissimo poëta dictum sit, miror,
quare superstitiose adco rejecerunt,
ut non ausi sint vulgatam lectionem
ineptissimam mutare...separatu securi.
An, obsecro vos, hoc Latine est loqui?
Saltem si de barbarismo non suspica-
bantur, tanti debebat apud eos esse
auctoritas Festi, ut quod ipse in li-
bros suos retulisset, id melius puta-
rent, quam quod in depravatis codi-
cibus nostris habetur. Versum En-
nii, *His pernas succidit iniqua superbia
Pœni*, interpretatur Livius de clade
Cannensi loquens, cum ait, 'quosdam
jacentes vivos 'succisis feminibus
poplitibusque inventos fuisse.' Jos.
Scal.

Suppernati] Suppernare est *ἐκνευ-
πέζειν*. Gallice *couper les jarrets*. In
versu Ennii is pro his, ut supra sæpe.
De Clade Cannensi loquitur, de qua
Livius lib. XXII. sect. 51. 'Quosdam

et jacentes vivos succisis feminibus
poplitibusque invenerunt.' *Dac.*

¹ Et Catulus] Versus Catulli: 'Et
velut alnus In fossa Liguri jacet sup-
pernata securi.' In antiquis Catulli
editionibus *separata* scriptum: primus
Politianus *expernata* conatus est in
Miscellaneis cap. 73. *Idem.*

⁵ Supplicia] Optime supplicia vocat
Festus quæ gerebant caduceatores,
id est, oratores ad pacem petendam
missi. Sallust. in Jugurth, 'legatos
cum suppliciis mittit.' Similiter
Græcis *ἱκετηρία* dicta. Et ex verbe-
nis fiebant, hoc est, ex ramis frondi-
busque omnium sacrarum arborum,
ut Lauri, Olivæ, Myrti, &c. Qua-
propter Græcis *ἱκετήριοι κλάδοι*, 'sup-
plicum rami,' ut Sophocl. *Œdip. Tyr.*
ἱκετηρίας θαλλούς vocavit Herodian.
lib. VII. 'Supplicationis ramos.' Ea
supplicia infulis obvolvebantur. Liv.
lib. XXIV. sect. 30. 'Quos ubi ex sig-
nis armorumque habitu cognovere
Hippocrates atque Epicycles, ramos
oleæ ac velamenta alia supplicum
porrigentes, orare, ut reciperent sese,
receptosque tutarentur.' Et lib. XXV.
sect. 15. 'Legati eo ab Tycha et
Neapoli cum infulis et velamentis
venerunt, precantes ut a cadibus et

fieret vervece bidente, ut eo sacrificio pœna solutis civibus, caput ipsum damnati, patrimoniumque cui delibatum esset, id fieret sacrum Deo, indeque fuisse solitum, ut quia tunc in Forum supplicandi causa prodiret Rex sacrorum, ut id vocaretur supplicium, hoc vero semper relatum a multis, quo exemplo docet supplicia dici supplicamenta : nunc fere supplicia pro pœnis dicuntur.

Supplicium^t a suppliciis differt, ut usus arguit, quod in usu sit, ut dicimus hæc Deorum, illud hominum : cum sumatur

NOTÆ

ab incendiis parceretur.' Quæ sequuntur usque ad *quo exemplo* verba sunt Sinnii Capitonis, referentis supplicium inde dici, quod cum civis necaretur rex sacrorum in forum prodibat, ut Semoniæ Deæ (quæ eadem et Nænia) rem sacram faceret, qua cives pœna solverentur, et ex nece civis amolirentur, piaculum, et caput Damnati bonaque ejus consecrarentur. Inde Isidor. lib. v. cap. 27. 'Supplicium proprie dicitur, non quo quis punitur, sed qui ita damnatur, ut bona ejus consecrarentur, et in publico redigantur. Nam supplicia dicebantur supplicamenta, et supplicium dicitur, de cuius damnatione delibatur aliquid Deo.' Et lib. vi. cap. 18. ex Servio in lib. i. Æneid. 'Unde supplicia dicuntur supplicationes, quæ fiebant de bonis passorum supplicia ; sacræ enim res de rebus execrandorum fiebant.' Nunc satis apertum cur postea *supplicium* de pœna capitali dictum sit. *Idem.*

Supplicia] Hic multa Festus, quæ interpretem desiderant, vel potius librum emendatiorem. *Ant. Aug.*

Supplic.] Supplicia sunt sceptræ, quæ caduceatores portant. Sunt autem verbenæ felices arboris. Non enim alia supplicia fas erat, quam ex verbenis, sumi. Sunt et supplicia, quæ, cum civis necaretur, fiebant. Tunc enim Semoniæ rex sacrorum vervece bidente facit, ut civibus pœ-

na solutis, caput damnati, patrimoniumque, ejus causa id fieret, sacrum Divis manibus esset. Inde solitum, cum prodit sacrificandi causa rex sacrorum, ut id vocetur supplicium : quasi vero semper el... quo exemplo docet supplicia esse sacrificia : at nunc fere supplicia pro pœnis dicuntur. Hæc, aut non multum diversa, scripsisse Festum putamus. Et cum sacrum fieret pro eo, ejus caput devotum esset, quo supplicarent Diis, et deprecarentur τὸ νευεσθῆναι, quia interficerent civem, propterea supplicium dici cœptum pro pœna capitali. Sane ariete aut vervece solebant amoliri contractum ex nece alicujus piaculum : quod supra in lege Numæ a nobis expositum est. Semoniæ Deæ meminit ex Varrone Augustinus : reprehendit deinde Verrinum more suo, qui in hoc verbo explicando hallucinetur. *Jos. Scal.*

^t *Supplicium*] *Supplicium* a *suppliciis* differt. Id quod consuetudo arguit : quod soleamus dicere hæc Deorum supplicia. Contra dicimus, ut sumatur supplicium de aliquo : id est, deportetur : aut jubeatur flagris cædi. *Idem.*

Supplicium] Hæc superioribus præmitti debent, et cum iis ita conjungi, ut caput unum efficiant. Ita enim Schedæ. Ait Festus, sive Verrinus, *supplicia* dici Deorum supplicationes, *supplicium* vero quo homines plectun-

supplicium de aliquo, id est, de pœna agatur ejus, qui jubetur cædi.

Suppreum modo significat summum, modo extremum, modo maximum. [PAUL.

Suppreum^u modo significat summum, ut cum dicit . [FEST.
 . . . pater suppreme belli et armorum Mavors potens. Plautus . . . . .

Me certe suppreum habuisti semper in rebus tuis: alias extremum significat, ut in legibus XII. Solis occasus suprema tempestas esto . . . . .

. . . . . Supremo crimine necte tuo. Unde dicimus ab illo sepeliri die supremo . . . . .

et quasi supremo lugentes . . . . .

tempora voltu. Cato de . . . . .

dolentis nunquam cuiq. reo apud Prætorem denegasse sup-

NOTÆ

tur. Sed et supplicia quæ de hominibus sumantur dici. *Dac.*

^u *Suppreum*] Tria significare hoc nomen Festus exemplis docuerat, quæ a Paulo omissa sunt. Summum, ut cum Plautus ait, *Me suppreum habuisti semper*. Extremum, cum lex duodecim tabularum: *Solis, inquit, occasus suprema tempestas esto*. Vidend. Varro lib. v. de Ling. Lat. Gell. lib. xvii. cap. 2. et Censorin. de die natali, item Plin. lib. vii. cap. 60. Tertiæ significationis exemplum est, *suprema multa*, id est, maxima, de qua Sex. Pompeius sæpius scribit. *Ant. Aug.*

Supp. . . .] Suppreum modo significat summum, modo extremum, modo maximum. Summum: ut . . . . . Pater suppreme, belli, et armorum potens. Plautus . . . . . Me suppreum habuisti semper in omnibus rebus tuis. Alias extremum significat, ut in legibus XII. Solis occasus suprema tempestas esto, &c. Deinde citabat exemplum scriptoris ejusdem, qui dixerat, *ab illo sepeliri die suppremo*. Item heroicum versum: *Et*

quasi suppremo lugentes tempora voltu. Item Catonem, qui dixit *suppremam advectionem*. In fine: *Alias pro maximo: cum duas oves, et triginta boves suppremam multam dicerent: hoc est, maximam.* Jos. Scal.

Suppreum] *Suppreum modo summum*, ut ‘supreme Jupiter.’ Terent. modo ultimum. In 12. Tabulis. si AMBO. PRÆSENTES. SOL. OCCASUS. SUPPREMA. TEMPESTAS. ESTO. Id est, ὥρα ἐσχάτη. Modo maximum. Ut ‘suprema multa.’ Sed hæc significatio nullo modo diversa est a prima illa qua supremum, summum, notat. Supra ab incerto poëta ‘armorum potens’ Mavors dicitur, quomodo ab Horatio ‘Cypri potens’ Venus. Planti versus videtur esse ex Pseudol. act. i. sc. 1. Sed qui in libris editis non leviter immutatus. Sic enim legitur: *Nam tu me antihac Suppreum habuisti comitem consiliis tuis*. Sequebatur pentameter incerti poëtæ, *Supremo crimine necte tuo*. Item versus Heroicus: *Et quasi suppremo lugentes tempora voltu.* *Dac.*

premam advocationem. *Alias pro maximo cum duas oves et triginta boves supremam multam dicerent.*

Suppum^x antiqui dicebant, quem nunc supinum dicimus, ex Græco, videlicet pro aspiratione ponentes literam, ut cum idem ὕλας dicunt, et nos sylvas: item ἕξ, sex: et ἑπτὰ, septem: ejus vocabuli meminit etiam Lucilius: Si vero das, quod rogat, et si suggeri^z suppus.

Suppum antiqui dicebant, quem nunc supinum [PAUL. dicimus.

Surregit, et sortus pro surrexit, et quasi possit fieri surrectus frequenter posuit Livius.

Surregit^y et sortus antiqui ponebant pro surrexit, [FEST. et ejus participio, quasi sit surrectus, quibus L. Livius³ frequenter usus est.

Surremit,^z sumpsit: inque manu⁴ surremit hastam. [PAUL.

Surremit sumpsit: inque manum surremit hastam. [FEST.

Surremsit, sustulerit. [PAUL.

Idem Surempsit^a usurpavit, pro puerum sustulerit. [FEST.

//////////

2 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *suggeris*.—3 Ead. ed. L. Livillus.
—4 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conj. *munum*.

NOTÆ

^x Suppum] Græci ὑπτιον dicunt supinum. Sylvas autem Veteres scripsisse, non sylvas, omnia antiqua monumenta testantur. Ant. Aug.

Suppum] Versus Lucilii: Si vero das, quod rogat, et si suggeri^r suppum. Significatum proverbiale habet: hoc est, si illi ex sententia respondes: si, quod optat, facis. Suppus est pars tali Insorii, quæ Græce ὑπτιος dicitur. Cum talis ita caderet, ut supina pars, quæ vocabatur, superior esset, erat felix jactus. Suppi meminit Isidorus. Jos. Scal.

Suppum antiqui dicebant] Lege, Videlicet pro aspiratione ponentes literam S. Suppus est a Græco ὑπτιος, ejecto τ ὑπιος, ὑπδς, 'supus,' 'suppus.' Dac.

^y Surregit] Surregit, et sortus an-

tiqui ponebant pro surgit, et ejus participio, quasi sit surrectus, ut est in Annalibus L. Livilli: in quibus id frequenter est. Paulus abbreviator, pro L. Livillo, Livium poetam intelligit, nescio an diversa lectione a nostra usus. Jos. Scal.

^z Surremit] Infra. Adhuc quæro. Est enim historia penitus mihi incognita. Idem.

Surremit, sumpsit] In omnibus editionibus male acceptus est hic locus, cum media Festi verba findat hæc Pauli Epitome, Surrempsit, sustulerit. Quare illam remove sis, et reliquæ sic continuabis: Surremit sumpsit, inque manum surremit hastam. Idem etiam surrempsit usurpavit pro puerum sustulerit. Dac.

^a Surrempsit] Verba Festi inter-

Surium^b . . . cum dixit: qui ita appellatus est, quod cum in *Academia* et *Lycio* nobilissimos inter excelleret, atque ob eam causam præstantissimus semper habitus fuisset, instituit, cum disputaretur, ut primus sumeretur is qui esset ipso dignior, unde σκῦριον καὶ οὐκέτι Σῦριον illum nominavit, quod si monitus esset, disputantem non nunquam refellebat Socratem quas . . . conjecerat in librum a se scriptum, quem inscripserat *Scyrium*, ob eum, cujus gratia id appellaverat opus.

Surum^c dicebant, ex quo per deminutionem *surculus* factum est. *Plautus* in . . . *Surum* non est tibi: *surum* dicebant *palum* item: nam quia sepiebatur *circus* *surculis*, longum deligebant *surum*, tum poliebant *ascia* . . . aut *asulæ* . . . *Ennius*, unus *surus* *surum* ferre tamen defendere possent

Surum dicebant, ex quo per deminutionem sit *sur-* [PAUL. *culus*. *Ennius*: Unus *surus* *surum* ferret,⁵ et tamen defendere possent.

Sus *Minervam*,^d in proverbio est, ubi quis id docet [FEST.

5 Id. ibid. ferre.

NOTÆ

pretem desiderant, et videntur ad alia verba etiam pertinere, præter surrempsit. Ant. Aug.

^b *Surium* . . .] Quantum in his tenebris videre possumus agebat hic Festus de Philosopho quodam, qui natione Syrus cum esset, ne eo nomine male audiret, ut Syri, Varro, sive alius, *Scyrium* illum dixerat. Huc enim pertinent Græca verba σκῦριον καὶ οὐκέτι σῦριον. De eo autem compositum librum ea de causa *Scyrium* inscriptum esse. Quærendum Philosophi nomen vel potius historia. Ful. Ursin. Forsan per σκῦριον ad proverbium illud antiquissimum allusit quisquis ita Philosophum vocavit, σκυρία ἀρχή, quod ἐπὶ τῶν εὐτελῶν καὶ μηδὲν λυσitelὲς ἐχόντων dicebatur.

Enstath. pag. 782. Edit. Rom. Ita ut ab eo *Scyrii* dicti fuerint homines nullius pretii. Dac.

^c *Surum*] Vide 'Rigido' et 'Crembrisuro.' Versus Ennii mendosus est. Ant. Aug.

Surum] A *surus* fiet diminutivum *surulus*, sed Veteres dicebant *surcus*, unde *surculus*. Versus Plauti non extat: quæ sequebantur post *ascia* divinare non possum. Ibi referebat Festus quomodo Circum suris et asulis sepiebant. Versum Ennii idem supra retulit in 'Rigido.' Dac.

^d *Sus Minervam*] Hoc proverbium sic extulit Theocrit. Idyl. v. ὅς ποτ' Ἀθαναίαν ξὺν ἤρισεν. 'Sus contra Minervam certamen certavit.' Ubi Scholiastes: παροιμία ἐστὶ τῶν τοῖς

alterum, cujus ipse inscius est : quam rem in medio, quod aiunt, positam Varro et Euhemerus^e ineptis mythis involvere maluerunt, quam simpliciter referre.

Suspectus a suspicor venit, et a suspicio. [PAUL.

Suspectus est diversæ significationis ; a suspicor enim, et [FEST. suspicio partim venit. Itaque non mirum si non una significatio dari potest.

Susque, deque, significat plus minusve. [PAUL.

Susque, deque,^f frequens est pro plus, minusve ; significat autem id quod antiqui usque dicere soliti erant.

Sutelæ,^g dolosæ astutiæ, a similitudine suentium [PAUL. dictæ.

Sutelæ, dolosæ astutiæ, a similitudine suentium dictæ [FEST. sunt.

Sutrium^h quasi eant, utique in proverbium abiit ex hac cau-

NOTÆ

κρίττοσιν ἀντιριζόντων. i. e. 'Proverbium est in eos qui melioribus certant.' Cicero Epist. lib. ix. Ep. 18. 'Veni igitur, si vir es, et discce jam προλεγόμενας quas quæris. Etsi sus Minervam.' Et Academic. quæst. lib. i. 'Sed quid ego? inquit: aut sumne sanus qui hæc vos doceo? nam etsi non sus Minervam, ut aiunt, tamen inepte quisquis Minervam docet.' Allusit lib. ii. de Oratore: 'Sic ego nunc Crasso audiente primum loquar de facetiis, et docebo sus, ut aiunt, oratorem eum: quem cum Catulus nuper audisset, fœnum alios aiebat esse oportere.' Idem.

^e Euhemerus] 'Antiquus auctor Euhemerus, qui fuit ex civitate Messana, res gestas Jovis et ceterorum qui Dii putantur collegit, historias, que contexuit ex titulis et inscriptionibus sacris quæ in antiquissimis templis habebantur,' &c. Lactant. de Fals. Rel. lib. i. cap. 11. *Dac.*

^f *Susque, deque*] Plant. in Amphit. 'Atque id me susque deque esse habituram putat.' Vide Gell. lib. xvi. cap. 9. Non placet interpretatio, ut

sit idem, quod plus minusve: neque etiam idem quod usque: malim *pro nihilo*, aliudve simile. *Ant. Aug.*

Susque, deque] Fallitur Festus: *susque deque* aliquid habere, est parvi facere an sursum vel deorsum feratur. Nam *sus* dicebant pro *sursum* et *de* pro *deorsum*. Vide Gellium lib. xvi. cap. 9. *Dac.*

^g *Sutelæ*] Fulgentius quasi subtiles telas dici existimat, refertque Plautum in Casina hoc verbo uti, sed et in Captivis quoque reperies. *Ant. Aug.*

Sutelæ] Glossæ: 'Sutela, ἐνέδρα, ἐξαπάτησις, δόλος.' 'Sutela, insidiæ, fallacia, fraus.' Plaut. Casin. act. i. sc. 1. 'Possisne, necne, clam me sutelis tuis Præripere Casinam uxorem, proinde ut postulas.' Inde autem *sutelæ* dictæ quod proprie 'consuere dolos' dicerent, ut Græci συβράπτειν δόλους. Quo sensu et nos etiam utimur verbo nostro *coudre*. *Dac.*

^h *Su...*] *Sutrium quasi eant, utique in proverbium abiit hac de causa: Gallico tumultu a Camillo quondam edictum est, legiones Sutrii ut præsto*

sa: Gallico tumultu quondam edictum est legiones Sutrii, ut præsto essent cum cibo suo, quod usurpari cœptum est in iis, qui suis rebus opibusque officii id præstarent, quibus deberent. Plautus: Sed facito dum, merula per⁶ versus, quod⁷ cantat colas,⁸ cum suo cuique⁹ facito veniant, quasi eant Sutrium.

6 Viri docti legunt *memineris*. Vide inf.—7 Vet. lib. *quos*.—8 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *colas*.—9 Id. ibid. *cum cibo tu quoque eos*.

NOTÆ

essent cum cibo suo: quod usurpari cœptum est in iis, qui suis rebus opibusque confisi, repræsentarent quibus deberent. Plautus: Sed facito dum, merula paræ versus quos cantat, colas. Cum cibo tum quiqui facito veniant, quasi eant Sutrium. Quamvis non nego interpretationem proverbii, quam Festus proponit, non esse alienam ab ipso proverbio, tamen longe abest a Plantino sensu, immo, ut melius dicam, adversatur. Locum Plauti, qui omnes interpretes cruciat, in ipsis ad Plantum notis exponemus. *Jos. Scal.*

Sutrium] Versus Plauti sunt ex Casina act. III. sc. 1. *Sed facito dum memineris versus quos cantat colas: cibo Cum suo quiqui facito uti veniant, quasi eant Sutrium.* Hoc est: facito ut memineris versus quos Nævius in Colace suo (Colacem enim fabulam scripsit Nævius) cantat: Cibo cum suo, &c. In libris veteribus: *Sed facito, dum merui aper versus quos cantat, colas.* Et: *Sed facito dum Meoni aper versus quos cantat, colas.* Vulgatam lectionem sequor: tamen Scaliger: *Sed facito dum, Merula paræ versus quos cantat, colas. Cum cibo tum quiqui facito veniant, quasi eant Sutrium.* Additque, etsi non neget interpretationem proverbii, quam Festus proponit, non esse alienam ab ipso proverbio, abesse tamen a Plau-

tino sensu, immo et ei etiam adversari. Sed nobis hic locum Plauti exponere debebat Scaliger, neque nos ad suas in Plantum notas remittere quas tantum cogitavit. Ego vero aliud dicam quod non vidit Scaliger, et quod verum esse omnes dicent: nempe non solum alienam esse a proverbio hanc Festi interpretationem, atque adeo Plantino sensui adversari, sed vel in ipso statim proverbio aliquid turbatum, vel in ipsis Festi verbis. Si enim Sutrinæ legiones cum cibo suo præsto adesse jussæ sunt, ut id aliquando factum est, non utique formari inde potuit proverbium; *quasi eant Sutrium, sed, quasi eant Sutrio*, cum a Sutrio venirent legiones rebus necessariis instructæ: atqui Gallico tumultu Sutrinis milites imperatos nusquam legas. Quid igitur? audi modo: distinctione tantum apud Festum peccatum est: distingue sic: *Gallico tumultu edictum est, Legiones Sutrii ut præsto essent, &c.* Hoc est: ut legiones, Romanæ scilicet, Sutrii adessent, nempe ut inde Hetruscos pellerent; nam Gallico tumultu, dum Gallos Camillus persequitur, Hetrusci Sutrium impugnant, illudque deditione capiunt: eodem die Senatus decretum fert ut Sutrium iret Camillus cum legionibus, hoc est, Sutrii præsto esset

Sycophantasⁱ appellatos hac de causa dicunt. Atti- [PAUL. cos quosdam¹⁰ juvenes solitos aiunt in hortos irrumpere, ficosque deligere : quam ob causam lege est constitutum, ut qui id fecisset, capite truncaretur : quam pœnam qui persequerentur ob parvula detrimenta, sycophantas appellatos.

Sycophantas quidam ex hac causa dictos putant : At- [FEST. ticos quondam juvenes solitos aiunt in hortos quorundam irrumpere, ficosque deligere : quam ob causam lege factam,^k qui id fecisset, capite esset ei : " quam pœnam qui persequerentur ob parvula detrimenta, sycophantas appellatos.

//////////

¹⁰ Vet. lib. quosdam.—¹¹ Legendum monet Dac. *legem factam* : vel *lege factum ut qui id fecisset capital esset ei, &c.*

NOTÆ

et Sutrinis auxilium ferret. Vide Aug.

Liv. lib. vi. sect. 3. Postea factum proverbium, *Sutrium quasi eant*, et de iis usurpatum, non, ut vult Festus, qui rebus suis opibusque officii id præstarent quibus deberent, sed qui rebus necessariis instructi sese ad aliquid agendum accingerent. Dac.

Sutrium] Plant. in Casina : *Sed facito dum memineris versus, quos cantat colax. Cum cibo tum quiqui facito, ut veniant, quasi eant Sutrium.* Liv. lib. vi. scribit Camillum Sutrium quam citissime recuperasse. Festum igitur opinamur hoc proverbium hoc loco fuisse interpretatum, Sutrium ire, ejusque originem tradidisse ex Gallico tumultu, cum edictum est a Camillo, ut legiones cum cibo suo Sutrii præsto essent. Ant.

ⁱ *Sycophantas*] Plura de hac re nungantur Græci, quæ natio nihil pæne aliud egisse videtur, quam ut reperiret quomodo in otio negotiosa esse posset. Ceterum potes advertere quam dignum sit Paulo mutilatore illud, *Capite truncaretur*, quod Festus dixerat, Capital esset, et in Græco decreto sine dubio fuerat θάνατος τέμνμα ἔστω. Jos. Scal.

Sycophantas] Aliter paulo Scholiastes Aristophanis, qui ait *sycophantas* dictos, quod eos judicarent qui ficus, ex Attica, deportarent, a σῦκον, ficus, et φάτω, indico, accuso. Alia multa super hac re nungantur Græci, quæ non est hic dicendi locus. Vide 'holophanta.' Dac.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XVIII.

TABELLIS^a pro chartis utebantur antiqui, quibus ultro, citrove,¹ sive privatim, sive publice opus erat, certiores absentes faciebant: unde adhuc tabellarii dicuntur, et tabellæ missæ ab Imperatoribus.

Tabem^b eam, quæ faceret tabescere, apud antiquos usurpatum. Sallustius quoque frequenter, ut in Catilina, cum ait: Uti tabes plerosque civium, animos invaserat: et in libro quarto historiarum: Qui quidem mos, ut tabes in

////////

1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *citroque*.

NOTE

^a *Tabellis*] Hieronym. lib. i. Epist. 1. 'Ante chartæ,' inquit, 'aut membranarum usum, aut in dedolatis e ligno codicillis, aut in corticibus arborum mutuo epistolarum alloquia missitabant, unde et portitores earum tabellarios, et scriptores a libris horum librarios vocavere.' Idem et Enstath. ad Dionys. Cera autem oblinebantur istæ tabulæ, unde *ceram*

simpliciter pro tabulis passim invenies. Vid. Gell. lib. xvii. cap. 9. *Duc.*

^b *Tabem*] *Tabes* proprie, liquefactio, *tabescere*, liquefieri. Cicero, Lucret. Horat. Virgil. Sed et per metaphoram pro peste et pernicië Veteres usurparunt: sic et Græcis *τῆκω*, *τῆκομαι*, et liquefacio, et consumo. *Idem.*

urbem conjectus: et Corvinus^c pro Liburnia: Propter hanc tabem, atque perniciem domus totius.

Tabernacula^d dicuntur a similitudine tabernarum, quæ ipsæ, quod ex tabulis olim fiebant, dictæ sunt, non, ut quidam putant, quod tabulis cludantur.

Tablinum^{2e} proxime atrium locus dicitur; quod antiqui magistratus in suo imperio tabulis . . . . .

Tablinum proxime atrium locus dicitur, quod antiqui magistratus in suo imperio tabulas rationum ibi habebant publicarum rationum causa factum locum.

Tablinum, locus proximus atrio, a tabulis appel- [PAUL. latus.

//////////

2 Vet. cod. *Tabiinum*. Vide infra.

NOTÆ

^c Corvinus] Dubito. Forsan Cornificius, cujus in his libris sæpe mentio. *Idem*.

^d Tabernacula] Vide in 'adtubernalis' et 'contubernalis.' *Idem*.

^e Tablinum] Transposita hic sunt quædam: quæ ita suo ordini reddes: *Tablinum proxime atrium locus dicitur publicarum rationum causa factus. Quod antiqui magistratus in suo imperio tabulas rationum ibi habebant. Alii aliud etymon reddunt: quod Tabulæ picturarum ibi reponebantur. Unde et pinacothecam quoque vocabant. Varro aliter: cujus hæc verba sunt libro primo de vita populi Romani: Ad focum hieme ac frigorebus cœnitabant: æstivo tempore in propatulo; rure in corte; in urbe, in tabulino, quod Mæniunum possumus intelligere tabulis fabricatum. Hæc ille. Jos. Scal.*

Tablinum] Schedæ præferunt tabulæ pro tabulis: sed relicta lacuna. Quæ desunt male hinc divulsa cum Pauli Epitome videntur cohæsisse, quare Scaligerum sequor qui legit: *Tablinum proxime atrium locus publica-*

*rum rationum causa factus, quod antiqui magistratus in suo imperio tabulas rationum ibi habebant. Inde Plin. lib. xxxv. 'Tablina codicibus implebantur, et monumentis rerum in magistratu gestarum.' Tablinum ergo, per syncop. Tablinum, locus privatis in ædibus ubi publicas rationes servabant: et eo differt a Tabulario, quod tabularium publicus locus sit ubi instrumenta et acta publica disponebantur et servabantur. Cicer. Virg. Gloss. 'tabularium, λογιστήριον.' Verum a Festo Varro dissentit, qui de vita populi Rom. lib. 1. *Tablinum a tabulis unde fabricatum: 'Ad focum,'* inquit, 'hieme ac frigorebus cœnitabant; æstivo tempore in propatulo; rure in corte; in urbe, in tabulino, quod Mæniunum possumus intelligere tabulis fabricatum.' Hæc Varro: alii *tablinum* a *tabulis* picturarum quæ ibi reponebantur, unde et *pinacothecam* quoque vocabant, sed *pinacothecas* a *tablinis* discrete distinguit Vitruvius. *Dac.**

Taciturnus,^f qui facile tacet: tacitus, argutus etiam, qui potest aliquando tacere.

Tædulum, fastidiosum, sive quod est omnibus tædio.³

Tædulum antiqui interdum pro fastidioso, interdum [Fest. quod omnibus tædio esset, ponere soliti sunt.

Tæniās^g Græcam vocem sic interpretatur Verrius, ut dicat ornamentum esse laneum capitis honorati, ut sit apud Cæcilium in Androgyno: Sepulcrum plenum^h tæniarum,

//////////

3 Vet. lib. *tædium*.

NOTÆ

^f Taciturnus] Qui amat tacere; *tacitus*, qui tacet. *Idem*.

^g Tæniās] Coronæ sepulcrales hic intelliguntur in versu Cæcilii, si Romano more interpreteris, et ita locum habebit sententia Verrii. Ad sepulcra enim lanæ cum frondibus atque floribus afferebantur. Varro: 'Infulas dictas apparet in hostiis, quod e lana quæ adduntur infulæ intra hostiarum cornua velamenta erant. Itaque cum ad sepulcrum ferunt frondes atque flores, addunt nunc lanas.' Sed cum Cæciliius palliatam Comædiam, non togatam scripserit, præstat Græco potius, quam Romano more interpretari. Sunt igitur tæniæ, quibus fasciis involvebantur mortui, quas *κειράς* vocabant. Quibus Romani non utebantur, quod cadavera comburerent: de illis tæniis intelligit Artemidorus, cum scribit: οἱ ἀποθανόντες ἐσχισμένοισ ἐνειλοῦνται ῥάκεσιν, ὡς τὰ βρέφη, καὶ χαμαὶ τίθενται. *Jos. Scal.*

Tæniās] Ταῖνιαι, lemnisci, fasciolaræ, quibus sacerdotes, interdum etiam et victores coronabantur. Virg. unde Verrius: 'Ornamentum capitis honorati.' Hesych. Ταῖνία, στέμματα τῶν ἱερέων, διαδήματα ἀρχιερατικά, ἢ ζῶναι, ἢ στέφανοι, κόσμοι, ἢ δεσμὸι ἱεροί. Id est: 'Tænia, coronæ sacerdotum, diade-

mata pontificalia, vel zonæ, vel coronæ, ornamenta, vel vincula sacra.' Hæc vincula Virg. vocat 'vittas Deum.' Neque tamen istæ tæniæ vere erant coronæ, sed e coronis dependentes. Nam infra coronas et tæniās distinguit Ennius: 'Volans de cælo cum corona et tæniis.' Nisi coronam et tæniās dixerit pro corona ex tæniis facta; antiqui enim Romani tæniis pro coronis utebantur, nondum invento iis flores intexere. Vide 'Stroppus.' *Dac.*

^h Sepulcrum plenum] Per Tæniās, coronæ sepulcrales hic intelliguntur, si Romano more interpreteris. Et ita locum habebit sententia Verrii. Ad sepulcra enim lanæ cum frondibus atque floribus afferebantur. Varro lib. vi. de L. L. 'Infulas dictas apparet in hostiis, quod e lana quæ adduntur infulæ intra hostiarum cornua velamenta erant. Itaque cum ad sepulcrum ferunt frondes atque flores, addunt nunc lanas.' Sed cum Cæciliius Palliatam comædiam, non togatam scripserit, præstat inquit Scaliger, Græco potius, quam Romano more interpretari. Sunt igitur in versu Cæcilii tæniæ quibus fasciis involvebantur mortui, quas *κειράς* vocabant, quasi κτερίας, a mortuis, vel κτερίας a κτήρ, fatum, mors.

ita ut solet : et alias : Dum tæniā,ⁱ qui vulnus vinciret, petit. Ennius in Alexandro : Volans de cœlo cum corona, et tæniis. Attius in Neoptolemo : Decorare est satius,^k quam urbem tæniis.

Tæpocon⁴ appellarunt Græci genus scribendi [PAUL. deorsum versus, ut nunc dextrorsum scribimus.

Tæpocon⁵ soliti sunt appellare Græci genus scribendi deorsum versus, ut nunc dextrorsum scribimus.

4 Vett. libb. *Tanpercon*, *Taenpocon*, *Taenpton*, *Tuhenpocon*, *Tempeton*, *Tenpocon*, *Taempoton*.—5 Vet. cod. *Tanpercon*.

NOTÆ

Hesych. *Κηρείαις*, ἐπιθανάτια ἐντετυλιγμένα : *Lege*, *Κηρείαι*, ἃ ἐπὶ θανάτῳ ἐντετυλιγμένα, id est, ‘*Κηρείαι*, quæ post mortem mortuis involvuntur.’ Iis Romani non utebantur, quod cadavera comburere. De illis tæniis intelligit Artemidorus, cum scribit, οἱ ἀποθανόντες ἐσχισμένοις ἐνείλονται ῥάκεσιν, ὡς τὰ βρέφη, καὶ χαμαὶ τίθενται. Id est, ‘mortui scissis involvuntur linteis, ut pueri, et humi conduntur.’ Hinc Divus Joan. xi. de Lazaro : ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κερταῖς, ‘Et statim prodiiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes et manus institis.’ Nam institæ sunt fasciæ, limbi. *Idem*.

¹ *Dum tæniām*] Hic *tæniām* simpliciter *vittam*, *fasciā* interpretor. Neque quicquam ad Verrii sententiam facit. *Idem*.

^k *Decorare est satius*] Suspicio in versu qui hunc præcedebat de sepulcro locutum Attium. Satius est decorare sepulcrum tæniis, quam urbem. Fruterius legebat *Deos ornare*, lib. ii. cap. 5. verisimilium. *Idem*.

¹ *Tæpocon*] Varietatem librorum in margine scribi curavimus : sed cui adhæreamus, non habemus. Quod

vero Cicer. lib. ii. de *Divin.* asserit Sibyllam quædam verba ita reliquisse scripta, quæ ex primis singulorum versuum literis conficerentur, quæ ab eodem ἀκροστιχίς appellantur, habet aliquid cum hoc scribendi genere commune. *Ant. Aug.*

Tæpocon] *Ædipode* opus est. *Jos. Scal.*

Tæpocon] Hebræam, vel Syriacam vocem puto, præsertim cum ea Syrorum scribendi modum notet ; Syri enim non a dextra ad sinistram, ut Hebræi et Chaldæi, vel a sinistra ad dextram, ut Græci et Latini, sed deorsum versus, a capite ad pedes versus snos ducunt. Doctissimus Martinus derivat a voce Hebræa quæ significat *invertes*, et pro *deorsum* legit *retrorsum*, quasi ibi Hebræorum scriptura notetur. *Duc.*

Legendum *Τοῖσπορον*, hoc est, τὸ ἐπ’ ὄρθρον, ubi literæ sunt ἐπ’ ὄρθρον, seu κατὰ στίχος dispositæ, instar arborum, in viridario, a summa pagina ad infimam. Palmaria hæc emendatio debetur *Joan. Croio*, qui eam habet *Observat.* in N. T. cap. ix. quod dignissimum est lectu. *Joan. Clericus.*

Tagax furunculus^m a tangendo dictus : cujus vocabuli Lucilius meminit : Et mutonis manumⁿ perscribere posse tagacem.

Tages^o nomine, Genii filius, nepos Jovis, puer dicitur disciplinam aruspicii dedisse duodecim populis Etruriæ.⁶

Tagit^p Pacuvius in Teucro : Ut ego, si quisquam me tagit et tagam. Idem in Hermiona : Aut non cernam, nisi tagam : sine dubio antiqua consuetudine usurpavit : nam nunc ea sine præpositionibus non dicuntur, ut contigit, attigit.

Tagit simpliciter dicitur, quod attigit, contigit facit [PAUL. compositum.

////////

6 Hæc quidem esse Festi monet Scal. licet in vet. lib. non sint reperta.

NOTÆ

^m Tagax furunculus] Lege : Tagax furunculus, a tugendo, id est, tangendo. Est enim a veteri tago, quo pro furari Veteres usi sunt. Plant. Cicer. &c.

ⁿ Et mutonis manum] Hunc Lucilii versum e Sat. lib. xxx. adducit Nonius in voce 'tangere,' sed ibi pro mutonis scriptum est musconis : mendose ut puto. Legendum suspicor. Et mutone manum perscribere posse tagacem. De Priapo hic sermo est, qui furibus mutone minatur, ut in illo Seazonte poëtæ Ithyphallici : 'Priape, furibus minare mutino.' Et sic verum hujusce versus sensum erimus. Dac.

^o Tages] Vidend. Cicero lib. ii. de Divin. Ant. Aug.

Tages] Cicer. de Divinat. lib. ii. sect. 23. 'Tages quidam dicitur in agro Tarquiniensi, cum terra araretur, et sulcus altius esset impressus, extitisse repente : et eum affatus esse, qui arabat. Is autem Tages, ut in libris est Etruscorum, puerili specie dicitur visus, sed senili fuisse pru-

dentia. Ejus aspectu cum obstupisset bubulcus, clamoremque majorem cum admiratione edidisset, concursum esse factum, totamque brevi tempore in eum locum Etruriam convenisse : tum illum plura locutum multis audientibus, qui omnia ejus verba exceperint, literisque mandaverint : omnem autem orationem fuisse eam, qua haruspicinæ disciplina contineretur : eam postea crevisse rebus novis cognoscendis, et ad eadem illa principia referendis.' Dac.

^p Tagit] Veteres tago dicebant quod nos dicimus tango, idque a Græco θίγω. Notum est. Itaque abeo, cum te prius monuero infra verba Festi male cum Pacuvii verbis coaluisse, quæ sic separanda et distinguenda sunt : Tagit Pacuvius in Teucro : ut ego, si quisquam me tagit. Et tagam, idem in Hermiona, &c. Et tagam verba sunt Festi. Et idem, inquit Pacuvius, tagam dixit in Hermiona. Idem.

Talassionem^q in nuptiis Varro ait signum esse lanificii.

Talassionem enim vocabant quasillum, qui alio modo appellatur calathus, vas utique lanificiis⁷ aptum.

Talassionem in nuptiis Varro ait *signum esse lanificii*, [FEST. *τάλαρον*, id est, quasillum, *ita enim solitum appellari talassionem*. At *quidam* historiarum scriptor Talassium ait nomine virum rapta virgine unicæ pulchritudinis, quod ei id conjugium fuerit felix, boni ominis gratia nunc redintegrari.

Talentorum^r non unum genus. Atticum est sex millium denarium. Rhodium et^s cistophorum, quatuor millium

//////////

⁷ Vet. lib. *sucreficiis*.—S Vir doct. in marg. ed. Scal. pro & conjicit *septem millium*.

NOTÆ

^q *Talassionem*] Multa hac de re Dionys. Liv. et Plutar. ex quibus facile intelligitur, quod Pompeius scribit; sub Romulo Sabinam raptam fuisse virginem unicæ pulchritudinis a Talassione, et quod ei id conjugium fuerit felix, in nuptiis ominis gratia redintegrari, id est, identidem dici, ac repeti id nomen. Sunt qui *Thalassionem* appellant, sunt qui *Talassium*, vel *Thalassium*. Ant. Aug.

Talassionem] Talassionem in nuptiis Varro ait signum esse lanificii: *τάλαρον* enim, id est, quasillum, solitum appellari Talassionem. Atilius historiarum scriptor, Talassium nomine virum, rapta virgine unicæ pulchritudinis, quod ei id conjugium fuerit felix, ominis gratia nunc redintegrari. Jos. Scal,

Talassionem] Ut Græci *Hymenæum* in nuptiis accinere solebant, sic Romani *Talassium*, vel *Talassionem*, de quo vide Plutarch. in Quæst. Rom. problem. 31. Historiarum scriptoris, quem laudat Festus, sententiam secutus est Livius lib. 1. ubi de rapto Sabinarum virginum, et Servius

lib. 1. *Æneid. Dac.*

^r *Talentorum*] Mendosus locus, et qui non patitur emendationem. Hoc unum recte est: Talentorum non unum esse genus, et Atticum esse sex millium denarium. Cetera incerta sunt. Plin. lib. xxxv. c. 11. 'Talentum Atticum denariorum sex millibus taxat M. Varro;' ita enim scribendum est. Pollux lib. ix. Talentum Atticum sex millium drachmar. Atticarum, Babylonicum septem millium, Æginæum decem millium, Syrium mille et quingentarum drachmarum, item Atticarum. De talento Attico idem elicitur ex Livio lib. xxxiv. Athen. lib. iv. cap. 6. et aliis. Sed Babylonicum esse septuaginta duarum minarum Atticarum scribit Elianus lib. 1. cap. 22. de varia hist. id est, septem millium et ducentarum drachmarum. Vide 'Enboicum.' Ant. Aug.

Talentorum non unum genus] Multiplex talentum fuisse verum est. Vide Budæum in lib. de assc. De Attico Talento vide 'Enboicum.' Dac.

quingentorum⁹ denarium.⁵ Alexandrinum, duodecim millium denarium. Neapolitanum,[†] sex denarium.¹⁰ Syracusanum, trium denarium.¹¹ Reginum, victoriati¹² . . Taliam¹³ Cornificius posuit, unde et Talassus. Taliam alii folliculum cepe.

Talia,¹⁴ folliculum cepe. [PAUL.

Talionis mentionem fieri in duodecim ait Verrius, [FEST. hoc modo: si membrum rapserit,¹⁴ ni cum eo pacit, talio esto: neque id, quid significet, indicat: puto quia notum est: permittit enim lex parem vindictam.

9 Vet. lib. *quadringentorum*.—10 Vet. lib. *sex millium denarium*.—11 Vir doct. conj. *trium millium denarium*.—12 *Talentorum non unum genus*, &c. Hæc quidem esse Festi, notat Scal. sed non ex vett. libb. desumpta. De toto loco videsis Bentl. Dissert. de Phal. Epist. pp. 438-457. ed. 1699.—13 Vet. lib. *Talam*.—14 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *ruperit* vel *rupit*. Vide infra.

NOTÆ

⁵ *Rhodium et Cistophorum, quatuor millium quingentorum denarium*] Nescio cur hæc de mendo viris doctissimis suspecta fuerint. Nam recte se habent. Rhodium talentum, ut et Cistophorum, fuit quatuor millium et quingentorum denariorum. Cælius Rhodiginus lib. x. cap. 2. 'Cistophorum fuisse legimus quatuor millium et quingentorum denarium, sicuti et Rhodium talentum. Dici opinantur cistophorum ab insigni ferentis cistam. Sicut coronati modo vocantur nummi a coronæ imagine.' *Idem*.

[†] *Neapolitanum*] *Leges*: *Neapolitanum, sex millium denarium: Syracusanum, trium millium denarium*. Quæ sequebantur mihi penitus ignota sunt. *Idem*.

¹⁰ *Talia*] Scribo, *Tallam*, *alii folliculum, vel capæ*. Lucilius: 'lacrymosæque ordine tallæ.' Glossarium: 'Talla, *κρομύδον λέπυρον*.' Jos. Scal.

Taliam] Scaliger, *Tallam alii folliculum, vel capæ*. Lucilius: 'Flebile capæ simul, lacrymosæque ordine

tallæ.' Et in Gloss. 'Talla, *κρομύδον λέπυρον*.' 'Folliculus capæ.' Talla autem a θαλλός, ramus virens, ita ut primo et proprie *Talla* fuerit stipes capæ. Sed recte etiam *Talia* dici potest. Ut ab ἄλλος, alius. Folium a φύλλον, &c. *Dac*.

^x *Talionis*] Vidend. Gell. lib. xx. cap. 1. sed hic melius verba legis 12. tab. referuntur. *Ant. Aug*.

Talionis] *Talionem* Græci, ἀντιπῆρωσιν, ταυτοπάθειαν, ἀντισήκωσιν. Jos. Scal.

Talio] *Talio* a *Talis*. Jus Talionis, quo quis tale quid patitur quale fecit. Quare optime Festus *parem vindictam* interpretatur. Alii *pænam reciproci, vicem*, &c. Fons talionis lex divina Exod. cap. 22. 'dens pro dente, oculus pro oculo.' In leg. 12. tab. legendum, *Si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto*. Vel potius *si membrum rupit*; ut apud Gellium lib. xx. c. 1. et apud Catonem l. iv. Orig. ex Prisciano l. vi. 'Si quis membrum rupit, aut os fregit, talione prox-

Talipedare^y antiqui dicebant pro vacillare pedibus lassitudine, quasi trahat pedes, ut talis videatur insistere, aut identidem tollere pedes.

Talipedare est vacillare pedibus, et quasi talis in- [PAUL. sistere.

Talus prænomen erat Sabinorum.

Talus in Sabinorum nominibus^z prænominis loco [FEST. videtur fuisse.¹⁵

Tam^a significationem habet, cum ponimus præpositivam¹⁶ quandam, cui subjungimus quam: ut cum dicimus tam egregium opus tam parvo pretio venisse: id est, sic: ita ut apud Græcos^b quoque οὕτως ἀγαθόν. item ex contrario ei dicimus, quam bonus Homerus, tam malus Cherylus^{17c} poëta est. At antiqui tam etiam pro tamen^d usi sunt: ut Nonius:^{18e} Qui, si taceat, dum videat, tam etiam sciat, quid scriptum sit.¹⁹ Ennius: illæ meæ tam potis pacis potiri. Titinius: Bene cum faci-

15 Hæc quidem esse Festi notat Scal. sed non ex vet. lib. desumta.—16 Vet. lib. *propositivam*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *positivam*.—17 Legendum monet Dac. *Chærilus*.—18 Quidam legunt *Nævius*.—19 Vet. lib. *quod scriptum est*.

NOTÆ

imus agnatus ulciscitur.' Sic *rupit* pro *ruperit* dixit Lucilius lib. Sat. 26. 'Si se rupit, sic quoque a me, quod roget, non impetret.' Vide 'Rupitias.' Dac.

^y *Talipedare*] Vide 'Taurii.' *Ant. Aug.*

Talipedare] Gloss. 'talipedo, παρα-σῑπομαι.' Qui talipedarent attæ dicti. Vide 'Atta.' Dac.

^z *Talus in Sabinorum nominibus*] Huic rei firmandæ nullum adhuc exemplum inveni. *Idem*.

^a *Tam*] *Tam* et *quam* contracta ex *tantum* et *quantum*. *Idem*.

^b *Ut apud Græcos*] Gloss. 'Tam, οὕτως.' 'Tam perditus, οὕτως πανώ-

λης.' *Idem*.

^c *Cherylus*] Scribe *Chærilus*. Is est qui sub Alexandro rege vixit Olympiad. 113. De quo Horat. lib. II. Epist. 'Gratus Alexandro regi Magno fuit ille Chærilus, incultis qui versibus et male natis Retulit acceptos, regale numisma, Philippos.' *Idem*.

^d *At antiqui tam etiam pro tamen*] Nam et *tamen* derivatum ex *tam*. Plaut. Menæch. II. 3. 'ER. Eamus intro ut prandeamus. ME. Bene vocas: tam gratia est.' Item alibi. *Idem*.

^e *Ut Nonius*] Quidam *Nævius*: incertum est. *Idem*.

mus,^f tam male subimus, ut quidam perhibent viri. Item : Quamquam²⁰ estis nihili, tam escator¹ simul vobis consului.

Tam significationem habet præpositivam,² cui sub- [PAUL. jungimus quam : ut tam malus³ Cherylus, quam bonus⁴ Homerus : tam etiam pro tamen usi sunt.

Tam modo antiqui dicebant pro modo.⁵

Tam modo⁵ antiqui ponebant pro modo : ut At- [FEST. tius : Tam modo inquit Prænестinus.

Tam perit, quam extrema faba,^h in proverbio est ; quod ea plerumque aut proteritur, aut decerpitur a prætereuntibus.⁶

20 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *quam*.—1 Id. ibid. *ecasta*.—2 Vet. lib. *positivam*.—3 Id. *bonus*.—4 Id. *malus*.—5 Hæc quidem esse Festi notat Scal. sed non ex vet. lib. desumpta.—6 Idem de his quoque notat Scal. et de sequentibus *Tame in carmine*, &c. et *Taminia uva sylvestris generis*, &c.

NOTÆ

^f *Bene cum facimus*] Hunc Titinonii versum sic emendat Lipsius Epistolic. quæst. Ep. 20. *Bene cum facimus, tam male audimus ut quidam perhibent viri*. Querela est mulierculæ de injuria quæ a viris factum itur sexui suo, bene an male faciant, tamen male audiunt. Ego : *Bene cum facimus, tam malæ fuimus*, &c. Propius ad scripturam. Et infra : *Quamquam estis nihili, tam vobis escator consului simul*. Idem.

^g *Tam modo*] Locus Attii non est L. Attii, sed M. Attii Plauti in Trinummo. *Ant. Aug.*

Tam modo] Non Romani, sed Prænестini, quorum linguam irridebant Romani, ut ille apud Plantum, qui dicit *Coniam* pro *Ciconiam*, quia, inquit, Prænестini ita loquerentur. *Jos. Scal.*

Tam modo] Non pro *modo*, sed pro *tantummodo*. Et eo non utebantur Romani, sed Prænестini, quorum lin-

guam irridebant Romani. Attius hic est M. Attius Plautus : Locus est in Trinum. act. III. sc. 1. 'CA. Quam-dudum istuc, aut ubi actum est ? ST. Illico hic ante ostium, Tammodo inquit Prænестinus.' Et hanc vitiosam compositionem imitari videmur in voce nostra *tantost*. Sic in Trucul. act. III. sc. 2. Prænестinorum barbariem irridet, qui *rabonem* et *coniam*, pro *arrabone* et *ciconia* dicebant. 'Rabonem habeto, mecum ut hanc noctem sies. As. Perii ! Rabonem ? quam esse dicam hanc beluam ? Quin tu arrabonem dicis ? ST. at facio lueri : Ut Prænестinis conia est ciconia.' *Dac.*

^h *Tam perit, quam extrema faba*] Extrema faba dicitur quæ post fabarum messem in agris crescit, adeoque negligitur, vel quæ messoribus inter metendum excidit. Vel potius, ut ipse intelligit Festus, extrema faba est quæ, in finibus agrorum posita,

Tamaⁱ dicitur, cum labore viæ sanguis in crura descendit, et tumorem facit. Lucilius: ⁷ Inguenne existat, papulæ, tama, neboa voxit.⁸

Tame^k in carmine ⁹ positum est pro tam. [FEST.]

Taminia uva ¹⁰ sylvestris dicta, quod tam mira sit, quam minium.

Taminia uva sylvestris generis videtur Verrio dicta; [FEST.] quæ tam mira sit, quam minium

//////////

⁷ Vet. lib. *Lucretius*.—⁸ Ed. Scal. *noxit*.—⁹ Vide Notas.—¹⁰ Vet. lib. hic et inf. *via*.

NOTÆ

a prætereuntibus vel proculcatur, vel decerpitur, et ab aratoribus perstringitur, qui *perfinare* dicuntur. Vide ‘*perfinare*.’ Et hanc meam interpretationem probat insignis locus Catulli, qui ‘*ultimum florem*’ dixit, qui hic est ‘*extrema faba*.’ Sic enim in Od. xi. ‘*Velut prati Ultimus flos*, prætereunte postquam Tactus aratro est.’ *Idem*.

ⁱ Tama] Quasi *Tumea*: Voss. Vide ‘*Boa*.’ *Idem*.

^k Tame] Repone, in *Carminē Saliari*, in quo ad id exemplum *Cume* pro *Cum* legebatur, ut ait Q. Terentius Scaurus, vetus Grammaticus, qui etiam producit carmen *Saliare*, sed corruptissimum. *Jos. Scal.*

Tame] Lipsius *Tamde*, ut ‘*quamde*’ pro ‘*quam*.’ Sed *Tame* vera lectio. Addendum tantum, ut monet Scaliger, in *carminē Saliari*. In eo ad id exemplum *cume* legebatur pro *cum*, ut ait Q. Terentius Scaurus, vetus Grammaticus, qui etiam producit carmen *Saliare*, sed corruptissimum. *Idem*.

¹ Taminia uva] Vidend. Plin. lib. xxiii. cap. i. *Ant. Aug.*

Taminia] Quidam in *Georgicis* legunt: *Sunt et Aminæa vites, firmissima vina*. At Festus videtur legisse,

vel potius Verrius, *Sunt et Taminia vites*. Non omittendum quod notat Hesychius in suis Glossis: ‘*Ἀμινᾶιον, δι’ ἐνὸς ν, τὸν οἶνον λέγει. ἡ γὰρ Πευκετία Ἀμινᾶία λέγεται*. Quod apud nullum alium veterem auctorem reperi. *Jos. Scal.*

Taminia] Meminit Celsus lib. iii. et Plin. lib. xxiii. cap. i. Suspiciabatur Scaliger apud Virgilium Verrium legisse: *Sunt et Taminia vites, firmissima vina*. Ubi sunt et *Aminæa vites*. *Aminæa vites* sunt Appulæ. Hesych. ‘*Ἀμινᾶιον, δι’ ἐνὸς ν, τὸν οἶνον λέγει. ἡ γὰρ Πευκετία Ἀμινᾶία λέγεται*. ‘*Aminæum*, per unicum *n*, vinum dicit. Nam *Peucetia Aminæa* dicitur.’ Sed scribendum apud Hesychium δι’ ἐνὸς *μ*. ‘per unicum *m*.’ Nunquam enim *Aminæum* per duplex *n* scriptum, *Aminnaum*, sed per duplex *mm*, *Amminæum*, et id reprehendit Hesychius. Porro de Taminia uva errat manifesto Verrius. *Taminum*, sive *tamina*, erat macula, tabes, ut optime notavit Meursius. Inde *taminare* et *attaminare*. Inde *taminia uva* maculis variegata, distincta, quæ ideo etiam *variana*, et *variola* nuncupata, ut ex Plinio Macrobioque cognoscere est. *Dac.*

Tamne, eousque,^m ut Ælius Stilo et Opilius Aurelius interpretantur: itaque Afranius: Tamne arcula tua plena est araneorum?ⁿ

Tamne, eousque. Afranius: Tamne arcula tua plena est araneorum?

Tandem,^o cum significet aliquando, interdum tamen ex supervacuo ponitur: ut apud Terentium in Phormione, cum ait: Itane tandem uxorem duxit Antipho injussu meo? non enim hic tempus ullum significat. At Cicero^p etiam duplicat temporalem significationem, cum ait: Tandem aliquando.

Tappete^q ex Græco sumpsit tappetæ. Ennius cum [FEST. ait: Tappetem etiam dixit Turpilius in Demetrio. Le . . . tappetem veterem sic tappete neutro genere.

Tapulla¹¹ dicta est lex quædam de conviviis. [PAUL.

////////

11 Alii legunt *Tappula*, et mox *Tappulam*.

NOTÆ

^m *Tamne, eousque*] Nihil impedit quin *tantumne* interpreteris. *Idem*.

ⁿ *Arcula tua plena est araneorum*] Sic Catullus ad Fabullum: 'nam tui Catulli Plenus sacculus est araneorum.' Ita loquebantur Latini, ut aliquid vacuum et desertum significarent. *Idem*.

^o *Tandem*] Cicero initio orat. II. in Catilin. 'Tandem aliquando Quirites,' &c. *Ant. Aug.*

Tandem] Locus Terentii est ex act. II. sc. I. Ubi Donat. 'Tandem hic impletiva conjunctio: ut Cicero: Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?' *Dac.*

^p *At Cicero*] Initio secundæ Catilinariæ: 'Tandem aliquando, Quirites,' &c. Nonius ait hic *tandem* esse pro *vix*, sed mihi Festi auctoritas potior. *Idem*.

^q *Tapete*] *Tappete* scribendum est, et fortasse *Tapete*, quod et masculini,

et neutri generis esse apud poëtas Nonius ostendit. *Ant. Aug.*

Tapete] Ostendebat, puto, Ennium dixisse *Tapetos* masculino, et Turpilius in Demetrio, qui dixit 'glabrum tapete.' Nonius. Glossarium: 'Tapidus, τάπιδος ψιλή.' Lege *Tapetus*, τάπιδος, ψιλή. etiam Latini veteres *Psilas* dixerunt. Lucilius: 'Psilæ, atque amphitapæ molles, cum ingentibus villis.' *Jos. Scal.*

Tappete] Hæc corrupta sunt. *Legō: Tappete ex Græco sumpsit tappetem Ennius cum ait . . . . . Tappetem etiam dixit Turpilius in Demetrio le . . . Tappetem veterem. Sic tappete neutro genere. Tapes a Græco τάπης, et ostendit Festus Veteres tappetem et tapete dixisse. Tappetem ex Ennio et Turpilio adducit: sed tappete etiam neutro genere Turpilius, cum dixit, 'glabrum tapete.' Apud Nonium. Tapetos etiam dicebant. Gloss. 'ta-*

Tapullam^r legem convivalem ficto nomine conscrip- [FEST.
sit jocosio carmine Valerius Valentinus: cujus meminit
Lucilius hoc modo: Tapullam rident legem contere
opimi.

Tarmes^s genus vermiculi carnem exedens. [PAUL.
Tarpeiae etiam^t effigiem ita appellari putant qui- [FEST.

NOTÆ

petus, *τάπισ, ψιλή.* τὸ *τάπισ*, est vox nostra *tapis, ψίλη, psila*. Nam Latini veteres tapetes psilas dixerunt. Lucilius lib. i. Sat. 'Psilæ atque amphitapæ molles, cum ingentibu' vilis.' *Dac.*

^r *Tapullam*] Tappula cognomen Villiorum, ex qua familia P. Villius Tr. F. Ti. N. Tappula cos. fuit cum L. Cornelio Lentulo anno 554. ex fastis Capitolinis, et Livio in extremo lib. xxxi. *Ant. Aug.*

Tapullam] Versum Lucilianum supra ita legendum monemus: *Tapullam rident legem concera Opini. Concera pro congera. Et congera, unico r, pro congerra. Veteres, in quibus nunc utimur g, ponebant c. Tandem Spurius Carvilius vetustissimus Grammaticus correxit: et primus pro 'inicare' dixit, 'inigere:' pro 'Acetare,' 'Agitare.'* *Jos. Scal.*

Tapullam legem] Tapulla sive tapulia, a tabula, vel tapula, sive tapulum, hoc est, mensa. Et sic dicta, quod esset convivalis. Versum Lucilii sic Scaliger: *Tapullam rident legem concera opimi. Concera pro congera, et congera, unico r, pro congerra. Sed Franciscus Duza et Vossius: Concæna opimi. A cæna est concæna, qui una cœnat. Gloss. 'concæna, σύνδειπνοι.'* *Dac.*

^s *Tarmes*] Vitruvius: 'Et primum abies aëris habens plurimum, et ignis, minimumque humoris, et terreni, levioribus naturarum potestatibus comparata, non est ponderosa: itaque

rigore naturali contenta non cito flectitur ab onere, sed directa permanet in contignatione. Sed ea, quod habet in se plus caloris, procreat et alit tarmitem, ab eoque vitiatur.' Plautus *Mostellaria* de postibus loquitur: 'Hercle quin multum improbiores sunt, quam a primo credidi. Quapropter? Quia edepol ambo ab infimo tarmes secat.' In Vitruvio, ut id admoneam, pro *natura rerum*, emendavimus *naturarum*: ne quis forte studiosus Vitruvii lector id miretur. Sic paulo superius idem error: *easdem habent inter se natura rerum similitates, pro naturarum*. Ita etiam emendabis lib. iii. in fine pro æmii: 'de materia, quas habeat in operibus utilitates, et quibus virtutibus e natura rerum est comparata, peregi.' Legendum enim: *et quibus virtutibus naturarum est comparata. Naturarum virtutes* vocat, quas supra *naturarum potestates*. *Jos. Scal.*

Tarmes] Terebo, Græce *τερήφ*. *Plant. Mostel. act. iii. sc. 2. de postibus loquitur: 'Ti. Hercle, quin multum improbiores sunt quam a primo credidi. Tr. Quapropter? Ti. Quia edepol ambo ab infimo tarmes secat.'* *Dac.*

^t *Tarpeiae etiam*] De Tarpeia virgine Livius, Florus, &c. Vide 'Saxum Tarpeinum.' Illud etiam a superioribus pendebat; nam hæc in Schedis post 'Tarquitias scalas' posita erant. *Idem.*

dam in æde Jovis Metellina, ejus videlicet in memoriam virginis, quæ pacta a Sabinis hostibus, quæ in sinistris manibus haberent, ut sibi darent, intromiserit eos cum Rege Tatio, qui postea in pace facienda caverit a Romulo, ut ea Sabinis semper pateret.

Tarquitias¹² scalas, quas Rex Tarquinius Superbus fecerit, abominandi ejus nominis gratia ita appellatas¹³ esse, ait vulgo existimari Verrius.

Tartarino^u cum dixit Ennius, horrendo, et terribili Verrius vult accipi, a Tartaro, qui locus apud inferos.¹³

Tartarino, horrendo, et terribili. [PAUL.

Tatium occisum ait Lavinii^x ab amicis eorum legatorum quos interfecerant Tatiani¹⁴ latrones, sed sepultum in Aventino laureto:^y quod ad significationem ver-

//////////

12 Al. *Tarquinias*. Vet. lib. *dictas*.—13 Hæc quidem esse Festi notat Scal. sed non ex vet. lib. desumpta.—14 Vet. lib. *Titini*.

NOTÆ

^u *Tartarino*] Ennius, ut arbitror, scripsit, corpore *Tartarino* prognata *Paluda virago*. Vidend. Varro lib. vi. de Ling. Lat. et Probus eclog. vi. *Ant. Aug.*

Tartarino] Versum Ennii refert Varro lib. vi. de L. L. 'Corpore *Tartarino* prognata paluda virago. *Tartarino* a *Tartaro* dictum. Plato in quarto de fluminibus, apud Inferos quæ sint, in his unum *Tartarum* appellat. Quare *Tartari* origo Græca. *Paluda* a paludamentis. Sunt hæc insignia et ornamenta militaria.' Ubi Scaliger, *Purns putus*, inquit, *Hel-lenismus*. *Ταρτάρου ἐκγεγαυῖα μελάμπεπλος ἀντιάειρα*. Plenius citatur apud Probum: 'Corpora *Tartarino* prognata paluda virago; Cui par imber, et ignis spiritus, et gravi' terra.' *Ignis spiritus*, *πυρὸς μένος*: et *gravis terra*, *στυφελὴ χθών*. Est, ni fallor, illa quam alloquitur Juno apud Maronem. 'Hunc mihi da proprium, virgo sata

nocte, laborem.' *Dac.*

^x *Tatium occisum ait Lavinii*] In Schedis, *Lanuvii*. Sed omnino legendum *Lavinii*. Historiam narrat Livius l. i. sect. 11. 'Post aliquot annos propinqui regis Tatii legatos *Laurentium* pulsant. Cumque *Laurentes* jure gentium agerent, apud *Tatium* gratia suorum et preces plus poterant: igitur illorum pœnam in se vertit. Nam *Lavinii*, cum ad solenne sacrificium eo venisset, concursu facto interficitur.' Ubi propinquos regis vocat Livius, quos *Latrones Festus*. *Idem*.

^y *Sed sepultum in Aventino laureto*] Varro lib. iv. de L. L. 'Inde lauretum ab eo quod ibi sepultus est *T. Tati* rex, qui a *Laurentibus* interceptus est. Ab sylvâ *laurea*, quod ea ibi excisa, et ædificatus vicus, ut inter sacram viam et macellum editum.' *Idem*.

borum non magis pertinet, quam multa alia^z præterita, deinceps quæ referantur.

Tauras^a vaccas steriles dici existimabant hac de [PAUL. causa, quod non magis, quam tauri, pariant.

Tauras^b vaccas steriles appellabant, ait Verrius, quæ [FEST. non magis pariant¹⁵ quam tauri: sed vero similis sit ex Græco dictas, quia Græci vaccas ταύρας appellunt.

Tauri Verbenæque^c in commentario sacrorum sig- [PAUL. nificat ficta farinacea.

Taurii appellabantur ludi in honorem Deorum inferorum facti. Instituti autem videntur hac causa. Regnante Superbo Tarquinio, cum magna incidisset pestilentia in mulieres gravidas, quæ fuerat facta ex carne divendita¹⁶ populo taurorum, ob hoc Diis inferis instituti ludi, et Taurii vocati sunt.

Taurii^d ludi instituti Diis inferis ex hac causa viden- [FEST.

//////////

15 Ed. Scal. rapiant.—16 Ead. ed. diu vendita.

NOTÆ

^z Quam multa alia] Optime in Schedis: Quam multa alia et præterita jam et deinceps quæ referuntur. Deinceps, id est, in volumine verborum priscorum cum exemplis. Vide 'profanum' et 'præfationem.' Idem.

^a Tauras] Paulus originem ex Græco omisit, quæ verisimilior visa est Festo. Ant. Aug.

^b Tauras] Ex Verrii sententia Glossarium: 'Taura, βοὺς στέρπα.' Et Varro lib. II. de R. R. cap. 5. 'Quæ sterilis est vacca taura appellatur.' Dac.

^c Tauri verbenæque] Liba farinacea in commentario sacrorum forsitan ob magnitudinem sic dicta, et quod verbenis coronata. Sane Veteres omnia prægrandia Tauros vocabant. Stephanus in ταῦρος: Ταύρους οἱ παλαιοὶ πάντα ὅσα μέγιστα καὶ βίαια ἐπωνόμαζον. Id est, 'Tauros antiqui quæcumque grandia et violenta vocabant.' Immo potius puto Festum dicere Tauros

verbenasque in commentario sacrorum significasse ficta farinacea, ex eo more scilicet quo simulata pro veris accipiebant. Igitur ficta farinacea tauri verbenæque dicta, quod pro tauris et verbenis adhiberentur. Quomodo legimus Cyzicenos Proserpinæ quotannis bovem nigram immolantes, cum obsidione premerentur, nec bovem haberent, ex frumento hostiam finxisse. Vide 'Cervaria.' Idem.

^d Taurii] Maxima pars verborum Festi ex epitome Pauli recte intelligitur. Cetera, quæ ex Varrone referuntur, mihi valde obscura sunt: affinia autem sunt verbo Talipedare, de quo supra. Ant. Aug.

Taurii] Taurii ludi in circo Flaminio fiebant, qui instituti Diis inferis ex hac causa sunt. Tarquinio regnante, cum gravis pestilentia in mulieres gravidas incidisset, fœtus infecti sunt ex carnis putore taurorum immolatorum. Ob id Taurii ludi et appellati sunt, et fiunt in

*tur. Tarquinio regnante cum magna incidisset pestilentia in mulieres gravidas earum fetus infecti sunt ex carne di-
vendita populo taurorum immolatorum: ob hoc ludi Taurii
appellati sunt, et fiunt in circo flaminio, ne intra muros
evocentur Dii inferi. Sed Taurios ludos Varro ait vocari,
quod eis ludis discipulus pendens a doctore in crudo corio
Tauri solitus sit impelli, atque usque eo inibi cogi docere,
quoad consisteret, et sola virtute talorum constaret pedum
firmitas.*

Taurium æs dicunt, quod in ludos tauricos¹⁷ consumitur.

Taurorum specie^e simulacra fluminum, id est, cum corni-
bus; quod sunt atrociora, ut tauri.

*****

17 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *taurios*.

NOTÆ

*circo Flaminio, ne intra muros evocen-
tur Di manes: contra, eos ludos Varro
ait vocari, quod discipulus pendens a
doctore iner . . . solitus sit impelli, atque
usque eo cogi docere, quoad consisteret,
et virtute talorum constaret pedum fir-
mitas.* Quod ludi Taurii in Circo
Flaminio fierent, qui fuit extra por-
tam Carmentalem, testis est Varro
iv. de Latino sermone: reliqua, quæ
ex opinione Varronis afferuntur, quin
ita scripserit Festus, negari non po-
test. Apud nullum autem veterem
scriptorem id temere invenias. Ap-
paret tamen Varronem, ludos Taurios
ab eo dictos, sensisse, quod in corio
tauri etiam id genus ludi fieret a lu-
dimagistris eo die, quo ludi Circen-
ses, qui dicti sunt Taurii, in circo
Flaminio fierent, aut quod scntica
tauria discipulus impelleretur: idque
explendum fuisse in ea lacuna, in qua
cansa nominis desiderari videtur.
Scriptura Festi manifesta est: ratio
nobis incomperta. Fortasse pro *in*
er . . . supplendum, in crudo corio.
Jos. Scal.

sterilis autem est taurea appellatur,
unde ludi Taurei dicti, qui ex libris
fatalibus a rege Tarquinio superbo
instituti sunt, propterea quod omnis
partus mulierum male cedebat. Alii
ludos Tanreos a Sabinis propter pes-
tilentiam institutos dicunt, ut lues
publica in has hostias verteretur.
Quod ludi Taurii in Circo Flaminio
fierent, qui fuit extra portam Car-
mentalem, testis Varro lib. iv. de L.
L. 'Item simili de causa circus Fla-
minius dicitur qui ædificatus est cir-
cum Flaminium campum; et quod
ibi quoque ludis Tauricis circum me-
tas currunt.' Viri docti aiunt hos
ludos Taurios Circenses etiam dictos,
quod nemo probaverit. Reliqua, quæ
ex opinione Varronis afferuntur,
apud nullum alium auctorem inve-
nias. Et diversi sunt hi ludi a supe-
rioribus. Taurii autem dicti quod a
ludi magistro discipulus in crudo bo-
vis corio impelleretur donec virtute
talorum consisteret. Sed pro *docere*,
doceri legendum existimo. In eo co-
rio usque eo doceri cogeatur quoad
consisteret, &c. *Duc.*

Taurii] Servius II. Æneid. 'Quæ
Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

Taxat ^f verbum ponitur in iis, quæ finiuntur, quoad tangi liceat, in litibus quoque arbitrove ¹⁸ cum proscribitur quoad ei jussit ¹⁹ statuendi. *Taxatio* dicitur, quæ fit certæ summæ: ^g a tangendo autem dici, etiam scenici testimonio sunt, qui taxatores dicuntur, ^h quod alter alterum maledictis tangit:

18 Id. ibid. *arbitrove*.—19 *Jus sit*, emend. Scal. *Dac.* et sic etiam legendum putat Gifan. *Ind.* in *Lucret.* v. *jussa*.

NOTÆ

^e *Taurorum specie*] Vide *Ælianum* in varia historia lib. 11. cap. 33. causam varie tradit *Strabo* lib. x. οἱ δὲ εἰκάζοντες ἐξ αὐτῶν τὰ ληθές, ταύρω μὲν εἰκότα λέγεσθαι τὸν Ἀχελῶν φασι, καθάπερ καὶ τοὺς ἄλλους ποταμούς, ἀπὸ τῶν ἤχων, καὶ τῶν κατὰ τὰ ῥέεθρα καμπῶν, ὡς καλοῦσι κέρατα. Id est, 'qui autem e fabulis vera colligunt, Tauro similem forma Acheloum aiunt, ut et alios fluvios, ob strepitus et flexus alveorum qui cornua dicuntur.' *Probus* ad *illud* iv. *Georg.* 'Et gemina anratus taurino cornua vultu.' Et ideo, inquit, 'taurino vultu, quod ejus sonus ut tauri mugitus, et ripæ flexuosæ sunt ut cornu.' *Vetus Horatii* interpretes ad *Od.* 14. lib. iv. 'omnium famosorum fluminum vultus cum cornibus finguntur propter impetus et mugitus aquarum.' Vide *Zetzem* in *Hesiod.* ἀσπίδα. Et alios passim. Addi potest forsan, quia poëtae vocant κέρατα omnia flumina, quod sint veluti Oceani cornua. *Apollo-nius* de *Istro*: Ἔστι δέ τις ποταμὸς ὑπατον κέρας ὠκεανοῖο. 'Est autem quidam fluvius ultimum cornu Oceani.' *Idem*.

^f *Taxat*] Alienissima sunt quæ hic *Festus* tradit; neque enim hic *taxo* a *tango*, sed a Græco τάσσω, quod a Græcis scriptoribus usurpatur eadem notione qua *taxo* ab Latinis. *Aristoteles* lib. 11. *Æconomicon*, ca-

pite secundo, 'Hippias,' inquit, 'Atheniensis, nummum apud Athenienses legitimum usu interdixit, et cum ejus pretium taxasset, ad se referri jussit.' In Græco τάξας δὲ τιμὴν. *L'ayant taxé à un certain prix.* *Idem*.

^g *Taxatio dicitur, quæ fit certæ summæ*] *Idem Justinianus* qui *Novell.* 63. et 82. *Taxationem* definit ῥητὴν ποσότητα ὀριζομένην παρὰ τοῦ δικάζοντος. 'Certam quantitatem a judice præfinitam, taxatam.' Inde *Glossarium*: 'Taxatio, ποσότης.' *Idem*.

^h *Qui taxatores dicuntur*] Hic etiam frustra est *Festus* qui *taxatores* scenicos dictos putat, quasi inter se maledicos. *Taxatores*, verbo posterioris sæculi ac parum Latino, iidem fuere qui *designatores* a comædo ac tragædo destinati, et adhibiti ad tribuendas personas actorum cuilibet, pro magistri arbitrio: et eo quidem delectu, ut interdum nobiliores partes agendas committerent, non eximiis actoribus, quod dignitate aut corporis, aut de re quapiam excellenter, præ principibus actoribus: quibus libentissimis fierent hæc omnia. Quam enim concorditer agerent inter se, indicat *Tullius* prima in *Verrem* his verbis: 'Ut in actoribus fieri videmus, sæpe illum qui est secundarum aut tertiarum partium, cum possit aliquanto clarius dicere, quam ipse primarum, multum se summitte-

Taxat, et taxatio a verbo tango dicuntur: unde et [PAUL. taxatores a scenicis dicuntur, quia alterutrum maledictis tangunt.

TEGILLUMⁱ cucullianculum^{2o} ex scirpo factum. Plautus: Tegillum mihi aret, id si vis, dabo.

Tela^k proprie dici videntur ea, quæ missilia sunt: [FEST. ex Græco videlicet eorum nomine, quia illi τηλόθεν missa dicunt, quæ nos eminus: sicut arma ea, quæ ab humeris dependentia retinentur manibus, quandoquidem non minus in nobis eam partem corporis armum vocari, existimandum est.¹

Temerare,^m violare sacra, et contaminare, dictum [PAUL. videlicet a temeritate.

Temetum, vinum: unde temulentus, et temulentia.

Temetum,ⁿ vinum. Plautus in Aulularia: Qui? [FEST.

20 Vet. lib. cuculli vinculum.—I Vet. lib. est quam arma.

NOTÆ

re, ut ille princeps quam maxime excellat.' Non igitur male dicunt Scenici Scenicis cum eos *taxant*: sed eos ad scenæ munera dignius obeunda opportune ac scienter designant et ordinant. Paulus, qui hæc non intellegebat, lectionem mutavit. *Idem*.

ⁱ *Tegillum*] Plant. in Ruden. 'Tegillum eho illud mihi non arescit, id, si vis, dabo. Eodem amictus, tectus eodem esse soleo, si pluit.' *Ant. Aug.*

Tegillum] Varro apud Nonium, 'juggens et volitans miluus ob aquam e nubibus tortam indicat fore ut tegillum pastor sibi sumat.' A *tectum*, *tegulum*, *tegillum*. Genus vestis a tergo pendens, qua caput pluviae ac tempestatis causa tegebatur. Quæ et *cuculus*, *cucullio*, *cucullianculus*: male in Ms. *Cuculli vinculum*. Locus Plauti est ex Rudente act. II. sc. 7. 'Tegillum eccillud mihi unum arescit, id si vis dabo.' Sed potius *tegillum* est a *tegetibus*, quod e scirpo,

palustri herba fieret, ut *tegetes*. Græcis ψαθοι φλόιναι, 'tegetes scirpeæ.' Scirpus est φλοῦς. *Dac.*

^k *Tela*] Vide 'arma.' *Ant. Aug.*

Tela] Servius ad illud VII. Æneid. 'Desuper Alcides telis premit.' 'Omne,' inquit, 'quod jaci potest, telum vocatur, dictum ἀπὸ τοῦ τηλόθεν.' Alii *telum* ab antiquo verbo *telo*, a quo *protelo*, expello, ejicio. De armis et telis vide 'arma.' *Dac.*

¹ *Existimandum est*] Schedæ: *Existimandum est quam . . . .* forsan: *quam in equis*. Ait eam partem corporis unde dependent arma non minus in nobis *armum* vocari, quam in equis. *Idem*.

^m *Temerare*] Violare sacra, sed et ad alia translatus; nam et fœdare, inquinare, corrumpere, &c. *Temerare lectum*, virginem, fluvios veneno, &c. *Idem*.

ⁿ *Temetum*] *Sequimini præ. Mi nate sequere, temeti timor*: male citatur ab

quia temeti nihil allatum. Pomponius in decima: Non multi temeti, sed plurimi. Nonius in duobus dossenis:° Sequimini præminate, sequere temeti timor. Idem in Funere: Agite, exite, temulentiamque² tollite: et in Surdo: Filias habeo temulentas, sed eccas video incedere. Afranius in Consobrinis: Pol magis istius temulentæ futilis.

Tempesta,^p tempestiva. [PAUL.

Tempestatem^q pro tempore frequenter dixerunt antiqui.

Templum^r significat, et ædificium Deo sacratum, et tignum, quod in ædificio transversum ponitur.

Tenitæ^{3s} credebantur esse sortium Deæ, dictæ quod tenendi haberent potestatem.

Tensa⁴ vehiculum argenteum, quo exuviæ Deorum ludis Circensibus in circum ad pulvinar vehebantur.

Tensam^t ait vocari Sennius⁵ Capito vehiculum, quo [FEST.

//////////

2 Vet. lib. *exigite temulentum*.—3 Id. *Teniræ*.—4 Id. *Thensa*.—5 *Tensam ait vocari Sennius*, &c. Hæc quidem esse Festi notat Scaliger, sed non ex vet. libb. desumpta.

NOTÆ

eo, qui duos Dossenos, quæ est Atellana Novii, ineptissime pro Fabio Dosseno Comico accepit, cuius meminit Horatius. *Jos. Scal.*

Temetum] Ex articulo et nomine τὸ μέθυ, *temetum*. Locus Plauti est act. II. sc. 6. *Dac.*

° *Nonius in duobus dossenis*] Atellanam scripsit Nonius, cui nomen duo Dosseni. Sed hi Dossenii diversi sunt a Fabio Dossenno Comico, cuius meminit Horatius Ep. 1. lib. II. 'Quantus sis Dossenno edacibus in parasitis, Quam non astricto percurrat pulpita socco.' Verba Nonii sic emendat Scaliger: *Sequimini præminare sequere, temeti timor*. Ego vero: *Sequimini, i præ minare, sequere temeti timor*. Facete parasitum et heluonem, temeti timorem vocat. *Idem*.

^p *Tempesta*] *Nocte intempesta*. Vide 'intempesta.' *Idem*.

^q *Tempestatem*] Vide 'intempesta.' *Idem*.

^r *Templum*] De templo multa Varro lib. VI. de Ling. Lat. *Ant. Aug.*

Templum] Vide 'contemplari.' Pro tigno usus Vitruvius lib. VII. cap. 7. 'Supraque id fastigium column cantherii, templa ita sunt collocanda, ut stillicidium tecti absoluti tertiaro respondeat.' *Dac.*

^s *Tenitæ*] *Tenitæ*, sive *Teniræ*, a *tenendo*, dictæ sortium Deæ. Sed fere ignotæ, ita ut perpanci essent apud Veteres, si erant aliqui, qui earum aris honorem imponerent. *Idem*.

^t *Tensam*] Ascon. ad III. Verr. 'Thensæ sacra sunt vehicula pompa ordinum et hostiarum. Thensas alii

exuviæ Deorum ludicris Circensibus in circum ad pulvinar vehuntur: fuit et ex ebore; ut apud Titinium in Barbato; et ex argento.

Tentipellium, genus calciamenti ferratum, quo [PAUL. pelles extenduntur.

Tentipellium⁶ Artorius⁶ putat esse calciamentum [FEST. ferratum, quo pelles extenduntur: idem Afranium dixisse in Promo:⁷ Pro manibus credo habere ego illos tentipellium. Titinium ait Verrius existimare, id medicamentum esse, quo rugæ extenduntur, cum dicat: Tentipellium Inducis,⁸ rugæ in ore extenduntur: cum ille *τροπικῶς* dixerit.

Tenus^{*} significat finem: ut cum dicimus, hactenus. [PAUL.

6 *Tentipellium Artorius putat, &c.* Idem et de his quoque notat Scal.—7 Vet. lib. *Primo*.—8 Id. *Inducitur*.

NOTÆ

a divinitate dici putabant, alii quod ante ipsas lora tendantur, quæ gaudent manu tenere et tangere qui eas deducunt.' Sed *tensæ* scribendum: sic dictæ autem quia statuæ Deorum, quæ *tensis* ferebantur, velarentur circumquaque linteis ad cubiculi seu delubri speciem *tensis*. Vide Onnphrium Panvinum lib. 11. de Ludis Circensibus cap. 11. Bullingerum lib. de Circo, cap. 38. *Idem*.

⁶ *Tentipellium*] Fallitur Festus in quo Verrium reprehendit quod tentipellium in Afranio interpretetur id, quod Græci *τεράνωπρον* dicunt: cum res aliter esse non possit. Et Glossarium: '*Tentipellium, φάρμακον πρὸς ῥυτίδας.*' Jos. Scal.

Tentipellium] A *tendenda pelle*. Sed pellem bubulam, hoc est, calceum, cum Artorio Festus intelligit, quare Calceamentum Ferratum interpretantur: sed sine exemplo: nam apud Afranium *Tentipellium* longe aliud est, ut mox dicetur. Optime igitur Verrius et Titinnius, qui pro medica-

mento quo rugæ extenduntur accipiunt. Favent Glossæ: '*Tentipellium, φάρμακον πρὸς ῥυτίδας.*' '*Pharmacum adversus rugas.*' Et locus Titinii: *Tentipellium Inducis, rugæ in ore extenduntur tuæ*. Et ita accipi debet supra apud Afranium, qui urbane dicit quosdam pro manibus habere tentipellium, quomodo nos hodieque dicimus mulieres quæ succo splendente ornant genas, pro vultu habere tectorium, *que leur visage n'est que fard*. Subit etiam Afranium conice et novo significato *tentipellium* dixisse pro pelle extensa, ut innueret eos non manus habere, sed ossa tantum pelle amicta. Porro medicamina illa, quibus facies extendebatur, Græci *τεράνωπτρα* et *τετανώματα* dixerunt. Inter ea fuit panis caldus et madidus. Juvenalis: '*Interea fæda aspectu, ridendaque multo Panetumet facies.*' Ubi vetus interpres: '*Medicamen ad tendendam faciem, vel cutem inagis.*' Dac.

^{*} *Tenus*] Gloss. '*Tennis, πέρας, μέ-*

Terentum locus in campo Martio dictus, quod eo loco ara Ditis patris in terra occultaretur.

Terentum^y in campo Martio locum *Verrius ait ab* [FEST. eo dicendum fuisse, quod Terra ibi per ludos sæcularis Ditis patris ita leviter teratur ab equis quadrigariis, ut eorum levis mobilitas æquiparet motus rapidos velocis lunæ, quod quam aniliter relatum sit, cuius manifestum est.

Teres, rotundus in longitudine. [PAUL.

Teres in longitudine rotundatum: quales asseres [FEST. natura ministrat.⁹

Teretinatibus,^z qui a flumine Terede dicti existimantur, et syllaba ejus tertia mutata, et pro Terede Teram scribi debuisse.¹⁰

Termentum^a pro eo, quod nunc dicitur detrimentum, utitur Plautus in Bacchidibus.

////////

9 Hæc quidem esse Festi notat Scaliger, sed non ex vett. libb. desumta. —10 Legit Dac. *Et pro Tereti, Teredi scribi debuisse.*

NOTÆ

χρη.' 'Tenus, finis, usque.' Estque *Tenus* a τέλος, finis. *Idem.*

^y *Terentum*] Vide 'Sæculares' et 'Pascuales.' Auson. in Ternario: 'Trina Terentino celebrata trinoctia ludo.' Quæ de equis quadrigariis hic dicuntur, aliena sunt a ludis sæcularibus; et fortasse ideo acerbe reprehensa a Festo: ita enim ait adversus Verrium, ut opinor: quod quam aniliter relatum sit, cuius manifestum est. *Ant. Aug.*

Terentum] *Infra: Terentum in campo Martio locum ait per d dicendum fuisse, quod terendus sit sæcularibus Ditis patris ludis: et teratur ab equis quadrigariis, quorum agilitas æquiparet motus ipsos Lunæ, quod quam aniliter relatum sit, cuius manifestum est. Et hæc fuit scriptura Festi: et jure Festus anilem Verrii rationem explodit. Jos. Scal.*

Terentum] Jure Festus Verrii rationem explodit. *Terentum* enim dictum in campo Martio a Tarento propter Iapygium promontorium sito. Zozim. ταύτην γὰρ εἶχεν ὁ τόπος προσηγορίαν τῇ κατὰ τὴν ἄκραν Ἰαπυγίαν ὁμώνυμος ὃν Τάραντι. 'Id ei loco nomen fuit, Tarento propter Iapygium promontorium sito cognomini.' *Dac.*

^z *Teretinatibus*] Non leviter sædatus hic locus. Lego: *Et pro Tereti, Teredi scribi debuisse.* A Terede, inquit, Fluvio *Teredinates*, non *Teretinales*, dici debuere. Sed de Terede fluvio nihil mihi compertum. *Idem.*

^a *Termentum*] A *tero*, *terimen*, *termen*, ut a 'moveo,' 'movimen,' 'momen,' &c. Versus Plauti est act. iv. sc. 9. 'Non Pelides termento fuit, prænt ego herum expugnabo menm.' Ubi Salmasius: 'Vereor,' inquit, 'ne male olim lectum sit *termento* pro

Termentum apud Plautum detrimentum. [PAUL.

Termes^b ramus direptus¹¹ ex arbore, nec foliis repletus, nec nimis¹² glaber.

Termino^c sacrificabant,¹³ quod in ejus tutela fines agrorum esse putabant: denique Numa Pompilius statuit eum, qui terminum exarasset, et ipsum, et boves sacros esse.

Terminus, quo loco colebatur,^d super eum foramen patebat in tecto, quod nefas esse putarent terminum intra tectum consistere.

Termonem Ennius terminum dixit.

Termonem^e Ennius Græca consuetudine dixit, [FEST. quem nos nunc terminum, hoc modo: Ingenti vadit cursu, qua redditus terminus est: et idem: Hortatore bono prius, quam jam finibus terminus est.

Tersum diem^f pro sereno dictum ab antiquis; nec se habere rei auctorem ait.

11 Mss. *desectus*.—12 Vet. lib. *minus*.—13 Vet. lib. *sacra faciebant*, vel *fiabant*.

NOTÆ

tormento. Per tormentum intelligit arietem quo expugnantur urbes. Pro tormento igitur fuit Achilles Pergamo, quo mœnia ejus quatiebant. *Id.*

^b *Termes*] Ramus *direptus*, vel ut in Mss. *desectus*, ex arbore, neque foliis repletus neque iis destitutus. '*Termes olivæ*' Horat. Epod. xvi. '*Geminat, et nunquam fallentis termes olivæ.*' Ubi vetus interpres: '*Termites dicuntur caules, thyrsi, seu rami olearum.*' Unde Glossarium: '*Termes dicitur proprie canlis olearum arborum.*' Sed *Terminus* de cuiuslibet arboris ramo dictum est. Est autem a Græco *τέρμης*, quod in divisione agrorum, antequam metæ ponerentur, ramos arborum figerent. *Idem.*

^c *Termino*] QVEI. TERMINOM. EXARASSIT. IPSVS. ET. BOVEIS. SACREI SVNTQ. *Jos. Scal.*

Termino] Terminorum Deo, qui sub figura termini, hoc est, rudis ac informis lapidis vel stipitis, colebatur. Ovid. Fast. lib. 11. '*Termine, sive lapis, sive es defossus in agro Stipes, ab antiquis tu quoque numen habes.*' De modo huic sacrificandi, deque ejus sacris, quæ Terminalia dicta, ibidem Ovid. *Dac.*

^d *Terminus, quo loco colebatur*] Ovid. 11. Fast. '*Nunc quoque, se supra nequid nisi sidera cernat, Exiguum templi tecta foramen habent.*' Servius lib. 1x. *Æn.* 448. '*Unde in Capitolio superna pars tecti patet, quæ lapidem ipsum Termini spectat: nam Termino non nisi sub divo sacrificabatur.*' *Idem.*

^e *Termonem*] A Græco *τέρμων*, *Termon*, ut ab obliquo *τέρμωνος*, terminus. *Idem.*

^f *Tersum diem*] Id est, siccum. *Ter-*

Tersum diem, serenum.

[PAUL.

Tertium, quartum differre^g ait a tertio, quarto, quinto: quod, quid factum sit, significat. [FEST.

Tesca¹⁴ loca augurio designata. Cicero aspera [PAUL. ait esse, et difficilia.

Tesca^h Verrius ait loca augurio designata, quo ter- [FEST.

////////

14 Vet. lib. *Tesqua*.

NOTÆ

gere enim est siccare, ab Æolico *τέρω*, pro *τέλω*, *ξηρᾶν*, sicco. *Idem*.

^g *Tertium quartum differre*] Hic certe locus corruptus est: et ea corruptio latet in voce *quintus*, quæ hic locum habere non potest. Suspicio scriptum fuisse per abbreviationem *qm tpus* pro *quom tempus*. Et verum est. Lege modo, *Tertium quartum differre ait a tertio, quarto, quom tempus, quo quid factum sit, significat*. Ait *Tertium* differre a *tercio*, quod *tertium* significet tempus. Idque egregie illustrant verba ista M. Varronis ex libro disciplinarum v. 'Aliud est quarto prætorem fieri, et quartum: quod quarto locum adsignificat, ac tres ante factos: quartum tempus adsignificat, et ter ante factum. Igitur Ennius recte conscripsit: Quintus pater quartum fit consul. Et Pompeius timide, quod in theatro ne scriberet consul tertium aut tertio, extremas literas non conscripsit.' Vide Gellium lib. i. cap. i. *Idem*.

^h *Tesca*] Varro lib. vi. de Ling. Lat. 'Loca quædam agrestia, quod alienj Dei sunt, dicuntur tesca: nam apud Attium in Philocteta: Lemnia, quis tu es mortalis, qui in deserta et tesca te apportas loca?' et postea: 'Quare heic qui tesca dixit non erravit: neque ideo quod sancta, sed quod ibi mysteria fiunt, ac tuentur, tuesca dicta, post tesca:' et postea: 'Quare a tuendo et templa, et tesca

dicta.' Ex his magnam partem verborum Festi intelliges. *Ant. Aug.*

Tesca] Tesca dicunt loca augurio designata: quo termino finitur terra augurii. Opilius Aurelius loca consecrata Deo alicui, non ut templum sit, sed sancta loca, undique septa, ut aiunt Pontificii libri, in quibus scriptum est: *LOCVMQ. SEDEMQ. TESCVMQ. ALIQVOL. DEO. DEDICAVERIT VTEI. DEOS. ACCIPIAT. VOLENS. PROPITIUSQ.* Hostius belli Istrici lib. . . 'Per gentis alte ætherias, ac tesqua volabis Templa antiqua Denm.' Quidam explicavere aspera, difficilia aditu. Attius, 'Loca aspera, saxa tesca tuor:' et in Philocteta, 'Quis tu es mortalis, qui in Lemni tesca te adportas loca?' Glossarium: 'Tesqua,' sive, 'Tesca, *κατάκρημνοι, καὶ ῥάχεις, καὶ ἔρμιοι τόποι*.' Verba Tesquorum, seu templorum dedicandorum ex veteri formula traduntur a Varrone: *TEMPLA. TESCAQ. INCITA SVNTQ. QVAAD. EGO. CASTE. LINGVA NVNCVPAVERO. OLLA. VETER. ARBOR QVISQVIS. EST. QVAM. ME. SENTIO DIXISSE. TEMPLVM. TESCVMQ. ESTO IN. SINISTERV. OLLA. VETER. ARBOR QVIDQVID. EST. QVOD. ME. SENTIO DIXISSE. TEMPLVM. TESCVMQ. ESTO IN. DEXTERVM. INTER. EA. CONRECTIONE. CONSPITIONE. CORTVMIONE VTEIQ. RECTISSYME. SENSI.* *Jos. Scal.*

Tesca] Ait ex Verrio et Opilio Aurelio Tesca esse templa, hoc est, spa-

mino finis in terra auguri. *Opilius Aurelius* loca consecrata ad *augurandum* scripsit, sed sancta loca undique *septa* docent Pontificis libri, in quibus *scriptum est templumque*, sedemque, tescumque, *sive Deo sive Deæ* dedicaverit, ubi eos accipias volentes, propitiosque. Hostius belli *Histrici lib. 1.*¹⁵ pergentis alte ætherias, atque *avia tesca per quæ* violabis templa antiqua *Deum*. Cicero vero

15 Ed. Scal. 'lib. 3.'

NOTÆ

tia Augurio designata intra terminos ubi finis sit auguri. Deinde ex Pontificalibus libris Tesca dici loca sancta quæ undique septa sunt, hoc est, templa sive Dei sive Deæ. Tandem ex Cicerone et Accio Tesca esse loca aspera et difficilia aditu. De templo auguris Varro lib. vi. de L. L. 'Templa Tescaque incita sunt; quoad ego caste lingua nuncupavero,' &c. De templo sive Dei sive Deæ, idem Varro ibidem, sed contra Pontificios libros negat tesca, quod templa sint, ideo esse etiam sancta; ejus verba sunt: 'Quod addit, templa ut sunt dextra, aut sancta esse qui glossas scripserunt, id est falsum. Nam Curia Hostilia templum est, et sanctum non est; sed hoc ut putarent ædem sacram esse templum et sanctum esse; quod in urbe Roma pleræque ædes sacræ sunt templa, eadem sancta, et quod loca quædam agrestia, quod alicujus Dei sunt, dicuntur tesca. Nam apud Actium in Philocteta, Lemnia, Quis tu es mortalis qui in deserta et tesca te adportes loca? loca enim quæ sunt designat cum dicit Præstolare' (optime Fulvius Ursinus *Ephæsti lares*) 'et celsa Cabirum delubra tenes, Mysteriorumque pristina castis concepta saceris.' Et paulo post: 'Quare hic qui Tesca dixit, non erravit. Neque ideo quod sancta, sed quod ibi mysteria

fiunt ac tuentur, Tnesca dicta, post tesca.' Ubi, ut vides, Accii versum aliter Varro accipit quam Festus, ibi enim Tesca agrestia quidem et deserta loca interpretatur, sed quæ tamen Dei alicujus sint, et revera erant tesca illa loca undiquaque nemorosis collibus cincta, ubi Volcani fiebant mysteria, quæ, quia prærupta et aditu difficilia, inde quævis alia loca præcipitia et aspera Tesqua etiam dicta. Utramque significationem amplexatur Glossarium: 'Tesqua,' sive 'Tesca, κατὰ κρημνοὺς καὶ βράχεις καὶ ἔρμυλοι τόποι,' 'Tesca, præcipitia et munita et septa loca.' Supra in verbis Pontificalibus emendabis: *Templumque sedemque Tescumque sive Deo sive Deæ* dedicaveris, ibi eos accipias volentes propitiosque. Versus Hostii:

Per gentes alte æthereas atque avia tesca,

Perque volabis templa antiqua Deum.
At Scaliger:

perdiu gentes

Aliger Æthereas atque idem tesca volabis

Templa antiqua Deum.

Putabam ego vocem *templa* ad explanationem vocis *tesca* huc irrepsisse, adeoque legendum:

Per gentes alte Æthereas et celsa volabis

Tesca antiqua Deum.

Ubi *tesca* vocat spatia cœlestia, quæ

aspera, difficilia aditu *dixit, cum ait loca aspera saxa*
tesca tuor, Accius in Philocteta: Quis tu es mortalis qui
in deserta, et tesqua te adportas loca.

Testiculariⁱ est jumentis maribus foeminas, vel ma- [PAUL.
 res foeminis admovere: licet alii dicant testilari.

Tetini^k pro tenui.

Thaleæ¹⁶ nomen dictum, alii ab ætatis flore aiunt, [FEST.
 alii quod carmina semper florent.

Themini^m Deam putabant esse, quæ præciperet hominibus
 id petere, quod fas esset, eamque id esse existimabant,
 quod et fas est.

Thiasitas,ⁿ sodalitas.¹⁷ [PAUL.

Thomices Græco nomine appellantur canabi impoliti, et
 sparto leviter tortæ¹⁸ restes, ex quibus funes fiunt: pul-
 villi quoque quos in collo habent, ne a restibus lædan-
 tur, thomices vocantur.

Thomices^o Græco nomine appellantur canabi impoliti, [FEST.

16 Legendum monet Dac. *Thalia*, ut in vet. lib.—17 Vid. Not.—18 Vet.
 lib. *torto*.

NOTÆ

alii templa. Ennius 1. Annal. 'Unus
 erit quem tu tolles in cœrula cœli
 Templa.' Superiusque illud hemi-
 sphæriumⁱ intellige, quod templum
 tescumque dicitur quia undique, ut
 Nævii verbis utar, æthra cœrula sep-
 tum est: 'Hoc ubi æthra cœrula sep-
 tum stat hemisphærium.' Versus Ac-
 cii ex Varrone Scaliger: *Quis tu es*
mortalis qui in deserta Lemnia Et Tesca
te adportas loca? Tesca, a Græco δά-
 σκια, umbrosa. Dac.

ⁱ Testiculari] A Testiculis. Idem.

^k Tetini] Ab antiquo *teno* pro *teneo*
 præteritum *tetini* pro *tenui*: supra
 purissime *tetino*, pro purissime *tenu-*
ero. Idem.

¹ Thaleæ] Leg. *Thalia*, Θάλεια a θάλλω,
 vel quod ejus laus semper flo-
 reat, vel quod Plantas florescere fa-

ciat et germinare, unde eam etiam co-
 lebant rustici: ut est apud Plutar-
 chum: vel ut Fulgentius lib. 1. My-
 tholog. 'Quarta' (musa) 'θάλεια, id
 est, capacitas, velut si dicatur, τινεῖς
 θάλειαν, id est, ponens germina.' E-
 menda τινεῖσα θάλειαν. Idem.

^m Themini] Nam Græce θέμις, jus
 et fas. Hæc templum habuit ad Ce-
 phisum Bœotix fluvium. Idem.

ⁿ Thiasitas] Thiasus, Gr. θιασος pro-
 prie Bacchantium turba, hinc θιασώ-
 ται, χορευταί, qui una exercent choros.
 Et Thiasitas, tripudiantium, Bacchan-
 tium, convivarum, &c. sodalitas. Sed
 mihi in mentem venerat scripsisse
 Festum Thiasotas, sodales. Quod post-
 ea et Vossio in mentem venisse didi-
 ci. Etsi Thiasitas libri omnes. Idem.

^o Thomices] Verba Lucilii ita legi-

et sparto leviter tortæ restes, et quibus¹⁹ funes fiunt. Lucilius: Videmus vinctum Thomice cabina.²⁰ Opilius Aurelius ait mollem pulvillum, quem in collo habent, restis ne lædat, tomicem vocari.¹

Thræces^{2 p} gladiatores a similitudine palmularum³ [PAUL. Thraciarum.

Throcum^{4 q} genus sellæ habetur apud Plautum.

Thymbræus^r Apollo a monte Thymbræo dictus, qui est in agro Trojano.

Thymbræum Apollinem Virgilius a monte Thym- [FEST. bræo appellavit, qui est in agro Trojano.

19 Ed. Scal. *ex quibus*.—20 Vide Notas infra.—1 Ed. Scal. ‘*tomicem vocari*’ . . . . .—2 Malit *Dac. Threces*.—3 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *parmularum*. Vet. cod. *parvularum*.—4 Vet. cod. *Trachum*. Legendum monet *Dac. Thronum*, sive *Thocum*.

NOTÆ

to, *indimus eis tomices canabinus*. Reliqua sunt in Epitoma. Græcum esse ait, *θώμυγες* scilicet. Veteres dicebant *tumiculas* et *tumiclas*. Apuleius libro VIII. ‘Et ilico me tumicla sparteæ deligatum tradidit Philebo.’ Ita legendum, non, ut vulgo, *tumida sparteæ*: nam *tumex* potius, quam *tomex* dicebant. Plautus Mercatore: ‘Quia negotiosi eramus nos nostris negotiis, Armamentis complicandis, componendis tumicibus.’ Male hodie in Plauto, *componendis studuimus*. Sed de eo amplius in editione Plautina. Etiam tumicem pro vibice usurpabant. Glossarium: ‘Tumex, *σμάδιξ, αἰματώδης τύπος*.’ Sed tunc Latinum est, a *tumendo* scilicet. *Jos. Scal.*

Thomices] *Thomix* a Græco *θώμυγξ* quod Hesychius interpretatur *λεπτόν σχοινίον*, ‘minutum funem.’ Vitruv. lib. VII. cap. 3. ‘Tomice ex sparto Hispanico religuntur.’ Sed melius *Thomice* cum aspiratione. Locus Lucilii sic corrigendus est, *Vidimus vinctum thomice canabina*. Opilii Au-

relii sententiam secutus Perottus. Sed male *tomicum* vocat: ‘*tomicus*,’ inquit, ‘restis e canabo sive sparto leviter torta, sive pulvillus apponi solitus e conciso cannarum cannabi, ne restis lædatur.’ Illud etiam interest quod Perottus pulvillum intelligit funibus circumdatum ne frequenti collisione lædantur, Aurelius vero pulvillum quem in collo ponunt animalibus, ne reste lædatur. *Dac.*

^p *Thræces*] Malim *Threces*. Et ab armis dictos Threces gladiatores ait quia *parmæ*, Thracia arma. Gloss. ‘*Parma, Θρακικὸν ὅπλον*.’ Sed potius sic dicti, quia primi ex ea gente erant. *Idem*.

^q *Throcum*] Lege *Thronum*, ut habent quidam codd. *Thronus*, *θρόνος*, Sella. Sive potius *Thocum* cum Meursio, a Græco *θῶκος*. Suid. *θῶκος, θρόνος, καθέδρα*. *Idem*.

^r *Thymbræus*] Potius a Thymbra, urbe Troadis, Eustath. in Homer. Vide Hesych. in *θύμβρα*. Locus Virgilii, quem Festus intelligit, est e III.

Tiberis⁵ fluvius dictus a Tiberino Rege Albano- [PAUL.
rum, quod in eo cecidisset: vel Tiberis a Tiberi⁵ Rege
Tuscorum.

Tibicines[†] in ædificiis dici existimantur a similitudine tibiis
canentium, qui ut canentes sustineant, ita illi ædificia.⁶

Tifata^u iliceta, Romæ autem Tifata Curia. Tifata etiam
locus⁷ juxta Capuam.

Tigillum sororium.^{8 x}

Tignum^y non solum in ædificiis, quo utuntur, ap- [FEST.
pellatur, sed etiam in vineis, ut est in duodecim: tignum
junctum ædibus, vineæque, et concapu,⁹ ne solvito.

5 Vet. lib. *Tibris a Tibri*.—6 Vet. lib. *ædificiorum tecta*.—7 Vet. lib. *lacus*.—
8 Hoc et sequens caput esse quidem Festi notat Scal. sed non ex vet. lib.
desumptum.—9 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *capulo*. Vet. cod. *concapet*.
Vide infra.

NOTÆ

Æneid. 'Da propriam, Thymbræe,
domum, da mœnia fessis.' *Idem*.

⁵ *Tiberis*] Vide 'Albula.' *Idem*.

[†] *Tibicines*] Columellæ quibus tec-
ta fulciuntur. Juvenal. Sat. III, 'Nos
urbem colimus tenni tibicine fultam.'
Idem.

^u *Tifata*] Tifata sunt iliceta, ne-
mora, Curia Tifata, quæ domum Cu-
rii ornabant. Vide 'Curii fana' et
'Mancini fana.' De Tifata monte
urbi Capuæ imminente Livius lib.
VII. sect. 29. 'Tifata imminentes Ca-
puæ colles cum præsidio firmo occu-
passent, descendunt inde quadrato
agmine in planitiem, quæ Capuam
Tifataque interjacet.' *Idem*.

^x *Tigillum sororium*] Vide 'soro-
rium.' *Idem*.

^y *Tignum*] Lex. 12. TIGNOM. IVNC-
TOM. ÆDIBVS. VINEÆQUE. CONCAPES
NEL. SOLVITO. Primæ notæ Gram-
matici multa studiose in hujus loci
interpretationem contulerunt. Sed
omnes, quod libere dicam, pecca-
runt, priscae Latinitatis non dicam
ignorantia, sed oblivione. *Concapes*

rectum est, ex antiqua scriptura,
Concapet. *Tignum* recte Theophilus
πάν ξύλον ἐργάσιμον. Et tunc junctum
ædibus ædificiove dicitur: at *conca-
pes* vineæ tantum dicitur, quia ha-
beat caput suum cum capite vineæ
commissum. 'Caput vineæ' est ra-
dix ipsa, Virgilio, Columellæ. Sig-
nificat ergo depactum, ac defixum
terræ ad vineam sustinendam. *Con-
capes*, ut *Procapes*, de quo supra, a
quo capite multi descendunt: 'Pri-
micapes,' 'præcapes,' 'deincapes,'
'ancapes:'. Postea dictum, 'Primi-
cipes:'. 'Præcipes,' Plauto, et aliis:
'Deincipes' Apuleio: 'Ancipes'
Plauto et aliis. Hodie, 'Princeps,'
'præceps,' 'deinceps,' 'anceps.' Sic
formucapes supra, 'formicipes,' 'for-
cipes.' Quæ omnia erant ἰσοσύλλαβα,
quia retinebant formam suam: 'præ-
cipem,' 'ancipem,' 'deincipem.' At
περισσοσύλλαβα cum sunt, tum non
formam veterem, sed compositionem
sequuntur. Sunt enim a simplici *ca-
put*: 'præcipitem,' 'ancipitem.' Sic
'Terticapes,' 'quinticapes' dice-

Tinia,¹⁰² vasa vinaria.

[PAUL.

Tippula^a bestiolæ genus sex pedes habentis, sed tantæ levitatis, ut super aquam currens non desidat.¹¹ Plautus: Neque tippulæ levius pondus est, quam fides lenonia.

Titiensis^b tribus a prænominе Tatii Regis appellata videtur. Titia quoque curia ab eodem Rege est dicta.

//////////

10 Malit Scal. *Tinæ*.—11 Vet. lib. *decidat*.

NOTÆ

bant. In sacrariis Argeorum: CEROLIENSIS. QVARTICAPES. CIRCA. MINERVIOM. Item: OPIVS. MONS PREIMICAPES. LVCOM. ESQVILINOM LVCOM. FAGVTALEM. SINISTRA. SVB MOERV. EST. et cetera. Igitur et hic *concapes* eleganter eadem forma. Non longe ab hoc abludit verbum fictum a Seneca, *grandiscapiæ*. Epistola 88. ‘omnes autem,’ inquit, ‘istas arbores, quæ, ut ita dicam, *grandiscapiæ* sunt, ait aqua adjuvandas cisternina.’ Nam hic *Grandiscapiæ* arbores sunt, quæ grandi capite, hoc est, radice, ut jam diximus. Quæ lectio in vulgarib. Senecæ editionib. non extat; sed in abstrusis et reconditis: quas multas eruit doctiss. Nicolaus Faber ex vetustiss. exemplarib. Quod si quis non capit, quid ei cum 12. Tabulis, ac Romana antiquitate? Sane huic generi hominum ego hæc non scribo. Nequis vero miretur in vetere codice scriptum *concapet*, pro *concapes*, hoc est, *t* pro *s*: sciat sæpius ad hunc modum peccatum esse in eo libro: ut in ‘Topper,’ *viret* pro *vires*: et in aliis locis. *Jos. Scal.*

Tignum] Sed quicquid ille dicat, *grandiscapiæ* arbores apud Senecam non a grandi capite, sed a grandi scapo. *Dac.*

^a *Tinia*] Malo *Tinæ*. Vide primum Conjectanenm. *Jos. Scal.*

Tinia] Tinas vocat Varro de vita

Pop. R. lib. I. ‘Antiquissimi in conviviiis utres vini primo, postea tinas ponebant.’ *Dac.*

^a *Tippula*] Plant. in Persa: ‘Neque levius tippulæ,’ &c. *Ant. Aug.*

Tippula] Compiler Glossarum veterum usus est codice depravato. ‘Timulus, ἐφυδρῖς, ἐξάπουν ἐπινηχόμενον τῷ νότῳ.’ *Tippulam* enim intelligit. *Jos. Scal.*

Tippula] Glossarium: ‘*Tippula*, ἐφυδρῖς, ἐξάπουν ἐπανηχόμενον τῷ νότῳ,’ ‘Bestiola aquatica habens sex pedes aquæ superficiei innatans.’ Gaza perperam ἀσκαρίδας vertit *tippullas*. Siquidem *tippullæ* non sunt vermes, sed potius aliud insecti genus, quod semper in rivis et fontibus visitur, summa celeritate superficiem aquæ percurrens; quas vulgus Aquitanum et Accolæ Garumnæ *capras* vocant. Itaque dicta sunt παρὰ τὰ τίφη, τίφει enim τὰ ἔλη, paludes, lacus. Itaque Varro: ‘levis *Tippula* lymphῶν frigidus transit lacus.’ *Scaliger in conjectaneis ad Varronem*. Versus Plauti est e Persa act. II. sc. 2. ‘Neque tippulæ levius pondus est, quam fides lenonia.’ Sed qui sic emendandus: *Neque tippulæ levius pondus est quam fide lenoniæ*. Nam *fide* antiqui pro *fidei*. *Dac.*

^b *Titiensis*] Quæ et *Tatiensis* a Tito Tatío. *Idem*.

Titinnire, et titinnabunt ¹² Nævius dixit pro sonitu tintinabuli.

Titinnire ¹³ est apud Nævium hoc modo: Tantum [FEST. ubi ^d molle ¹⁴ crepitum faciebant, titinnabant ¹⁵ compedes: et apud Afranium: Ostiarii impedimenta ^e tinnire audio.

Titivillitium ^f nullius significationis est, ut apud Græcos

12 Vet. lib. *Tintinire et tintinabunt*.—13 Vet. lib. *Tintinire*. Vide Notas.—
14 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *mollem*.—15 Vet. lib. *tintinabant*.

NOTÆ

^c *Titinnire*] Afranii versus refertur a Nonio, ex Vopisco. ‘Titinnire janitoris impedimenta audio.’ *Ant. Aug.*

Titinnire] Veteres editiones *Tintinnare*, et ita Catullus in manu scripto: ‘Tintinant aures: gemina teguntur Lumina nocte:’ et Nævii versus, quem citat, non aliter habet: *Tantum ubi molle crepitum facient, tintinabunt compedes*. Dictum apparet ab eo, qui servis interminabatur vincula et compedes, si vel minimum strepitum edidissent. *Molle crepitum*, ἀρχαῖως mutatum genus. In Afranii versu ostiarii impedimenta quæ sint, aperiet Ovidius: ‘Janitor immitis dura religate catena.’ *Jos. Scal.*

Titinnire] Schedæ *Tintinnare*, vel *Tintinare*, ut apud Catullum ‘Tintinant aures.’ *Dac.*

^d *Tantum ubi*] Hunc versum Nævii sic Scaliger: *Tantum ubi molle crepitum facient, tintinabunt compedes*. Dictum apparet ab eo, qui servis interminabatur vincula et compedes, si vel minimum strepitum edidissent. *Molle crepitum*, pro *mollem*, mutato genere, ut solebant antiqui. Sed mihi commodum aliud in mentem venit, nempe: *Tantum ubi molarum crepitum faciebant, tintinabant compedes*. Et sane *molarum* in Schedis exaratum. Ait, cum tantillum strepitum edebant

molarum, servorum qui illas versabant, compedes tintinabant. Et *crepitum* vocat Nævius, quem *strepitum* Ennius. ‘Quo nunc me ducis? Ubi molarum strepitum audibis maximum.’ *Idem.*

^e *Ostiarii impedimenta*] Nonius in *Titinnire* hunc Afranii locum sic laudat: ‘Afranius Vopisco: Titinnire janitoris impedimenta audio.’ Sed Festum sequi malo: per ostiarii impedimenta Catenas intellige: Ovidius: ‘Janitor immitis dura religate catena.’ *Idem.*

^f *Titivillitium*] Græca verba ex Ammonio restituit Fulvius noster. Plaut. in Casina. Vide Fulgeu. Placiat. *Ant. Aug.*

Titivillitium] Inter ea censendum quæ Græci Critici vocant ἐπιφθεγματικά, Latini veteres *effutilia*. *Jos. Scal.*

Titivillitium] Vox nullius significationis, quales Græci vocant ἐπιφθεγματικά, Latini veteres *effutilia*. At Fulgentius Placiades ‘Titivillitium,’ inquit, ‘dici voluerunt fila putrida quæ de telis cadunt.’ Quare suspicor scripsisse Fulgentium *telivillitium* a *tela* et *villus*. At Turnebus lib. xvi. advers. cap. 3. *Textivillitium*, ut sit compositum ex *textu* et *vilitate*. Versus Plauti, quem Festus refert, est e Casin. act. II. sc. 5. Sed pro *empsi-*

βλίτυρι et σκινδαψός.[§] Plautus: non ego istud verbum empsitem titivillitio.

Tituli^h milites appellantur, quasi tutuli, quod patriam tue-
rentur: unde et Titi prænomen ortum est.

Todi genus avium parvarum. Plautus: Cum ex- [PAUL.
tortis talis, cum todillis crusculis.

Todiⁱ sunt aves parvæ, et todilli, quarum meminit [FEST.
Plautus in Syro, cum ait, cum extritis talis, cum todillis
crusculis.

Togatarum^k duplex est genus, prætextarum hominum fastigi,

NOTÆ

tem legitur emissim. Dac.

§ Ut apud Græcos βλίτυρι et σκινδα-
ψός] βλίτυρι est χορδῆς μίμημα, 'chor-
dæ imitatio,' adeoque pro ngis et
rebus nihili sumitur. Sed τοῦ σκιν-
δαψός non eadem est ratio, est enim
vel instrumentum musicum, vel plan-
tæ genus similis hederæ apud Nysam
in India, quare inter effutelia reponi
non potest. Sed legendum σκινδαλμὸς,
id est, assula, segmentum ex calamo
fisso. Schol. Aristophanis: σκινδαλ-
μὸς, τὰ τῶν καλῶν ξύσματα καὶ τὰ
λεπτότατα τῶν ξύλων, id est, 'Cala-
morum segmenta et lignorum minu-
tissima.' Et pro ngis apud Aristo-
phanem sumitur in Ranis. Idem.

^h Tituli] Quasi tutuli, a tutando.
Sed potius ut Jul. Scalig. lib. 1. de
Re Poët. cap. 9. a τίω. Vel ut Voss.
a τιτίω, quod per reduplicationem a
τίω. Hesych. τιτίει, τιμῇ. Idem.

ⁱ Todi] Mirum est et hic et supe-
rius Plantum in Sy.... citari, cum
alibi citet conjunctim cum illo versu:
'Diobolares schænicolæ, miraculæ:'
quem versum manifesto alii citant ex
Cistellaria: quod perperam est pro
Clitellaria. Jos. Scal.

Todi sunt] Vide 'Crocotilum' et
'Succrotilla.' Dac.

^k Togatarum] Videtur ostendere
Festus differentiam inter prætextas,
togatas, et tabernarias comæ-

dias: nisi forte velimus dicere, to-
gatas esse dictas, ut differant a pal-
liatis, quæ sint ex argumentis urba-
nis; nam palliatæ sunt Græcarum
fabularum. Togatarum autem alias
esse prætextatas ingenuarum perso-
narum; alias vero tabernarias vilium
personarum: togis enim prætextis
utebantur ingenni pueri ac puellæ:
in tabernis vero versabantur servi
plagiarii, ut Festus ait, et alii humi-
lis conditionis viri, ac mulieres. Vide
'Prætextæ.' Ant. Aug.

Togatarum] Togatarum privatum
argumentum est, quia hominum fas-
tigia quædam sunt. Prætextatarum
publicum, quod togis prætextis remp.
administrent. Tabernariarum, quia
personis excellentibus etiam humiles
mistæ, caupones, plagiarii, servi de-
nique et lenones in tabernis honeste
prodeant, mistum argumentum est.
Eleganter hæc Festus, et dolendum
erat nos eis diutius carere. Jos. Scal.

Togatarum] Quanti momenti sit hic
locus hinc existimandum est, quod
absque eo in magna fabularum igno-
rantia versaremur. Nam Gramma-
tici ita perplexi, intricate earum
genera tradidere, ut eorum ope ne-
mo adhuc ex hoc argumento sese
extricare potuerit. Immo etiam et
per eos viri doctissimi sæpissime in
errorem præcipientes dat, dum togatas

quæ sic appellantur, quod togis prætextis remp. administrent, tabernariarum, quia hominibus excellentibus etiam humiles permixti, ut sunt plagiarii, servi denique, et cauponæ ex tabernis honeste prodeant persæpe.

Tolerare,¹ patienter ferre. Attius in Neoptolemo: Aut¹⁶ quisquam potis est tolerare acritudinem. Ennius libro secundo: Ferro secedere,¹⁷ quam dictis his toleraret.

Toles,^m tumor in faucibus, quæ per deminutionem tonsillæ dicuntur.

Tolleno^{18 n} est genus machinæ, quo trahitur aqua, alteram partem prægravante pondere, dictus a tollendo.

16 Vir doct. conjicit *Hand.*—17 Vet. cod. *se cæde*. Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *se cædet*.—18 Vet. lib. *Tollenno*. Ed. Scal. *Tollenno*.

NOTÆ

a prætextatis et Tabernariis diversas somniant. Prætextatæ et Tabernariæ nihil aliud sunt quam togatæ, ut nos docet hic Festi locus. Neque prætextatæ vere tragædiæ sunt, ut volunt viri docti. Prætextatæ togatæ dictæ, quod magistratus, et patricios, qui togis prætextis utebantur, producerent in scenam. Tabernariæ vero togatæ, quod cum tabernis scenæ disponebantur, ita ut inter viros excellentes, patricios interdum et plebeios, quorum erat toga, plagiarii, servi et cauponæ e tabernis sæpissime prodirent. Ab his diversa aliquatenus atellana, quamvis etiam et togata; quæ Græcorum Satiram imitata, ut et planipes, quæ Græcorum mimos. Sed quia notulas scribimus de singulis, olim pluribus agemus, modo Deum illum Opt. Max. propitium et faventem experiamur. Supra in verbis Festi: prætextatarum hominum fastigi: (fastigi pro fastigii) interpretor: 'Prætextatarum quæ sunt hominum fastigii.' Id est, 'hominum qui sunt fastigium, τὸ ἄκρον,

Prima virorum.' *Dac.*

¹ Tolerare] Versus Ennii: Ferro cædere se, quam dictis his toleraret. *Jos. Scal.*

Tolerare] Tolerare ab antiquo *tolo*, quod a τολῶ, sustineo. In versu Accii *Aut* est pro *haud*. Ennii versum varie varii emendant: Duza scripturam Festi sequitur, additque eodem modo dictum: 'Aquila rostro pectus seciderat.' *Dac.*

^m Toles] Glossæ: 'Tolæ, tolia, tonsillæ, παρίσθμια.' Ab eo *Tolarius*, πλεονοτρόφος. *Jos. Scal.*

Toles] Quæ et Tolæ: Glossarium: 'Tolæ, παρίσθμια.' Item: 'Tonsillæ, παρίσθμια.' παρίσθμια autem glandulæ faucium, nam ἰσθμός dicuntur fauces, quia in modum isthmi inter os et gulam interjectæ sunt. *Dac.*

ⁿ Tolleno] Vide 'Reciprocare.' *Ant. Aug.*

Tolleno] Trabs quæ super alteram humi defixam transversa deligatur, ita ut ab altera parte prægravante pondere modo sustollatur, modo deorsum agatur. Græce κηλώνιον. Un-

Tongere nosse est: nam Prænestini tongitionem¹⁹ [PAUL. dicunt notionem. Ennius: Alii rhetorica tongent.

Tongere^o Ælius Stilo ait noscere esse, quod Præ- [FEST. nestini tongitionem dicant pro notione. significat et latius dominari. Ennius: alii Rhetorica tongent: et vincere etiam quandoque videtur significare.

Tonsam^p Ennius significat remum, quod quasi tondeatur ferro, cum ait libro septimo: Poste recumbite,^q vestraque pectora pellite tonsis: item: Pone petunt, exin referunt ad pectora tonsas: et in Asota:^r Alius in mari vult magno tenere tonsam.

Tonsa, remus, quod quasi tondeatur ferro. En- [PAUL. nius: Pone petunt, exin referunt ad pectora tonsas.

Tonsilla,^s palus delatus in acumen, et cuspidē præferratus, qui navis religandæ causa in littore figitur. Attius: Tacetē, et tonsillas littore in læda edite.²⁰

19 Vet. lib. *tongionem*. Vide Notas.—20 Vet. lib. *in littore edite*.

NOTÆ

de et Celonia dixit Plautus Pœnulus, act. v. sc. 3. 'Sunt Græca Celonia, sustolli solent.' Estque tolleno non a tollendo sed ab obliquo κήλωνος, quasi coleno. Et c in t toleno. Dac.

^o Tongere] Tongere Ælius Stilo ait noscere esse; cum et Prænestini tongitionem dicant pro notione: significat etiam latius dominari. Ennius: Alii rhetorica tongent: et vincere quandoque videtur significare. Hæc fortasse Festus. Ant. Aug.

Tongere] Tongere Stilo ait noscere esse: quia Prænestini tongitionem dicant pro notione: ut, Tongitione potius dominari. Ennius: Alii rhetoricam tongent, et vincere volunt: norunt videtur significare. Jos. Scal.

Tongere] Glossarium Fornerii: 'Tongere, εἶδεν, Ennius in XVIII. Lucilius in XXIII.' Illud non legerat Scaliger qui putavit hoc fragmentum esse ex

Sotadico Ennii. Tongeo Vossius ait esse a teneo, quod nosco, vinco, et dominor aliquando significat. Dac.

^p Tonsam] Vide in appendice Conjectaneorum. Jos. Scal.

Tonsam] Glossarium: 'Tonsæ, κῶ-
παι,' id est, remi. Sed a tundendo, non a tondendo, ut vult Festus, quia illis aqua tunditur. Dac.

^q Poste recumbite] Lego, Pone recumbite vestraque pectora pellite tonsis. Ita ut mos et gestus remigum exprimatur. Sic infra 'pone petunt,' &c. Idem.

^r Et in Asota] Asotam sive Asotum Ennii laudat etiam Varro lib. IV. de L. L. Sed monuit Scaliger legendum non in Asota, sed in Sotadico. Nam Sotadicum scripsit Ennius, Asotam vero sive Asotum Cæcilius. Idem.

^s Tonsilla] Attii carmen mendosum est. Ant. Aug.

*Tonsillam*¹ esse Verrius palum dolatum in acumen et [FEST. cuspidē præferratum, ut existimat, quem configi in litore navis religandæ causa. Pacuvius in Medio:¹ Accessi ad eam, et tonsillam pegi læto in littore. Accius in Phinidis:² Tacete, et tonsillas littore læda edite.

Topper^x significare ait Artorius cito, fortasse, celeriter,

1 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *Medo*.—2 Vet. lib. *Phænissis*. Vide N. infra.

NOTÆ

¹ *Tonsillam*] *Tonsillam* ait esse Verrius palum dolatum in acumen, et cuspidē præferratum, ut existimat quidam, cum figitur in littore navis religandæ causa. Pacuvius in *Medo*: Accessi ad eam, et tonsillam pegi læto in littore. Idem in *Phinidis*: Tacete, et tonsillas littore in lævo edite. Jos. Scal.

Tonsillam] Aliter Isidorus lib. x. cap. 11. 'Tonsillæ,' inquit, 'uncini ferrei vel lignei ad quos in littore defixos navium funes religantur.' Sed melius Festus sive Verrinus. *Dac*.

^u *Accius in Phinidis*] Vera lectio. Non *Phænissis*, ut viri docti. Accii *Phinidas* sæpe Nonius. Lege, *Tacete et tonsillas littore in lævo edite*: vel in læto, ut supra apud Pacuvium. In Mss. erat *inleda*, vel *illeda*. Idem.

^x *Topper*] Illa videntur mendosa, Ennius vero sic; et in veteri libro habent notam R literæ. In Attii carmine mutat Faërnus noster: *patris te ejecit foras*. Ex *Odyssia* vetere versus relati senarii sunt magis, quam heroici: ideo suspecti sunt. *Ant. Aug*.

Topper] Sic in eodem, hoc est, in Nelei carmine, non apud Nævium. Est autem egregia Guome: *Namque neillum pejus macerat humanum, Quamde mare særum. Vires quoi sunt magnæ, Topper confringent importunæ undæ*. Sed vereor ne sit Livii Andronici ex veteri *Odyssæa*, non Nelei, aut Næ-

vii. Ad verbum enim ex Homero 'Οδυσ. θ'. Οὐ γὰρ ἔγωγέ τι φημι κακώτερον ἄλλο θαλάσσης Ἄνδρα τε συγγεῖναι, εἰ καὶ μάλα καρτερὸς εἴη. et non dubium est esse ex *Odyssæa* veteri, sunt autem versus Saturnii. Neillum autem pro nihilum. Verba ejusdem veteris *Odyssææ*: *Topper facit homines veris sueris*, hoc est, verres sues: ex illo: ἦκεν ἅπαντας ἦ σὺς, ἥ ἐ λύκους ποιήσεται. 'Οδυσ. κ'. verres sues dictum conjunctim, ut 'rete jaculum,' 'lapidem silicem,' et similia. *Veris* non geminato r, qui erat mos illorum temporum, et *facit* pro *faxit*: ita apud Plantum: et in 12. et *PACIT* in iisdem pro *paxit*. *Topper facit*, vel *faxit*: ποιήσειεν ἔν. Illa vero: *Topper citi ad ædis venimus* *Circæ*, simul duonorum portant ad naves milia: alia in iisdem inserruntur: potius sententiam, quam verba Homeri exprimunt: οὐ δ' ἄρα Κίρκην Ἐξ αἰδεω ἐλθόντες ἐλήθομεν. ἀλλὰ μάλ' ὤκα Ἥλθ' ἐντυναμένη. ἅμα δ' ἀμφίπολοι φέρον αὐτῇ Σίτον, καὶ κρέα πολλὰ, καὶ αἶθρα οἶνον ἐρυθρόν. *Duonorum milia* dixit etiam ex imitatione Homeri, sed aliis locis, *ὄνειρα μυρία*. Quare apparet ita, uti posuimus, legenda esse verba Livii: quæ neque senarii sunt, neque Livius aliis versibus *Odyssæam* vertit, quam Saturnio: tantum abest, ut debeant esse Hexametri, quod tamen videntur sentire doctissimi viri. Nam ante Nævium

temere,^y cito, sic in Nelei carmine: Topper fortunæ^z commutantur hominibus: citius. Sic C. Nævius: Capesset flammam Volcani topper:³ sic in eodem:^a Namque nullum pejus macerat humanum, quamde mare sævum viret⁴ cui sunt magnæ topper confringent importunæ unde:⁵ fortasse: sic Cœlius libro septimo: ita uti sese quisque vobis studeat æmulari in statu fortunæ reipublicæ, eadem re gesta, topper nihilo minore negotio acto, gratia minor esset: fortasse. Sic Attius in Io: Topper, ut fit,^b patris tunc⁶ eicit iras. (Ennius vero sic.) topper fortasse valet in Ennii et Pacuvii scriptis: apud Ennium est: Topper, quam nemo melius scit. Pacuvius: Topper tecum sit potestas faxit si mecum velit. At in antiquissimis scriptis celeriter, ac mature: in Odyssia vetere: Topper facit homines utrius fuerint. Topper citi ad ædis^c venimus Circæ, simul duona eorum portant ad navis milia. Alia in iisdem inveniuntur.⁷

~~~~~

3 Vet. cod. *cito*.—4 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *vires*.—5 Id. ibid. *undæ*.—6 Vet. cod. *te*.—7 Vet. cod. *inseriuntur*. Vir doct. conjicit *inseruntur*. Vide Notas.

NOTÆ

nemo adhuc Hexametros Latine scripserat, ne ipse Nævius quidem. *Jos. Scal.*

Topper] Jul. Cæsar Scaliger lib. VII. de Re Poët. cap. 1. 'Semper, primam producit natura, fuit enim semiopere, sicut toper, toto opere: nuper, novo opere. Significat enim toper, cito et expedite. Ita ut opera absoluta sit, itaque semper ei contrarium est, propterea quod si quid dimidio tantum opere sit, id non absolvitur, sed continuatur.' Hujus vocis meminit Quintilian. lib. 1. cap. 6. Quod Græci ταχά, Latini topper dicebant. Ταχά enim et cito et fortasse significat Doctissimo Guyeto, ut a 'nuncper,' 'nuper.' Sic a 'tuncper,' 'tuper,' 'toper.' *Dac.*

^y *Temere*] Optime Fulvius Ursinus *Mature*. Ex sequentibus. *Idem.*

^z *Topper fortunæ*] *Fortunæ hominibus*, pro *fortunæ hominum*. *Hominibus* in dandi casu. *Idem.*

^a *Sic in eodem*] Nævio ascribit Festus quæ sunt Livii Andronici, ut optime monnit Scaliger. In verbis autem Livii *topper* non significat *fortasse*, ut notavit Festus, sed *cito*. *Idem.*

^b *Topper, ut fit*] Hunc Accii versum ex Ione sic emendabat Fulvius Ursinus: *Topper, ut fit, patris ten' eicit ira*. Vel: *Topper, ut fit, pater istanc ejecit foras*. *Idem.*

^c *Topper citi ad ædis*] Hæc sunt etiam Livii ex Odyssæa. Sed infra pro *inveniuntur* Schedæ habent *inse-*

Topper, cito : ut illud Nelei : Topper fortunæ com- [PAUL.
mutantur hominibus.

Torrens et participium, et nomen est.

Torrens^d participialiter pro exurens ponitur, ut [FEST.
est apud Pacuvium in Antiopa : flammeo vapore torrens
terræ fetum exusserit. Significat etiam fluvium subitis
imbris concitatum, qui alioqui siccitatibus exarescit :
quamvis † aquam ipsam, quæ fluit, flumen recte dici ait
Ælius Gallus libro secundo, quæ ad jus pertinent. Ce-
terum volgi consuetudine utrumque jam dici flumen, et
perennem fluvium, et torrentem.

Torrere^e a torreo⁸ deductum : proprie significat siccare,
atque arefacere, sed usurpatum est jam pro eo, quod sit
igne urere. Plautus : (in) una eadem⁹ opera in furnum
calidum condito, atque ibi torreto.

† Vet. cod. *quius*.—8 *Torrere a torro* emend. Dac. ut in Mss. et sic ‘om-
nino legendum, astipulante v. c.’ ait Gifan. Ind. in Lucet. v. *Serascere*. Vet.
cod. in marg. ed. Scal. *Torreri a torro*.—9 Vet. cod. *edet*.

NOTÆ

rinuntur, hoc est, *inseruntur*. Unde Scaliger : *Topper citi ad ædis venimus*
Circæ Simul duonorum portavit ad nares
milii. Alia in iisdem inseruntur. Ad-
ditque hæc potius sententiam quam
verba Homeri exprimere. Quæ sunt
Odys. μ'. Οὐδ' ἄρα Κίρκην 'Εξ 'Αΐδεω
ἐλθόντες ἐλήθομεν· ἀλλὰ μάλ' ὄκα ἦλθ'
ἐντυναμένῃ· ἅμα δ' ἀμφίπολοι φέρον ἀντὶ
Σείτον, καὶ κρέα πολλὰ, καὶ αἶθον αἶνον
ἐρυθρόν. Id est : ‘Neque vero Circem
ex Inferis redeuntes latuimus, sed
valde celeriter venit festinabunda,
simul autem famulæ ferchant cum
ipsa panes et carnes multas et vinum
nigrum.’ *Idem*.

^d *Torrens*] Hæc Pacuvii verba in-
telligit Varro lib. 1. de R. R. cap. 2.
‘Verum enim est illud Pacuvii, sol si
perpetuo sit, aut nox, flammeo va-
pore, aut frigore terræ fructus omnes

interire.’ Nam Varro sæpissime non
tam verba ipsa, quam eorum sensum
repræsentat. Torrens etiam dicitur
Fluvius subitis imbris concitatus,
et a montibus in valles decurrens,
amnis hybernus, χειμάρρους, non quod
siccitatibus exarescat, ut ait Festus,
sed quod propter rapiditatem exæ-
stnet. Unde et quilibet alii Fluvii
torrentes etiam dicti. *Idem*.

^e *Torrere*] Plaut. in Casina : *Una*
ædepol opera in furnum, &c. Ant.
Aug.

Torrere a torreo] Lege, *Torrere a*
torro. Et ita in Mss. *Torris* autem
sive *Torus*, unico r, ut infra, Veteres
dicebant pro torrido, aridoque. Est-
que *turns* a τείρω, arefacio, sicco. Lo-
cum Plauti infra vide in ‘*Rubidus*.’
Dac.

Torrere a torreo deductum proprie significat sic- [PAUL. care, atque arefacere: sed usurpatum est etiam pro eo quod sit ignescere.

Torvitas a ferocia taurorum, quasi tauri acerbitas, est vocata.

Torvitas^f a ferocia taurorum dicta est. Pacuvius [FEST. in Armorum judicio: feroci ingenio torvus, prægrandi gradu: et: cum recorder ejus ferocem et torvam confidentiam.

Torum,^g ut significet torridum, aridum, per unum quidem R antiqua consuetudine scribitur. Sed quasi per duo R scribatur, pronuntiari oportet, nam antiqui nec mutas, nec semivocales literas geminabant, ut fit in Ennio, Arrio, Annio.

Torum, torridum, aridum. [PAUL.

Toxicum^h dicitur cervarium venenum, quo quidem[†] [FEST. perungere sagittas soliti sunt. Cæcilius in Gamo: Ut

////////

† Ed. Scal. quidam.

NOTE

^f *Torvitas*] Nam torve Græci ταυρηδόν. Ταυρηδόν επιβλέπειν, ὄρᾱν, torve intueri. *Idem.*

^g *Torum*] Pro *torrum*. Ut *toris* dicebant pro *torris*. Vide ‘torreo.’ De Ennio qui primus consonantes geminavit jam supra. *Idem.*

^h *Toxicum*] Toxicum dicitur cervarum venenum, quo quidam perungere sagittas solent. Hoc exemplis Cæciliï et Afranii confirmat Festus. *Ant. Aug.*

Toxicum] Toxicum dicitur cervarium venenum, quo quidam perungere sagittas solent. Cæcilius in Gamo: ut hominem miserum toxico transegerit. Afranius: uxori vin’ istud toxicum mittere? Cæcilius hellenismo utitur, transigere hominem toxico: τὸν ἀνθρώπον φαρμάκῳ ξηανύσαι. Fortasse etiam legendum: Afranius Uxore.

Jos. Scal.

Toxicum] Quasi *taxicum* a *taxo* arbore dici putavit Plin. lib. xvi. cap. 10. Sed omnino vera Festi Etymologia a sagittis, quæ Græce τόξα, quia eo sagittas perungerent. De quo more Virgil. ix. ‘quo non felicior alter Ungere tela manus, ferrumque armare veneno.’ Idem Etymon Dioscorid. lib. vi. cap. 20. τὸ δὲ τοξικὸν δοκεῖ μὲν ὀνομάσθαι ἐκ τοῦ τὰ τόξα τῶν βαρβάρων ὑπ’ αὐτοῦ χρίεσθαι. Id est, ‘toxicum autem videtur quidem dictum quod Barbarorum sagittæ ex eo illinerentur.’ Quæ et apud Paulum Æginetam fere ad verbum lib. v. c. 53. Cervarium autem venenum vocat, quia de sanguine Cervorum fieret, vel etiam quod olim de sanguine hydræ, quam Hercules confodit, primum factum est. *Dac.*

hominemⁱ miserum toxico transegerit. Afranius in . . .

uxorium istud toxicum mittite . . .

Trabica^k navis, quod sit trabibus confixa. Pacu- [PAUL.
vius: labitur trabica in alveos.

Trabs^l proprie dicitur duo ligna compacta.

Trachali^m appellantur muricum ac purpuræ superiores
partes: unde Ariminenses maritimi homines cognomen
traxerunt Trachali.

Tragula,ⁿ genus teli, dicta, quod scuto infixa trahatur.

Tragus,^o genus conchæ mali saporis.

Transtra,^p et tabulæ navium dicuntur, et tigna, quæ pro
pariete^{io} in parietem porriguntur.

10 Vct. lib. per parietem vel ex pariete.

NOTÆ

ⁱ Ut hominem] *Toxico* cum dixit Cæcilius, sagittam toxico armatam intelligit. *Transegerit* autem, ut apud Virg. 'Transadigit costas.' Non intellexit Scaliger, qui hic hellenismum cogitavit, quasi *transigere hominem toxico* Græce sit τὸν ἀνθρώπον φαρμάκῳ ἐξανύσαι. *Idem*.

^k *Trabica*] Apud Pacuvium legerem in alveo. *Labitur* proprie de navi: 'labitur nucta carina:' et 'prolabi.' Accius: 'ruit prolapsa,' &c. *Trabica* autem aliud quam trabs: trabex, τράφης, trabica: ut 'senex,' 'senica,' 'trix,' 'trica,' &c. *Idem*.

^l *Trabs*] Duo ligna compacta, nam simplicia proprie tigna dicuntur. *Id.*

^m *Trachali*] *Purum putum* Græcum est; τράχηλος, et Dorice τράχαλος, collum. Nempe conchæ pars anterior τράχηλος, media μήκων, vel μηκώνιον. Mediæ sunt fauces, in quibus purpuræ est flos succi tinctorii. Unde Aristoteles de purpura: τὸ δὲ ἄνθος ὃ ἔχουσιν ἀνὰ μέσον τοῦ μήκωνος καὶ τοῦ τραχήλου. Hoc est, ut Plin. ait:

'Sed purpuræ florem illum, tingendis expetitum vestibus in mediis habent faucibus.' Voss. Huc referenda verba Hesychii: τραχήλους, τὰς πορφύρας, ἐνιοὶ τοὺς σπονδύλους τῶν κογχυλίων. *Idem*.

ⁿ *Tragula*] Κερκίς, βολίς, Græci. Jos. Scal.

Tragula] A trajiciendo, Varro: quasi *traicula*. Nam *tragula*, sive *trahula*, quod a trahendo, aliud est, nempe instrumentum rusticum. Et male confundunt viri docti. *Dac*.

^o *Tragus*] A fœtore hirci, qui τράγος dicitur. Tragi pisciculi meminit Athenæus lib. viii. Et Plin. lib. ix. cap. 45. Spongiarum genus *Tragos* vocavit. *Idem*.

^p *Transtra*] *Transtra* in navibus sunt scamna remigum. Virg. 'considerare transtris.' At in ædificiis, transversæ trabes quæ *ex pariete* (sic enim legendum, ut in Mss.) *in parietem* porriguntur. Usus Vitruvius lib. iv. cap. 2. *transtra* autem quasi *transitra*. *Idem*.

Trepi¹¹,^q vertit: unde trepido, trepidatio,¹² quia turbatione mens vertitur.

Tributorum^r collationem cum sit alia in capite, [FEST. alia ex censu, dicitur etiam quoddam temerarium, ut post urbem a Gallis captam collatum est, quia proximis quindecim¹³ annis census alius non erat.^s Item bello Punico secundo M. Valerio Lævino, M. Claudio Marcello coss. cum et senatus, et populus in ærarium, quod habuit, detulit.

Tributum dictum, quia ex privato in publicum tri- [PAUL. buitur.

Trientem^t tertium pondo coronam auream dedisse [FEST.

11 Vet. lib. *Trepi* vel *Tropit*.—12 Id. *trepidatione*.—13 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *quinque*. Dac. legendum monet *quia proximis quinque census alius non erat factus*: vel potius ut Ursinus, *census populus non erat*.

NOTÆ

^q *Trepi*] Quod a Græco *τρέπω*, *verto*. Idem.

^r *Tributorum*] Lævino 2. Marcello 4. Cos. ex Livio et ceteris, anno 553. in Capitolinis fastis. *Ant. Aug.*

Tributorum] Lege, *alia in capita*, vel *ex capite*. Duplex fuit tributum, unum capitis sive personæ: alterum rei sive soli lib. III. et lib. ult. D. Censibus. Fuit et alterum fortuitum et temerarium quod rebus urgentibus conferebatur: quale fuit aurum illud quod post urbem a Gallis captam collatum est. Livius lib. v. sect. 48. Item illud quod anno nono belli Punici secundi M. Claudio Marcello, et M. Valerio Lævino Coss. An. Urb. Cond. 543. de quo Liv. lib. XXVI. sect. 36. *Dac.*

^s *Quia proximis quindecim census alius non erat*] Hic deesse videtur aliquid. Lego, *Quia proximis quinque census alius non erat factus*. Vel potius ut Ursinus, *census populus non erat*. Nam quolibet quinquennio census fiebat. *Idem*.

^t *Trientem*] Liv. lib. VI. 'T. Quinctius, semel acie victor, binis castris hostium, novem oppidis vi captis, Præneste in deditionem accepto, Romam revertit: triumphansque signum, Præneste devectum, Jovis Imperatoris in Capitolium tulit. Dedicatum est inter cællam Jovis ac Minervæ; tabulaque sub eo fixa, monumentum rerum gestarum his ferme incisa literis fuit: Jupiter atque divi omnes hoc dederunt, ut T. Quinctius Dictator oppida novem caperet. Die 20. quam creatus erat, Dictatura se abdicavit.' Omisit Livius, quæ de corona Festus scripsit. Vide 'Sestertii.' Postrema verba ita scriberem: *si tres asses sunt, et quadrans, quartus quadrans dicitur*. Vide Mæcian. de asse, Aruntium et Didymum apud Priscianum, sive quem alium de ponderibus. *Ant. Aug.*

Trientem tertium pondo coronam] Vide Livium lib. VI. sect. 29. qui de corona prætermisit, atque signum Præneste devectum Jovis Imperato-

Jovi donum scripsit Quinctius Dictator, cum per novem dies totidem urbes, et decimam Præneste cepisset. Id significare ait^u Cincius Mystagogicon libro secundo, duas libras pondo et trientem, qua consuetudine hodieque utimur cum lignum bes alterum dicimus, id est, pedem et bessem latitudinis habens: et sestertium, id est, duos asses et semissem tertium: item si tres asses sunt, et quartus quadrans.

Trifax^x telum longitudinis trium cubitorum, quod [PAUL. catapulta mittitur. Ennius: aut permaceret paries percussus trifaci.

Trisulcum^y fulgur¹⁴ fuit ab antiquis dictum quia, id [FEST. aut incendit, aut afflat, aut terebrat.

Tritonia¹⁵ Minerva a ripa Tritonis¹⁶ fluminis dicta, [PAUL. quod ibi primitus sit visa.

14 Vir doct. conjicit *fulmen*.—15 Vett. libb. *Tritogenia*, *Trogenia*.—16 Id. *Trogonis*.

NOTÆ

ris in Capitolium a Tito Quintio allatum. *Dac.*

^u *Id significare ait*] *Triens tertius*, id est, libræ duæ cum triente, quod tunc tertius triens numeratur. Vide supra ‘sestertius.’ Sic lignum *bes alterum* dicitur quod pedem et bessem latum est, quod tunc secundus bes. In fine supplendum: *Si tres asses sunt et quartus quadrans adjicitur, quartus quadrans tantum numeratur*: hoc est, si tres asses cum quadrante velis dicere, quartum quadrantem tantum numerabis: hæc aperta sunt. *Idem.*

^x *Trifax*] Eodem modo *Bifax*. Glossarium: ‘*Bifax*, δίχρωμος, διπρόσωπος, διπρός.’ Ergo compositum a facie. *Jos. Scal.*

Trifax] *Trisulcum*, trifidum, a tri-na facie. Nam eodem modo *bifax*. Glossarium: ‘*Bifax*, δίχρωμος, διπρόσωπος, διπρός.’ *Dac.*

^y *Trisulcum*] *Trisulcum* fulmen fuit dictum, quia id aut incendit, aut findit, aut terebrat. Hæc est Festi, ut arbitror, sententia. Vide ‘*Manubia*.’ Servius lib. II. *Æn.* Fulminum tria genera esse dicit; quod afflat, quod incendit, quod findit. *Ant. Aug.*

Trisulcum] *Meræ nngæ*: Vide ‘*sulcum*.’ *Dac.*

^z *Tritonia*] Virg. II. *Æneid.* ‘*Nec dubiis ea signa dedit Tritonia monstis*.’ Eadem et *Tritogenia*, a Tritone, amne Lybiæ, unde et Herodotus Tritonis accolæ ei sacrificare dicit: sed cur non potius a Tritone, fonte vel fluvio Cretæ sive Arcadiæ, sive etiam Bæotiæ: sive potius ab Æolico, vel Cretensi vocabulo, τριτω, id est, caput, quod e Jovis capite nata sit? Id firmat Schol. Aristoph. in *Nebul.* τριτω γὰρ ἡ Κεφαλὴ παρ’ Αἰολεύσιον. Ἐγενήθη δὲ ἡ Ἀθηνᾶ ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς. Et in *Lysistrat.* τριτω-

Triumphales^a coronæ sunt, quæ Imperatori victori aureæ præferuntur, quæ temporibus antiquis propter paupertatem laureæ fuerunt.

Troja,^b et regio Priami, et lusus¹⁷ puerorum equestris dicitur, et locus in agro Laurente,^c quo primum in Italia Æneas cum suis constitit.

Tromentina^d tribus a campo Tromento dicta.

17 Vet. lib. apud Ursin. habet *ludus*.

NOTE

γενεία δὲ ἡ Ἀθηνᾶ, εἶτε διὰ τὴν Τρίτωνι Διὸς ποταμῷ γεννηθῆναι, ἢ παρὰ τὸ τρίτῳ, ὃ παρὰ Κρησὶ τὴν κεφαλὴν σημαίνει· οἱ γὰρ ποιεῖται τὴν Ἀθηνᾶν ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς γεννηθῆναι μυθεύουσιν. Sed hæc sunt Veterum somnia. Et vere docuit Urbanissimus Chevræus, Tritoniam et Tritogeniam dictam a Tritta, ita enim dicebatur Gnossus. *Idem*.

^a *Triumphales*] Vocabantur Etruscæ. Tertullianus: 'Coronant et publicos ordines laureis publicæ causæ. Magistratus vero insper aureis, ut Athenis et Romæ. Præferuntur etiam illis Etruscæ: hoc vocabulum est coronarum quas gemmis et foliis ex auro quercinis ob Jovem insignes ad deducendas tensas cum palmatis togis sumunt.' Hæc ille: quæ indicant illum ritum ex antiqua triumphantium consuetudine propagatum. Nam palmata est triumphantium. Sed quia Tertullianus ait, 'quercinis foliis fingi,' Festus vero lauream antiquitus fuisse, præstat potius intelligere de ea, quæ ab eodem Tertulliano describitur: 'Triumphus laurea foliis struitur: hanc adumbratis lemniscis: inauratur lammulis: unguentis delibuitur,' &c. Non est dubium eam esse, de qua Festus agit. *Jos. Scal.*

Triumphales coronæ] Gellius lib. v. cap. 6. 'Triumphales coronæ sunt

aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphus mittuntur: id vulgo dicitur anrum coronarium. Hæ antiquitus e lauro erant: post fieri ex auro cœptæ.' Et non semper ex auro, sed ad imitationem Veterum ex foliis quibus interponebantur aurei lemnisci. Et sic triumphus lauream concinuatam scribit eruditissimus et vetustissimus auctor Tertullianus. 'Triumphus,' inquit, 'laurea foliis struitur, hinc aureis lemniscis inauratur, ac mustis unguentis delibuitur, an lacrymis conjugum ac matrum? fortasse quorundam et Christianorum.' Sic hunc locum, qui in editis insigniter depravatus, emendavit Salmasius. Porro non tantum ob triumphum coronæ illæ offerebantur, sed ob quamvis aliam pompam: ut ex Veterum lectione constabit. *Dac.*

^b *Troja*] Ludus puerorum. Virgil. lib. v. Æneid. 'Trojaque nunc pueri Trojanum ducitur agmen.' Ubi Servius: 'Ludus ipse, quem vulgo Pyrrhichiam appellant, Troja vocatur.' Hanc omnium optime describit Apuleius Miles. x. *Idem*.

^c *Et locus in agro Laurente*] Sic Antenor locum illum, in quem cum multitudine Venetum primum egressus est, Trojam dixit. Vide Livium lib. i. initio. *Idem*.

^d *Tromentina*] Meminit Livius lib.

Trossuli^e equites dicti, quod oppidum Tuscorum Trossulum sine opera peditum ceperint.

Truo^{18 f} avis onocrotalus. Cæcilius irridens magnitudinem nasi: Pro Di immortales, unde pronepsit truo.

Tryga^{19 g} antiqui vinum appellabant, unde trygetus^h adhuc dicitur.

18 Vide Notas infra.—19 Vet. lib. *Trigon*. Idem pro vinum habet *humum*.

NOTÆ

VI. sect. 5. *Idem*.

^e *Trossuli*] Vide Junium Gracchanum apud Plinium lib. XXXIII. cap. 2. *Ant. Aug.*

Trossuli] Auctor Glossarii: 'Trusulus, ὁ ἐν μικρῇ παχύς.' videtur velle quasi *Torosulos* dictos: quod ego valde amplector. Varro Sesquilyse: 'Nunc emunt trossuli nardo nitido volgo Attico talento equum.' Inde *Trossula trabea* dicta apud Veteres. Tria enim genera Trabearum fuerunt. 'Regia,' 'Quirinalis,' 'Trossula.' Regia tota de sola purpura, quam Græci *ὀλοπρόφυρον* dicunt. Ea uti solis regibus licebat, vel adolescentibus de stirpe regia. Quirinalis concinnior, præliis apta: hac, cum bellum susciperetur, duces amicti Jani fores aperiebant. Trossula cocco purpuraque pertexta erat, quam etiam Anguralem vocabant, Græci *ἐφεστρίδα*. Cui iccirco coccum adhibebatur: quod russati antea præliabantur propter vulnera et aspersiones sanguinis, unde russati vocabantur, ea non alia est a sago Punico. Inveni etiam in veteribus monumentis, consulem trabeatum Janum Quirini aperire. *Jos. Scal.*

Trossuli] Glossæ Isidori: 'Trosuli, equites; Trosulus, equester adolescens.' Glossæ veteres in Persium: 'Trossulum oppidum fuit Hetruriæ, non longe a Volscis. Hoc equites Romani sine peditibus expugnave-

runt, Numio quodam duce, unde equites Trossuli dicti sunt.' Idem Plin. lib. XXXIII. cap. 2. qui etiam illud nomen Trossulorum pro equitibus non diu post Gracchum mansisse auctor est. Jam enim multos pudebat eo nomine appellari propter ambiguitatem vocis *Trossulus*, quæ tunc delicatum et mollem significabat. A Græco vocabulo *τρυσσός*, delicatus, mollis: ut optime Salmasius. Et hanc vocem usurpavit Seneca Epist. 87. 'Idem faciam quod trossuli isti et juvenes.' Ubi *Trossuli*, non *Equites*, sed delicati, luxu diffluentes. Item alibi: unde Nonius *trossulos* dictos ait quasi *torosulos*, quo respexit Glossographus: 'Trusulus, ὁ ἐν μικρῇ παχύς.' 'Homo pinguis, habitior.' *Dac.*

^f *Truo*] De onocrotalo, vidend. Plin. lib. x. cap. 47. *Ant. Aug.*

Truo] Compiler Glossarii legit *Truvo*. 'Truvo, Truvero, ὀνοκρόταλον.' Quanquam in manuscripto, et in editione est, *Tribuo*, *Tinuero*. *Jos. Scal.*

Truo] Gloss. 'Truo,' sive 'Truvo, ὀνοκροταλόν.' Male in edit. *Tribuo*, *tinuero*. Hieronymus ad Psalmum 101. Onocrotalum, Pellicanum vocat. Sed vide Plin. lib. x. cap. 47. *Truo* fortasse a *τρώω*, tundo, tero. Quod rostro arbores tundat. *Dac.*

^g *Tryga*] *Τρύγα* a recto *τρίξ*. Quod Hesych. exponit, ὁ νέος οἶνος. Item γλευκὸς ἀδιθήτων. Vinum recens et vinum nondum percolatum. Sed et

TUBICINESⁱ etiam ii appellantur, qui sacerdotes, [FEST. viri speciosi, publice sacra faciunt tubarum lustrandarum gratia.

Tubilustria dies appellabant, in quibus agna tubas [PAUL. lustrabant.

Tubilustria^k quibus diebus ascriptum in *fastis est*, [FEST. cum in atrio sutorio agna tubæ lustrantur, ab eis tubos appellant, quod genus *lustrationis ex Arcadia Pallanteo transvectum*²⁰ esse dicunt.

Tuditantes,^l tundentes *negotium*, tondentes significare ait Cincius, *id est, agentis*. Ennius libro secundo: Hæc inter se totum *vi tuditantes*: et Lucretius item lib. II. Nec *tuditantia* rem cessant extrinsecus ullam.

////////

20 Ed. Scal. 'translectam.'

NOTÆ

quodlibet aliud vinum Græci *τρώγα* dixere. Ut est apud Scholiasten Theocriti et Pollucem. *Idem*.

^h *Unde trygetus*] *Τρυγητός*. Quod proprie vindemia, neque unquam vinum *τρυγητόν*, dictum me legisse meminimus. *Idem*.

ⁱ *Tubicines*] Qui tubas lustrant. Vide infra. *Viri speciosi* abest a Schedis, recte. *Idem*.

^k *Tubilustria*] Varro lib. v. de Ling. Lat. 'Tubilustrium appellatur, quod eo die in atrio sutorio sacrorum tubæ lustrantur.' Bis autem id fieri docent fasti, 10. Kal. Apr. et 10. Kal. Jun. in quibus TVB. vel TVBIL. ascriptum est: et Ovid. lib. III. Fastor. 'Summa dies e quinque tubas lustrare canoras Admonet, et forti sacrificare Deæ.' Loquitur autem de quinto die post quinquatrus, quæ dies Minervæ sacræ dicebantur: et lib. v. 'Proxima Vulcani lux est, quam lustria dicunt: Lustrantur puræ, quas facit ille, tubæ.' Ex his verba Festi intelliguntur, excepto, quod de Arca-

dia dicit. Tubi vero qui sint omnibus notum est. *Ant. Aug.*

Tubilustria] Tubilustria dies, quibus diebus ascriptum, in atrio sutorio agna tubæ ut lustrentur, ab eis tubis appellant, quod genus lustrationis ex Arcadia, Pallante eo transferente, venisse dicunt. Apud Ovidium: 'Proxima Volcani lux est. Tubilustria dicunt. Lustrantur puræ, quas facit ille, tubæ.' Male bodie legitur: *Proxima Volcani lux est, quam lustria dicunt*. Jos. Scal.

^l *Tuditantes*] Glossæ: 'Tuditatores, χαλκοτύποι.' Aliud est 'Tudicula, τούρνη.' Inde *Tudiculare*. Varro Marcip. 'Hæccine nobis tibi que tudiculasse?' hoc est, movere: nam *τούρνη*, *κινήτήριον τῆς χύτρας*. Porro verba Ennii ita lege, hæc inter se tota *vi tuditantes*. Sæpe in hoc exemplari Festi a pro u, et contra u pro a, scriptum erat. Reliqua integra sunt in Epitoma. *Idem*.

Tuditantes] A tudes, tuditis, mal-leus, est *tudito*, id est, proprie, malleo

Tuditantes significat negotium tundentes, id est, [PAUL. agentes. Lucretius: Nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam.

Tudites mallei a tundendo dicti, inde et cuidam cognomen Tuditano fuit, quod caput malleo simile habuerit.

Tudites^m malleos appellant antiqui a tundendo. [FEST. Quamvis alii cruribus tudites: inde Ateius Philologus existimat Tuditano cognomen inditum, quod caput malleoli simile habuerit.

Tuor, video, tueor,¹ defendo. [PAUL.

*Tuor*ⁿ video; tueor, defendo in usu olim fuit, sed [FEST. jam promiscue utuntur et ponitur tueor pro video, et contueor, pro defendo.

Tuguria^o a tecto appellantur domicilia rusticorum sordida.

1 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *Tueor, video, tuor*.

NOTÆ

tundo, impello. Et per metaphoram, negotium tundo, ago, ut in illo Ennii: *Hæc inter se tota vi tuditantes*. (Sic enim legendum docuit Scaliger.) *Tuditantes*, id est, agentes, quo sensu etiam nos dicimus *battre, rebattre*. Sed aliter in illo Lucretii: 'Nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam Corpora conficere.' Gloss. 'Tuditatores, χαλκοτύποι.' Aliud est, 'Tudicula, τορύνη.' Inde Tudiculare. Varro Marcip. 'Hæcne nobis, tibiue tudiculasse?' hoc est, moveere. Nam *τορύνη* est *κινητήριον τῆς χύτρας*, trua. *Dac*.

^m *Tudites*] Tuditani Sempronii dicti, quorum primus, ut arbitror, M. Sempronius Tuditanus Cos. fuit cum C. Claudio Centhone anno P. R. C. D. 13. ex fastis Capitolinis. *Ant. Aug.*

Tudites] Infra: *Tudites malleos appellant antiqui a tundendo, quamvis alii e tudibus tudites: inde Ateius Capito ab eis existimat Tuditano cognomen datum, quod caput malleoli simile habuerit. Jos. Scal.*

Tudites] Vide 'tuditantes.' Hæc,

Quamvis alii cruribus, sic emendabat Fulvius Ursinus, *Quamvis alii a tudibus*. Quasi primo *tudes, tudis*: ut *sudes, sudis*, postea *tudes, tuditis*, dictum sit. *Dac*.

ⁿ *Tuor*] Lego in fine transpositione vocalæ: *tueor pro video, contueor, et pro defendo*. Neque enim ait contueor esse defendo, quod falsum est, sed tueor esse video, contueor, et defendo. *Tuor* pro video. 'Tescæ tuor' supra in 'Tescæ' et 'tuorem' dicebant 'visum.' *Idem*.

^o *Tuguria*] *Tuguria* a tecto appellantur vilia et sordida. Hæc exemplis Afranii et Cæcili in Hypobolimæo Festus confirmabat. Quod Virg. in Eclog. ait, 'Panperis et tuguri congestum cespite culmen.' Servius tugurium a tegendo dictum interpretatur. *Ant. Aug.*

Tuguria] *Tuguria* a tecto appellantur ædificia rusticorum sordida. Afranius in Virgine: *tugurium est turpe*. Cæcilius in Hypobolimæa: *Habitabat in tugurio sine operculo, quo nomine Valerius*

Afranius in *Virgine*: *Sordidum* tugurium est turpe. *Cæcilius* in *Hypobolimæo*: *Habitabat in tugurio, sine operculo. Quo nomine Valerius* *explanatione 12. ait etiam* *significari.*

Tullianum^p quod dicitur, pars quædam carceris, Ser. Tullium Regem ædificasse aiunt.

Tullios^q alii dixerunt esse silanos, alii rivos, alii vehementes projectiones sanguinis arcuatim fluentis, quales sunt Tiburi in Aniene. Ennius in *Ajace*: Ajax, misso^r sanguine tepido tullii² efflantes volant.

Tumultuarii^s milites dicuntur lecti ob subitum timorem:

//////////

2 Id. ibid. *tulli*. Vide Not.

NOTÆ

in *expositione 12. ait etiam* . . . *ita vocari.* Jos. Scal.

Tuguria] Tugurium a tecto, nisi potius legendum a tecto, nam *tugurium*, quasi *tegurium*. Isidor. lib. xv. cap. 12. 'Tugurium casula est quam faciunt sibi custodes vinearum, ad tegimen sui, quasi *tegrinum*.' Verba Afranii: *Sordidum tugurium et turpe.* Infra defectum sic supplebat Marcellius: *Quo nomine Valerius in explanatione 12. ait etiam tectum in lege 12. tabularum significari.* Et putabat ibi de tugurio legem egisse, ubi de pariete communi. *Dac.*

^p *Tullianum*] Infra: *Silani*: Glossario, *siltani*: 'Silvanus, κρουνός.' Jos. Scal.

Tullianum] Varro lib. iv. de L. L. 'Carcer a coercendo, quod exire prohibentur. In hoc pars quæ sub terra Tullianum, ideo quod additum a Tullio rege.' De eo vide Sallust. et Marrianum. *Dac.*

^q *Tullios*] Tullii a tullo, pro tollo, quod aquam sursum tollant. Voss. *Silani* sunt aquarum tubi sive fistulæ. *Idem.*

^r *Ajax, misso*] Ennii verba sic suis numeris restituit Voss. *Sanguine E-misso tepido tullii efflantes volant.* Illud *Ajax* natum ex præcedenti voce *Ajace*. Et verba sunt nuntii de *Ajace*, postquam sibi manus intulit, et ex illo Sophoclis, ejus fabulam convertit Ennius, ut optime Scaliger: 'Ἐτι γὰρ θερμαὶ Σύριγγες ἄνω φυσῶσι μέλαν Μένος.' 'Adhuc enim calidi tullii sursum efflant atram sanguinem.' Glossæ Papiæ: 'Tullii, aquarum projectus.' *Idem.*

^s *Tumu* . . .] Tumultus causa milites dicuntur lecti ob subitum timorem: unde etiam tumultum dici ait Verrius, qui ab aliis oriatur, quam ab Italicis et Gallicis hostibus. Alii tantum bellum Galliæ et Italiæ. Itaque nullum alium præterquam Gallicum aut domesticum ita appellant. Hæc vel his similia Festus. Cicero Philip. viii. 'Quid est enim tumultus, nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? unde etiam nomen ductum est tumultus. Itaque majores nostri tumultum Italicum, quod erat domesticus, tumultum Galli-

unde etiam tumultum dici ait Verrius, quia non aliunde is oriatur,³ quam ab Italicis, et Gallicis hominib. qui imminant Italiæ: itaque nullum tumultum præterquam Gallicum aut domesticum nominabant.

*Tumulum*¹ Stilo Ælius sic definit: Tumulus est cumulus arenæ editus secundum mare fluctibus in altum elevatus: unde similiter et manu factus, et naturalis proprie dici potest.

Turbellas⁴ u dixisse antiquos, quas nunc turbas appella-

3 Ead. ed. *ornatur*.—4 Vet. cod. *Turbelas*.

NOTÆ

cum, quod erat Italiæ finitimus, præterea nullum tumultum nominabant.' *Ant. Aug.*

Tumu . . .] *Tumultus* dicitur timor multus. *Tumultu* milites dicuntur lecti ob subitum timorem. Unde etiam tumultum dici ait Verrius, quia is non aliter, quam ab Italicis et Gallicis hostibus imminet Italiæ: itaque nullum alium, quam Gallicum, aut domesticum timebant. Quis negaverit hanc esse ipsam Festi lectionem? quod dico, quia docti viri contra Festi sententiam atque adeo contra veritatem ipsam aliter legunt: ut, si vera est eorum lectio, tumultum alium esse, quam qui timebatur ex Gallis et Italicis, fatendum sit: quod falsum esse, et mediocriter docto palam est. Nul- lum enim alium tumultum dixere, quam Gallicum, et domesticum, hoc est, Italicum: ut aperte Verrius ipse docet. *Jos. Scal.*

Tumultuarii] Iisdem fere verbis Cicero Philip. viii. 'Quid est enim tumultus, nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? unde etiam nomen ductum est tumultus. Itaque majores nostri tumultum Italicum, quod erat domesticus, tumultum Gallicum,

quod erat Italiæ finitimus, præterea nullum tumultum nominabant.' Ubi *tumultus* etymon a *timore* deducunt; cum potius a *tumore* duci debuerit; tumor enim pro tumultu apud Ciceronem alicubi. Sed præterea falsum est, Veteres nullum alium tumultum nominasse, quam Italicum et Gallicum, nam de quovis alio bello tumultum dixisse certum est. *Dac.*

¹ *Tumulum*] *Tumulum* Ælius sic definit: *Tumulus* est cumulus arenæ editus secundum mare, fluctibus, ventisque cumulatus: unde similiter, et manufactus, et naturalis proprie dici potest. Sic fortasse Festus. *Ant. Aug.*

Tumulum] *Tumulum* Ælius sic definit: *Tumulus* est mons arenæ editus secundum mare fluctibus sublevatus. Unde similiter et manufactus, et naturalis proprie dici potest. *Jos. Scal.*

Tumulum] *Lege* infra, in altum elevata, vel elevatus, nempe cumulus. Gloss. 'Tumuli, *Βουνοί, λόφοι, τύμβοι, σωποὶ γῆς*.' 'Colles, aggeres, tumbi, aggestus terræ.' *Dac.*

⁴ *Turbellas*] *Plant.* in *Pseud.* Quo pacto, et quantas soleum turbellas dare. *Ant. Aug.*

Turbellas] *Male* V. C. *Turbela.* A

mus, testis est Plautus in *Pseudolo*: Quales,⁵ et quantas soleam turbellas dare.

Turbellas apud Plautum turbas significat. [PAUL.

*Turmam equitum** dictam esse ait Curvatus, quasi [FEST. *terimam*; quod terdeni equites ex tribus tribubus Titien- sium, Ramnium, Lucerum, fiebant: itaque primi singula- rum decuriarum decuriones dicti, qui ex eo in singulis turmis sunt etiam nunc terni.

*Turrhenos*⁶ Etruscos⁷ appellari solitos ait Verrius, a Tur- rheno duce Lydorum, a cujus gentis præcipua crudeli- tate^z etiam tyrannos dictos.

Tusci a Tusco rege filio Herculis sunt dicti, vel a [PAUL. sacrificando studiose, ex Græco *θυσκοί*; velut Tusculum dictum, quod aditum difficilem habet, id est, *δύσκολον*.⁷

~~~~~
5 Vet. cod. *quo alto*. Vir doct. conjicit *quo pacto*. Vide infra.—6 Vet. cod. *Turannos*.—7 Vet. lib. *θύσκολον*.

NOTE

turba, turbella; nt a 'populus,' 'po- pellus,' 'umbra,' 'umbella,' &c. *Dac*.

* *Turmam equitum*] Varro lib. iv. de L. L. 'Turma terma est. E in U abiit. Quod terdeni equites ex tri- bus tribubus, Tatiensium, Ramnium, et Lucerum, fiebant. Itaque primi singularum decuriarum, Decuriones dicti. Qui ab eo in singulis turmis sunt etiam nunc terni.' *Idem*.

^y *Turrhenos Etruscos*] Vide 'Sar- di.' Velleius Paternulus lib. i. 'Per hæc tempora, Lydus et Tyrrhenus fratres, cum regnarunt in Lydia, steri- litate frugum compulsi, sortiti sunt uter cum parte multitudinis patria decederet. Sors Tyrrhenum contigit: pervectus in Italiam et loco et inco- lis et mari nobile ac perpetuum no- men a se dedit.' Aliter paulo Tacit. *Annal*. v. Vide Strab. Herod. Ser- vium. Verum totum hoc fictum esse nimis verisimile est, præsertim cum

apud omnes fere scriptores pro *Tyr- rheni* et *Tirrhēnia* *Τυρσῆνοι* et *Τυρσηνία* sit exaratum. Ita dicti scilicet a *τύρ- σεις*, turres, muri: quod *Tyrrheni* primi muros exstruendi artem inve- nerint. Eos Pelasgici generis fuisse, Lemnumque et Imbrum *Ægei* maris insulas inhabitasse, testantur multi veteres. Ab his igitur Pelasgis dicta est Tyrrhenia ea pars Italiæ quam occuparunt, relictis suis sedibus. Vide *Hellanicum Lesbium* apud Dio- nys. *Halicarn*. Vide *Dionys*. *Pe- riæg*. *Marcianum Heracleot*. et alios. Postea autem Etrusci cum Pelasgis admisti *Tyrrheni* etiam dicti sunt. *Idem*.

^z *A cujus gentis præcipua crud.*] Fal- sum. Tyrannus enim a Græco *τύραν- νος*, qui primo regem et principem notavit, et postea in malam partem sumtus est. Vide quæ apud Hora- tium nostrum Gallicum notavimus *Od*. 35. lib. i. *Idem*.

Tuscos^a quidam dictos aiunt a Tusco rege Herculis [FEST. filio : alii, quod unice studiosi⁸ ita sacrificiorum, ex Græco velut *θύσκοι*. Unde Tusculum ab eadem causa sacrificiorum, vel quod aditum^b difficilem habeat, id est, *δύσκολον*.

Tusculum vicum^c ceteri quidam omnes scriptores dictum aiunt ab eo, quod Porsena rege descendente⁹ ab obsidione¹⁰ remanserint Romæ, locoque his dato, ibi habitaverint Vei- entes fratres Cœles, et Vibenna, unde post ejecti quod Tar- quinium Romam secum maxime reducere cupierint. M. Varro quod ex Cœlio in eum locum deducti sint.

8 Ed. Scal. *unici studisi*.—9 Vir doct. in marg. ejusdem ed. conjicit *disce- dente*.—10 'L. m. habet *obsessione* pro *obsidione*, et ita videtur fuisse apud Festum in fragmento.' Fulv. Ursin.

NOTÆ

^a *Tuscos*] Lege, *Alii quod unice studiosi sint sacrificiorum*. Priorem sententiam, quod *Tusci* a *Tusco*, sive *Tusculo*, Herculis filio, secutus Strabo et alii. Posteriorem, nempe quod a sacrificandi ritu, inter alios Plinius lib. iii. cap. 5. 'Umbros inde exegere antiquitus Pelasgi, hos Lydi, a quorum rege Tyrreni, mox a sacrificio, ritu lingua Græcorum sunt cognominati.' Et Servius: 'Tusci a sacrificandi frequentia dicti sunt, ὑπὸ τοῦ θύειν.' Nam *θύω* est sacrifico. Et Eustathium Perieget. notavit Tuscos *Truscos* etiam dictos. *Idem*.

^b *Vet quod aditum*] Ineptum et Stoico dignum quod ait, Tusculum dictum quod habeat aditum difficilem, id est, *δύσκολον*: neque enim *δύσκολος* unquam hoc sensu potuit usurpari. *Idem*.

^c *Tusculum vicum*] Varro lib. iv. de Ling. Lat. ait Cœlium montem a Cœle Vibenna Tusco dictum, qui Romulo auxilio fuit contra Sabinum Regem. Hi, qui cum eo venerunt, post ejus obitum, quod nimis munita loca tenere dicerentur, deducti esse dicuntur in planum, et ab eis esse dictum vicum Tusculum idem scribit.

Livius et Dionysius videntur id sequi, quod a Paulo in epitome scriptum est. Festus autem id ipsum initio dicit; duosque fratres nominat Cœlem et Vibennium: postea opinionem Varronis paucis attingit. *Ant. Aug.*

Tusculum] Tusculum vicum coluerunt Tusci: a quibus enim scriptores dictum aiunt, ab eo quod hi, Porsena discedente ab obsidione, remanserint Romæ, locoque his dato, novis rebus studentes fratres Cœles et Vibenna reducere Tarquinium Romam secum maturaverint. M. Varro, quod ex Cœle Tusco orti sint. Habes omnino quod Festus de Tusco vico scripsit. *Jos. Scal.*

Tusculum] Vide Livium lib. ii. sect. 14. Locus M. Varronis, quem Festus intelligit, est lib. iv. de L. L. 'In Suburanæ regionis parte princeps est Cœlius mons, a Cœlio Vibenna Tusco, duce nobili, qui cum sua manu dicitur Romulo venisse auxilio contra Sabinum regem. Hi post Cœlii obitum, quod nimis munita loca tenerent,' (Cœlium montem scilicet,) 'neque sine suspitione essent, deducti dicuntur in planum. Ab eis dictus vicus Tusculus.' *Dac.*

Tusculus vicus Romæ est dictus, quod ibi habitaverunt Tusci, qui recedente ab obsidione Porsena remanserunt.

Tutulum dicebant Flaminicarum capitis ornamentum vitta purpurea innexa crinibus, et in altitudinem exstructum. Ennius: Fictores, Argeos, et tutulatos.

Tutulum^d vocari aiunt Flaminicarum capitis ornamentum, quod fiat vitta purpurea innexa crinibus, et exstructum in altitudinem: quidam pileum lanatum forma etali figuratum,¹¹ quo Flamines ac Pontifices utuntur, eodem nomine vocari. Ennius: Libaque, fictores, Argæos et tutulatos.

//////////

11 Ed. Scal. 'forma metali figuratum.' Vide Not.

NOTÆ

^d *Tutulum*] Varro lib. vi. de Ling. Lat. Ennii versus refert, qui ad Numam referuntur: Menses constituit, idemque ancilia... Libaque, fictores, Argios, et Tutulatos. *Ant. Aug.*

Tutulum] Proprie tutulus locus urbis altissimus, unde in muliere notat capillorum in conum congestum; 'suggestum comæ' vocat Papinius, 'Turritam frontem' Juvenalis. In flaminibus autem summum fastigium pilei lanati, hoc est, flamei. Varro l. vi. de L. L. dum exponit illud Ennii et Saturnio carmine: 'Libaque, fictores, Argeos et tutulatos:' 'Tutulati,' inquit, 'dicti qui in sacris capitibus' (leg. *apicibus* Scal.) 'habere solent, ut Metam. Id Tutulus appellatur ab eo quod matresfamilias crines convolutos ad verticem capitis, quos habent uti velatos, dicunt tutulos, sive ab eo quod tuendi causa capilli fiebant, sive ab eo quod altissimum in urbe quod est, ea res tutissima, tutulus vocatur.' Quem locum Varronis, quia turpi mendo deformatus

est, tentavit olim Scaliger, pro *nti velatos* rescribens *elatos*. Infeliciter sane, nam certum est scripsisse Varronem: *quos habent rete velatos*. Rete enim inter mundum muliebrem, proprie vitta crinium. Idem Varr. lib. iv. 'Et quod capillum contineret, dictum a rete reticulum:' restitutionem hanc firmant verba ipsa Festi cum verbis Varronis collata. Ait Festus tutulum esse crines innexos vitta purpurea et in altitudinem exstructos, ubi sane nullum alium quam Varronem ipsum interpretatur, qui scripserat crines convolutos ad verticem capitis, rete velatos, tutulos dictos. Rursus quod dixerat Varro, *habere solent ut Metam*, dixit Festus *forma metali*: sic enim legendum pro *forma e tali* monuit Fulvius Ursinus. Hoc est, *in formam metæ*; nam in Schedis erat *formam e tali*. Inde in veteri inscriptione quæ penes Fulv. Ursin. fuit: *APONIÆ. A. TUTUL. ORNATRICE. Duc.*

Tutum^e frequenter dicitur maxime: Varro in Europa: Tutum sub sede fuissent.

TYRIA maria^f in proverbium deductum est; quod Tyro oriundi Pœni adeo potentes maris fuerunt, ut omnibus mortalibus navigatio esset periculosa. Afranius in Epistula: Hunc serrium autem maria Tyria conciet.

Tribunitia^g rogatione lex curiata fertur, quo Hannibal anno in conspectu Romæ cum esset, nec ex præsidiis discedere liceret, Q. Fabius Maximus Verrucosus, id est, TR. PL. et Marcellus Cos. facere instituerunt, ut notavit Ælius in XII. significationum verborum.

NOTÆ

^e Tutum] Opinor pro tuto. Varronis Europæ solus Festus meminit. Idem.

^f Tyria maria] De Pœnis, quod maris potentes essent, notum est. Inde Tyria maria proverbio de re valde periculosa dictum. Vide Erasm. Versus Afranii non vacat mendo. Lipsius Epistolicar. Quæst. Ep. 20. legebat, Hunc ferreum Tyria maria conciet: id est, hunc hominem asperum et tangi periculosum ut Maria Tyria. Sed hæc manifesto contra mentem Festi. Lego, Hic servus maria Tyria conciet: id est, hic servus sibi excitat maria Tyria, rem valde periculosam aggreditur, suo sibi jumento malum quærit. Forsan et sic melius, Hic Syrius maria Tyria conciet: ut proverbium sit de eo qui congreditur cum potentiore: nam Syri olim inbelles andiebant. Idem.

^g Tribunitia] Locus dignus interprete, sed mihi adhuc obscurus. Ant. Aug.

Tribunitia] Lex Curiata erat potissimum de imperio militari iis ma-

gistratibus mandando, qui superioribus, centuriatis scilicet, comitiis creati fuerant. Neque enim consuli, si curiatam legem non haberet, attingere rem militarem licebat, ut ait Cicer. II. Rull. Eam legem ferebant consules. Cicer. ibid. 'consulibus curiatam legem ferentibus,' &c. At bello secundo Punico, cum Hannibal portæ Capenæ appropinquasset, ideoque non liceret magistratibus ex præsidiis discedere, Consules, quia ipsi metu Hannibalis imminetis, urbem venire et populum rogare non poterant, id egerunt per Tribunos plebis, atque ita Tribunitia rogatione curiata lex lata. Nunc omnia plana. Verum Q. Fabium Maximum Verrucosum, Cunctatorem dictum, et M. Marcellum consules fuisse invenio an. U. C. 539. At Hannibal ad urbem accessit an. 541. Coss. Q. Fulvio Flacco, Appio Claudio Pulcro. Vel, ut quidam, anno 542. Coss. Cn. Fulvio Centumalo, P. Sulpicio Galba. Igitur vel in tempora peccavit Festus, vel alios annales secutus est. Duc.

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

LIBER XIX. ET XX.

VACERRAM dicunt stipitem, ad quem equos so- [PAUL.
leant religare: alii dicunt maledictum hoc nomine signi-
ficari magnæ acerbitatis, ut sit vecors, et vesanus.

Vacerram^a Verrius¹ et alii complures vocari di- [FEST.
cunt stipitem, ad quem equos solebant religare. Ateius
vero Philologus maledictum hoc nomine significari mag-
næ acerbitatis, ut sit vecors, et vesanus, teste Livio,^b qui
dicat: vecorde, et malefica vecordia.

1 Vet. lib. et Ælius.

NOTÆ

^a Vacerram] A distortionē sæpe vo-
cantur ligna *Vacerra*, *Varus*. Nam
utrumque a distortionē crurum ho-
minis. Notum quid sint *Vaciæ*: no-
tum item, quid *Vari*. Livii verba
eigent castigatione: *Vecors*, et *male-
fice Vacerra*. Est ex *Odyssea* veteri,
ex illo, Μέντορ ἀταρτηρέ, φρένας ἡλεέ.
Nam *vecors*, φρένας ἡλεέ, *malefice*,
ἀταρτηρέ. *Jos. Scal.*

Vacerram] *Varus* proprie dicitur

baculus distortus et informis, et inde
propter distortionem *vacerra*, stipes:
sed per metaphoram *vacerra* homo
stupidus et insanus dicitur eadem
ratione qua et idem *stipes* vocatur.
Inde Augustus pro cerito *vacerosum*
assidue posuit, Sueton. cap. 87. Et
in Gloss. ‘*vacerra*, παράπληξ.’ Nam
παράπληξ proprie *vecors*, *vesanus*,
mente captus, attonitus. *Dac.*

^b Livio] Livio Andronico. Hujus

Vadem,^c sponsorem significat datum in re capitali. [PAUL. Vagorem pro vagitu Ennius posuit.

Vagorem^d pro vagitu Ennius libro sextodecimo: [FEST.

Qui clamor² oppugnantis vagore volanti. Lucretius libro secundo: Et superantur, item miscetur funere vapor.

Vagulatio³ e in lege⁴ duodecim tabularum significat quæstionem cum convicio: Cui testimonium defuerit⁵ is tertius⁶ diebus ob portum obvagulatum⁷ ito.

Valgos^f Opilius Aurelius aliique complures aiunt dici,

2 Id. cui clamas.—3 Id. Valgulatio.—4 Id. in libro.—5 Id. defugerit.—6 Id. certis.—7 Id. obvagulatum.

NOTÆ

verba optime correxit Scaliger. *Idem.*

^c *Vadem*] Vas, sponsor erat sistendi aliquem iudicio sive publico, sive privato. Et proprie erat in re capitali, ut in re nummaria *præs.* Auson. 'Quis subit in pœnam capitali iudicio? vas. Quid si lis fuerit nummaria, quis dabitur? præs.' *Idem.*

^d *Vagorem*] Nonius: 'Vapor dictum pro vagitus. Lucretius lib. II. Et superantur item: miscetur funere vapor.' Locus Ennii lib. XVI. annual. *Qui clamos oppugnantis vagore volanti.* Ubi Lignum vapor describitur, qui Æmilium oppugnant, et ab eo nec opinantes impetiti, sublato clamore in castra compulsi sunt. *Idem.*

^e *Vagulatio*] Ex verbo *Portum* verba 12. tab. emendata sunt: interpretatio Festi mihi non placet. Credere significare ad querendum testimonium licere tertio die ante domum paulisper vagari: sed non facile antiquorum interpretationes sunt rejiciendæ. *Ant. Aug.*

Vagulatio] 'Pipio,' 'Pipilo:' 'Vagio,' 'Vagilo.' *Jos. Scal.*

Vagulatio] Ut a 'pipio,' 'pipilo,' sic a 'vagio,' 'vagilo,' seu 'vagulo,' vel 'vagolor,' 'obvagolor.' *Obvagu-*

lari autem in 12. est vagitu et clamore, cum testes desint, sua reposcere. *Cui testimonium defuerit*, hoc est, qui certo testimonio confirmare non poterit aliquem sua involasse, is postquam uno et altero die sua sibi restitui frustra petierit, tertio die ob portum, id est, ad domum adversarii sui veniat, ibique obvaguletur, i. e. cum clamore et convicio sua repetat. Plautus dicit 'pipulo differre ante ædes.' *Autul. act. III. sc. 2.* 'Ita me bene amet Laverna, te jam, nisi reddi Mihi vasa jubes, pipilo hic differam te ante ædes.' *Dac.*

^f *Valgos*] Plaut. in *Mil.* utrumque horum exemplum ponit: initium secundi est. *Ea mihi, &c.* Ideo titulus ille in *Sitelitergo* falsus est. *Ant. Aug.*

Valgos] *Μνημονικὸν ἀμάρτηνα* Festi, qui citat ex *Scythe liturgo*, quod debebat ex *Milite*. *Scythe liturgo* legendum esse in *Conjectaneis* olim docuimus. *Jos. Scal.*

Valgos] Quæ hic de loco suo trajecta, sic ex virorum doctorum emendatione conjungenda: *Valgos Opilius Aurelius aliique complures aiunt dici qui diversas suras habeant ac talos vitiosos.*

qui diversas suras habeant. Plautus in milite glorioso, qui talos vitiosos habeat: Majorem partem^g videas valgis talis:⁸ et (in Sitelitergo):^h Sit⁹ ea mihi insignitos pueros pariat postea, Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut pætum, aut brocchum¹⁰ (filium.) e contrario vari dicuntur incurva crura habentes.

Valgos Aurelius intelligi voluit, qui diversas suras [PAUL. habent: sicut e contrario vari dicuntur incurva crura habentes.

Vallescit,ⁱ perierit, a vallo militari, quod fit circa [FEST. castra, quod qui eo ejiciuntur, pro perditis habentur.

Valvoli, folliculi fabæ. [PAUL.

8 Id. saviis. Vide Notas.—9 Id. Sin.—10 Id. bocum.

NOTÆ

Plaut. in milite glor. &c. Valgus, Græce Βλαισός, cui crura ita extrorsum incurvantur, ut Lunæ cornua referant, quo fit, ut genua plus justo conjunctiora habeant, unde et iidem *compernes* dicuntur. Opponitur *varus*, ραιβός, cui crura introrsum flexa. De his Pollux: ραιβούς, οἷς καμπύλα εἰς τὸ ἐνδὸν τὰ σκέλη· Βλαισούς, οἷς ἀπὸ τῶν γονάτων εἰς τὸ ἔσω ἀπέστραπται. Id est, 'varos vocant quibus inflexa introrsum crura. Valgos, quibus a genibus extrorsum intorta sunt.' Dac.

^g *Majorem partem*] Hic locus ex Mil. Glor. act. II. sc. I. 'Itaque hic meretrices labiis dum ductant eum Majorem partem videas valgis saviis.' *Valgis saviis*, id est, labris extrorsum inflexis, ut fit cum aliquem deridemus. Nam *savia* pro labris dixit Plaut. quomodo et Virgil. 'Oscula:' 'dulces circum oscula nati.' Idem.

^h *In Sitelitergo*] Legendum in *Scythe Liturgo*. *Scythia Liturgus* Plauti Comædiæ nomen est. Id est, *Scythia stipator*. *Scythæ* enim apud Græcos eundem ordinem tenere, quem

apud nos Germani in stipandis regum et principum corporibus. Ideoque Λειτουργοὶ dicti. Versus Plauti... *sin ea mihi*, &c. mirum non monuisse interpretes eosdem esse qui leguntur in Mil. Glor. act. III. sc. I. 'Tum ne uxor mihi insignitos pueros pariat postea. Aut varum, aut valgum, aut compernem, Aut pætum, aut broncum filium.' Idem.

ⁱ *Vallescit*] Optime Doctiss. Salmasius legendum docuit *vallescit*, et errare Festum qui a vallo castrorum deducit. A *vannus* factum *vallus*, ut a 'cinnus,' 'cillus:' 'vinnus,' 'villus,' &c. A *vallus* factum *vallare*, hinc 'evallefacere,' ejicere. Varro Prometheo lib. II. 'Retrimenta cibi quæ exierant per posticum, evallefecerunt.' Et 'evallare' Titinius in Prilla: 'Qua ego hodie extorrem hanc domo faciam pilatricem pallia evallavit, o putere.' Quem locum, quia corruptissimus est, sic legere non dubito: *Quando ego hodie extorrem hanc domo faciam pilatricem pallii, evallaro pulcre*. Idem.

Valvoli^k folliculi fabæ appellati sunt, quasi vallivoli, [FEST. quia vallo facti excutiantur.

Vapula^l Papiria, in proverbio antiquis fuit : de quo Sinius Capito sic refert, tum dici solitum esse, cum vellent minantibus significare se eos neglegere, et non curare, fretos jure libertatis. Plautus in Feneratrice :^m Heus tu, in barbaria quod dixisse dicitur liberta suæ patronæ, ideo dico, liberta salve, vapula Papiria. In barbaria est, in Italia. Ælius hoc loco vapula positum esse ait pro dole. Varro pro peri, teste Terentio in Phormione : Non tuⁿ . . . . . et Plauto in Curculione :^o Reddin, an non, mulierem prius, quam te huic meæ machæræ objicio, mastigia ? vapula ergo te¹¹ vehementer jubeo ne me territes.

//////////

11 Vir doct. in marg. ed. Scal. conjicit *vapulare* ergo.

NOTÆ

^k Valvoli] Lege, *appellati sunt quasi vallivoli, quia vallo fracti excutiantur*. Valvoli leguminum, præcipue fabarum, folliculi sic dicti, quod vallo, id est, fuste fracti volitent. Margini ascriptum fuit *fustibus* ad interpretationem scilicet vocis *vallo* quæ fustem notat a varo detorta. Sed optime Salmas. *Quia vallefacti excutiantur*, id est, evannati, vel evallati. *Idem*.

^l Vapula] Planti versus hac animadversione opus habent : *Heus tu : in Barbaria quod dixisse dicitur Liberta suæ patronæ, id ego dico tibi. Liberta salve. Vapula Papiria*. Versus ex Phormione sunt hi : *non manes ? Vapula. Id tibi quidem jam fiet, nisi resistis, verbero*. Latini hoc verbo ntuntur, pro quo Græci, οἴμωζε, κλαίειν μακράν σε κελεύω, et similia. *Jos. Scal.*

[*Vapula Papiria*] Ancilla olim ab heræ suæ Papiria manumissa, continuo eam cæpit contemnere, jureque libertatis freta se libertam salutavit, heramque jussit abire Morboniam, *Vapula, Papiria*. Sic Horat. dixit :

'Jubeo plorare' 'Jubeas miserum esse.' Et Græci dicunt οἴμωζε, κλαίειν μακράν σε κελεύω. Callimach. Epig. Οἱ μάζειν εἴπας πολλὰ, &c. Vapulo autem est ab ἀπαλῶ, contundo, flagris cædo, potius quam ab ἀπολλύω, per eo, ut quibusdam visum est. Etsi recte quidem Varro *vapula* interpretatur *peri*. Nam et Plautus dicit Curcul. sc. ult. 'Ego te vehementer perire cupio, ne me nescias.' Sed 'vapula,' 'peri,' 'dole,' 'plora,' 'miser sis,' unum et idem. *Dac.*

^m Plautus in feneratrice] Plauti versus ex judicio Scaligeri sic legendi : *Heus tu : in Barbaria quod dixisse dicitur Liberta suæ patronæ, id ego dico tibi, Liberta, salve. Vapula, Papiria. Idem.*

ⁿ Non tu . . .] Terent. versus sunt hi : *Vapula : id tibi quidem jam fiet, nisi resistis, verbero*. Phorm. act. v. sc. 6. in Schedis scriptum : *Non tu . . . resipis verbero. Idem.*

^o Plauto in Curcul.] Act. iv. sc. reddin', an non, virginem, Priusquam te

Vastum^p pro magnum: ponitur tamen et pro inani. Attius: Jam hanc urbem ferro vastam faciet Peleus. Pacuvius:^q Quales, scabres, quod¹² inculta vastitudine? unde vastitas, et vastitudo.

Vastum pro magnum: ponitur tamen et pro inani. [PAUL. Attius: Hanc urbem ferro vastam faciet: unde vastitas, et vastitudo.

Vaticanus collis^r appellatus est, quod eo potitus sit populus Romanus vatum responso expulsis Etruscis.

Ve victis,^s in proverbium venisse existimatur, cum [FEST. Roma capta a Senonibus Gallis aurum ex conventionem et pacto appenderetur, ut recederent, quod iniquis ponderibus exigi a barbaris querente Ap. Claudio, Brennus

12 Id. ibid. *quamque*.

NOTÆ

huic meæ machæræ objicio, mastigia? Vapulare ego te vehementer jubeo, ne me territes. Idem.

^p *Vastum*] Pacuvius in Tencro apud Nonium: 'Quæ desideria alumnus! pœnitudines Quales, Scapresque inculta vastitudine!' *Ant. Aug.*

Vastum] Versus Pacuvii in Tencro ita legi debent: *Quæ desiderio alumnus, pœnitudine Squalis, scabresque, inculta vastitudine.* Ait illum desiderio alumnus, pœnitudine, et vastitudine squalere, ac scabrere. *Jos. Scal.*

Vastum] Virg. III. *Æneid.* 'Terra procul vastis colitur Mavortia campis.' *Vastis*, id est, magnis. Et lib. IX. 'Hæc ego vasta dabo.' *Vasta*, id est, inania, sola. Et Servius I. *Æneid.* 'Vasto pro desolato Veteres ponebant, et etiam pro magno.' Sic Sallust. Livius, &c. *Dac.*

^q *Pacuvius*] Hujus versus ita legi jubet Scalig. *Quæ desiderio alumnus, pœnitudine Squalis, scabresque, inculta vastitudine.* Ait illum desiderio alumnus pœnitudine et vastitudine squa-

lere ac scabrere, hoc est, squalidam et scabram esse. Apud Nonium, qui ter hunc locum adducit, legebatur: *Quæ desiderio alumnus, pœnitudine, Squalis, scabreque, inculta vastitudine.* Quæ vera lectio esse potest. Sic squalis et scabres nomina conjunxit Varro Manio: 'Ager derelinqueretur ac periret squalis scabreque, illuvie et vastitudine.' *Idem.*

^r *Vaticanus collis*] Vel a Vaticano Deo, qui et *Vatignus*, quod vagitibus infantium præsideret. *Idem.*

^s *Ve victis*] Utitur hoc proverbio Plaut. in *Pseud.* et Liv. lib. V. pro Ap. Claudio P. Sulpicium tunc Tr. Mil. quod verisimilius est, cum Brenno de fœdere egisse scribit. *Ant. Aug.*

Ve victis] Livius lib. V. sect. 48. 'Rei fœdissimæ per se, adjecta indignitas est. Pondera ab Gallis allata iniqua, et tribuno recusante, additus ab insolente Gallo ponderi Claudius: auditaque intoleranda Romanis vox, vix victis esse.' *Dac.*

rex Gallorum ad pondera adjecit gladium, et dixit, Ve victis; quem postea persecutus Furius Camillus cum insidiis circumventum consideret, et quereretur contra fœdus fieri, eadem voce remunerasse dicitur.

Ve vobis dicebatur ab antiquis, et ve nobis.¹³ [PAUL.

Vecors^t est turbati ac mali cordis.

Vecticularia^u vita dicitur eorum, qui vectibus parietes alienos perfodiunt furandi gratia. Cato: vecticulariam vitam vivere, repente largiter habere, repente nihil.

Vectigal, æs^x dicitur, quod ob tributum, et stipendium, et equestre, et ordinarium populo debetur.

Vegrande^y significari alii aiunt male grande; ut vecors,

////////

13 Vet. lib. *vi nobis* vel *vi vobis*.

NOTÆ

^t *Vecors*] Sine corde, particula *ve* minuit: Vide infra '*vegrande*.' Sed hæc sunt ex Epitome Pauli et Festi verba ommissa quia sic in Schedis. *Vecors est turbati et mali cordis. Pacuvius in . . . Iliona qui veloci superstitione cum recordi conjuge et Novius in . . . coactus tristimoniam ex animo deturbat et recordiam. Idem.*

^u *Vecticularia*] Vecticularius est convicinum Græcorum, τοιχωρύχος. *Jos. Scal.*

Vecticularia] Vecticularii qui vecte muros furandi gratia perfodiunt. Perfossores parietum vocat Plant. Græce τοιχωρύχοι. Idemque *vecticulariam facere* dicuntur, et eorum vita *vecticularia*. *Dac.*

^x *Vectigal, æs, &c.*] Vectigal proprie quod pro invectione vel evectione mercium debetur: sed generaliter significat omne ex quo Resp. reditum habet, veluti vectigal portus, decumarum, vicesimæ, scripturæ, salinarum, metallorum, &c. Interdum etiam latius patet ac pro tributo ac sti-

pendio sumitur, ideoque vectigal stipendiarium dicitur, et vectigales provinciæ agrive pro stipendiariis. Cicer. III. in Ver. sect. 6. 'Inter Siciliam ceterasque provincias, iudices, in agrorum vectigalium ratione hoc interest, quod ceteris aut impositum vectigal est certum, quod stipendiarium dicitur, ut Hispanis, plerisque Pænorum, quasi victoriæ præmium, ac pœna belli,' &c. *Idem.*

^y *Vegrande*] Ex Planti Clitellaria, non Cistellaria, citari hunc versum in Conjectaneis docuimus. *Jos. Scal.*

Vegrande] *Male grande*, alii, *parrum*: ridiculum! quasi *male grande*, aliud sit quam *parrum*. In *vegrande* autem particula *ve* nunc minuit, ut in '*vecors*,' '*vesanns*,' '*vegrandis gradus*,' '*vegrande frumentum*;' '*Vejo-vis*' Ovid. III. Fast. 'Nunc vocor ad nomen: *vegrandia* farra coloni Quæ male creverunt, vescaque parva vocant. Vis ea si verbi est, cur non ego Vejovis ædem Ædem non magni suspicer esse Jovis?' Nunc augeat, ut

vesanus, mali cordis, maleque sanus : alii parvum, sive minutum, ut cum dicimus, vegrande frumentum : et Plautus in *Cistellaria* :^z qui nisi iteres nimium is vegrandi gradu.

Vegrande significat male grande : ut vecors, vesanus, mali cordis, male sanus : alii parvum, sive minutum intelligunt, ut vegrande frumentum.

Vehere, portare, vel trahere. [FEST.

Veia^{14 a} apud Oscos dicebatur plastrum, unde [PAUL. veiarii¹⁵ stipites in plaustro, et vectura, veitura.

Vel, colligatio¹⁶ quidem est disjunctiva, scilicet earum rerum, quæ natura disjunctæ sunt, in quibus aut conjunctione rectius utimur, ut, Aut dies, aut nox : sed earum, quæ non sunt contrariæ, quæ eligatur, nihil interest, ut Ennius : Vel tu Dictator, vel equorum, equitumque Magister Esto, vel Consul.

Velati^b appellabantur vestiti, et inermes, qui exercitum sequebantur, quique in mortuorum militum loco substituebantur : ipsi sunt et ferentarii,^c qui fundis ac lapidibus

////////

14 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Veha*.—15 Vet. lib. *veiarii*.—16 Vir doct. conj. *velatura*.—17 Vet. lib. *conjunctio* : et mox pro *scilicet*, sed non. Legendum monet *Dac. non scilicet*.

NOTÆ

‘vegrandis stilus,’ ‘vegrandi subere.’ Vide infra in ‘vesculi’ et ‘vescus.’ *Dac.*

^z *Plaut. in Cistellaria*] Immo in *Cistellaria*. Et : qui nisi sic biteris, nimium is vegrandi gradu : biteris, eas : a beto vel bito, unde ‘combito,’ ‘perbito,’ ‘rebito,’ ‘imbito.’ Janus Guilielmus legebat : *Quin is si itura es*, &c. *Idem*.

^a *Veia*] Varro lib. iv. de Ling. Lat. ‘*Veha* brevis vehiculum est :’ et alio loco : ‘velabrum dicitur a vehendo : velaturam facere etiam nunc dicuntur, qui id mercede faciunt : hinc vecturæ.’ *Ant. Aug.*

Veia] Lege : *Vela* apud Oscos dice-

batur plastrum, unde *velarii* stipites in plaustro, et vectura, velatura. *Vela* a *veho*, ut ‘tela’ a ‘texo.’ A *vela*, velatura. Apud Varronem ‘velaturam facere,’ id est, facere vecturam. *Dac.*

^b *Velati*] Ergo a *velare*, *velites* dicti, hoc est, *velati*, quod vestiti tantum et sine armis exercitum sequerentur. Supra tamen in ‘advelitatio’ legitur : ‘*Velites* dicuntur expediti milites, quasi volites, id est, volantes.’ Sed hæc nobis suspecta sunt, et videntur Paulo potius tribuenda. Locum adi. *Idem*.

^c *Ipsi sunt et ferentarii*] Et ascriptivi et accensi. Vide ‘ascriptivi’ et ‘ferentarii.’ *Idem*.

pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur. Cato eos ferentarios dixit, qui tela ac potiones militibus pugnantibus ministrabant.^d

Velitatio^e dicta est ultro citroque probrorum objectio, ab exemplo velitaris pugnae. Plautus: Nescio quid velitati estis inter vos.

Venditiones olim dicebantur^f Censuræ locationes, [FEST. quod velut fructus publicorum locorum veniant.

Venerari^g verbum compositum ex venia, et orando.

Ventabant^h dicebant antiqui: unde præpositione [PAUL. adjecta fit adventabant.

Ventabant antiqui dicebant sine præpositione, pro [FEST. adventabant.

Ver sacrumⁱ vovendi mos fuit Italis: magnis enim [PAUL. periculis adducti vovebant, quæcumque proximo vere nata essent apud se animalia, immolaturos. Sed cum crudele videretur pueros ac puellas innocentes interficere, perductos in adultam ætatem velabant, atque ita extra fines suos exigebant.

Verberitare idem Cato frequentative ab eo, quod est verbero, dixit.

NOTÆ

^d Qui tela ac potiones militibus ministrabant] Ferentarii, ministratores. Nam accensum iidem qui ferentarii, &c. Idem.

^e Velitatio] Plant. in Menæchm. Nescio quid vos velitati estis inter vos duos. Ant. Ang.

^f Venditiones olim dicebantur] Vendere pro locare, sicut 'emere' et 'redimere' pro 'conducere' Veteres dicebant. Cicero 1. in Verr. 'Ubi illa consuetudo, in bonis (prædiis) vendendis, omnium consulum, censorum, quæstorum, ut optima conditione sit is, cujus res sit, eum periculum?' Ubi in bonis vendendis, hoc est, in bonis locandis. Dac.

^g Venerari] Immo potius a Venere, ut proprie venerari sit Veneri sacrificare, Venerem adorare. Et inde ad

alios tractatum. Idem.

^h Ventabant] Hæc sunt Pauli. Festi verba sic in Schedis: Ventabant dixisse antiquos verisimile est cum et præpositione adjecta. . . . . adventabant. Deest dicatur, vel adhuc dicamus, vel quid simile. Idem.

ⁱ Ver sacrum] Vide supra in 'Mamertini:' et Nonium in 'Ver Sacrum:' et Euseb. lib. III. de præparatione Evangel. Ful. Ursin.

Ver sacrum] Ἡ ἑρπύς Strab. Sic dicebatur quicquid intra Kalendas Martias et pridie Kalendas Maias natum, Deo vovebatur. Neque vero primi hunc morem Itali tenere. Nam tale quid in literis sacris a Veteribus factitatum fuisse legimus. Vide supra in 'Mamertini:' Liv. l. XXII. et XXXIV. et Dionys. lib. I. Dac.

Veredis^{18 k} antiqui dixerunt, quod veherent rhedas, [FEST. id est, ducerent.

Vergiliæ^{19 1} dictæ, quia earum ortu ver finitur, et æstas incipit.

Vergiliæ dictæ, quod earum ortu ver finem facit. [PAUL. Vermina^m dicuntur dolores corporis cum quodam minuto motu, quasi a vermibus scindatur:²⁰ hic dolor Græce στροφὸς dicitur.

Vernæ appellantur ex ancillis civium Romanorum vere nati, quod tempus anni maxime naturale foeturae est.

Vernæ,ⁿ qui in villis vere nati, quod tempus, duce [FEST.

//////////

18 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *Veredas*.—19 Alii *Virgiliæ*.—20 ‘Intelligo sane ea tormina, quorum vi crispetur corpus, et undatim fluctuet. Fortassis igitur verba Festi sunt ita emendanda: . . . cum quodam minuto motu, qualis a vermibus cieatur. Committe poetam nostrum ad III. 721.’ Wakefield. ad *Lucret.* v. 995.

NOTÆ

^k *Veredis*] Quasi *veheredis*, quod veherent rhedas. Et hoc Etymon confirmat quod olim cursus publicus erat vehicularis. Sueton. August. 49. Salmasio vero aliud placet, nempe a Græco βέρβης aut βέρης, βέρηρος, quod fugitivum, fugacem significat, fieri *veredus*. Sed nimis ambitiose. *Veredus* primo dictus equus cum curriculo, deinde, cum scilicet equis singulis ad cursum publicum nti cœperint, equi *veredi* dicti. Martial. lib. XII. Ep. 14. ‘Parcius utaris moneo rapiente veredo.’ *Idem*.

¹ *Vergiliæ*] Quod extremo vere oriuntur. Alii *virgiliæ*, quod in modum virgulæ porrigantur. Nam et eodem modo a figura βότρυς a Græcis appellantur, quod racematim positæ sint. *Idem*.

^m *Vermina*] Vermina recte στροφὸς vertit. Nam quæ postea tormina, prius vermina vocabant: inde verminare, tormina pati. Pomponius hernia Pappi: ‘Decumus mensis est,

cum factum est: ita fit: ita semper solet. Decumo mense demum turgens verminatur, parturit.’ Sane pulsus, qui medicis σφυγμὸς μυρμηκίων dicitur, nulla controversia, *pulsus verminans* dici potest. Martialis: ‘Si tibi morosa prurigine verminat auris.’ *Jos. Scal.*

Vermina] *Lucret.* lib. v. ‘Vermina sæva’ eadem et tormina. *Vermina* autem et *vermen* a *vertendo*, ut Græcis στροφὸς a στρέφω, verto. Inde *verminare* et *verminari* pro tormina pati. Pomponius hernia Pappi: ‘Decumus mensis est, cum factum est: ita fit: ita semper solet. Decumo mense demum turgens verminatur, parturit.’ *Dac.*

ⁿ *Vernæ*] Primis temporibus, ut optime notat Festus, vernæ dicebantur ipsi Romani quasi eodem loco nati. Quare in Sacris Tiburtibus, quorum carmen affert Servius, Curio Junonem sic precabatur: ‘Juno Curitis, tuo curru clypeoque tuere meos

natura, fœturæ est : et tunc rem divinam instituerit Marti Numa Pompilius, pacis concordiæve obtinendæ gratia inter Sabinos Romanosque, ut vernæ vincerent. Romanos enim vernas appellabant, id est, ibidem natos : quos vincere perniciosum arbitrium Sabinis, qui conjuncti erant cum populo Romano.

Vernisera,^o mensalia ¹ auguria. [PAUL.

Versuram facere,^p mutuam pecuniam sumere, ex eo dictum est, quod initio, qui mutuabantur ab aliis, non ut domum ferrent, sed ut aliis solverent, velut verterent creditorem.

Versuti^q dicuntur, quorum mentes crebro ad malitiam vertuntur.

Verticulas^r cum dixit Lucilius, articulos intelligi voluit.

1 Quidam legunt *messala*.

NOTÆ

curiæ vernulas.⁷ Nempe pro Romanis curialibus suis preces concipiebat. Sed postea de servis domi natis vernæ dici cœptum est. Quæ sequuntur mihi suspecta sunt, neque enim unquam legas Numam Marti rem sacram instituisse ut Romani Sabinos vincerent. Hoc sentient qui historiam Romanam norunt. Ultima etiam illa : *Quos vincere perniciosum arbitrium Sabinis*, &c. non esse Festi fortunæ meas omnes paratus sum ponere et pacisci. Mera balbuties. Lege modo. *Idem*.

^o *Vernisera*] Mensalia auguria multi generis habes apud Plinium lib. xxviii. cap. 2. *Jos. Scol.*

Vernisera, mensalia auguria] Male qui *Messalæ auguria*. Mensalia auguria multi generis habes apud Plinium lib. xxviii. cap. 2. *Dac.*

^p *Versuram facere*] Cum quis, ut alii solvat, ab alio mutuatur. Cicero etiam dixit *versuram facere*, pro æs

alienum contrahere. Et Donat. in Phormionem. ‘Versuram,’ inquit, ‘facere dicitur qui æs alienum ex ære alieno solvit. Dicitur etiam versuram facere, cum minore fenore acceptam quis pecuniam majore occupat.’ *Idem*.

^q *Versuti*] Cicero iii. de Nat. Deor. ‘Versutos eos appello, quorum celeriter mens versatur. Callidos autem, quorum, tanquam manus opere, sic animus usu concaluit.’ *Idem*.

^r *Verticulas*] Schedæ aliter; *Verticulas cum ait Lucilius, ita appellavit vertebrae*. Lucilii versum intelligit e iv. Annal. ‘Hæret verticulis affixum in posteriore Parte, atque articulis ut nobis talu’ genusque.’ Turneb. lib. xxviii. cap. 9. scribit Lucilium *verticulas* vocare spondylos spinæ. Et si et articuli etiam recte *verticulæ* dici possint. *Verticulæ a vertendo*, quod in iis se vertant membra. *Idem*.

Veruncent,^s vertant. Pacuvius: Dii monuerint meliora :^t

atque amentiam averuncassent tuam, id est, avertissent. Veruta pila^u dicuntur, quod veluti verua habent præfixa.

Vescor, pascor.

Vesculi,^w male curati, et graciles homines : ve enim syllabam rei parvæ præponebant, unde Vejovem, parvum Jovem ; et vegrandem fabam, minutam dicebant.

Vescus,^x fastidiosus ; ve enim pro pusillo utebantur. Lucretius vescum dixit edacem, cum ait : Nec mare quæ impendent vesco sale saxa peresa.

Vespæ,^y et vespiliones^z dicuntur, qui funerandis corpori-

////////

2 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *vespilonēs*.

NOTÆ

^s *Veruncent*] Pacuvius in Chryse ex Nonio : *Di monerint meliora : atque amentiam averuncassint tuam*. Vide Varr. lib. vi. *Ant. Aug.*

Veruncent] Lege *Verruncent*, ut in Mss. *Verrunco* quidam ab ἐρύκω, prohibeo. Varro cum Festo a *vertendo*. Apud Accium : 'Te, sancte, venerans precibus, invicte invoco Portenta ut populo patriæ verruncent bene : ' id est, vertant bene. A *verrunco* est *averrunco*, quod et *aurunco*, *averto* : *averruncus*, qui et *auruncus*, Deus, ἀποτρόπαιος, qui mala avertit. *Dac.*

^t *Dii monuerint meliora*] Pacuvii versus sic ex Varrone lib. vi. de L. L. et Nonio : *Dii monerint meliora atque amentiam averuncassint tuam*. *Monerint* pro *monuerint*. Nonius etiam priorem partem sic adducit in 'moneris : ' *Di monerint meliora*, atque esse ex Chryse Pacuvii. Idem in *averruncare* eundem Lucilio tribuit e libro *Annal.* 26. *Dii monerint meliora atque amentiam averuncassint tuam*. Quare e Pacuvio sumserit Lucilius. Nam Pacuvio eum ascribit etiam Varro. *Idem.*

^u *Veruta pila*] Hæc sunt Pauli. Ver-

ba Festi sic Schedæ : *Veruta pila dicuntur, quod veluti verua habent præfixa*. Ennius lib. x. . . . *cursus quingentos sæpe veruti*. 'Vern Sabellum' vocat Virg. vii. *Æneid.* 'Et tenui pignant mucrone veruque Sabello.' *Idem.*

^w *Vesculi*] Glossarium : 'Vescens, vescus, ὀλιγοδίτος, ὀλιγοδέης.' *Jos. Scal.*

Vesculi] Diminutivum a *vescus*. Gracilis, exsuccus, macilentus. Vide in 'vegrande : ' et A. Gell. lib. v. cap. 12. *Dac.*

^x *Vescus*] Gloss. 'Vescens, ὀλιγοδίτος, ὀλιγοδέης.' Gellius lib. xvi. cap. 5. 'Ve particula, sicuti quædam alia, tum intentionem significat, tum minutionem, &c. vescum autem quod ex ve particula, et esca copulatum est, utriusque diversæ significationis vim capit. Aliter enim Lucretius vescum salem dixit, ex edendi intentione : aliter Lucilius appellat eum edendi fastidio.' Festus et Gellius hunc Lucilii versum respiciunt, quem ex *Annal.* xxvi. laudat Non. 'Quam fastidiosum ac vescum eum elastidio vivere.' *Idem.*

^y *Vespæ*] Suspectus locus, quo re-

bus officium gerunt, non a minutis illis volucris, sed quia vespertino tempore eos efferunt, qui funebri pompa duci propter inopiam nequeunt: hi^z etiam vespilones³ vocantur. (Martialis: Qui fuerat medicus, nunc est Vespilo Diaulus.)

Vesperna^a apud Plautum cœna intelligitur.

Vesperugo,^b vesper stella. Plautus: Nec vesperugo, nec vergiliæ occidunt.

Vespices^c fruteta densa dicta a similitudine vestis.

Vesticeps puer,^d qui jam vestitus est pubertate: e contra investis, qui necdum pubertate vestitus est.

////////

3 Vet. lib. *vespulæ*. Vide Notas infra.

NOTÆ

fertur Martialis, quem non alio loco nominaverat, et Festo fuit, ut arbitror, posterior. *Ant. Aug.*

Vespæ] Finalia illa, *Hi etiam Vespilones*, &c. omnia ab inepto mutilatore huc assuta sunt. *Jos. Scal.*

Vespæ, et *vespilones*] Glossæ Isidori: 'vespillones, fossarii qui mortuos sepeliunt, bajuli.' *Vespæ*, vespilio, a vespere. Mnaseas scripsit in Cecrope libro, 'Apollinem, posteaquam a Jove vinctus atque interfectus est, a Vespillonibus ad sepulturam elatum esse.' *Dac.*

^z *Hi*] Hæc finalia unde sunt in fronte promtum gerunt. A barbaro mutilatore scilicet, vel ab alio quovis huc assuta, ut volunt viri docti. Sed frustra. Nam delenda tantum *hi etiam vespilones vocantur*. Nam cetera sunt Festi, qui Martialem laudare potuit, ut et infra Caninum laudat qui Martiali contemporaneus fuit. Illa, *hi etiam vespilones vocantur*, ab studioso aliquo ad vocem *Medicus*, quæ in versu Martialis, ascripta fuerant, ut innueret medicos vespilones etiam dictos. Nihil certius: viris eruditis illud imposuit quod Festum Martiale

antiquiorem putarunt. Quod contra est. Martialis enim Festum multis annis antecessit. *Idem.*

^a *Vesperna*] Vide 'Scensas.' *Ant. Aug.*

Vesperna] Vide Donatum in *Eunuchum*. *Jos. Scal.*

Vesperna] Desideratur Plauti locus unde hoc Festus. Vide 'Cœna' et 'scensas.' *Dac.*

^b *Vesperugo*] Plaut. in *Amph.* 'Nec jugula, nec vesperugo, neque Vergiliæ occidunt.' *Ant. Aug.*

Vesperugo] Locus Plauti *Amphit.* act. i. sc. 1. 'Nec jugula, neque vesperugo, neque Vergiliæ occidunt.' *Vesperugo*, aliis *vesper*, et *vesperus*, *ἑσπερος*. *Dac.*

^c *Vespices*] Mihi ignota vox: conjiciebam *Veprices fruteta densa a similitudine vepris*. Tamen nihil temere mutandum. *Idem.*

^d *Vesticeps puer*] *Vestis* dicitur pubes et barba. Pro *pube* usus *Lucret.* lib. v. 'Et impubem molli pubescere veste.' Pro *barba* *Virgil.* viii. 'Aurea casaries ollis atque aurea vestis.' Inde *vesticeps* puer, *investis* impuber. Nonius: 'investes dicuntur im-

Vestis^e generaliter dicitur, ut stragula, forensis, muliebris: vestimentum pars aliqua, ut pallium, tunica, penula.

Veteratores^f callidi dicti a multa rerum gerendarum vetustate. Cannius:^{4g} mulieri non astutæ facile veterator persuasit.

Veterinam^h bestiam jumentum Cato appellavit a vehendo. Opilius veterinam dici putat, quasi venterinam, vel uterinam, quod ad ventrem onus religatum gerat.

Veternosusⁱ dicitur qui gravi premitur somno. Cato Veternosum hydropicum intelligi voluit, cum ait: Veternosus quam plurimum bibit, tam maxime sitit.

Vexillum^k deminutivum est a velo.

Viatores^l appellabantur, qui magistratibus parebant: eo

//////////

4 Al. Zannius, Sannius, Granius, C. Annius, T. Annius, Canius.

NOTÆ

puberes, quibus propter teneram ætatem nulla pars corporis pilat.' Vide *pubes*. *Idem*.

^e *Vestis*] Ait vestem dici omne id quo quis vestitur, vestimentum partem aliquam vestis, ut tunicam, pallium, &c. Sed discrimen illud non observatur. *Idem*.

^f *Veteratores*] Donat. 'Veterator est vetus in astutia, et qui in omni re callidus est.' Proprie de servis dicitur qui longo usu et longa servitute astuti et vafri facti sunt. *Idem*.

^g *Cannius*] Melius *Canius*; qui poëta fuit Gaditanus ætate Domitiani. *Idem*.

^h *Veterinam*] Glossæ: 'Veterina bestia, ὑποζύγιον.' *Jos. Scal.*

Veterinam] Gloss. 'Veterina, κτήνη. Veterinum, jumentum, κτήνος.' Lucet. lib. v. 'Ne forte ex homine et veterino sanguine equorum.' *Veterinum* quasi *vehiterinum*, sed prius dictum *veturium*, quasi *vehiterium*. *Dac.*

ⁱ *Veternosus*] Varro Eumenidibus: 'Nam ut arquatis et veternosis quæ lutea non sunt, æque ut lutea viden-

tur: sic insanis sani et furiosis videntur esse insani.' Glossæ: 'Veter-nosus, φθισικὸς, ὑδρωπικὸς.' Pro Phthisi Apuleius lib. ix. 'Totumque corium veterno atque scabiosa macie exasperati.' At Virgilius pro lethargo. *Jos. Scal.*

Veternosus] A Veterno, id est, lethargia, stupore, somno. Virgil. i. Georg. 'Nec torpere gravi passus sua regna veterno.' *Veternus* etiam morbus intercus, Hydrops. Gloss. 'Veter-nosus, φθισικὸς, ὑδρωπικὸς.' *Dac.*

^k *Vexillum*] *Idem* Priscianus et Servius: sed omnino *velum* est a *vexillum*, ut *ala* ab *axilla*, demta litera x. Cicero in Oratore ad Brutum: 'Quinetiam verba sæpe contrahuntur, non usus causa, sed aurium. Quomodo enim vester axilla ala factus est, nisi fuga literæ vastioris? quam literam etiam e maxillis, et taxillis, et vexillis, et paxillo consuetudo elegans Latini sermonis evellit.' *Idem*.

^l *Viatores*] Glossæ: 'Viator, ὁδοιπόρος, ἀμφοδάρχης, ἀρχιὑπηρέτης.' Vide-

quod plerumque ex agris homines evocabantur a magistratibus, et frequens erat eorum ab agris ad urbem via.

Viatores appellantur, qui magistratibus apparent, [FEST. eo quia initio omnium tribuum cum agri in propinquo erant urbis, atque assidue homines rusticabantur, crebrior opera eorum erat in via, quam urbe; quod ex agris plerumque homines vocabantur a magistratibus, et frequens eorum erat ab agris ad urbem via.

Vibices^m plagæ verberum in corpore humano dic- [PAUL. tæ, quod vi fiunt.

Vibrissæⁿ pili in naribus hominum, dicti, quod his evulsis caput vibratur.

Vibrisse^s est vocem in cantando crispare. Titinius: Si erit tibi cantandum, facito, usque exvibrisses.

Vici^p appellari incipiunt ex agris, qui ibi villas [FEST.

5 Scal. et Dac. legendum monent *Vibrissare*. In Mss. est *vibrissere*.

NOTÆ

tur Viatorem pro vici magistro accepisse, cum vocat ἀμφοδάρχην. Eundem postea *Viaculum* vocat: 'Viaculus, ὁδῶν ἐπιμελητής.' Jos. Scal.

Viatores] Qui e villis in Curiam magistratus arcescebant. Cicero in Catone Maj. 'A villa in senatum arcescebantur Curius et ceteri senes, ex quo qui eos arcescebant viatores nominati sunt.' Columella præfat. lib. 1. 'Illis temporibus proceres civitatis in agris morabantur, et cum consilium publicum desiderabatur, a villis arcescebantur in senatum, ex quo qui eos evocabant, viatores nominati sunt.' Dac.

^m Vibices] 'Excitatum verberibus corpus,' Varr. lib. vi. de L. L. Inde 'prægnantes plagas,' vocat Plautus. Vibices a Græco ἱβυκες, id est, στρυμοί. Hesych. Idem.

ⁿ Vibrissæ] Glossarium: 'Vibrææ, τρίχες βινός.' Jos. Scal.

Vibrissæ] Glossarium: 'vibrussæ, τρίχες βινός.' A verbo *vibrissare* dictæ *vibrissæ*, quod spiritus, qui per nares meat, *vibrantur*, id est, crispantur. Dac.

^o Vibrisse] Lege *vibrissare*: in Mss. est *vibrissere*. A 'vibro,' 'vibrisso,' ut a 'peto,' 'petisso.' *Vibro* autem est contentio, projicio, et quia quæ projiciuntur motu tremulo crispantur, inde *vibro* est crispo. De Titinii versu vide in 'succrotila,' ubi quæ duobus locis distracta sunt non male, ut puto, conjunximus: ubi etiam *ex vibrissis*; lege uno vocabulo *exvibrissis*, ut hic. Idem.

^p Vici] Abundat negatio, *Villas non habent*. Deinde legendum infra: *item magistrî pagi, qui creati quotannis fuerint*: scriptum erat primum archaicis *paci* pro *pagi*, ex quo factum *pauci*. Postea lege: *Altero, cum id genus ædificia, quæ continentia sunt,*

non habent, ut Marsi, aut Peligni. Sed ex vicis partim habent rempublicam, et jus dicitur; partim nihil eorum, et tamen ibi nundinæ aguntur negotii gerendi causa, et magistri vici, item magistri, *pauci*⁶ quotannis fuerit. Altero cum id genus ædificii, quæ continentia sunt, iis, oppidisque, itineribus, regionibusque distributa inter se distant, nominibusque dissimilibus discriminis causa sunt dispartita. Tertio cum id genus ædificiorum definitur, quæ in oppido prive in suo quisque loco proprie ita ædificat, ut in eo ædificio pervium sit, quo itinere habitatores ad suam quisque habitationem habeat accessum, qui non dicuntur vicarii,⁷ sicut ii, qui aut in oppido vias,⁸ aut hi, qui in agris sunt, vicarii⁹ appellantur.

Vicinia,⁹ vicinorum conversatio.

[PAUL.

6 Vet. lib. *pagi*. Vide Notas inf.—7 Vir doct. in marg. ed. Scal. conj. *vicani*.—8 Id. ibid. *oppidi civis*.—9 Id. ibid. *vicani*.

NOTÆ

viis oppidi, itineribus, &c. Tertio : diversa sunt a superioribus : nam superius ædificia continentia, hic separata intelligit. In fine lege : *sicut hi, qui aut in oppidi viis, &c.* Jos. Scal.

Vici appellari incipiunt] Lego, *Vici appellari incipiunt ex agris qui ibi villas habent, &c.* Nam vici sunt plures villæ conjunctæ. Tria genera vicorum Festus statuit, ‘villaticum,’ ‘urbanum,’ et ‘domesticum,’ atque agrorum vicos alios habere remp. et jus dici, alios non item, et habere tamen nundinas, ibique vici pagique magistros quotannis fieri. Deinde docet vicanos dici qui in oppidorum et agrorum vicis degunt, non vero eos qui in domesticis, qui proprie vicini dicuntur. Hæc est Festi sententia, sed quia ejus verba corrupta et mutila sunt, integrum locum ponam ut eum schedæ repræsentant : *Et tamen ibi nundinæ aguntur negotii gerendi causa et magistri vici, item ma-*

gistri paci quotannis fiunt. Altero cum id genus ædificiorum definitur quæ continentia sunt his oppidis quæ itineribus, regionibusque distributa inter se distant nominibusque dissimilibus discriminis causa sunt dispartita. Tertio cum id genus ædificiorum definitur quæ in oppido privo, id est, in suo quisque loco proprie ita ædificat, ut in eo ædificio pervium sit quo itinere habitatores ad suam quisque habitationem habeat accessum, qui non dicuntur vicani, sicut ii, qui aut in oppidi vicis, aut hi qui in agris sunt, vicani appellantur. In his paci antiqua scribendi consuetudine pro pagi, ut in columna Duillii MACISTRATOS, et LECIONES. Dac.

⁹ *Vicinia*] Aliter Cornelius Fronto : ‘*Vicinia vicorum conjunctio; Vicinitas hominum conversatio est.*’ Et apud Terent. ‘*Commigravit huc viciniæ.*’ *Vicinia* est locus ubi plures vicini habitant. Et *vicinitas* vicinorum propinquitas : Idem : ‘*Virtus*

Victimam Ælius Stilo ait esse vitulum^r ob ejus [FEST.
vigorem: alii autem quæ vincta adducatur ad altare:
aut quæ ad hostis victos¹⁰ immoletur.

Viæ^s sunt¹¹ et publicæ per . . . . .
. . . . . e omnibus licet. privatæ quibus vetitum uti
. . . . . prætereorum
quorum sunt privatæ . . . . .
. . . . . vias muniunt. Dionisam la-
pides sunt, qua volet jumenta agito.

Vidueritas^t calamitas dicta, quod viduet bonis.

Viere,^u alligare, unde vimina, et vasa viminea. [PAUL.

//////////

10 Id. ibid. *hostibus victis*. Scribendum monet Gifanius *ob hostis*.—11 Hoc caput in ed. Scal. desideratur.

NOTÆ

tua me vel vicinitas,' &c. *Idem*.

^r *Victimam Ælius Stilo ait esse vitulum*] Inde Glossarium: 'victimarius, *μοσχοθύτης, μοσχοτόμος*,' 'Qui vitulum immolat, cædit.' Sed tertium etymon verum est, *victima* quæ *ob hostes victos*: (sic enim legendum, ut in Schedis.) Ovid, '*Victima, quæ cecidit dextra victrice, vocatur*.' Vide '*hostia*,' et '*maxima hostia*.' Pro *vincta* in Schedis est *victa*. 'Fortasse pro *vitta*,' inquit Ursinus. Nam hoves auratis cornibus, vittis ornati et sertis ad aram ducebantur. Præterea Serv. 1. *Æn.* scribit: '*Solutæ sunt hostiæ, nam piaculum est in sacrificio aliquid esse religatum*.' Nihil tamen mutandum. *Idem*.

^s *Viæ*] Desideratur hoc caput in aliis editionibus: in eo vero Festus agebat, ut ex reliquiis ejus apparet, de viis publicis et privatis, et antiquam legem referebat de viis muniendis, iisdemque lapide sternendis, ut quæ strata lapidibus essent, per eas jumenta agere liceret. Extat inscriptio in quodam denario Augusti: QUOD VIE MUNITÆ SUNT. Fulv. Ursin. Suppleo: *Viæ sunt et publicæ per quas*

ire omnibus licet et privatæ quibus vetitum uti omnibus præter eorum quorum sunt privatæ . . . . vias muniunt, donecum lapides esunt, qua volet jumenta agito. Publicæ viæ sunt quas '*regias*' Græci dicunt, Romani '*Prætorias*' et '*consulares*.' Privatæ sunt agrariæ quæ dupliciter intelligi possunt. Sunt enim quædam agrariæ quibus uti omnibus licet, et quædam quæ ad dominorum utilitatem ducuntur, quibusque aliis interdictum est, nisi id a Dominis concedatur. De his loquitur Festus. Verba legis ab illo relatæ fortasse ad 12. tabulas pertinent, et fortasse ad idem caput ubi scriptum: '*Amsegetes viam muniunt, si via immunita escit, qua volet jumentum agito*.' Illa enim, *donecum lapides esunt*, idem significant quod ista, '*si via immunita escit*.' *Idem*.

^t *Vidueritas*] A '*viduare*,' '*vidueritas*,' ut ab '*uberare*,' '*ubertas*.' *Idem*.

^u *Viere*] Amplius in Schedis: *Viere alligare significat ut hic versus demonstrat: Ibant Malaci viere veneriam corollam. Unde vimina et vasa viminea, quod vincuntur ligata. Hunc versum*

Vietus,^x languidus, sine vi, et naturalibus privatus viribus. Viget^y dictum a vi agendo, sed non in agendis¹² hostilibus rebus; verum iis, quæ concitato animo ad bonum tendunt.

Viget dictum videtur a vi agendo, sed non in agendis hostilibus rebus, verum his quæ celerrimo concitatoque animo ad bonam tendunt frugem.

Viginti quinque^z pœnæ significat viginti quinque asses.

//////////

12 Ead. ed. *sed in agendis*, et mox *qui pro quæ*.

NOTÆ

affert etiam Varro lib. iv. 'Viere vincere a quo est in Asoto' (Sotadico, ut Scal.) 'Ennii: ibant malaci viere veneriam corollam.' Ubi Scaliger: *ibant malacam viere veneriam corollam*: aitque esse ex Sotadico Græco qui citatur ab Hephæstione: Πολὺς τέρεν ἄνθος μαλακὸν ματεῦσαι, 'Herbæ' (ibant) 'tenerum florem et malacum quærere.' A viere autem est *vimen* quod ante Cannabi usum viticibus et virgultis pro funibus uterentur. Tzetzes: πρῶτερον ἀπὸ λύγου σχοίνους ἐποιοῦν πρὸ εὐρέσεως τῆς καννάβews, 'Primum e viticibus funes faciebant ante inventionem cannabi.' Inde Græcis λυγίζειν, quod Latinis *viere*. Idem.

^x *Vietus*] Terent. in Eun. 'Hic est vietus, vetus, veternosus senex.' Plaut. in Mercat. 'Acheronticus, senex, vietus, decrepitus.' *Ant. Aug.*

Vietus] Proprie Marcidus a *vieo*, ut dicebant pro *vio*, ita ut de virgultis dicatur quæ marcida fiunt et flaccida postquam videntur ut funium usum præstent. Quare optime in Glossis: 'Vietum, μεμαρασμένον, marcidum.' Inde homines molles flaccidique *vieti* dicti. Terent. Eunuch. iv. sc. 4. 'Hic est vetus, vietus, veternosus senex.' Ubi Donatus: 'Vietus, mollis flaccidusque, et flexibilis corpore,

unde et vimina et vimenta, et vites et vietores dicuntur, et viere religare dicitur. Quia vietis virgis magis religare possumus quidlibet. Lucretius Araneæ dixit vietam vestem, hoc est, putri mollitia præditam.' Sed in originatione fallitur Donatus. Nam a *vio* est vimen, vimentum, vitis, et a *vieo*, vietus, vietores. *Dac.*

^y *Viget*] Gloss. 'Vigeo, θάλλω, ἀκμάζω.' Ut de iis dicatur qui vi et robore præditi sunt. Quare Festus a *vi* et *ago* deducit, quod 'vi agunt,' et quoniam 'vi agere' poterat depravari et in malam partem accipi, adjecit *agere* seu *vi agere* non dici de iis qui per vim omnia perpetrant et hostiliter agunt, sed de iis, qui celerrimo et concitato animo ad egrégia feruntur. *Idem.*

^z *Viginti quinque*] Schedæ: *Viginti quinque pœnæ in 12. significat viginti quinque asses.* Hanc legem 12. tabularum refert Gellius lib. xx. cap. 1. 'Si injuriam alteri faxit, viginti quinque æris pœnæ sunt.' Ubi delendum τὸ æris ex auctoritate Festi. Et viginti quinque esse viginti quinque asses idem Gell. ibid. 'Sed enim ipsum vide, quod in injurias factas quinque et viginti assibus sanxerunt.' *Idem.*

Viminalis porta,^a et collis appellabantur, quod ibi viminum sylva fuisse videtur, ubi est et ara Jovi Viminio consecrata.

Viminalis porta, et collis appellabantur, quod ibi [PAUL. viminum fuisse sylva videtur.

Vinalia^b diem festum habebant, quo die vinum novum Jovi libabant.

Vinciam^{13c} dicebant continentem.

Vindex^d ab eo quod vindicat quominus is, qui [FEST. pressus est, ab aliquo teneatur.

Vindiciæ^e appellantur res eæ, de quibus controversia est,

////////

13 Vet. lib. *Viciam*. Vide Notas.

NOTE

^a *Viminalis porta*] Aliter paulo Varro lib. iv. de L. L. 'Collis viminalis a Jove Vimineo, quod ibi aræ sunt ejus, aut quod ibi vimineta fuerunt.' Sed a *vimineto* potius. Juvenal. Sat. iii. 'Esquilias dictumque petunt a vimine collem.' Et inde nomen Jovi Vimineo, quod ibi ejus aræ. *Idem*.

^b *Vinalia*] Mirum quam inter se discrepent scriptores de Utrisque Vinalibus, tum iis, quæ 9. Kal. Maii, tum alteris, quæ 14. Kal. Septembris celebrabantur. Quæ non afferam, ne molestus sim. Sed hoc tantum dicam, Vinalia mense Aprili esse Veneris, eique hortos dedicatos: quæ Veneralia Plutarchus vocat: Vinalia mense Sextili esse Jovi. Tamen utrumque contra apud scriptores reperies. *Jos. Scal.*

Vinalia] Vide post 'Roscii:' et 'Rustica vinalia.' *Dac.*

^c *Vinciam*] Lege ut in Mss. *viciam*, et infra *continentiam* pro *continentem*. Nam *ricia* est *continentia*. Nisi velit Festus inde *viciam* etiam virginem, vel mulierem continentem dictam. Sed sic etiam non incommode *vin-*

ciam retineas a *vincire*, nempe quæ sit victo pectore, ut fere olim virgines. Nam flocci est quod ait Turnebus, alienibi *vinciam* dictam continentem, quia quæ vinctæ sunt, tenuioris et gracilioris sunt abdominis, quam incontinentes quibus propendet aqualiculus. *Idem*.

^d *Vindex*] Qui vindicat, asserit, unde et assertor dictus. *Idem*.

^e *Vindiciæ*] Lucilii versus inversus: *Nemo hic vindicias, numen, neque sacra veretur*. Auctor Glossarii accedit ad primam Festi interpretationem: 'Vindiciæ, τὰ ἐν ἀμφισβητήσει πράγματα.' Lege postea: *At Ser. Sulpitius nomine etiam singulariter formato, vindiciam esse ait rem, qua de re controversia est*. Jam docti viri legem 12. emendarunt: *tulit rei sive litis*. *Jos. Scal.*

Vindiciæ] Lege ex Turnebo et Fulvio Ursino, *Vindiciæ appellantur res eæ de quibus controversia est. Aut potius dicuntur vindiciæ inter eos qui contendunt*. Vindicare est manum asserere, injicere, ad aliquid e potestate alterius extrahendum, vel simulata vi adhibita et consertis cum adversario

quod potius dicitur jus, quia fit inter eos, qui contendunt. M. Cato in ea, quam scripsit L. Furio: De aqua . . .
 . . . . . Prætores secundum populum vindicias dicunt . . . . . et Lucilius: Nemo hic vindicias neque sacra, neque numen vereretur.¹⁴ De quo verbo Cincius sic ait: Vindiciae olim dicebantur^f illæ, quæ ex fundo sumtæ in jus allatæ erant. At Ser. Sulpicius . . . . jam^s singulariter formato vindiciam esse ait . . . . . qua de re controversia est, ab eo quod vindicatur . . . . .
 . . . . . et in duodecim: Si vindiciam falsam tulit . . . . . si velit is . . . . .
 arbitros tres¹⁵ dato: eorum arbitrio . . . . .
 fructus¹⁶ duplione damnum decidito.†

//////////

14 Scal. *Nemo hinc vindicias, numen, neque sacra veretur.* Turneb. *Nemo hic vindicias neque sacra aut numina retur.* Duza: *Nemo hic nec numen, nec vindicias neque sacra veretur.*—† Legendum monet Gifanius, Indice Lucretiano: *At Ser. Sulpicius nomine jam singulariter formato vindiciam esse ait, qua de re controversia est, ab eo quod vindicatur: ut in duodecim: Si vindiciam falsam tulit rei sive litis arbitros tres dato: arbitriis fructi duplione damnum decidito vel decidor.*—15 Vet. lib. *tot arbitros æris.*—16 Vet. lib. *fructi.*

NOTÆ

manibus, in jure quippiam suum esse dicere. Unde *vindicæ* res omnes quæ cui pertineant et vindicentur in jure agitur. *Vindicæ* etiam dictæ res quælibet de quibus aliter contendunt inter se. Unde Glossarium: '*Vindicæ, τὰ ἐν ἀμφισβητήσει πράγματα,*' 'res quæ in controversia sunt.' *Vindicæ* etiam dicitur possessio rei controversæ usque ad dijudicatam litem. In illo Catonis, *Prætores secundum populum vindicias dicunt*: id est, populo vindicias dant, Rei controversæ possessionem populo decernunt. *Dac.*

^f *Vindicæ olim dicebantur*] Ursin. et Turneb. *Vindicæ olim dicebantur glebæ quæ ex fundo, &c.* Nam olim qui fundum aliquem suum esse dicebat, ex eo glebas aliquas in jus fere-

bat, ut de fundo litem moveret et vindicias peteret. *Idem.*

§ *At Ser. Sulpi. . . . jam*] Lege: *At Servius Sulpitius nomine etiam singulariter formato vindiciam ait esse eam, qua de re, &c. Vindicæ pro vindiciæ in 12. Si vindiciam falsam tulit, rei sive litis prætor arbitros tres dato, eorum arbitrio fructus duplione damnum decidito.* Sic enim legendum. Nam in Schedis erat: *Si vindiciam falsam tulit . . . si velit is . . . tor, arbitros, &c.* *Vindicæ* ferre est decreto rem obtinere, *vindicæ* dicebat iudex, ferebat is qui rem obtinebat. Sed si *vindicæ* ille tulerat, qui non debebat, prætor tres arbitros dabat, quorum arbitrio duplione damnum luebat. *Idem.*

Vineæ,^h ut Verrius præcipit, quod vini feraces sint: etiam militares quædam machinationes a similitudine appellantur.

Vinulusⁱ dicitur molliter se gerens, et minime quid [PAUL. viriliter faciens. (Plautus: Oratione vinula ac venustula.)

Viritanus ager dicitur, qui viritim¹⁷ populo distribuitur.

Viritim^k dicitur dari, quod datur per singulos viros. Cato: præda, quæ capta est, viritim divisa.

Vitiligo^{18 1} in corpore hominis macula alba, quam Græci ἀλφὶδὼν vocant, a quo nos album: sive a vitio dicta, etiam si non lædit: sive a vitulo, propter ejus membranæ candorem, qua nascitur involutus. Lucilius: Hæc odiosa mihi vitiligo est: non¹⁹ dolet, inquit.

Vitulans,^m lætans gaudio, ut prato²⁰ vitulus. Ennius: Habet is coronam vitulans victoria.

17 Vet. lib. *vircenti*.—18 Ms. *Vituligo*.—19 Vet. lib. *num*.—20 Vet. lib. *ut partu*.

NOTÆ

^h *Vineæ*] A *vinum* est *vincus*, unde *vinca*, subauditur *terra*. Nam *vinca* est solum vitibus consitum. De vineis militariibus machinis vide ‘sub vitem.’ *Idem*.

ⁱ *Vinulus*] Plant. in Asin. ‘Oratione vinula, venustula.’ *Ant. Aug.*

Vinulus] Glossarium: ‘Vinnicus, *ῥωχελής*.’ lege: *Vinulus*. Jos. Scal.

Vinulus] Mollis, a vini diminutione, nam vinum quod generosum non esset, *vinulum* et *ritum* appellabant. Apud Plaut. Asinar. act. i. sc. 3. ‘Osculando, oratione vinula, venustula.’ Ubi Nonius *vinulum* exponit *illicebrium*. Verum Janus Duza vocem *vinulam* interpretatur flexuosam instar vimini, hoc est, cincinni. Ex Isidoro l. ii. Origin. c. 19. ‘Vinnolata vox est levis et mollis atque flexibilis, et vinnolata dicta a vinuo, hoc est, cincinnio molliter flexo.’ *Duc.*

^k *Viritim*] Gloss. ‘viritim, *κατ’ ἀνδρα, καθ’ ἕνα ἑκαστον*.’ *Idem*.

¹ *Vitiligo*] In Ms. *rituligo*. Ita et Gloss. Quod favere videtur etymo a *vitulo*. Sed melius *vitiligo* a *vitio*: de ea sic Celsus extremo lib. v. ‘Vitiligo quamvis per se nullum periculum affert, tamen fœda est, et malo corporis habitu fit.’ Deinde tres ejus species esse ducit, *alpos*, *melas*, et *Leuce*. Sed locum adi. *Idem*.

^m *Vitulans*] Varro l. vi. ‘vitulantes a vitula.’ Similiter Græci a *μόσχος*, vitulus, dixere *μοσχιᾶν*, vitulare. Sed si a *vitulus*, prima syllaba corripitur debet, quæ manifesto apud Ennium producit, dicendum igitur a *vita*, quæ interdum lætitiā et lubentiam signat, esse diminutivum *ritula*. Unde *ritulari* et *ritulare*, pro lubentiis distillare. Nonius: ‘vitulantes Veteres gaudentes dixerunt, dictum a

Vivatus, et vividus a vi magna dicuntur.

Vivatus,ⁿ et vividus a poëtis dicuntur, a vi magna. [FEST. Vivissimus, superlativus a vivo.] [PAUL.

Uls^o Cato pro ultra posuit.

Umbrae^p vocabantur Neptunalibus casae frondeae pro tabernaculis.

NOTÆ

bonae vitae commodo, sienti qui nunc est in summa lætitia, vivere eum dicimus.' Nævius Lyeurgō: 'Ut in venatu vitulantes ex suis Locis nos mittant pœnis decoratos feris.' Inde etiam hilaritatis Dea *Vitula* dicta, cujus meminit Macrobius lib. III. Sat. cap. 2. *Idem*.

ⁿ *Vivatus*] Vividum quidem agnoscimus: sed vereor ne Festus pro *Viriatu* *vivatus* legerit: Lucilius libro XXVI. 'Ut populus Romanus victus vi, et superatus præliis Sæpe est multis: bello vero nunquam, in quo sunt omnia: Contra flagitium, nescire vinci bello, a barbaro Viriato Hannibale.' *Idem* libro II. 'In viriatum hunc in fauces invasse: animamque Elisisse illi.' At quod Nonius ait Viratium significare magnarum virium hominem in verbis Varronis, fallitur. Verba Varronis in Meleagris: 'Si non malit viraciam uxorem habere Atalantam.' *Viracia* est ἀντιδρῆσα. Sed et versus Lucilianos conjunximus: et secundum ejusdem poëtæ testimonium depravatissimum in Nonio legitur *Injuriatum* pro *In viriatum*. Nolo tamen contra veteres Grammaticos quicquam temere a me pronuntiari. Nam quidni *vivatus*, ut et *Sensatus* possit dici? *Jos. Scal.*

Vivatus] Non dubium quin *vivatus* sit vera lectio. Lucret. lib. III. 'Ut lacerato oculo circum si pupula mansit incolumis stat cernendi vivata potestas.' Sed *vivatus* et *vividus* a vivo, non a vi, ut Festus putat. *Dac.*

^o *Uls*] Uls, ultis Pomponius in ori-

gine juris: 'Ultis Tiberim.' Ab *uls*, sive *ultis*, *ultra*, ut a 'cis,' sive 'citis,' 'citra.' Vide 'cis.' *Idem*.

^p *Umbrae*] Non solum in Neptunalibus, sed etiam aliis solennibus celebratibus, ut in solenni Annæ Perannæ. Ovidius: 'Plebs venit, ac virides passim disjecta per herbas Potat: et accumbit cum pare quisque sua. Sub Jove pars durat: pauci tentoria ponunt: Sunt, quibus e ramis frondea facta casa est. Pars sibi pro rigidis calamos statuere columnis: Desuper extentas imponere togas.' Quæ factæ sunt e frondibus *Trichilæ* vocabantur a Veteribus, ut alibi notavimus, et amplius ad Cæsarem dicemus, apud quem in omnibus manu scriptis, quotquot extant (extant autem infiniti) codicibus, tum etiam in veteribus editionibus *Trichilæ* non *triclinia* legitur. Quam inepta lectio sit vulgata, ostendemus in iis, quæ ad ipsum Cæsarem, quem diligentissime cum veteri codice contulimus, annotamus, quia video quibusdam doctis viris commentitiâ lectionem placuisse. Primus enim Beroldus censuit *Thericlea* pro *Trichilæ* legendum esse. Postea extiterunt ineptiores illo hac quidem in re, qui *Triclinia* substituerunt. Sed de his suo loco. *Jos. Scal.*

Umbrae] Tabernacula sive tentoria ad excipiendos peregrinos qui ad spectandos ludos convenirent. Quæ similiter Græcis σκιάδες dictæ. Athenæus lib. IV. *Dac.*

Unciaria^a lex dici coepta est, quam L. Sulla et Q. [FEST.

Pompeius Rufus tulerunt, qua sanctum est, ut debitores
decimam partem . . . . .

Ungulatos ungues magnos¹ atque asperos Cato ap- [PAUL.
pellavit.

Ungulum Oscorum lingua significat annulum.

Ungulus^r Oscorum lingua annulus ut . . . . . [FEST.

. . . . . siquidem monumenti nacta est,
qui eorum requireret, est ungulus, quem ei detraxit e
Lirio. Pacuvius in Iliona: Repugnanti ego porro hunc
vi detraxi ungulum: et in Atalanta: Suspensum in lævo
brachio ostendo ungulum.

Ungustus,^s fustis uncus. [PAUL.

Volsgram² avem^t quæ se vellit, augures hanc can- [FEST.
dem fecilitram³ appellant.

Vola,^u vestigium medii pedis concavum: sed et palma ma-
nus vola dicitur.

//////////

1 Legit Dac. cum Vossio *Ungulatos*, qui haberent ungues magnos, &c.—2
'*Volsgram*. Antiquè 'avolsus' pro 'avulsus': sic Festus *volsgram* avem
dixit: ita enim puto legendum, non *voisgram*.' Gifan. *Indice Lucretiano*.
Voiscram legitur in ed. Scal.—3 Vet. lib. *fucillantem*. Conjicit Dac. *Fulici-*
tram a 'fulicia.'

NOTÆ

^a *Unciaria*] Lex mihi omnino in-
comperta. *Jos. Scal.*

Unciaria lex] Putabam infra: ut
debitores duodecimsimam partem credi-
toribus solverent, vel quid simile. Sed
nihil audeo, cum hujus legis nemo
præter Festum meminerit. *Dac.*

^r *Ungulus*] Plin. lib. xxxiii. cap.
1. 'Miror Tarquinii ejus statuam sine
annulo esse. Quamquam et de no-
mine ipso ambigi video: Græci a di-
gitis appellavere, apud nos prisce un-
gulum vocabant, postea et Græci et
nostri symbolum.' Putat Voss. non
Oscum sed Latinum, ab *uncus*, *uncu-*
lus, postea *ungulus*. Sic infra *ungus-*
tus, pro *uncustus*, fustis uncus. Quæ
sequuntur usque ad *Pacuvius*, cujus

auctoris sint incertum est. Schedæ
pro *e lirio* habent *ebrio*. *Lego*: . . .
. . . . *Si quid monumenti nacta est qui*
verum requireret, est ungulus quem ei
detraxit ebrio. *Idem*.

^s *Ungustus*] *Uncustus*, postea *ungus-*
tus. *Idem*.

^t *Volsgram avem*] Quæ se vellendo
malum auspiciū faciebat. Eas in-
tellexit Statius: 'simul ora recurvo
Ungue secant rabidæ, planctumque
imitantibus alis Exagitant Zephyros
et plumea pectora cædunt.' *Idem*.

^u *Vola*] Gloss. 'vola, θέναρ.' θέναρ
autem Hesychio et τὸ κοῖλον τῆς χει-
ρὸς καὶ τοῦ ποδὸς, concavitas manus et
pedis. *Idem*.

Volones^x dicti sunt milites qui post Cannensem cladem⁴ usque ad octo millia, cum essent servi, voluntarie se ad militiam obtulerunt.

Volturnalia^y Volturmo Deo sua sacra faciebant,⁵ [PAUL. cujus sacerdotem Volturnalem vocabant.

Vopte^z pro vos ipsi Cato posuit.

Urbanas^a tribus appellabant, in qua⁶ urbs erat dispartita a Ser. Tullio rege, id est, Suburrana, Palatina, Esquilina, Collina.

Uruat,^b Ennius in Andromeda significat circumdat, [FEST. ab eo sulco, qui fit⁷ in urbe condenda uruo aratri, quæ sit forma simillima uncini⁸ curvatione buris, et dentis, cui præfigitur vomer: ait autem: circum sese uruat ad pedesterra occ⁹ . . . caput.

//////////

4 Vet. lib. *plagam*.—5 Videtur scribendum, (sic notat Ursinus) *Volturnalib. Volturmo deo suo sacra faciebant*.—6 Ed. Scal. in *quas*.—7 Ead. ed. *sit*.—8 Ead. ed. *uncini a*.—9 Vet. lib. *occultat*.

NOTÆ

^x Volones] Macrobi. lib. i. Sat. cap. 2. ‘Bello Punico cum deessent qui scriberentur, servi pro dominis pugnaturos se polliciti, in civitatem recepti sunt, et volones, quia sponte hoc voluerunt, appellati.’ Vide Livium lib. xxiv. *Idem*.

^y Volturnalia] 6. Kalendas Septembres. *Idem*.

^z Vopte] Vide ‘snopte.’ *Idem*.

^a Urbanas] Varr. lib. iv. ‘Ab hoc quoque quatuor partes urbis tribus dictæ: ab locis Suburrana, Esquilina, Collina, Palatina.’ *Idem*.

^b Uruat] *Uruum* vocabatur quicquid ita flexum erat ut rediret sursum versus, et inde Romani aratri curvaturam *uruum* dixere. Festus curvationem buris et dentis cui vomer præfixus erat, totum id *uruum* appellatum dicit, et figuram habuisse simillimam uncini. Quo nomine etiam

vomerem comprehendit, ideo dixit ‘sulcnm in urbe condenda fieri uruo aratri.’ Ab *uruum* est *uruare*, quod est in urbe condenda uruo aratri circumdare: nam qui urbem erant condituri aratro locum circumscribebant: ut notum est. Deinde *uruare* simpliciter pro *circumdare*. Infra locus Ennii ita in Schedis: *Circum sese uruat ad pedes a terra quadringentos caput*. Scriptum fuerat *aterra cccc caput*. De ceto, cui exposita Andromeda, loquitur Ennius, quod quadringentis pedibus a littore remotum circum sese caput uruat. Doctiss. Salmasius legebat, *circum sese uruat, ad pedes fert occultans caput*. Quod ego ita interpretor, videt Andromeda cetum circum sese uruare, at ipsa præ timore caput ad pedes demittit ut occultet, &c. *Idem*.

Uxorium^c pependisse dicitur, qui, quod uxorem [PAUL.
non habuerit, æs populo dedit.

NOTÆ

^c *Uxorium*] Ἀγαμίου δίκη, Atheniensibus: alibi etiam, hoc est, Lacedæmone, ὀψιγαμίου, καὶ κακογαμίου, æs pœnæ nomine a cælibibus primi exegerunt, ut puto, M. Furius Camillus, et M. Postumius censores anno ab U. C. 350. *Jos. Scal.*

Uxorium] Ut *vidurium*, æs quod a viduis pendebatur. Gloss. ‘viduvium,’ πρόστιμον χηρέας, id est, ‘mulcta vi-

duitatis.’ Sic apud Athenienses multa indicta in eos qui uxorem non duxerant, quæ ἀγαμίου δίκη. Apud Lacedæmonios, in eos qui vel sero vel male nupserant, quæ ὀψιγαμίου καὶ κακογαμίου δίκη dicebatur. Vide Pollucem. Apud Romanos autem illud æs primi exegerunt M. Furins Camillus et M. Postumius Censores ann. U. 350. *Dac.*

SEXTI POMPEII FESTI
DE VERBORUM SIGNIFICATIONE
FRAGMENTUM,

EX VETUSTISSIMO EXEMPLARI BIBLIOTHECÆ FARNESIANÆ
DESCRIPTUM.

SCHEDÆ QUÆ FESTI
FRAGMENTO DETRACTÆ

APUD POMPONIUM LÆTUM EXTABANT.

EX BIBLIOTHECA FULVII URSINI, CUM EJUSDEM NOTIS IN

SEXTI POMPEII FESTI FRAGMENTUM,
ET SCHEDAS.

DE FESTI FRAGMENTO :

EX ED. ROM. 1581.

VIGESIMUS agitur annus, ex quo Ant. Augustinus Archiep. Tarraconensis, Festi fragmentum, quod majorum memoria ex Illyrico advectum in bibliotheca Farnesiana servatur, multo quam alii diligentius cum vulgatis contulit, et primus partem alteram ejus libri mutilam exscripsit, commentariisque a se illustratam edidit Venetiis, opera Caroli Sigonii. Sed ut tunc erat Romæ stilitibus judicandis XIVIR, aliisque gravioribus curis impeditus, nonnulla clarissimo viro deque literis optime merito, in eis schedis describendis, exciderunt. Quam quidem editionem doctissimi viri postea secuti, tam multa in ea restituerunt, ut ex iis, quæ Lutetiæ vulgarunt, intelligi facile possit, quid facturi fuissent, si emendatiorem codicem nacti essent. Nos igitur, quibus has antiquitatis reliquias non solum inspiciendi, sed etiam arbitrato nostro tractandi, commoditas sæpe fuit, cum ex locorum aliquot collatione animadvertissemus, si fragmenti hujus schedæ ad fidem archetypi exemplaris repræsentarentur, fore, ut quæ mutila mancaque in iis sunt, omnes antiquitatis studiosi facilius ea certiusque essent divinaturi, curavimus paginas ipsas, eo quo Festus scripsit ordine, numero versuum in singulis pagellis, et literarum in unoquoque versu, nec aucto, nec diminuto, ita ut sunt in exemplari, qua potuimus diligentia, describendas. Hoc amplius, partem paginarum mutilam, habita spatii, quod supplendum fuit, ratione, infinitis locis resarcivimus : multa ex eorum scriptis, quos supra nominavimus, mutuati, multis etiam de nostro additis ; non quod ea vera esse, aut ita Festum scripsisse arbitremur, sed ut doctorum ingenia excitaremus ad bene de hoc fragmento merendum : atque ea quidem supplementa literarum varietate et notis etiam quibusdam ab antiquo distinximus.

Ab eo autem separavimus schedas illas, quas a Marullo habuisse dicitur Pomponius Lætus, quod earum archetypum exemplar non extet, et pars altera paginarum, quæ margini proximior ab igne mutilata fuit, neglecta ab iis, qui tunc fragmentum descripserunt, in præsentia desideretur. Quas autem nos edidimus, sunt illæ quidem e doctissimi viri exscriptæ chirographo, aliis editionibus non modo emendatiores, verum etiam aliquot locis auctiores: ut si qua præter hæc in vulgatis sint, ea plane non esse Festi credendum sit, sed e Pauli epitoma aut aliunde petita. His omnibus ultimo loco addidimus perbreves quasdam notas earum tantum rerum, quæ visæ sunt ab aliis prætermisæ: nam quæ ex epitoma Pauli aut aliorum commentariis suppleta sunt, quia in promptu omnibus, hic notare, nisi si qua imprudentibus nobis irrepserunt, supervacaneum duximus.

MONITUM.

FRAGMENTI principium fuit vox *Manubiæ* usque ad *Malo cruce* : hæc habentur in schedis pagina CLX. Post *Malo cruce* sequebatur *Mutum*, &c. quod in prima pagina fragmenti positum est usque ad *Ordinarium hominem* pagina XXXII. *Ordinarium* sequuntur ea quæ in schedis habentur usque ad *Peremere* a pagina CLXXII. usque ad CLXXXII. Reliqua integra sunt in fragmento usque ad *Tablinum* pagina CLXIV.* Post *Tablinum* sequuntur quæ habentur a verbo *Tabem*, usque ad vocem *vindicicæ*, quæ finis fragmenti fuit.

Notæ, quibus usi sumus ad indicanda ea, quæ visa sunt, vel aliter legenda, vel addenda, vel tollenda :

- f. Fortasse.
- Λ. Addendum.
- ( ) Tollendum.

[* Paginas editionis Ursini uncis inclusimus.]

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE

FRAGMENTUM.

mutum dicimus : aut quod nullius fiant vocis, cum in eas literas incidant. Metaphoram, quam Græci vocant, nos tralationem, id est, domo mutuatum verbum : quo utimur, inquit Verrius, *in oratione*, sæpius quidem honesti ac *significantis verbi defectu*, ut speciosiora,¹ atque *eodem etiam significantiore*, quam proprio vocabulo, rem indicemus . . .

redit ad sua . . . . . tralatum manebit quo pervenit . . . . . as alieno perinde ac suo ab . . .

. . . Metaplasticos dicitur apud *poetas usurpari id*, quod propter necessitatem metri *mutare consueverunt*, quod item barbarissimus dicitur *in soluta oratione conscribenda*

. . . . . Meta . . . . .
ca a cariore . . . . . perventura . . . . .

quod . . . . . dicare ait Ennius . . . . . id est

. . . . . Meta . . . . . abus

ut . . . accip . . . . . gratia . . . . .

. . . . . necessitate. Metonymia est tropus, cum ab eo, quod continet, significatur id, quod continetur, aut superior inferiore, et inferior superiore.

////////

¹ f. speciosiore.

Quæ continet, quod continetur; ut Ennius, cum ait : Africa terribili tremis² horrida terra tumultu : ab eo quod continetur id quod continet; ut cum dicitur; epota amphora vini : a superiore inferior, ut Ennius : Cum magno strepitu Vulcanum ventus vegeat : ab inferiore superior, ut, persuasit animo vinum Deus, qui multo est maximus. Masculina et foemina vocabula dici melius est secundum Græcorum quoque consuetudinem, qui non ἀνδρικὰ et γυναικεῖα ea, [2] sed ἀρσενικὰ dicunt et θηλυκὰ.

Matronis^a aurum fuisse redditum Sinius Capito ait : quod videtur hoc significare : matronis fuisse restitutum aurum, ex quo P. R. crateram fecerat, et eam Apollini Delphos miserat : ut est testimonio index tabellu : quod quidem aurum dederant matronæ ornatui dentum suo, ut votum solveretur Apolloni : quidam dicunt de eo potius esse intelligendum, quod contulerunt olim matronæ ad Capitolium a Gallis Senonib. liberandum : id eis postea redditum est a populo Ro. Magisterare pro regere, et temperare dicebant antiqui. Sed alias magisterare quidam ponunt pro

.	.	.	.	.	.	.	Muta	.
.	.	.	.	.	.	isi voce	.	.
.	.	multo	.	.	.	.	intelle	.
.	.	.	.	.	.	rem	.	as dici
.	.	.	.	.	.	ut cui potius con	.	.

Mille^b singulariter dicebant antiqui, quod nunc non aliter dicimus cum mille nummum proferimus. Municas^c item,³ communicas, dicit Verrius a muniis, id est, operibus ē

////////

2 f. tremis.—3 f. id.

NOTÆ

^a Matronis] Vide Festum in ‘Pilentis :’ et Liv. lib. v. Apolloni autem antiqua scribendi ratio e Græco fonte ducta, qualis in æreo numismate, APOLLONI SANCTO.

^b Mille] Agellius lib. i. cap. 16. ‘Quis inventus est, qui L. Antonio mille nummum ferret expensum.’

In his, atque multis aliis, mille numero singulari dictum est.

^c Municas] Placidus in glossis : ‘Municare, communicare : dictum a mœniis, i. operibus :’ puto autem mœnicare dixisse antiquos ; qui æ pro u ponebant, ut ‘æsus’ pro ‘usus,’ ‘mærus’ pro ‘murus.’

Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

3 T

. . . ant potius co . . . *Mancipatus*,^d ita adoptan-
tis ut patri⁴ sui heres erat. *adoptivus. n. ejus qui adoptet*,
tam heres est, quam si ex eo natus esset. sui patris, quasi in
potestate aliena non esset, ita est legitimus et suus heres, ut
patet manifeste ex eo, quod ait Ser. Sulpicius in ea oratione,
quam scripsit et habuit pro Aufidia. *Multifacere antiqui*
dicebant sicut magnifacere, item et parvifacere, testis est M.
Cato in ea, quam scripsit contra Q. Minucium Thermum de
x hominibus. Neque fidem, neque jusjurandum neque pudici-
tium multifacit . . . quod quidem merito ab [3] usu recessit,
*quia non aestimatur novo quantitas,*⁵ *nec desiderat multitudinem,*
nec continetur numero. Magistri^e dicunt in omnibus rebus,
qui magis ceteris possunt, ut Magistri equitum, et Magistri
populi, item ludorum Apollinis, dixerunt antiqui: quæ nunc
aliter dicuntur, velit⁶ ostendit Cato in oratione quam dixit
contra orationem . . . . . Maledictores
dicebant antiqui, quos nos appellamus maledicos. Cato cum
proficisceretur in Hispania⁷ removendi maledictores. Mi-
hipte pro mili ipse, Cato posuit, cum dixit, decuit talenta
. . . . . versia, atque . . . . .
. . . . . entia item a . . . . . Mansues, pro, man-
suetus dixit Cato in epistola ad . . . . .
mansues ad . . . . . Meritavere, sæpe me-
ruere dixit Cato in . . . . . Pocrorum, 1111. Suffetes ero-
caverunt statim omnis cohortes, omnis etiam, qui stipendia
meritaverunt. Magnificius,^g pro magnificentius usurpavit

~~~~~

4 f. patris.—5 f. qualitas.—6 f. velut.—7 f. Hispaniam.

NOTÆ

^d *Mancipatus*] Agellius lib. v. cap. 19. 'Filium adoptivum tam procedere, quam si se natum habeat.'

^e *Magistri*] Videndus Festus in 'Vici,' Paulus in 'Magisterare,' et inscriptio ludorum sæcularium: MAG. XVII. et MAG. XXVII. *Magistri* autem, vel contra omnia Pauli exemplaria, scribendum puto.

^f Cato in oratione cum proficisceretur in Hispaniam citatur infra in 'Navitas.'

^g *Magnificius*] Agellius lib. XIII. cap. 18. citat Catonem de falsis pugnis contra Thermum: quæ forte oratio indicatur dimidiato verbo gna. De Catonis autem nepote, quem *magnificentius* pro *magnificius* dixisse

Cato in ea, quam *scripsit* gna,
 quis homo aut pulchrius purgat
 aut magnificius : nunc magnificentius dicimus, cum magnifice
 ejus positivus sit : at nepos ejus, in ea quam *scripsit*
 Tamen ait, cum *Ædilis Curulis* esset, *Magnæ Matris* ludos
 magnificentius, quam alii, fecit. Magnificior⁸ quoque idem
 deduxisse videtur a munifice, cum dicamus nunc munificentior,
 quamvis munificens non sit apud nos in usu. Cato in ea,
 quam scripsit, id nemo munificior . . .
 Mediocriculo [4] usus est in
 ea quam dixit Cato in consulatu : Ridibundum magistratum
 genere⁹ pauculos homines, mediocriculum exercitum ob-
 vium duci Mutini Titini sacellum fuit in Velis,¹⁰ adversum
 mutum Mustellinum in angiportu de quo aris sublatis bal-
 nearia sunt facta domus. CN. Domiti. Calvini, cum man-
 sisset ab urbe condita ad principatum Augusti Cæsaris in-
 violatum, religioseque et sancte cultum fuisset, ut ex Pontifi-
 cum libris manifestum est, nunc habet ædiculam ad miliarium
 ab urbe sextum et vicensimum, dextra via juxta diverticulum
 viæ, ubi et colitur, et mulieres sacrificant in ea togis prætextis
 vlatae.¹¹ Matronæ a magistratibus non summovebantur, ne
 pulsari, ne contrectarive viderentur, neve gravidæ concuteren-
 tur : ob quam etiam causam ait Verrius, neque earum viros
 sedentes cum uxoribus de essequo¹² descendere coactos a
 magistratibus, quod communi vehiculo vehitur vir et uxor.
 Minuitur^h populo luctus ædis dedicatione : cum Censores

8 f. *Munificior*.—9 f. *gerere*.—10 f. *Velis*.—11 f. *Velatæ*.—12 f. *essedo*.

NOTE

ait Festus, meminit XIII. cap. 18. cum inquit : 'M. Cato. M. F. M. N. vehemens orator fuit, multasque orationes ad exemplum avi scriptas reliquit.'

^h *Minuitur*] Plinius lib. II. cap. 18. de apib. mortuo rege : 'Subtrahitur,' inquit, 'deducta multitudine :

alias spectantes exanimem, luctum non minuant.' Arnobius lib. v. 'Quid temperatus fabæ alimonio panis, cui rei nomen dedistis castus ? nonne illius temporis imitatio est, quo se nomen a Cereris fruge violentia moris abstinoit ?'

lustrum condiderunt: cum votum publice susceptum solvitur: privatis autem, cum liberi nati sunt: cum honos in familia venit, cum parens aut liberi, aut vir, aut frater ab hoste captus domum redit, cum desponsa est: cum propiore quis cognatione quam his,¹³ qui lugetur, natus est: cum in casto Cereris ē,¹³ omnique gratulationi.¹⁴ Maximæ dignationis Flamen Dialis est inter quindecim Flamines, et cum cetera¹⁵ discrimina majestatis suæ habeant, minimæ habetur Pomonalis, quod Pomona levissimo fructui agrorum præsidet pomis. Mundus, ut ait Capito Ateius in L. VII. Pontificali, ter in anno patere solet, diebus his: postridie Volcanali,¹ et ante diem VI. Id. Nov. qui quid ita dicatur sic [5] refert Cato in commentariis juris civilis: Mundo nomen impositum est ab eo mundo, qui supra nos est: forma enim ejus est, ut ex his qui intravere cognoscere potuit,¹⁶ assimilis illæ.¹⁷ ejus inferiorem partem veluti consecratam Dis Manibus clausam omni tempore, nisi his diebus qui supra scripti sunt, majores *cen-suerunt*: quos dies etiam religiosos judicaverunt ea de causa, quod quo tempore ea quæ occulte et abdita ea¹⁸ religionis Deorum Manium essent, veluti in lucem quandam adducerentur, et patefierent, nihil eo tempore in rep. geri voluerunt: itaque per eos dies non cum hoste manus conserebant, non exercitus scribebatur, non comitia habebant, *non* aliud quicquam in rep. nisi quod ultima necessitas admonebat, administrabatur. Mos est *institutum patrum*; id est, memoria veterum pertinens maxime ad religiones *cærimoniasque antiquorum*. Milium

////////

13 f. is.—14 f. tione.—15 f. certa.—16 f. potui.—17 f. illi.—18. f. occultæ et abditæ.

NOTE

¹ Post verbum *Volcanalia*, addendum ex Pauli epitoma, a. d. tertium Non. Oct. Macrobius lib. 1. cap. 16. Plutarch. in Romulo. Apu-

leius apolog. 1. 'Quoniam, ut res est, majus piaculum decernis speculum philosopho, quam profano Cereris mundum videre.'

quidam putant cepisse nomen a maxima nummorum summa, quæ est mille, quod ali¹⁹ Græcæ stirpis judicant esse, cum id illi κέγχρον vocent; tam hercules, quam panicum, μελίην. Municipalia sacra vocantur, quæ ab initio habuerunt ante civitatem Romanam acceptam, quæ observare eos voluerunt Pontifices, et eo more facere, quo affluisent²⁰ antiquitus. Minora templa fiunt ab Auguribus cum loca aliqua tabulis, aut linteis sæpiuntur, ne uno amplius ostio pateant, certis verbis definita: itaque templum est locus ita effatus, aut ita septus, ut ea una parte pateat, angulusque affixus¹ habeat ad terram. Manalis fons appellatur ab Auguribus puteus perennis, neque tamen spiciendus² videtur, quia flumen id spiciatur, quod sua sponte in amnem influat. Manes Di ab Auguribus invocantur, quod i per omnia ætheri [6] terrenæque³ manare credantur. Idem, Dii superi atque inferi dicebantur: quos ideo invocabant Augures, quod hi existimabantur favere vitæ hominum. Munus, ait Verrius, dicitur administratio reip. (publicæ,) ⁴ item magistratus, aut præfecturæ, inperi, provinciæ: cum multitudinis universæ consensu, atque legitimis in unum convenientis populi comitiis alicui mandatur per suffragia, ut capere eam possit jussu populi demandatam: certove ex tempore ex fide sua; et certum usque at⁵ tempus administrare. Monstra dicuntur naturæ modum egredientia: ut serpens cum pedib. avis cum quattuor alis: homo cum duobus capitib. jecur cum distabit in coquendo. Muta exta dicuntur, quibus nihil divinationis, aut responsi elicitur: ut contra dicuntur adjutoria, quæ certum aliquid eventurum indicant, aut ab incendio ut caveamus, aut a veneno, taliq. re certum aliquid, manifestumq. instare periculum portendunt, aut indicant finium diminutionem. Minora, itemq. majora auspicia, quæ dicantur, docet Messala; nam majora Consulum, Prætorum, Censorumq. dici ait; reliquorum minora: cum illi majores; hi autem minores magis-

////////

19 f. alii.—20 f. adsuessent.—1 f. angulosque adfixos.—2. f. spiciendus.—3 f. terrenæque.—4 ().—5 f. ad.

tratus dici consueverint. *Mensæ*^k in ædibus sacris ararum vicem obtinent, quia legibus earum omnium sacræ quoque mensæ sunt: ut velut in ararum, vel in pulvinaris loco sint: privati quoq. in primis⁶ ipsis locis habere solent, ubi sacras⁷ habituri sint, cujus modi est parentatio, non sacrificium .
 magno cr tenebat aram
 [7] Mille urbium populus stetit pro regno dixisse ait Veranius in libro quem inscripsit priscarum vocum, quod ei summæ videatur originem dedisse, ac causam Græcus sermo, χιλιάς et χιλιάδες. eo autem non omnes uti. *Mutas literas*¹ et semivocales solebant antiqui duplicare scribendo, aut legendo, et ita ait Ennium scripsisse, in eo quem de a quo muta duplicata sit primum. *Manumitti*^m dicebatur ser. sacrorum causa, cum dominus ejus tenens modo caput, modo membrum aliud ejusdem servi, ita edicite⁸ hunc hominem liberum esse volo: ac pro eo auri xx puri, probi, profani mei solvo, ut priusquam digrediar, efficiatur juris sui: dum⁹ his servum verbis e manu hominem liberum mittebat.¹⁰ *Mosculis* Cato pro parvis (qui)¹¹ moribus dixit in ea quam scripsit

////////

6 f. privis.—7 f. sacra.—8 f. edicit Ego.—9 f. tum.—10 f. emittebat.—11 ().

NOTÆ

^k *Mensæ*, &c.] Varro lib. v. rerum divinarum apud Macrobinum lib. iii. cap. 2. dicit aras primum ansas dictas: quod esset necessarium a sacrificantibus eas teneri. Inde Virgilius: 'Talib. orabat dictis, arasque tenebat:' hæc ad fragmentum '.... tenebat aram'

¹ *Mutas literas*] Festus in 'Solitaurilia.' Quam consuetudinem, inquit, Ennius mutavisse fertur, utpote Græcus Græco more usus, quod illi æque scribentes ac legentes duplicabant mutas et semivocales.

^m *Manumitti*] Hanc manumissionis formulam, verbis quibus erat concep-

ta, in editione Augustiniana omissis aliis, aliis luxatis male acceptam, suæ nos integritati, nisi fallimur, restitimus. Festus in 'Puri,' 'Puri,' inquit, 'probi, profani, sui auri dicitur in manumissione sacrorum causa: ex quibus Puri significat, quod in usu spurco non fuerit: Probi quod recte excoctum purgatumque sit. Profani quod sacrum non sit, et quod omni religione solutum sit. Sui, quod alienum non sit.' Legis Manliæ de vigesima eorum, qui manumitterentur, Livius facit mentionem lib. vii. reliqua Paulus in epitoma suppeditavit.

. Migrare mensaⁿ quod legib. ejus sacra esset, Dīsque templi posita, inauspicatum apud antiquos habetur, cum sequitur sua migrantem pœna. Mensas aiunt quidam fuisse in triviis poni solitas, quæ sint triviales appellatæ. Mente captus dicitur, cum mens ex hominis potestate abiit: et idem appellatur demens, qui (quod)¹² de sua mente decesserit, et a mente (mente)¹³ abierit. Manare solem tunc solitos esse antiquos dicere ait Verrius, cum solis orientis radii splendorem jacere cœpissent, atque ideo primum diei tempus, mane dictum, quamvis magis addicitur¹⁴ quod manum bonum dicebant, a mane, idem a mature: quod id bonum est, quod maturum est, unde et Matuta dicta quoque videtur Mater. Mamertini^o appellati sunt hac de causa, cum de toto Samnio [8] gravis incidisset pestilentia, Sthennius Mettius ejus gentis princeps, convocata civium suorum contione, exposuit se vidisse in quiete præcipientem Apollinem, ut, si vellent eo malo liberari, Ver sacrum voverent, id est, quæcumque vere proximo nata essent, immolatu-
ros sibi: quo facto levatis, post annum vicensimum deinde ejusdem generis incessit pestilentia: rusum itaque consultus Apollo respondit, non esse persolutum ab his votum, quod homines immolati non essent: quos si expulissent, certe fore, ut ea clade liberarentur: itaque i jussi patria decedere, cum in parte ea Siciliæ consedissent, quæ, nunc Tauricana¹⁵ dicitur, forte laborantibus bello novo Mes-
sanensibus auxilio venerunt ultro, eosque ab eo liberarunt. provinciales, quod ob meritum eorum, ut gratiam referrent,

//////////

12 ().—13 ().—14 f. id dicitur.—15 f. Taurominitana.

NOTÆ

ⁿ *Migrare mensa*] Mensas Deæ quæ in triviis coleretur, sive Dianæ, sive Hecatæ, poni solitas, quæ triviales inde appellatæ sint, Festi reliquiæ indicant. Idem ait, curiales dici mensas, in quibus immolabatur Ju-

noni, quæ Curis est appellata; sive potius, ut ait in 'Quirites,' quod in curiis ei Sabini sacrificabant, curiales sunt mensæ appellatæ.

^o *Mamertini*] Vide infra in 'Ver sacrum:' et Plin. lib. III. cap. 13.

et in suum corpus, communionemq. agrorum invitarunt eos, et nomen acceperunt unum, ut dicerentur Mamertini, quod, conjectis in sortem duodecim Deorum nominibus, Mamers forte exierat: qui lingua Oscanum Mars significatur: cujus historiæ auctor est Alsius libro primo belli Carthaginien-sis. Murrata potione usos antiquos indicio est, quod etiam nunc Ædiles per supplicationes Diis addunt ad pulvinaria, et quod XII. tabulis cavetur, ne mortuo indatur, ut ait Varro in antiquitatum L. I. Muger dici solet a Castrensinum¹⁶ hominibus, quasi mucosus his,¹⁷ qui talis male ludit. Muri,^{18p} est quemadmodum Veranius docet, ea quæ fit ex sali sordido, in pila pisato, et in ollam fictilem conjecto, ibique operto, gypsatoque et in furno percocto, cui Virgines Vestales serra ferrea secto, et in seriam conjecto, quæ est intus in æde [9] Vestæ in penu exteriori, aquam jugem, vel quamlibet præterquam quæ per fistulas venit, addent,¹⁹ atque ea demum in sacrificiis utuntur. Mortuæ pecudis corio calceos aut soleas fieri Flaminicis nefas habetur . . . sed aut occisæ alioqui, aut immolatæ, quoniam sua morte extincta omnia funesta sunt. Me pro mihi dicebant antiqui, ut Ennius, cum ait L. II. si quid me fuerit humanitus, ut teneatis: et Lucilius: Nunc ad te redeo, ut quæ res me impendat, agatur. Minorum Pontificum maximus dicitur, qui primus in id collegium venit: item minimus, qui novissimus. Malevoli Mercurii signum erat proxime Janum; qui item erat in Turdellis M . . os, *malevoli etiam cognomine* appellabatur. Malevoli autem, quod in nullius tabernam spectabat. Malluvium latum,²⁰ in commentarium¹ sacrorum, significat manus qui² lavet, a quo malluviæ di-

//////////

16 f. *Castrensibus*.—17 f. *is*.—18 f. *Murics*.—19 f. *addunt*.—20 datum v. c.
—1 f. *Commentario*.—2 f. *quia*.

NOTÆ

^p Muri] Ex hoc loco Varro apud Nonium in 'Salis' emendandus. Murics fit ex sale, quod sal sordidum

pinsum, et in ollam rudem fictilem conjectum, &c.

cuntur, quibus manus sunt lautæ perinde, ut quibus pedes, pelluviæ. Maximum Prætorem^q dici putant alii eum, qui maximi imperi sit; alii, quia³ ætatis maximæ: pro collegio quidem Augurum decretum est, quod in Salutis augurio Prætores majores et minores appellantur; non ad ætatem, sed ad vim imperii pertinere. Mortis causa stipulatio existimatur fieri, ut ait Antistius Labeo, quæ ita fit, ut morte promissoris confirmetur, aut, ut quidam dixerunt, cujus stipulationis mors fuit causa. Marspedis, sive sine *r* litera marspedis imprecatorie solita vallium⁴ quid significet, ne Messala quidem Augur in explanatione auguriorum reperire se potuisse ait. Majorem consulem L. Cæsar putat dici vel eum, penes quem fasces sint, vel eum, qui prior factus sit. Prætorem autem majorem, Urbanum: minores [10] ceteros. *Mendicum dici Verrius putat a mente ejus, quam fefellit fortuna, vel quod precetur quemque ut vitæ suæ medeatur cibo. Mater Matuta, manis, mane, matrimonium, mater familiæ, matertera, matrices, materiæ dictæ videntur, ut ait Verrius, quia sint bona: qualia scilicet sint, quæ sunt matura: vel potius a matre, quæ est originis Græcæ, μήτηρ. Modo^r quodam, id est, ratione, dicuntur ista omnia, a modo fit commoditas, commodus, commodat, accomodat, modice, modestia, moderatio, modificatio.*

Nænia^s est carmen, quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam: quod vocabulum Afranius in Materteris posuit: Naniam autem inter exsequias cantitabant: sunt qui eo verbo

3 f. qui.—4 f. in precatatione solitaurilium.

NOTE

^q Maximum Prætorem] Livius lib. vii. 'Lex vetusta est, priscisque literis verbisque scripta, ut qui Prætor maximus sit, Idib. Septemb. clavum pangat.' Vide supra in 'Majorcos:' et Sueton. in Augusto, de Salutis augurio.

^r Modo] A modo quodam, id est, ra-

tione, dicuntur omnia ista, commoditas, &c. ita puto fuisse scriptum in exemplari.

^s Nænia] Glossarium: 'Nænia, ἐπιτάφιος ᾠδή.' Quæ in fine Græca verba, νέατον et νήτην, addita sunt, ea in exemplari ita plane leguntur, notum autem νήτην quid sit.

finem significari crediderunt. Plautus in . . . abi ergo Idem Trucul. Huic nomini⁵ amanti mea hera dixit domi, et apud nos de bonis nāniam esto.⁶ Quosdam dicunt velle ideo dici nāniam quod et⁷ voci similior querimonia flentium sit: quidam aiunt nāniæ ductum nomen ab extremi intestini vocabulo, ad quod probandum testimonio utitur Plautus⁸ in Bacchidib. si tibi est machæoem, ad⁹ nobis veruina est domi, qua quidem ego te reddam, ubi me irritaveris, confossiores soricina nānia: sive quod extremam flendo efferimus eam vocem, querendoque, nam Græci νῆαρον extremum dicunt; sive quod chordarum ultima νῆτη dicitur, appellarunt extremam cantionis vocem, nāniam. Nāniæ Deæ^t sacellum ultra portam Viminalem fuerat [11] dedicatum, nunc habet tantum ædiculam.

Navali^u corona donatur, qui primus in hostium avem armatus transilierit: cujusve opera, manuve navis hostium capta fuerit: adeptus est eam M. Terentius Varro, bello Piratico, donante CN. Pompeio Magno. Item alii, inter quos A. Atilius¹⁰ bello quod gestum est contra Nabin, ut scriptum est in carmine Saturnio, quod quidem duces ipsi sunt consueti in tabellis publice ponere, in quo nominabantur qui navali corona donati erant. Neunquam^{} ponitur pro nullatenus, pro non ita: et non, etiam significat, ut nec. Nefrendes^y dictos asserit Q. Mucius Scævola arietes, quod dentibus frendere non pos-*

////////

⁵ f. homini.—⁶ f. mesto.—⁷ f. ei.—⁸ f. utuntur Plauti.—⁹ f. chæra ut.—¹⁰ f. Atilius.

NOTÆ

^t Nāniæ Deæ] Videndus Augustinus de Civitate Dei lib. vi. cap. 9.

^u Navali] Atilius Fortunatianus de Saturnio metro: 'Apud nostros autem in tabulis antiquis, quas triumphaturi duces in Capitolio figebant, victoriæque suæ titulum Saturniis versibus prosequabantur, talia reperi exempla, ex Regilli tabula. Duello magno dirimendo, regibus subigendis,' &c.

^{*} Neunquam] Placidus in Glossis: 'Neunquam, et non significat, et non ita, et non adeo.'

^y Nefrendes] Terent. Scarnus de Orthographia: 'Ne pro non, antiqui posuere, ut nefrendes porcos, qui sunt sine dentibus, i. qui fabam frendere non possunt.' Placidus in Glossis: 'Nefrendem, infantem nondum dentatum, qui frendere cibum non queat infringere.'

sint. Ateius Capito, *infantes esse nondum frendentes, id est, frangentes, Livius in Odyssea veteri: Quem ego nefrendem alui lacteam immulgens opem . . . et Pro nefrendibus autem, ut antiqui dicebant, rienes nunc dicit usus recens: sunt qui nefrendes dici putent testiculos, quos Lanuvini appellant nebrundines; Græci νεφρούς; Prænestini, nefrones. Necerim, nec eum. Nemora, significat sylvas amœnas: valet enim idem. ejus autem vocabuli auctor Homerus, qui dixit in Iliade, ἐν νέμεϊ σκιερῶ ἐπὶ τῇ λῆν ἔμβαλε δαίμων, dubium non est, quin eum designet locum, qui campos et pascua habeat: νέμος a Græcis διὰ τὸ νομαῖ εἶναι ἐν αὐτῶ appellatum. Nemut, nisi etiam vel nempe: usus est Cato de potestate Tribunici,¹¹ cum ait ærumnas. Neminis genitivo casu usus est Cato, cum dixit: et quis diceret cum sit neminis. Idem de magistratib. vitio creatis, neminisq. . . . Ennius in Erechtheo lapideo sunt [12] corde multi, quos non miseret neminis. Nemo compositum videtur ex ne, et homo: quod confirmatur magis, quia in persona semper ponitur, nec pluraliter formari solet, quia intelligitur pro nullo. Neci datus proprie dicitur, qui sine vulnere interfectus est ut veneno, aut fame. Necessarium ait esse Opillus¹² Aurelius, in quo non sit cessandum, aut sine quo vivi non possit: aut sine quo non bene vivatur: aut quod non possit prohiberi, quin fiat. Necessari sunt, ut Gallus Ælius ait, qui aut cognati, aut affines sunt, in quos necessaria officia conferuntur præter ceteros. Neglegens dictus est, non legens, neque dilectum habens, quid facere debeat, omissa ratione officii sui. Nec conjunctionem Grammatici fere dicunt esse disjunctivam, ut nec legit, nec scribit, cum si diligentius inspicitur, ut fecit Sinnius Capito, intelligi possit, eam positam esse ab antiquis pro non, ut et in XII. est: ast ei custos nec escit:² item, si adorat furto, quod nec*

11 f. Tribunicia.—12 f. Opilius.

NOTÆ

² Nec] Nec escit scribendum pro cebant, et superescit pro supererit.
nec escit. nam escit pro erit antiqui di-

manifestum erit : et apud Plautum in Fasmate : nec recte si illi dixeris : et Turpilium in Demetrio : nec recte dici mihi, quod jam dudum audio. Nec unquam, necunquam, quemquam. Nequalia, detrimenta. Nequinont, pro nequeunt, ut solinunt, et ferinunt, pro solent, et feriunt dicebant antiqui. Livius in Odissia : partim errant, neque nunc¹³ Græciam redire. Nequitum et nequitur, pro non posse dicebant, ut Pacuvius, cum ait : Sed cum contendit nequitum, ut¹⁴ clam tendenda est plaga. Plautus in Satyrione : retrahi nequitum, quoquo progressa est semel : et Cato Originum L. 1. Fana in eo loco complura fuere : ea exauguravit, præterquam quod Termino sanum fuit ; id nequitum exaugurari. Nequiquam significare [13] idem pro frustra, plurimis auctorum exemplis manifestum est. Nectere, ligare significat, et est apud plurimos auctores frequens, quin etiam in commentario sacrorum usurpatur hoc modo. Pontifex minor ex stramentis naturas¹⁵ nectito, id est, funiculos facito, quibus sues annectantur. Nectar Græce significat Deorum potionem. Unde Virgilius ait : Stipant et dulci distendunt nectare cellas ; item Lucretius L. 11. Et nardi florem, nectar qui floribus¹⁶ halet. Non pridem, æque, et recte, et frequenter dicitur, ac jam pridem, quam pridem. Nequam aurum est, auris quod vis vehementius ambit, hoc versu Lucili significari ait Sennius Capito, nequam esse aurum quod auris lædat ; vel pondere inaurium, cum mollissima pars auris inciditur ; vel ex auro intelligi pecuniam, cujus respectu, et nimia cupiditate homines ad peccandum adduci. Nec mulieri, nec gremio credi oportere : proverbium est, quod et illa incerti et levis animi est, et plerumque in gremio posita, cum in oblivionem venerunt pro¹⁷ exsurgentium, procidunt. Nexum est, ut ait Gallus Ælius, quodcumque per æs et libram geritur idque necti dicitur : quo in genere sunt hæc, testamenti factio, nexi dando,¹⁸ nexi liberanto.¹⁹ Nervum appellamus etiam fer-

////////

13 f. nequinont.—14 f. tum.—15 f. napturas.—16 f. naribus.—17 f. propere.
—18 f. datio.—19 f. liberatio.

reum vinculum, quo pedes impediuntur. quanquam Plantus eo etiam cervices vinciri ait: perfidiose captus eo epol²⁰ nemo cervices probat. Nexum æs, apud antiquos dicebatur pecunia, quæ per nexum obligatur. Negumate in carmine c n. Marci vatis, significat, negate: cum ait: quamvis moventium duonum negumate. Negritu in auguriis significat ægritudo. Nebulo dictus est, ut ait Ælius Stilo, qui non pluris est, quam nebula, aut quam non facile perspicere possit, qualis sit; nequam, nugator. [14] Negibundum antiqui pro negantem dixerunt. Cato in ea, quam scripsit negibundus Neutiquam^a pro nullo modo dici, testis est cum ait: Sed mihi neutiquam cor consentit, cum oculor. aspectu. Cice. Indissolubiles quidem esse non potestis, neutiquam tamen dissolvemini. Nepos,^b luxuriosus a Tuscis dicitur: nam nepotes sunt luxuriosæ vitæ homines appellati; quod non magis his res sua familiaris curæ est, quam iis, quibus pater avusque vivunt: quod nomen ductum ab eo, quod natus post patri sit, quam filius. Quidam, inter quos Aristarchus interpretes Homeri, Græcum esse volunt, ad quod τεῖσι νεπῶδεςσιν ἐτοίμη, afferunt ex Apollonio. Nephas^c dies notabantur N littera quod iis nephas est Prætori aput¹ quem lege agitur, fari tria verba, do, dico, addico. Nep. nota designari solent qui nephas^c priores sunt, quorum pars anterior fas: his servi liberati sunt, delectus habentur, exercitus scribuntur, et in provincias ire licet, sacra quoque instituta fiunt, et vota nuncupata solvi, et ædes sacrari, solent. Nepa Afrorum lingua sidus, quod dicitur a nostris cancer, vel ut quidam volunt scorpios.

//////////

20 f. ædepol.—1 f. apud.

NOTÆ

^a Neutiquam] Hic idem versus citatur a Cicerone, sine poetæ tamen nomine, in Academicis. Ciceronis autem locus qui adducitur a Festo, extat in lib. de Universitate.

^b Nepos] Placidus in Glossis: 'Ne-

pos, luxuriosus.'

^c Nephas^c] Nefasti in vetere Calendario N littera indicantur, ut FER. VOLK. N. XV. KAL. JUN. Nefasti autem priores hac nota significantur. N. P.

Plautus in *Casina*, *Recessim dabo me ad parietem, imitabor nepam. Nepus, non purus. Nesi*^d *pro sine positum est in lege dedicationis aræ Dianæ Aventinensis. Nauteam ait Opilius Aurelius, herbæ genus esse granis nigris, qua coriarii utuntur, cujus videri a nausea ductum nomen, quia nauseam facit, permutatione T et S literarum intermedia antiquis consueta. Plautus in Artemone: Unguentum quod naribus mulionum nauteam fecisset . . . [15] . . . lem atque aromaticum. Idem Curculione: Nam odor unguentum omnium præ tuo nautea est. In Casina: ei pro scorto supponetur hircus unctus nautea. Labeo*^e *in commentario juris pontificii ait, nauteam rubidum quiddam esse, quo Pontificum vestimenta quædam colorant. Nationem, item apud antiquos, natum, Cincius, genus hominum, qui non aliunde venerunt, sed ibi nati sunt, significare ait: qui et nationem ait non tantum univèrsim de omnibus, set*² *et de singularibus quoque hominibus sejunctim dici solere. Sinnius autem Capito, omnia fere genera hominum per nationes dividi, ut Cures Sabinos Hernicòs, Æquos, item Volscos. In pecorib. quoque bonus proventus féturæ, bona natio dicitur. Nautiorum familia a Trojanis oriunda est: nam fuit eorum princeps Nautes, qui Romam detulit simulacrum æneum Minervæ, cui postea Nautiî sacrificare soliti sunt. Unde ipsa quoque Dea Nautia vocabatur*³ *de causa. Alii quod duce Naute acciti conductiq. a Brutiis milites fuerint ad Messanam oppugnandam, contra quos a Senatu sit missus L. Cæcilius Metellus: qui cum ab illis interfectus esset, missi ad eos fuerunt expostulatum de fœdere violato legati* *us, P. Veturius, qui cum*

////////

2 f. sed.—3 f. A hac trium enim literarum spatium in exemplari relictum est.

NOTÆ

^d *Nesi*] Lex dedicationis aræ Dianæ Aventinensis, de qua hic Festus, extat in schedis veterum inscriptionum, in quibus est: CETERVM. LEGES HVIC. ARAE. EAEDEM. SVNTO. QVAE

ARAE. DIANA. SVNT. IN. AVENTINO MONTE. DICTAE.

^e *Labeo*] Antistius Labeo in Commentario juris Pontificii citatur infra in ‘*Spurcum*.’

aliquantisper, ob refectionem corporis in oppido quodam in-
dissent, Brutii, quibus fœdus tunc cum Romanis erat, bello
statim eo destiterunt: inde a principe Naute, familia Nautia
appellata est. Natinatio, dicebatur negotiatio: et Natina-
tores ex eo, seditiosi, negotia gerentes. M. Cato in . . .
. . . tumultu Macedoniæ, [16] Etruriam, Samnites, Luca-
nos, inter se natinari, atque factiones esse. Naccæ appel-
lantur vulgo fullones, ut ait Curiatius, quod nauci non sint,
id quod est nullius preti. Idem sentit et Cincius: quidam
aiunt, quod omnia fere opera ex lana, nacæ dicantur a
Græcis. Naucum⁴ ait Ateius Philologus poni pro nugis.
Cincius, quod in oleæ nucis, quod intus sit. Ælius Stilo
omnium rerum putamen. Glossematorum autem scriptores,
fabæ grani quod hæreat in fabulo.⁵ Quidam ex Græco ναὶ
καὶ οὐχὶ, levem hominem significari. Quidam nucis juglan-
dis, quam Verrius jugulandam⁶ vocat, medium velut dis-
sepimentum. Plautus in parasito pigro: ambo magna laude
lauti, postremo ambo sumus non nauci: item in Mostella-
ria: Quod id esse dicam verbum nauci, nescio: et in Tru-
culento: Amas hominem non nauci: et Nævius (et)⁷ in Tu-
nicularia. Ejus noctem nauco ducere. Sed Ennius, illuc⁸
est nugator nihili non nauci homo. Nares appellari putant,
quod per ea nasi foramina odoris cujusque nari flamus.⁹
Narica est genus piscis minuti. Plautus: Muriaticam au-
tem video in vasis stagnéis naricam bonam et canutam et
taguma quinas factas conchas piscinarias. Nancitor in
xii. nactus erit, præno¹⁰ erit. Item in fœdere Latino:
pecuniam quis¹¹ nancitor, habeto: et si quid pignoris nas-
ciscitur,¹² sibi habeto. Nare a nave ductum Cornificius
ait, quod aqua feratur natans, ut avis.¹³ Ennius L. vii.
alter nare cupit, alter pugnare paratust. Plautus in Aulu-
laria. Quasi pueri, qui nare discunt, scirpea induitur ra-
tis: natare igitur est, sæpius nare, ut dictitare, factitare.
Navus, celer, ac strenuus, a navium velocitate videtur dic-

//////////

4 f. Nauci.—5 f. fabæ hilo.—6 f. juglandam.—7 ().—8 f. illic.—9 f. flamus.
 —10 f. prædatus.—11 f. qui.—12 f. nancitor.—13 f. navis.

tus. [17] Ennius L. VI. Navus repertus homo Graio patre Graius homo rex : et L. XVI. Navorum imperium servare est insuperantum. Plautus in Frivolaria. Nave agere oportet, quod agas, non ductarier. Navalis^f scribe, qui in nave apparebat, inter aliud genus scribarum minimæ dignitatis habebatur, quod periculis quoque ejus ministerium esse¹⁴ objectum. Plautus: non ego te novi navalis scribe columbari impudens: sive quod columbaria in nave appellantur ea, quibus rem geminent¹⁵ sive quod columbariorum quæstus temerarius incertusque. Nassiterna est genus vasis aquari ansati, et patentis, quale est quo equi perfundi solent. Plautus in Bacchidib. hæc quis¹⁶ evocat cum nassiterna, et cum aqua istum impurissimum? et in Nervolaria. Ecquis huc effert nassiternam cum aqua sine suffragio? et Cato in ea oratione, quam composuit in Q. Sulpicium. Quoties vidi truilos nassiternas perfusos¹⁷ aqualis matellas sine ansis. Nassa est piscatoria¹⁸ vasi¹⁹ genus, quo cum intravit piscis, exire non potest. Plautus: Nunquam hercule ex ista nassa hodie ego escam petam. Napuras neclito, cum dixit Pontifex, funiculi ex stramentis fiunt. Naustibulum vocabant antiqui vas alvei simile vide²⁰ a navis similitudine. Navia est uno ligno exculpto, ut navis, quo utuntur alveo in vindemia: ficus quoque in comitio appellatur Navia ab Attio Navio augure. Nam cum Tarquinius Priscus institutas trib. a Romulo mutare vellet, deterrereturque ab Attio per augurium, ut eluderet ejus prudentiam, interrogavit cum, an fieri possit id, quod animo proposuisset suo; cui illo¹ permittente augurio cum respondisset effici posse; jussit Rex cotem, ac [18] novaculam proferri qua prolata, interrogatus augur an

////////

14 f. esset.—15 f. remi emicant.—16 f. Ecquis.—17 f. pertusos.—18 f. piscatorii.—19 f. vasis.—20 f. videlicet.—1 f. ille.

NOTÆ

^f Navalis] Quid si remi eminent veterem scripturam propius accedenscribamus, pro remi emicant? certe ad mus, quæ est, rem geminent.

cos illa posset præcidi, respondissetque posse : novaculam subito præcidit : quo facto statim Navium ex eo, Tarquinio nihil auso contra amplius facere, novaculam illam ac cotem sub locum consecratum, defodi jussisse : et ficum ab eo satam ibi esse intra id spatium loci, qui contentus fine sacro sit : eamque si quando arescere contigisset, subseri, sumique ex ea surculos jussisse : quo facto, tantos intra temporis tractus, cum aliæ in eo loco complures ficus enatæ essent, atque eæ evulsæ deinde de sacro illo loco radicitus removerentur : omnes quæ inibi tunc temporis erant, ficum præter unam illam, ejectas fuisse, admonitu fatali, ac jussu in prinis aruspicum, et divinis etiam responsis promittentibus quandiu ea viveret, libertatem populi R. incolumem mansuram, ideoque coli et subseri ex illo tempore captam. Nascitur cum granum fabæ se aperit nascendi gratia, quod non sit dissimile navis formæ. Navitas secundum incorruptam consuetudinem dictos, quos nunc nos nautas dicimus, testis est Cato in ea, quam scripsit, cum in Hispaniam proficisceretur, cum ait: Navitæ quod secum portaverant vinum atque oleum, usus tantum eo sum. Næviam sylvam vocitatam extra urbem ad miliarium quartum, quod Nævii cujusdam ibi domus fuerit, a quo nemora Næviam[§] appellata etiam fuisse, Verrius ait: quam opprobrii loco objici ab antiquis solere, quod in ea morari adsuessent perditæ ac nequam homines, testis est M. Cato in ea, quam scripsit in M. Cælium si se appellavisset. Orsus iter eram a porta Næviam, atque exinde in nemora Næviam [19] a domo procul Næviam. Unde dicunt proverbium natum esse, a domo Næviam, quod refertur a Verrio. Nudius tertius videtur compositum ex nunc et die tertio . N . . dicuntur in agro quos . . . alio nomine appellant a parte totum, significantes quasi inde appellati sint
. . . . dicantur pa § dicitur
cælum cavum dicatur dam
Nuptam novam, sponsam (ut etiam mulieres quibus in nuptiis

NOTÆ

§ Quod sequitur fragmentum . . . 'cavum a chao, unde omnia orta, et tur cælum ca . . . quo pertineat, igno- a cavo cælum dictum.'

ro. Varro lib. 1. de Ling. Lat. ait,

Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

3 U

ntuntur, pronubæ ab eadem causa hoc est a nubendo dicuntur)² aliqui appellatam esse volunt: nec defuerunt tamen qui dicerent, sic appellatam, ab eo quod νέαν νόμφην Græci novam nuptam vocent: alii quod appellat uxorem νόον Homerus, loquendi quadam consuetudine, quæ est antiqua Græcorum, cum ait: ἐξ ἀπίης γαίης νόον ἀνδρῶν αἰχμητῶν. Numere, et numero^b dicitur, sed numere sunt, videtur esse præsentis temporis, et prorsus alienum numero fuerunt, quod de præterito usurpatur, sive eo ordine usurparunt antiqui quadam consuetudine loquendi, qua solebant proferre verba ejusmodi: sive certa fine extremarum vocalium, quemadmodum videtur in suis scriptis usus Pompeius Sextus, apud quem reperitur extrema syllaba vocativi casus producta, et ejusdem casus eadem correpta, terminataque in c, temporis præsentis. Numero autem dixisse antiquos, nimium quod significare, ait Sinnius Capito; esse enim ita locutum . . . ū: vos estis minime . . . nisi numero perbiterint, nisi cito . . . id est, nimium si isso,³ qui exeam [20] numero estis mortui, hoc exemplo, ut pingeretis, id est, cur cito mortui estis? Item in Nelei. Nunquam numero matri faciemus volui.⁴ Idem⁵ est, nunquam nimium faciemus. Apud Nævium. Neminem vidi, qui numero sciret, quique scit, id est, opus, id est, nimium sciret. An Panurgus Antonius hæc ait numero nimium cito? celeriter nimium: ut Plautus in Casina: Ere mi? quid vis, mea ancilla? nimium sæpius numero dicis, nimium cito. Attius in CEnomao: Ego ut essem affinis tibi, non ut te extinguerem, tuam peti gnatam, numero te expurgat timor. Afranius in Suspecta: Per falsum et abste creditum numero nimis: celeriter. Cæcilius in Æthinne:⁶ Ei peri, quid ita? numero: venit fuce⁷ domum. Afranius in Simulante: E⁸ misera numero, ac ne quicquam

////////

2 ().—3 f. cito.—4 f. volup.—5 f. id.—6. f. Æthrine.—7 f. fuge.—8 f. Ei.

NOTÆ

^b Numero] Turpilius in Demetrio mero quemquam vidi facere, quam apud Nonium: 'Nunquam nimis numero factu opus est.'

egi gratias. Numera Senatum ait quivis Senator consuli, cum impedimento vult esse quo minus faciat. S. C. postulatque ut aut res, quæ afferuntur,⁹ dividantur; aut singuli consulantur: aut si tot non sint Senatores, quo numero liceat præscribi¹⁰ S. C. Nupta verba dicebantur ab antiquis, quæ virginem dicere non licebat, ut Plautus in Dyscolo: Virgo sum; nondum didici nupta verba dicere. Nuptias dictas esse ait Santra ab eo, quod nymphæa dixerunt Græci antiqui γάμον, inde novam nuptam νέαν νύμφην. Cornificius, quod nova petantur conjugia. Curiatius, quod nova ratio¹¹ fiat. Ælius et Cincius, quia flammeo caput nubentis obvolvatur, quod antiqui obnubere vocarint¹² ob quam causam legem quoque Parenstam¹³ jubere caput ejus obnubere, qui parentem necavisset, quod est obvolvare. Numerius pronomen nunquam ante fuisse in patricia familia dicitur, quamvis¹⁴ Fabius, qui [21] unus post sex et trecentos ab Etruscis interfectos superfuit, inductis¹⁵ magnitudine divitiarum, uxorem duxit Otacili Maleventani, ut tum dicebantur, filiam, ea conditione, ut qui primus natus esset, pronomine avi materni, Numerius appellaretur. Non omnibus dormio: proverbium natum a Cipio quodam, qui Pararhencon dictus est, quod simularet dormientem, quo impunitius uxor ejus mœcharetur: ejus meminit Lucilius. Nuncupata¹⁶ pecunia est, ut ait Cincius in L. II. de officio jurisconsulti, nomina,¹⁷ certa, nominibus propriis pronuntiata: cum nexum faciet, Mancipiumque uti lingua nun-

////////

9 f. referantur.—10 f. perscribi.—11 f. pactio.—12 f. vocarunt.—13 f. funestam.—14 f. quam is.—15 f. inductus.—16 f. Nuncupata.—17 f. nominata.

NOTÆ

ⁱ Parenstam] Videtur legendum, *legem quoq. fanestam*, pro corrupto verbo, *parenstam*. Livius lib. I. ‘caput obnubito.’ Vide in Parici Quæstores.

^k Nuncupata] Ita in exemplari, pro *Nuncupata*, antiqua scribendi consue-

tudine: cui contraria, ‘formonsus’ et ‘gnefonsus.’ Reliqua ita legenda, ut in ora paginæ notavimus: *nominata certa, &c. cum nexum faciet, Mancipiumq. uti lingua nuncupavit, ita jus esto, id est, uti nominavit.*

cupasset,¹⁸ ita jus esto : ita,¹⁹ uti nominarit, locutusve erit, ita jus esto. vota nuncupata dicuntur, quæ Consules, Prætores, cum in provinciam proficiscuntur, faciunt, ea in tabulas præsentibus multis referuntur. At Santra L. II. de verborum antiquitate, satis multis nuncupata colligit non de recto nominata significare, sed promissa, et quasi testificata, circumscripta, receptaque²⁰ etiam in votis nuncupandis esse convenientius. Nusciosum Ateius Philologus ait appellari solitum, qui propter oculorum vitium parum videret. At Popilius¹ Aurelius nusciciones esse cæcitudines nocturnas. Ælius Stilo quod plus videret vesperi, quam meridie, nec cognosceret, nisi quod usque ad oculos admovisset. Nonas quidam a nova Luna, quod in eas concurreret principium Lunæ : alii, quod semper ante diem Iduum nonum essent, scribique ideo debere primam appellationis ejus syllabam adjecta u litera. Nundinas¹ feriarum diem esse voluerunt antiqui, ut rustici convenirent mercandi vendendique causa, cumque nefastum, ne si liceret cum populo agi, interpellarentur nundinatores. [22] Nundinalem cocum Plautus dixit in *Aulularia*. *Cocus nundin* ille est,² in nonum diem solet ire coctum : *cocum*, qui novendialis alias appellatur, manifesto significat, quem dixit nundinalem, quod in nonum diem coqueret. *Nuculas*, Prænestinos antiqui appellabant, quod inclusi a Pænis Casilini, famem nucibus sustentaverunt : vel quod in eorum regione plurima nux minuta pascitur.³ *Nummum*^m ex Græco vocabulo νοῦμμος existimant dictum, et tantundem apud nos, et apud illos valere : quia pleraq. nomina a Græcis accepimus, quorum hoc proprium est. *Nuntius* et persona dicitur, et res ipsa. in persona dicitur, ut,

~~~~~

18 f. nuncupasit.—19 f. id est.—20 f. quod.—1 f. Opilius.—2 f. cocus ille nundinalis est.—3 f. nascitur.

NOTÆ

¹ Nundinas] Lege deinde Hortensia factum est, ut is dies fastus esset. Macrobius lib. I. cap. 16.

^m Nummum] Julius Pollux. lib. IX.

ὁ δὲ νοῦμμος δοκεῖ μὲν εἶναι Ῥωμαίων τοῦτομα τοῦ νομίσματος. ἔστι δὲ Ἑλληνικὸν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ ὀρίων.

nuntius advenit : in re, ut, nuntius allatus est : quam differentiam C. Caesar in Commentariis fecisse videtur. Nuper, quasi noviper, tanquam dicamus novissime : estque præteriti temporis, id autem . . . . . sa erant, qui ni

. . . . . Numen quasi nutus Dei ac potestas dicitur. Numellaⁿ genus vinculi quo quadrupedes alligantur : solent autem ea fieri nervo, aut corio crudo bovis ut plurimum. Numidas dicimus quos Græci Νομάδας, sive quod id genus hominum pecorib. negotiatur : sive quod herbis, ut pecora aluntur. Nuces flagitantur nuptis, et jaciuntur pueris, ut novæ nuptæ intranti domum novi mariti auspiciū fiat secundum et solistimum.

Numiam Pompilium Janiculum montem habitavisse ferunt, in quo arcam ejus inventam, cum libris Numæ nominis, a Terentio quodam scriba repastinante agrum. Nonuncium quod vulgo Magistri ludi appellant, significat novem uncus : at teruncium, quod singula sexuncia dimidium unciarum trium sit. Nomen sive ex Græco νόμης dictum est, [23] quasi novimen, quod notitiam faciat : sive familiæ est : ut Terentius : ponitur etiam pro debito : ut exactum dicimus fuisse nomen, cum a debitore exacta pecunia sit. Noctua videtur dicta a noctis tempore eo, quo canere solet, aut volare : ab ea γλαυκῶπις appellatur Minerva a Græcis, quia noctua oculis est cæsis⁴ .

. . . . . Noneolæ vocantur papillæ, quæ ex faucibus caprarum suppendent. Noctilucam cum dixit Lucilius L. II. obscenum significat . . . . . noctiluca . . . . . medica. Noverca^o dicitur, quam quis liberis sublatis, novam uxorem ducit, arcendæ familiæ gratia, id est, coërcendæ, prima autem memoratur apud veterannia,⁵ quæ nupsit . . . . .

//////////

4 f. cæsius.—5 f. veteres Annia.

NOTÆ

ⁿ Numella] Placidus in Glossis : veterannia, non, ut alii descripserunt,

⁴ Numellatus, numella ligatus, i. vinculo, quo quadrupedes alligantur. ecterannia, ex ea scriptura fecimus, veteres Annia : cui autem nupsit hæc

^o Noverca, &c.] Cum in fragmento sit, Annia, quærendum.

Nāvib.^p regnante Ser. Tullio: quod in *Aventinum montem paludib. disclusum* ascenderetur, ab advectu sic dictum aiunt, vel quod *Aventinus* in *Aventino* rex *Albanus* sit sepultus. *Novalem agrum* *Ælius Gallus*, et *Opilius* item *Aurelius* eum aiunt esse, quem νεῖον dicunt: ad quod *Homero* quoque teste utuntur, qui dixit: νεῖον βαθείης πέλσον⁶ ἰκέσθαι. Sed *Cincius* eum esse, ubi glæba proscissa ad novam sementem sit relicta. *Nauti* consulatu, et *T. Sicini*, *Volsci* populi, cum atrox prælium inissent adversus *Romanos*: *Trib. Mil.* in *Circo* combusti feruntur et sepulti in crepidine, quæ est proxime *Circum*, qui locus postea fuit lapide albo constratus, qui pro rep. in eo prælio occubere, *Opiter Verginius Tricostus* . . . . *Valerius Lævinus*. *Postumus Cominius Auruncus*. *Mallius Tolerinus*. *P. Veturius Geminus*. *A. Sempronius Atratinus*. *Verginius Tricostus*. *Mutius Scævola*. *Sex. Fusius Medullinus*. Noxa ut *Ser. Sulpicius Rufus* ait, damnum significat apud poëtas autem et [24] oratores ponitur pro culpa: ad⁷ noxa peccatum, aut pro peccato pœnam,⁸ ut *Accius* in *Menalippa*:⁹ Tete esse huic noxæ obnoxium. Item, cum lex jubet noxæ dedere, pro peccato dedi jubet. *Cæcilius* in *Hypobolimæo* chereстато.¹⁰ Nam ista quidem noxa muliebrem, et¹¹ magis quam viri. *Novæ curiæ*^q proximæ¹² compitum *Fabricium* ædificatæ sunt, quod parum amplæ erant veteres a *Romulo* factæ, ube¹³ is populum, et sacra in partis triginta distribuerat, ut in iis ea sacra curarent, quæ cum ex veterib. in novas evocarentur, septem¹⁴ curiarum per religiones evocari non potuerunt: itaque *Forien-*

////////

6 f. πέλσον.—7 f. at.—8 f. pœna.—9 f. Menalippo.—10 f. Chæretrato.—11 f. muliebris est.—12 f. proxime.—13 f. ubi.—14 f. IIII.

NOTÆ

^p *Nāvibus*] Varro lib. iv. de Ling. Lat. 'Aventinum alii ab rege Aventino Albano, quod ibi sepultus sit. Ego maxime puto ab advectu; nam olim paludib. mons erat ab reliquis disclusus: itaq. eo ex urbe advehaban-

tur ratibus.'

^q *Novæ curiæ*] Ulpianus Dig. lib. 1. tit. 8. Sacrarium etiam in ædificio privato esse potest: et solent qui liberare eum locum religione volunt, sacra inde evocare.

sis, Raptæ, Vellensis.¹⁵ Velitiæ res divinæ fiunt in veteribus curis.¹⁶ Nothum Græci natum ex uxore non legitima vocant, qui apud nos spurio patre natus dicitur, quod Ser. Tullius, qui Romæ regnavit, natus est ex concubina Spurius Tulli¹⁷ tributis¹⁸ nisi forte malumus cedere¹⁹ Oclisiam corniculam captiva²⁰ eum susceptum matre servientem.¹ Nota, alias significat signum; ut in pecoribus, tabulis, libris literæ singulæ, aut binæ: alias ignominiam. Nobilem antiqui pro noto ponebant, et quidem per c literam,² ut Plautus in Pseudolo: Peregrina facies videtur hominis, atque ignobilis:³ et, Oculis meis obviam ignobilis⁴ objicitur. Accius in Diomede: Ergo me Argos referam, nam hic sum nobilis⁵ Livius in Virgo:⁶ ornamentum incendunt nobili⁷ ignobiles. Nœgeum quidam amiculi genus prætextum purpura: quidam candidum ac perlucidum, quasi a navo, quod putamen quorundam pomorum est tenuissimum, non sine candore, ut Livius ait in Odyssia: Simul ac lacrymas de ore nœgeo detersit, id est, candido. Nixi di appellantur tria [25] signa in Capitolio ante cellam Minervæ genibus nixa, velut præsidentes parientium nixib. quæ sua⁸ sunt qui memoriæ prodiderint, Antiocho rege Syriæ superato, M. Accillum⁹ subtracta a Populo R. apportasse, atque ubi sunt, posuisse: etiam qui¹⁰ capta Corintho advecta huc, quæ ibi subjecta fuerint mensæ.¹ Nictare et oculorum, et aliorum membrorum nisu sæpe aliquid conari, dictum est ab antiquis, ut Lucretius in L. IIII. Hic ubi nexari¹¹ nequeunt insistereque alis. Cæcilius in Hymnide: Garrulis medentes jactent sine nictentur perticis. Novius in Macchoco pone:¹² Actutum scribere:¹³ cum in nervo

//////////

15 f. Veliensis.—16 f. Curiis.—17 f. sp. Tulli.—18 f. Tr.—19 f. credere.—20 f. Oclisia carniculana captiva.—1 f. serviente.—2 f. per G literam.—3 f. gnobilis.—4 f. gnobilis.—5 f. suam gnobilis.—6 f. Virgine.—7 f. ornatu incendunt gnobili.—8 f. signa.—9 f. M. Acilium.—10 f. etiamque.—11 f. nictari.—12 f. Maccho Copone.—13 f. scribes.

NOTÆ

¹ Mensæ] Post verbum mensæ, in alia manu: quod puto adjectum esse exemplari additum est, tripedi, sed σχολιαστικῶς.

nectabere.¹⁴ unde quidam nictationem : quidam nictum, ut Cæcilius in pugilem :¹⁵ Tum inter laudandum hunc timidum tremulis palpebris percutere nictum : hic gaudere, et mirarier. Nictit canis in odorandis ferarum vestigiis leviter ganniens, ut Ennius in L. x. Veluti si quando vinclis venatica venenox¹⁶ apta solet, si forte ex nare sagaci sensit, voce sua nictu,¹⁷ ululatque ibi acuta et :¹⁸ unde¹⁹ et ipsa gannitio. Niquis scivit centuria est, quæ dicitur a Servio Tullio rege constituta, in qua liceret ei suffragium ferre, qui non tulisset in sua, nequis civis suffragii jure privaretur, nam scisscito²⁰ significat sententiam dicito,¹ ac suffragium ferto,² unde scita plebis : sed in ea centuria, neque censetur quicquam,³ neque centurio præficitur, neque centurialis potest esse, quia nemo certus est ejus centuriæ : est autem nequis⁴ scivit, nisi quis scivit. Ningulus, nullus, ut Ennius L. II. qui ferro minitere, atque⁵ inte⁵ ninculus⁶ mederi queat. Niger lapis in Comitio locum funestum significat, ut ali,⁷ Romuli morti destinatum. [26] Sed non usu obvenit, ut ibi sepeliretur, sed Faustulum nutricium ejus ibi sepultum fuisse, et Quintilium^t avum ti . . . . qui Romuli partes sequebatur cujus familia dicta Quintilia, juxta appellationem ejus. Namum Græci vas aquarium dicunt humilem⁸ et concavum, quod vulgo vocant situlum barbatum, unde nani, pumiliones appellantur.

Necem suspicatur Verrius a Græco duci : nam illi necyn, mortuum dicunt. Inde nos dicimus, necida. Nivem Verrius interpretatur novum ex Græco, qui id neon dicunt. N . . . . significat da . . . . . Nequi-

//////////

14 f. nictabere.—15 f. pugile.—16 f. venox.—17 f. nictit.—18 f. est.—19 f. inde.—20 f. scisco.—1 f. dico.—2 f. fero.—3 f. quisquam.—4 f. niquis.—5 f. nite.—6 f. ningulus.—7 f. alii.—8 f. humile.

NOTÆ

^s Atque, &c.] Versus Ennii potest indicari Quintilium eum, a quo Luperci Quintiliani dicti sunt. Vide in

^t Quintilium] Opinor hic a Festo 'Quinctiliani.'

*nates dicti sunt Narnensis,*⁹ *qui e Nequino oppido ejctis colo-*
*nis veterib. ibi habitarunt. Cato in ea adversus*¹⁰ *x hominib.*
. . . . . *Negotium, quod non sit*
otium. Navos a navis celeritate, quæ velocissima est, dicimus.
Numidæ dicuntur Nomades, qui diutius vivere dicuntur, unde
Cato in . . . . . Numidas vivaces quod mul-
tam vivunt ætatem, dixit. Nuces mitti^a *Cerialib. Capito Sin-*
*nus solitum esse dici ait, cum vellimus*¹¹ *significare, missilia*
Cerialib. in Circo mitti, quod cum mitti nuces mos esset, plane
volumus a parte totum designare, quia adeo deligantur supra
omnia alia missilia præ flamma cum sint ustæ, quæ spargun-
tur nuces. Novendiales feriæ dicuntur institutæ a Tullo
*Hostillo*¹² *rege, ex monitu procurandis prodigiis nono die in*
*feriis Latinis: sive quod in more*¹³ *Albano lapidib. pluisset:*
sive quod vox esset exaudita, ut Albani suo ritu facerent, quæ
omiserant sacra, nam ab his illa sunt tunc revocata, quæ missa
*crate*¹⁴ *a pœne funditus deleta*[27] *negligere temporib. sequen-*
tibus cœpissent: N . . . . dicuntur inventæ a Marcello
cos. operæ quib. admotis Syracusæ facilius expugnari pos-
sent. Navalis porta, item navalis regio, videtur utraq. ab
navalium vicinia, ita appellata fuisse. Nonarum^{*} *postridie,*
Iduum, Kalendarum dies alieni habentur: item novæ nuptæ
a. d. IIII. Kalend. nonas, Idus diem atrum illucescere, quo-
niam decreto Pontificum atri hi dies esse judicati sunt, quod
quotiescunq. Romani duces belli gerendi gratia his dieb. sup-

////////

9 f. Narnienses.—10 f. a Thermunde.—11 f. velimus.—12 f. Hostilio.—13 f. monte.—14 f. amissa civitate ac.

NOTÆ

^a *Nuces mitti*] Mos hic spargenda-
rum nucum habetur in veteri inscrip-
tione, reperta prope Ferentinum via
Latina: in ea sic est: A. QVINCTILIO
A. F. PAL. PRISCO. et post. HIC. EX.
S. C. FVNDOS. CEPONIAN. ET. ROIA-
NYM. ET. NAMIAN. ET. PRATVM: EX
OSCO. AB. R. P. REDEM. EX. QVOR.
REDITV. QVOD. ANNIS. VI. ID. MAI.

DIE. NATAL. SVO. PERPET. DARETVR
PRÆSENTIB. MVNICIP. ET. INCOLIS
ET. MVLIERIB. NVPTIS. CRVSTVL. P.
I. MVLSI. HEMIN. et post NVCVM
SPARSION. MOD. XXX.

^{*} *Nonarum*] Vide locum Verrii apud
Agell. lib. v. cap. 17. in quo legen-
dum, *republicam male gestam esse.*

plicavere, male remp. gessere. SEX. POMPEII FESTI. DE VERBOR. SIGNI. LIB. 16. INCIPIT. FELICITER. OB PRÆPOSITIO ALIAS PONITUR pro circum, ut cum dicimus urbem obsideri, obsignari, obvallari: alias ponitur in vicem præpositionis, quæ est propter, ut ob merita, ob superatos hostes. Unde obsides, pro obfides, quod ob fidem patriæ præstandam dantur: alias pro ad ponitur, ut Ennius: Ob Romam noctu legiones ducere cæpit: et alibi: ob Trojam duxit. Oculissimum,¹⁵ carissimum. Plau. Oculissimum ostium amicæ. Idem in Curculione oculissime dixit, significatq. qui clare aspicit. Idem, in Pseudolo, osculatum¹⁵ pro præsentis posuit, cum dixit: Emito die cæca hercule olivum, id vendito oculata die. Idem alibi oculatum Argum dixit: quod per totum corpus oculos habet. Idem: Pluris est oculatus testis unus, quam auriti decem, id est, qui se vidisse dicat: ductam autem ait Terrius hanc formam ab oculi appellatione. Oculitus dicitur, ut funditus, penitus, significatq. tam carum esse, quam oculum, vel instar oculi esse. Odefacit dicebant antiqui ab odore, pro olefacit, vetere quadam consuetudine inmutandi literas, quæ sunt, ut sæpe alias, tum in [28] hoc quoque libro contentæ: quæ vox, ut quibusdam videtur, ex Græca ὀσμή tracta est. Octaviæ porticus duæ appellantur, quarum alteram, theatro Marcelli propiorē, Octavia soror Augusti fecit; alteram theatro Pomp. proximam CN. Octavius, CN. filius, qui fuit Æd. cur. PR. cos. decemvirum¹⁶ sacris faciendis, triumphavitq. de rege Perse navali triumpho: quam combustam reficiendam curavit Cæsar Augustus. Ogygia moenia Accius in Diomede appellans significat Thebas, qui eam urbem Ogygus¹⁷ condidisse traditur. Occasio, opportunitas temporis casu

////////

15 f. oculatum.—16 f. x vir.—17 f. Ogyges.

NOTÆ

¹⁵ Oculissimum] In editione Augustiniana locus hic mendosus adeo, luxatusq. habetur, ut Festi sententia

vix in eo appareat. ¹⁶ Argum oculatum' Plautus dixit, Græcos imitatus, qui πανόπτην illum appellant.

quodam provenientis est, Occasus, interitus vel Solis, cum decidit a superis infra terras, quo vocabulo Ennius pro occasione est usus in lib. 11. Hic occasus datus est, at Oratius inclutus saltu: item in L. v. Inicit irritatus, tenet, occasus juvat res. Item in L. viii. Aut occasus ubi, tempusve audere repressit. Occisum a necato distingui quidam, quod alterum a cædendo, atq. ictu fieri dicunt, alterum sine ictu: itaq. in Numæ Pompili regis legibus scriptum est: Si hominem fulminib.¹⁸ occisit, ne supra genua tollito. Et alibi: Homo si fulmine occisus est, ei justa nulla fieri oportet. October equus appellatur, qui in campo Martio mense Oct. immolatur quod annis ¹⁹ Marti, bigarum victricum dexterior: de cujus capite non levis contentio solebat esse inter Suburanenses, et Sacravienses, ut hi in regiæ² pariete, illi ad turrim Mamiliam id figerent; ejusdemq. coda tanta celeritate perfertur in regiam, ut ex ea sanguis destillet in focum, participandæ rei divinæ gratia: quem hostiæ loco quidam Marti bellico Deo sacrari dicunt, non ut vulgus putat, quia velut supplicium de [29] eo sumatur, quod Romani Ilio sunt oriundi, et Trojani ita effigie in equi sint capti. Multis autem gentibus equum hostiarum numero haberi testimonio sunt Lacedæmonii, qui in monte Taygeto equum ventis immolant, ibidemq. adolent, ut eorum flatu cinis ejus per finis quam latissime differatur: et Sallentini, apud quos Menzanæ Jovi dicatus vivos¹ conicitur in ignem: et Rhodi, qui quod annis ² quadrigas soli consecratas in mare jaciunt, quod is tali curriculo fertur circumvehi mundum. Occidamus Plautus ponit pro contra cedamus: cum plurimæ aliæ præpositiones familiariores huic verbo sint. Occentassint antiqui dicebant, quod nunc

////////

18 f. fulminis.—19 f. quotannis.—1 f. rivus.—2 f. quotannis.

NOTÆ

² Regiæ] Videndus Plutarch. in Sacra,' inquit, 'via est regia,' &c. probl. et Asconius pro Milone. 'In

convicium fecerint dicimus, quod id clare, et cum quodam canore fit, ut procul exaudiri possit: quod turpe habetur, quia non sine causa fieri putatur: inde cantilenam dici, quia illam non cantus jucunditatem, puto. Ocrem antiqui, ut Ateius Philologus in libro Glossematorum refert, montem confragosum vocabant, ut apud Livium: Sed qui sunt hi, qui ascendunt altum ocrim? et, Celsosq. ocris, arvaq. putria,³ et mare magnum. Namq. Tænari celsos ocris. et, Haut ut quem Chiro in Pelio docuit ocri. unde fortasse etiam ocriæ⁴ sint dictæ inæqualiter tuberae. Occare et occatorem Verrius putat dictum ab occædendo, quod cædat grandis globos terræ: cum Cicero venustissime dicat ab occæcando fruges satas. Ocyus secundæ collationis et deinde tertiæ occissime frequentata sunt. Alii dictas nostras tracta⁵ ex Græco, id est, *ὠκέως*, cujus prima significatio, ex qua procedere in comparisonem debet, apud nos non est tertiæ vero consolationis,⁶ cujus majora exempla sunt, auctor est Plautus in Nervolaria: Ocissime nos [30] liberi possimus fieri . . . . .

quicquam occissi . . . . .

Cælius historiarum libro . . . . . *conci-*

tantur occissime . . . . .

Ælius Lamia apud . . . . .

. . . . . Lamiam oport . . . . .

. . . . . Ocimum, Græcum, et a ce-

leritate nascendi est dictum. Occupaticius^a ager dicebatur

ab antiquis, qui desitus a cultorib. frequentari propriis, ab aliis

est occupari cœptus: quod in agro Campano factum est.

Nam cum Hannibal Capuanos, qui de Punica rep. bene me-

riti fuerant, remunerare vellet, atq. eorum agros, qui essent oc-

////////

3 f. patria.—4 f. ocreæ.—5 f. Alii non dicta s. nostro, sed tracta.—6 f. collationis.

NOTÆ

^a Occupaticius ager] De agris occupaticii vide scriptores de limitib. agrorum.

cupati, devastatique tanquam ex hoste receptos, restituere: nominandos publice edixit: sed cum querelam audiret communem eorum, quorum ager occupatus est a privatis, jussit dari agros, non quos illi acceperant, sed occupaticios. Orchitin Accius⁷ Philologus in collectaneis ait esse genus oleæ ductum ex Græco ὄρχις, quod testiculorum sit magnitudinis, itaq. vocari ex eo orchitin . . . . . to grandiore: Orchestra, locus in scæna, quo antea, qui nunc planipedes appellantur, non admittebantur histriones, nisi tantum interim dum fabulæ explicarentur, quæ sine ipsis explicari non poterant. Ricinia autem portabant, quo æquiore habitu prodirent, atque ut inde nomen ducerent. Orca genus marinæ beluæ maximum dicitur, ad cujus similitudinem vasa quoque ficaria, orcæ dicuntur: sunt enim teretia, atq. informi specie . . . . . malæ et ante . . . . . quan- tæ ne . . . . .

[31] Oriri, nasci, vel surgere. Orba apud poëtas significat privatam aliqua persona cara: apud oratores, quæ patrem amisit, aut matr.⁸ ut Ser. Sulpitius ait, quæ liberos quasi oculos: orba est . . . . . tris est ante . . . . . Gallus Ælius . . . . . O . . . . . stantior . . . . . in eo libro . . . . . pontificatu . . . . . puella sine . . . . . sacræ . . . . . nupta alicui fuisset . . . . . Cornificius in . . . . . on Uginus . . . . . interserunt . . . . . nactos . . . . . sse. Ortygia dicta est insula, quæ vocitatur nunc^b

7 f. Ateius.—8 f. matrem.

NOTÆ

^b Nunc] Cum in exemplari adverbium *nunc* a librario duab. literis superimposita linea ñc scriptum fuisset, error inde fluxit, ut pro *nunc*,

in libro Augustiniano, *non*, editum sit; atque unius literæ lapsu tota sententia inmutata sit.

Delos. *Orbius clivus*^c videtur appellatus esse ab orbib. per cujus flexuosos orbes Tullia filia Ser. Tullii regis, et L. Tarquinius Superbus gener, interfecto rege, properaverat⁹ tendentes una in regiæ domus possessionem: cœptus est autem is clivus appellari Orbius, quod pronus cum esset per orbes in exquiliarum collem ducere,¹⁰ unde Orbius ab ipsis orbib. sic appellatus est. Oratores^d ex Græco ἀρητῆρ-ες dictos existimant, quod ad reges et gentes, qui missi erant pro republica nostra a populo R. ii conceptis verbis solerent Deos ἀρᾶσθαι id est testari . . . . . qui . . . cit [32] eos nostri alii¹¹ pro legatis appellant, ut Cato in ea quam scripsit de suis virtutibus contra Thermum: M. Fulvio consuli le-

//////////

9 f. properaverant.—10 f. duceret.—11 f. alius.

NOTÆ

^c *Orbius clivus*] Livius lib. i. habet *Urbicus*, et ita etiam Solinus cap. 1. in editionib. vulgatis, manuscripti: *Urbius*; præter unum apud me vetustissimum, in quo est *Orbius*: quæ quidem scriptura vera est, nam, ut Festus infra in ‘*Orcus*’ inquit, antiqui u literæ sonum per o efferebant, ut contra, o per u. Testimonio sunt ea, quæ in hoc fragmento habentur: ‘*Putitius*’ pro ‘*Potitius*,’ ‘*sumnus*’ pro ‘*somnus*,’ ‘*intundus*’ pro ‘*rotundus*,’ et in columna rostrata Duilii ‘*macistratos*’ pro ‘*magistratus*,’ ‘*navebos*’ pro ‘*navibus*,’ Varro lib. v. de Ling. Lat. omnes *Quirites*, *equites*, *peditesq. magistratos*, *privatosq.* &c. ita enim legenda sunt verba Varronis, non ut vulgo leguntur: *Omnes Quirites*, *pedites*, *armatos*, *privatosq.* &c. *magistratos* enim librarius mutavit in *armatos*, omissa voce *equites*, quam habet Livius lib. i. in quo ita scribit: ‘*Edixit*, ut omnes cives Romani, *equites*, *peditesq.*’ &c. Ad has autem intermortnas antiquitatis reliquias in lucem revocandas, præ-

ter ea, quæ supra indicavimus, Livii et Solini loca, unde de Urbio clivo, vel *Orbio*, ut antiquiores dicebant, accepimus; adiumento nobis fuerunt, quæ in ‘*Sceleratus vicus*,’ infra habentur. *Sceleratus vicus*, Festus inquit, Romæ appellabatur, quod cum Tarquinius Superbus interficiendum curasset Servium Tullium regem socerum suum, corpus ejus jacens filia carpento supervecta sit, properans in possessionem domus paternæ. Livii verba sunt hæc: ‘*Tullia cum se domum reciperet, pervenissetque ad summum Cyprium vicum, ubi Dianium nuper fuit, flectente carpentum dextra in clivum Urbium, ut in collem Exquiliarum vheretur.*’ Solini autem hæc: ‘*Servius Tullius Exquiliis supra clivum Urbium.*’

^d *Oratores*] Multa hic restituimus exemplari diligentius inspecto, quæ desiderantur in editione Augustiniana: præterea, corruptam vocem *propte*, mutavimus in *propterea*, et *decretorib.* in *deprecatorib.*

gatus sum in Ætoliā, propterea quod ex Ætoliā complures venerant Ætolos pacem velle: de ea re oratores Romam profectos: et in originum L. I. Propte¹² id bellum cœpit Cœlius PR. Albanus, oratores misit Romam cum . . . alias pro decretoribus,¹³ ut Terentius: orator venio, facite exorator sim. Item et Afranius in Emancipato . . . si . . . tum si quod oritur . . . alias pro disertis et eloquentib. ab eo quod antiqui orare, dicebant pro agere: ob quam causam, orationes quoque eorum vocantur. Orata genus piscis appellatur a colore auri, quod rustici orum dicebant, ut auriculas, oriculas: itaq. Sergium quoq. quendam prædivitem, quod et duob. anulis aureis, et grandib. uteretur, Oratam dicunt esse appellatum. Oræ^e extremæ partes terrarum, id est, maritimæ dicuntur, unde et vestimentorum extremæ partes, quæ quidem et primæ dici possunt. Cæcilius in Æthrione usus est pro initio rei, cum ait: Oram reperire nullam quam¹⁴ expediam, queo. Oreæ, freni quod ori inferuntur. Titinius in Setina: Et si tacebit, tamen gaudebit sibi promiti oreæ¹⁵ et Nævius in Hariolo: Deprandi autem Leonis¹⁶ obdas oreas. Cato originum L. III. Equos respondit: oreas mihi inde, tibi cape flagellum. Cœlius pro se apud populum: Equusq.¹⁷ mihi sub feminibus occisus erat, oreas detraho inspectante Lucio Stertinio. Oreos Liber pater, et oreades Nymphæ appellantur, quod in montibus frequenter apparent. Ordinarium^f hominem Oppius ait dici solitum scurram¹⁸ [33] est, cum ait, cum magistratus nihil audent imperare, ne quid consul auspici peremat. Perihodos dicitur et in carmine lyrico pars quædam, et in soluta oratione verbis circumscripta sententia, et in

//////////

12 f. propterea.—13 f. deprecatoribus.—14 f. qua me.—15 f. permitti oreas.—16 f. Leonī si.—17 f. equo qui.—18 Quod hic desideratur habes in Schedis.

NOTÆ

^e Oræ] Pro quam expediam, in ora paginæ emendavimus, qua me expediam, et veram eam emendationem existimamus.

^f Ordinarium] Post verbum scurram,

quæ sequuntur, in schedis habentur, item principium sequentis fragmenti, est, cum ait, quod est verbi 'Pere-mere.'

gymnicis certaminibus perihodon vicisse dicitur, qui Pythia, Isthmia, Nemea, Olympia vicit a circumitu eorum spectaculorum. Peremta et interemta pro imperfectis¹⁹ poni solet a poëtis. Lucretius, Cum corpus simul, atq. animi natura peremta. Perpetem, pro perpetuo dixerunt poëtæ. Pacuvius Iliona: Fac, ut cœpisti, hanc operam mihi des perpetem: oculis traxerim. Persillum vocant sacerdotes rudiculum picatum, quo unguine Flamen Portunalis²⁰ arma Quirini unguet. Persicum portum, Plautus cum ait, mare Euboicum videtur significare, quod in eo classis Persarum dicitur stetisse, non procul a Thebis. Personata fabula quædam Nævii inscribitur, quam putant quidam primum Λ^1 a personatis histrionibus: sed cum post multos annos comœdi, et tragœdi personis uti cœperunt, verisimilius est eam fabulam propter inopiam comœdorum actam novam per Atellanos, qui proprie vocantur personati, quia jus est is² non cogi in scæna ponere personam, quod ceteris histrionibus pati necesse est. Persicus³ peracutum significare videtur, ut Plautus: nihil de conciliare sibus,³ nisi qui persib⁴ sapis. Nævius: et qui fuerit persicus carpenti ad stratio.⁵ Perpetrat^h peragit, perficit. Pacuvius in Teucro: Neq. perpetrare precibus, imperia qui detinui patris⁶ Spartam reponare⁷ instat, id si perpetrat: quo etiam sine præpositione usi sunt, quod [34] conversum jam in consuetudinem est: *perpulis, persuasit, inpulit* . . . .
dicendo me perpulis . . . . *scilicet compulit* .
. . . . *Pertisum, pro, pertesum dixerunt antiqui*

//////////

19 f. *interfectis*.—20 f. *Quirinalis*.—1 f. *actam*.—2 f. *iis*.—3 f. *sibi*.—4 f. *persicus*.—5 f. *adest ratio*.—6 f. *nec pretio quit. et in Niptris*.—7 f. *repedare*.

NOTÆ

§ *Persicus*] Plauti versus in exemplari habet *persibus* pro *persicus*: et ita Varro lib. vi. de Ling. Lat. ‘*Persibus*,’ inquit, ‘a perite:’ glossemata subscribunt, callide. Vide in ‘*Sibus*.’

^h *Perpetrat*] Versus Pacuvii legendi, ut in margine. *Neque perpetrare precibus, nec pretio quit. et in Niptris: Spartam repedare instat; id si perpetrat.*

qui paul . . . Persuasit,
impulit. Puteumⁱ antiqui dixerunt unde sumi potest: inde
 Puticulos, antiquissimum genus sepulturæ appellatos, quod ibi
 in puteis sepelirentur homines: qualis fuerit locus, quo nunc ca-
 davera projici solent extra portam Exquilinam: quæ quod ibi
 putescerent inde potius appellatos existimat puticulos Ælius
 Gallus: quia antiqui moris fuisse, ut patres familias in locum
 publicum extra oppidum mancipia vilia projicerent, atque ita
 projecta, quod ibi ea putescerent, nomen esse factum Puticulis.
 Putum antiquos pro puro dixisse ait: inde putatas vites, quib.
 decisum⁸ est id, quod impedimento erat, dici Cornifici⁹ ait,
 neq. aliter accepit Ennius, cum dixit in Alexandro . . .
 amidio¹⁰ purus putus: et Plautus: Purus putus hic sycophan-
 ta est . . . quo certior se . . .
 aurum quoq. putatum dici solet, quod est, expurgatum: et
 ratio putata, id est, pura facta, ut . . . hare-
 dib. rettulit. Putitium^k Plautus dixit stultum Putitio stul-
 tior est barbaro. Id autem ex hac causa. Potitius cum ad¹¹
 Hercule ritum sacrificandi accepisset, eum millib. æris gravis
 quinquaginta edocuisse dicitur servos publicus¹² P. R. quo
 facto Potitii intra diem 30. cum ejus familiæ 12. fuissent,
 omnes interierunt. Pubes, adulescens, qui jam generare po-
 test, vocatur, cui contrarium est impubes. Pubes etiam et
 [35] plurium numerus ejusdem ætatis dici solet. Puteolos qui-
 dem dictos aiunt ab aquæ caldæ putore: quidam a multitudine
 puteorum earundem aquarum gratia factorum . . .
 ver . . . cum autem . . .

////////

8 f. decisum.—9 f. Cornificius.—10 f. dimidio.—11 f. ab.—12 f. publicos.

NOTE

ⁱ Puteum] Hujus loci restitutionem debemus M. Varroni, qui lib. iv. de Ling. Lat. sic scribit. 'Extra oppida a puteis puticulæ, quod ibi in puteis obruebantur homines: nisi potius, ut Ælius scribit, puticulæ, quod ibi putescerent cadavera projecta: qui lo-

cus publicus ultra Exquilias.

^k Putitium] Antiqua scribendi consuetudo, pro Potitium, ut 'sumnus' pro 'somnus;' cui contraria, 'Orbius' pro 'Urbius.' Vide supra in 'Orbius clivus;' et infra in 'Orcus.'

is vio . . . . . illius tra . . . . .
Pugnus a punctione, id est, percussione dictus. Pegasus¹
equum alatum fuisse tradunt poëtae: cujus quidem ungulam
suscitasse fontem, qui Hippocrene dictus est, traditur: sed
. . . . . ersus alia . . . . . Lucina
Juno sa . . . . . formon . . . . .
Prosperaquædam nomina usurpabant antiqui in e declinata,
ut præfiscine, extrema producta syllaba, videlicet ut occurre-
rent fascino, ut ait L. Cincius: quod etiam fieri consuevit in
familiæ purgandæ sacro. Porca præcidanea^m dicitur, quæ
ante immolari solet: quod genus hostiæ, quod ante novam
frugem præcideretur, præcidarium appellabant. Placentaⁿ
libi quoddam genus vocatur ex trib. pultibus factum: alii di-
cunt genus pultis, cum trib. libamentis. Porriciam, pro porro
jaciam, maxime de extis dicebant antiqui. Plaut. in Pseu-
dolo: atq. in manib. exta teneam, ut porriciam intebeca¹³ loci:
porricitur autem foculo, arisq. quod consecrandum est Deo,
dicandumque contra it¹⁴ consumitur in sacro, quod est profa-
natum,^o ut Verrius eodem libro de significatione verborum: sint
dicta libere, si qua contra dixero: nam arbitratur ob eam cau-
sam porrici exta aris et foculo, quia profana¹⁵ ea [36] quoq.

////////

13 f. interea.—14 f. id.—15 f. profanata.

NOTÆ

¹ *Pegasus*] Vide infra in 'Pegasides: 'ibi enim habes, 'Pegasus ungulæ ictu Hippocrenem fontem apernisse: 'quod a Græcis poëtis tractum est.

^m *Porca præcidanea*] Verum est, quod Festus ait, hoc genus hostiæ præcidarium appellatum esse: nam et Marius Victorinus præcidariam legit, et a præsentanea differre dicit, de qua forte agitur in fragmento præsen . . . . nam, inquit, præsentanea porca, quæ præsentem mortuo, quem condituri erant, immolabatur.

ⁿ *Placenta*] Placenta, sive libum,

ex farre, oleo et melle fiebat. Servius in vii. *Æn.* 'Liba sunt placenta de farre, et melle, et oleo sacris apta.'

^o *Profanatum*] Varro l. v. de Ling. Lat. 'Profanatum,' inquit, 'quod in sacrario polluctum: itaque olim in fano consumebatur omne, quod profanatum erat.' Hæc ad verbum *profanata*, quod fecimus ex duobus *profana ea*, reliqua in editione Augustiniana cum sint suo loco mota, nos ad fidem exemplaris reposuimus, et multa multa restituimus.

id est, Deo dicta consume¹⁶ est necesse, cujus opinionem, neq. in hoc, neq. in aliis complurib. refutare minime necesse est, cum propositum habeam ex tanto librorum ejus numero intermortua jam, et sepulta verba, atq. ipso sæpe confitente nullius usus aut auctoritatis, præterire, et reliqua quam brevissime redigere in libros admodum paucos: ea autem, de quib. dissentio, et aperte et breviter, ut sciero, scripta in his libris meis invenientur: inscribuntur, priscorum verborum cum exemplis. Porigam dixisse antiqui videntur, pro porrigam, propter morem non ingeminandarum literarum: ducto verbo a porro regam, aut si id frivolum videtur, cum aperte e civo regit¹⁷ tractum sit: sed antiqui etiam porgam dixerunt pro porrigam. Porcæ appellantur rari sulci, qui dicuntur¹⁸ aquæ derivandæ gratia: dicti quod porcant,¹⁹ id est, prohibent²⁰ aquam frumentis nocere: nam crebriores sulci, limi¹ vocantur. Postliminium² receptum, Gallus Ælius in libro primo significatum, quæ ad jus pertinent, ait esse eum, qui liber ex qua civitate in aliam civitatem abierat, in eandem civitatem redit eo jure, quod constitutum est de postliminis, itemque servos³ a nobis in hostium potestatem pervenit, postea ad nos, redit in ejus potestatem, cujus antea fuit jure postlimini: equi, et muli, et navis eadem ratio est post liminium receptum is⁴ quæ servi: quæ genera rerum ab hostibus ad nos postliminium⁵ redeunt, eadem genera rerum a nobis ad hostis redire possunt: cum populis liberis, et confœderatis, et cum regibus postliminium nobis est ita, uti cum hostib. quæ nationes in opinione⁶ nostra sunt, cum his [37] procul

16 f. *consumere*.—17 f. *rivo regam*.—18 f. *ducuntur*.—19 f. *porcent*.—20 f. *prohibeant*.—1 f. *liræ*.—2 f. *postliminio*.—3 f. *qui servus*.—4 f. *iis*.—5 f. *postliminio*.—6 f. *dicione*.

NOTÆ

v *Prohibent*] *Prohibeant* videtur legendum ex epitoma Pauli pro *prohibent*, et *liræ* pro *limi*.

¹ *In opinione*] Verbum *opinio* mihi suspectum est, et pro eo, *dicione*

scribi debere opinor. In fragmento Serviliæ legis sic est: *QVIVE. IN. ARBITRATV. DICIONE. POTESTATE. AMICITIA. &c.*

sint. Provorsum fulgur appellatur, quod ignoratur noctu, an interdiu sit factum: itaq. Jovi fulgurit,⁷ et Summano fit, quod diurna Jovis, nocturna Summani fulgura habentur. Propatulum late patens, atq. apertum, et patuli boves, quorum cornua in diversum super⁸ modum patent. Propri-assit, proprium fecerit. Properus antiquos dixisse pro-celer, testimonio est qualitatis adverbium, quod est pro-pere. Prophetas in Adrasto Julius nominat antistites fa-norum, oraculorumq. interpretes: cum capita viridi lauro velare imperant prophetæ, sancta ita caste qui purant⁹ sacra. Propter viam^r fit sacrificium: quod est proficis-cendi gratia Herculi, aut Sanco,¹⁰ qui scilicet idem est Deus. Prodigia quod prædicunt futura: permutatione g literæ: nam quæ nunc c appellatur, ab antiquis g voca-batur. Produit, porro dederit, ut est in lege Censoria. porticum sartam, tectamq. habeto, prodito: alias prodide-rit. Prodegeris, consumeris, prodideris, ut Cæcilius in hymni¹¹ prodigere est, cum nihil habeas, te irridier, et Plautus in Nervolaria: productæ prodigium¹² esse in¹³ amatorem addecet. Prodinunt, prodeunt, ut Ennius An-nali. L. III. Prodinunt famuli tum candida lumina lucent. Probrum, stuprum, flagitium, ut Accius in Hellenib. qui nisi probrum, omnia alia indelicta æstimant. Cæcilius in Davo: Ea tum compressa parit huic puerum, sibi probr. Probrum,¹⁴ velut, prohibi, qui se a¹⁵ delinquendo prohi-bent. Prodigiatores haruspices, prodigiorum interpretes. Prodit,¹⁶ memoriæ porro dat, et fallit: item ex interiore loco procedit: item perdit, ut Ennius L. XVI. Non in spe-rando cupide¹⁷ rem prodere summam. Punicum^s quod

//////////

7 f. *Fulguratori*.—8 f. *supra*.—9 f. *purant*.—10 f. *Sango*.—11 f. *Hymnide*.—12 f. *producte prodigum*.—13 f. *me*.—14 f. *Probi*.—15 f. *a*.—16 f. *prodit*.—17 f. *cupidi*.

NOTÆ

^r *Propterviam*] Plautus in *Rudente*:
'Ut mea est opinio, propterviam illi
vocati sunt ad prandium: qui? quia
post cænam credo laverunt.'

^s *Punicum*] Horatius epodon ode
1x. 'Punico lugubre mutavit sagum:'
est enim apud Horatium vestis no-
men.

appellatur, [38] genus *libi* translatum a *Panis*: idem appellatum fuit *probum*, ceteris *libis* suavissimum quia videbatur. *Punicum* dicitur etiam vestis nomen . . . Pro significat in, ut pro *rostois*,¹⁸ pro *æde*, pro *tribunali*. Progenerum appellat avus neptis suæ virum. Profanum quod non est fanum appellatur. Plautus, sacrum, an profanum habeas, parvi penditur. Livius in . . . publici . . . Pacuvius in *Peribœa* . . . inde profanationem dici ait Verrius. Pro, ponitur, pro amplificando, ac palam faciendo: ut *prodi*, *provoca*, *propelle*, ponitur alias pro *privandi facultate*, ut in *propudio*, *prohibendo*, quia utrumq. abnuat in his esse pudorem, potestatemq. alias aliud alio,¹⁹ ut pro *pecunia*, pro *prædio*,²⁰ pro *consule*,¹ alias pro *admiratione*, ut, pro *Jupiter*. Accius in *Melanippa*,² pro *Jupiter* . . . manu omium³ . . . Plautus in *Condalio* . . . alias pro *ante*, ut, pro *hostio*: alias pro in, ut dicimus *promittere barbam*, et *capillum*. Profundum dicitur id, quod est altum, ac fundum longe habet. Pacuvius in *Medo*: Neq. profundum . . . Profesti dies dicti, quod sint procul a religione nominis divini. Cæcilius in . . . quod facimus *profesto*, fecisti tantundem festivo die: item Afranius in *Privigno*: æque *profesto*, contra cum celebras. Profusus super modum sumtuosus dicebatur. Terentius in *Adelphis*: *profundat*, *perdat*, *pereat*, nihil ad me: alias *objectus*, *jacens*: et Pacuvius in *Teucro*, *profusus*⁴ *gemitu murmuto*, *occistians*⁴ *ruat* . . . [39] . . . cant . . . rta. Plauti appellantur *canes*, quorum aures languidæ sunt, ac flaccidæ, ut latius videantur patere . . . quæ . . . e . . . uni . . . vi . . .

18 f. *rostris*.—19 f. *apud ob ab*.—20 f. *præde*.—1 f. *consilio*.—2 f. *Melanippo*.—3 f. *omnium*.—4 f. *oscitans*.

NOTÆ

⁴ *Profusus*] Vide in ‘*Occisitantur*.’

cis. *Plantæ appellantur semina olerum, quod planæ sunt, ut appellantur plantæ nostrorum pedum ex causa simili. Plantæ dicebantur tabulæ planæ, ob quam causam et Planci appellantur, qui supra modum pedib. planis sunt. Plaustrum perculi antiqui dicebant ab eo, qui pede onusta plaustra perculit: id est, evertit: quod postea abiit in proverbium id, quod a Plauto in Epidico Comædia relatum est: Epidicus mihi magister fuit; perii: pene plaustrum perculi. Plebeium magistratum neminem licet capere, nisi qui ex plebe est: cuius generis est omnis magistratus, qui appellaturi isto nomine. Plutei dicuntur crates corio crudo intentæ,⁵ quæ solebant opponi militibus opus facientib. et appellabantur militares: nunc etiam tabulæ, quib. quid præsepitur, eodem nomine dicuntur. Plebei *Ædiles*^u non minus populique plebeiscito, quæ de eo magistratu creando suffragium tulit, ut sacris ædibus præessent, sunt constituti: quos Tribu. pl. ministros fuisse dicunt: qui una cum Plebeis *Ædilib.* sunt creati, dissidente plebe a Patrib. ii tabernas fecerunt, quas novas vocant: nos autem quinque dicimus eas esse et septem feruntur, et plebeios quidem appellamus a genere [40] magistratus: eas enim faciendas curaverunt M. Junius Brutus. Q. Oppius *Ædiles pl.* Plexa colligata significat ex Græco, cui nos etiam præpositionem adicimus, cum dicimus perplexa. Plentur antiqui etiam sine præpositionibus dicebant. Plera dixisse antiquos testis est Pacuvius, cum ait: Plera pars pessumdat. Ploximum appellari ait Catullus, capsam in cisio, capsave⁶ cum dixit, gingivas vero ploxiimi habet veteris. Plorare,^{*} flere, incla-*

5 f. *intectæ*.—6 f. *capsamve*.

NOTÆ

^u *Plebei Ædiles*] Dionysius lib. vi. *Ædiles plebeios, ut Tribunorum plebis essent ministri, et ut sacris ædibus præessent, dicit creatos fuisse. Digest. lib. i. tit. 2. 'Itemque ut essent, qui ædibus præessent, in quibus omnia scita plebs deferebat,*

duos e plebe constituerunt, qui *Ædiles* appellati sunt.'

^{*} *Plorare, &c.*] *Estod* in lege Numæ habet exemplar: et ita antiquos scripsisse tradit Quintilianus adducto testimonio ex basi columnæ rostratæ Duilii, in qua est. ALTOD. MARID, et,

mare nunc significat, et cum præpositione implorare, id est, invocare : et apud antiquos plane inclamare : in regis Romuli, et Tatii legibus : si nurus sacra divis parentum estod. in Ser. Tulli, hæc est, si parentum puer verberit, astolle plorassit, (pareri.) puer divis parentum sacer esto.⁷ id est, clamavit, dixit . . . Pedulla quæ dicimus nea⁸ .

. Græcos appellare manifestum est. Pacem a pactione conditionum putat dictam Sinnius Capito, quæ utriq. inter se populo sit observanda. Penem, antiqui codam vocabant, a qua antiquitate etiam nunc offa porcina cum cauda in cenis puris⁹ offa penita vocatur : et peniculi, quis calciamenta terguntur, quod e codis extremis faciebant antiqui, qui, tergent⁹ ea : dictum est forsitan, a pendendo. Nævius in Tunicularia :¹⁰ Theodotum compellas, qui aras compitalibus sedens in cella, circumtectuas tegetibus Lares ludentis peni pinxit bubulo, significat peniculo grandi, id est, coda. Proprius sobrino mihi est consobrinus mei filius, et consobrinæ meæ filia,¹¹ et patris mei consobrinus, et matris [41] meæ consobrinus. Possessio² est, ut definit Gallus Ælius, usus quidam agri, aut ædifici, non ipse fundus, aut ager : non enim possessio est Λ ¹² reb. quæ tangi possunt . . . qui dicit, se possidere, his¹³ vere potest dicere : itaque in legitimis actionibus nemo ex his qui possessionem suam vocare audet, sed ad interdictum venit, ut Prætor his verbis utatur. Uti nunc possidetis, eum fundum Q. D. A.

7 f. estod.—8 f. nos, ea πένιλα.—9 f. terget.—10 f. Cunicularia.—11 f. filius.—12 f. de.—13 f. is.

NOTÆ

PUGNANDOD. totus autem hic locus ita legendus : *In regis Romuli, et Tatii legibus : Si parentem puer verberit, ast ole plorasit, puer divis parentum sacer estod.* Reliqua videntur adjecta.

⁷ Puris] Glossar. 'Cæna pura, παρασκευή, προσέββατον.' Augustin. in Joan. 'Acceleratam,' inquit, 'vult intelligi sepulturam, ne advesperas-

ceret, quando jam propter parasceven, quam cenam puram Judæi Latine usitatius apud nos vocant, facere tale aliquid non licebat.'

² Possessio, &c.] Petronius Arbiter : 'Ut si nollet alienam rem domino reddere, ad interdictum veniret.' i. ad jus, ad Prætorem.

quod nec vi, nec clam, nec precario alter ab altero possidetis ita possideatis, adversus ea vim fieri, veto. Præfecturæ eæ appellabantur in Italia, in quib. et jus dicebatur, et nundinæ agebantur, et erat quædam earum R. P. neq. tamen magistratus suos habebant: in qua¹⁴ his legibus præfecti mittebantur quotannis, qui jus dicerent: quarum genera fuerunt duo: alterum, in quas solebant ire præfecti quatuor viginti sex virum nu¹⁵ pro populi suffragio creati erant, in hæc oppida: Capuam, Cumas, Casilinum, Volturnum, Liternum, Puteolos, Acerras, Suessulam, Atellam, Calatium:¹⁶ alterum, in quas ibant, quos Prætor urbanus quod annis¹⁷ in quæq. loca miserat legibus, ut Fundos, Formias, Cære, Venareum,¹⁸ Allieas¹⁹ Privernum, Anagniniam, Frusinonem, Reate, Saturniam, Nursiam, Arpinum, aliaq. complura. Parret, quod est in formulis, debuit et producta priore syllaba pronuntiari, et non gemino r scribi, ut fieret paret, quod est, inveniatur, ut comparet, apparet. Portum in 12. pro domo positum omnes fere consentiunt: cui testimonium defuerit, his²⁰ tertiis diebus ob portum obvagulatam ito. Patrocinia appellari cœpta sunt, cum plebs distributa est inter patres, ut eorum opib. tuta esset. Posticam lineam in agris dividendis Ser. Sulpicius appellavit ab [42] exoriente sole ad occidentem, quæ spectabat qua . .

.	.	.	.	tur	.	.	.	.
riq	.	.	.	.	.	abd	.	.
.	.	.	.	tab	.	.	.	.
frum	.	.	.	.	.	danto	.	.

. Pontina tribus a Pontia urbe dicta, a qua et palus quoque Pontina appellata est juxta Terracenam. Papiria^a tribus a Papirio appellata est, vel a nomi¹ agri, qui circa Tus-

////////

¹⁴ f. quas.—¹⁵ f. numero qui.—¹⁶ f. Calatiam.—¹⁷ f. quotannis.—¹⁸ f. Venafrum.—¹⁹ f. Allifas.—²⁰ f. is.—¹ f. ne.

NOTÆ

^a Papiria] Papiria tribus in agro Tusculano. Liv. viii. 37. 'Nec quenquam ferme ex Pollia tribu candidatum Papiriam ferre solitum,' quod Tusculani a tribu Pollia una condemnati essent.

culum est. Huic Pupinia trib. ita conjuncta fuit, ut de finib. aliquando suscepit bellum, quod indictum per fetiales cum esset, duce . . . infertur: bellum itaq. inituræ, cum utraque tribus instructos exercitus haberent ad dimicandum, quia alterius dux discesserat jam ab armis, caduceatorib. ante quam signum conferrent, utrimque ad exercitus missis, rem in ipsorum arbitrio futuram denuntiarunt, ac potestate, (ac potestate)² ita sine ulla dimicatione utriusq. exercitus suffragio pax facta. Pupinia Tribus ab agri nomine dicta, qui Pupinus appellatur circa Tusculum urbem . . . . . meminit invictum . . . . . ē. Popillia tribus una quinque et triginta tribuum, tot enim fuerunt, a Popillia faminae felici nomine appellata, quomodo tribus quoque Pinaria a sororis Pinarii dicta, sive ab ejus nomine. Populi commune est in legibus ferendis cum plebe suffragium: nam comitia centuriata ex patribus, et plebe constant in centurias divisas: at cum plebes sine patrib. tributis comitiis convenit, quod plebes scivit, plebiscitum id ea de causa appellatur. Patrum commune cum populo [43] suffragium; quibus suffragantibus fit populi scitum. Prorsi limites appellantur in agrorum mensuris, qui directi sunt ad orientem. Pugio dictus videtur eo quod punctim pugnat.³ Propilia⁴ tribus a nomine progenetricis traxit vocabulum: nam consueverunt non solum a viris, sed a fœminis quoq. tribus nominare. Præbia dicuntur curandi mali remedia, videlicet, quæ curationis causa præbeantur. Parare^b inter se munus dicebatur, cum sortitio fiebat a ma-

2 ( ).—3 f. pugnat.—4 f. Popillia.

NOTÆ

^b Parare] Parare munus quid sit, notum ex Livio, et aliis. Sallustius in Jugurth. 'Post Auli fœdus, et exercitus nostri fœdam fugam, Metellus et Silanus eos. des. provincias inter se paraverunt.' Cicero lib. 1. ad Atticum: 'Se paraturum cum collega:' licet Servius in lib. 1. Æn. par-

titurum legat: Livius: 'Decreverunt patres, ut Consules inter se compararent, sortirenturque provincias.' Item: 'Decreverunt patres, ut provincias Macedoniam atque Italianam Consules compararent inter se, sortirenturque.' Provincias autem inter se parabant, sive sortiebantur non

gistratib. P. R. uter magistratus, utram rem acere⁵ deberet: aut inter se comparabant de reb. lege mandatis. Itaque in senatu, et in comitio quoq. sortiri, aut inter se parare solebant, utrum exire, utrum domi manere oporteret: nam Consulib. æque ac Prætoribus novis in provinciam ire, atq. ex ea rem gerere: contra abire, anni prioris magistratib. opus erat: lege etiam cavebatur, ut certos intra dies designati magistratus provincias inter se pararent. Peregrinos^c inter Pr. dicitur quod aliter Inter civis, aliter inter peregrinos jus dicebatur a Præ-tore: ideoq. lege primum fus⁶ cum unus tantum fuisset, postea duo idcirco sunt creati Prætores. Præmetium dicitur, quod ante metitur, quasi præmessum, prælibationis causa. Prote-lare dicitur longe propellere, ex Græco videlicet, quod est The,⁷ et significat longe. Privato sumtu se alebant milites Romani antequam stipendia mererentur, quod in consuetudine fuit pæne ad id tempus, quod fuit paulo antequam Romana civitas capta est a Gallis, a quo tempore sine publico stipendio milites non fiebant. Porci effigies inter militaria signa quin-tum locum obtinebat, quia confecto bello, inter quos populos pax fiebat ea cæsa porca fædere firmari solet. Polimenta,^d ait

5 f. agere.—6 f. *fcūs*—7 f. *τηλε*.

NOTÆ

modo Consules, sed etiam Prætores. Livius: 'Idibus Martiis, quo die Consules magistratum inierunt, Italia ambobus provincia decreta.' Prætores sortiti provincias sunt. Item Consules, Prætoresque cum Idibus Martiis magistratus inissent, provincias sortiti sunt: *acere*, pro *agere*, in exemplari scriptum est, antiqua illa consuetudine, qua *c* pro *g* ponebant. Vide in 'Orcus.'

^c *Peregrinos*] Digest. i. tit. 2. 'Cum Consules avocarentur bellis finitimis, neque esset in civitate, qui jus reddere posset: factum est, ut Prætor quoque crearetur, qui Urbanns ap-

pellatus est, quod in urbe jus dicebat: post aliquot deinde annos, non sufficiente eo Prætore, quod multa turba etiam peregrinorum in civitatem veniret, creatus alius Prætor, qui Peregrinus appellatus est, quod plerumque inter peregrinos jus reddebat.' Ex his verbis locum Festi resarcivimus, qui in editione Augustiniana cum verbo *Parare* male conjunctus est.

^d *Polimenta*] Arnobius lib. vii. 'Polimina sunt ea, quæ nos proles verecundius dicimus testes.' Plautus Menæch. 'Polimenta porcina.'

Verrius, antiqui dicebant testiculos [44] porcorum, cum cos castrabant, a politione segetum, aut vestimentorum, quod similiter atq. illa, curentur. Pater patrimus dicebatur apud antiquos, qui cum jam ipse pater esset, habebat etiam tum patrem. Portisculus est, ut scribit Ælius Stilo, qui in portu modum dat classi: id autem est malleus, cujus meminit Cato in dissuasionem de rege Attalo, et vectigalibus Asiæ: C. Licinio Pr. remiges scripti cives Romani sub portisculum sub flagrum conscripti venire passim. Pro scapulis cum dicit Cato, significat pro injuria verberum: nam complures leges erant in cives rogatæ, quibus sanciebatur poena verberum: his significat prohib. se⁸ multos suos civis in ea oratione, quæ est contra M. Cælium: Si em percussi, sæpe incolumis abii: præterea pro rep. pro scapulis, atque ærario multum R. P. profuit. Primanus^e Tribunus apud Catonem in ea, quæ est contra Thermum de suis virtutibus. Aliud est properare, aliud festinare: qui unum quodq. mature transigit, is properat: qui multa simul incipit, neq. perficit, is festinat. Prorsus porro versus, nisi forte ex Græco Πρός.⁹ Cato de feneratione legis Juniæ: Camerni¹⁰ cives nostri oppidum pulchrum habuere, agrum optimum, atque pulcherrimum, rem fortunatissimam: cum Romam veniebant, prorsus devertebantur pro hospitibus ad amicos suos. Prohibere comitia, dicitur vitiare diem morbo, qui vulgo quidem major, ceterum ob id ipsum comitialis appellatur. Cato in ea oratione, quam scripsit de sacrilegio commisso: Domi cum auspicamus, honorem medium¹¹ immortalium velim habuisse: servi, ancillæ, si quis eorum sub centone crepuit, quod ego non sensi, nullum mihi vitium facit: si cui ibidem servo, aut ancillæ [45] dormienti evenit, quod comitia prohibere solet, ne is quidem mihi

~~~~~

8 f. *prohibuisse*.—9 f. *πρός*.—10 f. *Camerini*.—11 f. *Deum*.

NOTÆ

^e *Primanus*] Ita plane est in exemplari: reliqua fortasse vel Paulus addit, vel alius, qui locum exemplo et explicatione illustrare voluit.

vitium facit. Penatores^f qui penus gestant. Cato adversus M. Acilium quarta: Postquam nativitas¹² ex navib. eduxi, non ex militib. atq. nautis piscatores penatores fici sedarum¹³ dedi. Pilates lapidis genus, ejus M. Cato originum L. v. lapis candidior quam pelastes.¹⁴ Peregrina sacra appellantur, quæ aut evocatis dis in oppugnandis urbibus Romam sunt conara,¹⁵ aut quæ ob quasdam religiones per pacem sunt petita, ut ex Phrygia Matris Magnæ: ex Græcia Cereris: Epidauro Æsculapi: quia coluntur eorum more, a quibus sunt accepta. Peculatus furtum publicum dici cœptus est a pecore, quia ab eo initium ejus fraudis esse cœpit: siquidem ante æs, aut argentum signatum ob delicta poena gravissima erat duarum ovium, et xxx. bovum: ea lege¹⁶ sanxerunt T. Menenius Lanatus et P. Sestius Capitolinus cons. quæ pecudes, postquam ære signato uti cœpit P. R. Tarpeia lege cautum est, ut bos centusib. ovis decusib. æstimaretur. Potitium, et Pinarium Hercules, cum ad aram, quæ hodieque maxima appellatur, decima bovum,^g quos a Geryone abductos abigebat, Argos in patriam profanasset, genus sacrifici edocuit: quæ familia, et posteri ejus non defuerunt decumantib. usq. ad Ap. Claudium Censorem, qui quinquaginta millia æris gravis his dedit, ut servos publicos edocerent ritum sacrificandi: quo facto Potiti, cum essent ex familia¹⁷ numero duodecim, omnes intererant¹⁸ intra diem xxx. Pinarius quod

12 f. *navitas*.—13 f. *feci, sed cibum*.—14 f. *pilates*.—15 f. *coacta*.—16 f. *eam legem*.—17 f. *ex familia*.—18 f. *interierunt*.

NOTÆ

^f *Penatores*] Horatius: ‘Portes frumenta, penusque.’ Infra legendum est: *Non ex militibus atque nautis piscatores et penatores fici, seu cibum dedi*.

^g *Decima bovum*] In exemplari est, *decimam bovum*, antiqua scriptura, ut ‘foro Bovario,’ infra. Tertullian. in apolog. cap. 14. ‘Cum de decima

Herculis nec tertiam partem in aram ejus imponitis.’ Varro lib. v. de Ling. Lat. ‘Hinc profanum, quod in sacratio polluctum, atque ideo Herculi decuma data ab eo est, quod sacrificio quodam fanatur: id est, ut fani lege sit, dicitur.’ Plutarch. probl. In fine, *ex familia*, scribendum.

non affuit sacrificio, postea cautum est, ne quis Pinario-
rum ex eo sacrificio vesceretur. Plebeia^s Pudicitia^s sacel-
lum in vico Longo est, quod cum Verginia patrici generis
foemina, convivio¹⁹ facto inter patres et [46] plebem, nam
patricia plebeio homini L. Volumnio consuli nupserat . . .
. qui bit . . .
. sere
eo jure Portorium dictum est
vectigal id, quod solvitur portitoribus, qui conduxerint . . .
dimidiato in vectigalibus autem
portoria fruenda locantur duabus
lius q. et Ti. Coruncanius Ti. F.
censores intra temporis spatium certum
. quid æ. censoria
majestate spreta dam propib.²⁰ et . . .
. sint. Primigenius sulcus dicitur, qui in nova
urbe condenda tauro et vacca imprimitur, quod genus jumenti
velut exercitum adhibebatur utrimq.
media p. lari iudicio qui et ipse . . .
. Parilib. urbem condidit Romulus, quem diem fes-
tum præcipue habebant juniores. Prætecta^b pulla nulli alii
licebat uti, quam ei, qui funus faciebat. Idem jus magistratus
habebat, qui in aliquo loco publicos ludos faciebat: nam si
prætecta utitur, et scribam habere solet, propter eos, quos fa-
cit, ludos: prætextæ jus datum est item Consulib. et Prætorib.
vota nuncupantibus ob ignorantiam sacra novorum¹ ascito-
rum. Isdem datum est uti emit² votum aliquod solventibus:
quod item Valerius vicinus cum uteretur pura ex senatu, im-
probari captus est. Pila [47] et viriles et muliebres effigies in
compitis suspendebantur Compitalib. ex lana, quod esse deorum

19 f. convivio.—20 f. prædib.—1 f. sacrorum novorum.—2 f. item.

NOTE

^b Prætecta] Vide Verrium apud
Macr. lib. i. cap. 7. Atque ita peste
sedata puerum, qui antiquitatem sor-
tis absolverat, togæ prætextæ usum

munus impetravisse: scio hic agi de
prætecta pulla, sed apud Verrium
ambiguitatem pro antiquitatem legen-
dum esse, volui admonuisse.

inferorum hunc diem festum, quos vocant Lares, putarent, quib. eo die tot pilæ, quot capita servorum; tot effigies, quot essent liberi, ponebantur: ut vivis, sic enim invocantur, parcerent; et essent his pilis et simulacris contenti. Punicæ fortunæ ædem vocisse dicitur Cornelius Scipio cum Carthaginem obsideret: ne adversa ea Fortuna uteretur. Idem quoq. vovit ædem Veneris, quæ cognomentum habuisse dicitur Genitricis, quam dedicavit, ubi primum æmulam Romanæ civitatis Carthaginensem urbem expugnavit: quamvis alii dicant, aliquot post annis dedicavisse cos. cum Punicæ Fortunæ ædem, quam ex voto debebat primam dedicare, locandam non curasset. Pueri, inpuberes dicuntur, in quo significatu utitur Atta in plurib. versib. docet Pueri inpuberis æneum signum ad salinas olim a positum fuit, quod signum allatum e fuisse ferunt, quod sunt conati quidam auferre, sed avellere nemo umquam potuit. Alii dicunt avulsam basim præter ipsum signum a quibusdam fuisse, quiq. abstulerint, sub³ signo abierunt, basi sola potiti. Alii tamen tradunt, simul ut signum ipsum abstulerint, in agro Tiburti erexere ad quintum ab urbe miliarium. Plena sue Telluri Matri sacrificabatur, quod pecudis id genus cum seretur⁴ satis inimicum, quia rostro semen fodiendo corrumperet. Ploti appellati sunt Umbri, pedib. planis quod essent: unde soleas dimidiatas quib. utuntur in venando, quo planius pedem ponerent, vocant semiplotia, et ab eadem causa M. Accius poëta, quia Umber [48] Sarsinas erat, a pedum planicie initio Plotus, postea Plautus cœptus est dici. Postumus cognominatur post patris mortem natus. Plautus in Aulularia: Post mediam ætatem qui mediam ducit uxorem domum si eam senex anum prægnantem fortuito fecerit; quid dubitas, quin sit paratum his nomen pueris Postumi? Porcas,⁵ quæ inter duci⁵

//////////

3 f. sine.—4 f. censeretur.—5 f. duos.

NOTE

⁵ Porcas] Varro lib. 1. de Re Rustica cap. 29. 'Quod est inter duos

sulcos fiunt, ait Varro dici, quod porrigant frumentum .

. Parmulis pugnare milites soliti sunt : quarum
usum sustulit C. Marius datis in vicem earum Bruttianis.
Porcam auream et argenteam dici ait Capito Ateius, quæ
et si numero hostiarum non sint, nomen tamen earum ha-
bere, alteram ex auro, alteram ex argento factam adhiberi
sacrificio Ceriali. Pulcher bos appellatur ad eximiam pin-
guitudinem perductus. Propudi ait⁶ porcus dictus est, ut
ait Capito Ateius, qui in sacrificio gentis Claudiae velut pia-
mentum, et exsolutio omnis contractæ religionis est .

. Parum cavisse⁷ videri pronuntiat magistratus, cum de
consilii sententia capitis quem condemnaturus est. Pesca-
torii ludi vocantur qui quod annis⁸ mense Junio trans Ti-
berim fieri solent a PR. Urbano pro piscatorib. Tiberinis,
quorum quæstus non in Macellum pervenit, sed fere in are-
am Volcani, quod id genus pisciculorum vivorum datur ei
Deo pro animis humanis. Publicius clivus appellatur quem
duo fratres L. M. Publici Malteoli⁹ Aediles Cur. pecuariis
condemnatis ex pecunia, quam cœperat,¹⁰ munierunt, ut in
Aventinum vehiculi,¹¹ Vel¹² venire possit.¹³ Prædia¹⁴
rursus Verrius vocari ait ea remedia, quæ data¹⁵ Cæcilia
uxor Tarquini Prisci invenisse [49] existimatur, et immis-
cuisse on¹⁶ suæ, qua præcincta statua ejus est in æde
sanctus¹⁷ qui deus dius fidius vocatur : ex qua zona peri-
clitantes ramenta sumunt : ea vocari ait prædia,¹⁸ quod
mala prohibeant. Priscæ Latinæ coloniæ appellatæ sunt,
ut distinguerent a novis quæ postea a populo dabantur.
Prætor ad portam nunc salutatur his,¹⁹ qui in provincia
Proprætore, aut Proconsule exit : cujus rei morem ait fu-
isse Cincius in libro de Consulum potestate talem. Alba-

//////////

6 f. *Propudianus*.—7 f. *patravisse*.—8 f. *quotannis*.—9 f. *Maleoli*.—10 f. *ce-
perant*.—11 f. *vehiculis*.—12 f. *velia*.—13 f. *possint*.—14 f. *præbia* vel *præbia*.
—15 f. *Caia*.—16 f. *zonæ*.—17 f. *Sancti*.—18 f. *præbia* vel *præbia*.—19 f. *is*.

NOTÆ

sulcos elata terra, dicitur porca, quod quoque exta Deis cum dabant, porri-
ea seges frumentum porricit. Sic cere dicebant.⁷

nus ²⁰ rerum potitos usque ad Tullum regem : Alba deinde diruta usque ad pocctum ¹ Murem eos populos Latinos ad capud cetentinae, ² quod est sub monte Albano, consulere solitos, et imperium communi consilio administrare : itaque quo anno Romanos inprimis ad exercitum mittere oporteret jussu nominis Latini, complures nostros in Capitolio a sole oriente auspiciis operam dare solitos : ubi aves addixissent, militem illum qui a communi Latio ³ missus esset (illum quem aves addixerant,) ⁴ Prætozem salutare solitum, qui eam provinciam optineret Prætoris nomine. Patricios, Cincius ait in libro de comitiis, eos appellari solitos, qui nunc ingenui vocentur. Possessiones ^k appellantur agri late patentes, publici privatique : quia non mancipatione, sed usu tenebantur, et ut quisquam occupaverat, collidebat. ⁵ Potestur, Scipio Africanus in ea, quæ est de imperio D. Bruti : et, poteratur, C. Gracchus in ea qua vocis ⁶ est cum ¹ circum conciliabula iret. Probrum virginis Vestalis, ut capite puniretur : vir qui eam incestavisset, verberibus necaretur : lex fixa in atrio Libertatis cum multis aliis legibus incendio consumpta est, ut ait M. Cato in ea oratione, quæ de Auguribus inscribitur : adicit quoque virgines Vestales sacerdotio [50] exauguratas, quæ incesti damnatæ, vivæ defossæ sunt, quod sacra Vestæ matris polluisent : nec tamen, licet nocentes extra urbem obruebantur, sed in campo proxime portam Collinam, qui Sceleratus appellatur. Privilegium sunt qui dicant esse privatam legem. Cicero in oratione quam scripsit pro domo sua ad Pontifices
viri cons.

////////

20 f. Albanos.—1 f. ad P. Decium.—2 f. caput Ferentinæ.—3 f. Latii.—1 ().
—5 f. colebat.—6 f. usus.

NOTÆ

^k Possessiones] Ant. Augustinus pro collidebat, corrupto verbo, reposuit colebat : placeret, possidebat. Isidorus lib. xv. cap. 13.

¹ Vocis est cum] In exemplari plane

est, in ea qua vocis cum, ut fortasse emendandum sit, in ea quæ est, cum. Nam verbum, est, alia manu videtur adjectum.

. . . in co licto
res *existimate*
cons *uos autem*
 nemo *judicant*
Senatores, Equites, Trib. Ararii, condemnant trib. XXXV. quo
jure, quo more, quo exemplo nominatim legem de capite civis
indemnati tulisti? vetant leges sacratae, vetant XII. tabularum
leges privatis hominib. irrogari. Veneficos quinq. et triginta
trib. omnino non condemnant, quia ipsi indicta causa occiduntur.
Punici^m dicuntur non Pœni, quamvis, ut ait Verrius, a
Phœnicib. oriantur; et Punicum bellum, non Pœnicum, quam-
quam Pœni appellantur: nam quæ solebant antiqui efferre
per Pu syllabam logam⁷ Ennius in Pæ extulit, Pœnos di-
cens, sed est culpa librariorum, qui ea, quæ fœminino ge-
nerē dicuntur, scribunt masculino: etiam ipsi Graeci ita lo-
quuntur, qui solent philologos, philargyros, fœminas dicere.
Pœnos putans viros librarius appellari, mutavit quæ per ad-
jectionem ab Ennio ea vox explanata non fuerit, cum tamen
ejusmodi fere nomina etiam in virili, non tantum in fœmineo
sexu proferantur: dicimus tam hic lapis,⁸ quam hæc lupus:
quinetiam ea quæ participia appellantur, quæ ut plurimum
aliquem ordinem rerum significant, et quæ casus, numeros,
species, tempora, personas recipiunt, utroq. genere enuntiantur
 [51] Por-
tūmnus qui et Pulæmon alio nomine dicitur, inter deos, qui
præsunt mari a Romanis colebatur. Penas pendere in eo
proprie dicebant, qui pecuniam ob delictum solvit; quia penso
ære olim utebantur. Pullariam manum dexteram dixisse vide-
tur Plautus in *Procedere,*
interdum succedere, interdum pone cedere, Pertusum dolium
cum dicimus, venenum significamus. Pes dicitur
 pede ruit

////////

7 f. longam.—8 f. lupus.

NOTÆ

^m *Punici]* At in columna rostrata et in fragmentis legum, BELLUM PÆ-
 Duillii incisum est, CLASEIS PÆNICAS. NICIUM.
Delph. et Var. Clas. Pomp. Fest.

Emmius lib. 1. Annolium
Polit, pro pila ludit dicit
Petreia
vocabatur, quæ pompam præcedens in coloniis, aut municipiis,
imitabatur anum ebriam, ab agri vitio, scilicet petreia appel-
lata. Procilli sive præcilli. Cato dixit in
converterat ad illam
impudentior ntur
legationes test. *Pelli-*
*culationem,*ⁿ *pro inductionem, a pelliciendo, quod est inducen-*
do, dixit Cato in ea oratione, quam scripsit de
. . . r, loco s, Cato sæpe dicit, ut Contra, s, robosem, et
arbores, loco, r, dicebant antiqui pro-
perie mari opus est. Præmiosam pro pecuniosam dixit Cato
in oratione, quam scripsit im-
pudentiam præmiosam. Pascales^o oves pro pascuales, inscien-
ter dixit in ea quam scripsit pas-
calis ovis vetuit. Idem: pellitam ovem Tarentinam appellat
in ea oratione, quam scripsit pretio
Tarenti plus. C. sestertiis pellitam ovem, quam ignaro^o Ta-
rentino quod pasceretur, Tarentinam dicunt. Periculatus
sum, Cato ait in [52] ea oratione, quam scripsit ad litis¹⁰
Censorias. Parsi non peperci, ait Cato in eadem ora-
tione. Scio fortunas secundas negligentiam prendere so-
lere: quod uti prohibitum irem, quod in me esset, meo

9 f. in agro.—10 f. nolas.

NOTÆ

ⁿ *Pelliculationem*] Velius Longus in libro de Orthographia. Nec aliter apud Lucilium legitur, in præpositione perliciendo, quod est, inducendo, geminata *l*, pellicere malunt, quam pellicere: et apud Virgilium non aliter legimus, Pellacis Ulyssis. Quæ sequuntur alio pertinent: desiderantur autem verba Catonis, in quibus usus erat *r*, loco *s*, ut *Valerios* et *Furios* dixerunt juniores, quos an-

tiqui, *Valesios* et *Fusios*. Vide supra in 'Arbosem.'

^o *Pascales*] In exemplari erat prius *Tarentino*: deinde in litura scriptum fuit *Terentino*: nec dubium quin Festi verba ad Tarentinum pecus pertineant, quod pascale opponitur, et tectum etiam vocatur. Columella lib. vii. cap. 4. vide in 'Solox lana.'

labori non parsi. Prædonulos Cato hypocoristicos dixit in epistularum: Quia sæpe utiles videntur prædonuli. Præcem¹¹ singulariter idem in ea, quæ est de conjuratione. Pulchralibus atque cupidus¹² idem in ea, quæ est de fundo oleario. Punctatoriolas levis pugnas appellat Cato in ea, quam dixit de re Histriæ militari. Proædificatum dicitur, quod ex privato loco processit in publicum solum. Percunctatum patris familiæ nomen, nequis servum mitteret, lege sanctum fuisse ait Cato in ea, qua legem Orchiam dissuadet. Prodidisse non solum in illis dicitur, qui patriam hostibus prodiderunt, sed etiam tempus longius fecisse: ut Cato: Te, C. Cæcili, diem prodisse¹³ militibus legionis III. cum prodicionem non haberent. Pavimenta Pœnica marmore Numidico constrata significat Cato, cum ait in ea, quam habuit nequis cos. bis fieret: Dicere possum, quib. villæ atq. ædes ædificatæ, atque expolitæ maximo opere, citro, atq. ebore, atq. pavimentis Pœnicis stent. Prolato ære astitit, Ennius Achillæ in Aristarchi¹⁴ cum ait, significat clypeo ante se protento. Pœnitam¹⁵ offam Nævius appellat absegmen carnis cum coda: antiqui autem offam vocabant abscisum globi forma, ut manu glomeratam pultem. Privatæ feriæ vocantur sacrorum priorum, velut dies natales, operationis, denecales. Pronubæ^p adhibentur nuptiis quæ semel nupserunt, ut matrimonia paupertatem¹⁶ auspicantes. Pudicitia signum in foro Bovario est, ubi familiaria ædisset¹⁷ Herculis: eam quidam Fortunæ esse existimant. Item via Latina ad miliarium illi¹⁸ Fortunæ Muliebris, nefas [53] est attigi, nisi ab ea, quæ semel nupsit. Patrimi et matrimi pueri prætextati

////////

11 f. *precem*.—12 f. *cupidiis*.—13 f. *prodidisse*.—14 f. *in Achille Aristarchi*.—15 f. *penitam*.—16 f. *matrimonii perpetuitatem*.—17 f. *adis est*.—18 f. *IIII*.

NOTÆ

^p *Pronubæ*] Tertullianus in exhortatione ad castitatem: ‘Monogamia univira pronuba adhibeatur, et sic apud Ethnicos in summo honore est, auspicii initium sit.’

tres nubentem deducunt; unus, qui facem præfert ex spina alba, quia noctu nubebant; duo, qui tenent nubentem. Pilentis et carpentis per urbem vehi matronis concessum est, quod cum aurum non reperiretur, ex voto, quod Camillus voverat Apollini Delphico, contulerunt. Prima¹ aut secunda hora ducant¹⁹ sponsalib. ominis causa, ut optima ac secundissima eveniant. Prætextum²⁰ sermonem quidam putant dici, quod prætextatis nefas sit obscæno verbo uti: ali¹ quod nubentib. depositis prætextis a multitudine puerorum obscæna clamentur. Palatualis Flamen constitutus est, quod in tutela ejus deæ Palatium est. Portenta existimarunt quidam gravia esse, ostenta bona: alii portenta quædam bona, ostenta quædam tristia appellari: portenta, quæ quid porro tendeat indicent; ostenta, quæ tantummodo ostendant monstra: præcipiant quoque remedia. Postularia fulgura, quæ votorum ut² sacrificiorum spretam religionem desiderant.³ Pestifera, quæ mortem, aut exilium ostendunt. Perementalia, quæ superiora fulgura, ut⁴ portenta peremunt, id est, olunt.⁵ Pullus⁶ Jovis dicebatur Q. Fabius, cui Eburno cognomen erat propter candorem, quod ejus natis fulmine icta erat: antiqui autem puerum, quem quis amabat, pullum ejus dicebant. Peregrinus ager est, qui neque Romanus, neque hostilis habetur. Publica sacra, quæ publico sumtu, pro populo fiunt, quæq. pro montibus, pagis, curiis, sacellis: ad⁶ privata, quæ pro singulis hominibus, familiis, gentibus fiunt. Perenne dicitur auspicari, qui amnem, aut aquam, quæ ex sacro oritur, anspicato transit. Puls^r potissimum datur pullis in auspiciis, quia ex ea

19 f. dicata.—20 f. prætextatum.—1 f. alii.—2 f. aut.—3 f. designant.—4 f. aut.—5 f. tollunt.—6 f. at.

NOTÆ

¹ Pullus] Placidus in Glossis: 'Pullum, puerum in amoribus:' unde Q. Fabius Eburnus, 'quod natibus fulguratus erat, pullus Jovis dictus est.' Sic enim legi debet, pro figuratus. Arnobius lib. iv. 'Catamitus rapitur,

deliciarum futurus et poculorum custos, et, ut Jovis dicatur pullus, in partibus Fabius aduritur mollibus, obsignaturque posticis.'

^r Puls] Vide infra in 'Tripudium.'

[54] *necesse decidere in terram aliquid, quod tripudium faceret, id est, terripavium (parire enim ferire est)*⁷ *ex quo notionem caperent futuri: nam si pulli, per quos auspicabantur, non edissent, periculum imminere arbitrabantur: at qui pavissent, bonum augurium esse putabant, si tum ex ore eis edentib. aliquid decidisset. Portenta rerum fieri dicuntur, cum solida corpora raro se ostendunt; ut cometæ, turbines, barathra, tonitrua sereno cælo facta. Pedestria auspicia arbitrabantur a vulpe, lupo, serpente, equo, ceterisque animalibus quadrupedibus. Proptervia appellabantur auspicia, quæ sese propter viam ostentabant infirm . . .*

. Piacularia appellabant auspicia, id est, sacrificia, antiqua loquendi consuetudine, cum aut hostia ab ara effugit, aut percussa mugitum dedit, aut in aliam quam oportuit partem corporis decedit. Pestifera auspicia sunt, cum cor in extis, aut caput non fuisset in jecinore. Pullarium⁸ a pullis appellatum quidam putant, quia non aliud, sed hoc ei peculiare est, avem auspicando observare. Præpetes aves dicuntur, quæ se ante auspicantem ferunt: nam antiqui præpetere dicebant pro anteire. Pecunia sacrificium fieri dicebant, cum frugum fructumque⁹ causa mola pura offerebatur in sacrificio, quia omnis res familiaris, quam nunc pecuniam dicimus, ex his rebus constabat. Projecta sacra appellantur, quæ fulgurante cælo fiunt; tunc n. projecta depellendorum malorum fulgurum, vel procurandorum bonorum causa fiunt. Parilia festa sibi observanda judicant privatim ipsæ quoque puerperæ administratis,⁹ uti pariendo, ab eis quasi stabillantur¹⁰ Parilia festa

////////

7 ().—8 f. fructuumque.—9 f. domi in stratis.—10 f. stabiliuntur.

NOTÆ

⁸ Pullarium] Liv. lib. ix. 'Auspicia servanda esse pullarius nuntiat:' et lib. x. 'Pullarium in auspicium mittit,' &c. 'Nam cum pulli non pascerebantur, pullarius mentiri ausus,' &c.

Valer. Max. lib. i. cap. 4. 'Et pullarius non exire pullos cavea nuntiasset.' Pro verbo *auspicando*, quod supplevimus, placeret magis, *auspicandi gratia*.

[55] *parilia* um in .
 Publici Augures ^t *eodem jure*
cum ceteris Auguribus non erant: nam cum essent Augures
numero plures, publici majestate ceteros anteibant: origo ve-
tusta, ideoque obscura: illud manifestum, ductu sortis deligi
solitos, qui Augures publici P. R. Quiritium in Auguralibus
dicerentur. Captabant auspicia, templo cæli regionib. desig-
nato, quod lituo, qui Quirinal appellatur, designabant, in
pomærio extra urbem *es faci*
 fecisti. Picus rex ^u *pico*
ave utebatur, ut Verrius ait, ob augurium, a quo sic dictus: is
regem Fatuum, Faunum alii quem vocant, et Fatuam procrea-
vit: et ex eis Latinus ortus, Trojanos summo honore adfecit:
ut etiam eorum regem fugientem Argivos Ænean hospitio sus-
cepit, dedit civitatem, junxit natam connubio. Polubrum ^x
esse existimant quam nos pelvim vocamus, cujus eadem for-
mula, quæ est polubri, teneturque manu sinistra, ut ejus sig-
nificatio docet. Patres appellantur, ex quibus Senatus con-
stat, quos initio urbis conditæ Romulus C. delegit, et sic
appellavit, quorum consilio atque prudentia respublica ad-

NOTE

^t *Publici augures*] Vide in ‘*Publicus ager*,’ et in ‘*Quinque genera signorum*,’ Videndus Cicero lib. II. de legibus, et vetus inscriptio, in qua est: EGNATIVS FAVENTINVS. V. C. AVGR. PVB. P. R. Q. PATER. ET. HIEROCERVX. D. S. I. M. ARCHIBVOLVS DEL. LIBERI. HIEROPHANTA. HECATÆ SACERDOS. ISIDIS. Servius in lib. I. *Æn.* ‘*Templum dicitur locus manu designatus in aëre, post quem factum illico captatur angurium.*’ Idem in lib. VI. *Æn.* ‘*Ager post pomærium, ubi captabantur anguria, dicebatur effatus. Varro. Hinc effari templa dicuntur ab anguribus.*’ Idem in *Eclog.* IX. ‘*Augures designant spatia lituo, et eis dant nomina, ut prima pars dicitur antica, posterior, postica: item a dextra et sinistra.*’ Ex his Servii

locis, et iis, quæ supra citavimus, de Publicis Anguribus Festi fragmentum resarcivimus.

^u *Picus rex*] Vide Paulum in ‘*Picus*,’ Lactantius lib. I. ‘*Faunus*,’ inquit, ‘*in Latio, qui et Saturno avo nefaria sacra constituit, et Picum patrem inter Deos honoravit, et sororem suam Faunnam, eandemque conjugem sacravit: quam C. Bassus Fatuam nominatam tradit, quod mulieribus fata canere consuevisset, ut Faunus viris.*’ Reliqua non indigent interpretatione.

^x *Polubrum*] Fabius Pictor lib. XVI. apud Nonium: ‘*Aquam manibus pedibusque dato, polubrum sinistra manu teneto, dextra vasum cum aqua.*’ Ex his verbis locum Festi restituimus.

ministraretur, atque *gubernaretur*; quique agrorum partes adtribuerent *tenuioribus* perinde ac liberis, ac pecunias dividerent, etenim solebant jam inde a Romulo *nummis auri atq. argenti signati ultramarinis uti*: id quod publicæ et privatæ rationes *commentariorum docent*. Publica pondera^y quibus *populus Rom. uti solet*, ex ea causa Junius in dicta sic ait, quod duo Silli¹¹ P. et M. [56] Trib. pleb. rogarint his verbis. Ex ponderibus publicis, quib. hac tempestate *populus œtier* (qui)¹² solet, uti coæquetur sedulum, ut hi¹³ quadrantal vini octoginta pondo siet: congius vini decemp. is¹⁴ sex sextari congius siet in¹⁵ duo de quinquaginta sextari quadrantal siet vini. Sextarius æquus æquo¹⁶ cum librario¹⁷ siet: sex de quiq.¹⁸ libræ in medio sient: si quis magistratus adversus hac.¹⁹ d. m. pondera, modiosq. vasaq. publica, modica, minora, majorave faxit, jussit vere fieri, dolumve adduit, quod ea fiant, eum quis volet magistratus multaretur,²⁰ dum minore patri¹ familias taxat, liceto; sive quis in² sacrum judicare voluerit, liceto. Pecuum,^z cum dixit M. Cato per casum genitivum,

//////////

11 f. Sili. — 12 (). — 13 f. uti. — 14 f. siet. — 15 f. vini. — 16 f. atque. — 17 f. vinario. — 18 f. sexdecimque. — 19 f. hæc. — 20 f. multare, uti. — 1 f. parte. — 2 f. im.

NOTÆ

^y *Publica pondera*] *Ætier*, an *oitier* in exemplari scriptum sit, difficile est affirmare, propterea quod literæ fugientes sunt. Sed ntroque modo scripsisse antiquos, testimonio nobis sunt vetusta monumenta, in quibus COERATOR pro CURATOR, et OESUS pro USUS, reperitur: *oisum* etiam, non *æsum*, et *Oionem*, non *Ænonem* antiquos dixisse, testis est Martianus, et vetustissima tabella apud me, in qua ORILE, pro utile, incisum est. Quod autem in ora paginæ *parte familias*, pro *patri familias* emendavimus, fecimus adducti loco simili ex oratione Catonis pro Rhodiensibus, in qua ita scriptum est, apud Agellium lib. vii.

cap. 3. 'Siquis illud facere voluerit, dimidium familiæ multa esto:' nam verba, *mille nummis*, sunt adjecta. Infra etiam in 'Sacratæ leges' sic habetur: 'Sacer alicui Deorum sit cum familia:' ita enim legendum, pro *sicut*. Error autem ut *patri* pro *parte* scriptum fuerit, inde fluxit, quod antiqui *parte* dicebant pro *parti*, unde facta literarum transpositio, et *patri* scriptum fuit. DE MAJORE. PARTI. CONSILI. est in fragmentis legum apud me.

^z *Pecuum*] Locus Catonis ex oratione pro Rhodiensibus extat apud Agellium lib. vii. c. 3. 'Siquis majorem pecuum numerum habere volue-

a singulari casus recti formavit, quo utebantur antiqui, id est, pecu, ac testu, tonitru, genu, veru, quorum omnium genitivus pluraliter geminat u literam, non quia dicimus pecus, ut pectus, eam, quæ in usu est, formam in declinationib. sequimur. Præteriti Senatores quondam in opprobrio non erant, quod ut reges sibi legebant, sublegebantque, quos in consilio publico haberent, ita post exactos eos, Consules quoq. et Tribunos³ Militum consulari potestate conjunctissimos sibi quoq.⁴ patriciorum, et deinde plebeiorum legebant; donec Ovinia Tribunicia intervenit, qua sanctum est, ut Censores ex omni ordine optimum quemque curiati⁵ in senatu legerent: quo factum est, ut qui præteriti essent, et loco moti, haberentur ignominiosi. Pro censu classis juniorum Ser. Tullius cum dixit in descriptione centuriarum, accipi debet in censu, ut ait M. Varro in L. vi. rerum humanarum: sicuti pro æde Castoris, pro tribunali, pro testimonio. [57] Procum (patricium)^{6a} in descriptione ceassium quam⁷ fecit Ser. Tullius, significat procerum: ii enim sunt principes: nam proci dicuntur, qui poscunt aliquam in matrimonium, Græce *μνηστῆρες*. est enim procare, poscere: ut cum dicitur in iudice conlocando, si alium procas, nive eum procas, hoc est poscis; unde etiam meretrices procaces. Prærogativæ^b centuriæ dicuntur: ut docet Varro rerum humanarum l. vi. quæ rus . . .⁸ Romani, qui ignorarent petitores, facilius eos animadvertere possent. Verrius probabilius ju-

////////

3 f. *Tribuni*.—4 f. *quosque*.—5 f. *curiatim*.—6 ().—7 f. *classium quam*.—8 f. *quo rustici*.

NOTÆ

rit, tantum damnas esto.' Sic enim legitur in vetustissimo libro, pro eo quod est in vulgatis, *pecudum*, et *damni*.

^a *Procum patricium*] Opinor vocem, *patricium*, adjectam esse. Ad illa autem verba, in *iudice conlocando*, faciunt quæ S. Gregorius scribit: 'Pos-

sumus' inquit, 'et rei inexpertæ arbitrium collocare: est autem inter arbitros, aut iudices prodire.'

^b *Prærogativæ*] Ansonius in *Gratiarum actione*: 'Valete, classes populi, et urbanarum tribunum prærogativæ, et centuriæ jure vocatæ.'

dicat esse, ut cum essent designati a prærogativis, in sermonem res veniret populi de dignis, indignisve, et fierent ceteri diligentiores ad suffragia de his ferenda. Peculium servorum a pecore item dictum est, ut ex⁹ pecunia patrum familiæ. Puelli per diminutionem a pueris dicti sunt: itaque et Ennius ait: Pœni soliti suos sacrificare puellus: et Lucilius: Cumque hic tam formosus homo, ac te dignus puellus. Et Plautus: Olim huic puello sese venum ducier. Præciamitatores¹⁰ dicuntur qui Flaminib. Diali, Quirinali, Martiali antecedent¹¹ exclamant feriis publicis, ut homines abstineant se opere,^c quia his opus facientem videre religiosum est. Pedum est quidem baculum incurvum, quo pastores utuntur ad comprehendendas oves, aut capras, a pedibus: cujus m.¹² etiam Virgilius in Bucolicis, cum ait: At tu sume pedum: sed in eo versu, qui est in Iphigenia Enni: Procede gradum, proferre pedum, nitere, cessas? id ipsum jaculum¹³ significari, cum ait Verrius, mirari satis non possum: cum sit ordo talis, et per eum significatio aperta, gradum proferre pedum cessas? nitere. Pone gravi sono antiqui utebantur prologi¹⁴ significatione. Sed præcipientes [58] vocabuli

.
 Perimit, adimit, tollit. Unde et peremptus, interfectus. Pure lautum antiqui dicebant, aqua pura lavatum

. iti
 Pura vestimenta sacerdotes populi Romani, cum sacrificabant, habere soliti erant, id est, non obsita, non fulgurata, non funesta, non maculata, ex hac causa

. voca
 tiata Proculato, provocato, et pro
 citato etiam usurpari solet. Præfericulum vas æneum sine

////////

9 f. et.—10 f. præclamitatores.—11 f. antecedentes.—12 f. meminit.—13 f. baculum.—14 f. loci.

NOTE

^c Ut homines abstineant se opere] In opere se abstineant.
 exemplari plane est, ut homines ab

ansa appellatur, patens summum, velut pelvis: quo ad sacrificia utebantur in sacrario Opis Consivæ. Patellæ, vasula parva picata, item sacris faciendis apta: quæ erant forma velut capidula quædam. Pantices dicebant frus ventris

. appellat a quo

. lus. Procincta^d classis dicebatur exercitus ad proelium instructus, et paratus: quem Diali Flamini videre non licet: antiqui enim procinctum militem dixerunt, ut nunc quoq. cum exercitus instructus est: procincta autem ideo, quod togis incincti ad pugnam ire soliti fuerint. Unde et testamenta in procinctu fieri dicta, quod faciunt ad pugnam ituri. Prosimurium^e esse ait Antistius in commentario juris pontificalis, pomœrium, id est, locum proximum muro. Cato: Olim quidem omnes auspicabantur extra Aventinum, nunc etiam intra ædificia: dictum autem pomœrium quasi promœrium: solet autem iis potissimum dari rus¹⁵ pomœrii proferendi, qui Populum Romanum [59] agro de hostibus capto auxerunt. Antiquissimum Romuli pomœrium Palatini montis radicibus terminabatur: protulit id Ser. Tullius rex: item L. Cornelius Sulla Dictator imitatus, ut videtur, Tullium regem, proferre temptavit: sed pomœrium cum locus sit, qui finem urbani auspicii faciat intra agrum effatum certis regionib. terminatus, ad captanda auspicia, quem liceat proferre, nemo tamen Aventinum, cum pomœrium protulit, intra mœnia inclusit: cujus rei causa illu probatur, quod Remus in eo auspicaverit, avesq. irritas habuerit: in sequenti autem ætate inclusum aiunt. Pomœrium si tactum a privatis fuisset, pœna statuta erat.

////////

15 f. jus.

NOTÆ

^d *Procincta*] Vide supra in ‘Endo-procinctu:’ ex eo enim loco hunc rescavimus.

^e *Prosimurium*] De Aventino monte, primum extra pomœrium, deinde a D. Claudio intra pomœrium recepto, vide Tacitum lib. II. de Servio

rege, et aliis qui pomœrium auxerunt, videndus Livius lib. I. et Aurelianus in Vopisco. Varro lib. IV. de Lingua Lat. ‘Quod erat post murum, pomœrium dictum, ejusque ambitu auspicia urbana finiuntur.’

Pontificale pomærium appellabant locum illum, agrumq. pone murum, in quo Pontifices sua constituerent auspicia: cum autem pomærium proferretur, tum Augures publicos P. R. hæc verba præire solitos: Di tutelares urbis pomærium hoc ne minus majusve faxitis: sed iis quib. terminatum est regionibus, effereatis: dictum autem videtur pomærium, veluti post mœros, id est, quod esset retro et intro muros urbis. Promptum pro eo quod quis ære paravit suo, videri ait positum . . . de cujus ære tute promptum triticum in commentario tuo retulisti: at quidam prolatum significare aiunt idem quod promptum: sed proprium¹⁶ ait id dici promptum, quod in futurum factum sit; cui significationi penus contrarium est, cum præsertim aliud penus, aliud promptuarium pantoleium¹⁷ appelletur, ut est apud Plautum in Trinumo: Potitus servitute ab antiquis dicebatur, qui, ut ait Labeo, servitutem servit: tales consuetudines proxime Græci noris¹⁸ sunt: eodem modo dicebatur ab antiquis potitus hostium. Penus^f vocatur locus intimus in [60] æde Vestæ segetib. sæpius,¹⁹ quod certis dieb. circa Vestalia aperitur: ii dies religiosi habentur. Planta oliaginea est virga foliata ex olea deplantata. Pomonal est in agro Solonio, via Ostiensi ad duodecimum lapidem diverticulum²⁰ a miliario octavo. Pubes et¹ qui pubem generare potest his² incipit esse a quatuordecim annis: fœmina a duodecim viri potens, sive patiens, ut quidam putant. Prandicula antiqui dicebant, quæ nunc jentacula. Prodiguæ hostiæ vocantur, ut ait Veranius, quæ consumuntur, unde homines quoq. luxuriosi, prodigi. Petronia amnis est in Tiberim perfluens, quam magistratus auspicato trans-

////////

16 f. *proprie*.—17 f. *panis, olei, vini*.—18 f. *moris*.—19 f. *tegetibus sæptus*.—20 f. *diverticulo*.—1 f. *etiam*.—2 f. *is*.

NOTÆ

^f *Penus*] In ora paginæ emendavimus, *tegetibus sæptus*: et ita legendum, Ovidii versu lectionem confirmante in lib. iv. *Fastorum*: 'Et paries lento vimine textus erat,' de æde Vestæ.

eunt, cum in campo quid agere volunt: quod genus auspici peremne vocatur: amnem autem foemine antiqui enuntiabant. Penetrale sacrificium dicitur, quod interiore parte sacrari conficitur: unde et penetralia cujusque dicuntur; et penes nos, quod in potestate nostra est. Puri, probi, profani, sui auri dicitur in manumissione sacrorum causa: ex quib. puri significat, quod in usu porco³ non fuerit: probique recte excoctum pugnatumq. sit: profani, quod sacrum non sit, et quod omni religione solutum sit: sui, quod alienum non sit. Pacionem antiqui dicebant, quam nunc pactionem dicimus: unde et pacisci adhuc, et paceo in usu remanet. Presan.⁴ . . . porca dicitur, ut ait Veranius, quæ familiae purgandæ causa Cereri immolatur, quod pars quædam ejus sacrifici fit in conspectu mortui ejus, cujus funus instituitur. Pateram perplovere⁵ in sacris cum dicitur, significat pertusam esse. Pastillum est in sacris libi genus rutundi. Puilia saxa esse ad portum, qui sit secundum Tiberim, ait Fabius Pictor, quem locum putat Labeo dici, ubi fuerit Ficana, via Ostiensi ad lapidem undecimum. [61] Paveri frumenta dicebant antiqui, quæ de vagina non bene exhibant. Paludati in libris auguralibus significat, ut ait Veranius, armati, ornati: omnia enim militaria ornamenta, paludamenta dici. Purimenzio⁶ esse dicuntur, qui sacrorum causa toto mense in caerimoniis sunt, id est, puri sint certis diebus carendo. Prox bona vox, velut quidam præsignificare⁶ videtur, ut ait Labeo de jure pontificio L. XI. Penatis singulariter Labeo Antistius posse dici putat, quia pluraliter Penates dicantur, cum patiatu^r proportio etiam Penas dici, ut optimas, primas, Antias. Proculiunt promittunt ait

////////

3 f. spurco.—4 f. presentanea.—5 f. perpluere.—6 f. putant, significare.

NOTÆ

ε *Purimenzio*] Suidas Μητρωακαί, Φρυγὶ σπουδασθείσας καστειδς ἐκδστων ἡνquit, ἡμέραι τινὲς ἱερὰι τὰς δὲ μητρω- ἀκὰς παρὰ Ῥωμαίοις, ἣ καὶ πρότερον παρὰ

significare Antistius de jure pontificali L. VIII. Popul-
laria sacra sunt, ut ait Labeo, quæ omnes cives faciunt,
nec certis familiis adtributa sunt. Fornacalia, Parilia, La-
ralia, porca præcidania. Pollucere merces^h . . .
liceat sunt far, polenta, vinum, panis fermentalis,⁷ ficus
passa, suilla, bubula, agnina, casei, ovilla, alica, sesama,
et oleum, pisces, quib. est squama, præter squarum.⁸ Her-
culi autem omnia esculenta, poculenta. Profestum est fa-
cere, tamquam, profanum facere, id est, quod eo die, qui
dies feriarum non est, facere: vel, ut quidam dixerunt; pro
eo facere velut feriæ non sint; aut id facere, quod feriis fie-
ri non liceat. Itaque diem profestum, diem sine feriis esse.
Profanum est, quod fani religione non tenetur. Procubito-
res dicuntur fieri vetites,⁹ qui noctu custodiæ causa ante
castra excubant, cum castra hostium in propinquo sunt,
ut M. Cato in eo, queri de re militari scripsit. Properam
pro celeri ac strenua dixisse antiquos, testimonio est Cato,
cum ait in libro de re militari: Tertia e fastris¹⁰eductio ce-
leris prosperaq.¹¹ est. Pro . . . sta dolia ait dici
Labeo [62] quod . . . r . . .
. . . tur . . . do . . .
. . . *Priveras mulieres privatas dicebant* . . .
. . . tur pro . . . *Pube præ-*
sente, est populo præsentē, συνεκδοχικῶς ab iis, qui puberes sunt,
omnem populum significant . . . qua
. susc dem
. decidit conc

////////

7 f. fermentatus.—8 f. scarum.—9 f. fere velites.—10 f. castris.—11 f. pro-
peruque.

NOTÆ

^h *Pollucere merces*] Cassius Hemina
apud Plinium l. xxxii. c. 2. 'Numa
constituit, ut pisces, qui squamosi
non essent, ni polluerent patrimo-
nia, commentus ut convivium publica
et privata, cœnæque ad pulvinaria
facilius compararentur, ni qui ad pol-

luctum emerent, pretio minus parcerent,
eque præmercerentur.' Varro
lib. v. de Ling. Lat. 'Cum enim ex
mercibus libamenta porrecta sunt
Herculi in ara, tum polluctum est.'
Tertullian, in apolog. c. 39.

. agor eadem
 cetera loca
 fulgura sacra Pecunia¹ quæ erogatur in ludos, et spectacula, appellatur lucarie,¹² dicta quod e lucis captetur in eodem libro
 dixi¹³ existimat, cujus opinionis est et Valerius Messala in explanatione XII. Pipulum dicebatur ploratus. Promellere, Verrius ait significari lituum provere.¹⁴ Purime tetinero, positum est pro purissime tenuero. Publicus ager dictus, quia Augurum publicos¹⁵ est: ut Oscus in Veienti: is enim usu et jure Augurum est. Prodicere diem est, prodere: proditio namq. proditio est, quæ, ut ait Verrius, in præsens valet. Patronus ab antiquis cur dictus sit, manifestum: quia ut patres filiorum, sic hi numerari inter dominos clientum consueverunt. Pristina, velut pristina:¹⁶ sic prior, et alia ejus modi dictitabant, ab eo quod est prius [63] .
 e
 s nte
 rum
 qui Præsagium dicta est, quod præsagire est acute sentire, unde et sagæ anus dictæ, quæ multa sciunt, et sagaces canes, quod ferarum cubilia præsentiant.

LIBER. XVI. SEX. POMPEII FESTI
 INCIPIT LIBER XVII. FELICITER.

Quirinus ex hac causa Romulus est appellatus, quod curi, id est, hasta uteretur, a qua Romani eo nomine Romulum appellaverunt. Quirinalis porta eadem quæ et Collina dicebatur, ut legimus apud antiquos scriptores: positum autem unius nomen pro alterius nomine reperitur, quod initio ita conjunctæ fuerunt, ut unam tantum fuisse quasi id suffragetur: quam ideo nominari ait

////////

12 f. lucar, inde.—13 f. dici.—14 f. significare litem promovere.—15 f. publicor.—16 f. priustina.

NOTÆ

¹ Pecunia] Vide in 'Lucaris.' In cisum est: Cos. V. F. DE. LVCARI. LV-
 senatusconsulto apud me de ludis sæ- DORVM. SÆCVLARIVM.
 cularibus in tabella marmorea ita in-

Collinam Santra, proxime eam quod collis Quirinalis est: portam rursus Quirinalem ideo appellant, sive quod ea in collem Quirinalem itur: sive quod proxime eam sacellum est Quirini: unde, ut videtur, usurpatio facta, et duplex nomen uni eidemq. rei impositum est. Quirites, dicti Sabini a Curi dea, cui aqua et vino sacra facere soliti erant: quos tamen quidam¹⁷ curis dictos volunt, in quib. ab his ei sacra fiant; cui opinioni Verrius adversatur: ab ejusdem autem deæ nomine videntur item Curres¹⁸ Sabinæ hastæ appellatæ quib. ea gens armis erat potens: nunc et Sabini et Romani populi singulare usurpatur nomen, ut indicio est preco, qui in funeris¹⁹ indictivis ita^k promuntiare solet, illius²⁰ Quiris leto datus. [64] Quirites autem dicti post foedus a Romulo et Tatius percussam communionem et societatem populi factam indicant. Quirinalia mense Februario dies, quo Quirini fiunt sacra: idem stultorum feriæ appellantur (antequam in eum commigrarent fere Sabini Curib. venientes post foedus inter Romulum et Tatium)¹ quod quidem² suorum fornacalium sacrorum cognominant;³ eo potissimum Δ ⁴ rem divinam faciunt. Quirinalis collis, qui nunc dicitur, olim egonus⁵ appellabatur ante quam in eum commigrarent (fere)⁶ Sabinis⁷ Curib. venientes post foedus inter Romulum et Tatium iectum: a quo hanc appellationem sortitus est: quamvis existiment quidam, quod in eo factum sit templum Quirino, ita dictum. Quirina Tribus a Curensibus Sabinis appellationem videtur traxisse. Quiritium fossæ dicuntur, quibus Ancus

////////

17 f. quidam a.—18 f. Cures.—19 f. funerib.—20 f. ollus.—1 ().—2 f. quidam.—3 f. cum ignorant.—4 f. Δ die.—5 f. Agonus.—6 ().—7 f. Sabini.

NOTÆ

^k In exemplari ita plane est, . . . o est preco, qui in funeris . . . ut videatur sine dubio legendum, indicio est preco, qui in funeribus indictivis, &c. Supra in 'Indictivum:' 'Funnus indictivum, ad quod per preconem evocabantur.' Varro lib. vi. de

Ling. Lat. 'In funeribus indictivis quando dicitur, ollus letho datus est:' in quibus verbis deesse vocem *Quiris*, ex Festi fragmento apparet manifesto: itaque legendum apud Varronem, *Ollus Quiris letho datus est*. Vide infra in 'Simpludiarea.'

Marcus circundedit urbem, quam secundum ostium Tiberis posuit, ex quo etiam Ostiam: et quia populi opera eas fecerat, appellavit Quiritium. Quincentum et producta prima syllaba, et per c litteram usurpant⁸ antiqui, quod postea levius visum est ita ut nunc dicimus pronuntiari. Qui patres, qui conscripti vocati sunt in Curiam: quo tempore regibus urbe expulsis, P. Valerius Cons. propter inopiam patriciorum ex plebe adlegit in numerum senatorum c. et lx. et llll. ut expleret numerum senatorum trecentorum, et duo genera appellaret esse.⁹ Quispiam quin significet aliquis, et quæpiam aliquæ¹⁰ similiter qui¹¹ alia ejusdem generis, ut dubium non est, ita (ut)¹² unde sequens pars ejus cœperit, inveniri non potest. Quinquatrus appellari quidam putant a numero dierum, qui fere his¹³ celebrantur: qui scilicet errant tam hercule, quam quadriduo Saturnalia, et totidem [65] dieb. Compitalia: nam omnibus his singulis diebus fiunt sacra: forma autem vocabuli ejus exemplo multorum populorum Italicorum enuntiata est, quod post diem quintum iduum est his¹⁴ dies festus, ut apud Tusculanos Triatrus, et Sexatrus, et Septematrus, et Faliscos Decimatrus. Minervæ autem dicatum eum diem existimant, quod eo die ædis ejus in Aventino consecrata est. Quinquentium vocabant antiqui, quem Græci πένταθλον, ut indicat versus hic: Omnis æqualis vincebat quinquentio. Livius quoque ipsos athletas sic nominat: quinquentiones prece in medium vocat. Quisquiliæ dici putantur, quicquid ex arboribus minutis surculorum foliorumve cadit: velut quicquid cadiaë.¹⁵ Cæcilius: quisquillas volantis venti spolia memoranti modo: et Novius in Togularia: Abi, deturba te saxo, homo non, quisquiliæ: quid est? Quintipor¹ servile nomen frequens apud antiquos erat, a præno-

8 f. *usurpabant*.—9 f. *appellata sunt*.—10 f. *aliqua*.—11 f. *que*.—12 ().—13 f. *feriis*.—14 f. *is*.—15 f. *cadit*.

NOTÆ

¹ Quintipor] Plinius lib. xxxiii. Marcipores Incipedes dominorum cap. 1. 'Aliter apud antiquos singuli gentiles.

mine domini ductum, ut Marcipor, gripor¹⁷ quamvis sint, qui a numero natorum ex ancilla quinto loco dictum putent. Quippe significare quid ni, testimonio est Ennius L. XL.¹⁸ quippe solent reges omnes in rebus secundis: idem L. XVI. Quippe vetusta virum non est satis bella moveri: item alii complures. Quianam pro quare et cur positum et¹⁹ apud antiquos, ut Nævium in carmine Punici belli: Summe Deum regnator quianam genus isti: et in satyra, (Quia nam genus isti: et in satyra)²⁰ Quia nam Saturnium populum pepulisti: et Ennium in L. VII. Quianam dictis nostris sententia flexa est. Quid nisi usurparise¹ antiquos testis est Afranius in epistula: Me auctore mater abstinerebis quid nisi? Quietalis² ab antiquis dicebatur orcus. [66] *Quintia prata dicta sunt a Quintio Cincinnato, qui sibi damnato filio, venditis omnibus, quatuor jugerum agrum trans Tiberim paraverat: quem agrum colentem Senatus Dictatorem, per viatorem, salutavit Cincinnatum; qui de re bene gesta acto triumpho, ad privata negotia confestim rediit, deposita Dictatura: pecuariamq. rem et agrariam exercens Romanis ipsis æmulationi fuit uos quod eo Quintiliani Luperci appellati videntur a Quintilio: qui præpositus est Lupercis; ut a Fabio Fabiani dicti sunt: item Luperci, quib. is præpositus fuerit: fuisse autem Romuli temporibus institutos utrosque, et Fabianos et Quintilianos, multi sunt qui existiment: quorum numerum postea sæpe auctum fuisse, quia honoris gratia multi in lupercis adscribebantur. Quintanam classem ait Verrius dictam, quod in ea Ser. Tullius rex distributa capite censorum multitudine, quinque fecit, cum eas ordinavit, hanc autem afferri causam de capite censorum nomine, quod ii quo censerentur, nihil præter se haberent, suumque caput. Lucilius sic meminit, quod adeptus. Querquam febrem, gravem et magnam: nam quidam quercum*

////////

17 f. Caipor.—18 f. XI.—19 f. est.—20 ().—1 f. usurpavisse.—2 f. Quietalus.

dictam volunt, quod id genus arboris, cum grave sit, ac durum, tum etiam in ingentem evadat altitudinem. Aurelius autem Opilius frigidam ait dici, et cum horrore trementem. Santra eam ex Græco deducit; qui tremorem ejusmodi κάρχαρον dicunt. Unde dici etiam carcerem. Plautus in Frivolaria: Is mihi erat bilis querquera tussis. Lucilius libro . . jactans me ut febris querquera terret: alibi: Querquera consequitur febris, capitisque [67] dolores . . . ius . . . quæ . . . quarum ex legib. quadrupli erat actio . . . ibus . . . ata . . . oē . . . abant . . . in . . . ab eo . . . tis . . . q. licto . . . populo . . . curia Calabra . . . men legum . . . in populi dominatu. Quando Rex^m comitia sic³ fas: sic notatum esse diem in fastis in honorem Regis sacrorum, aiunt, qui de feriis menstruis scripserunt, quæ nonis februarii in Curia a Rege dicuntur:⁴ eæ vero a multis scriptoribus traditæ sunt; nam quo die Rex in Comitium venit, ejus pars anterior nefas habetur: contra autem posterior fas: quia sacris peractis inde abit: quod si quis alius pro Rege eo die in Comitio fecerit, puta Pontifex, tum his⁵ dies totus est fastus. Quando stercusⁿ delatum, fas: eodem modo

//////////

3 f. comitia sit.—4 f. edicuntur.—5 f. is.

NOTÆ

^m Quando Rex] Edicuntur pro dicuntur videtur scribendum, ut in margine notavimus: nam Varro lib. v. de Ling. Lat. sic habet: 'Rex cum ferias menstruas nonis Februariis edicit, tunc diem februatum appellat:' et paulo post: 'Harum rerum vestigia apparent in sacris Nonalibus in arce, quod tunc ferias primas menstruas, quæ futuræ sint eo mense, Rex edicit populo:' puto autem Q.

R. C. F. id est, Quando Rex comitia sit, Fas, a Festo scriptum fuisse, quia sic in Fastis hic dies notatur.

ⁿ Quando stercus] Hic quoq. opinor desiderari quatuor illas notas, quæ in Fastis habentur, Q. ST. D. F. et Festum ita scripsisse: Q. ST. D. F. id est, Quando stercus delatum fas: cli-
tum autem pro alvum reposuimus ex Varronis lib. v. de Ling. Lat. Vide in 'Stercus.'

*in fastis notatur dies, qui talis est, ut ædis vestis*⁶ *eo die purgetur, stercusq. in alvum*⁷ *Capitolinum ex æde Vestæ defertur: cum id factum sit, tunc prætori liceat fari tria verba. Quæstores dicebantur, quod quærent de reb. capitalib. unde qui talia quærent, Quæstores paricidi appellantur. Quando cum gravi voce pronuntiatur, significat quod, quoniam, et est conjunctio, ut Plautus in Menæchmis: Ideo quia mensam, quando edo, [68] detergeo: et in Pseudolo: Dabo, quando erit: ducito, quando habebis: et Ennius lib. xvi. Nox quando mediis signis præcincta volabit: in 12. quidem cum c⁸ litera ultima scribitur, idemque significat. Quadrata Roma in Palatio ante templum Apollinis dicitur, ubi reposita sunt, quæ solent boni ominis gratia in urbe condenda adhiberi, quia saxo munitus est initio in speciem quadratam: ejus loci Ennius m.⁹ cum ait: Et quis est erat¹⁰ Romæ regnare quadratæ. Quadrurbem Athenas Accius appellavit, quod scilicet ex 4. urbibus in unam domicilia contulerunt, Braurone, Eleusine, Pireæo, Sunio. Quæso, ut significat idem, quod rogo, ita quæsere ponitur ab antiquis pro quærere, ut est apud Ennium, lib. 11. Ostia munita est idem loca navibus pulchris mundo¹¹ facit, nautisque mari quæsentibus vitam: et in Chresponte.¹² ducit me uxorem liberorum sibi quæsendum gratia: et in Andromeda liberum quæsendum causa familiæ matrem tuæ. Quadrantal vocabant antiqui, quam ex Græco amphoram dicunt, quod vas pedis quadrati octo et xl. capit sextarios. Plautus in Curculione: Anus hæc sitit, quantillum sitit? modica est, capit quadrantal: et Cato contra Oppium: Vinum redemisti, prædia pro vini quadrantalib. sexaginta in pulli¹³ dedisti, vinum non dedisti. Quaxare¹⁴ ranæ dicuntur, cum vocem mittunt. Quartarios appellabant antiqui muliones mercennarios, quod quartam partem quæstus capiebant. Lucilius: Porro homines nequam malus*

////////

6 f. ædes Vestæ.—7 f. clivum.—8 f. E.—9 f. meminît.—10 f. extiterat.—11 f. Munda.—12 f. Cresphonte.—13 f. publicum.—14 f. Quoaxare.

quartarius cippos colligere omnes. Quatenus significat, qua fine, ut hactenus, hac fine. At quatinus, quoniam: sed antiqui quatenoc¹⁵ dicebant, ut [69] Scipio Africanus in ea oratione, quam scripsit postquam ex Africa rediit uti negotium natum erat, quatenoc¹⁶ castra nostra ita munita erant, ut posses partem exercitus abducere. Quande pro quam usos esse antiquos, cum multi veteres testimonio sunt, tamen hujus¹⁷ in primo: Jupiter, ut muro fretus magis quande manus impe¹⁸ . . . secundo: Quande tuas omnes legiones, ac populatis: et Lucretius: Clarus ob obscuram linguam magis inter inanes: quande gravis tergaïos,¹⁹ qui vera requirunt. Quam mox, significat quam cito: sed si per se ponas mox, significabit paullo post, vel postea. Quatere, suspensum, et vicinum rei alicujus motum significat, non, ut Verrius putat, ferire, cum id ipsum verbum concutere ex præpositione, quæ est con, et quatere sit compositum: quassare autem est sæpe quatere. Querquetulanæ ut re²⁰ putantur significari nymphæ præsidentes querqueto virescenti, quod genus silvæ indicant fuisse intra portam, quæ ab eo dicta sit Querquetularia, sed fœminas antiqui quas sciens¹ dicimus, viras appellabant: unde adhuc permanent virgines et viragines. Ques antiqui dixerunt, inde declinatum remanet dativo casu, quib. nam qui adhuc item qui² facit, ut isti istis, illi illis. Quiho cense-tis illuc transite, qui alia omnia, in hanc partem: his verbis perit ominis videlicet causa, ne dicat, qui non censetis. Quot servi,^o tot hostes, in proverbio est, de quo Sinius Capito existimat errorem hominib. intervenisse præpostere plurimis enuntiantib. vero enim similis esse dictum initio,

////////

15 f. quatenos.—16 f. quatenos.—17 f. tum Ennius, vel tum et Livius.—18 f. manu sui Idem in.—19 f. inter Graïos.—20 f. viræ.—1 f. sagas nos.—2 f. quis.

NOTÆ

[Quot servi] Ad vocem quæ in fragmento est beneficæ fa-
ciunt quæ scribit Macrob. lib. i. Sa-
turn.

quot hostis, tot servi, tot ³ captivi fere ad servitutem adducebantur: ³ unde etiam mancipia, nec [70] san . . .

. . . ser . . . epti . . .
 . . . ruti . . . gia . . .
 . . . turbat . . . rent . . .
 . . . uncia . . . Sinnius Capito

. . . ut perhibent . . .

. . . Benificæ virtutis . . .

omnibus . . . ancillæ . . .

. . . omnis un . . . me part . . .

. . . regula, sed v . . . s altius fixa

. . . ferrendum qui . . .

. . . Quoniam significat non solum id quod quia, ut ait

Verrius apud antiquos, sed etiam id quod postquam, hac scilicet de causa, quod Græcum ἐπεὶ,⁴ utriusq. significationem optinet. Quod significat etiam aliquid præter quam quod in usu fere est, et Græci dicunt πρὶν. Quinquennales Censores appellabantur, qui lustrum conderent quinto quoq. anno a quo nominari cœptos. Quinque genera signorum observabant Augures publici, ex cælo, ex avibus, ex tripudiis, ex quadrupedib. ex diris, ut est in Auguralibus. Rufuli Tribuni militum appellabantur, quos Consul faciebat, non populus: de quorum jure, quod Rutilius Rufus legem tulerat, qua eis cavebatur multis modis (sic enim elevaverant eorum jus, ac tunc elevabant, qui populi suffragio creabantur,)⁵ Rufuli^p a cognomine Rutili, ac post Rutili appellati sunt, . . .

. . . [71] nas . . . æ . . .

. . . Nævius . . . uit . . .

. . . r . . . ad . . . esen . . .

. . . Ructare non ructari, dicendum ait Verrius,

ut pro . . . os igitur . . .

. . . scrib . . . Valerius Flaccus

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

3 f. quod.—4 f. πρὶν.—5 ().

NOTÆ

^p Rufuli] Videndus Asconius in Verrina 2.

Videres alios ructare, ac respuere pulcherrima superbia. M. Cicero tamen, in libro II. *Philippicarum*, ructaretur dixit. *Respersum vinum* significat apud antiquos: quia in sacris novendialib. vino mortui sepulchrum spargebatur. Romani^a videntur ab initio nulla usi esse artificum opera, sed ubi primum ludos facere cœperunt, tunc asciti artifices ab Etruscis civitatibus fuerunt: sero autem ludi omnes, qui nunc a Romanis celebrari solent, sunt instituti. Quidam primos ponunt Romanos. Alii aiunt Megalenses, id est, Matris Magnæ ac populares Cereris. Alii aiunt in conferendis equis Trojam lusitasse pueros Romanos. Alii institutum, ut luderent equitando, jactu, saltu, cursu festis Parilibus: paribusq. etiam ut ludicræ certationes a ludentibus fierent. *Rubidus panis*^r appellatur parum coctus, cum rubro colore, rubefactus. Plautus in *Casina*: *In furnum condito, atque ibi torreto pro pane rubido. Item: Scortæ ampullæ [72] vetustate rugosæ, et coloris ejusdem, rubidæ dici solent.* Romanam^s portam vulgus appellat, ubi ex epistylío defluit aqua: qui locus ab antiquis appellari solitus est statuæ Cinciæ, quod in eo fuit sepulcrum ejus familiæ: sed porta Romana instituta est a Romulo infimo⁶ clivo Victoriæ, qui locus gradibus in quadram formatus est: appellata autem Romana a Sabinis

6 f. in imo.

NOTÆ

^a *Romani*] *Artificum* est in exemplari, pro eo quod alii ediderunt, *artificium*: notum autem est qui τεχνιται dicantur a Græcis. Parilib. festis Romanos equorum cursu lusitasse tradit Dio lib. XLIII. videndum etiam an vox, *parib.* accipienda sit, ut apud Virgilium lib. v. 'Prima pares inveniunt,' &c.

^r *Rubidus panis*] Isidorus lib. xx. cap. 2. 'Rubidus panis recoctus, et rubefactus:' et certe rubidus color

pani parum cocto non convenit: itaque videndum, an *percoctus* legi debeat, licet in exemplari sit *parum coctus*.

^s *Romanam*] Varr. lib. iv. de Ling. Lat. 'Romanula porta dicta est ab Roma, quæ habet gradus in Navaliam ad Voluptatis sacellum.' In infimo autem scriptum est pro eo quod in manuscriptis erat *infimo*, hoc est, in imo, quæ scriptura sæpius invenitur in veteribus monumentis.

præcipue, quod ea proximus aditus erat Romam. Rutabulum est, quo rustici in prouendo igne, panis conquendi gratia. ^Δ⁷ Novius in Pico: Quid ego facerem, otiosi,⁸ rodebam rutabulum. Navius⁹ obscenam viri partem describens: vel quæ sperat se nupturam viri¹⁰ adolescentulos,¹¹ ea licet senile tractet retritum rutabulum. Ruta cæsa dicuntur, quæ venditor possessionis sui usus gratia concidit, ruendoq. contraxit.¹² Rutilium¹³ ^t rufum significat, cujus coloris studiosæ etiam antiquæ mulieres fuerunt, unde traxerunt cognomina rutilias,¹⁴ ut indicat frequenter Afranius. Rutrum tenentis juvenis est effigies in Capitolio ephēbi, more Græcorum harenam ruentis, exercitationis gratia: quod signum Pompeius Bithynicus ex Bithynia supellectilis regiæ Romam deportavit. Rutundam ædem Vestæ Numa Pompilius rex Romanorum consecrasse videtur, quod eandem esse terram, qua vita hominum sustentaretur, crediderit: eamq. pilæ forma esse, ut sui simili templo Dea coleretur. Ruscum est, ut ait Verrius, amplius paullo herba, et exiruis¹⁵ virgultis, fructibusq.¹⁶ non dissimile junco, cujus coloris reb. uti mulieres solitæ,¹⁷ commemorat Cato [73] originum lib. vii. Mulieres opertæ auro, purpuraq. ars¹⁸ inhæret diadema, coronas aureas ruscea facile,¹⁹ galbeos²⁰ lineas, pelles, redimicula. Rupitias in xii. significat damnum dederit.¹ Rodus, vel raudus significat rem rudem, et imperfectam: nam saxum quoque raudus appellant poëtæ, ut Accius in Melanippa:² Constituit³ cognovit, sensit⁴ conlocat sese in locum cel-

////////

7 f. *utuntur*.—8 f. *otiosus*.—9 f. *Navius*.—10 f. *viro*.—11 f. *adolescentulo*.—12 f. *extraxit*.—13 f. *Rutilus* vel *Rutilus*.—14 f. *Rutilæ*.—15 f. *exilius*.—16 f. *fruticibusque*.—17 f. *solitas*.—18 f. *auri*.—19 f. *facie*.—20 f. *galbeas*.—1 f. *deris*.—2 f. *Menalippo*.—3 f. *constitit*.—4 f. *sensim*.

NOTÆ

^t *Rutilus*] Varro lib. iv. ‘Aurei ronis loco possunt Festi verba emendari. n. rutili, et inde etiam mulieres valde rufæ, rutiliæ dicuntur.’ Ex hoc Var-

sum: hinc manib. repete roudus saxeum grandem et gravem: et in Chrysippo: Neq. quisquam a telis vacuus, sed uti cuiq. obviam⁵ fuerat, ferrum saxio rudem.⁶ Vulgus quidem in usu habuit, non modo pro ære imperfecto, ut Lucilius, cum ait: Plumbi paxillum⁷ rodus liniq. matexam:⁸ sed etiam pro signato, quia in mancipando, cum dicitur, rudusculo libram ferito, asse tangitur libra. Cincius de verbis priscis sic ait: Quemadmodum omnis fere materia non deformata, rudis appellatur, sicut vestimentum rude, non perpolitum: sic æs infectum rudusculum apud ædem Apollinis æs conflatum jacuit, id adrudus appellabant . . . in æstimatione Censoria æs infectum rudus appellatur. Rudiarii ab eodem dicuntur, qui saga nova poliunt. Hominem imperitum rudem dicimus. Rudentes restes nauticæ, et asini, cum voces mittunt. Ruspari est quærere cribro,⁹ ut hoc versu indicatur: Et ego ibo, ut latebras raspans rimarem optimas. Rustica vinalia appellantur mense Augusto XIII. Kal. Sept. Jovis dies festus, quia Latini bellum gerentes adversus Mezentium, omnis vini libationem ei Deo dedicaverunt: eodem autem die Veneri templa sunt consecrata, alterum ad Circum Maximum, alterum in luci libitia densi,¹⁰ quia impius¹¹ Deæ tutela sunt horti. Rustum ex rubus [74]

.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

////////

5 f. obrivum.—6 f. saxum rodum.—7 f. pauxillum.—8 f. metaxam.—9 f. crebro.—10 f. Luco Libitinensi.—11 f. in ipsius.

[76] ubi incubare posset auspicii repetendi causa. Rogatio est, cum populus consulitur de uno plurib.ve hominibus, quod non ad omnis pertineat, et de una, plurib.ve reb. de quib. non omnib. sanciat: nam quod in omnes homines, resve populus scivit, lex appellatur. Itaq. Gallus Ælius ait, inter legem et rogationem hoc interest: rogatio est genus legis, quæ lex non continuo ea rogatio est: ¹² non potest non esse lex, si modo justis comitiis rogata est. Romulum quidam a ficu ruminali, alii quod lupæ ruma nutritus est, appellatum esse ineptissime dixerunt: quem credibile est a virium magnitudine, item fratrem ejus, appellatos. Romam appellatam esse Cephala Gergithius (qui de adventu Æneæ in Italiam videtur conscripsisse) ¹³ ait ab homine quodam comite Æneæ: eum enim ocupato monte, qui nunc Palatius ¹⁴ dicitur, urbem condidisse, atq. eam Rhomen nominasse. Apollodorus in Euxenide ait, Ænea et Lavinia natos Mayllem, Mulum, Rhomumque; atque ab Rhomo urbi tractum nomen. Alcimus ait Tyrrhenia Æneæ natum filium Romulum fuisse, atq. eo ortam Albam Æneæ neptem, cujus filius nomine Rhodius ¹⁵ condiderit urbem Romam. Antigonus Italicæ historiæ scribtor ait, Rhomum quendam nomine, Jove conceptum, urbem condidisse in Palatio Romæ, eique dedisse nomen. Historiæ Cumanæ compositor Athenis quosdam profectos Sicyonem Thespiadasq. ¹⁶ ex quib. porro civitatib. ob inopiam domiciliorum, compluris profectos in exterarum regiones, delatos in Italiam, eosq. multo errore nominatos Aborigines, quorum subjecti qui fuerint Cæximparum viri, unicarumque virium imperio montem Palatium, in quo frequentissimi condescerint, appellavisse a viribus regentis Valentiam: quod [77] nomen adventu Evandri Æneæque in Italiam cum magna Græce loquentium copia interpretatum, dici cœptum Rhomen. Agathocles Cyzicenarum rerum conscribtor ait, vaticinio Heleni impulsus Æneam, Italiam peti-

¹² f. a rogatio.—¹³ ().—¹⁴ f. Palatinus, vel Palatium.—¹⁵ f. Rhomus.—¹⁶ f. Thespiasque.

visse portantem suam secum neptem Ascani filiam nomine Rhomen, eamq. ut Italia sint Phryges potiti, et his¹⁷ regionibus maxime, quæ nunc sunt vicinæ urbi, prima¹⁸ omnium consecrasse in Palatio Fidei templum, in quo monte postea cum conderetur urbs, visam esse justam vocabuli Romæ nominis causam, eam, quæ priore, unde ea locum dedicavisset Fidei. Ait quidem Agathocles complures esse auctores, qui dicant Ænean sepultum in urbe Berecynthia proxime flumen Nolon, atq. ex ejus progenie quendam nomine Rhomum venisse in Italiam, et urbem Romam^a nominatam, condidisse; Caltinus¹⁹ Agathoclis Siculi qui res gestas conscribit, arbitratur e manu Trojanorum fugentium Ilio capto, cuidam fuisse nomen Latino, eumq. habuisse conjugem Rhomam, a quo ut Italia sit potitus, urbem condiderit, quam Romam appellavisse. Lembus, qui appellatur Heraclides, existimat, revertentibus ab Ilio Achivis, quendam²⁰ tempestate dejectos in Italiæ regiones secutos Tiberis decursum pervenisse, ubi nunc sit Roma, ibiq. propter tædium navigationis, impulsas captivas auctoritate virginis cujusdam tempestivæ nomine Rhomes, incendisse classem, atque ab ea necessitate ibi manendi urbem conditam ab his, et potissimum ejus nomine eam appellatam, a cujus consilio eas sedes sibi firmavissent. Galitas scribit, cum post obitum Æneæ imperium Italiæ pervenisset ad Latinum Telemachi Circesq. filium, hisq.¹ ex Rome suscepisset filios, Romum, Romulumq. urbi conditæ in Palatio causam fuisse appellandæ potissimum [78] Rhomæ. *Diocles Peparethius ait Iliam Numitoris Albani regis filiam, gemellos edidisse, quos in ima Tiberis ripa a Faustulo, regio ministro, expositos, juxta ficum appella-*

~~~~~

17 f. iis.—18 f. primam.—19 f. Callias.—20 f. quosdam.—1 f. isq.

NOTÆ

^a *Romam*] Videndus Plutarchus in Romulo, in cujus vita citat Dioclem Peparethium, et totam hanc de Romæ vocabulo, Romuliq. incunabulis historiam, ex iisdem prope scriptoribus quib. Festus usus est, narrat.

tam postea a Romulo Ruminalem, sic jacentes lupam lactasse, et picum Martium nutrisse: post repertos Accam Larentiam, Faustuli uxorem, educasse: plerique tamen, conscio, et alimenta præbente Numitore, nutritos aiunt, quod Ilia ex Marte se peperisse eos asseverabat, ac secreto literis, omni deniq. liberali disciplina Gabiis institutos atq. excultos fuisse: atque ita in musicis primam pueritiam traduxisse, cum inter æquales omnes præstarent corporis proceritate, et forma, nominatos, alterum Romulum, Remum alterum. Eos ubi ex compressu Iliæ natos se cognoverint, et quod expositos in ripa Tiberis lupa lactaverit, præbens rumam, monte vicino descendens, et quod reperti a Faustulo sunt educati, Romulusq. et Remus a ruma nominati potissimum: præterea quo patre essent procreati intellexerint, Numitori avo primum restituisse regnum, deinde de urbe condenda per auguria decrevisse, uter eam conderet, nominaretq. ac Deorum manifesta approbatione, Romulum urbem condidisse, eamq. nominasse Romam potius, quam Romulam de suo nomine, ut ampliore vocabuli significatione prosperiora patriæ suæ ominaretur. Romam antea Romulam * appellatam Terentius quidem Varro fuisse ait ab Romulo; deinde detortam vocalem, detritasq. literas fuisse credibile: ceterum causam ejus appellationis invenisse ait Verrius vetitam esse publicari. Romanam portam † antea Romulam vocitatam ferunt, quæ fuerit ab Roma appellata. [79] Romuliam Tribum appellatam ait Dionysius ab Romulo, quod in agro ab eo capto de Veientibus populis, ea Tribus censebatur. Terentius Varro dictam ait, quod proxima Romæ esset . . .

. . . . . quæ . . . . . cuidam
 . . . . . ep . . . . . ruma, id est,
 mamma . . . . . Capitolio . . . . .

NOTÆ

* *Romam antea Romulam*] Solinus cap. 1. 'Traditur etiam proprium Romæ nomen, verumtamen vetitum publicari, quandoquidem quominus enuntiaretur, carinoniarum arcana sanxerunt, ut hoc pacto notitiam ejus aboleret fides placitæ taciturnitatis.

Valerium deniq. Soranum, quod contra interdictum eloqui id ausus foret, ob meritum profanæ vocis neci datum.'

† *Romanam portam*] Varro lib. iv. de Ling. Lat. 'Romanula porta dicta est ab Roma,' &c.

. . . . . nium . . . . . de . . .
 . . . . . que . . . . . requisi . . .
 . . . . . appellatam . . . . . est quæ
 . . . . . Rumex genus teli simile spari Gal-
 lici, cujus mem. Lucilius: Tum spara, tum rumices portan-
 tur tragula porro. Rumitant,² significat rumigerant, ut Næ-
 vius: Simul alius aliunde rumitant inter se.² Ruminalem^a
 ficum appellatam ait Varro prope Curiam sub Veteribus,
 quod sub ea arbore lupa rumam dederit Remo et Romulo,
 id est, mammam. Mamma autem rumis dicitur: unde rustici
 hædus lactentes subrumios vocant, qui adhuc sub mammis
 habentur: alibi³ autem sunt qui putent; quod sub ea pecus
 ruminari solitum esset. Rumen est pars colli, qua esca devo-
 ratur, unde rumare dicebant, quod nunc ruminare. Rumen-
 tum^b in Anguralib. significare videtur interruptio, abruptio-
 ve: Dum verba ancilib. movendis præit, si interim vis⁴ cane-
 rit, tum aque atq. auspicio, augurio rumentum estod. Rhe-
 gium significare oportere ait [80] Verrius id municipium,
 quod in freto e regno⁵ Siciliæ est: quoniam id dictum est a
 rumpendo, quod est Græce *ῥαται*,⁶ eo quidem magis, quia
 in Gallia Cisalpina ubi forum Lepidi fuerat, Regium voca-
 tur. Rhondesicadionq.⁷ cum dixit Lucilius, quo nomina
 riparum⁸ posuit, tam infestum sibi corpus, et valitudinem
 referens, quam levis sed⁹ saluti navigantium. Rhinocero-
 tem quidam esse aiunt bovem Ægyptium. Redemptores

.....

2 f. sese.—3 f. alii.—4 f. avis.—5 f. regione.—6 f. *ῥῆται*.—7 f. Rhondon,
 Icadionq.—8 f. cognomina piratarum.—9 f. illa essent.

NOTÆ

² Rumitant] Nævii versus in epi-
 toma relatus a Paulo habet *interse*,
 ut fortasse apud Festum legendum
 sit, *inter sese*.

^a Ruminalem] Videndus Varr. lib.
 II. de Re Rustica, cap. ultimo: et
 Nonius in 'Ruma,' qui affert exem-
 plum Varronis, ex Catone de liberis
 educaudis: 'Propter rumam, i. pris-

co vocabulo mammam, a quo subru-
 mi etiam nunc dicuntur agni.'

^b Rumentum] In exemplari est . . .
erim vis canerit, non ut habet editio
 Augustiniana . . . *erimen vis canerit*:
 unde nos supplevimus, *si interim avis*
canerit. Hic sane lapsus locum anti-
 quitatis subobscuro reddidit ob-
 scuriorem.

proprie, atque antiqua consuetudine dicebantur, qui cum quid publice faciendum, ut ¹⁰ præbendum condixerant, ¹¹ effecerantque, tum demum pecunias accipiebant: nam antiquitus emere pro accipere ponebatur: at hi nunc dicuntur redemptores, qui quid conduxerunt præbendum, utendumq. Redibitur tum ¹² id proprie dicitur, quod redditum est, improbatumq. et ¹³ qui dedit, idemq. rursus coactus est habere id, quod ante habuit. Rediviam quidam, alii reluvium appellant, cum circa unguis cutis se resolvit, quia ruere ¹⁴ est solvere. Titinius in setina: Lassitudo conservum rediviae, et flagri: et Livi: Scabra in legendo, reduviosave offendens. Redhostire, referre gratiam. Navius ¹⁵ in Lupo: Vel Veiens regem salutant jubæ ¹⁶ Albanum mulum ¹⁷ comitem senem sapientem contra redhostis Menalus: et Accius in Amphitryone: cedo ecquid te redhostitium ¹⁸ cum cas sem objectet ¹⁹ facilius: nam et hostire pro æquare posuerunt. Ennius in Cresphonte: Andis, atque auditis hostimentum adjungito: et in Hectoris lytris: quæ mea cominus machæra, atq. hasta hospius ²⁰ manu: et Pacuvius in Teucro: Nisi coërceo protervitates, atq. hostio ferociam. Redantruare ¹ dicitur in Saliorum exultationibus, cum præsul ampiruavit, ² quod est, motus edidit, ei ³ referuntur invicem iidem motus. Lucilius: præsul [81] ut ampiruet, inde vulgus redamplavit ⁴ at Pacuvius: Proærtrenda ⁵ gratia. Simul cum videam Graios nihil mediocriter redantruare, ⁶ opibusq. summis persequi. Redvivum est ex vetusto renovatum. Cicero lib. 1.7 in Verrem: Utrum existimatis minus operis esse vanam columnam efficere ab integro novam nullo lapide redvivo. Redarguisse ⁸ per e literam

////////

10 f. aut.—11 f. conduxerant.—12 f. Redibitum.—13 f. ei.—14 f. luere.—15 f. Novius.—16 f. salvere jubet.—17 f. Amulium.—18 f. redhostitium.—19 f. cum in ea se oblectet.—20 f. hostiris.—1 f. Redamptuare.—2 f. amptuavit.—3 f. et.—4 f. redamtruavit.—5 f. Promerenda.—6 f. redamptuare.—7 f. III.

NOTE

^c Redarguisse] Videtur scribendum, Redarguisse.

Scipio Aphricanus Pauli filius dicitur enuntiasse, ut idem etiam pertisum: cujus mem. Lucilius, cum ait: Quo facietior videre, et scire plusquam ceteri, pertisum hominem, non pertaesum dicere ferum,⁹ nam genus. Redimiculum vocant mulieres catellam, qua maxime utuntur ornatus causa. Reus nunc dicitur, qui causam dicit: et item qui quid promisit sponditve, ac debet: at Gallus Ælius lib. 11. significationum verborum, quæ ad jus pertinet, ait: Reus est, qui cum altero litem contestatam habet, sive his¹⁰ egit, sive cum eo actum est. Reus stipulando est idem qui stipulator dicitur: quippe suo nomine ab altero quibus populatus¹¹ est, non his¹² qui alteri adstipulatus est. Reus promittendo est, qui suo nomine alteri quid promisit, qui¹³ pro altero quid promisit: at Capito Actus¹⁴ in eadem quidem opinione est: sed exemplo adjuvat interpretationem. Numa¹⁵ in secunda tabula, secunda lege, in qua scriptum est: quod horum fuit unum¹⁶ judici arbitrove, reove, eo die diffensus¹⁷ esto: nunc uterq. actorum reiquæ¹⁸ in iudicio me¹⁹ vocatur, itemq. accusator de vi accitur²⁰ more vetere, et consuetudine antiqua. Rivus vulgo appellatur tenuis fluor aquæ, non spe consiliove¹ factus, verum naturali suo impetu: sed hi² rivi dicuntur, qui manu facti sunt, sive super terram fossa, sive super³ specu, cujus vocabuli origo ex Græco pendet. Repanda⁴ locantur Pompina⁵ [82] flumina, id est, purganda: *retæ enim vocantur arbores, quæ aut ex ripis fluminum eminent, aut in alveis extant. Ritus est mos, vel consuetudo. Rite autem bene ac recte significat* . . . . .
 . . . . . *istic. Plantus Menæchmis: Certe hæc mulier canterino ritu astans somniat* . . . . . homi
 . . . . . *ina* . . . . .
 telo . . . . . alio . . . . .
facit mentionem . . . . . *telorum* . . . . .

//////////

8 f. Redarguesse.—9 f. ferunt.—10 f. is.—11 f. qui stipulatus.—12 f. is.—13 f. quire.—14 f. Ateius.—15 f. Nam.—16 f. vitium.—17 f. dies diffensus.—18 f. actor, reusq.—19 f. rei.—20 f. de via citur.—1 f. specu, inciliove.—2 f. ii.—3 f. subter.—4 f. Retanda.—5 f. Pomptina.

. . . . . solitum est . . . . .
 remo . . . . . *Retractare est rursus tractare.*
Rabidus a rabie dictus, qui morbus caninus est. Catullus de
Berecynthia, et Atti. Abit in quiete molli rabidus furor ani-
mi. Ravi coloris, ravistelli appellantur a Plauto, qui sunt
*inter flavos et casios: ravo sub con*⁶ . . . . .
 quod genus hominum pessimum est. *Idem in Epidico: Sed*
quis hæc est muliercula, et ille ravistellus, qui venit. Rates
vocantur tigna inter se colligata, quæ per aquam agantur: quo
quidem vocabulo interdum etiam naves ipsæ significantur.
Afranius in epistula . . . . . Vento percussam ratem:
*item eodem nomine significarint*⁷ *etiam remos. Attius in Ne-*
optolemo: Atq. ego repercutio ratibus mare: et alio loco:
Sed jam propellunt caruleum rates salum. Radere^d *genas*
vetitum est in lege XII. id est, unguib. scindere. Rabula
*dicitur in multis intus*⁸ *negotiis, paratusq. ad radendum*
quid, auferendumq. vel est ita dictus, quia acrior sit in nego-
tiis agendis, et quasi rabiosus . . . . .
 [83] *Rodusculana porta videtur appellata, quod rudis et impo-*
lita sit relicta; vel quia ære vincta fuit: nam æs, ut Varro ait
in lib. antiquitatum, raudus dicebatur: atque ex eo dici in man-
cipando, Raudusculo libram ferito. Runa genus teli. Ennius:
runata recedit, id est, pilata: est genus etiam . . . . .
 . . . . . enim . . . . . m, atque. . . . .
 . . . . . quod veneno tangebant . . . . .
 us. M. . . . . Valerio . . . . .
Rasores antiqui fidicines appellabant, qui, ut ait Verrius, ita
appellati videntur, quia radere ictu chordas videantur artifi-
cio quodam. Ratitum quadrantem Tarquiti in libro quem
*inscripsit de . . . . et Oppius*⁹ *Aurelius, dictum putant,*

6 f. colore.—7 f. significarunt.—8 f. intentus.—9 f. Opilius.

NOTÆ

^d *Radere*] Servius in XII. Æn. ‘Tamen,’ inquit, ‘sciendum, cautum lege 12. tabularum, ne mulieres carpe-

rent faciem, his verbis: Mulier faciem ne carpito.’ Sed puto Servii verba non carere mendo.

quod in eo, et triente, ratis fuerit effigies, ut navis in asse, a qua quidem re appellatum quoq. ratitum dicunt. Meminit trientis ratiti Antonius, qui ratitos ex hac causa dici trientes putat, quod ratis appellatio tertiæ partis assis sit, quinæ autem, aut alius partis in illa sic,¹⁰ sed secundum numerum, ut sextans: nec hac re ratem dici solere, nisi de terna: ac legionum unam¹¹ unam ratem triente significat: quod hi penderentur trientes, cum ratio cum his putaretur, quib. solvendæ res essent. Ravim antiqui pro raucitate dicebant. Plautus: Ubi si quid poscamus, ad ravim poscamus. Item: Experjuravi¹² hercle omnia ad raucam ravim: et in Artemone: et . . . Cæcilius in Hypobolimæo: Prius ad ravim poscaris, quam placentam feceris. Ratus sum, [84] significat putavi, sed alioqui, pro firmo, certo ponitur ratus, et ratum. Ennius: Occiduntur, ubi potitur ratus Romulus prædam: et Accius in Menalippo: Neque ratum est, quod dicas, neq. quæ agitas, dicendi est locus. R. duobus in complurib. orationib. cum de actis disserti cujus etiam¹³ perscribi solet, id est, rationum relatarum, quod his¹⁴ tabulis docentur iudices, quæ publice data, atq. accepta sint. Raviliæ¹⁵ a ravis oculis: quemadmodum a cæsiis cæsullæ. Ratumena^e porta a nomine ejus appellata est, qui ludicro certamine quadrigis victor, clarusci¹⁶ generis juvenis vehis¹⁷ consternatis equis excussus Romæ periit, qui equi feruntur non ante constitisse, quam pervenirent in Capitolium, conspectumq. fictilium quadrigarum quæ erant in fastigio Jovis templi, quas faciendas locaverant Romani videnti¹⁸ cuidam artis figulinæ prudenti: quæ bello sunt reciperatæ: quia in fornace adeo creverant, ut eximi nequirent: idq. prodigium portendere videbatur, in qua civitate cæ fuissent, omnium eam futuram potentissimam. Reciperatio est (ut

////////

10 f. nulla sit.—11 f. legib. Numæ.—12 f. expurgabo.—13 f. disseritur cujuspiam.—14 f. iis.—15 f. Ravillæ.—16 f. Etrusci.—17 f. Veis.—18 f. Vienti.

NOTÆ

^e Ratumena] Vide Plinium lib. VIII. cap. 43. et lib. XVIII. cap. 2.
Delph. et Var. Clas. Pomp. Fest.

ait Gallus Ælius)¹⁹ cum inter populum, et reges, nationesq. et civitates peregrinas lex convenit, quomodo per recipitatores reddantur res, reciperenturque, resq. privatas inter se persequantur. Reciprocare pro ultro citroq. poscere usi sunt antiqui, quia procare est poscere. Pacuvius in Teucro : Rapido, reciproco, percito, augusto, citare, rectem, reciprocare : unde eq. gremiis subjectare, adfigere. Plautus in Astraba : Quasi tollenono,²⁰ aut pilum Græcum reciproceis plana uta. Recellere, reclinare, et excellere, in altum extollere. Recinium omne vestimentum quadratum : hi¹ qui. XII. interpretati sunt, esse dixerunt vir toga² mulieres utebantur, prætextum³ clavo purpureo : [85] unde reciniati mimi planipedes : quam rem diligenter exsequitur Santra lib. II. de antiquitate verborum. Reconductæ^{4 f} fecerit⁵ et condere urbem, facere, ædificare, ut Cincius testatur in libro de verbis priscis. Ricæ, et riculæ vocantur parva ricinia, ut palliola ad usum capitis facta : grane⁶ quidem ait esse muliebre cingulum capitis, quo pro vitta Flaminica redimiatur. Rectæ appellantur vestimenta virilia, quæ patres liberis suis conficienda curant ominis causa : ita usurpata, quod a stantibus et in altitudinem texuntur. Remancipatam Gallus Ælius esse ait, quæ mancipata sit ab eo, cui in manum convenerit. Rienes (quos nunc vocamus)⁷ antiqui nefrundes appellabant : quia Græci νεφρὺς eos vocant. Plautus in Satyrione : Male tibi evenisse video, glaber erat tanquam rien.

Refriva fabra⁸ dicitur, via⁹ ait Cincius quoq. quæ ad sacrificium referri solet domum ex segete auspicii causa, quasi revocant¹⁰ fruges, ut domum datantes tevirtico^{11 g} ad

//////////

19 ( ).—20 f. *tollenonem*.—1 f. *ii*.—2 f. *virilem togam, qua*.—3 f. *prætextam*.—4 f. *Reconderit*.—5 f. *refecerit*.—6 f. *Granius*.—7 ( ).—8 f. *faba*.—9 f. *ut*.—10 f. *revocent*.—11 f. *e tritico*.

NOTÆ

^f *Reconductæ*] Amicus mens homo alii reposuerunt, *e tritico* : forte scribendum, *revertantur*.

^g *Tevirtico*] Vox mendosa ; pro qua

rem divinam faciendam. Ælius dubitat, an ea sit, quæ prolata in segetem domum referatur, au quæ refrigeratur, quod est, torreatur: sed opinionem Cinci adjuvat, quod in sacrificiis publicis, cum puls fabata Dis datur, nominatur refriva. Remeare, redire: ut commeare, ultro, citro¹² ire: unde commeatus dari dicitur, id est, tempus, quo ire, redire cum¹³ possit. Afranius (ut in ea mancipato: ¹⁴ Vetus me sine mercede prosum paucius¹⁵ remeare in ludum. Remeligen¹⁶, et remoræ memorando¹⁷ dictæ sunt in¹⁸ Plauto in Patina: Nam quid illæ nunc tam divinitus¹⁹ remorantur remeligenes: ab Afranio in Prodito: Remeligo a Laribus missa sum hanc,²⁰ quæ cursum [86] cohibeam navis. Remora^h alias tarditas n̄mantur,¹ ab eo quod moram facit. Plautus Trinunno:² Quæ in rebus multis obstant, odiosæq. sunt, remoramque faciunt rei privatae, et publicæ. Lucilius: Quænam vox ex te resonans meo gradu remoram facit. Remurinusⁱ ager dictus, quia possessus est a Remo: et habitatio Remi, Remuria item in Aventino dicta: namque Aventinum, in quo habitaret, elegisse Remum dicunt. Unde vocitatam aiunt Remuriam, locum in summo Aventino, ubi de urbe condenda fuerat auspicatus: alias Remorum³ quondam eum locum appellatum fuisse . . . testis est . . . . . Remores item in uspicio⁴ aves dicuntur, quæ acturum aliquid remorari compellunt . . . . . Rimari, quæ- rere valde, ut in rimis quoq. . . . . qui te rimatur . . . . . Ennius lib. xi. . . . . viriq. Remillum dicitur, quasi repandum . . . . . Lucilius Suda . . . . . remilium et Afranius in . . . . . coxendice pergam . . . . .

//////////

12 f. citroq.—13 f. redireq.—14 f. in Emancipato.—15 f. Paccius, vel Paccius.—16 f. Remeligenes.—17 f. a morando.—18 f. a.—19 f. tamdiu intus.—20 f. huc.—1 f. nominatur.—2 f. Trinunno.—3 f. Remorium vel Remonium.—4 f. auspicio.

NOTÆ

^h Remora] Lucilii versum accepi- restituimus ex Trinunno.
mus ex epitoma. Plantinum, cujus ⁱ Remurinus] Videndus Dionysius
vix apparebant vestigia in fragmento, lib. i. et Plutarchus in Romulo.

Remorbescat Ennius posuisse videtur, pro in morbum recidat. Refutare significat redarguere, Pacuvius in *Hemionu*⁵ . . . . . quas gloria et . . . . . rictas humanum . . . . . compositum a fando versa a litera in u. ut item in cludo factum est, a quorecludere. Renanciscitur, Verrius quidem significare ait reprehendit. Unde adhuc nos dicimus, nanciscitur; et nactus, id est, adeptus. Reor, existimo, et quæcunq. ab eo declinantur, quorum passiva auctoritas est. [87] Remulco est, cum scaphæ remis navis magna trahitur. Rigidum et præter modum frigidum significat, et durum . . . . . ugidō⁶ . . . . . rigido . . . . . rigido ferro . . . . . Regifugium^k dies notatur in Fastis vi. Kal. Martias, ut ait Verrius, ita dictus, quia eo die rex Tarquinius Roma fugerit; quod falsum esse arguit Cincius in libro Fastorum, et Tullius⁷ de feriis, qui Saliares virgines, et Salios adesse dicunt Regi sacrorum, cum facit sacrificium in Comitio, quo facto, statim fugit: quod verum cognoverit esse, qui legerit in Fastis dies tales, quales notantur sic: Q. REX. C. F. id est, quando Rex comitiavit, Fas; id est ad comitium itat: his enim tantum feriis Regi sacrorum in Comitium, nec in aliis ire licet: qui mos videtur ascitus ex Etruria. Regifu-

////////

5 f. *Hermiona*.—6 f. *rigido*.—7 f. *Julius*.

NOTÆ

^k *Regifugium*] Julius de feriis citatur a Macrobio in *Saturnalib.* Vide in 'Salias virgines,' ex eo enim loco partem fragmenti supplevimus, reliqua ex Varronis lib. v. de Ling. Lat. in quo est: 'Dies, qui notatur sic: Q. REX. C. F. sic dictus ab eo, quod eo die Rex sacrificulus itat ad Comitium, ad quod tempus est nefas, ab eo fas: itaq. post id tempus lege actum sæpe,' &c. Sic enim legendus Varro, non ut amicus meus, quod eo die Rex sacrificat ad Comitium: nam

Plutarchus sic habet in probl. ἔστι γοῦν τις ἐν ἀγορᾷ θυσία πρὸς τῇ λεγομένῃ Κομιτίῳ πάτριος, ἣν θύσας ὁ βασιλεὺς κατὰ τάχος ἄπεισι φεύγων ἐξ ἀγορᾶς. Ovid. in Fastis: 'Quatuor inde notis locus est, quib. ordine lectis, Vel mos sacrorum, vel fuga Regis inest.' Fuga Regis e Comitio, id est, ἐκ τῆς ἀγορᾶς, ut ait Plutarchus, quia Comitium erat in Foro: ex Festi autem fragmento...lat, satis patet apud Varronem itat legendum esse pro dicat.

gium item dies notatur in Fastis, Kal. Juniis: qui dies, quia totus nefastus non est, legi debet cum nota N'. non N. quod ille dies sit e nefasto fastus. Regia dicta, vel quod sacrorum causa tanquam in fanum a Pontifice convocati, in eam convenirent: aut quod in ea, sacra a Rege sacrificulo erant solita usurpari. Regiæ feriæ dictæ videntur, quæ fiunt fori, conventus, et nundinarum causa in civitate aliquem per sacerdotem, qui sit regia majestate: sed non semper ob hanc unam causam tantum, qui⁸ homini talis majestatis cura datur etiam, cum expiatio ictus fulguris fit, aut in procurando portento simili, quo regiæ feriæ fieri etiam solitæ sunt. Reglescit,¹ cum dixit Plautus, significat crescit, hoc versu: Vix supersum dolori, qui indies vae misero mihi ac perdito, reglescit magis, magisque: inde etiam glires [88] dicti videntur, quibus corpus pinguitudine adcrescit. Reapse est reipsa. Pacuvius in Ar-morum judicio: Si non est ingratum reapse quod feci bene. Regimen pro regimento usurpant poetæ. Ennius lib. xvi. Primus senex bradyn (in)⁹ regimen belliq. peritus. Relegati^m dicuntur proprie, quib. ignominiae aut poenæ causa necesse est ab urbe Roma, aliove quo loco abesse lege, Senatuq. consulto, aut edicto magistratus, ut etiam Ælius Gallus indicat. Religiosusⁿ est non modo Deorum sanctitatem magni aestimans, sed etiam officiosus adversus homines: dies autem religiosi, quib. nisi quod necesse est, nefas habetur facere: quales sunt sex et triginta atri, qui appellantur, et alii senes; ¹⁰ atq. hi,¹¹ quib. mundus patet. A ¹² esse Gallus Ælius, quod homini ita facere non liceat,

////////

8 f. quia.—9 ().—10 f. et Alliensis.—11 f. ii.—12 f. A Religiosum.

NOTÆ

¹ Reglescit] In epitoma manuscrip-ta est, Reglescit, et id quod infra de glirib. dicitur, indicat scribendum esse Reglescit.

^m Relegati] Cum in exemplari sit,

Senatuq. consulto, pro Senatus; pla-cet ut pro magistratus, legatur magis-tratus.

ⁿ Religiosus] Livius lib. vi. Allen-sem diem 15. Kal. Sept. esse ait.

ut si id faciat, contra Deorum voluntatem videatur facere: quo in genere sunt hæc; in ædem Bonæ Deæ virum introire: adversus mysticæ¹³ legem ad populum ferre: die nefasto apud Prætorem lege agere. Inter sacrum autem, et sanctum, et religiosum differentias bellissime refert: sacrum ædificium, consecratum Deo: sanctum murum, quod sit circum oppidum: religiosum sepulcrum, ubi mortuus sepultus, aut humatus sit, satis constare ait: sed ita portione quadam, et temporib. eadem videri posse: siquidem quod sacrum est, idem lege, aut instituto majorum sanctum esse putant,¹⁴ violari id sine poena non possit: idem religiosum quoque esse, qui non jam¹⁵ sit aliquid, quod ibi homini facere non liceat; quod si faciat, adversus Deorum voluntatem videatur facere: similiter de muro, et sepulcro debere observari, ut eadem [89] et sacra, et sancta, et religiosa fiant, sed quo¹⁶ modo, quod¹⁷ supra expositum est, cum de sacro diximus. Repotia postridie nuptias apud novum maritum cenatur, quia quasi reficitur potatio. Pacuvius in *Iliona*: Ab eo depulsum mamma pædagogandum accipit appot. . . talis¹⁸ libet. Repagula sunt, ut Verrius ait, quæ patefaciundi gratia (qua)¹⁹ ita figuntur, ut ex contrario quæ oppanguntur. Cicero in *Verrem* lib. IIII. Postea convolsis repagulis, effractisq. valvis demoliri signum, ac vectib. labefactare conantur: quæ poëtæ interdum repages appellant. Repudium Verrius ait dictum, quod fit ob rem pudendam. Accius: Repudio ejecta ab Argis jam dudum exsulo. Repedare, recedere. Pacuvius: Paulum recede²⁰ gnate a vestibulo gradum. Repastinari ager is dicitur, ut Verrius existimat, cujus natum¹ mutatur fodiendo, cum aut sylvester ex quo dicatur,² aut lapis mollitur frangendo, ut fiat pascui,³ vel pecoribus herba, vel hominibus satione. Cato in ea, quam scribit de suis virtutibus contra *Thermum*: Ego jam a principio in parsimonia, atq. in duritia,

//////////

13 f. *auspicia*.—14 f. *putat, ut*.—15 f. *quoniam*.—16 f. *eo*.—17 f. *quo*.—18 f. *repotialis*.—19 ( ).—20 f. *repeda*.—1 f. *natura*.—2 f. *excodicatur*.—3 f. *pascuus*

atq. industria omnem adolescentiam meam abstinui,⁴ °
 agro colendo, saxis Sabinis, silicib. repastinandis, atq.
 conserendis. Afranius in Repudiato: Repastina serati
 senex⁵ fugis. Reluere, resolvere, repignerare. Cæci-
 lius in Carine: Ut aurum, et vestem, quod matris fuit,
 reluat, quod viva ipsi⁶ opposuit pignori. Resignare,
 antiqui pro rescribere ponebant, ut adhuc subsignare
 dicimus pro subscribere. Cato de spoliis, ne figerentur,
 nisi quæ de [90] hostib. capta essent: *Sed tum ubi indi-*
visi sunt, revertantur resignatis vectigalibus . . .

nar . . . . . requi . . . . .
 alia a . . . . . quod n . . . . .
 reb . . . . . indi . . . . .
 . . . . . tertium . . . . . ranorum . . . . .
 . . . . . positi . . . . . nisi a
 . . . . . vocabu . . . . .
 cretum . . . . . Resultare, sæpe resilire.

Restibilis ager dicitur, qui biennio continuo seritur farreo
spico, id est, aristato: quod ne fiat, solent qui prædia locant,
 excipere. *Reses*,^p et *residuus* dicitur *ignavus*, quia residet.

Accius in . . . . . Odi residuos, sumno
 deditos, atq. inertes. Afranius in Rosa: Præterea resides multi

. . . . . Pacuvius in armorum iudicio . . . .
 . . . . . Tuq. te desiderare mavis residem, at contra nos
 hic esse in labore . . . . . Resecrare, resol-

vere religione: utiq. cum reus populum comitiis oraverat per
 Deos, ut eo periculo liberaretur, jubebat magistratus eum

////////

4 f. obstinui.—5 f. Repastinare sero tu senex.—6 f. ipsa.

NOTÆ

° *Abstinui*] *Obstinui* videtur legen-
 dum pro *abstinui*, ut in margine nota-
 vimus. Vide supra in 'Obstinato.'

^p *Reses*] Placidus in Glossis: 'Re-
 siduus, quasi tardus: ' unde in Accii

versu magis placet ut *residuos* lega-
 mus, ita enim est in exemplari. *Sumno*
 autem est antiqua scriptura, ut *fruns*,
 pro *frons*. Item *Pacuius* pro *Pacu-*
vius; ut *fluius* pro *fluvius*.

resecrare. *Rursus autem idem uti se liberarent, insistebat, et quod insons innocensq. esset, causabatur: et quod caput est, ne eidem iterum dies diceretur, neve iterum animadverti staterent in eum, deprecabatur: cumq. comitia essent dimittenda . . . [91] aut . . . jure . . . ut . . . ica . . . Plautus: Resecroq. mater quod dudum obsecraveram . . . resecror . . . Res conperendinata dicitur, ut Verrius ait, iudicium in diem tertium constitutum. Ravam vocem significare ait Verrius raucam, et parum liquidam, proxime canum latratum sonantem. Unde etiam caudicus pugnaciter loquens, rabula appellabatur, ut est apud Lucilium . . . t ravilla . . . ravistelli, nisi a ravi potius dictos velimus, ut est apud Plautum, qui ait in Aulularia: Ubi si quid poscamus, (quod)⁷ ad ravim poscamus prius. Et alibi: Expurgabo hercle omnia ad raucam ravim. Rosea in agro Reatino campus appellatur, quod in eo arva rore humida semper serent. Rediculi fanum extra portam Capenam Cornificius ait fuisse: qui Rediculus propterea appellatus est, quia accedens ad urbem Hannibal, ex eo loco redierit, quibusdam visis perterritus. Reserari Verrius ait dici ab eo, quæ⁸ demota sera a januæ cardine patefiant fores: inde, quæ patefacta et declusa sint, reserata dici: seræ neq. dicantur⁹ fustes, qui opponuntur clausis foribus. Pacuvius in Armorum iudicio: Nunc pandite valvas, remove te seras, ut complectar. [92] Remanant,¹⁰ ⁹ repent.¹¹ Ennius lib. 1. Desunt¹² rivos camposque remant.¹³ Refert cum dicimus, errare nos ait Verrius: esse enim rectum rei fert, dativo scilicet, non ablativo*

////////

7 ( ).—8 f. quod.—9 f. namq. dicuntur.—10 f. Revitant.—11 f. reptant.—12 f. deserunt.—13 f. revitant.

NOTE

⁹ Remanant] Legendum, Revitant. Ennii versus ita emendandus: De-Plautus Captivis: 'Si huc revitet,' scrunt clivos, camposq. revitant.

casu: sed esse jam usu possessum. Ridiculus proprie dicitur, qui in reb. turpib. ridetur. LIBER XVII. SEPTI POMPEI FESTI LIBER XVIII.

RIDEO, INQUIT GALBA CANTERIO, PROVERBIUM EST, quod Sinnius Capito ita interpretatur, nisi,¹⁴ qui principio rei alicujus inchoatæ deficiunt animo. Sulpicius Galba, cum in provinciam exiens, ad portam ipsam canterium suum animadvertisset cecidisse, Rideo (inquit)¹⁵ canteri te jam lassum esse, cum tam longum iter iturus, vix id sis ingressus. Retricibus cum ait Cato in ea, quam scripsit, cum edissertavit Fulvi Nobilioris Censuram, significat aquam eo nomine, quæ est supra viam Ardeatinam inter lapidem secundum, et tertium: qua inrigantur horti infra viam Ardeatinam, et Asinariam usque ad Latinam. Recepticium servum, Cato in suasionem legis Voconia cum ait, significat, qui ob vitium redhibitus sit: ubi irata facta est, servum recepticium sectari, atq. flagitare virum jubet. Rogat, id est, consulit populum, vel petit ab eo, ut id sciscat, quod ferat: unde nos quoque in consuetudine habemus pro petere, et orare. Cato in dissuasionem, ne lex Bæbia derogaretur, ait: Hoc potius agam, quod hic rogat. Restat [93] pro distat ait Ennius¹⁶ ponere, cum his¹⁷ dicat: Impetus aut¹⁸ longe mediis regionibus restat. Ruri esse, non rure dicendum, testis est Terentius in Phormione, cum ait: Ruri se continebat, ibi agrum de nostro patre. Religioni est quibusdam porta Carmentali egredi; et in æde Jani, quæ extra eam, Senatium haberi:¹⁹ quod ea egressi sex et trecenti Fabii apud Cremeram omnes interfecti sunt, cum in æde Jani S. C. factum esset, uti proficiscerentur. Retiario pugnanti adversus murmillonem cantatur: Non te peto, piscem peto: quid me fugis Galle? quia murmillonicum genus armaturæ Gallicum est, ipsique murmillones ante Galli appellabantur, in quorum galeis piscis effigies inerat. Hoc autem genus pugnae institutum videtur a Pit-

////////

14 f. de iis.—15 ( ).—16 f. Ennium.—17 f. is.—18 f. haud.—19 f. habere.

taco, uno ex septem sapientibus, qui adversus Phrynonem dimicaturus propter controversias finium, quæ erant inter Atticos, et Mytilenæos, rete occulte lato impeditur Pærynonem. Resignatum æs dicitur militi, cum ob delictum aliquod jussu. TR. Militum, Λ^{20} in tabulas refertur: resignare enim antiqui pro scribere interdum ponebant. Rituales nominantur Etruscorum libri, in quibus præscriptum est, quo ritu condantur urbes, aræ, ædes sacrentur, qua sanctitate muri, quo jure portæ, quomodo tribus, curiæ, centuriæ distribuantur, exercitus constituentur, ordinentur, ceteraq. ejusmodi ad bellum ac pacem pertinentia. Rutilæ canes, id est, non procul a rubro colore, immolantur, ut ait Ateius Capito, canario sacrificio pro frugib. deprecandæ sævitie causa sideris caniculæ. Religionis^r

-----

20 f. Λ ne stipendium ei detur.

NOTÆ

^r Religionis] Opinor hic a Festo referri Varronis verba ex libro rerum humanarum, vel de vita populi Romani, in quo de Censoria majestate agebat. Censores autem in iis nominantur continuatis quinquenniis ab anno DLXXIV. ad annum DCXXII. nam prima censura refertur M. Æmili Lepidi, et M. Fulvi Nobilioris, qui lustrum fecerunt L. anno DLXXIV. Secunda Q. Fulvi Flacci et A. Postumi Albini, qui L. F. LI. A. DLXXIX. Tertia C. Claudii Pulchri et Ti. Sempronii Gracchi, qui L. F. LII. A. DXXXIV. Quarta L. Æmili Paulli et Q. Marci Philippi, qui L. F. LIII. A. DXXXIX. Quinta P. Cornelii Scipionis Nasicæ et M. Popilli Lænatidis, qui L. F. LIV. A. DXCIV. Sexta M. Valerii Messalæ et C. Cassi Longini, qui L. F. LV. A. DXCIX. Septima L. Cornelii Lentuli Lupi, et C. Marci Censorini, qui L. F. LVI. A. DCVI. Octava P. Cornelii Scipionis Africani Æmilianii, et L. Mummi Achaici, qui

L. F. LVII. A. DCXI. Nona Q. Fulvi Nobilioris et T. Anni Luscii, qui L. F. LIX. A. DCXVII. Decima Q. Cæcili Metelli Macedonici et Q. Pompeii, qui L. F. LIX. A. DCXXII. De M. Æmili et M. Fulvi censura Valerius Maximus lib. IV. c. 2. sic scribit: 'M. Æmilius Lepidus, bis consul, diutinas ac vehementes inimicitias cum M. Fulvio Nobiliore gessit: quas, ut simul censores renuntiati sunt in campo, deposuit; existimans non oportere eos privato odio dissidere, qui publice summa vincti essent potestate. Id judicium animi ejus et præsens ætas comprobavit, et nobis veteres Annalium scriptores laudandum tradiderunt.' De Q. Flacco et A. Albino cens. Liv. l. XLIII. sic: 'Censor Fulvius ex Junonis Laciniæ templo maritima tegulas cum abstulisset, quibus ædem Fortunæ Equestris, quam Romæ fecerat, tegeret, et mente captus est, et amissis duobus filiis in Illurico militantibus summo animi

præcipuæ habetur [94] *Censoria majestas, cujus in libris de vita P. R. Varro exempla hæc profert: M. Fulvius Nobilior, cum M. Emilio Lepido Censor factus, cum ei admodum inimicus antea extitisset, sæpeque judicia cum eo sibi fuissent, publicæ rei causa, quæ in primis spectatur, statim eo delato munere homini inimicitias remisit: quod ejus animi judicium fuit omnib. gratum et probatum. A. Postumius, Q. Fulvius Censores facti, quia Fulvius duos filios amiserat in Illyrico militantes, et propter gravem morbum oculorum censuram gerere non poterat, ut libri Sibyllini adirentur, auctor fuit: et ut publice supplicaretur pro valetudine collegæ. Ti. Sempronius, cum a Rutilio Tr. pl. Censoria*

NOTÆ

mærore consumtus est.' De Ti. Graccho et C. Claudio ita scribit Val. Maximus lib. vi. cap. 5. 'Diem his P. Rutilius Trib. pl. perduellionis ad populum dixit.' post: 'quo in judicio primæ classis permultæ centuriæ aperte Claudium damnabant.' Cicero lib. vi. de Rep. 'Claudii invidiam Gracchi caritas deprecabatur.' Videndus Agellius lib. vi. De L. Paulo et Q. Philippo Livius in epitoma lib. XLVI. et Plutarchus in Paulo meminerunt, traduntq. hos censores in recensendis equitibus Romanis tres e Senatu movisse; Paulumque, censura magna ex parte gesta, in morbum incidisse. De M. Popillio et P. Scipione meminit Plin. lib. XXXIV. Idemq. lib. XVII. cap. 26. inquit: 'Romæ in Capitolio in ara Jovis bello Persei enata palma victoriam triumphosq. portendit: hac tempestate prostrata, eodem loco ficus enata est M. Messalæ, C. Cassi censorum lustrò: a quo tempore pudicitiam subversam Piso gravis auctor prodidit,' &c. cum autem in vulgatis editionibus scriptum sit, *in capitebis*, nos emendavimus, *in ara Jovis*, quod in libro apud me collato cum

vetustissimis exemplaribus sit *in ara Jobis*, et Festi fragmentum habet plane *in ara*. . . . quo sane testimonio mirifice comprobatur emendatio nostra. De L. Lentulo et L. Marcio censorib. ita Val. Maximus scribit lib. v. 'L. Lentulus consularis, lege Cæcilia repetundarum crimine oppressus, Censor cum L. Censorino creatus est.' De L. Africano, et L. Mummio meminit Cicero lib. II. de oratore, in quo scribit, 'Claudio Asello equum a P. Scipione fuisse ademptum, eumq. in ærarios relatum, sed a L. Mummio statim ex ærariis exemptum:' cujus quidem Mummi in agendo segnitiam notat Plutarchus in Apophth. Q. Nobilioris, et T. Lusci censuræ nulla extat memoria in veterib. monumentis: ex fragmento tamen Capitolino, et hoc Festi, constat censorem fuisse Q. Nobiliorem; cui collega quærendus cum sit, extrema illa cognominis syllaba. . . . *ci*, indicat T. Annium Lusum, qui eos, creatur anno DCXXV. cum Q. Nobiliore censuram gessisse. De Q. Metelli Macedonici et Q. Pompei censura videndus Plinius, lib. II. cap. 43.

fides labefactaretur, qui ob parietem dirutum iratus cum esset ædis privatae, die dicta collegam Claudium condempnaverat, fecit ut eadem illæ, eodem quæ in loco erant, condemnatum absolverent centuriæ. L. Æmili Paulus¹ et Q. Philippi religiosa censura fuit. Laboravit Paulus morbo gravi, et pæne amissione capitis in eo honore. Religiosa item et P. Corneli Scipionis Nasicæ, cui collega M. P. opilius, post consulem qui fratrem vidit, censura fuit; vadatus enim cum esset . . . s. a P. R. liberatum constat. M. Valerius Messala, C. Cassius Longinus Censores, quorum in magistratu subversa pudicitia fuerat, famosi extiterunt: nam palmam, quæ in Capitolio in ara ipsa Jovis optimi maximi bello Persico nata fuerat, tunc prostratam ferunt, et ibi enatam ficum, infames quæ rursus fecit, qui sine ullo pudicitiae respectu fuerant Censores. L. Corneli Lentuli C. Censorini sequitur censura: Lentulus iudicio publico repetundarum damnatus fuerat: plurimi itaq. censuram adepti [95] damnationis pœnam remiserunt. P. Africani, L. Mummi Censura insignis: sed in qua segnitiae in agendo notetur Mummius. Is Asellum nulla soluta pœna ex ærariis exemit, Africani irrita sèveritate, qui illum fecerat ærarium. Sed et Q. Fulvi Nobilioris, et ejus collegæ T. Anni Lusci fuit nobilissima Censura: nobilitati tribus notis inustis severissimis. Q. Pompei et Q. Cæcili Metelli Macedonici Censura lectus senatus; ad summum senatores amoti sunt tres, et eo lumine, qui aliorum offunderent claritatem. Rediunt, significat, redeunt, Ennius . . . . . rediunt in patriam . . . . .
. . . . . eunt feri . . . . . Regium est, quod est, aut fuit Regis, ut servus regius, et domus regia, qualis est Numæ Pompili: at regale facinus, quod est dignum rege. Romanos in lib. xi. Græcos appellat Ennius, cum ait: Contendunt Græcos, Graios memorare solent sos, quod Græca lingua longos per temporis tractus gentibus Hispani.² Non Romanos ait Græce locutos, cum Romulus urbis conditor

//////////

1 f. Pauli.—2 f. Hesperiae.

verbis *Linguae Latinae* locutus sit; sed quod olim *Lingua Graeciae* gentis fuerit eadem cum *Latina*, parum prolatione mutata: hoc autem verum esse indicat origo ejus, quae videtur quasi *Graecae* usurpatio. *Rigido*⁴ tum *caerula* suro, cum ait Ennius, locatus³ videtur super etymo verbi *caeruli*: est enim a matris⁴ nomine: eodem verbo de eadem re usus est: et L. II. *Fert sese per lata campi caerula prata. caerula, mare ipsum dixit* et alibi: Inde *Parum per caerula navib. ambulabant.*⁵ *Parum insulam* [96] refert. Item: Unum surum surus ferre, tamen defendere possunt:⁶ suri autem sunt rustes,⁷ et hypocoristicos sureuli. Reque eapse Scipio Africanus, Pauli filius, cum pro aede Castoris dixit, hac compositione usus est: Quib. de hominib. ego saepe, atq. in multis locis opera, factis, consiliis, reque eapse (saepe)⁸ benemeritus spem,⁹ id est, re ipsa. Resp.¹⁰ multarum civitatum pluraliter dixit C. Gracchus in ea quam conscripsit de lege p. Enni¹⁰ et peregrinis, cum ait: Eae nationes, cum aliis reb. per avaritiam, atq. stultitiam, res publicas suas amiserunt. Recto fronte ceteros sequi si norit. Cato in dissertatione consulatus: antiquae id consuetudinis fuit, ut cum ait Ennius quoq. a stirpe supremo, et, *Ilia dia nepos*: et, *lupus foeta*:¹¹ et, nulla metus: etiam in commentariis sacrorum pontificalium frequenter est hic ovis, et haec agnus, ac¹² porcus. quae non ut vitia, sed ut antiquam consuetudinem testantia, debemus accipere. Re-

//////////

3 f. *jocatus*.—4 f. *maris*.—5 f. *ambullabunt*.—6 f. *possent*.—7 f. *fustes*.—8 ( ).
—9 f. *sem*.—10 f. *Penni*.—11 f. *faemina*.—12 f. *haec*.

NOTE

³ *Romanos*] Videndus Dionysius lib. I. Antiquitatum Romanarum.

⁴ *Rigido*] Cato de Re Rustica cap. I. 'Bonum aquarium, oppidumq. validum siet, aut mare, aut amnis, qua naves ambulant.' Cicero etiam 'maria ambulavisse' dixit, Xenophontem imitatus. In Ennii autem versu metri causa *ambullabant* scribendum

putamus: nam Ennium primum geminasse semivocales, consonantes, et mntas, habemus supra in Solitaurilia.

¹⁰ *Republicas*] Cicero in Bruto: 'C. Gracchum tuus gentilis, Brute, M. Pennus agitavit in Tribunatis paulum aetate antecedens.'

cipie^{*} apud Catonem, pro recipiam, ut alia ejusmodi complura. Redemptitavere item, ut clamitavere, Cato (idem)¹³ in ea qua egit de signis et tabulis: Honorem temptavere,¹⁴ ait, l. efecta¹⁵ benefactis non redemptitavere. Repulsior secunda conlatione dixit Cato in ea quæ est contra Cornelium apud populum: Hæc¹⁶ quis incultior, religiosior, desertior, publicis negotiis repulsior. Ratissima quoq. ab his,¹⁷ quæ rata dicimus: unde etiam rationes dictæ. Cato in quam¹⁸ Thermum: Erga remp. multa beneficia ratissima atq. gratissima. Regillis, tunicis albis, et reticulis luteis utrisque . . . ctis,¹⁹ textis [97] susum versum a stantib. pridie nuptiarum diem virginis²⁰ indutæ cubitum ibant ominis causa, ut etiam in totis virilib. dandis observari solet. Rapi simulatur virgo ex gremio matris: aut, si ea non est, ex proxima necessitudine, cum ad virum traditur,¹ quod videlicet ea res feliciter Romulo cessit. Rapi solet fax, qua prælucente nova nupta deducta est ab utrisq.² amicis, ne aut uxor eam sub lecto viri ea nocte ponat, aut vir in sepulcro comburendam curet, quo utroq. mors propinqua alterius utrius³ captari putatur. Ritus est mos comprobatus in administrandis sacrificiis. Receptus mos est, quem sua sponte civitas alienum adscivit. Religiosi dicuntur, qui faciendarum, prætermittendarumq. rerum divinarum secundum morem civitatis delectum habent, nec se superstitionibus implicant. Renovativum fulgur vocatur, cum ex aliquo fulgure functio fieri cœpit, si factum est simile fulgur, quod idem significet. Referri diem predictam, id est, anteferri, religiosum [98] est, ut ait Veranius in eo qui est auspiciorum de comitiis, idq. exemplo comprobatur L. Juli et P. Licini Censorum, qui id fecerunt sine ullo decreto Augurum, et ob id lustrum parum felix fue-

13 ( ).—14 f. *emptitavere*.—15 f. *malefacta*.—16 f. *ec*.—17 f. *iis*.—18 f. *Q. M. i. Minucium*.—19 f. *rectis*.—20 f. *virgines*.—1 f. *traducitur*, vel *trahitur*.—2 f. *utriusq.*—3 f. *alterutrum*.

NOTÆ

* *Recipie*] In exemplari est *Recipiem*.

rit. Regalia exta appellantur, quæ potentibus insperatum honorem pollicentur: privatis et humilioribus, hereditates; filio familiæ, dominationem. Respicere autem et ⁴ in auspicando, unde quis avem prospexit, cum eodem revertitur. Religiosum ac sacrum est, ut templa omnia, atq. ædes, quæ etiam sacratæ dicuntur: ad ⁵ quod per se religiosum est, non utiq. *sacrum est, ut sepulcra*, quod ea non *sacra, sed religiosa sunt*. Reus, cum pro utroque ponatur, ut ait Siniius in eo quem de reo inscribit, et cum dicit pro se, aut cum contra te agit juramento tuo uti potest. Roscii vulgo appellari solent in omni arte ita perfecti, ut Roscius comoedus in arte sua perfectus fuerit, cui nihil deesset ad perfectionem, ut libro 1. de oratore ait Cicero. Rustica ⁷ Vinalia mense Augusto, ut est in Fastis, Veneri fiebant, quod eodem illo die ædis ei Deæ consecrata est, jumenta^{q.} et olitores ab opere cessant, quia omnes horti in tutela Veneris esse dicuntur. Raucos appellatos esse ait Verrius videri ab ariditate, sive a similitudine quadam spicarum aristæ: in spicis namq. flava frumenta rava appellari idem Verrius docet. Rica est vestimentum quadratum, fimbriatum, purpureum, quo Flaminicæ pro palliolo, mitrave utebantur, ut Verrius existimat. Titinius: Rica ex lana sucida, alba vestitus. Alii dicunt, pallium esse triplex, quod conficiant virgines ingenuæ, patrimæ, matrimæ, quod cæruleo colore infectum lavetur aqua pura. Alii, quo Flaminica cingat pileum. Respici avis tunc dicebatur, cum peracto sacrificio, quasi finis impetratus esset, et quasi forent comitia perfecta, sumi tunc reum jubebant sacerdotes suo more, aliisq. peractis juxta consuetudinem luci, in quo sacra faciebant, reo a calatorib. ingeniculato,

////////

4 f. avem, est.—5 f. at.

NOTÆ

⁷ Rustica] Varro lib. v. de Ling. signantur, ac tum sunt feriatî olitores. Plinius lib. ix. cap. 4. Plutarch. Lat. ⁶ Vinalia Rustica dicuntur a. d. Problem.
12. Kal. Sept. quod tum Veneri dedicata ædes, et horti ejus tutelæ as-

atque ita inclinato vinum in caput infundebant solemnī cum precatione. Remisso exercitu, simul etiam [99] Augur, quo consul in bello usus est in auspicando, discedere una jubetur, quod tunc illo discedente certum est, exercitum etiam esse remissum, ut cum opus sit, tunc si velit, discedere possit: nam Consules et Censores non in perpetuum Auguribus praesentibus utuntur, ut ait Ap. Pulcher, sed tantum in auspicio, quas⁶ postea dimittat is, a quo lege secures habitae sunt prius; quem et priorem esse ait Antistius Labeo, quiq. eadem quoq. lege significari, ut prior sit in auspicando dicitur, ut ait idem Labeo in libro de officio Auguris. Potest autem Augur id et in consilio facere; vel in alio, quo sedet loco; pullisque pultem edentibus solistimum facit auspiciū: potest etiam, si velit, intra pomœrium: sin autem, in templo consistit. Repertum dicitur idem quod amissum recipere, quasi repartum et reparatum. Rictus, rixæ, rixosæ, ringitur dici videntur, quia in diversum rumpantur, contrariaq. sint recto, quod vocabulum a regendo, ut commodius deductum videatur, dictum videri potest.

Sesopia in Augurali et Saliari carmine appellantur, quæ alias esopia pro sedilib. dicere habemus nunc adhuc in consuetudine. Susq. deq. frequens est, pro plus minusve: significat autem id quod antiqui usq. dicere soliti erant. Sonivio significat in carmine Saliari et Augurali, sonanti.

Sine sacris hereditas in proverbio dici solet, cum aliquid obvenierit sine ulla incommodi [100] appendice: quod olim sacra non solum publica curiosissime administrabant, sed etiam privata: relictusq. heres sic⁷ pecuniæ, etiam sacrorum erat; ut ea diligentissime administrare esset necessarium. Suppum² antiqui dicebant, quem nunc supinum dici-

////////

6 f. quos.—7 f. sicut.

NOTÆ

² Suppum] Suppum jactum quen- lib. xviii. cap. 65.
dam in tesseriis vocari tradit Isidorus

mus ex Græco, videlicet pro adspiratione ponentes literam, ut cum idem hylas dicunt, et nos sylvas: item ἑξ, sex: et ἑπτὰ, septem: ejus vocabuli meminit etiam Lucilius. Si vero das, quod rogat, et si suggeri⁸ suppus. Sempronia horrea, qui locus dicitur, in eo fuerunt lege Gracchi, ad custodiam frumenti publici.

Statua est ludi⁹ ejus, qui quondam fulmine ictus in Circo, sepultus est in Janiculo: cujus ossa postea ex prodigiis, oraculorumq. responsis Senatus decreto intra urbem relata in Volcanali, quod est supra Comitium, obruta sunt: superq. ea columna, cum ipsius effigie, posita est. Servilius lacus appellabatur ^Λ¹⁰ eo, qui eum faciendum curaverat in principio vici Jugari continens basilicæ Juliæ, in quo loco fuit effigies hydræ posita a M. Agrippa. Sonticum morbum in XII. significare ait Ælius Stilo certum cum justa causa, quem nonnulli putant esse, qui noceat, quod sontes significat nocentes. Nævius ait: Sonticam esse oportet causam, quam ob rem perdas mulierem.

Sacram viam quidam appellatam esse existimant, quod in ea foedus ictum sit inter Romulum ac Tatium: quidam, quod eo itinere utantur sacerdotes idulium sacrorum conficiendorum causa: itaq. ne eatenus [101] quidem, ut vulgus opinatur, sacra appellanda est a regia ad domum Regis sacrificuli, sed etiam a Regis domo ad sacellum Streniæ, et rursus a regia usq. in arcem: nec¹¹ appellari debere ait Verrius, sed disjuncte, ut ceteras vias Flaminiam, Appiam, Latinam.

Ut ne Novamviam quidem, sed Novam viam Scita plebei appellantur ea, quæ pleps suo suffragio sine patribus jussit, plebeio magistratu rogante. Solitaurilia hostiarum trium diversi generis immolationem significant, tauri, arietis, verris, quod omnes eæ solidi, integriq. sint corporis; contra aci¹² . . verbices¹³ maiales qui¹⁴ quia solum

////////

8 f. *suggeris*.—9 f. *ludionis*.—10 f. *Λ ab*.—11 f. *nec ita*.—12 f. *contrari*.—13 *verveces*.—14 f. *maialesq.*

Osce totum, et solidum significat: unde tela quædam solufferrea¹⁵ vocantur tota ferrea, et homo bonarum artium sollers, et quæ nulla parte laxata, cavaq. sunt, solida nominantur: atq. harum hostiarum omnium inviolati sunt tauri, quæ pars scilicet creditur¹⁶ in castratione, sunt quidem qui portent,¹⁷ ex trib. hostiis præcipue nomen inclusum cum solido tauri, quod amplissima sit earum: quidam dixerunt omnium trium vocabula confixa¹⁸ suis, ovis, tauri adfēcisse id, quod uno modo appellarentur universæ: quodsi¹⁹ a sollo, et tauris earum hostiarum ductum est nomen, antiquæ consuetudinis²⁰ per unum^L enuntiari non est mirum, quia nulla tunc geminabatur litera in scribendo: quam consuetudinem Egnius mutavisse fertur, utpote Græcus Græco more usus, quod illi æque scribentes ac legentes duplicabant [102] mutas semivocales, et liquidas. *Secordiam* quidam pro *ignavia* posuerunt.

M. Cato pro *stultitia* posuit, *Originum* lib. VII. cum ait
 . . . . . ob immensam timiditatem, ac
secordiam causa erat, ne quid negotii publici, vel privati gereretur: compositum autem videtur ex se, quod est sine, et corde.

Semis semodius, *semuncia*: qua ratione ex Græco trahuntur alia; quæ, 'ς, literam pro aspiratione eorum habent, ut ἐπτά *septem*, ὕλαι *sylvæ*, sic ista ab eo, quod illi ἡμισυ dicunt, *declinata* videntur.

Sublicium^a pontem quidam putant appellatum esse a sublicibus, peculiari vocabulo Volscorum, quæ sunt tigna in latitudinem extensa, quæ non aliter Formiani vocent, quam a

//////////

15 f. soliferrea.—16 f. cæditur.—17 f. putent.—18 f. confusa.—19 f. sc. i. scilicet.—20 f. antiqua consuetudine.

NOTÆ

^a Sublicium] Sublices dicuntur a Festo Volscorum lingua, quæ Sublicæ ab aliis appellantur. Vitruvius lib. III. cap. 3. Sublicæq. machinis adigantur. Glossar. 'sublicæ, κατα-
 πηγες, οἱ ἐν ποταμῷ τὴν γέφυραν ὑπο-
 βαστάζοντες.' Sed 'sublicibus cavatis' dixisse videtur Sallustius in lib. IV. histor.

nomine librorum : et quæ ab aliis auctoribus sublices vocantur quod sub eis aqua liquens laberetur, dictæ : in qua opinione fuit . . . . . qui et meminit Sublici pontis : et Nævius, qui ait in belli Punici libro . . . . . quam liquidum Sublicio tranat ponte amnem, et ali¹ tabulis qui adhuc nomen retinet . . . . . Sallustius libro quarto historiarum, ne inrumiendi pontis Sublici . . . . . sublicibus cavata . . . . . essent.

Supervacaneum : ut videtur, secludit Verrius ab vacuo, quod [103] vacuum quidem dicatur id tantummodo, quod sufficiat, satisq. sit familiæ : quod autem supersit, supervacaneum id dicitur.

Strufertarios appellabant antiqui ut ait homines conductos mercede, qui ad arbores fulguritas piacularium commissarum causa, sacrificia quædam struæ.² et ferto sollemnibus verbis faciant. PRECOR TE JUPPITER UTI MIHI VOLENS PROPITIUS SIES, quod et nullo, etiam fiebat adhibito strufertario.

Suberies,^b arboris genus, ex qua cortex : natatorius detrahitur. Lucilius . . . . . ti hibernaculi. Silicernium^c dicitur cæna funebris, quam alio nomine exsequium scriptores vocant : sed . . . . . et Verrius existimant silicernium dici quod nos farcimen dicimus, quo fletum³ familia purgabatur : quia cujus nomine ea res instituebatur, is jam silentium cerneret. Cæcilius, Obolostate. Credidi silicernium ejus messe esurum.

Sudum Verrius ait significare subudum : sed auctorum om-

~~~~~

1 f. ab.—2 f. strue.—3 f. fletu.

NOTÆ

^b *Suberies*] Isidorus lib. xvii. cap. 'Silicernium, Exsequium.' Varro Meleagris apud Nonium : 'Fumus exsequiati lante ad sepulchrum anti-quo more silicernium confecimus.'

Vide in 'Suber.'

^c *Silicernium*] Placidus in Glossis :

nium *'fere exempla volunt, ut sudus siccum significet: sudum enim quasi seudum, id est, sine udo, ut securus, sine cura dictum est.*

Sublesta, antiqui dicebant infirma, et tenuia. Plautus in *Persa*: Ad [104] paupertatem si immigrant infamiæ, gravior paupertas fit, fides sublestior: id est, infirmior. Idem in *Nervolaria* vinum ait sublestissimum, quia infirmos faciat vel corpore, vel animo.

Satur, et vir, et caro non habent. Supellectilis recto casu, et senis ratione dicebantur, quæ nunc contraria videntur esse finitioni portionis: ⁴ quia omnia vocabula, x littera finita, per declinationes obliquorum casuum syllabam accipiunt: hæc autem duo desciverunt ab ea, ut alta compium, ⁵ quæ non ideo infirmare debent præceptum.

Scurræ vocabulum Verrius ineptissime aut ex Græco tractum ait, quod est schypoazain, aut a sequendo, cui magis adsentitur, quod et tenuiores fortunæ homines, et ceteri alioqui: qui honoris gratia prosequerentur quempiam, non antecedere, sed sequi sint soliti: quia videlicet dicat Lucilius. Cornelius P. noster Scipiadas dicto, tempusq. intorquet in ipsum oti, et deliciis, luci effictæ, atq. cinædo: et sectatori adeo ipsi suo, quo rectius dicas. Ibat forte domum, sequimur multi, atq. frequentes: cum secutos videri velit, ob eorum jurgia, non ob adsuetum officium.

[105] Secus, Valgius putat ex Græco, quod est, ἐκὰς dictum: absurde scilicet: significat enim aperte aliter, exemplis omnium fere, qui eam vocem usurpant. Stipem esse nummum signatum, testimonio est et de eo quæ ⁶ datur stipendium militi, et cum spondetur pecunia, quod stipulari dicitur. Sobrinus est, ut ait Gallius Ælius, patris mei consobrini filius, et matris meæ consobrinæ filius: foemina iisdem de causis appellat fratrem, et fratrem patruelem, et consobrinum, et propius consobrinum, ⁷ et sobrina: iidem gradus in sobrina quoq. sunt. Sororium tigillum appella-

~~~~~

4 f. proportionis.—5 f. alia compluru.—6 f. id, quod.—7 f. sobrino.

tur hac de causa: ex conventione Tulli Hostili regis, et Metti Fufitii⁸ ducis Albanorum, Trigemini Horatii, et Curatii⁹ cum dimicassent, ut victores sequeretur imperium, et Horatius noster exsuperasset, victorq. domum revertetur, obvia soror, cognita morte sponsi, sui fratris manu occisi, aversata est ejus osculum, quo nomine Horatius interfecit eam: et quanquam a patre absolutus sceleri¹⁰ erat, accusatus tamen parricidi apud Duumviros, damnatusq. provocavit ad populum cujus judicio victor, duo tigilla tertio superjecto, quæ pater ejus constituerat, velut sub jugum missus subit, consecratisq. ibi aris Junoni Sororiæ, et Jano Curiatio, liberatus omni noxia sceleris est auguriis adprobantibus: ex quo sororium id tigillum est appellatum. Sororiæ¹¹ mammæ dicuntur puellarum, cum primum tumescunt, ut fraterculare puerorum. Plautus in [106] Fribolaria: *Tunc sororiabant papillæ primulum, sed illud volui dicere, fraterculabant: quid opus est verbis multis. Surregit et sortus antiqui ponebant pro surrexit et ejus participio, quasi sit surrectus, quibus L. Livillus frequenter usus est. Sors et patrimonium significat, unde consortes dicimus; et Deis¹² responsum; et quod cuiq. accidit in sortiendo. Soracum dicitur, quo ornamenta portantur scænicorum. Plautus in Persa: librorum iccillum plenum soracum habeo. Sobrium vicum dictum putant Cloatius et Ælius, quod in eo nullus tabernæ locus, neq. cauponæ fuerit: alii, quod in eo Mercurio non lacte, sed vino solitum sit supplicari. Sonivium tripudium, ut ait Appius Pulcher, quod sonet, cum pullo excidit plus,¹³ quadrupedive ex ore. Sons, nocens, ut ex contrario insons, innocens. Sodalis quidam dictos putant, quod una sederent, essentq. alii quod ex suo dapib. vesci soliti sint: alii, quod inter se invicem suaderent, quod utile esset: eosdem, quod cœant crebro, congre¹⁴ vocari a Græco vocabulo, quod est γέγρα.*

8 f. Metii Suffetii.—9 f. Curiatii.—10 f. sceleris,—11 f. Sororiare.—12 f. Dei,—13 f. puls.—14 f. congeras.

Sodes, si audes, uti sis, *pro si vis, et illico pro in loco*. Terentius in *Andria*: Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit. Surum^d dicebant, ex quo per [107] deminutionem surculus factum est. Plautus in . . . surum non est tibi: surum dicebant palum item: nam quia sapiebatur Circus surculis, longum deligebant surum, tum poliebant ascia . . . aut asulæ . . . Ennius: unus surus surum ferre, tamen defendere possent.

Suremit, sumpsit, inq. manum suremit hastam. Idem: surempsit, usurpavit, pro puerum sustulerit. Surium . . . cum dixit: qui ita appellatus est, quod cum in Academia et Lycio nobilissimos inter excelleret, atq. ob eam causam præstantissimus semper habitus fuisset: instituit, cum disputaretur, ut primus sumeretur is, qui esset ipso dignior: unde . . . Σκύριον καὶ οὐκέτι Σόγιον, illum nominavit: quod si monitus esset, disputantem non nunquam refellebat Socratem: quas . . . conjecerat in librum a se scriptum, quem inscripserat Scyrium,^e ob eum, cujus gratia id appellaverat opus. Summussi^f dicebantur murmuratores. Nævius, odi, inquit Summussos, proinde aperte dice quid sit, quod times. Ennius in sexto *Annalium*. Quintus in occulto mussabat: et Accius in *Andromacha*: dice jam mater non est: nam¹⁵ mussare sine. Cæcilius in

15 f. jam.

NOTÆ

^d Surum] Vide supra in 'Crebri-suro.'

^e Scyrium] Quantum in his tenebris videre possumus, agebat hic Festus de philosopho quodam, qui natione Syrus enim esset, ne eo nomine male audiret, ut Syri, Varro, sive alius, Syrium illum dixerat: hinc enim pertinent Græca verba Σκύριον, καὶ οὐκ ἔτι Σόγιον. De eo autem compositum librum ea de causa Σκύριον inscriptum esse. Quærendum philosophi nomen, vel potius historia.

^f Summussi] Servius in fragmentis apud me addit Ennii exemplum ex l. xvii. in quo 'mussare,' pro tacere positum sit: 'Non possunt mussare boni, qui facta labore Nixi militiam peperere:' item pro dubitare: 'Mussat rex ipse Latinus, Quos generos vocet.' item pro murmurare in lib. x. 'Spectabat virtutem legionis, sive spectans si mussaret, quæ denique causa pugnandi fieret, aut duri laboris.' Sed Ennii versus non vacant mendo.

Agnorizomene.¹⁶ [108] quod potes, sile, cela, occulta, tege, tace, mussa, mane. Sum, pro eum usus est Ennius lib. I. At tu non ut sum summa¹⁷ servare decet rem : et lib. II. At sese sum quæ dederat in luminis oras. Sollo Osce dicitur id, quod nos totum vocamus. Lucilius: Suasa¹⁸ quoq. omnino dirimit, non sollo¹⁹ dupundi, id est, non tota: idem Livius: Sollicuria, in omni re curiora:²⁰ et solliferreum genus teli, totum ferreum. Sollers etiam in omni re prudens; et solemne, quod omnibus annis præstari debet. Solla¹ appellantur sedilia, in quibus non plures singulis possint sedere, ideoq. solia sternere dicuntur, qui sollisternium habent, et solaria vocantur Babylonica, quibus eadem sternuntur: quæ, ut ait Verrius, omnia ducta sunt solo.² alvei quoq. cavandi³ gratia instituti, quo singuli descendunt, solla dicuntur: quæ ascendendo⁴ potius dicta videntur, quam a solo.⁵ Sollistimum Ap. Pulcher in Auguralis disciplinæ lib. I. ait esse tripudium, quod aut⁶ excidit ex eo, quod illa fert: saxumve solidum, aut arbos viviradix ruit, quæ nec præ vitio, humani⁷ cædanturve, jacianturve, pellanturve. Solum, terram. Ennius lib. III. Tarquinio dedit imperium [109] simul et sola regni: et aliubi:⁸ Sed sola terrarum postquam permensa parumper. Solca, ut ait Verrius, est non solum ea, quæ solo pedis subicitur, sed etiam pro materia robustea,⁹ super quam paries craticius extruitur. Solox, lana crassa, et pecus, quod passim pascitur non tectum. Titinius in Barrato:¹⁰ Ego ab lana soloci ad purpuram data: et Lucilius: Pastali¹¹ pecore, ac montano, hirtio, atq. soloce. Sos pro eos antiqui dicebant, ut Ennius, lib. I. Constitit inde loci propter sos dea diarum. lib. III. Circum sosque sunt magnæ gentes opulentæ. lib. VII. Dum censeat terrere minis, hortanturve sos. lib. XI. Contendunt Graios Græcos memorare solent sos: interdum pro suos ponebant, ut cum per dativum casum idem Ennius

16 f. *Anagnorizomene*.—17 f. *summam*.—18 f. *vasa*.—19 f. *solla*.—20 f. *curiosa*.—1 f. *Solia*.—2 f. *a sollo*.—3 f. *lavandi*.—4 f. *a sedendo*.—5 f. *sollo*.—6 f. *avi*.—7 f. *humanave vi*.—8 f. *alibi*.—9 f. *robusta*.—10 f. *Barbato*.—11 f. *Pastali*.

effert: Postquam lumina sis oculis bonus Ancus reliquit. Sultis, si voltis. Plautus in *Frivolaria*: Sequimini me hac sultis legiones omnes lavernæ: et in *Rudente*: Curate hæc sultis magna diligentia. M. Cato pro L. Cæsetio: Audite sultis milites, si quis vestrum in bello superfuerit, si quis non invenerit pecuniam, egebit. Solari sine præpositione dixisse antiquos testis est Pacuvius, cum ait: Solatur, auxiliatur, hortaturq. me. Solatum^g genus morbi maxime a rusticantibus dicitur, cujus meminit [110] etiam Afranius in . . . . . arquato mederi, cujus nomen ab autigine.¹² Solipunga genus bestiolæ maleficæ, quod acrius, concitatusq. fit fervore solis, a quo nomen traxit. Sospes^h significat apud omnes ferre¹³ auctores salvum; Afranius in epistola: Di te sospitem servant tuis. Virgil. lib. VIII. *Æneid.* Maxime Teucrorum ductor, quo sospite nunquam. Ennius in . . . . . parentem et patriæ di servate sospitem. Accius in . . . . . si rite ad patriam sospes pervenisset. Ennius videtur servatorem significare, cum dixit: Quo sospite liber: cæterum sospitare, Verrius ait esse bonæ spe afficere, aut bonam spem non fallere. Succrotillaⁱ tenuis dicebatur, et alta vox.

Titinius in . . . . . Fæminea fabulare succrotilla vocula. Afranius in epistola: loquebatur succrotilla voce serio. Plautus in describendis mulierum cruribus gracilibus in Syro: Cum extortis talis, cum sodellis¹⁴ crusculis:

//////////

12 f. aurigine.—13 f. fere.—14 f. todellis.

NOTÆ

^g Solatum] In exemplari est, *arquato*: ut videatur ictericos dixisse arquatos a colore auri, qui a rusticis dicuntur solati a colore Solis: nam illud . . . . . *rigine*, aurigine plane est.

^h Sospes] In editione Augustiniana hoc fragmentum adeo luxatum est, ut sensus ex eo elici non possit. Ennii exemplum, quod est primo loco positum, respicere videtur ad titulum, quo Cæsar usus est, qui in argenteis denariis PARENS PATRIÆ di-

citur: quod autem secundo loco hemistichium ponitur, id Paulus pæne suppeditavit, cum inquit: 'Videtur tamen Ennius,' &c. Accii versus videtur ex illo Homeri translatus: εὖ δ' οἴκαδ' ἰκέσθαι.

ⁱ Succrotilla] Vide in 'Todi,' et in 'Crocotilum.' Varro lib. vi. de Ling. Lat. 'cum crocotilis' legit, ut hic quoq. pro todillis videatur fortasse scribendum *crocotilis crusculis*.

belle, quæ non pedibus irent. Sucula est machinæ genus teretis materiæ, et foratæ, ac crassæ, quam ut uber scrofæ porci circumstant sic, versantesque ductario fune volunt:¹⁵ eodem nomine stellas ruintque¹⁶ dicunt, quas aliter [111] appellarunt a pluvia hyadas. Græci ὑάδα:, nostri, existimantes a subus dici, modo Latine loquenti, dixerint¹⁷ eas Suculas.^k Succingulum appellabant antiqui balteum. Plautus: Ab Hippolyta succingulum Herculis¹⁸ æque magno neutiquam abstulit periculo. Succerdæ stercus suillum dicebatur .

. . . . . us. simus succerdæ. Titinius: Quid habes, nisi unam arcam sine clavi, eo condis succerdas: alio nomine succerda dicitur opicerda . . . . . homo opicerda

. . . . . hominem, quem Sol in opicerdis aspicit. Suburanam¹ tribum antea succisanam¹⁹ per c appellabant ex nomine regionis; nam partem imam illam quoq. tradunt fuisse succusanam dictam. Verrius autem ait se miratum esse, cur non a nomine pagi Succusani, in quo milites exercerentur. Succidanea^m hostia appellatur, quæ secundo loco cædebatur, quod quasi succideretur, dicta: quidam a succedendo, non a succidendo dictam putant. Sugillatum dici existimant ex Græco vocabulo, quod ea pars quæ est sub collo, κόλον ab iis dicitur. Sycophantas quidam ex hac causa

//////////

15 f. volunt.—16 f. quinque.—17 f. loquenti, dixerunt.—18 f. Hercules.—19 Succusunum.

NOTÆ

^k Suculas] Hic quoque locus in editione Augustiniana male nimis est acceptus: nos ad fidem exemplaris edidimus, et ex corrupta voce ruintque, fecimus quinque: et pro loquenti, emendavimus loquenti: quæ scribendi consuetudo invenitur cum in veteribus monumentis, tum in hoc ipso fragmento persæpe; in quo set, pro sed: adque pro atque, quodannis, pro quotannis, et alia hujusmodi reperiuntur infinita.

¹ Suburanam] Vide in 'Suburam,'

^m Succidanea] Agellius lib. iv. cap. 7. 'Succidaneæ hostiæ, quasi succidaneæ appellatæ, quoniam si primis hostiis litatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur, quæ prioribus jam cæsis, luendi piaculi gratia subdebantur, et succidebantur: ob id succidaneæ nominatæ, litera i scilicet tractim pronuntiata.' Festus priore loco Agellii opinionem ponit: posteriore aliorum refert sententiam.

dictos putant. Atticos quondam ²⁰ *juvenes solitos* aiunt in hortos *quorundam* irrumpere, *fiscosq. deligere*, quam ob causam lege factum ¹ [112] qui id fecisset, capite ² esset ei: quam poenam qui persequerentur ob parvola detrimenta, sycophantas appellatos. Sulci appellantur, qua aratrum ducitur, vel sationis faciendæ causa, vel urbis condendæ: vel fossura rectis lateribus, ubi arbores serantur: fulmen quoq. qua ejus vestigium, similiter appellatur, quod vocabulum quidam ex Græco fictum, ⁿ quia illi dicant *ὄλκον*. Suasum, colos appellatur, qui fit ex stillicidio fumoso in vestimento albo. Plautus: Quia tibi suaso infecisti propudiosa pallulam: quidam autem legunt in suaso: nec desunt, qui dicant, omnem colorem, qui fiat inficiendo, suasum vocari, quod quasi persuadetur ³ in alium ex albo transire. Saltum Gallus Ælius lib. II. significationum, quæ ad jus pertinent, ita definit: Saltus est, ubi sylvæ et pastiones sunt, quarum causa casæ quoq. si qua particula in eo saltu pastorum, aut costodum causa aratur, ea res non peremit nomen saltui, non magis, quam fundi, qui est in agro culto, et ejus causa habet ædificium, si qua particula in eo habet sylvam. Superescit, significat supererit. Ennius: Dum quidem unus homo Romanus ⁴ toga superescit: et Acer ⁵ in Chrysippo: Quin hinc ⁶ superescit, Spartam atq. [113] Amyclas tradit: sed per se super significat quidem supra, ut cum dicimus, super illum cedit: ⁷ verum ponitur etiam pro de, Græca consuetudine, ut illi dicunt, *ὑπέρ*. Plautus in Milite glorioso: Mea opera super hac vicina, quam ego nunc concilio tibi. In Phasmate: Ehe . . . tandem

////////

20 f. *quosdam*.—1 f. *cautum*.—2 f. *capital*.—3 f. *persuadeatur*.—4 f. *Romæ*.—5 f. *Accius*.—6 f. *si*.—7 f. *sedit*.

NOTÆ

ⁿ *Fictum*] Vide num melius sit dictum, pro eo quod est in exemplari, *fictum*.

^o *Persuadetur*] Scribendum fortasse

persuadeatur, pro *persuadetur*: nam in epitoma manuscripta est *persuadentur*, ut ibi quoque *persuadeatur* fuisse scriptum appareat.

percipio, super rebus nostris loqui te. Pacuvius in Medo : qua super re interfectum esse Hippotem dixisti? Cato contra Annium : Nemo antea fecit super tali re cum hoc magistratu utiq. rem. Afranius in Virgine : Alis⁸ de rebus in qua cœpisti super Λ ⁹ Supercilium dicitur, quod supra cilium sit, id est, integumentum oculi superius. Sub jugum mitti dicuntur hostes victi, creptis omnibus armis, telisq. cum hastis defixis duabus in terra, tertiaq. ad summum earum deligata; speciei am¹⁰ jubentur subeuntes transire. Subices Ennius in Achille pro subjectis posuit, cum dixit : Nubes per ego Deum subices humidas, inde¹¹ oritur imber sonitu sævo spiritu. Superstites^p Λ ,¹² testes præsentis significat: cujus rei testimonium est, quod superstitibus præsentibus, ii, inter quos controversia est, vindicias sumere jubentur. Plautus in Artemone : Nunc mihi licet quid vis loqui, nemo hic adest superstes : vulgari quidem [114] consuetudinem¹³ ponitur pro iis, qui satis superq. sint. *superstites etiam liberi parentibus dicuntur* . . . . . quamobrem progredi cuperem ulterius vivendo, quanquam omnes superstites mihi velim. *Supervaganea avis vocatur ab Auguribus, quæ ex summo cacumine vocem emisit, quia quasi in altissimis, superq. omnia vagatur, appellata. Supercilia in Junonis tutela putabant, in qua dicuntur mulieres etiam, quod iis protegantur oculi, per quos luce fruimur, quam tribuat Juno. Unde ipsa Dea lucina quoq. dicta videtur. Supper-nati dicuntur, quibus femina sunt succisa in modum suillarum pernarum. Ennius in Annalib. is¹⁴ pernas succidit iniqua superbia Pœni : et Catullus ad Coloniam : In fossa Ligari jacet suppernata^q securi. Suppreum modo significat*

8 f. Alis.—9 f. Λ re.—10 f. ipsi eam.—11 f. unde.—12 f. Λ præsentis.—13 f. consuetudine.—14 f. His.

NOTÆ

^p Superstites] Servius in lib. III. Æn. 'Suis utrisque superstitibus i. præsentibus.' Vide supra in 'Pube præsentis.'

^q Suppernata] Politianus in Miscellaneis cap. 73. Festi scripturam agnoscit, et suppernata exscripsit : ut mirer Antonium Augustinum scrip-

summum, ut cum dicit . . . pater supreme belli et armorum *Mavors* potens.^r Plautus: *Me certe suppressum habuisti semper in rebus tuis: alias extremum significat, ut in legib. XII. Solis occasus suprema tempestas esto* . . . *supremo crimine necte tuo. Unde dicimus ab illo sepeliri die suppresso* . . . et quasi *suppresso lugentes tempora voltu. Cato de* . . . *dolentis nunquam cuiquam: reo apud [115] Prætores denegasse suppressam advocationem: alias pro maximo, cum duas oves, et triginta boves suppressam multam dicerent. Subsidium*^s *dicebatur quando milites subsidebant in extrema acie, labentique aciei succurrebant: quod genus militum constabat ex iis, qui emeruerant stipendia; locum tamen retinebant in exercitu: quæ erat tertia acies Triariorum, ut Plautus in Fivolaria: Agite nunc, subsidite omnes, quasi solent triario.*¹⁵ *simili modo dicti præsidarii, ante eos collocati qui erant, aut in alio loco præpositi. Subsolanæ quæ sunt sub solo res appellantur; nec ad unius nomen rei solum conferunt: subsolanei enim dicuntur qui infimum solum colunt: ut qui in terram, supersolanei: dicitur inde solidum, imum solum; rursus quo planta pedis innititur. Subsilles*^t *sunt, quas aliter ipsijlles*¹⁶ *vocant, lamellæ necessariæ sacris, quæ ad rem divinam conferre dicuntur maxime, specie virum et mulierum. Substillum antiqui appellabant tempus ante pluviam, jam pæne uvidum, (dum)*¹⁷ *et post pluviam, non persiccum, quod jam stillaret, aut nondum desisset.*¹⁸ *Subscudes appellantur cunetæ*¹⁹ *tabellæ, quib. tabulæ inter se configuntur, quia quo eæ immittuntur, succuditur.*

////////

15 f. triarii.—16 f. ipsulices.—17 ( ).—18 f. desisset.—19 f. cunetæ.

NOTÆ

sisse, Politianum a Marullo irrisum, quod *expervata* pro *supervata* apud Catullum reposuerit.

^r *Potens*] ‘*Belli potens*’ ab incerto poeta dictus Mars, ut ‘*Cypri potens*’ Venus, ab Horatio.

^s *Subsidium*] Vide in ‘*Præsidium*,’ ex eo enim loco partem hujus fragmenti restituimus, quæ agit de præsidariis.

^t *Subsilles*] Vide in ‘*Ipsulices*.’

Pacuvius in Niptris: Nec [116] ulla subscus cohibet compagem alvei. *Plautus in Astraba*: Terebratus multum sit, et subscudes addite. Sub corona venire dicuntur, quia captivi coronati solent venire, ut ait *Cato in co*, qui est de re militari: Ut populus suus sua opera potius ob rem bene gestam coronatus supplicatum eat, quam re male gesta coronatus veniat.²⁰ id autem signum est nihil præstari a populo.¹ quod etiam *Plautus* significat in *Hortulo*: Præco ibi adsit cum corona, cuiq. liceat veniat.² Sublimen est in altitudinem elatum, ut *Ennius in Thyeste*: Aspice hoc sublime candens, quem vocant omnes Jovem. *Virgilius in Georgicis lib. 1.* Hic vertex nobis semper sub.³ Sublimavit dixit Λ ⁴ id est, in altum extulit, *Originum lib. 11.* In maximum decus atq. in excelsissimam claritudinem sublimavit: id autem dicitur a limine superiore, quia supra nos est. Succenturiare est explendæ centuriæ gratia supplere, subicere. *Plautus in Saturione*: Subcenturia centum, require, qui te delectet domi: et *Cæcilius in Triumpho*: Nunc meæ militiæ⁵ astutia opus est subcenturia.⁶ Subrumari dicuntur hædi, cum ad mammam admoventur, quia ea [117] his vocabantur,⁷ vel quia rumina trahunt lacte sugentes. *Subulo Tusce tibicen* dicitur: itaq. *Ennius*: Subulo quondam marinas propter adstrabat⁸ plagas. *Suburam Verrius* alio libro a pago Succusano dictam ait. Hoc vero maxime probat eorum auctoritate, qui aiunt, ita appellatam et regionem urbis, et tributum a stativo præsidio, quod solitum sit succurrere *Exquiliis*, infestantibus eam partem urbis *Gavinis*: indicioq. esse, quod adhuc ea tribus per c literam non b scribatur. Subverbustam, veribus^{9 u} ustam significat *Plautus* cum ait: *Ulcerosam, compeditam, sub-*

////////

20 f. *veneat*.—1 f. *ab ullo*.—2 f. *veneat*.—3 f. *sublimis*.—4 f. Λ *Cato*.—5 f. *malitiæ*.—6 f. *subcenturiatu*.—7 f. *rumis vocabatur*.—8 f. *adstrabat*.—9 f. *verberibus*.

NOTÆ

ⁿ *Subverbustam, veribus*] In margine Horatius dixit 'Uri virgis.'
scripsimus *verberibus* pro *veribus*, nam

verbustam, sordidam. Suboles ab olescendo, id est, crescendo, ut adolescentes quoq. et adultæ,¹⁰ et indoles dicitur. Lucretius lib. v. Sive virum suboles, sive est muliebris origo. Virgilius: Cara Deum suboles, magnum Jovis incrementum. Subuculam Ælius Stilo, et Cloatius iisdem fere verbis demonstrant vocari, quod Diis detur ex ablica¹¹ et oleo, et melle: nam de tunicæ genere notum est omnibus. Sub vos placo, in precibus fere cum dicitur, significat id, quod supplicio,¹² ut in legibus: Transq. dato, edendoque¹³ plorato. Suffiscus dicebatur folliculus testiculorum arietinorum, [118] qui celebris usus erat pro marsupio, forsitan dictus suffiscus a fisci similitudine. Subacti: molliti: alias compulsi, et coacti: ut cum dicimus pecus sub arbore subactum: alias victi. Supplicium a suppliciis differt, ut usus arguit, quod in usu sit, ut dicimus hæc Deorum, illud hominum: cum sumatur supplicium de aliquo, id est, de pœna agatur ejus, qui jubetur cædi. Supplicia^x sunt, quæ caduceatores portent ea sumebantur ex verbena falici¹⁴ arbore, nec enim ex alia supplicia fas erat, quam de verbonis¹⁵ sumi. Sennius Capito ait, cum civis necaretur, institutum fuisse, ut Semoniæ res sacra fieret vervece bidente, ut eo sacrificio pœna salutis¹⁶ civibus, caput ipsum damnati, patrimoniumq. cui delibatum esset, id fieret sacrum Deo: indeq. fuisse solitum, ut quia tunc in Forum supplicandi causa prodiret Rex sacrorum, ut id vocaretur supplicium: hoc vero semper elatum¹⁷ a multis: quo exemplo docet supplicia dici supplicamenta: nunc

////////

10 f. adulti.—11 f. halica.—12 f. suplico.—13 f. endoque.—14 f. felici.—15 f. verbenis.—16 f. solutis.—17 f. sape relutum.

NOTÆ

^x Supplicia] Sallust. in Jugurth. 'Legatos cum suppliciis mittit.' Soph. in Œdip. Tyr. 'Ἰκτηρλοῖς κλάδοισιν ἐξεσπεµένουι. Isidorus lib. v. cap. 27. 'Supplicium proprie dicitur, non quo quis punitur, sed qui ita damnatur, ut bona ejus consecrentur, et in publico redigantur: nam supplicia dice-

bantur supplicamenta, et supplicium dicitur, de cujus damnatione delibatur aliquid Deo.' Et lib. vi. cap. 18. ex Serv. in lib. I. Æn. 'Unde supplicia dicuntur supplicationes, quæ fiebant de bonis passorum supplicia: sacræ enim res de rebus execrandorum fiebant.' Sennii Capitonis testi-

fere supplicia pro pœnis dicuntur. Sufes^y dictus Pœnorum magistratus, ut Oscorum *Mediastuticus*. Calidius in oratione in Q. Cæcilium: Non ne vobis *Judices ignem et fumus* prosequi et *flamma* videtur. Sinatus¹⁸ censuit *referentib.* sufetis. Sub^z vitem hastas jacere [119] dicitur *veles*, cum eas sub manu sursum mittit. Lucilius: Ut *veles bonus sub vitem* qui subsit¹⁹ hastas. Sub vitem *præliari* dicuntur milites, cum sub vinea militari pugnant, Lucilius: *Æq. prodire in altum, præliari procul sub vite.* Sub vineam *jucere* dicuntur milites, cum adstantibus centurionibus, jacere coguntur *sudes*. Supparus, dicebatur *puellare vestimentum lineum*, quod et subucula appellabatur. Pomponius in Fullonia . . . . .
Velum omne quod ex lino est, dicitur *supparum*: *puniceum vestimentum* ita vocat Nevi²⁰ de bello Punico. Et in Nautis, vocat *Neptuno vestem consecratam*, *supparum*: at nunc *supparos* appellamus *vela lina* jam¹ *crucem expansa*. Mulier videtur puella *supparo* induta, ut Afranius ait: Puella non sum, *supparo* si induta sum. Supa,² significat, *jacit*: unde dissipat, disjicit: et obsipat, obicit: et insipat, insipit . . . .
. . . . inicit far in olam.^{3 a} Sutelæ, *dolosæ astutiæ*, a similitudine *suentium* dictæ sunt. Suspectus, est *diversæ significationis*: a *suspikor enim*, et *suspicio partim venit*: itaq. non mirum, si non una significatio dari potest. Sutrium quasi eant, utiq. in proverbium abiit ex hac causa. Gallico tumultu quondam edictum est [120] legiones Sutrii ut præsto essent cum cibo suo: quod usurpari cœptum est in iis, qui suis rebus, opibusq. officii id præstarent, quib. debe-

18 f. *Senatus*.—19 f. *submisit*.—20 f. *Nævius*.—1 f. *linea in*.—2 f. *Sipat*.—3 f. *ollam*.

NOTÆ

monium in fragmento apparet: reliqua ipsæ nobis antiquitatis reliquiæ suggesserunt, a quibus de Rege sacerorum in Forum supplicandi causa prodennte accepimus.

^y Sufes] Vide supra in 'Maritare.'

^z Subsit] Lucius in exemplari ha-

bet *subsit*, ut nos edidimus, non autem *subit*: pro quo Paulus *submisit*, in epitoma.

^a Olam] Olam pro ollam dicebant antiqui, ut ole pro olle: nam semivocales, consonantes, et mutas non geminabant. Vide in 'Solitaurilia.'

rent. Plautus : Sed facito dum merula per ⁴ versus, quod ⁵ cantat colas cum suo cuiq.⁶ facito veniant, quasi eant Suetrium. Suopte, ⁷ ipsius, ut meopte, meo ipsius, tuopte, tuo ipsius. Suillum genus invisum Veneri prodiderunt poëtæ ob interfectum ab apro Adonim, quem diligebat Dea : quidam autem, quod immundissimi sint sues ex omni mansueto pecore, et ardentissimæ libidinis : ita, ut opprobrium mulieribus inde tractum sit, cum subare, et subire dicuntur. Sus Minervam in proverbio est, ubi quis id docet alterum, cujus ipse inscius est : quam rem in medio, quod aiunt, positam Varro et Euhemerus ineptis mythis involvere maluerunt, quam simpliciter referre. Strues genera liborum sunt, digitorum conjunctorum non dissimilia, qui superjecta panicula in transversum continentur. Struices antiqui dicebant extructiones omnium rerum. Plautus : Cerialis cænas dat : ita mensas extruit, tantas struices concinnat patinarias. Et Livius : quo Castalia per struices saxeas lapsu accidit. Struere, [121] antiqui dicebant pro adicere,^b augere, unde industrios quoque M. Cato jure, lege, libertate, Rep. communiter uti oportet : gloria atq. honore, quomodo sibi quisq. struxit : aut ⁸ in XII. quod est : si calvitur, pedemve struit ; manum endo jacito. Alii putant significare retrorsus ire ; alii in aliam partem ; alii fure ; ⁹ alii gradum augere ; alii minuere ; ac vix pedem pedi præfert, otiose it, remoratur. Scoppus est, ut Adeius ¹⁰ Philologus existimat, quod Græce *στροφίον* ¹¹ vocatur : et quod sacerdotes pro insigni habent in capite : quidam coronam esse dicunt, aut quod pro corona insigne in caput imponatur, quale sit strophium : itaq. apud Faliscos idem ¹² festum esse, qui vocetur Struppearia, quia coronati ambulant : et a Tusculanis, quod in pulvinari imponatur Casto-

////////

4 f. meminervis.—5 f. quos.—6 f. colax, cum cibo tum quoque eos.—7 f. a suo.—8 f. at.—9 f. fugere.—10 f. Ateius.—11 f. *στροφίον*.—12 f. diem.

NOTÆ

^b Adicere] Adicere pro adjicere, an- emplari exaratum est.
tiqua scribendi consuetudine in ex-

ris, struppum vocari. Strutheum in mimis præcipue vocant obscenam partem virilem s, a salacitate videlicet passeris, qui Græce struthos dicitur. Strenam vocamus, quæ datur die religioso, ominis boni gratia a numero, quo significatur alterum, initiumq.¹³ venturum similis commodi veluti trenam, præposita s litera, ut in loco, et lite solebant antiqui. Strebula Umbrico nomine Plautus appellat coxendices [122] hostiarum, quas Græci *μυρία* dicunt, quæ in altaria imponi solebant, ut Plautus ait in *Frivolaria Strebula* agnina tene . . . bulis. Stlata genus erat navigii, latum magis, quam altum, sic appellatum a latitudine, sed eu consuetudine, qua stlocum pro locum, et stlitem antiqui pro litem dicebant. Stlembus, gravis, tardus, sicut Lucilius . . . Apulidæ pedibus stlembum dixit, cum refert equum pigrum et tardum. Stelionem¹⁴ genus aiunt lacertæ, quod Verrius dictum ait, quia virus stillet cibo, potius, quam quod alibi¹⁵ a stellarum similitudine, quia varium est. Stipem^c dicebant pecuniam signatam, quod stiparetur: ideo stipulari dicitur is, qui interrogatus, spondet stipem, id est, æs. Stirpem^d in masculino genere antiqui usurparunt pro eo quod est, semina, metaphorice dicentes, ποῖτæ quæ nunc in fæmineo proferunt genere. Livius: Tradunt familias quorundam Romanorum Trojano stirpe ante conditam Romam procreatas. Idem Livius: Ostrymon quendam memorant Graio stirpe extitisse. Ennius *Annal.* nomine Pyrrhus uti memorant a stirpe supremo . . . est, revoca fratrem eodem stirpe prognatum, plaudite: quam Gallus Ælius definit: Stirpest¹⁶ gentis propagatio, ut qui¹⁷ a quoq.

////////

13 f. tertiumq.—14 f. Stellionem.—15 f. alii.—16 f. stirps est.—17 f. quis.

NOTÆ

^c *Stipem*] Antiqua inscriptio in schedis apud me sic habet: IMP. CÆSAR DIVI. F. AVGVSIVS. PONTIFEX. MAXIMVS. EX. STIPE. QVAM. POPVLVS ROMANVS. ANNO. NOVO. APSENTI CONTVLIT. VOLKANO. *Stipem* scili-

Delph. et Var. Clas.

-cet, quam Glossarium interpretatur, ἐλεημοσύνην.

^d *Stirpem*] Vide in 'Nautiorum.' Charisius lib. i. addit exemplum Pacuvii: 'Qui stirpem occidit meum.'

Pomp. Fest.

4 C

est prognatus : stirpes autem [123] per translationem dicuntur ab stirpibus iis, quæ sub imis arboribus nascuntur. Stipatores appellabantur corporis custodes, quos antiqui latrones dicebant, i. mercenarios; qui cum ferro velut circumdabant Regum corpora. Stipes fustis terræ defixus : Afranius in . . . Porro honeste quam fecerit, qui stipite hostium¹⁸ e impulit, rostram imploro fidem, qui adestis . . . eam sylvam, et . . . us in . . . hostili in me lactu¹⁹ percussit latus, ut revolso stipite miles, qui jactu valido percussit parmam : nisi si stipitem ponere voluit pro telo, vel hasta. Accius in Bacchis : Ecquem stipitem abiegum,²⁰ aut alneum . . . us. Ennius . . . stipites abiegno¹ . . . e stipitem . . . interemit eum, qua . . . stipitem arripit. Strittavum antiqui dicebant pro tritavo, qui est pater atavi, et ataviæ; ut stlitem, pro lite. Strigores in Nelci carmine pro Strigosis positum invenitur, id est, densarum virium haminibus.² alias, strigores, exerciti. Strigæ appellabantur ordines rerum inter se continuatæ³ collocatarum, a strigendo dictæ. Strigas (ut ait Ferrius)⁴ Græci syrnia appellant, quod maleficis mulieribus [124] nomen inditum est, quas volaticas etiam vocant. Itaq. solent his verbis eas veluti avertere Græci : ΣΤΡΠΙΝΤΑΡΟΜΠΕΙΕΝ ΝΥΚΤΙΚΟΜΑΝ ΣΤΡΠΙΝΤΑΤΟΛΛΑΟΝ ΟΡΝΙΝ ΑΝΩΝΤΜΙΟΝ ΩΚΡΡΟΡΟΤΣ ΕΠΙ ΝΗΑΣ. Statuliber est, qui testamento certa conditione proposita jubetur esse liber : et si per heredem est,⁵ quo minus statuliber præstare possit, quod præstare debet, nihilominus liber esse videtur. Status dies vocatur qui iudicii causa est constitutus cum peregrino⁶ ejus enim generis ab antiquis hostes⁷ appellabantur,

////////

18 f. ostium.—19 f. jactu.—20 f. abiegnum.—1 f. abiegnos.—2 f. hominibus.—3 f. continue.—4 ( ).—5 f. stet.—6 f. peregrini.—7 f. hoste.

NOTÆ

^e Hostium] Ostium sine nota aspi- plari sit hostium, ut hostreis supra in rationis scribendum, licet in exem- 'Scrupi,' pro ostreis.

quod erant pari jure cum populo R. atq. hostire ponebatur pro æquare. Plautus in *Curculione*: Si status condictus cum hoste intercedit dies, tamen est eundum, quo imperant ingratis. Stagnum quidam dici putant, quod in eo aqua perpetuo stet: alii, quod is locus a Græcis *στυγνός* ⁸ dicitur, quia bene contineat aquam. Satura,^f et cibi genus ex variis rebus conditum est, et lextis alis⁹ legibus conferta: itaque in sanctione legum adscribitur: Neve per Saturam abrogato, aut derogato. T. Annius Luscus in ea, (quam)¹⁰ quam dixit adversus Ti. Gracchum: Imperium quod plebes per Saturam dederat, id abrogatum est: et C. Lælius in ea, quam pro se dixit: Dein postero die, quasi per Saturam [125] sententiis exquisitis in deditionem accipitur. Statæ Matris simulacrum in Foro colebatur, postquam id collastravit,¹¹ ne lapides igne corrumperentur, qui plurimus ibi fiebat nocturno tempore, magna pars populi in suos quique vicos rettulerunt ejus Deæ cultum. Stalagmium genus inaurium videtur significare Cæcilius in *Carine*, cum ait: Tum ex aure ejus stalagmium domi habeo. Stolidus, stultus. Ennius l. i. Nam vide pugnare sues stolidi solidi¹² sunt: et in *Alexandro*: Hominem appellat, quia lascivi stolide non intellegit: et Cæcilius in *Hypobolimæo*: Abi hinc tu stolide, illi¹³ ut tibi sit pater? et in *Andronico*:¹⁴ Sed ego stolidus, gratulatum me oporteat¹⁵ prius. Stuprum pro turpitudine antiquos dixisse apparet in *Nelei carmine*: fœde, stupreque castigor cotidie: et in *Appi sententiis*: qui animi . . . compotem esse, nequid fraudis, stuprique ferocia pariat. Nævius: Se seq. ii perire mavolunt ibidem, quam cum stupro redire ad suos popularis: item: Sin illos deserant fortissimos viros, magnum stuprum po-

////////

⁸ f. *στυγνός*.—⁹ f. *multis aliis*.—¹⁰ ( ).—¹¹ f. *collustravit*.—¹² f. *soliti*.—¹³ f. *illic*.—¹⁴ f. *Androgyno*.—¹⁵ f. *oportuit*.

NOTÆ

^f *Satura*] In fragmento legis Ser- IN. SATVRAM. FERETVR.
viliæ sic est: EXTRA. QUAM. SEI. QVID

pulo fieri pergentis.¹⁶ Stuppam linum impolitum appellant Græci Dorii. Stura flumen in agro Laurenti est, quod quidam [126] Asturam vocant. Suber^g arbor, ac suberies, qua natabant in thermi.¹⁷ Sterilem^h mulierem appellabant, quam Græci στειγαν dicunt; quæ non cipit¹⁸ semen genitale. Seplasia, aut Seplasium, ubi unguentum memorabatur pretiosum. Pomponius in Adelphis: *Di te perdant inferi Antipho, quia unde hoc unguentum sit, quæris; atqui lepidum unde unguentum, nisi ex Seplasia est?* Stultorum feriæ appellabantur Quirinalia, qui erat dies festus Qui primi¹⁹ quod eo die Quirino sacrificant ii, qui solemnibus die aut non potuerunt rem divinam facere, aut ignoraverunt suorum fornacalium sacrorum diem, commissumque piaculum expiabant moræ: atque quod suis non fecerant, quibus permittebatur feriis, sacrum faciebant. Sanctumⁱ ait dici Opilius Aurelius, quod nec sacrum est, nec religiosum. At Ælius Stilo, quod utrumque esse videatur, et sacrum scilicet, et religiosum: plerique autem, quod ei, qui id violavit, poena sit, multæ sancitæ; se ponetur²⁰ pro sacro tantum. Unde et sanctio dicta legum: sancta item et rogatio: qui¹ contionem rogavit; *Tr. pl.* Sanqualis avis appellatur, quæ in commentariis auguralibus ossifraga dicitur, quia in Sangi Dei tutela est. Saccomorum^k genus est [127] arboris, quam dictam Pomponius ait ex fico, et moro,² quod ficus ea sit et morus: unde nomen per moron et sycon deductum est. Lolem³ dici ait, quod solus sit. Eundem modo Solem, modo Apollinem vocari: tu es Apollo, ut est in carmine Sæculari. Sacrem^l porcum dici ait Verrius, ubi jam a partu habetur

16 f. pergetis.—17 f. thermis.—18 f. concipit.—19 f. Quirini.—20 f. sed ponitur.—1 f. quique.—2 f. moro.—3 Solem.

NOTÆ

^g Suber] Vide in 'Suberies.'

^h Sterilem] Verbum cipit, quod est in exemplari, potest ferri, si id majus, quam concipit.

ⁱ Sanctum] Videndus Macrobius in Saturnalibus, unde hæc suppleta sunt.

^k Saccomorum] Isidorus lib. xvii. cap. 7. 'Sycomorus, ficus et morus sunt Græca nomina:' in vulgatis tamen sicut pro ficus corrupte scriptum est.

^l Sacrem] Cato adversus Q. Minucium Thermum citatur in hoc frag-

purus, a qua re appellatum esse sacrem dicit: ita id adjicit, quod parum opus est; omisit vocabuli etymon. Plantus: Adolescens quibus hic pretiis porci veniunt sacres, sinceri? nummum unum en a me accipe, jube te plari⁴ de mea pecunia: et in Rudente: Sunt domi agni et porci sacres. Cato adversus Q. Minucium Thermum, post . . . . . sacrem in sinu mactavit, ponitur aliquando pro hostia. Ennius: Fuso sanguine sacrem. Sacrificium quod pro uvis primis fiat, appellabatur ab antiquis sacrima: est autem, ut Ælius Stilo et Cloatius dicunt, mustum inditum in amphoram Liberalibus sacrificii causa, pro uvis et vino, quæ quasi sacra sunt, cum libero fit, ut præmetium, cum Cereri. Sacrificulus^m Rex appellatur, qui ea sacra, quæ facere Reges sueverant, facit: primus memoratur post reges exactos Sicinius Bellutus. Sacella dicuntur loca Diis sacrata sine [128] tecto. Sacro-sanctum dicitur, quod jure jurando interposito est institutum: si quis id violasset, ut morte pœnas penderet: cujus generis sunt TR. PL. Ædilesq. ejusdem ordinis: quod adfirmat M. Cato in ea, quam scripsit, Ædilis plebis sacro sanctos esse. Sacratæ leges sunt, quibus sanctum est, qui quid adversus eas fecerit, sacer alicui Deorum sicut^{5 n} familia, pecuniaque: sunt qui esse dicant sacratas, quas plebes jurata in monte Sacro sciverit. Seclusa sacra dicebantur, quæ Græci mysteria appellant. Scæna ab aliis; a quibusdam sacena appellatur, dolabra

4 f. piari.—5 f. sit cum.

NOTÆ

mento, ut ex ejus reliquiis apparet. Plantus manuscriptus in Menech. habet *synuri*, ut fortasse ad Aristophanis versum respexerit in Acharn. ἄλλ' οὐδὲ θύσιμός ἐστιν αὐτῇ. Με. σάμαν; πᾶ δ' οὐχὶ θύσιμός ἐστιν; Δι. κέρκον οὐκ ἔχει. In exemplari plane est . . . *ine.* ex quo fecimus *sanguine.*

^m *Sacrificulus*] Opinor extremis illis literis, quæ sunt in exemplari . . .

utus, indicari nomen Sicini, qui dictus est Bellutus: fieri enim potest, ut Verrius non eos, quos Livius et Dionysius, qui Manium Papirium primum sacrificulum produunt, sed alios historicos fuerit secutus.

ⁿ *Deorum sicut*] Pro *sicut* scribendum, *sit cum.* Vide in 'Publica pondera.'

pontificalis. Sarissa est hastæ Macedonicæ genus. Sacer mons appellatur trans Anienem, paulo ultra tertium miliarium; quod eum plebes, cum secessisset a patribus, creatis Tr. plebis, qui sibi essent auxilio, discedentes Jovi consecraverunt. At homo sacer is est, quem populus judicavit ob maleficium, neq. fas est eum immolari; sed, qui occidit, parricidii non damnatur: nam lege tribunicia prima caveatur, si quis eum, qui eo plebei scito sacer sit, occiderit, parricida ne sit: ex quo quivis homo malus, atq. improbus sacer appellari solet. [129] Gallus Ælius ait sacrum esse quocunque modo atq. instituto civitatis consecratum sit, sive ædis, sive ara, sive signum, sive locum,⁶ sive pecunia, sive quid aliud quod Dis dedicatum, atq. consecratum sit: quod autem privati, suæ religionis causa, aliquid earum rerum Deo dedicent, id Pontifices Romanos non existimare sacrum: at si qua sacra privata suscepta⁷ sunt, quæ ex instituto Pontificum stato die, aut certo loco facienda sint, ea sacra appellari, tamquam sacrificium: ille locus, ubi ea sacra privata facienda sunt, vix videtur sacer esse. Sacra ni appellati sunt Reate orti, qui ex Septimontio Ligures, Siculosq. exegerunt, nam vere sacro nati erant. Sagmina^o vocantur verbenæ, id est, herbæ puræ, quia ex loco sancto arcebantur a Consule, Prætove, legatis proficiscentibus ad fœdus faciendum, bellumq. indicendum vel a sanciendo id est, confirmando. Nævius ^Λ ⁸ Jus sacratum Jovis jurandum sagmine. Sagaces appellantur multi ac sollertis acuminis. Afranius in Brundisina: Quis tam sagaci corde, atq. ingenio unico. Lucretius l. 11. Nec minus hæc animum [130] cognoscere posse sagacem. *Sagacem* etiam canem dixit . . . . . *invictus canis, sagax, validis viribus fretus. Saga quoque dicitur mulier perita sacrorum,*

//////////

6 f. locus.—7 f. suscepta.—8 f. ^Λ Scapos, atq. verbenas sagmina sumpserunt.

NOTE

^o *Sagmina*] Versum Nævii, qui fides alma, apta pinnis, et jusjurandum Jovis.⁹ dimus ex Pauli epitoma. Cicero: ‘O

et vir sapiens producta prima syllaba, forsitan propter ambiguitatem evitandam. *Sanates*^p quasi sanati appellati, id est, sanatae mentis. Sulpicius autem Rufus, *Sanates*, et Opillus^q Aurelius existimant dici inferioris loci gentes, ut Tiburtes, et alios, qui cum populo Tiburte habitarunt in agro Tiburti, id est, peregrinos, inferiorisq. loci gentes: itaq. scriptum est in XII. Nexo, solutoque, forti, sanatiq. idem jus esto: id est, bonorum, quod et peregrino, qui et inferiorum coloniarum, quæ sunt deductæ in Priscos Latinos, quas Priscus rex inegerit secundum mare, supra et infra Romam, in civitates Latinorum, eosq. sanatis, propterea quod præter opinionem eos paravisset, sanavissetq. et cum eis pacisci potuisset, nominavit; ut ait Cincius l. II. de officio jurisconsulti: ne Valerius quidem Messala in XII. explanatione id omisit: qui tamen in eo libro quem de dictis involute inscribi,¹⁰ fortis et sanatis duas gentes finitimas esse ait, [131] de quibus legem hanc scriptam esse, qua cautum, ut id jus manifesto, quod populus R. haberent: neq. alios, quam forctos, et sanates eam legem significare existimat, hoc intellectu: multi sunt, quib. quod alias placuit, displiceat postea: ideoq. ait, sant forcti,¹¹ significare sanati insani.

Sarpta^a vinea putata: id est, pura facta: virgulæ enim relictæ inpedimento vitibus solent esse, quæ ideo absciuntur: inde etiam sarmenta scriptores dici putant: sarpere enim antiqui pro purgare dicebant. *Sarte* in Auguralibus pro integro ponitur; sane, *sarteque* audire, videreq. . . ob quam causam opera publica, quæ locantur, ut integra præstentur, *sarta tecta* vocantur: etenim sarcire est integrum facere.

////////

9 f. Opilius.—10 f. inscribit.—11 f. sanati facti.

NOTÆ

^p *Sanates*] Videndus Festus in 'Foretis,' et in 'Sanates.' In 'Mars-pedis' autem simili modo dixit, 'ne Messala quidem Augur in explanatione auguriorum reperire se potuisse ait,' quo hic, 'ne Valerius quidem

Messala in 12. explanatione id omisit.' Extrema verba hujus fragmenti, quibus opinio Messalæ refertur de Forctibus et Sanatibus male in aliis editionibus accepta sunt.

^a *Sarpta*] Vide in 'Sarpiuntur.'

Sarra dicebatur, quæ nunc Epiros dicitur. Sardare intelligere significat. Nævius belli Punici libro . . . Quod bruti nec satis sardare queunt. Sardi venales alius alio nequior: ex hoc natum proverbium videtur, quod ludis Capitolinis, qui fiunt a vicinis¹² prætextatis auctio Velentium¹³ fieri solet, in qua novissimus quisq. deterrimus producit a præcone senex cum toga [132] paretexa,¹⁴ bullaque aurea, quo cultu reges soliti sunt esse E . . . corum,¹⁵ qui Sardi appellantur: quia Etrusca gens orta est Sardibus ex Lydia. Tyrrhenus enim inde profectus cum magna manu eorum, occupavit eam partem Italiæ, quæ nunc vocatur Etruria. At Sinnius Capito ait, Ti. Gracchum Consulem collegam P. Valeri Faltonis Sardiniam, Corsicamq. subegisse, nec prædæ quicquam aliud, quam mancipia captum, quorum vilissima multitudo fuerit. Sarcito in XII. Ser. Sulpicius ait significare damnum solvito, præstato. Sardapalus rex Assyriorum fuit unicæ luxuriæ, inter mulieres, epulasq. versatus semper, atq. omni tempore. Sargus, piscis genus, qui in Ægyptio mari fere nascitur. Lucilius: Quem præclarus helops, quem Ægypto sargus movebit Saturnia Italia, et mons, qui nunc est Capitolinus, Saturnius appellabatur, quod in tutela Saturni esse existimantur. Saturnii quoq. dicebantur, qui castrum in imo clivo Capitolino incolebant, ubi ara dicata ei Deo ante bellum Trojanum videtur, quia apud eam supplicant apertis capitibus: nam Italici auctore Ænea velant [133] capita, quod is, cum rem divinam faceret in littore Laurentis agri Veneri matri, ne ab Ulyxe cognitus interromperet sacrificium, caput adoperuit, atq. ita conspectum hostis evitavit. Saturno dies festus celebratur mense Decembri, quod eo ædis est dedicata: et is culturæ agrorum præsidere videtur, quo etiam¹⁶ falx est ei insigne: versus quoq. antiquissimi, quibus Faunus fata cecinisse hominibus videtur, Saturnii

////////

12 f. vicinis.—13 f. Veientium,—14 f. prætexta.—15 f. Etruscorum.—16 f. quoniam.

appellantur : quibus et a Nævio bellum Punicum scriptum est, et a multis aliis plura composita sunt qui Deus in saliaribus Saturnus¹⁷ nominatur, videlicet a sationibus. Sas Verrius putat significare eas, teste Ennio, qui dicat in l. 1. Virgines nam sibi quisque domi Romanus habet sas : cum suas magis videatur significare : sicuti ejusdem lib. II. fatendum est eam significari, cum ait : Nec¹⁸ quisquam philosophiam quæ doctrina¹⁹ Latina lingua non habet, sapientia quæ perhibetur (in somnis vidit prius, quam sam discere cœpit. idem cum ait sapsam pro ipsa, nec alia ponit in lib. XIII. Quo res sapsa loca sese ostentatque, jubetque : et Pacuvius in Teucro : Nam Teucrum regi sapsa res restibilet.²⁰ Scævam,^r volgus quidem et in bona, et in mala re vocat : cum aiunt [134] bonam, et malam scævam : *at scriptores in mala ponere consueverunt, ut apud Græcos invenitur positum pro sinistro. scaevum usurpavit Hostius in belli Histrici libro . . . sentit scævum . . . .* abit penitus . . . . Saperda^s genus pessimi piscis : *sapientem etiam significat, cum ait Varro : Belli, festivi saperdæ, cum simus omnes.*

Sanderacam ait esse genus coloris, quod Græci sandicem appellant. Nævius, merula sanderacino colore. Sabini quod volunt somniant, vetus proverbium esse, et inde manasse ait Sinnius Capito, quod quotiescunq. sacrificium proterviam fieret, hominem Sabinum at^r illud adhibere solebant : nam his² promittebat se pro eis somniaturum : idemq. postquam evigilasset, sacra facientibus narrabat omne quicquid in quiete vidis-

//////////

17 f. Satirius.—18 f. Neq.—19 f. philosophia (quam) doctrinam.—20 f. Teucro regnum sapsa res stabiliet.—1 f. ad.—2 f. is.

NOTE

^r Scævam] Plautus in Pseudolo : *nium in Saperdæ : ‘ Omnes videmur bene prædatus ibo : bona scæva est nobis esse belli, festivi, saperdæ cum mihi.’* Vide Varronem vi. *simus σαρποτ.’*

^s Saperda] Varro Modio apud No-

set, quod quidem esset ex sacrifici religione. Unde venisse videtur in proverbium: Sabinos solitos quod vellent somniare: sed quia propter aviditatem bibendi quædam anus mulieres id somnium captabant, vulgatum est illud quoq. . . anus quod volt somniat: fere enim quod vigilantes animo volvimus, id dormientib. apparere solet. Sambuca organi dicitur genus, a quo Sambycistræ quoq. dicuntur: per similitudinem etiam eam machinam appellarunt, qua [135] urbes expugnant; nam ut in organo chordæ, sic in machina funes intenduntur. Samnitibus nomen factum ab hastis, propter genus hastæ, quod *σάβια* appellent Græci. alii aiunt Sabinis vere sacro voto, hoc genus hominum extra fines ejectum Comio Castronio duce occupasse collem, cui nomen Samnio, a quo Samnites. Salariam viam incipere ait a porta, quæ nunc Collina a colle Quirinali dicitur.

Salaria autem propterea appellabatur, quod impetratum fuerit, ut ea liceret a mari in Sabinos salem portari.

Salacia dicta est quod salum ciet; antiquos autem ait eo vocabulo poëtas pro aqua ipsa usos esse. Pacuvius in . . .

. . . . Hinc sævitiam Salaciæ fugimus, lætiq. munere vescimur Cereris: post condor thalamo, nemo ut me tunc inde queat abducere mortalium sæptem circum mæro. Sulutaris porta appellata est ab æde Salutis, quod ei proxima fuit: alii ob salutationes. Vocantur Megalesia qui nunc ludi, scænicos olim dicebant, quos primum fecisse C. . . .

lium M. Popillium, M. F. Curules Aediles, memoriæ prodiderunt historici: solebant his prodire mimi in orchestra, dum intus actus fabulæ componerentur cum versib. obscenis. Salva res^t est, dum cantat senex, quare parasiti [136] Apollinis in scæna dictitent, causam Verrius in l. v. quorum prima est P litera, reddidit: quod C.³ Sulpicio, C.⁴ Fulvio Cos. M. Calpurnio Pisone Pr. Urb. faciente

////////

3. f. P.—4 f. C. N.

NOTÆ

^t Salva res] De parasitis Apollinis videndus Athenæus lib. vi.

ludos, subito ad arma exierint, nuntiatio adventus⁵ hostium, victoresq. in theatrum redierint solliciti, ne intermissi religionem adferrent, instaurati qui⁶ essent, inventum esse ibi C. Pomponium⁷ libertinum mimum magno natu, qui ad tibicinem saltaret: itaq. gaudio non interruptæ religionis editam vocem nunc quoq. celebrari: at in hoc libro refert Sinnii Capitonis verba quibus eos ludos Apollinæ Claudio, et Fulvio cos. factos dicit ex libris Sibyllinis, et vaticinio M.⁸ vatis institutos, nec nominatur ullus Pomponius, ridiculeq. de ip.⁹ . . . appellatione parasitorum Apollinis hic causam reddit, cum in eo præterisset: ait enim ita appellari, quod C. Volumnius, qui ad tibicinem saltarit, secundarum partium fuerit, qui fere omnibus mimis parasitus inducatur: quam inconstantiam Verrii nostri non sine rubore retulit. Salios a sallendo¹⁰ saltando dictos esse, quamvis dubitari non debeat, [137] tamen Polemon ait Arcada quendam fuisse, nomine Sallium, quem Æneas a Mantinea in Italiam deduxerit, qui juvenes Italicos ἐνόπλιον saltationem docuerit. At Critolaus Saonem ex Samothrace cum Ænea Deos Penates qui Lavinium transtulerit, saliare genus saltandi instituisse: a quo appellatos Salios, quib. per omnis dies, ubicumq. manent, quia amplæ ponuntur cænæ, siquæ aliæ magnæ dum,¹¹ saliares appellantur. Salmacis nomine nymphea Cæli et Terræ filia fertur causa fontis Halicarnassi aquæ appellandæ fuisse Salmacidis, quam qui bibisset, vitio impudicitiae mollesceret: ob eam rem, quod ejus aditus angustatus parietib. occasionem largitur juvenib. petulantib. antecedentium¹² puerorum, puellarumq. violandarum, quia non patet refugium. Ennius: Salmacida spolia sine sanguine, et sudore. Salias^u virgines Cincius ait esse conducticias, quæ ad Salios adhibeantur cum apicib. paluda-

////////

5 f. nuntiatio adventu.—6 f. instaurandiq.—7 f. Pomponium.—8 f. Marcii.—9 f. ipso.—10 f. saliendo.—11 f. sunt.—12 f. accedentium.

NOTÆ

^u Salias] Vide in 'Regifugium.'

tas, quas Ælius Stilo scripsit sacrificium facere in Regia cum Pontifice paludatas cum apicib. in modum Saliorum. Spondere Verrius putat dictum, quod sponte sua, id est, voluntate, promittatur: deinde oblitus inferiore capite sponsum et sponsam ex Græco dictam ait, quod ii σπονδάς interpositis reb. divinis faciant. Salicem idem virgulti genus, non arboris dicit, et ridicule interpretatur dictam, quod ea celeritate crescat, ut salire videatur. Salinum in mensa pro aquali solitum esse poni ait cum patella, quia nihil aliud sit sal, quam aqua. Salentinos a salo dictos, Cretas, et Illyrios, qui cum Locrensib. navigantes societatem fecerint, ejus [138] regionis Italiæ, quam dicunt^x ab eis. *Sæculares*^y ludi Tarquini Superbi regis in agro sunt primum facti, quem Marti consecravit P. Valerius Poplicola Cos. quod populus R. in loco illo antea repertam aram quoq. Diti ac Proserpinæ consecraverat, in extremo Martio Campo, quod Terentum appellatur, demissam infra terram pedes fere viginti, in qua pro malis avertendis populus R. facere sacra solitus erat. Ludos postea sæculares et nonagensimo quoq. anno facere ibi capit Popillio Lænate Duumviro sacrorum: in quib. hostiis furulis est operatus tribus diebus, totidemq. noctibus, ac deinde institutum esse, centum post annos, ut fierent. Unde videntur sæculares appellati, quod centum annorum spatium sæculi habetur. Scutulum^z tenue et macrum dicitur, ex Græco, ut cum dicimus scutulum hominem, exilem aliquem demonstramus in quo pellicula tantum. In pompa aliud dicimus scutulum, ut videatur scutulum de scrutilo derivatum detrita r. litera, sitq. is, qui virtute potest scrutari: sed ex Græco nomen factum scrutilo, cum coriarium significamus. Squalidum^a incultum et sordidum ait Verrius significare, sic

NOTÆ

^x Quam dicunt] In exemplari est, quam d... quod operarum vitio non ita plane expressum est: ex eo fragmento nos fecimus, quam dicunt.

^y Sæculares] Acron in Horat. Carm. Sæc. 'Ludi sæculares ternis dieb. ac noctib. agebantur pro cultu Solis die, et nocte Lunæ.'

^z Scutulum] Ex Græco σκῦρος videtur Festus scutulum deduxisse, cum exilem aliquem significat: reliqua non egent interprete. Vide in 'Manducus.'

^a Squalidum] Agellinus lib. II. cap. 6. 'Squalere,' inquit, 'dictum a squalmarum crebritate, asperitateq. quæ

dictum, quod proxime ad similitudinem squamæ piscium accedit, utiq. eorum, qui in profunditatibus abditi paludum squallent maxime. Unde Ennius in Telepho: Quam vestitus squalida sæptus stola. Squarrosos ab eadem squamarum piscium similitudine ait dictos, quorum cutis exsurgat ob adsiduam inluviem. Lucilius: Varonum ac rupicum squarrosa, incondita rostra. Schœniculas^b appellare videtur meretriculas Plautus propter usum unguenti schœni: quod est pessimi generis: itaq. dixit, [139] Diobolares schœniculæ, miraculæ, cum extritis talis, cum todellis crusculis. Idem: Prosedas pistorum amicas, reliquias halicarias miseras schœno dilibutas; servilicolas, sordidas. Scorta^c appellantur meretrices ex consuetudine rusticorum qui, ut est apud Atellanos antiquos, solebant dicere, se attulisse pro scorto delicularum:¹³ omnia namq. ex pellibus facta, scortea appellantur. Scortes, id est, pelles testium arietenorū ab iisdem scorteis pellib. idem Verrius dictas esse ait. Scandulaca genus herbæ frugibus inimicæ, quod eas velut hedera implicando necat. Scaptensula, locus ubi argentum effoditur in Macedonia, ita dictus a fodiendo, quod est Græce σκάπτειν. Lucretius: Quales expiret Scaptensula^d subter odores. Spara parvissimi generis jacula, ab eo quod spargantur, dicta. Lucilius Sa-

//////////

13 f. pelliculam.

NOTÆ

in serpentium pisciumq. coriis visuntur.' Quæ nos hic supplevimus, si minus verba, Festi certe sententiam, representant.

^b Schœniculas] Vide supra in 'Prosedas.'

^c Scorta] Hujus loci restitutio debetur M. Varroni, qui lib. vii. de Ling. Lat. 'Scortari,' inquit, 'est sæpius meretriculam ducere, quæ scortum dicta a pelle. Id enim non solum antiqui dicebant scortum, sed etiam nunc dicimus scortea ea, quæ

ex corio et pellib. sunt facta. Inde in aliquot sacris et sacellis scriptum habemus: Ne quid scortum adhibeatur ideo, ne morticinum quid adsit: in Atellanis licet animadvertere rusticos dicere se addixisse pro scorto pelliculam.' Ex his verbis manifestum est, pro delicularum, corrupto verbo, scribendum esse pelliculam.

^d Scaptensula] Σκαπτὴ ἔλη Græcis, in qua Thucydides historiam scripsit, cum ibi exularet.

*tyrarum L . . . . . Tum Spara, tum murices,*¹⁴
portantur tragula porro. Scitum populi dicebatur, quod sine
plebe cunctus patricius ordo, rogante patricio, suis suffragiis
jussit: quod autem aliquo interrogante ex patrib. et plebe
suffragante scitum esset, id jam leges scribta dicebantur. Sed
illud plebei scitum est quod TR. PL. sine patriciis plebem
rogavit, id est, consuluit plebesq. scivit. Plebes autem est
omnis populus præter senatores, et præter patricos. Scita
facie, pro bona facie, alias, bonis pro scitis, a poetis usur-
pantur. Terentius in Phormione, satis, inquit, scita: et in
Heautontimorumenno, at si scias, quam scite in mentem vene-
rit. L. Ennius in libro VI. lumen . . . . .
scitus agaso. Scenam genus fuisse cultri manifestum est,
*sed futurum*¹⁵ [140] *securis, an dolabra sit, ambigitur:*
*quam Cincius in libro, qui est ei*¹⁶ *de verbis priscis, dola-*
bram ait esse pontificiam. Livius in Lydio: Corruit quasi
ictus scena, haud multo secus. SEX. POMPEII FESTI DE
VERBORVM SIGNIFICAT. LIB. XVIII. INCIPIT. LIB.
XVIII.

Scriptum¹⁷ est id, quod in palustribus locis nascitur
 leve, et procerum, unde teges fiunt. Inde proverbium est
 in eas natum res, quæ nullius impedimenti sunt, in scirpo
 nodum quærere. Ennius: Quærunt in scirpo, soliti quod
 dicere, nodum: et Plautus in Aulularia: Quasi pueri, qui
 nare discunt, scirpo induetur ratis. Novius in Phœnissis:
 Sume arma. i. ante¹⁸ occidam clava scirpia. Spira dicitur
 et basis columnæ unius tori, aut duorum, et genus operis
 pistorii: et funis nauticus in orbem convolutus, ab eadem
 omnes similitudine. Pacuvius: Quid cessatis socii eicere
 spiras sparteas? Ennius quidem hominum multitudinem
 ita appellat, cum ait: Spiras legionibus nexunt. Spectu
 sine præpositione Pacuvius in Duloreste usus est, cum
 ait: Amplus, rubicundo colore, et spectu præptervo¹⁹ fe-
 rox. Spetile²⁰ vocatur infra umbilicum suis, quod est

//////////

¹⁴ f. *rumices*.—¹⁵ f. *utrum*.—¹⁶ f. *II*, i. secundus.—¹⁷ f. *scirpus*.—¹⁸ f. *jam te*.—¹⁹ f. *proterro*.—²⁰ f. *Spectile*.

carnis, proprii cujusdam habitus, exos, qua etiam antiqui per se utebantur. Plautus enumerandis villis¹ obsoniis in Carbonaria sic m. Ego pernam, sumen, sueres spectile, galium,² glandia. Spicit quoq. sine præpositione dixerunt antiqui. Plautus: Flagitium est, si nihil mittetur, quæ supercelio³ spicit, et spexit. Ennius l. vi. Quos ubi rex . . . . . ulo spexit de contib.⁴ celsis.^f Spirillum vocari ait Opilius Aurelius capræ barbam. Spintyrnix est avis genus turpis [141] figuræ: occursatrix artificum, perditā spinturnix ea Græce dicitur (ut ait Santra)⁵ ΣΠΙΝΘΑΡΗΣ. Spicum masculine antiqui dicebant, ut hunc stirpem et hanc amnem: versus est antiquus: Quasi messor per messim unumquemq. spicum collegit. Speres antiqui pluraliter dicebant, ut Ennius lib. 11. Et simul effugit speres ita funditus nostras: et lib. xvi. Spero: si speres quicquam prodesse potis sunt. Spectio in auguralib. ponitur pro aspectione, et nuntiatio. quia⁶ omne jus sacrorum habent Augurib. spectio dumtaxat, quorum consilio rem gerent magistratus, non ut possent impedire nuntiando, quæ cum vidissent satis, spectio sine nuntiatione data est, ut ipsi auspicio rem gererent, non ut alios impedirent nuntiando. Scripturarius ager publicus appellatur, in quo ut pecora pascantur, certum æs est: quia publicanus scribendo conficit rationem cum pastore, Scribas proprio nomine antiqui, et librarios, et poëtas vocabant. at nunc dicuntur scribæ quidem librarii, qui rationes publicas scribunt in tabulis: itaq. cum Livius Andronicus bello Punico secundo scribisset carmen, quod a virginib. est cantatum, quia prosperius resp. populi R. geri cœpta est, publice adtribu-

1 f. snillis.—2 f. callum.—3 f. supercilio.—4 f. montib.—5 ( ).—6 f. iis, qui.

NOTÆ

^e Spetile] Varro, 'Sueris a nomine ejus.'

^f Celsis] Ennii versum Pomponius Lætus ita legebatur, Quos ubi rex ultro

spexit de montibus celsis. In exemplari certe est: Quos ubi rex . . . . . ulo spexit de contibus celsis: ut sedulo, vel paulo, legendum sit.

ta est et ⁷ in Aventino ædis Minervæ, in qua liceret scribis, histrionibusq. consistere, ac dona ponere in honorem Livii quia his ⁸ et scribebat fabulas, et agebat. Scruptæ⁹ dicebantur nugatoriæ ac despiciendæ mulieres, ut ait unus,⁹ ab his ¹⁰ quæ screa iidem appellabant, id est, quæ quis excreare solet, quatenus id faciendo se purgaret. Titinius in Prilla: Rectius mecator Piculetæ Postumæ lectum hodie [142] stratum vidi scrattia mulieris. *Scrutillus* appellabatur venter suillus,^h condito farre expletus. Plautus: venter sullus,¹¹ *dicam suo nomine scrinillum*:¹² ego me hodie . . . . *siquid esset, quod comesa farte biberem* . . . . Spinther vocabatur *armillæ* genus, quod mulieres antiquæ gerere solebant brachio summo sinistro. Plautus: *Jubeasq. spinther novam reconcinnarier*. *Scrupi*ⁱ dicuntur aspera saxa, et difficilia: *petræ etiam attrectari insuetæ, aut naufragiorum pollutæ scelere*. Ennius in *Andromacha*: *Scrupeo investita saxa atq. hostreis*,¹³ *quam excaprent*. Unde scrupolosam rem dicimus quæ aliquid habet in se asperi. Cornelius Sisenna, *hist. libro 1111*. his tum injectus est *levis scrupulus*, et quædam dubitatio. *Scorteum* ab eadem causa, qua scortum vocabatur pelliceum, in quo sagittæ reconduntur, ab eo quod ex pellib. factum est quia pellib. nomen

////////

7 f. ei.—8 f. is.—9 f. Verrius.—10 f. iis.—11 f. suillus.—12 f. scrutillum.—13 f. saxo, utq. ostreis.

NOTÆ

^g *Scruptæ*] Varro lib. vi. de Ling. Lat. habet *scrantia*.

^h *Suillus*] De *sullus* fecimus *suillus*: et pro corrupto verbo, *iuillum*, emendavimus *Scrutillum*. De verbo *suillus* non est dubitandum, quia in hoc exemplari *l* litera loco *i* posita sæpe reperitur: de *scrutillo* memini me legisse, sed apud quem, non valet quærere.

ⁱ *Scrupi*] Ennii versus, quem hic

citatur Festus ex *Andromacha*, extat apud Nonium in 'Scapres.' In exemplari est, *Ennius in An* . . . . non *Ar* . . . . unde error fluxit, ut alii scripserint, in *Armorum* *judicio*, cum tamen versus sit ex *Andromacha*: *asperi* item, non *aspera*, est in eodem exemplari. Quod sequitur exemplum de verbis *scrupulus*, et *scrupulosus*, videtur esse Cornelii Sisennæ.

a σκύτος quod Græce pellis. Unde scyticae, et scuta, quia non sine pellib. sunt.

Sceleratus campus appellatur prope portam Collinam, in quo virgines Vestales, quæ incestum fecerunt, defossæ sunt vivæ. Scribonianum^k appellatur antea¹⁴ atria puteal, quod fecit Scribonius, cui negotium datum a Senatu fuerat, ut conquireret¹⁵ sacella attacta. isq. illud procuravit, quia in eo loco attactum fulgure sacellum fuit: quod ignoraretur autem, ubi esset (ut quidam)¹⁶ fulgur conditum, quod cum scitur, nefas est integri, semper foramine ibi aperto cælum patet. Sceleratus¹ vicus appellatur, quod cum Tarquinius Superbus interficiendum curasset Ser. Tullium regem socerum suum, corpus [143] ejus jacens filia carpento supervecta st, properans in possessionem domus paternæ. Scelerata^m porta eadem appellatur a quibusdam, quæ et Carmentalis dicitur, quod ei proximum Carmentæ sacellum fuit. Scelerata autem, quod per eam sex et trecenti Fabii cum clientium millib. quinq. egressi adversus Etruscos, ad amnem Cremeram omnes sunt interfecti: qua ex causa factum est, ut ea porta intrare, egredive omen habeatur. Schediaⁿ genus navigii inconditi, trabib. tantum inter se connexis facti, quo mercimonia circum ferunt post amissam navem. Unde schedia usus quoq. poëmata dicit et versus, non satis perfectis¹⁷ qui essent: appellavit schedium . . . s cum dixit: Qui

~~~~~

14 f. ante.—15 f. coiqueret.—16 ().—17 f. perfecti.

NOTÆ

^k Scribonianum] Hoc ipsum Scribonianum puteal expressum est in argenteo quodam denario familiæ Scriboniæ, cum inscriptione, PUTEAL. SCRIBONIAN. ante Atria emendavimus ex loco simili in Tablinum, in quo est: 'Qui locus ante Atrium est.' Verbum vero coiqueret, quod in margine notavimus, et attacta, hausimus ex ipso antiquitatis fonte: nam in veterib. apud me inscriptionibus

Fratrum Arvalium sic habetur, QVOD AB. ICTV. FVLMINIS. ARBORES. LVCI SACRI. D. D. ATTACTÆ. ARDVERINT EARVMQVE. ARBORVM. ADOLFECTA-RVM. ET. COINQVENDARVM. &c.

¹ Sceleratus] Vide supra in 'Orbius clivus.'

^m Scelerata] In exemplari plane est . . . s. i. Carmentalis dicitur.

ⁿ Schedia] Notum omnibus quid sit apud Græcos σχηδιάζειν.

schedium facit inconditum, et inelaboratum. Sexagenarios^o de ponte olim deiciebant, cujus causam Manilius hanc refert: quod Romam qui incoluerint primi Aborigines, hominem sexaginta annorum qui esset immolare Diti Patri quotannis soliti fuerint: quod facere eos destitisse adventu Herculis: sed religione postea veteris moris scirpeas hominum effigies de ponte in Tiberim vetere modo mittere instituisse. Alii dicunt, morante in Italia Hercule, quod quidam ejus comitum habitaverint secundum ripam haberi,¹⁸ atq. Argæos se ab Argivis vocaverint arvi,¹⁹ quorum proditam memoriam redintegrari eo gente missum ab Græca legatum quendam Argæum, diu cum iis Romæ moratum esse: is ut obierit institutum esse a sacerdotibus effigies scirpea ex omnibus, cum quæ publicæ erant rei nuntiavisset, per flumen, ac mare [144] in patriam remitteretur: sunt, qui dicant, post urbem a Gallis liberatam, ob inopiam cibatus, cœptos sexaginta annorum homines jaci in Tiberim, ex quo numero unus, filii pietate occultatus, sæpe profuerit patriæ consilio, sub persona filii: id, ut sit cognitum, ei juveni esse ignotum, et sexagenariis vita concessa: latebras autem ejus²⁰ quibus arguerit¹ senem, id est, cohibuerit, et celaverit, sanctitate dignas esse visas, ideoq. arcæa² appellata: sed exploratissimum illud est causæ, quo tempore primum per pontem cœperunt comitiis suffragium ferre, juniores conclamaverunt, ut de ponte deicerentur sexagenarii, qui jam nullo publico munere fungerentur, ut ipsi potius sibi, quam illi deligerent imperatorem: cujus sententiæ est etiam Sinius Capito: vanam autem opinionem de ponte Tiberino confirmavit Afranius in Repudiato. Secus³ aliter significat sexu, natura, habituq. ex Græco, quam illi vocant ἑξιν.

18 f. Tiberis.—19 f. arvis.—20 f. eas.—1 f. arcuerit.—2 f. Argæa.—3 f. Sexus.

NOTE

^o Sexagenarios] Dionysius lib. 1. ἀπὸ τῆς ἱερᾶς γεφύρας βάλλουσιν εἰς τὸ Ἀντίκ. Ρομ. Εἶδωλα εἰς μορφὰς ἀνθρώ- βρεῦμα τοῦ Τιβέριος, Ἀργείους αὐτὰ κα- πων εἰκονισμένα τριάκοντα τὸν ἀριθμὸν λούοντες.

Afranius in Privigno: Sic agit⁴ orbus virili sexu adoptavit sibi. Pacuvius in Atalanta: Triplicem virili sexu partum procreat. Simpludiarea^p funera sunt, quib. adhibentur D. T.⁵ ludi, corbitoresq. quidam ea dixerunt esse, quib. neutrum genus interesset ludorum: nam indictiva sunt, quib. adhibentur non ludi modo, sed etiam desultores, quæ sunt amplissima. Sex suffragia appellantur in equitum centuriis, quæ sunt adfectæ⁶ ei numero centuriarum, quas Priscus Tarquinius rex constituit. Sestertius dicitur quarta pars denarii, quo tempore his⁷ decussis valebat, id est, dupundius, S. [145] Sinistræ^q aves, sinistrumq. est sinistimum, auspicium, i. quod sinat fieri. Varro l. v. epistolicarum quæstionum ait: A Deorum⁸ sede cum in meridiem spectes, ad sinistra sunt partes mundi exorientes, ad dexteram occidentes; factum arbitror, ut sinistra meliora auspicia, quam dextera esse existimentur: idem fere sentiunt Sinnius Capito, et Cincius. Sentinare, satagere, dictum a sentina, quam multæ aquæ⁹ navis cum recipit, periclitatur. Cæcilius in Æthrione: Cum Mercurio capit consilium, post quam sentinat satis. Senatores^r a senectute dici satis constat, quos initio Romulus elegit centum, quorum consilio remp. administraret: itaq. etiam Patres appellati sunt et nunc cum senatores adesse jubentur, quibusq. in senatu sententiam dicere licet: quia hi,¹⁰ qui post lustrum conditum ex junioribus magistratum ceperunt, et in senatu sententiam dicunt, et non vocantur Senatores

////////

4 f. ait.—5 f. duntaxat.—6 f. adjectæ.—7 f. is.—8 f. auspiciorum.—9 f. quia multum aquæ.—10 f. ii.

NOTÆ

^p *Simpludiarea*] Vide supra in 'Indictivum funus:' notas D. T. *duntaxat* significare opinor.

^q *Sinistra*] Videndus Plutarchus in Problem. Pro *a Deorum sede*, in margine emendavimus, *auspiciorum sede*, ex loco simili apud Varronem in lib. v. de Ling. Lat. in quo sic est,

Auspiciorum endo sede: sic enim est in manuscripto libro, pro *auspicio orando sede*: nam quæ sequuntur, *in templo auspiciis*, glossemata sunt. Videndus Livius lib. v. et Dionysius lib. ii.

^r *Senatores*] Agellius lib. iii. cap. 8. Livius lib. xxiii. et xxvi.

ante, quam in seniorib. sunt censi. Senatus decretum a consulto Ælius Gallus sic distinguit, ut id dicat particulam quandam esse senatus consulti, ut cum provincia alicui decernitur, quod tamen ipsum senatus consulti est. Senis crinib. nubentes ornantur, quod his¹¹ ornatus vetustissimus fuit: quidam quod eo Vestales virgines ornentur, quarum castitatem viris suis sponoe¹² . . . a ceteris. Sentēs, cum constet esse spinas, et Afranius in Abducta dixerit: Quam senticosa verba peritorquet turba:¹³ pro spinosis accipi debet. Senium a senili acerbitate, et vitiis dictum: posuit Cæcilius in Hymnide: Sine suam senectutem ducat utiq. ad senium sorbitio. Senonas, Gallos (Verrius ait)† existimari appellari, quia novi venerint ex [146] transalpina regione, ac primum appellatos ξένους, postea Senonas. Septentriones^s septem stellæ appellantur a septem bobus junctis, quos triones a terra rustici appellent, quod juncti simul terram arent, quasi terriones: quidam a septem stellis, quod id astrum Græci ἀμαξαν dicant, quia habet partem quandam temonis specie: unde ait Ennius: Superat temo stellās. Sed et physici eum situm septem stellarum conten . . . templati,¹⁴ septentriones dici aiunt, quod ita sunt sitæ septem stellæ, ut ternæ proximæ specie efficiant velut trigona. Scensas antiqui dicebant, quam nunc cænas: quæ autem nunc prandia, pro cænis habebant, et pro cænis respernas appellabant. Signa, ut rerum, ita quoque res ipsæ dicuntur, aut lapides, aut fictile, aut si qua ejusmodi adhuc aliqua: et signa dicuntur, quæ sculpantur etiam. Sed pocula etiam in quibus sunt simulacra ad effigies sigillata. Sequester is dicitur, qui inter aliquos, qui certant, medius, ut inter eos convenerit, depositum ita tenet aliquid, ut ei reddat, qui¹⁵ id deberi jure, sibi constiterit. Cato in ea oratione, quam habuit

////////

11 f. is.—12 f. spondeant.—13 f. lupa.—† ().—14 f. contemplati.—15 f. quoi.

NOTÆ

^s Septentriones] Ennii versus dimidiatus habetur apud Varronem in lib. VI. de Ling. Lat.

de Indigitibus: Sinunt miseros *perire*, ut bona rapiant; aut *si superstites petant*, vi seques prodent:¹⁶ et Plautus Mercatore: Immo sic sequestro mihi data est Sepulchrum est, ut ait Gallus Aelius, in quo mortuus sepultus est, quod antiqui *bustum* appellabant: hisq.¹⁷ cippis, aut aliqua alia re, mortui causa designatus est, intra quos sepultura est facta. Segnitia dicitur, quod sine [147] nitendo quid utile, aut honestum. Terentius: Enimvero Dave, nihil loci est segnitiae, neq. socordiae. Signare dicitur signis notare, velut in pecorib. fit: sed antiqui eo pro scribere utebantur, unde et subsignare, et consignare invenitur positum, pro subscribere, et conscribere. Septimontium^t dies appellatur mense Decembri, qui dicitur in Fastis Agonalia, quod eo die in septem montibus fiunt sacrificia Palatio, Velia, Fagutali, Subura, Cermalò, Calio, Opio, Cispio. Sifus^u usurpatum est pro tubis ipsis, id quod Græce dicitur σίφων in lege rivalicia sic est, quæ lata fuit rogante populum Ser. Sulpicio Ser. F. Rufo. Montani, paganive, siphonibus aquam dividunt: donec cam inter se dividerint; Prætoris^u judicatio esto. Siparium,^x quo in scænis mimi utuntur, dictum ait Verrius a velamento, quod vocetur alias auleum. Supparum appellant dolonem, quod est velum minus in navi, ut acation, majus: supparum autem dictum ait Sinius Capito velut

//////////

16 f. sequestro dent.—17 f. isq.

NOTÆ

^t Septimontium] Vide supra in 'Sa-crani.'

^u Verbum, cujus extrema tantum litera in exemplari reliqua est, putamus fuisse, Prætoris; tantum enim spatii relictum est: vel si magis placeat, curatoris: utrumq. in veterib. legum fragmentis reperitur. In lege Manilia apud scriptores de limitibus agrorum sic est: 'Deque ea re curator, qui hac lege erit, juris dictio, recipiatorumque datio, addictio esto. Cum curator hac lege non erit,

tunc quicumque magistratus in ea colonia, municipio, præfectura, foro, conciliabulo jure dicundo præerit, ejus magistratus, de ea re jurisdictio, judicisq. datio, addictio esto.'

^x Siparium] Isidorus lib. XIX. cap. 3. Capitonis sententiam de siparii etymo confirmare videtur, cum inquit: 'Siparium genus veli unum pedem habens, quo inniti navigia solent in navigatione, quoties vis venti languescit, quod ex separatione existimant nominatum.'

separatum quod sit, disjunctumq. a dolone interioris mali. Sepultum morte, moroq.¹⁸ cum ait . . . de L. Terentio. Tusci vici *magistro* significat vivum de saxo Tarpeio elatum, cum eo venisset commissatum, quod *mero*, id est, vino esset coactus. *Seplasia* forum Capuæ, in quo plurimi unguentarii erant: in *Pison. m.*^y Cicero. *Seplasia*^z mehercule, ut dici audiebam, te ut primum asperxit *Campanum* consulem repudiavit. *Saticula*^a oppidum in Samnio captum est: quo postea coloniam deduxerunt Triumviri M. [148] Valerius Corvus, Junius Scæva, P. Fluvius¹⁹ Longus ex S. C. Kal. Januariis P. Papirio Cursore, C. Junio II. Cos. Segesta, quæ nunc appellatur, oppidum in Sicilia est, quod videtur Æneas condidisse præposito ibi Egesto, qui eam Egestam nominavit: sed præposita est ei S littera, ne obsceno nomine^b appellaretur, ut factum est in Malevento: quod Beneventum dictum est: et in Epidamno, quod usurpatur Dyrrachium. Seliquastra sedilia antiqui generis appellantur D littera in L conversa, ut etiam in sella factum est, et subsellio, et solio, quæ non minus a sedendo dicta sunt. Silus appellatur naso s. rusus²⁰ versus repando: unde galeæ quoq. a similitudine, silæ dicebantur. Silvii sunt appellati Albani reges, a Lavinia filio, quem post excessum Æneæ grvida relicta, timens periculum, et suæ vitæ, et ejus, quem utero gerebat, in sylvis latens, enixa est: qui restitutus in regnum est post mortem Ascanii, prælatus Julio¹ fratris filio, cum inter eos de regno am-

////////

18 f. meroque.—19 f. Fulvius.—20 f. susum.—1 f. Julio.

NOTÆ

^y In exemplari est on. m. Cicero. quod puto fuisse, in *Pison. meminuit Cicero.*

^z *Seplasia*] Nonius in ‘*Sepladium*,’ adductis ex Varrone exemplis, ostendit antiquos dixisse *Sepladium* neutro genere, et *Sepladium* fæminino. Pomponius Adelphis citatur ab eodem

Nonio in Datatim. Vide in ‘*Seplasia*.’

^a *Saticula*] In exemplari plane est iam: ex quo facimus, *coloniam*.

^b Hermolans in Plinium lib. III. cap. 8. legit *obsceno omine*, pro eo quod est in exemplari, *nomine*.

bigeretur. Sertorem quidam putant dictum a prendendo, quia cum cuipiam adserat² manum educendi ejus gratia ex servitute in libertatem, vocetur adserter: cum verisimilius sit dictum, qui sereret quid, ac potius adsertorem a serendo cepisse nomen, cum aliquem serat petendo in libertatem eandem, qua ipse sit, id est, jungat, quia fruges cum seruntur, terræ jungit, quod totum Verrius ἀπιθάνως introduxit. Seges dicitur ea pars agri, quæ arata, et consita est: a serendo videlicet. Serilla Verrius appellari putat navigia Histricia,³ ac [149] Liburnica, quæ lino ac sparto condensantur, a conserendo et contexendo dicta: quia dicat Pacuvius in Niptris: Nec ulla subcus⁴ cohibet compagem alvei: sed suta lino, et sparteis serilib. cum περιφραστῖκῳ, et ficto vocabulo usus sit pro funiculis, qui sparto conseruntur. Servorum dies festus vulgo existimatur Idus⁵ Aug. quod eo die Ser. Tullius, natus servus,⁶ ædem Dianæ dedicaverit in Aventino, cujus tutelæ sint cervi, a quo⁷ celeritate fugitivos vocent cervos.^c Sero sapiunt Phryges, proverbium est natum a Trojanis, qui decimo deniq. anno velle cœperant Helenam, quæq. cum ea erant rapta, reddere Achivis. Sisipitem^d Junonem, quam vulgo sospitem appellant, antiqui usurpabant, cum ea vox ex Græco videatur sumpta, quod est σῳζειν. Sultis, si vultis significat, composito vocabulo, ita, ut alia sunt, Λ⁸ si audes; sis, si vis; plicet⁹ Λ¹⁰ in loco; scis licet,¹¹ scias licet; equidem (equo)¹² ego quidem. Ennius: Pandite sulti genas, et corde relinquite somnum. Setius¹³ a sero videtur dictum. Accius in Am-

2 f. afferat.—3 f. Histrica.—4 f. subscus.—5 f. Idib.—6 f. serva.—7 f. quorum.—8 f. Λ sodes.—9 f. ilicet, ire licet.—10 f. Λ illico.—11 f. scilicet.—12 (). —13 f. serius.

NOTÆ

^c Exemplar habet *cervos*, pro eo quod alii *servos* ediderunt: nos antiquam scripturam retineamus, tum quod cervi dicuntur fugitivi, tum quod ita est apud Martialem in libro vetustissimo apud me: 'At nunc pro cervo,' &c. Vide Petrum Crinitum

lib. XIX. cap. 8. ejus loci admonnit me Petrus Victorius.

^d *Sisipitem*] Verum est, quod ait Festus, Junonem ab antiquis dictam Sisipitem: nisi quod in numismatibus est, JVNQ SISPITA. ut hic quoque videatur legendum *Sisipitam*, et *Sospitam*.

phitryone: Si forte paulo, quam tu veniam setius.¹⁴ Sedum, alii sadum, appellant herbam, quam Opillius Aurelius sesuvium vocari ait, eamq. in tegulis seri, nec quamobrem id fiat, indicat. Specus fœminino genere pronuntiabant antiqui: ut metus et nepos; tam hercules, quam masculino stirpis, ut¹⁵ frons, ut Ennius: Tum causa¹⁶ sub monte alte¹⁷ specus inius¹⁸ patebat:¹⁹ et Pacuvius in Chryse: Est ibi sub eo saxo penitus strata harena ingens specus. Spondere antea ponebatur pro dicere, [150] unde et respondere adhuc *manet*, sed postea usurpari coeptum est etiam in promissione alterius. Subditus dicitur is, qui in demortui, (in demortuis)²⁰ iudicis locum iudex datur his,¹ qui eum habuerant iudicem dumtaxat in eandem rem, vel litem. Saturno^e

//////////

14 f. *serius*.—15 f. *stirps aut*.—16 f. *casu*.—17 f. *altæ*.—18 f. *intus*.—19 f. *patebant*.—20 ().—1 f. *iis*.

NOTÆ

^e *Saturno*] Supra in ‘*Saturnia*’ sic scriptum est. ‘*Ara dicata Saturno ante bellum Trojannum videtur, quia apud eam supplicant apertis capitibus.*’ *Metelli Pont. Max.* de quo hic Festus, meminit Macrobius lib. iii. cap. 13. *C. vero Claudii Auguris*, Livius lib. xlv. cum inquit: ‘*Augur C. Claudius mortuus, in ejus locum Augur creatus T. Quinctius.*’ Quod autem inaugurationi ejus, qui Augur creatus esset, alius Augur adesse solitus sit, et Festi reliquæ indicant, et verba Metelli hujus confirmant, quæ sunt in indice 4. apud Macrobius; quibus inaugurationem Lentuli Flaminis Martialis ita describit: ‘*A. d. 9. Kal. Sept. quo die Lentulus Flamen Martialis inauguratus est, domus ornata fuit, triclinia lectis eburneis strata fuerunt: duob. tricliniis Pontifices cubnerunt Q. Catulus, M. Æmilinus Lepidus, D. Silanus, C. Cæsar Rex sacrorum, P. Scævola Sextus, P. Cornelius, P. Volumnius, P. Albinovannus, et L. Ju-*

lius Cæsar Augur qui eum inauguravit.’ De hujusmodi inauguratione ita Livius lib. xxvii. ‘*L. Aquillius Augur creatus, inauguratusq.*’ et lib. xxx. ‘*Fabius Maximus Augur annos 42. &c. in locum ejus inauguratus Q. Fabius filius.*’ Suetonius in Caio cap. 12. ‘*Deinde Augur in locum fratris sui Drusi destinatus, priusquam inauguraretur, ad Pontificatum traductus est: Saturnalibus itaque cum Ser. Sulpicius Rufus inaugurandus esset, ejus autem inaugurationi Metellus Pont. Max. C. Claudium Augurem adesse juberet, excusavit se Claudius, quod sacris familiæ suæ impeditus esset, quibus sacrificandum foret operto capite, cum Saturno aperto res sacra facienda esset: eaq. de causa multatum a Pontifice Claudium provocasse, deinde reconciliatum esse.*’ De sacris familiæ *Claudiae*, Festus supra in ‘*Propudians*.’ ‘*Porcus*,’ inquit, ‘*Propudians, qui in sacrificio gentis Claudiae velut piammentum, exso-*

sacrificium fit capite aperto. Ejus autem sacro Metellus Pont. Max. cum Claudium Augurem jussisset adesset, ut eum tunc adhiberet Ser. Sulpici Ser. F. inaugurationi: ille autem excusaret se, sacra sibi familiaria obstaré, quib. supplicandum esset capite operto: Saturno autem esset futurum, ut cum aperto capite res sacra facienda esset: Pontifex illum multavit: Claudius provocavit: sed cum reconciliatus Pontifici esset Claudius familiæ sacris peractis, Saturno sacra fecit religione solutus. Saxum Tarpeium appellatam aint partem montis, qui ob sepultam Tarpeiam ibi virginem, quæ eum montem Sabinis proderé pacta erat, ita nominatus est: vel ab eo, quod quidam nomine L. Tarpeius Romulo regi cum propter raptas virgines adversaretur, in ea parte, qua saxum est, de noxio pœna sumpta, Tarpeium dictum, noluere funestum locum cum altera parte Capitoli conjungi. Scaptia^f tribus a nomine Urbis Scaptiæ appellata, quam Pedani incolebant. Stellatina^g tribus dicta, non a campo eo, qui in Campania est, sed eo, qui parum abest ab urbe Capena, ex quo Tusci profecti. Stellatinum eum campum appellaverunt. Sabatina a lacu Sabate. Sabini^h dicti, ut ait Varro Terentius, quod ea gens PP.² præcipue colat Deos: sive ἀπὸ τοῦ σέβεισθαι. Sanqualis porta appellata est [151] ab avi sanquali, ideoq. eodem est nomine, quo avis ipsa appellatur. Silere, tangere³ significat, ficto verbo a s litera, quæ initium

2 f. *Penates*.—3 f. *tacere*.

NOTÆ

lutio omnis contractæ religionis est.'
Macrob. lib. i. cap. 16. 'Sunt præ-
terea feriæ propriæ familiarum, ut
Claudiae familiæ, et si quas ferias pro-
prias quæque familia ex usu domes-
ticæ celebritatis observat.'

^f *Scaptia*] *Scaptiam* oppidum in Latio cum aliis numerat Plinius: addidimus autem in fragmento supplendo *Pedunos*, ex Livio qui ait ob *Pedanos* civitate receptos, tribum additam *Scaptiam*.

§ *Stellatina*] De Capena urbe, et Capenatibus populis in Tuscia ad lucum Feroniæ, videndus Plinius lib. III. a quo Stellates quoque inter Tusciæ populos numerantur. Pro urbe *Capena*, fortasse melius adderetur, regione *Capena*.

^h *Sabin*] In argenteis denariis Sul-
piciae gentis D. P. P. Deos Penates
significat. De Sabinis tamen, quod
Penates Deos praecipue colerent, non
memini me legisse.

ejus vocis est. Sellæ Curulisⁱ locus in Circo datus est Valerio Dictatori, posteriusq.⁴ ejus honoris causa, ut proxime sacellum Murcia spectarent, unde aspiciebant spectacula magistratus. Sontica^k causa dicitur a morbo sontico, propter quem, quod est gerendum agere desistimus. M. Porcius lato de re,⁵ A. Atili quid dicam causæ extitisse, timidus ne sis, an impedimento tibi causam sonticam fuisse? Stiricidium quasi stillicidium, cum stellæ,⁶ concretæ frigore, cadunt. Cato pro C. . . . nihilominus voluit semper de stiricidio in re præsentī cognoscere, atq. etiam statuere. Sacramento dicitur quod jurisjurandi sacratione interposita actum est. Unde quis sacramento dicitur interrogari, quia jusjurandum interponitur. Cato in Q. Thermum de x. hominib. Tunc vero ibi aderunt, ne mala facinora, bona fide, aut scelera nefaria fierent,^l qui dicerent sacramento, traderentur, lege æstimarentur. Siremps ponitur pro eadem, vel, pro inde quasi similis res ipsa. Cato in dissuadendo legem, quæ postea relicta est: Et præterea rogas ut quemquam adversus ea, si populus condemnaverit, siremps lex fiet, quasi adversus legem fecisset. Spiciunt,^m antiquos dixisse sine præpositione testis est Cato in ea, quam habuit in Q. Thermum de septem hominib. Ut solent evitare sonivios, nisi qui sempiterni sunt, quos dum occurrant, ne spiciunt, neq. ratos, esse volunt. Spatiatorem,ⁿ erratorem Cato in An.⁷ [152] Cæli-

////////

4 f. posterisq.—5 f. Cato de re Floria.—6 f. stellæ.—7 f. M.

NOTÆ

ⁱ *Sellæ Curulis*] Livius lib. II. 'Valerio Dictatori super solitos honores locus in Circo ipsi posterisque ad spectaculum datus.' Ex his verbis Festi locum concinnavimus.

^k *Sontica*] Catonem de Re Floria citat Agellius lib. x. c. 13. cum autem in exemplari sit . . . *ibi causam sonticam* . . . satis apparet A. Atili vocandi casum esse.

^l In exemplari sic est . . . *t scelera nefaria fie* . . . ab operis autem impe-

trare nequivimus, ut hæ literarum reliquiæ ad fidem exemplaris ederentur.

^m *Spiciunt*] Cato de decem hominibus contra Thermum citatur a Festo sæpe, et ab Agellio lib. XIII. cap. 24. de septem hominibus non inveni: ut fortasse pro *septem* hic quoque *decem* scribendum sit.

ⁿ *Spatiatorem*] Macrobius lib. III. c. 14. 'Sic nimirum M. Cato senatorem non ignobilem Cælium, spatiatorem,

um si se appellavisset: In coloniam me hercules scribere nolim, si trium virum⁸ sim, spatiatorem atq. fescennium. Stata⁹ sacrificia sunt, quæ certis dieb. fieri debent, Cato in ea, quam scripsit de L. Veturio, de sacrificio⁹ commisso, cum ei equum ademit: Quod tu, quod in te fuit, sacra, stata solemnia, capite sancta deseruisti. Solemnia sacra dicuntur, quæ certis temporib. annisq. fieri solent. Serra proeliari dicitur, cum assidue acceditur, recediturq. neq. ullo consistitur tempore. Cato de re militari: Sine¹⁰ forte opus sit cuneo, aut globo, aut forcipe, aut turrib. aut serra, uti adoriare. Stercus ex æde Vestæ XVII. kal. Jul. defertur in angiportum medium fere clivi Capitolini, qui locus clauditur porta stercoraria: tantæ sanctitatis majores nostri esse judicavere. Summiorem aliis ædem Honoris, et Virtutis C. Marius fecit, ne si forte officeret auspiciis publicis, Augures eam demoliri cogerent. Sex Vestæ sacerdotes constitutæ sunt, ut populus pro sua quaque parte haberet ministram sacrorum, quia civitas Romana in sex est distributa partis: in primos secundosq. Titienses, Ramnes, Luceres. Salinum cum sale in mensa ponere figulis religioni habetur, quod quondam in Esquilina regione figulo, cum fornax plena vasorum coqueretur, atq. ille proxime eam convivatus, super modum potus, somno esset oppressus cum convivis suis, præteriens quidam petulans, ostio patente ex mensa salinum conjecit in fornacem: atq. ita, incendio excitato, figulus cum suis conerematus est. Sacramentum, æs significat, quod pœnæ nomine penditur, sive eo quis interrogatur, [153] sive contenditur: id in aliis reb. quinquaginta assium est, in aliis reb. quingentorum inter eos, qui iudicio inter se contende-

////////

8 f. *Triumvir*.—9 f. *sacrilegio*.—10 f. *Sive*.

NOTÆ

et fescennium vocat.' Hic locus apud Macrobinum aliter legitur, sed corrupte.

⁹ *Stata*] Agellius lib. VII. cap. 22.

habet, ut hic Festus, *sacrificio*: supra tamen in *Prohibere Comitia*, scriptum est, *sacrilegio*: et ita in epitoma Pauli.

rent: qua de re lege L. Papirii Tr. pl.¹¹ sanctum est his verbis: Quicumq. Prætor post hoc ¹² P factus erit, qui inter cives jus dicet, tres viros Capitales populum rogato, hique ¹³ tres viri ¹⁴ quicumq. ¹⁵ . . . cti erunt, sacramenta ex ¹⁶ . . . judicantq. eodemq. jure sunt, uti ex legib. plebei. scitis exigere, judicareq. (esse),¹⁷ esseq. oportet: sacramenti autem nomine id æs dici cœptum est, quod et propter ærarii inopiam, et sacrorum publicorum multitudinem, consumebatur id in reb. divinis. Sextantarii asses in usu esse cœperunt ex eo tempore, quod ¹⁹ propter bellum Punicum secundum,⁹ quod cum Hannibale gestum est, decreverunt patres, ut ex assib. qui tum erant librarii, fierent sextantarii (per quos cum solvi cœptum esset)²⁰ et ¹ populus ære alieno liberaretur, et privati quib. debitum publice solvi oportebat, non magno detrimento adficerentur. Septuennio quoq. (anno)² ³ usus est, ut priore numero⁴ sed id non permansit in usu, nec amplius processit in majorem. Senacula tria fuisse Romæ, in quib. senatus haberi solitus sit, memoriæ redidit⁵ Nicostratus in libro, qui inscribitur de Senatu habendo

//////////

11 f. *Militum*.—12 f. *H. L. R.*—13 f. *iique*.—14 f. *Capitales*.—15 f. *ex h. l. fa.*—16 f. *ignito*.—17 ().—19 f. *quo*.—20 ().—1 f. *ut*.—2 ().—3 f. *quod eo*.—4 f. *nummo*.—5 f. *prodidit*.

NOTÆ

^p Post hoc alii mutarunt in post hac: quæ sane lectio confirmatur testimonio antiquitatis: est enim in legum fragmentis ita: CENSORIBVS. QVEICVNQ. POSTHAC. FACTI. ERVNT. potest etiam emendari, post h. l. r. id est, posthac legem rogatam: quæ sane formula frequens est in eisdem legum fragmentis. Quod autem paulo post in exemplari deerat, supplēvimus ex earundem legum reliquiis, in quibus est: II. VIR. QVI. EX. H. L. FACTVS. CREATVS. VE. ERIT. Unde nos fecimus, *treviri capitales quicumq.*

ex hac lege facti erunt: nam HÆC LEGE planè in legib. alibi incisum est. Quod in fine addit Festus, *sacramenti nomine id æs dici*, &c. confirmatur a Varrone, qui ait: ab eo sacro dictum: id enim æs sacris cadebat.

⁹ Hermolaus legit, *quo per bellum Punicum secundum*. Paulo post legendum: *ut ex assibus, qui tum erant librarii, fierent sextantarii, ut populus ære liberaretur*, &c. et post: *septuennio quoque, quod eo usus est ut priore nummo*. Sed hæc in margine notavimus.

unum, ubi nunc est ædis Concordiæ inter Capitolium et Forum; in quo solebant magistratus D. T.⁶ cum seniorib. deliberare: alterum, ad portam Capenam: tertiam, citra ædem Bellonæ, in quo exterarum nationum legatis, quos in urbem admittere nolebant, senatus dabatur. Scholæ dictæ sunt, non ab otio ac vacatione omni, sed quod, ceteris reb. omissis, vacare liberalib. studiis pueri debent, ut etiam ludi appellantur, in quibus minime luditur, ne tristi [154] aliquo nomine fugiant pueri suo fungi munere. Subici aries dicitur, qui agitur, ut cædatur: quod fit (ut ait Cincius in libro de officio jurisconsulti)⁷ exemplo Atheniensium, apud quos expiandi gratia aries inigitur ab eo, qui scelus admisit, pœnæ pendendæ loco. Speciem quam nos dicimus, εἶδος Græci dixerunt. Platon quidem idean: nobis species pro eadem ponitur. Sesterti^r nota apud antiquos fuit dupondi, et semissis: unde sestertius dictus quod semistertius. Sed auctos⁸ est bello Punico secundo: apud antiquos autem denarius, et quinquesis in usu erant, et valebant denarius denos asses, quadrigati, bigati: quinquesis quinos: sed uterq. auctus est, numerum æris perductum⁹ esse aiunt lege Flaminia minus solvendi, cum ære alieno premeretur P. R. Solida sella,^s ait Verrius, sedere tum quis jubetur, cum mane surgens, auspicandi gratia evigilavit, quod antiqui exprese, nihilq. ab interiore parte excavatas, aut laxatas faciebant sedes: quas sedes, solidas ideo, quod in his nihil erat concavum, maxime appellabant, inquit Verrius, quod scilicet essent totæ: absurde, ut mihi videtur, cum omne id quod sit totum, ait dictum solidum. Silatum antiqui pro eo quod nunc jantaculum^t dicimus, appellabant, quia jajuni

6 f. dumtaxat.—7 ().—8 f. auctus.—9 f. productum.

NOTÆ

^r Sesterti] Vide in 'Sextantarii.'

^t Jantaculum et jajuni est in exem-

^s Solida sella] Vide in 'Silentio surgere:' et in 'Silere:' videndus etiam Livius lib. x. exprese unico s, antiqua scriptura.

plari. Glossarium item habet 'Jantat, ἀκρατίζει.' 'Jantaculum, ἀκρατον.' Quam quidem scripturam in aliis etiam manuscriptis libris vidimus.

vinum soli¹⁰ conditum ante meridiem obsorbebant. Suffragatores^u dicebantur apud majores hi qui vulgo in usu erant candidatis: nam ut melius apparerent juncta suffragia, suffragator quem quisq. fieri vellet, notabat apposito puncto, scribtis candidatorum hominum nominib. Varro in L. VII. rerum humanarum hoc tradit. Struppi^x vocantur in pulvinarib. fasciculi [155] de verbenis facti, qui pro Deorum capitib. ponuntur. S apud urbem Calo Antistius Labeo dici ait magistratum publicum Secespitam^y esse Antistius Labeo ait cultrum ferreum, ob-

////////

10 f. sili.

NOTÆ

^u *Suffragatores*] Porphyrio in Horatii versum in poetica: 'Omne tulit punctum.' 'Antiqui,' inquit, 'suffragia non scribebant, sed puncto notabant.' Idem refert epigramma incerti poetæ de punctis suffragiorum: 'Ciconiarum Rufus iste conditor, Hic est duob. elegantior Plancius, suffragiorum puncta non tulit septem.' Cicero pro Cn. Plancio: 'Nam quod questus est plures testes habere de Voltinia, quam in ea tribu puncta tuleris.' Ex his locis Festi sententiam, sive potius Varronis, cujus verba referebat Festus, intelligere poteris.

^x *Struppi*] Vide supra in 'Stropus.'

^y *Secespitam*] Sacrarium, ut apparet ex Festi reliquiis, templi locus dicebatur secretior, ut adytum, ad quem nulli erat aditus, nisi sacerdoti. Serv. lib. II. Æn. 'in eo res sacræ reponebantur.' Ulpianus Dig. L. I. tit. 8. 'Sacrarium,' inquit, 'est locus, in quo sacræ res ponuntur, quod etiam in ædificio privato esse potest: sæpiebatur autem sacrarium secespita, hoc est, reticulo quodam æneo, in quo tubæ seu tubi relict

erant, per quos manib. sacræ tangere licebat: atq. hujusmodi secespita utebantur tum in sacrariis, quæ erant in templis, tum in iis, quæ erant in aliis locis: erantq. secespita velut repagula quædam.' Quod autem in templo Bonæ Deæ addidimus, intelligendum est, non de sacrario Bonæ Deæ, quod ultra Bovillas in via Appia fuit, cujus pro Milone Cicero meminit, sed de sacrario eo, quod fuit in æde Bonæ Deæ in Aventino, cujus P. Victor facit mentionem: potest etiam hic locus ita resarciri: *est secespita in templi sacrariis: sed et in aliis locis: et est velut clathrata fenestra quadam: ita secespita dicuntur duob. modis: nam de secespita, quæ cultrum significat, sic Suetonius in Tiberio: 'Nam inter Pontifices sacrificanti simul pro secespita, plumbeum cultrum subiciendum curavit.' Rediculo pro reticulo in exemplari exaratum est antiqua illa consuetudine ponendi d pro t, de qua supra: tubæ etiam, non, ut in aliis editionibus, nubæ, in eodem exemplari scriptum est: tubæ autem pro tubis positum est: cancella in supplementum hujus fragmenti nescio quomodo anianu-*

longum, manibrio eburneo, rotundo, solido, vincto ad capulum auro argentoq. fixum clavis æneis, ære Cyprio, quo *Flamines*, *Flaminicæ Virgines*, *Pontificesq. ad sacrificia utuntur*. Eadem alias dicitur, qua in sacrario utuntur: *sacraria namq. in templis rediculo*¹¹ æneo olim sæpiebantur, in quo tubæ relictæ sunt, per quas manib. sacra tangere licet: est hoc in templo *Bonæ Deæ*: sed et in aliis locis: et sunt velut repagula quædam: ita secespitæ dicuntur duob. modis. Secius est, quod secespita secatur libum, seu placenta, quæ soleat necessariis sacrificiis adhiberi. Suffimenta sunt, quæ faciebant ex faba, milioq. molito, mulso sparso: ea *Diis dabantur eo tempore, quo uvæ calcatæ prælo*. Serpsit, usi sunt antiqui pro serpserit, unde videntur *serpulæ dictæ*, quas nunc serpentes dicimus ex *Græco*, quia illi ἐγπιστα, nos pro aspiratione eorum S litera posita, ut ἑξ, *sex*, ἑπτὰ, *septem*. Suffibulum est vestimentum album, prætextum, quadrangulum, oblongum, quod in capite *Virgines Vestales* cum sacrificant semper habere solent, idq. fibula comprehenditur. *Silentio surgere ait dici*, ubi qui post mediam noctem auspicandi causa ex lectulo suo silentio surrexit, et liberatus a lecto, in solido se posuit, sedetq. ne quid eo tempore deiciat, rursusq. se in lectum reposuit: hoc enim est proprie silentium, omnis vitii in auspiciis [156] vacuitas. Veranius ait, non utiq. ex lecto, sed ex cubili, ne¹² rursus se in lectum reponere necesse esse. Sarpiuntur vineæ, id est, putantur: ut in XII. Quandoq. sarpta, donec dempta erunt. Summanalia, liba farinacea in modum rotæ finctæ.¹³ Suffuerat, sub eodem tecto fuerat. Scribunt lapidem esse ait, et ita vocari Antistius Labeo in agro Menullino Δ¹⁴ divinam rem faceret.¹⁵ Se quamq. seorsum quamq. Sa-

////////

11 f. reticulo.—12 f. nec.—13 f. ficta vel facta.—14 f. Δ ubi scribæ.—15 f. facerent.

NOTÆ

ensis culpa irrepsit: nos certe locum obrutum, quantum potuimus, in lucem reconditæ antiquitatis pæne tenebris revocavimus.

nates dicti sunt, qui supra, infraq. Romam habitaverunt: quod nomen his fuit, quia cum defecissent a Romanis, brevi post redierunt in amicitiam, quasi sanata mente: itaq. in XII. cautum est, ut idem juris esset Sanatib. quod Forcib. id est, bonis, et qui nunquam defecerant a P. R. Sublucare arbores est ramos earum supputare, et veluti suptus lucem mittere; conlucare autem, succisis arborib. locum implere luce. Spurcum vinum est, quod sacris adhiberi non licet, ut ait Labeo Antistius l. X. commentarii juris pontificii, cui aqua admixta est, defructumve,¹⁶ aut igne tactum est, mustumve ante, quam defervescat. Septimontio, ut ait Antistius Labeo hisce montib. feriæ. Palatio, cui sacrificium, quod fit, Palatuar dicitur: vilæ¹⁷ cui item sacrificium. Faguali,¹⁸ Suburæ, Cermalò,¹⁹ Oppio, Cœlio monti, Cispio monti. Oppius autem appellatus est, ut ait Varro rerum humanarum l. VIII. ab Opita²⁰ Oppio Tusculano, qui cum præsidio Tusculanorum missus ad Romam tuendam, dum Tullus Hostilius Veios oppugnaret, consederat in Carinis, et ibi castra habuerat: similiter [157] Cisitum¹ a Lævo Cispio Anagnino, qui ejusdem rei causa eam partem Esquiliarum, quæ jacet ad vicum Patricium versus, in qua regione est ædis Mefitis, tuitus est. Sistere fana cum in urbe condenda dicitur, significat loca in oppido futurorum fanorum constituere: quam² Antistius Labeo ait in commentario XV. juris pontificii, fana sistere esse lectisternia certis locis et diis habere. Subigere³ arietem in eodem libro Antistius esse ait dare arietem, qui pro se agatur, cædatur. Bene sponsis, beneq. volueris in precatione augurali Messala augur ait significare spononderis, volueris. Serpula serpserit, ait idem Messala, serpens irrepserit. Solino idem ait esse consulo. Suad ted idem ait esse, sic te. Stellam significare ait Ateius Capito lætum, et prosperum, auctoritatem secutus P. Servilii auguris, (stellam) quæ extamella⁵ ærea adsimilis stellæ locis

~~~~~

16 f. *defrutumve*.—17 f. *Velæ*.—18 f. *Fagutali*.—19 f. *Germalo*.—20 f. *Opitre*.—1 f. *Cispus*.—2 f. *Q*.—3 f. *Subicere*.—4 ( ).—5 f. *lamella*.

inauguratis infigatur. Sinistrum² in auspicando significare ait Ateius Capito lætum et prosperum auspicium, aut⁶ silentium dubi⁷ duntaxat vacat vitio: igitur silentio surgere cum dicitur, significat non interpellari, quo minus rem gerat: ad⁸ sinistrum hortari quoq. auspicia ad agendum, quod animo quis proposuerit. Satis verbum Verrio melius fuit præterire, ut mihi videtur, quam tam absurdi qui⁹ opinioniones suas de eo restare;¹⁰ quas sciens præterii, tam hercules, quam de scabro, quod proximum sequebatur. Stipatores ait dictos a stipe, quam mercedis nomine accipiant custodes cujusq. corporis: unde et stipam, quam¹¹ amphoræ cum extruuntur, firmari solent; etiam stipites, qui ob eandem causam destituantur.^a Sollicitare [158] quidam dictum putant, vel *ut citare ex sollo, quod est ex suo loco ac sententia movere: solum autem* quin significet locum, quis dubitet? cum exsules quoq. dicantur loco patriæ suæ pulsi. Tappete^{12 b} ex Græco sumpsit, tappetæ Ennius cum ait: *tappetem etiam dixit Turpilius in Demetrio. Le . . . tappetem veterem: sic tappete neutro genere. Terentium in campo Martio locum Verrius ait ab eo dicendum fuisse, quod terra ibi per ludos Sæcularis Ditis patris ita leviter teratur ab equis quadrigariis, ut eorum levis motilitas¹³ æquiparet motus rapidos velocis Lunæ, quod quam aniliter relatum sit, cuivis manifestum est. Taurii ludi^c instituti Dis Inferis ex hac causa videntur: Tarquinio regnante, cum magna incidisset pestilentia in mulieres gravidas, earum fetu*

////////

6 f. at.—7 f. ubi.—8 f. at.—9 f. absurdas.—10 f. recitare.—11 f. qua.—12 f. tappetæ.—13 f. motilitas.

NOTÆ

² Sinistrum] Vide in ‘Silere.’

^a Non video cur destituantur mutandum sit in constituentur, vel destinantur: nam C. Gracchus in oratione de legibus promulgatis apud Agellium lib. x. cap. 3. usus est eo verbo in eodem significato, cum inquit: ‘Idcirco palus destitutus est in Foro, eoque adductus suæ civitatis nobi-

lissimus homo M. Marius, vestimenta detracta sunt, virgis cæsus est.’ Et Varro: ‘Si eorum colla in furcas destitutas incluserit.’

^b Tappete] Turpilius apud Nonium neutro genere protulit, cum dixit, ‘Glabrum tapete.’ Festus tamen ait masculinum genere usum fuisse.

^c Taurii ludi] Vide in ‘Talipedare.’

si facti ¹⁴ sunt ex carne *divendita populo* taurorum immolatorum: ob hoc *ludi Taurii* appellati sunt, et fiunt in circo *Flaminio*, ne intra muros evocentur *Dii Inferi*. Sed *Taurios* ludos Varro ait vocari, quod *eis ludis discipulus* pendens a doctore in *crudo corio tauri* solitus sit impelli, atq. usq. eo *inibi cogi docere*, quoad consisteret, et sola virtute talorum constaret *pedum firmitas*. *Talassionem* in nuptiis Varro ait *sinum esse lanifici τάλαρον*, id est, quasillum, ita enim solitum appellari *Talassionem*: at quidam *historiarum* scribtor, *Talassium* ait nomine virum, rapta virgine unicæ *pulchritudinis*, quod ei id conjugium fuerit *felix, boni nominis* ¹⁵ gratia nunc redintegrari. [159] *Tribunicia* ^d rogatione *lex Curiata* fertur, quo *Hannibal* anno in conspectu *Romæ* cum esset, nec ex *præsiidiis* *discedere liceret*, *Q. Fabius Maximus Verrucosus*, id per *TR. PL. et Marcellus* cos. facere instituerunt, ut notavit *Ælius* in *XII. significationum verborum*. *Trisulcum fulgur* fuit ab antiquis dictum, quia id, aut incendit, aut afflat, aut terebrat. *Togatarum duplex genus: prætextarum*, hominum fastigio; quæ sic appellantur, quod togis prætextis *remp. administrent*: *tabernariarum*, quia hominib. excellentibus etiam humiles permixti, ut sunt *plagiarii*, servi deniq. et *cauponæ* ex *tabernis* honeste prodeant

14 f. fetus infecti.—15 f. ominis.

NOTÆ

^d *Tribunicia*] *Lex Curiata* de imperio militari magistratib. designatis mandando ferebatur ab eo, qui eos magistratus designasset. Quantum autem ex his reliquiis divinare licet, videtur Festi sententia talis fuisse: Bello Pnnico secundo cum Annibal, ad urbem accedens, portæ Capenæ appropinquasset, et quasi in conspectu *Romæ* jam esset, et ob id non liceret magistratibus ex præsiidiis discedere, *Q. Fabius*, et *M. Marcellus* cos. quia ipsi ad Urbem venire, et populum rogare de imperio novis

magistratibus mandando metu imminentis Annibalis non poterant, egerunt id per Tribunos plebis, atq. ita *Tribunicia* rogatione legem *Curiatam* latam fuisse: quæ potius *lex Tributa*, vel, ut verius dicam, *Plebiscitum* appellari debuisset. locus sane difficilis, et mutilato exemplari obscurus. *Q. Fabius* et *M. Marcellus* cos. eduntur anno 539. *Ælius Gallus* in *libris Significationum verborum*, quæ ad jus pertinent, citatur supra in 'Postliminium.'

persape. Taurus,^e *vaccas steriles appellabant, ait Verrius, quæ non magis pariant, quam tauri. sed verosimilius sit ex Græco dictas, quia Græci vaccas ταύρας appellunt. Todi sunt aves parvæ, et todilli, quarum m. Plautus in Syro, cum ait: Cum extritis talis, cum todillis crusculis. Tubillustria quib. dieb. adscribitum in Fastis est, cum in atrio Sutorio agna tubæ lustrantur: ab eis tubos appellant, quod genus lustrationis ex Arcadia Pallanteo*¹⁶ *translatum esse dicunt. Tuditantes, tundentes, negotium tundentes significare ait Cincius, id est, agentes. Ennius l. II. Hæc inter se totum*¹⁷ *vi tuditantes: et Lucretius item libro II. Nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam. Tudites malleos appellant antiqui a tundendo, quamvis ali crurib.*¹⁸ *tudites. Inde Ateius Philologus exstimat Tuditano cognomen inditum, quod caput malleoli simile habuerit.*

Tullios^f *alii dixerunt esse silanos, alii rivos, alii [160] vehementes projectiones sanguinis*¹⁹ *arcuatim fluentis, quales sunt Tiburi in Aniene. Ennius in Ajace: Ajax misso sanguine tepido tulii efflantes volant. Topper significare ait Artorius cito, fortasse, celeriter, temere:*²⁰ *g cito, sic in Nelei carmine: Topper fortunæ commutantur hominib. (citius)*¹ *sic C. Nævius: Capesset flammam Volcani cito:*²

16 f. *Arcadiæ Pallanteo*, vel *Arcadia a Pallante*.—17 f. *tota*.—18 f. *alii a tudib*.—19 f. *annis*.—20 f. *mature*.—1 ( ).—2 f. *topper*.

NOTÆ

^e *Taurus*] Videndus Varro lib. II. de Re Rustica, cap. 5.

^f *Tullios*] Paulus in epitoma manuscripta: *Tullios alii dixerunt esse silanos, alii rivos, alii vehementes projectiones sanguinis arcuatim fluentis: cetera ut Festus. In antiquo lexico Latino-Græco Silvanus* exponitur, *κρουνός*, et ita fortasse legendum tum hic, tum apud Cornelium Celsum. Quid si pro *sanguinis* legamus *annis*? quia sequitur, 'quales sunt Tiburi:' sed nihil temere mutandum.

^g *Mature* pro *temere* in margine posuimus, quia ita est infra. *Hominem* autem pro *humanum*, ex Ennii versu: 'Misernum mandebat hominem:' et supra in *Hemona*, ita habetur: 'Hominem, hominem dicebant.' Versus Attii in *Io* fortasse ita legendus: *Topper, ut fit, patris ten'eicit ira, vel, Pater istam ejecit foras. Verbum inseruntur* omisum est in editione Augustiniana, quo antiqui usi sunt pro *inseruntur*.

sic in eodem: Namq. nullum pejus macerat³ humanum,⁴ quamde mare sævum. Viret⁵ cui sunt magnæ, toppe confringent infortunæ unde⁶. (fortasse)⁷ sic Cœlius l. vii. Ita uti sese quisq. vobis studeat æmulari in statu fortunæ reip. (eādē re gesta.)⁸ toppe nihilo minore negotio acto, gratia minor esset: fortasse, sic Accius in Io: Toppe, ut fit, patris teneicit iras.⁹ (Ennius vero sic.)¹⁰ Toppe, fortasse valet in Enni et Pacuvi scriptis: apud Ennium est; Toppe quam nemo melius scit. Pacuvius: Toppe tecum sit potestas faxsit, si mecum velit: ad¹¹ in antiquissimis scriptis celeriter, ac mature: in Odyssia vetere. Toppe facit homines utrius fuerint. Toppe citi ad ædis venimus Circeæ,¹² simul duona eorum portant ad navis milliā: alia in isdem¹³ inserinuntur. Tibicines¹⁴ etiam hi appellantur, qui sacerdotes viri speciosi publice sacra faciunt, tubarum lustrandarum gratia. Torrens^h participialiter pro exurens ponitur, ut est apud Pacuvium in Antiopa: Flammeo vapore torrens terræ fetum exusserit: significat etiam fluvium, subitis imbrib. concitatum, qui alioqui siccitatib. exarescit: quius¹⁵ aquam ipsam, quæ fluit, flumen recte dici ait Ælius Gallus l. ii. quæ ad jus pertinent: ceterum volgi consuetudine utrumq. jam dici flumen, et perennem [161] fluvium et torrentem. Torum, ut significet torridum, aridum, per unum quidem R antiqua consuetudine scribitur, sed quasi per duo R scribatur pronuntiari oportet: nam antiqui nec mutas, nec semivocales literas geminabant, ut fit in Ennio, Arrio, Annio. Turmam equitum dictam esse ait Curiatius quasi terimam: quod terdeni equites ex trib. tribub. Titiensium, Ramnium, Lucerum fiebant: itaq.

3 f. *macit.*—4 f. *homonem.*—5 f. *vires.*—6 f. *undæ.*—7 ( ).—8 ( ).—9 f. *pater istam eiecit foras.*—10 ( ).—11 f. *at.*—12 f. *Circes.*—13 f. *indidem.*—14 f. *Tubicines.*—15 f. *quamvis.*

NOTÆ

^h *Torrens*] Varro lib. i. de Re flammeo vapore, aut frigore, terræ Rust. cap. 2. Verum enim illud Pacuvii: 'Sol si perpetuo sit, aut nox, fructus omnes interire.'

primi singularum decuriarum decuriones dicti, qui ex eo in singulis turmis sunt etiam nunc terni. Torreri a torro¹⁶ deductum proprie significat siccare, atq. arefacere: sed usurpatum est jam pro eo, quod sit igne urere. Plautus: (In)¹⁷ una edet¹⁸ opera in furnum calidum condito, atq. ibi torreto. Turannos,¹⁹ Etruscos appellari solitos ait Verrius, a Turrheno duce Lydorum, a cujus gentis præcipua crudelitate etiam tyrannos dictos. Tyria maria in proverbium deductum est; quod Tyro oriundi Pœni adeo potentes maris fuerunt, ut omnib. mortalib. navigatio esset periculosa. Afranius in Epistola: Hunc serrium autem maria tyria conciet. Torvitas a ferocia taurorum dicta est. Pacuvius in Armorum judicio. Feroci ingenio torvus prægrandi gradu: et: Cum recorder ejus ferocem et torvam confidentiam. Turbelas²⁰ dixisse antiquos, quas nunc turbas appellamus, testis est Plautus in Pseudolo. Quo alto¹ et quantas soleam turbelas dare. Tutulum vocari aiunt Flaminicarum capitis ornamentum, quod fiat vitta purpurea innexa crinib. et extractum in altitudinem: quidam pileum lanatum forma metalli^k figuratum, quo Flamini, ac Pontifices utuntur, eodem nomine vocari. Ennius: [162] Libaq. fictores argæos, et *tutulatos*. Tuor, video; Tueor, defendo *in usu olim fuit*: sed jam promiscue utuntur, et ponitur tueor pro video; et contueor pro defendo.

16 f. *Torrere a torreo*.—17 ( ).—18 f. *una ædepol*.—19 f. *Turrhenos*.—20 f. *turbellas*.—1 f. *Quales*.

NOTÆ

¹ *Turannos*] Paulus in epitoma manuscripta: 'Turanni Etrusci dicti a Thureno duce Lydorum, a cujus gentis perpetua crudelitate etiam tyranni sunt dicti.'

^k In exemplari ita plane est: *formam e tali*: unde in editione Augustiniana *forma e tali* impressum est, cum *forma metalli* scribendum fuisset. Varro lib. vi. 'Tutulati dicti hi,

qui in capitib. habere solent, ut metatam.' Tertullianus in lib. de pallio: 'Tunc certissime supra omnes exuvias angusta vestis, superq. omnes apices ac titulos sacer suggestus deducit oculos.' In vulgatis tamen *titulos*, sed corrupte, legitur. Vetus etiam apud me inscriptio habet: APONIÆ A. TVTVL. ORNATRICI.

*Tuguria*¹ a tecto appellantur *domicilia rusticorum sordida*. Afranius in *Virgine*: *Sordidum tugurium est, turpe*. *Cæcilius in Hypobolimæo*: *Habitabat in tugurio, sine operculo: quo nomine Valerius in explanatione XII. ait etiam . . . significari*. Tuscum vicum ceteri quidem omnes scriptores dictum aiunt ab eo, quod Porsena rege descendente² ab obsidione, remanserint Romæ, locoq. his dato, ibi habitaverint Veientes fratres Celes et Vibena, unde post ejecti, quod Tarquinium Romam secum maxime reducere cupierint. M. Varro, quod ex Coelio in eum locum deducti sint. Toxicum dicitur cervarium venenum, quo quidam perungere sagittas soliti sunt. Cæcilius in Gamo: Ut hominem miserum toxico transegerit. Afranius in . . . uxorium istud toxicum mittite. Tuscos quidam dictos aiunt a Tusco rege Herculis filio. Alii quod unici studii sint sacrificiorum, ex Græco, velut θυσακῶν. Unde Tusculum ab eadem causa sacrificiorum, vel quod aditum difficilem habeat, id est, δύσκολον. Tumulum Stilo Ælius sic definit; Tumulus est cumulus arenæ editus secundum mare fluctib. in altum elevatus: unde similiter et manufactus, et naturalis proprie dici potest. Tumultuarii^m milites dicuntur lecti ob subitum timorem, unde etiam tumultum dici ait Verrius, quia non aliunde is ornatur,³ quam ab Italicis et Gallicis hominib. [163] qui imminent Italiæ. itaq. nullum tumultum, præterquam Gallicum, aut domesticum nominabant. Thomices Græco nomine appellantur canabi impoliti, et sparto leviter tortæ restes, ex quibus funes fiunt. Lucilius: Vidimus vinctum thomice canabina. Opillus⁴ Aurelius ait mollem pulvillum, quem in collo habent, restis ne lædat, thomicem

////////

2 f. discedente.—3 f. oriatur.—4 f. Opilius.

NOTÆ

¹ *Tuguria*] Valerius in explanatione 12. citatur in verbo 'Sanates.'

^m *Tumultuarii*] Videndus Servius initio lib. VIII. *Æn.* Domesticum au-

tem Festus dicit, quem Cicero l. VIII. Philipp. appellat *Italicum*. Locum hunc ad verbum suæ integritati restitutum arbitramur.

vocari. *Tongere Ælius Stilo* ait noscere esse, quod *Prænestini* tongitionem dicant, pro notionem: significat et latius dominari. *Ennius: Alii rhetorica tongent.* Et vincere etiam quandoq. videtur significare.

Tesca Verrius ait loca augurio designata, quo termino finis in terra auguri. *Opilius Aurelius* loca consecrata ad augurandum scripsit: sed sancta loca undiq. *sæpta* docent Pontificis libri, in quibus scriptum est: *Templumq. sedemq. tescumq. sive Deo, sive Deæ* dedicaverit, ubi eos accipiat volentes, propitiosq. *Hostius belli Histrici l. 1.* per gentes alte ætherias, atq. *avia tesca*, perque violabis⁵ templa antiqua *Deum*. *Cicero* vero aspera difficilia aditu dixit, cum ait: *Loca aspera, saxa tesca tuor.* *Accius in Philocteta:* Quis tu es mortalis, qui in deserta, et tesqua te adportas loca?ⁿ *Tonsillam* ait esse *Verrius* palum dolatum in acumen, et cuspidē præferratum, ut existimat, quem cum figi⁶ in litore navis religandæ causa. *Pacuvius in Medio:*⁷ Accessi ad eam, et tonsillam⁸ pegi læto in litore. *Accius Phinidis:*⁹ Tacete, et tonsillas litore laedo⁹ edite. *Tonsam Ennius [164]* significat remum, quod quasi tondeatur ferro, cum ait l. vii. Poste recumbite, vestraq. pectora pellite tonsis: item: Pone petunt, exin referunt ad pectora tonsas: et in Asota: Alius in mari vult magno tenere tonsam. *Thymbræum Apollinem* *Virgilius* a monte *Thymbræo* appellavit, qui est in agro *Troiano*. *Tollenno*¹⁰ est genus machinæ, quo trahitur aqua, alteram partem prægravante pondere, dictus a tollendo. Tolerare, patienter ferre. *Accius in Neopto-*

////////

5 f. volabis.—6 f. configi.—7 f. Medo.—8 f. tonsillam.—9 f. læto.—10 f. Tolleno.

NOTÆ

ⁿ Accii versus apud Varronem lib. vi. corrigendus ex eo, quem hic citat Festus; atque ita legendus: 'Quis tu es mortalis, qui in deserta, et tesca te adportes loca? loca enim quæ sint, designat, cum dicit: *He-phæstiles*, &c. nam verbum *præsto-*

lare ita mutavimus. *Lemnia* vero, quod bis positum est, videtur adjectum.

⁹ *Phinidis* non est mutandum in *Phænissis*: nam hæc Accii tragœdia citatur a Nonio pluribus locis, in quibus manuscripti habent *Phinidae*.

lemo: Aut¹¹ quisquam potis est tolerare acritudinem. Ennius l. II. Ferro se cæde,¹² quam dictis his toleraret. Toles tumor in faucib. quæ per deminutionem tonsillæ dicuntur. Tullianum, quod dicitur pars quædam carceris, Ser. Tullium regem ædificasse aiunt. Taxat verbum ponitur in his,¹³ quæ finiuntur, quoad tangi liceat: in litib. quoq. arbitrove¹⁴ cum proscribitur, quoad ei jussit¹⁵ p statuendi. Taxatio dicitur, quæ fit certæ summæ: a tangendo autem dici etiam scænici testimonio sunt, qui taxatores dicuntur, quod alter alterum maledictis tangit. Tabernacula dicuntur a similitudine tabernarum, quæ ipsæ, quod ex tabulis olim fiebant, dictæ sunt, non, ut quidam putant, quod tabulis claudantur. Tagit. Pacuvius in Tencro: Ut ego, si quisquam me tagit. et tagam. Idem in Hermiona: Aut non cernam, nisi tagam. Sine dubio antiqua consuetudine usurpavit: nam nunc ea sine præpositionib. non dicuntur, ut contigit, attigit. Tablinum proxime Atrium^q locus dicitur, quod antiqui magistratus in suo imperio tabulas.

*11 f. *Hand.*—12 f. *cædi.*—13 f. *iis.*—14 f. *arbitriove.*—15 f. *jus sit.*

NOTÆ

p Verbum *jussit* mutavimus in *jussit*: quod in legum fragmentis est antiquo modo scribendi, *IOVS. SIET.*

q De *Atrio* vide supra in *Scribonianum*.

SCHEDÆ

QUÆ FESTI FRAGMENTO

DETRACTÆ

APUD POMPONIUM LÆTUM EXTABANT.

---

[167] Manubiæ^a Jovis tres creduntur esse, quarum unæ sint minimæ, quæ moneant placatæq. sint. Alteræ quæ majores sunt, ac veniant cum fragore, discutiantque aut divellant quæ a Jove sint, et consilio Deorum mitti existimantur. Tertiæ his ampliores, quæ cum igne veniant: et quanquam nullum sine igne fulgur sit, hæ propriam differentiam habeant, quæ aut adurant, aut fuligine deformant, aut accendant, quæ statum mutant Deorum consilio superiorum. Manias Ælius Stilo dicit ficta quæ¹ ex farina in hominum figuras, quia turpes fiant, quas alii maniolas appellant. Manias autem, quas nutrices minitentur parvulis pueris esse larvas, id est, manes Deos Deasq. qui aut ab inferis ad superos manant, aut Mania est eorum avia ma-

1 f. *quædam*.

NOTÆ

^a *Manubiæ*] Acron in Horat. od. 2. lib. 1. 'Omnes manubiæ albæ et nigræ esse dicuntur, Jovis rubra et sanguinea.' Serv. in lib. 1. Æn. 'In libris Etruscorum lectum est fulminum manubias dici:' et in lib. 11. 'In æquinocio vernali manubiæ Minervales. i. fulmina tempestates gravissimas commovent.' Vide in 'Trisulcum' supra.

terna: sunt enim utriusq. opinionis auctores. Mamercus prænomen Oscum est, ab eo quod hi Martem Mamertem appellant. Mamiliorum familia progenita sit ² a Mamilia Telegoni filia, quam Tusculi procreavit, quando id oppidum ipse condidisset. Mantare, sæpe manere. Cæcilius in Epistola: Jam ne ³ adeo manta: jam hoc vide, cæcus animum . . . adventus angit. Manticularum ^b usus pauperibus in nummis recondendis, etiam nostro sæculo fuit. Unde manticulari dicebantur, qui furandi gratia mantículas attractabant. Inde poëtæ pro dolose quid agendo usi sunt eo verbo. Pacuvius: Ad manticulandum astu aggreditur: scit enim quid promeruerit: modici manticulatur, . . . Ita me facti oppressi jugo. Item deinde: Aggrediar astu regem: [168] manticulandum est mihi: et: Machinam ordiris novam mantícula ⁴ tactu, an sanctiora dicis jurajuranda. Plautus hoc significare videtur, quibus quotidie parvæ noxæ extergeantur: frequens enim antiquis ad manus tergendas usus fuit mantelorum. Mæson persona comica appellatur, aut coci, aut nautæ, aut ejus generis. dici ab inventore ejus Mœsone comædo (ut) ⁵ ait Aristophanes Grammaticus.

Mæniana appellata sunt a Mænio censore, qui primus in Foro ultra columnas tigna projecit, quo ampliarentur superiora spectacula. Major Græcia dicta est Italia, quod eam Siculi quondam obtinuerunt: vel quod multæ magnæq. civitates in ea fuerunt ex Græcia profectæ. Maius mensis in compluribus civitatibus Latinis ante Urbem conditam fuisse videtur: qua ex causa utrum a majoribus, ut Junius a junioribus dictus sit: an a Maia, quod Mercurio filio ejus res divinæ fiant solemnes: an quod ipsi Deæ in multis Latinis civitatibus sacrificia fiebant . . . ⁶ Monstrum

2 f. fuit.—3 f. al. ore.—4 f. manticulæ.—5 f. ( ).—6 f. a ipso mense.

NOTÆ

^b *Manticularum*] Mantela, Servius dicit mappas: Mantela, merumq. apud me in schedis inquit, Lucilius

ut Ælius Stilo interpretatur, a monendo dictum est, velut monestrum. Item Sennius Capito, quod monstret futurum, et moneat voluntatem Deorum: quod etiam prodigium, velut prædictum⁷ et quasi prædictum, quod prædicat eadem, et portentum, quod portendat; et significet: inde dici apparet id quartum, quod mihi visum est adiciendum, præsertim cum ex eadem significatione pendeat, et in promptu sit omnibus, id est, ostentum: quod item ab ostendendo dictum est apud auctores: qui monent histriones in scæna, sed etiam ubi adiciuntur commentarii. Monile dictum est ornatus mulieris: qualem habuisse [169] Eriphylam fabulæ ferunt: ex eo etiam equis præpendens a collo ornamentum, monile appellant. Molucrum non solum quo molæ teruntur⁸ dicitur, id quod Græci *μύλικρον* appellant, sed etiam tumor ventris, qui etiam virginibus incidere solet: cujus meminit Afranius in Virgine: Ferme virgini, tanquam gravidæ mulieri uterus, molucrum vocatur, transit sine doloribus. Cloatius etiam ^Λ⁹ in libris sacrorum, molucrum esse aiunt ligneum quoddam quadratum, ubi immolatur. Idem Ælius in explanatione carminum Saliarium eodem nomine appellari ait, quod sub mola supponatur. Aurelius Opilius appellat ubi molatur. Mola etiam vocatur far tostum, et sale sparsum: quod eo molito, hostiæ aspergantur: molas avias inepte quidam dictas putant. Mundus etiam mulieris . . . . potest. Accius: Cum virginali mundo clam patre. Ennius: Idem loco navibus celsis munda facie, atq. etiam ære Cereris. Qui¹⁰ mundus appellatur, qui ter in anno solet patere. III. Kal. Sept. et IIII. Non. Octobr. et III. id. Novemb. Qui (vel omni¹¹ dictus est, quod terra movetur. Mamphula appellatur panis Syriaci genus, quod, ut ait Verrius, in clibano antequam percoquatur, decedit in carbones, cineremq. cujus meminit Lucilius. Pistrice valida¹² si nummi suppeditabunt, addas

////////

7 f. prædicium.—8 al. verruntur al. vertuntur.—9 f. *Λ* et Ælius.—10 f. Quin.—11 f. id omne.—12 f. validam.

empleuron, mamphulas quæ sciat omnis. Municeps est, ut ait Ælius Gallus, qui in municipio liber natus est. Item qui ex alio genere hominum munus functus est. Item qui in municipio ex servitute se liberavit a municipe. Item municipes erant, qui ex aliis civitatib. Romam venissent, quib. non licebat magistratum capere, sed [170] tantum muneris partem. At Servilius¹³ aiebat initio fuisse, qui ea conditione cives Ro. fuissent, ut semper remp. separatim a populo Ro. haberent, Cumanos, Acerranos, Atellanos, qui æque cives Ro. erant et in legione merebant, sed dignitates non capiebant. Mutas, quasi¹⁴ e literis appellatas quidam putant, quod positæ in ultimis partibus orationis obmutescere cogant loquentem: quidam quod parvæ, exiguæq. sint vocis, ut quando mutum oratorem, aut tragœdum dicimus. Multam Osce dici putant pœnam quidam. M. Varro ait pœnam esse, sed pecuniariam, de qua subtiliter in l. 1. quæstionum Epist. refert. Mulleos genus calceorum aiunt esse; quibus reges Albanorum primi, deinde patricii sunt usu. M. Cato originum li. vii. Qui magistratum Curulem cepisset (calceos)¹⁵ mulleos allutaciniatos¹⁶ ceteri perones. Item Titinius in Seriana: ¹⁷ Jam cum mulleis te ostendisti, quos tibiatis in calceos: quos putant a mullando dictos. i. suendo. Multifariam dixerunt antiqui, videlicet, quod in multis locis fari poterat. Manius Egeri¹⁸ . . . . Nemorensem Dianæ consecravit, a quo multi, et clari viri orti sunt, et per multos annos fuerunt: unde et proverbium. Multi Mani Ariciæ. Sinius Capito longe aliter sentit: ait enim turpes et deformes significari, quia Maniæ dicuntur deformes personæ: et Ariciæ genus panni¹⁹ fieri; quod manici²⁰ appelletur. Mœne singulariter dixit Ennius. Apud emporium in campo hostium pro¹ mœne. Mutire, loqui. Ennius in Telepho: Palam mutire plebeio piaculum est. Mœnia, muri; et cetera muniendæ urbis gratia [171]

////////

13 f. *Ser. filius*.—14 f. *quasdam*.—15 ( ).—16 f. *alutacinatos*, vel *lunatos*.—17 f. *Setina*.—18 f. *Ægerius agrum*.—19 f. *panis*.—20 f. *Manii*.—1 al. *per*.

facta: ut Accius in Hellenibus: Signa extemplo canere, ac tela ob mœnia offerre imperat. Significat etiam officia. Plautus in Nervolaria:² Prohibentq. mœnia alia, unde ego fungor³ mea. Murrinam genus . . . . Manuos in carminib. sæcular. Ælius Stilo significare ait bonos: et Inferi di Manes pro boni dicuntur a suppliciter eos venerantibus propter metum mortis, ut immanēs quoq. pro valde Λ^4 . . . . dicuntur. Muscerdas prima syllaba producta dicebant antiqui stercus murum. Mapalia casæ Poenicæ appellantur: in quibus quia nihil est secreti, solet solute viventibus obici id vocabulum. Cato Originum libro quarto: Mapalia vocantur ubi habitant: ea quasi cohortes rotundæ sunt. Metalli⁵ dicuntur in lege militari quasi mercenarii. Accius Annalib. XXVII. Calones, famuliq. metalliq.⁶ caculæq. a quo genere hominum Cæcilie familiæ cognomen putat ductum. Quod est . . . .
. . . . Manum et mentum, proverbium est ex Græco ductum, quod est, πολλὰ μετὰ πέλαι κύλικος καὶ χεῖλος ἄκρου. Calchantem vitis serentem quidam augur vicinus præteriens, dixit errare: non enim ei fas esse novum vinum . . . .
Minusculæ quinquatrus appellantur Idus Jun. quod is dies festus est tibicinum, qui colunt Minervam: cujus Deæ proprie festus dies est Quinquatrus mense Martio. Muli Mariani dici solent a C. Mari instituto, cujus milites in furca sunt posita⁷ tabella varicosius onera sua portare assueverant.

2 f. Sticho.—3 al. fungar.—4 f. Λ non bonis.—5 f. Metelli.—6 f. metelliq.—7 f. superposita.

[172] SEX. POMPEI FESTI

LIBER XIII. INCIPIT.

Mulus Λ^1 . . . . . ea sterilis sit, quam
 mulus: vel quod ut mulus non suo genere sed equis ortus;
 sic ea Solis, non suo fulgore luceat. Murtiæ Deæ sacel-
 lum . . . . . Martius mensis initium anni
 fuit et in Latio, et post Romam conditam, quod eo ^{2} gens
 erat bellicosissima, cujus rei testimonium est, quod poste-
 riores menses, qui annum finiunt, a numero appellati, ulti-
 mum habent Decembrem. Malo cruce, masculino genere,
 cum dixit Gracchus in oratione, quæ est in P. Popillium
 posteriorem, ^{3} tam repræsentavit antiquam consuetudinem,
 quam hunc frontem, atq. hunc stirpem idem antiqui dixe-
 runt, et rursus hanc lupum, hanc metum. Item cum idem
 in Pompilium et matronas ^{4} ait: Eo exemplo instituto, dig-
 nus fuit qui malo cruce periret . . . . .
 . . . . .
 . . . . . ^{5} et improbum, qui assidue in litibus
 moraretur: ob eamq. causam in ordine staret adeuntium
 Prætozem. At Ælius Stilo, qui minime ordine viveret. Λ^6
 . . . . . in ea oratione, quam scribit de suis virtutibus
 contra Thermum. Quid mihi fieret, si non ego stipendia
 (in ordine) ^{7} omnia ordinarius meruissem semper? sunt

1 f. Λ vehiculo lunæ adhibetur quod tam.—2 f. ea.—3 f. posteriore.—4 f. Po-
 pillium et Mathonem.—5 [‘ Hæc cum fine pag. [32] coniungenda sunt.’ Jos.
 Scal.]—6 f. Λ M. Cato.—7 ( ).

quidam etiam, qui manipulare, quia infimi sit ordinis, appellatum credant ordinarium. Ornatus dicitur, et bonis artibus instructus, et honores adeptus a populo: etiam [173] bene aptus, ut miles, aut gladiator; et acturus fabulas. Atq. et ornatus dicitur cultus ipse, quo quis ornatur: ut cum dicimus aliquem tragico vel comico ortu prodire .

. . . . .
Orestiadēs nymphæ; montium cultrices. Ordo sacerdotum æstimatur Deorum ⁸ . . . . . maximus quisq. Maximus videtur Rex dein Dialis, post hunc Martialis, quarto loco Quirinalis, quinto Pontifex maximus. Itaq. in soliis⁹ Rex supra omnis accubat. Licet¹⁰ Dialis supra Martialem, et Quirinalem Martialis supra proximum. Omnes idem¹¹ supra Pontificem. Rex; quia potentissimus. Dialis, quia universi mundi sacerdos qui appellatur Dium. Martialis, quod Mars conditoris urbis parens. Quirinalis, socio imperii Romani Curibus ascito Quirino. Pontifex maximus, quod iudex atq. arbiter habetur rerum divinarum, humanarumq. Ordiri est rei principium facere, unde et togæ vocantur exordiæ.¹² Opaca vocantur umbrosa. Opalia dies festi, quibus supplicatur Opi, appellantur; quorum alter . . . . . Optutu, quasi optuitu, a verbo, quod est tuor; et significat video. Optatam hostiam alii optimam appellant eam, quam Ædilis tribus constitutis hostiis optat, quam immolari velit. Opima spolia dicuntur originem quidem trahentia ab Ope Saturni uxore, quod ipse agrorum cultor habetur, nominatus a satu, tenensq. falcem effingitur, quæ est insigne agricolæ. Itaq. illa quoq. [174] cognominatur Consiva, et esse existimatur terra. Ideoq. in Regia colitur a P. R. quia omnes opes humano generi terra tribuat, ergo et opulenti dicuntur terrestribus rebus copiosi; et hostiæ opimæ præcipue pingues, et opima magnifica et ampla. Unde spolia quoq. quæ dux P. R. duci hostium detraxit; quorum tanta raritas est, ut intra annos paulo

*****

8 f. majestate, ut.—9 al. in conviviiis solus.—10 f. scilicet.—11 f. item.—12 f. exordita.

trina contigerint nomini Romano : una, quæ Romulus de Acrone ; altera, quæ Consul Cossus Cornelius de Tolumnio ; tertia, quæ M. Marcellus Jovi Feretrio de viridomaro¹³ fixerunt. M. Varro ait opima spolia esse, etiam si manipulari miles detraxerit ; dummodo duci hostium . . . . . non sint. Ad ædem Jovis Feretri poni testimonio esse libros Pontificum ; in quibus sit : Pro primis spoliis bovem,¹⁴ pro secundis solitaurilib. pro tertiis agno publice fieri debere ; esse etiam compelli reges¹⁵ legem opimorum

////////

13 f. *Viridomaro*.—14 f. *bove*.—15 f. *Pompeli regis*.

NOTÆ

^a *Pompeli regis* in margine scripsimus, pro *Pompili*, quia ita antiqui dicebant, ut *Dueli* pro *Duili* ; et schedæ habent *Pompelli*. Formula legis dedicationis aræ, de qua in hoc fragmento, extat apud me, quam libet adscribere : QVANDO. TIBI. HODIE HANC. ARAM. DABO. DEDICABOQVE HIS. LEGIBVS. HISQVE. REGIONIBVS DABO. DEDICABOQVE. QVAS. HIC. HODIE. PALAM. DIXERO. VTI. INFIMVM SOLVM. HVIVSQVE. ARÆ. TITVLORVMQVE. EST. SIQVIS. TERGERE. ORNARE. REFICERE. VOLET. QVOD. BENEFICII. CAUSA. FIAT. IVS. FASQVE ESTO. SIVE. QVIS. HOSTIA. SACRVM FAXIT. QVI. MAGMENTVM. NEC. PROTOLLAT. IDCIRCO. TANEN. PROBE FACTVM. ESTO. SIQVIS. HVIC. ARÆ DONVM. DARE. AVGEREQVE. VOLET LICETO. EADEMQVE. LEX. EI. DONO ESTO. QVÆ. ARÆ. EST. ET. CETERÆ LEGES. HVIC. ARÆ. TITVLISQVE SVNTO. QVÆ. SVNT. ARÆ. DIANÆ. IN AVENTINO. HISQVE. LEGIBVS. HISQVE. REGIONIBVS. SIC. VTI. DIXI. HANC. TIBI. ARAM. PRO. IMP. CÆSARE. AVGVSTO. P. P. PONTIFICE MAXIMO. TRIBVNICIA. POTESTATE XXX. CONIVGE. LIBERIS. GENTEQVE

EIVS. SENATV. POPVLOQVE. R. COLONIS. INCOLISQVE. COL. IVL. PATERN. NARB. MART. QVI. SE. NVMINI. EIVS IN. PERPETVVM. COLENDO. OBLIGAVERVNT. DOQVE. DEDICOQVE. VTI SIES. VOLENS. PROPITIVS. Legem vero Numæ, de spoliis opimis, ita ex Plutarchi Marcello nos emendam supplendamque existimamus : QVOIVS. AVSPICIO. CLASE. PROCINCTA OPEIMA. SPOLIA. CAPIVNTVR. IOVEI FERETRIO. BOVEM. CÆDITO. QVEI. CEPET. ÆRIS. CCC. DARIER. OPORTETO SECYNDA. SPOLIA. IN. MARTIS. ASAM IN. CAMPO. SVOVETAVRVLIA. VTRA VOLET. CÆDITO. QVEI. CEPET. ÆRIS CC. DARIER. OPORTETO. TERTIA. SPOLIA. IANO. QVIRINO. AGNOM. MAREM. CÆDITO. QVEI. CEPET. ÆRIS. C. DARIER. OPORTETO. QVOIVS. AVSPICIO. CAPTA. DIS. PIACVLVM. DATO. Locus Plutarchi in promptu est, unde hæc hausimus : in eo autem habetur, præscripsisse Numam in hac lege, ut prima spolia capta Jovi Feretrio consecrentur, secunda Marti, tertia Quirino : præmiumque sit primis asses trecenti, secundis ducenti, tertiis centum.

spoliorum talem. Cujus auspicio classe procincta opima spolia capiuntur, Jovi Feretrio darier oporteat, et bovem cædito; qui cepit æris cc. secunda spolia in Martis aram in campo, solitaurilia utra voluerit, cædito: tertia spolia Janui¹⁶ Quirino agnum marem cædito. c. qui ceperit ex ære dato; cujus auspicio capta dis piaculum dato: hujus ædis lex nulla extat; neq. templum habeat neq.¹⁷ scitur. Ut qui optima lege fuerint¹⁸ adici solet, cum quidam magistratus creantur . . . . .

Obscum^b duas diversas, et contrarias significationes habet: nam Cloatius putat eo vocabulo [175] significari sacrum, quo etiam leges sacræ obscatæ¹⁹ dicuntur: et in omnibus fere antiquis commentariis scribitur Opicum pro Obsco, ut in Titini fabula quinta: Qui obsce et Volsce fabulantur, nam Latine nesciunt: a quo etiam verba impudentia, et elata appellantur obscena; quia frequentissimus fuit usus Oscis libidinum spurcarum. Sed eodem etiam nomine appellatur locus in agro Veienti, quo frui soliti produntur Augures A²⁰ Romani. Obigitat antiqui dicebant, pro ante agitat; ut obambulare.

Obinunt, Obcunt. Objurare^c antiqui pro aditu pone-

////////

16 f. Jano.—17 f. necne.—18 f. fuant.—19 al. sacratæ obscæ, al. obscitæ.—20 f. A publici populi.

NOTÆ

^b Obscum] Opsce pro Osce in Titinii versu sunt qui legant eo modo, quo *opstinatum* pro *obstinatum*, et alia his similia, quæ infinita pæne reperiuntur: quos ego non moror, quo minus legant, ut lubet: qui vero *Opicum* in *Opscum* mutandum censent, eis plane assentiri non possum. Nam verum est, quod ait Festus, *Opicum* in antiquis commentariis pro *Oscum* inveniri, et pro *Opice* Titinium *Osce* dixisse. *Opici* enim et *Osci* iidem sunt: hoc ut credam, quibus argumentis adducar, docebo. Livius dicit Fregellas Sidicinorum agrum,

deinde Volscorum fuisse: hoc idem est, ac si pro Sidicinorum dixisset Oscorum: nam Sidicini, Osci sunt. Strabo lib. v. Σιδικηνῶν οὔτοι δὲ Ὀσκοι. Cum itaque Livii locum imitatus Stephanus, pro Sidicinorum, id est, Oscorum, posuerit Ὀπικῶν, manifestum est, Opicos et Oscos eosdem esse: φρέγελλα, inquit, πόλις Ἰταλίας, ἣ τὸ μὲν ἀρχαῖον Ὀπικῶν ἦν, ἔπειτα δὲ Οὐολούσκων ἐγένετο. In fine videtur legendum *Augures Publici populi Romani*, ex loco simili in ‘Publicus ager.’

^c Objurare] Vide in ‘Obitu.’

Delph. et Var. Clas.

Pomp. Fest.

A F

bant, ut est in . . . . .
 . . . . . Penthesilea. Formidabant
 objurare . . . . .

Ob vos sacro, in quibusdam precationibus est, pro vos obsecro, ut sub vos placo, pro supplico. Opportune dicitur ab eo, quod navigantibus maxime utiles, optatiq. sunt portus. Obherbescere, herbam increscere.

Oboritur, nascitur: nam præpositionem ob, pro ad, solitam poni, testis hic versus: Tantum gaudium oboriri ex tumultu maximo: et Ennius: Ob Romam noctu legiones ducere cepit. Obnectere, obligare, maxime in nuptiis frequens est. Observasse dicitur, qui observat quid, cujusque causa facere debet. Itaque his¹ observat, coluisse aliquem dicitur. Ommentans,^d Livius in Odyssea quom ait: In Pylum advenies, aut ibi ommentans, significat obmanens, sed ea significatione, qua sæpe fieri dicitur, id enim est mantare. Ops antiqui dicebant, quem nunc opulentum, ut testimonio est non solum ei contrarium inops . . . [176] concedit: ego egens exortus sum. Obsidionalis corona est, quæ datur imperatori ei, qui obsidione liberavit ab hostibus obsessos: ea fit ex gramine viridi fere ex eo loco decerpto, in quo erant inclusi: herbam autem victoriæ signum fuisse apud antiquos alii quod² exemplis docuimus. Quæ corona magnæ auctoritatis fuit: nam et P. Decio datæ duæ sunt; una, ab exercitu universo; altera, ab his qui fuerunt in præsidio obsessi; et L. Sergio³ Dentato, qui Achilles Romæ existimatus est: ac fertur centies et vicies pro rep. depugnasse: coronis donatus XXVI. in his aureis VIII. civicis XIV. muralibus tribus: obsidionali una. Inter obsidionalem, et civicam hoc interesse, altera singularis salutis signum est; altera, diversorum^{4e} civium servatorum. Obstitum Cloatius et Ælius

1 f. is, qui.—2 f. aliquot.—3 f. Sicinio.—4 f. universorum.

NOTÆ

^d Ommentans] Placidus in Glossis: ^e Pro diversorum, in epitoma est
 'Ommentat, expectat:' dictum a universorum.
 mantando, i. diu manendo.

Stilo esse aiunt violatum attactumq. de cælo. Cincius quom,⁵ qui Deo Dee⁶ obstiterit, id est, qui viderit quod videri⁷ nefas esset. Obstinato, obfirmato, perseveranti, ut tenere possit, ut Pacuvius: Obstinati exortus: ut Accius in Amphitryone: Ut tam obstinato animo confisus tuo. Cato in Q. Thermum de x. hominibus: Rumorem, famam floccifecit capitas⁸ stupris, obstinatus insignibus flagitiis. Nævius in Lycurgo: Vos qui astatibus obstinati. Obstrudent, obsatulent, ab avide truendo⁹ cyngilam,¹⁰ non sumendo cibum. Unde et obstrudentum . . . . .

. . . . . dixit Titinius: Obstrudenti aliquid, quod pectam sedens; aut luculentaster,¹¹ aut formaster frigidus. Obsidium, tamquam præsidium, subsidium, recte dicitur: cujus etiam auctor C. Lælius pro se apud populum: Ut in¹² nobis terra mariq. simul obsidium [177] facerent. Et Sallustius historiarum i. Magnis operibus¹³ perfectis¹⁴ obsidium cœpit⁵ per L. Catilinam legatum. Obstitum, obliquum. Ennius L. xvi. Montibus obstitis, obstantibus, unde oritus nox: et in L. viii. Amplius exaugere obstipolumve¹⁵ solis. Cæcilius in imbros:¹⁶ Resupina obstituto capitulo sibi ventum facere cunicula.¹⁷^h Lucretius: Omnia mendose fieri, atq. obstita necesse est. Obsalutare, offerre salutandi gratia dicebant antiqui, ut consalutare, persalutare. Obvaricator dicebatur, qui cuipiam occurrebat, quo minus rectum iter conficeret. Oufentinæ tribus initio

5 f. eum.—6 f. qui Deo, qui Deæ.—7 al. videre.—8 al. cupitus.—9 al. truendo.—10 f. gingivam.—11 al. hic lataster.—12 f. uti.—13 al. opib.—14 al. perfectis.—15 f. obstipo lumine.—16 al. C. Licinius Imbrex.—17 f. tunicula.

NOTÆ

^f Qui Deo, qui Deæ, in margine emendavimus, ex antiqua formula inscriptionis Fratrum Arvalium, in qua est, SIVE. DEO. SIVE. DEÆ. Vide Macrob. Saturn. lib. iii. cap. 9. 'Si Deus, Si Dea.' Cato de Re Rustica cap. 89. Agel. lib. ii. cap. 28. Arnob. lib. iii.

^g In exemplo Sallustii legendum cœpit pro cepit. Tacitus lib. iv. 'Obsidium cœpit per præsidia, quæ opportuna jam muniebat.'

^h In versu Licinii, sive Cæcili, pro cunicula, videtur legendum tunicula, ut in margine notavimus.

causa fuit nomen fluminis Oufens, quod est in agro Privernate mare intra¹⁸ et Taracinam. Lucretius:¹⁹ Priverno Oufendina venit, fluvioq. Oufente: postea deinde a Censoribus alii quoq. diversarum civitatum eidem tribui sunt ascripti. Oscillum Santra dici ait, quod oscillent, id est, inclinent, præcipientesq. afferantur.²⁰ Oscillantes, ait Cornificius, ab eo quod os cælare sint soliti personis propter verecundiam, qui eo genere lusus utebantur. Causa autem ejus jactationis proditur Latinus rex, qui prælio quod eis¹ fuit adversus Mezentium Cæritum regem nusquam apparuerit, judicatusq. sit Juppiter factus Latiaris. Itaq. (scit ejus² dies feriatos liberos, servosq. requirere eum non solum in terris, sed etiam qua videretur cælum posse adiri per oscillationem, velut imaginem quandam vitæ humanæ, in qua altissima ad infimum interdum, infima ad summum efferuntur: atq. ideo memoriam quoq. redintegrari initio acceptæ vitæ per motus cunarum, lactisq. alimentum, quia per eos dies feriarum, et oscillis moveantur, et lactata portione [178] utantur: nec desunt qui exemplum Græcorum secutos putent Italos, quod illi quoq. injuria interfecto Icaro, Erigone filia ejus dolore impulsæ suspendio periisset, per simulationem . . . . . Ostentum non solum pro portento poni solere, sed etiam participialiter . . . . . testimonio est Pacuvius in Medo: Atq. eccum in ipso tempore ostentum senem: et Accius in Bacchis: Præsens præsto irridetis nobis stipe . . . . . ultro ostentum obtulit. Oscinum tripudium est, quod oris cantu significat quid portendi; cum cecinit corvus, cornix, noctua, parra, picus. Obstinere dicebant antiqui, quod nunc ostendit; ut in veteribus carminibus: Sed jam se cælo cedens³ aurora obstinere suum patrem. Oscines aves Ap. Claudianus⁴ esse ait, quæ ore canentes faciant auspicium, ut corvos, cornix, noctua: aut⁵ quæ

18 f. *inter mare, et.*—19 al. *Lucilius.*—20 f. *efferrantur.*—1 al. *ei.*—2 al. *per sex eos.* f. *scilicet eos.*—3 al. *candens.*—4 al. *Claudius.*—5 f. *alites.*

alis ac volatu; ut buteo, sanqualis, aquila, immissulus, vulturius: picam aut⁶ Martius, Feroniusque, et parra, et in oscinibus, et in alitibus habentur. Ostiam urbem ad exitum Tiberis in mare fluentis Ancus Martius rex condidisse, et fœminino appellasse vocabulo fertur: quod sive ad urbem, sive ad coloniam, quæ postea condita est, refertur. Quod neutrum certe plura . . . ferri non debet. Osculana pugna in proverbio, quo significabatur victos vincere, quia in eadem et Valerius Lævinus imperator Ro. a Pyrrho erat victus, et brevi eundem regem devicerat. Sulpicius . . . item Imperator noster: ejus rei meminit Titinius hoc modo: Hæc quidem quasi Osculana pugna est . . . secus, quia in fugere polsi hinc spolia colligant. [179] Significatur etiam osculo savium, ut Plautus in Nervolaria: Osculum sat est mihi . . . . . qui ambo⁷ mi pater; quod inter cognatos, propinquosq. institutum ab antiquis est, maximeq. fœminas . . . . . Optima lex ⁸i . . . . . in Magistro populi faciendo, qui vulgo Dictator appellatur, quam plenissimum posset jus ejus esse significabatur, ut fuit Mani Valerii, M. F. Volusuinæ gentis⁹ qui primus Magister a populo¹⁰ creatus est: propter¹¹ quam vero provocatio ab eo magistratu ad populum dicta¹² est, quæ ante non erat, desitum est adici; ut optima lege, utpote imminuto jure priorum Magistrorum. Originum libros quod inscripsit Cato, non satis plenum titulum propositi

//////////

6 f. *Picus autem*.—7 f. *amabo*.—8 f. *Λ cum dicebatur*.—9 f. *Volusi N.*—10 f. *populi*.—11 f. *post*.—12 al. *data*.

NOTÆ

¹ *Optima lex*] In schedis tantum spatii relictum est, quantum ad reponenda duo verba, quæ in margine notavimus, satis est. *Magister populi*, pro *a populo*; item *magistrorum* pro *magistratum*, ut est in schedis, legendum putamus. De antiqua vero

formula, VTI. QVOD. OPTVMA. LEGE FVAT. videndus Agellius lib. 1. cap. 12. et Livius lib. 1x. In fragmento legis Agrariæ apud me est: VTEI QVOI. OPTVMA. LEGE. PRIVATVS EST.

sui videtur amplexus, quando prægravant ea, quæ sunt rerum gestarum P. R. Optio qui nunc dicitur, antea appellabatur accensus: his¹³ adjutor dabatur centurioni a Trib. Militum, qui ex eo tempore, quem velint, centurionibus permissum est optare: etiam nomen ex facto sortitus est. Plautus in *Asinaria*: Qua me, qua uxorem, qua tu servum Sauream potes, circumduce, aufer, promitto tibi non obfuturum si id effeceris tibi, optionem sumito Leonidam. Obsidionem potius dicendum esse, quam obsidium, adjuvat nos testimonio suo Ennius in *Telamone* quom ait: Scibas natum ingenuum Ajacem, cui tu obsidionem paras. Item alio loco: Hector, qui haud cessat obsidionem obducere. Orare antiquos dixisse pro agere, testimonio sunt, quod et oratores, et hi qui nunc quidem legati, tunc vero oratores, qui reip. mandatas partis agebant. Ennius quoq. quom dixit in l. i. *Annalium*: Facere vero [180] quod tecum precibus pater orat. Oscos quos dicamus ait Verrius Opscos antea dictos: teste Ennio, quom dicat: De muris rem gerit Opseus. Adicit etiam, quod stuprum inconcessæ libidinis obscena dicantur, ab ejus gentis consuetudine inducta: quod verum esse non satis adducor, quom apud antiquos omnes fere obscena dicta sint, quæ mali ominis habebantur: ut illa Virgilii testimonio sunt, ut superiorum auctorum exempla referre non sit necesse, quom ait: *Harpurias obscenas volucres: et Obscenamq. famem.* Ob præpositione antiquos usos esse pro ad, testis est Ennius, quom ait LXIII. Omnes occisi, obcensiq. in nocte serena: id est, accensi:¹⁴ et in *Iphigenia*: *Acherontem adibo*¹⁵ ubi mortis thesauri adjacent.¹⁶ Ejusdem autem generis esse ait obferre, obtulit, obcurrit, oblatas, objectus: mihi non satis persuadet. Ostentum, quo nunc utimur interdum prodigii vice, quin participialiter quoq. dici solitum sit, non dubium: facit etiam C. Gracchus de legibus a se promulgatis, quom ait: Quod unum nobis in ostentum, ip-

////////

13 f. is.—14 al. *lucenti*.—15 al. *obiho*.—16 al. *objacent*.

sis in usum adportatur. Occisitantur, sæpe occiduntur: sic C. Gracchus pro rostris in P. Popillium: Homines liberi nunc in oppido occisitantur. Osi sunt, ab odio declinasse antiquos testis est. C. Gracchus in ea, quæ est de lege Minucia, quom ait: Mirum si quid his injuriæ sit, semper eos osi sunt: quod nunc quoque cum præpositione elatum frequens est, quom dicimus, semper perosi. Ostende, ostendam: ut permultis aliis exemplis ejus generis manifestum est. Opfionatus, ut Decurionatus, Pontificatus dicitur, ut Cato in ea, quam habuit apud equites: Majores seorsum, atq. diversum pretium [181] paravere bonis, atq. strenuis, decurionatus, optionatus, hastas donaticas, aliosq. honores. Ob os, ad os significat . . . Item ut superioribus quoq. exemplis testatus¹⁷ est. Obsonitavere, sæpe obsonavere. Cato in suasionem (de lege orchia derogaretur:¹⁸ Qui antea obsonitavere; postea centenis obsonitavere. Significat autem convivari. Ostentat, sæpe ostendis gloriandi causa. Sed et participialiter id et dici debet, et dictum est fœminino genere. Ovibus duabus multabantur apud antiquos in minoribus delictis, ut in majoribus amb.¹⁹ nec hunc ultra numerum excedebat multatio: quæ postea quam ære signato uti civitas cœpit, pecoraq. multaticia incuria corrumpabantur, unde etiam peculatus crimen usurpari cœptum est, facta æstimatio pecoralis multæ, et boves centenis assibus, oves denis æstimatæ. Inde suprema multa, id est, maxima appellatur tria millia æris. Item vincesis²⁰ minoribus delictis. Olivitam antiqui dicebant, quom olea cogebatur:¹ ut messem, cum frumenta, aut vindemiam, quom uvas: quod vocabulum potius frequentari debebat, quam nullum² ejus significationis causa³ haberemus: quamvis quidam oblivitatem meam⁴ dicant. Oppidorum^k

////////

17 f. testatum.—18 f. ne legi Orchia derogaretur.—19 f. XXX. bob.—20 f. vicesis.—1 al. colligebatur.—2 al. nullam.—3 al. causam.—4 al. olivitatem eam.

NOTÆ

^k Oppidorum] Nomen Catonis in schedis adjectum opinor ab aliquo,

originem optime refert Cato. Cicero lib. 1. de gloria, eamq. appellationem usurpationem appellatam esse existimat, quod opem darent adiciens, ut imitetur inertias⁵ Stoicorum. Orcum, quem dicimus, ait Verrius ab antiquis dictum Uragum,⁶ quod et u literæ sonum per o efferebant: per c literæ formam nihilominus g usurpabant. Sed nihil affert exemplorum, ut ita esse credamus: nisi quod his⁷ Deus maxime nos urgeat. Obmoveto, pro admoveto [182] dicebatur apud antiquos, ut alia, quæ relata sunt. Offendices ait esse Titius nodos, quibus apex retineatur et remittatur. At Veranius coriola existimat, quæ sint in loris apicis, quibus apex retineatur et remittatur, quæ ob offendendo dicantur: nam quom ad mentum perventum sit, offendit mentum. Olvatum⁸ Antistius Labeo ait esse mensuræ genus. Occultum offerre, significat sub terram fere ponere. Objacuisse, antea jacuisse. Præceptat, in saluari carmine est, sæpe præcipit. Pa¹ pro parte; et po pro potissimum⁹ positum est in saluari carmine. Promenervat item, pro monet. Prædotiont,^m præoptant. Prospices, prospice. Pœnis,¹⁰ pennis,¹¹ ut Casmenas dicebant pro Camenis: et Cœsnas pro cœnis. Polteo pro ulteriore. Polet; pollet: quia nondum geminabant antiqui consonantis. Plisima,¹² plurima. Pretet tremonti prætemunt: pe. Perfines, perfringas.¹³ Promerion,¹⁴ præcipuum, præter cæteros meritum: aut pro medium¹⁵ hoc est participat; aut¹⁶ pro indiviso dicimus. Privicioles,^{17 n}

5 al. ineptias.—6 f. Uragum.—7 f. is.—8 al. Olvatum.—9 al. populo.—10 al. Pœnis.—11 al. Pœnis.—12 al. Plusima.—13 al. perstringas.—14 al. Promerion.—15 al. medio.—16 al. ut.—17 f. Privicioles.

NOTÆ

qui putarit a Festo indicari libros Originum M. Catonis, cum tamen hic agatur de etymo oppidorum. Sed possum falli.

¹ Pa] Sic do pro domo. Vide Ausonium.

^m Prædotiont] Ita in schedis: et

recte: nam antiqui o pro u ponebant. Unde in columna Duilii est, EXFOCIONT. Vide in 'Orcus.'

ⁿ Privicioles] Cum ita sit in schedis, opinor legi debere privicioles, ut aboloc.

privis, id est, singulis. Petilam suram, siccam, et substrictam vulgo interpretatur. Sævola ait ungulam albam equi ita dici. Pilumnoë poploë in carmine saliari, Romani, velut pilis uti assueti: vel quia præcipue pellant hostis. Præpetes aves quidam dici aiunt, quia secundum auspiciū faciant prætervolantes: alii quod aut ea, quæ præpetamus indicent: aut quod prætervolent: aut ex Græco tractum putant, quod ante conspectum volent nostrum: inepte s. ex præpositione Latina componentes et Græco vocabulo: ceterum poëtæ promiscue omnis aves ita appellant. Pilare, compilare: sunt qui Græcæ originis . . . .^o

[183] Picati appellantur quidam, quorum pedes formati sunt in speciem sphingum: quod eas Dori^p ficas vocant. Petulantes, et petulci etiam appellantur qui protervo impetu, et crebro petunt lædendi alterius gratia. Ver. in iv. Geor. Neq. oves, hædiq. petulci floribus insultent: et, Cornigeras norunt matres . . . agniq. petulci. Et Afranius in Ida: Nostrum in conventum, aut consessum ludum, lapsumq. petulcum. Interdum pro veloce usi videntur antiqui; ut hoc versu intelligi potest: Exiit quasi petulcus quidam, pedibus¹⁸ convibravit. Petrarum genera sunt duo, quorum alterum naturale saxum prominens in mare, cujus Ennius meminit L. xi. Alte delata, ceterisq.¹⁹ ingentibus tecta: et Levius^{20q} in Centauris: Ubi ego sæpe petris: alterum manufactum, ut docet Ælius Gallus: Petra est, qui locus¹ dextra ac sinistra fornicem expleturusq.² ad

18 al. *pedicus*.—19 f. *petrisque*.—20 f. *Lævius*.—1 al. *quæ Jovis*.—2° al. *expletura est*.

NOTE

^o Scribendum, *Græci enim Fures φιλῆτας dicunt*. Seneca. epist. 72. lib. vii. ‘Voluptates præcipue exturba, et invisissimas habe latronum more, quos Ægyptii philistas vocant.’

^p *Picas*] Hesiodi antiquus interpretes in Theogonia, dicit Bæotios, non Dorios, ut Festus ait, Sphingem

ita appellare: *φίκα δ' αὐτὴν οἱ Βοιώτιοι ἔλεγον*.

^q In schedis *Levius* est pro *Livius*. Unde suspicor *Lævium* poëtam indicari, de quo Agellius lib. xii. cap. 10. licet ibi quoque *Livius* sit mendose, cum antiquissimus liber habeat *Lævius*.

libramentum summi fornicis. Petissere antiqui pro petere dicebant, ea quidem forma verbi, qua sunt lacessere, et incessere: sed ut mihi videtur, quom significabant sæpius petere, ut petessant, sæpius petant. Petrones rustici fere dicuntur propter vetustatem, et quod deterrima quæq. ac præruptus . jam agri petræ vocantur, ut rupices idem a rupicis.³ Petauristas Lucilius a petauro appellatos existimare videtur, quom ait: Sicuti mechanici, cum alto exilure petauro. At Ælius Stilo quod in ære volent, cum ait: Petaurista proprie Græce, ideo quod his⁴ πρὸς ἄερα πέταται. Petoritur, et Gallicum vehiculum esse, et nomen ejus dictum esse existimant a numero IIII. rotarum: alii Osce, quod hi quoq. petora quatuor vocent alii Græce: sed αἰολικῶς dictum. Petimina in his⁵ jumentorum ulcera, et vulgo appellant, et Lucilius [184] meminit, quom ait: Ut petimen naso, aut lumbos cervicibus tangat: eo nomine autem, et inter duos armos suis quod est, aut nectos,⁶ solitum appellari testatur Nævius in descriptione sullæ,⁷ quom ait: Petimine piscino qui meruerat. Pennas antiquos fertur appellasse penas ex Græco, quod illi πτερὰ ea, quæ sunt volucriora⁸ dicant. Item easdem penas, ut cæsnas. Pictor Zeuxis risui⁹ mortuus, dum ridet effuse pictam a se anum γράυν. cur hoc loco relatum sit a Verrio, cum de significatu verborum scribere propositum habuerit, equidem non video, cum versiculos quoque (adhæreret tulerit et ineptos pati; sed nullius prætoris¹⁰ prætexto nomine:¹ qui tamen sunt hi. Nam quid modi facturus risu deniq. nisi

3 f. a rupibus.—4 f. is.—5 al. humeris.—6 al. pectus.—7 al. suillæ.—8 al. volucris.—9 f. risu.—10 f. ea de re rettulerit, et ineptos satis, et nullius pretii.

NOTÆ

¹ Prætexto nomine] In schedis ita sunt hæc verba depravata, ut tamen ad veram lectionem eliciendam quasi manu ducant, cum in eis ita sit: cum versiculos quoque adhæreret tulerit et

septos pati: sed nullius prætoris prætexto nomine: nos emendavimus: cum versiculos quoque ea de re rettulerit, et ineptos satis, et nullius pretii prætexto nomine.

pictor fieri vult, qui risu mortuus est. Picta quæ nunc toga dicitur, purpurea ante vocitata est, eaq. erat sine pictura: ejus rei argumentum est pictura in æde Vertumni, et Consi, quarum in altera M. Fulvius Flaccus, in altera T.¹¹ Papirius Cursor triumphantes ita picti sunt. Tunica autem palmata a latitudine clavorum dicebatur, quæ nunc a genere picturæ appellatur. Impetum, industrium, indulgentem perinde composita esse ait Verrius, atq. impune, et immunis, mihi non satis persuadet. Pietati ædem consecratam ab Acillo ¹² aiunt eo loco, quo quondam mulier habitaverit, quæ patrem suum inclusum carcere mammis suis clam aluerit: ob hoc factum, impunitus ¹³ ei concessa est. Picum avem quidam dictum putant a Pico rege Aboriginum, quo dissolutus sit ¹⁴ Δ ¹⁵ . . . . .
 Piscatorium æs vetusto more appellatur, quod in [185] monte Albano datur pro piscibus. Pedam vestigium humani præcipue pedis appellasse antiquos in commentariis quibusdam inveniri solet. Pescia in saliori carmine Ælius Stilo dici ait capitia ex pellib. agnitis facta, quod Græci pelles vocent pesce neutro genere pluraliter. Pestiferum fulgur dicitur, quo mors, exiliumve significari solet. Pisalitem ^s appellat Nævius Pantaleontem, id est, Pisis oriundum tyrannum, cum alioqui inde profecti nunc Pisani dicantur. Pedibus obsitum, id est, pediculis, Titinius pedicosum appellat hoc modo: Rus detrudetur pedicosus, squalidus. Pedes autem pro pediculis: sic Plautus refert in Curculione: Item genus Δ ¹⁶ inter homines meo quidem animo, ut muscæ, culices, cimices, pedesq. pulicesq. et Livius in gladiolo: Pulices ne, an cimices, an pedes, responde mihi: et Lucilius: Ubi me vidit, caput scabit,

////////

11 f. *L.*—12 f. *Acilio.*—13 f. *impunitas.*—14 f. Δ *quod is solitus.*—15 f. Δ *eo uti.*—16 al. Δ *est lenonum.*

NOTÆ

^s *Pisalitem*] Ita est in schedis pro *Pisalitem*: et ita videtur legendum.

pedes legit. Pesestas inter alia quæ (si)¹⁷ inter precationem dicuntur,¹⁸ cum fundus lustratur, significare videtur pestilentiam, ut intelligi ex ceteris possunt, quom dicitur: Avertas morbum, mortem, labem, nebulam, impetiginem. Pedum baculi genus incurvum, ut Vir. in Buc. quom ait: At tu sume pedum, quod me cum sæpe rogaret. Pedem struit in XII. significat fugit, ut ait Ser. Sulpicius. Pistum pisendo perpolitum¹⁹ antiqui frequentius usurpabant, quam nunc nos dicimus. Pedarium Senatorem significat Lucilius quom ait: Agipes vocem mittere cœpit: qui ita appellatur, quia tacitus transeundo ad eum, cujus sententiam probat, quid sentiat, indicat. Piscatorii ludi vocantur, qui mense Junio trans Tiberim fieri solent pro quæstu piscantium. Piscinæ publicæ [186] hodieq. nomen manet, ipsa non extat: ad quam et natatum, et exercitationis alioqui causa veniebat populus. Unde Lucilius ait: Pro obtuso ore pugil, pisciniensis reses. Pectenatum tectum dicitur a similitudine pectinis in duas partis divisum, ut testudinatum in quattuor. Piari eos velut proprio verbo, ait Verrius, qui parum sint animati, cum mentis suæ non sunt, per quædam verba liberantur incommodo. Pignosa, pignora eo modo, quo Valesii, Auselii, pinosi, palisi²⁰ dicebantur. Pectus-cum Palati dicta est ea regio Urbis, quam Romulus obversam posuit, ea parte, in qua plurimum erat agri Romani ad mare versus, et quia¹ mollissime adibatur urbs: cum Etruscorum agrum a Romano Tiberis discluderet ceteræ vicinæ civitates colles aliquos² haberent oppositos. Peculatus est nunc quidem quaecumq. publicum furtum, sed inductum est a pecore, ut pecunia quoq. ipsa. Jam³ etiam noxii⁴ pecore multabantur, quia neque æris adhuc, neque argenti erat copia. Itaque suprema multa etiam nunc appellatur. Piatrix dicebatur sacerdos, quæ expiare erat solita, quam quidam simulatricem, alii sagam, alii expiatri-

//////////

17 ( ).—18 al. *interpretatores dicunt. f. imprecatores.*—19 al. *a pisendo propolitum.*—20 f. *Pinasii, Papisii.*—1 f. *qua.*—2 f. *aliquot.*—3 f. *Nam.*—4 f. *noxia.*

cem vocant; et piamenta, quibus utitur expiando: alii purgamenta. Piacularis porta appellatur propter aliqua piacula, quæ ibidem fiebant: vel, ut ait Cloatius, cum ex sacro⁵ per aliquem piaculo solvitur, ut aliqua piandi propitiandiq. causa immolatur. Pigere interdum pro tardari, interdum pro pœnitere poni solet. Pangere, figere: unde plantæ pangi dicuntur, cum in terram demittuntur . . . . .

Permutatur id proprie dici videtur, quod ex alio loco [187] in alium transfertur: at commutatur, quod aliud pro alio substituitur. Sed ea jam confuse in usu sunt. Pierides Musæ propter amœnitatem ac solitudinem Pierii montis dictæ videntur, quo⁶ esse⁷ secretis locis propter studia liberalia delectentur. Perconctatio pro interrogatione dicta videtur ex nautico usu, quia conto pertentant, cognoscuntq. navigantes aquæ altitudinem: ob quam causam ait Verrius etiam secundam syllabam per o solere scribi: mihi id falsum videtur: nam est illa percunctatio, quod is, qui curiose quid interrogat, percunctari sit⁸ ut recte per u litteram scribatur. Perfugam Gallus Ælius ait, qui liber, aut servus, aut hostis sui⁹ voluntate ad hostes transierit, qui idem dicitur transfuga, quanquam sunt, qui credant perfugam esse, non tam qui alios fugiat, quam qui ob spem commodorum ad quempiam perfugiat. Perfacul antiqui, et per se facul dicebant, quod nunc facile dicimus, inde permansit in consuetudine facultas. Peremptalia fulgura Graccus¹⁰ ait vocari, quæ superiora fulgura, ut¹¹ portenta vi sua peremant duobus modis, prioribus tollendis: aut majore manubia, ut tertia secundæ, secunda primæ cedat: nam ut omnia¹² superentur fulgure, sic ictum fulgur manubiis vinci. Perediam et bibesiam Plautus finxit sua consuetudine, cum intelligi voluit cupiditatem edendi et bibendi. Peremere Cincius in lib. de verbis priscis ait significare idem, quod prohibere: at Cato in li. qui est de re militari pro viciare

////////

5 f. cum facto.—6 f. quod.—7 al. eæ.—8 f. per cunctas res it.—9 f. sua.—10 f. Granius.—11 f. aut.—12 f. omina.

usus est.

Tabem eam, quæ faceret tabescere apud antiquos [188] usurpatum. Sallustius quoque frequenter, ut in Catilina, cum ait: Uti tabes plebsq. civium animos invaserat: et in lib. iv. historiarum: Qui quidem mos, ut tabes in Urbem coierit:¹³ et Corvinius¹⁴ pro Liburnia: Propter hanc tabem, atq. perniciem domus totius. Tabellis pro chartis utebantur antiqui, quibus ultro citro¹⁵ sive privatim, sive publice opus erat, certiores absentes faciebant: unde adhuc tabellarii dicuntur: et tabellæ missæ ab imperatoribus. Tagax furunculus a tangendo¹⁶ cujus vocabuli Lucilius meminit: Et mutonis manum perscribere¹⁷ posse tagem.¹⁸ Tages nomine Genii filius, nepos Jovis, puer dicitur disciplinam dedisse aruspicii duodecim populis Etruriæ. Taminia uvæ sylvestris genus: videtur Verrio dicta, quod tam mira sit quam minium. Talus in Sabinorum nominibus prænominis loco videtur fuisse. Talentorum non unum genus. Atticum est sexmillium denarium. Rhodium et¹⁹ Cistophorum quatuor millium, et quingentorum denarium. Alexandrinum XII.²⁰ denarium. Neapolitanum sex¹ denarium. Syracusanum trium² denarium. Reginum victoriati. Tamne, eo usque, ut Ælius Stilo et Opillus³ Aurelius interpretantur. Itaq. Afranius: Tamne arcula tua plena est aranearum. Thaleæ⁴ nomen dictum est⁵ alii ab ætatis flore aiunt, alii quod carmina semper floreat. Talipedare antiqui dicebant pro vacillare pedibus lassitudine, quasi qui trahit pedes, ut talis videatur insistere, aut identidem tollere pedes. Tam significationem habet, cum ponimus præpositivam quandam, cui subjungimus quam; ut cum dicimus, tam egregium opus tam parvo pretio venisse, [189] id est,

////////

13 al. *conjectus*.—14 f. *Cornificius*.—15 f. *citroque*.—16 f. *tagendo*.—17 f. *manu perscabere*.—18 f. *tagacem*.—19 f. *septem m.*.—20 f. *XII. m.*.—1 f. *VI. m.*.—2 f. *III. m.*.—3 f. *Opilius*.—4 f. *Thalia*.—5 f. *esse*.

NOTÆ

¹ Lucili versus ita emendandus, *Et mutonis manu perscabere posse tagacem*.

sic: ut apud Græcos quoq. οὕτως ἀγαθόν. Item ex contrario ei dicimus, quam malus Homerus, tam bonus Cherylus⁶ poëta est. At antiqui tam etiam pro tamen usi sunt, ut Nævius: Quid⁷ si taceat, dum videat, tam etiam sciat, quid scriptum sit. Ennius: Illæ meæ tam potis pacis potiri. Titinius: Bene cum facimus, tam male subimus, ut quidam perhibent viri. Item: Quanquam⁸ estis nihili, tam escator⁹ simul vobis consului. Tandem quom significat aliquando, interdum tamen ex supervacuo ponitur: ut apud Ter. in Phormione, quom ait: Itane tandem uxorem duxit Antipho injussu meo? non enim hic tempus ullum significat. At Cicero etiam duplicat temporalem significationem, cum ait: Tandem aliquando. Tauri, verbenæq. in commentario sacrorum significat ficta farinacea. Tama dicitur, cum labore viæ sanguis in crura descendit, et tumorem facit. Lucilius:¹⁰ Inguenne existat, papulæ, tama, neboa noxit. Tænias, Græcam vocem sic interpretatur Verrius, ut dicat ornamentum esse lancum capitis honorati, ut sit apud Cæcilium in Androgyno: Sepulchrum plenum tæniarum, ita ut solet: et alias: Dum tæniam qui¹¹ vulnus vinciret. Ennius in Alexandro: Volans de cælo cum corona, et tæniis. Accius in Neoptolemo: Decorare est satius, quam urbem exeneis.¹² Tædulum antiqui interdum pro fastidioso; interdum, quod omnibus tædio esset, ponere soliti sunt. Tatium occisum ait Lanivii¹³ ab amicis eorum legatorum, quos interfecerant Tinini¹⁴ latrones, sed sepultum in Aventiniensi laureto. Quod ad significationem verborum non magis pertinet, quam plurima alia, et præterita jam, et deinceps [190] quæ referentur. Tauro-rum specie simulacra fluminum, id est, cum cornibus formantur; quod sunt atrocia, ut tauri. Talionis mentionem fieri in XII. ait Verrius hoc modo: Si membrum rapit,¹⁵ u

////////

6 f. Chærilus.—7 al. Qui.—8 f. Quam.—9 f. ea me castor.—10 al. Lucretius.—11 f. qua.—12 al. e tæniis.—13 al. Lavinii.—14 al. Tatiani.—15 f. rapsit, al. rapit.

NOTÆ

^a Liber manuscriptus habet *rapit* pro *rupit*, ut fortasse *rapsit* sit le-

ni cum eo pacit, talio esto : neq. id, quid significat indicat, puto quia notum est : permittit enim lex parem vindictam. Tarquitiæ scalas, quas rex Tarquinius Superbus fecerit, abominandi ejus nominis gratia ita appellatas esse ait volgo existimari. Tarpeia esse ¹⁶ effigiem ita appellari putant quidam in æde Jovis Metellina, ejus videlicet in memoriam virginis, quæ pacta a Sabinis hostibus ea quæ in sinistris manibus haberent ut sibi darent, intromiserit eos cum rege Tatius, qui postea in pace facienda caverit a Romulo ; ut ea Sabinis semper pateret. Tam perit, quam extrema faba : in proverbio est, quod ea plerumq. aut præteritur, aut decerpitur a prætereuntibus. Tappulam ^x legem convivalem ficto nomine conscripsit jocosum carmine Valerius Valentinus, cujus m. Lucilius hoc modo : Tappulam rident legem concere ¹⁷ opimi. Termonem Ennius Græca consuetudine dixit, quem nos nunc terminum hoc modo : Ingenti vadit cursu, qua redditus terminus est : et : Hortatore bono prius, quam finibus terminus. Trientem tertium pondo coronam auream dedisse se Jovi donum scripsit T. Quintius Dict. . . . quom per novem dies totidem urbes, et decimam ¹⁸ Præneste cepisset : id significare ait Cincius in *Mystagogicon* L. II. duas libras pondo, et trientem, qua consuetudine hodieq. utimur, quom lignum bes alterum dicimus, id est, pedem, et bessem latitudinis habens : et sestertium, id est, duos asses, et semissem tertium : item si [191] tres asses sunt et ¹⁹ quadrans quartus ²⁰ . . . . Tersum diem pro sereno dictum ab antiquis, nec se habere rei auctorem ait. Teretinatibus a flumine . . . . Tripudium ^z . . . . ciis : in exultatione tripudiat . . .

*****

¹⁶ al. *etiam*.—¹⁷ f. *congeræ*.—¹⁸ f. *deditione*.—¹⁹ f. *quadrans*.—²⁰ f. *dicatur*.

NOTÆ

gendum. Vide supra in ‘Pacionem.’

^x Tappulam] Vide in ‘Sodales.’

^y Pro verbo *deciman*, magis placet *deditione*: et infra legendum: *Item si*

tres asses sunt, et quadrans, quadrans quartus dicitur, &c.

^z Tripudium, &c.] Desiderantur hæc in aliis editionibus. Supra in ‘Puls:’ ‘Tripudium,’ inquit, ‘id est terri-

a terra pavienda, nam pavire, est ferire, a quo et pavimenta: id ex Græco, quod illi παλίσιν, quod nos ferire . . . .
 mum intactus usur . . . . Taminare, violare . . . .
 et contaminare, dictum videlicet . . . . ilintate. Te-
 res est in longitudine rotundatum: quales asseres natura
 ministrat. Temetum, vinum. Plautus in Aulularia: Cere-
 rin' Strobile has facturi nuptias? qui? quia temeti nihil al-
 latum video. Pomponius in Decima: Non multi temeti,
 sed plurimi. Novius in duobus Dossenis: Sequimini pre-
 minate, sequere temeti timor: Idem in Funere: Agite, ex-
 ite, temulentum¹ tollite: et in Surdo: Filias habeo temu-
 lentas, sed eccas video incedere. Afranius in Consobrinis:
 Pol magis istius temulentæ, futilis. Tintinnare est² apud
 Nævium hoc modo: Tantum ibi molæ^a crepitum facie-
 bant, tintinnabant compedes: et apud Afranium: Ostiarii
 impedimenta tintinnire audio. Tributorum conlationem,
 quom sit alia in capite, illud³ ex censu, dicitur etiam
 quoddam temerarium, ut post Urbem a Gallis captam con-
 latum est, quia proximis xv. annis census alius^{4b} non erat.
 Item bello Punico secundo M. Valerio Lævino, M. Clau-
 dio Marcello cos. quom et Senatus, et populus in ærarium,
 quod habuit,⁵ detulit. Tentipellium Artorius putat esse
 calciamentum ferratum, quo pelles extenduntur, indeque^c
 Afranium [192] dixisse in Promo:⁶ Pro manibus credo ha-
 bere ego illos tentipellium. Titinium ait Verrius existi-

////////

¹ al. temulentiamque.—² al. Titinnire.—³ al. aliud.—⁴ f. populus.—⁵ al. potuit.—⁶ al. Primo.

NOTÆ

pavium: pavire enim ferire est,⁷ &c. Tripudium dicebatur in auspiciis, vide-
 tur fuisse in exemplari: deinde Fes-
 tus afferebat exemplum ex aliquo
 scriptore disciplinæ auguralis. Quod
 autem addit pavimenta dicta esse a
 pavire, et pavire a Græco παλίσιν, si
 verum est, verum erit et illud, paire
 pro pavire antiquioribus in usu fuisse,
 cum paimenta pro pavimenta in vetus-

tissima inscriptione sit.

^a Pro molle, vel, ut alii emenda-
 runt, mollem, in schedis est molæ,
 eaque vera lectio est.

^b Opinor in exemplari fuisse, cen-
 sus populus, et deinde verbum poplus
 in alius mutatum: extant lectionis
 antiquæ vestigia in schedis.

^c Indeque pro idem, melius in sche-
 dis.

mare, id medicamentum esse, quo rugæ extendantur, quom dicat: Tentipellium inducitur, rugæ in ore extenduntur: quom ille τροπικῶς dixerit. Tignum non solum in ædificiis, quo utuntur, appellatur, sed etiam in vineis, ut est in XII. Tignum junctum ædibus, vineave, et concapit⁷ ne solvito. Tela proprie dici videntur ea, quæ missilia sunt: ex Græco videlicet translato eorum nomine, quoniam illi τηλόθεν missa dicunt, quæ nos eminus: sicut arma ea, quæ ab humeris dependentia retinentur manibus, quoniam quidem non minus in nobis eam partem corporis armum vocari existimandum est, quam . . . . Tigillum, Sororium. Vici appellari incipiunt ex agris, qui ibi villas non habent, ut Marsi, aut Peligni: sed ex vicis partim habent remp. et jus dicitur, partim nihil eorum, et tamen ibi nundinæ aguntur⁸ negotii gerendi causa, et magistri vici, item magistri paci^d quotannis fiunt: altero, cum id genus ædificiorum definitur, quæ continentia sunt his opidis, quæ itineribus, regionibusq. distributa inter se distant, nominibusque dissimilibus discriminis causa sunt dispartita: tertio, cum id genus ædificiorum definitur, quæ in oppido privo, id est, in suo quisque loco proprio ita ædificat, ut in eo ædificio pervium sit, quo itinere habitatores ad suam quisque habitationem habeat accessum, qui non dicuntur vicani sicut hi, qui aut in oppidi vicis, aut hi, qui in agris sunt, vicani appellantur.

Viget dictum videtur a vi agendo, sed non vi [193] agendis, hostilibusque rebus, verum his, quæ celer⁹ . . .

////////

7 f. capulo.—8 al. habentur.—9 f. celeriter.

NOTÆ

^d Paci] In schedis integra lectio habetur, et emendata. Nam *paci*, antiqua scribendi consuetudine dictum est, pro *pagi*: supra in ‘Orcus.’ ‘Per c,’ inquit, ‘literæ formam, nihilominus *g* usurpabant:’ et in columna Duilii *MACISTRATOS* reperitur et

LECIONES. Reliqua etiam emendatiora in schedis: *Altero, cum id genus ædificiorum definitur, quæ continentia sunt his oppidis, quæ itineribus, regionibusque discriminis causa sunt dispartita: et in fine, in oppidi vicis, et vicani, utroque loco habent schedæ.*

. . . . . concitato animo ad bonam frugem ten¹⁰
 . . . . . Voisgram avem, quæ se vellit. Augures
 hanc eandem fucillantem¹¹ appellant . . . . . Vi-
 gintiquinque^e pœnas in XII. significat vigintiquinque as-
 ses. Victimam Ælius Stilo ait esse vitulum, ob ejus vi-
 gorem: alii autem, quæ vincta ducatur ad altare: aut
 quæ ad¹² hostis victos^f immoletur. Vectigal, æs appel-
 latur, quod ob tributum, et stipendium, et equestre, et ordi-
 narium populo debetur. Viæ^g sunt et publicæ, per A¹³
 . . . e omnibus licet: privatæ, quib. vetitum uti . . .
 præter eorum, quorum sunt privatæ . . . . . vias mu-
 niunto: dionisam lapides sunt, qua volet, jumenta agito.
 Viatores appellantur, qui magistratib. apparent: eo quia
 initio omnium tribuum, cum agri in propinquo erant urbis,
 atque assidue homines rusticabantur, crebrior opera eorum
 erat in via, quam urbe, quod ex agris plerumq. homines
 vocabantur a magistratib. Verticulas, cum ait Lucilius,
 ita appellavit vertebrae. Vernæ, qui in villis vere nati,
 quod tempus duce natura feturæ est: et tunc rem divinam
 instituerit Marti Numa Pompilius pacis, concordiaeve ob-
 tinendæ gratia, inter Sabinos, Romanosq. ut vernæ vive-

////////

10 f. *tendant.*—11 al. *fecilitram.*—12 f. *ob.*—13 f. A *quas ire.*

NOTÆ

^e *Vigintiquinque*] Agellius lib. xx. cap. 1. 'Si injuria alteri faxit, vigintiquinque æris pœnæ sunt.' Sed *æris* puto adjectum. Vide Plinium lib. xvi. cap. 1.

^f In schedis est, *ob hostes victos*, pro *ad hostes victos*, parva mutatione: nam Augustiniana emendatio nimis abest antiqua scriptura. Pro *vincta* in schedis est *victa*: ut fortasse *vitta* scribendum sit: nam boves auratis cornibus vittis ornati et sertis ad aram ducebantur, præterea Servius in II. *Æn.* ita scribit: 'Solutæ sunt hostiæ, nam piaculum est in sacrifi-

cio aliquid esse religatum, ante enim ligabantur.' Sed nihil mutandum censeo.

^g *Viæ*] Desideratur hæc vox in aliis editionibus: in ea vero Festus agebat, ut ex reliquiis ejus apparet, de viis publicis, et privatis: et antiquam legem referebat de viis muniendis, iisdemque lapide sternendis, ut quæ stratæ lapidibus essent, per eas jumenta agere liceret. Extat inscriptio in quodam denario Augusti, *QVOD. VIAE. MVNITAE. SVNT.*

rent, ne vincerent. Romanos enim vernas appellabant, id est, ibidem natos, quos vincere perniciosum arbitrium Sabinis, qui conjuncti erant cum P. R. Vergiliæ dictæ, quod eorum ortu ver finitur, æstas incipit. Vastum^h pro magnum: ponitur tamen et pro inani. Accius: Jam hanc urbem ferro vastam faciet Peleus: et Pacuvius: [194] Quales, scabres quod¹⁴ inculta vastitudine. Ve victis, in proverbium venisse existimatur, cum Roma capta a Senonib. Gallis aurum ex conventionem et pacto adpenderetur, ut recederent, quod iniquis ponderib. exigi a barbaris querente AP. Claudio, Brennus rexⁱ Gallorum ad pondera adjecit gladium, et dixit, ve victis: quem postea persecutus Furius Camillus, cum insidiis circumventum concideret, et quereretur contra fœdus fieri, eadem voce remunerasse dicitur. Vegrande significare alii aiunt male grande; ut vecors, vesanus, mali cordis, maleq. sanus: alii, parvum, minutum, ut quom dicimus, vegrande frumentum: et Plautus in Cistellaria: Qui nisi itures nimium is vegrandi gradu. Vecors^k est turbati et mali cordis. Pacuvius in Iliona: Qui veloci superstitione cum vecordi conjugē: et Novius in . . . Coactus tristimoniam ex animo deturbat et Vecordiam. Vapula Papiria, in proverbio fuit antiquis, de quo Sinius Capito sic refert, tum dici solitum esse, cum vellent minantibus ibi¹⁵ significare se eos negligere, et non curare, fretos jure libertatis. Plautus in Feneratrice: Heus tu in barbaria quod fecisse dicitur libertus suæ patronæ, ideo dico . . . liberta salve.

////////

14 f. *squale*, *scabre atque*.—15 f. *sibi*.

NOTÆ

^h Vastum] Videndus Nonius in 'Vastitudine:' apud quem extat versus Pacuvii ex Teucro, quem hic Festus citat, ut nos emendavimus.

ⁱ In schedis est *Brennus rex*, pro quo in margine alia manu, ejus fortasse, qui schedas illas cum exem-

plari antiquo contulit, *dux pro rex* notatum est: et *pensum pro adpenderetur*.

^k Vecors, &c.] Exempla Pacuvii, et Novii desiderantur in aliis editionibus.

Vapula Papiria: in barbaria est, in Italia. Ælius hoc loco vapula positum esse ait pro dole. Varro, pro peri: teste Terentio in Phormione: Num tu . . . resipis verbero: et Plauto in Curculione: Reddin', an non mulierem prius, quam te huic meæ machæræ obicio mastigia? Vapula ergo te ¹⁶ vehementer jubeo, ne me territes. Vacerram Ælius et alii complures vocari aiunt stipitem, ad quem equos solent religare. Ateius [195] vero Philologus hoc nomine significari maledictum magnæ acerbitalis, ut sit vecors et vesanus teste Livio, qui dicit: Vecorde, et malefica vecordia ¹⁷ ¹ Vagorem pro vagitu, Ennius li. xvi. Qui clamor oppugnantis vigore volanti. Lucretius li. ii. Et superantur, item miscetur funere vigor. Valvoli fabæ folliculi appellati sunt, quasi vallivoli, quia vallo facti ¹⁸ excutiantur. Vagulato in L. xii. significat quæstio cum convicio. Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum obvagulatum ito. Valgos Opillus Aurelius, aliiq. complures aiunt dici, qui diversas suras habeant. Plautus in Milite glorioso: Qui talos vitiosos majorem partem videas vagisalis: et in Silitergo; Sine a mihi insignitos pueros pariat postea, aut varum, aut valgum, aut compernem, aut pætum, bocchum filiam. Viere,^m alligare significat, ut hic versus demonstrat: Ibant malaci viere Veneriam corollam, unde vimina, et vasa viminea, quæ vinciuntur ligata. Vermina dicuntur dolores corporis cum quodam minuto motu quasi a vermib. scindantur: hic dolor Græce σπρόρος dicitur. Veruta, pila dicuntur, quod ¹⁹ . . . habeant præfixa. Ennius L. x. . . . cursus quingentos sæpe veruti.ⁿ

//////////

16 f. Vapulare ergo.—17 f. malefice vacerra.—18 f. fracti.—19 A al. verua.

NOTÆ

¹ Pro malefica vecordia in versu Li. vii, nisi malefice vacerra legamus, non video cur Livium citet Festus. Ling. Lat. apud quem malaci est, ut in schedis.

^m Viere, &c.] Hæc quoque in aliis editionibus desiderantur. Ennii versus extat apud Varronem lib. iv. de aliis editionibus, nec in schedis integer habetur, aut emendatus satis.

Uruat,^o Ennius in *Andromeda* significat, circumdat, ab eo sulco, qui fit in urbe condenda uruo aratri, quæ sit forma simillima uncini a curvatione buris, et dentis; cui præfigitur vomer: ait autem: Circum sese uruat ad pedes a terra quadringentos caput. Ungulus Oscorum lingua anulus, ut . . . si quid monumenti nacta^p est, qui eorum requireret, est ungulus quem ei detraxit ebrio. Pacuvius in *Iliona*: Repugnanti ego porro hunc vi detraxi ungulum, et in *Atalanta*: [196] Suspensum lævo brachio ostendo ungulum. *Unciaria*^q lex appellari cœpta est, quam L. Sulla, et Pompeius Rufus tulerunt, qua sanctum est, ut debitores decimam partem . . . dicebant antiqui, cujus color inficiendo mutatur, ut Ennius cum ait: Cum illud, quo jam semel est imbuta veneno. Ventabant dixisse antiquos verisimile est, cum et præpositione adjecta . . . adventabant. V. ntupum est, vel . . . quod Græci *ὑπὲρ* dicunt. Venditiones dicebantur olim Censuræ locationes; quod velut publicorum locorum veniebant. Viminalis et porta et collis appellantur, quod ibi viminum fuisse videtur silva, ubi est^r et ara Jovi Viminio consecrata. Vindex ab eo quod vindicat, quo minus is, qui pressus est, ab alio teneatur. Vineæ, ut Verrius præcipit, quod vino feraces sint: etiam militares quædam machinationes a similitudine appellantur. Vivatus et vividus a poëtis dicuntur a vi magna. Vindicie^r appellantur res

//////////

20 f. aut potius dicuntur vindicie inter eos, qui contendunt.

NOTÆ

^o *Uruat*] Placidus in *Glossis*: 'Oburbas, circumscribis: dictum ab urbo.' Versus Ennii emendatior in schedis.

^p *Nacta* legendum: et si quis requirit: pro corrupto autem verbo, *elirio*, in schedis est *ebrio*, quæ vera lectio est.

^q *Unciaria*] Quæ sequuntur, quo pertineant, quærendum: incerta item

sunt, quæ post verbum *Ventabant* habentur.

^r *Vindicie*] In exemplo 12. tabularum, quod in fine adducit Festus, schedæ ante arbitros habent amplius dimidiatum verbum . . . *tor*, ut integrum fortasse fuerit, *Prætor*, et ita sit legendum: *Prætor arbitros tres dato*.

eæ, de quibus controversia : (quod potius dicitur jus, quia
 fit inter eos, qui contendunt.²⁰ Cato in ea, quam scribit L.
 Furio de aqua . . . . . s. Prætores secun-
 dum populum vindicias dicunt . . . . Lucilius: Ne-
 mo hic vindicias, neq. sacra, neq. numen veretur : de quo
 verbo Cincius sic ait : Vindiciæ olim dicebantur illæ, quæ
 ex fundo sumptæ in jus adlatæ erant : at Ser. Sulpicius .
 . . . . jam singulariter formato vindiciam esse
 ait, qua de re controversia est, ab eo quod vindicatur .
 . . . . et in XII. Si vindiciam falsam tulit,) si
 velit is,¹ . . . . . tor arbitros^r tres dato, eorum arbitrio
 . . . . . fructus duplione damnum decidito .

////////

1 f. rei, sive litis.

NOTÆ VARIORUM

IN

SEX. POMPEIUM FESTUM

EJUSQUE EPITOMEN.

EX ED. HEIDELBERGENSI

1593. 8vo.

NOTÆ VARIORUM

IN

SEX. POMPEII FESTI

DE

VERBORUM SIGNIFICATIONE LIBROS.

LIB. I.

PAG. 35. *Acus*] *Cum sarcire*: lege, quod *sarcire*. Turneb. Advers. lib. XIV. cap. 12.

PAG. 44. *Adfectata* [*Affecta*] Alludere videtur ad illum Planti locum, qui in Rudente exstat: 'Accipiam hospitio si nox venies vespere Item ut affectam.' *Idem ibid.*

PAG. 50. *Æditimus*] Non assentitur Festus Tullio, nec Varroni, qui inter *æditimum* et *ædituum* nihil interesse censent: sed et M. Tullius in *æditimo*, *timum*. productionem vocabuli censet; pro *intimo* Festus accipit. Quanquam non satis apparet an significatione distinguat quæ notatione dividit. *Id. ibid.*

PAG. 65. *Ambactus*] Lingua Gallica dicitur *actus* et *ambactus* servus mercenarius: ut 'circumactus' dicitur. Hanc vocem usurpavit Cæsar commentario sexto: 'Ita plurimos circum se ambactos clientesque habet.' Ambacti autem erant apud Gallos, qui se nobilibus in servitutem dicarant,

quod circum illos acti essent. In lexico Latino-Græco *ambactus* sic explicatur: δούλος μισθωτός, ὡς Ἐννιος. ita ab Ennio Cæsar hoc vocabulum mutuo sumpsit. *Id. ibid.*

PAG. 69. *Ambrices*] Lego *lambrices*, regulas esse, non tegulas: id quod sensus ipse declarat: sed et Francorum lingua, quæ articulo addito tabellas, quibus lacunaria texuntur aut ædes obducuntur, *lambrices* vocat, quod cum fit, ædes lambricari pro ambricari dicitur. *Id. ibid.*

PAG. 75. *Anclare*] Multi censent, *anclare* et *exancclare* dicendum esse *antlare* et *exantlare*, a verbo Græco ἀντλαῖν. a quibus dissentio, et *ancclare* puto esse *anculare*, id est, haurire et ministrare: unde et ancillarum nomen. Livius Andronicus: 'Florem anculabant Liberi ex carchesiis.' Quodsi ab ἀντλαῖν deducitur, ut Festo videtur, certe litera mutatur. *Idem. lib. III. cap. 10.*

PAG. 76. *Andruare*] A verbo Græco,

ἀναδραῖν. lege, ἀναδραμεῖν, aut ἀνδραμεῖν. *Idem lib. xiv. cap. 12.*

PAG. 78. *Annus*] *Annus ex Græco venit, quem illi ἔννον dicunt, et quod nos triennium, illi dicunt τρεπνον.* Hæc sic in Festi codice restituenda censeo. *Id. ibid.*

PAG. 85. *Aquarioli* [*Aquarii*] Hinc puto hanc significationem manasse, quod aquarii dicebantur, qui aquam in ædes portabant, qua plurime egent ad balneum seque eluendas mulieres: apud Plautum meretricula dicit: 'Aggerundaque aqua sunt viri duo defessi.' Hac occasione amorum internuntiis solebant eis uti: hinc Juvenalis: 'Veniet conductus aquarius.' Septimius Florens: 'primi erunt lenones, perductores, aquarioli, tum sicarii, venenarii, magi.' *Aquarioli* autem per diminutionem ad contemptum, ut in vilissimis, et omnium vilissimi ipsi dicuntur. Lampridius in Commodio: 'Aquam gessit, ut lenonium ministeriis probrosis natum magis, quam ei loco crederes, ad quem fortuna pervexit: nos, addito *m*, *macarios* appellamus: reperi et in lexico Latino-Græco, 'aquarium' ὑδροφόρον esse, et 'aquariolum' βαλανέα, sed et 'baccarionem' πορνοδιάκονον.

PAG. 86. *Arbitrium*] Putant Juriconsulti nullum esse verbum Latinum quo sententia arbitrii vocetur. Itaque ipsi verbum cuderunt *laudum*, ut vere dicam *illaudatum*. Ego arbitrium posse dici arbitror auctore Festo: 'Arbitrium,' inquit, 'dicitur sententia quæ ab arbitro statuitur.' 'Arbitrarium' autem 'cum adhuc res apud arbitrum geritur.' Proinde incerta est, et dubia, controversique juris, et in voluntate, potestateque, et arbitrio alterius: quo factum est ut Plautus certum arbitrario opponeret, quod invito aliquo et ingratis futurum esset. 'Hoc quidem profecto certum est, non arbitrarium.' *Turneb. lib. xiv. cap. 12.*

PAG. 89. *Arferia aqua*] Ab afferendo nomen habet: nam prisci præpositionem *ad* in *ar* sæpenumero mutabant: unde et *arcesso* et *arveho* apud Catonem de Re Rustica cap. 135. Est igitur *arferia*, quasi *adferta*. *Idem lib. iii. cap. 10.*

PAG. 94. *Artitus*] A veteri critico exponitur, πάντεχνος, δαίδαλος. *Idem lib. xxiv. cap. 31.*

PAG. 95. *Assiratum*] Romanis ipsis non ignota cruenta potio, quæ *assiratum* iis dicta, quod *assir*, sanguis, ut aiunt glossæ. Festum in *Assirato* ita capio; et si fortassis ea potio olim in sacris, quod suadere videtur Sallustius in Catilina, ait enim consuetum id in solennibus sacris. *Lipsius ad lib. xii. Annal. Taciti.*

PAG. 96. *Atarus*] Lego: quia *atta* est *avi*, id est, *pater*, ut pueri usurpare solent: nam quod *tata* scribunt, id vero tale est, ut ex eo *tatarus*, non *atarus*, formari debeat: cum autem *atta* avum significet, ut Festus in verbo, 'Attam' explicat, (hanc enim vocem esse juniori ad seniore honorem causa tanquam ad avum refert) tamen pueri *attam* pro patre dicere solebant. *Turneb. lib. xiv. cap. 12.*

PAG. 98. *Attinge*] Scribendum *attingem*, pro *attingam*, sic primus emendavit Lipsius Variarum libro iv. 27. cujus verba sunt: *Dice* pro *Dicam*, *attinge* pro *attingam*, Veteres usurpasse sæpius reperies: quod certe corruptum ubique apud eum judico, et, cum ex Quinctiliani certa auctoritate constet, Catonem, Censorium vetustioresque alios ea, quæ nos, *dicam*, *faciam*, efferimus, *dicem*, *faciem*, pronuntiasse audacter apud Festum iis locis omnibus corrigendum pronuntio, *attingem* pro *attingam*, et *dicem* pro *dicam*, similiaque omnia. *Lips. ad lib. xii. Annal. Taciti.*

PAG. 100. *Augustus locus*] *Aves pastæ*, id arbitror de tripudio solistimo intelligi, cum pullarius avibus offam dabat: nam si pascerentur,

bonum erat augurium : si non pascerentur, malum. ‘Claudius Pulcher,’ inquit Suetonius, ‘apud Siciliam, non pascentibus in auspicando pullis, ac per contemptum religionis mari demersis, ut biberent, quando esse nolent, prælium navale iniit, superatusque est.’ Et Asconius scribit dici solitum magistratum ineuntibus :

‘aves pascunt.’ Cicero de divinatione : ‘dicito si pascentur.’ *Turneb. Advers. lib. xiv. c. 12.*

PAG. 102. *Aurum*] *Aurum dictum est quia præcipue custoditur. Græce enim ὠρεῖν custodire dicitur. Hanc lectionem video jure affirmare posse, non quæ obtinuit. Id.*

LIB. II.

PAG. 108. *Balathrones*] Gallicum peperere verbum, sed paulum luxatum : nam *bellithrones* dicimus. Vernacula enim nostra dictio balathronem potius sapit, quam bliteum. *Turnebus Advers. lib. ii. cap. 10.*

PAG. 110. *Bitienses*] *Betere* dicebant Veteres, pro *ire*, non *betare*. Hinc forte *Betienses* pro *Bitienses* legendum apud Festum. Hinc ‘per-

bitere,’ ‘præbitere,’ ‘interbitere.’ *Gifanius indice Lucretiano, ‘Dubitare.’*

Blenni] Sic dicuntur, ut mucosi, id est, *βλεννώδεις*.

PAG. 121. *Bubleum*] Scribendum suspicor *byblinum* ; de quo Hesiodus : *Εἴη πετραῖη τε σκῆη καὶ βύβλιος οἶνος. Turnebus lib. xxx. cap. 29.*

LIB. III.

PAG. 132. *Camelis* [*Camellæ*] Virgines sunt, mutatione *g* in *c*, *γαμήλιοι* *θεαί*. *Turnebus lib. iii. cap. 11.*

PAG. 153. *Chalcidicum*] Meminit Vitruvius lib. v. his verbis : ‘sin autem locus amplior in longitudine, Chalcidica in extremis constituantur.’ nec prætermisit Dio : *ἐπειδὴ ταῦτα διετέλεσε, τό τε Ἀθηναίων, καὶ τὸ Χαλκιδικὸν ὀνομασμένον, καὶ τὸ βουλευτήριον τὸ Ἰούλιον, τὸ ἐπὶ τῇ τοῦ πατρὸς τιμῇ γενόμενον, καθιέρωσεν.* nec præteriiit Cassiodorus in Consulum fastis. Videor etiam observasse Chalcidicum pro cœnaculo poni : quod enim

Homerus scripsit : *Γρηὺς δ' εἰς ὑπερφ' ἀνεβήσατο καρχαλόωσα* : convertit Ausonius : ‘Chalcidium nutrix gressu superabat anili.’ *Id. lib. xviii. cap. 34.* Vide hac de re Lud. Carrionis emendat. lib. ii. cap. 17.

PAG. 179. *Conitum*] Legendum est *Comtum*. *Gifanius indice Lucretiano, ‘Comptus.’*

PAG. 207. *Cyprio bovi*] Est ex Sotadico Ennii : ‘Prope stagna genus ubi lanigerum piscibu' pascit.’ Scalliger in Varronis librum iv. 18. quod annotavimus, ut diversitas lectionis utrobique consideraretur.

LIB. IV.

PAG. 210. *Dagnades*] A mordendo nomen habent. *δακνῖδες* ab Hesychio appellantur, *δακνῖς* inquit, *ὀρνέον* εἰ-

δος. Turnebus lib. xxviii. cap. 19.

PAG. 212. *Decotes togæ*] Malim, *decutes*, quod esset sine flocco et qua-

si sine cute. *Lipsius Elect. lib. 1. cap. 14.*

PAG. 213. *Degunere*] Legendum est *degumiare*, non *degunere*, id est, devorare, degustare: apud eundem diserte scriptum est *gumia*: ingluviæ, inquit, a gula dicta. Hinc et ingluviosus, et gluto, gulo, *gumia*, guttur. id manifesto est a Græco γόμος, quod significat πλήρωμα τῆς νεώς, ἔρμα. Saburram Latini vocant: itaque qui nimis se ingurgitarent cibis

ita dicti ab eo. *Scaliger in Varronis libr. sext. 80.*

PAG. 219. *Desivare*] Legendum est *Desinare*: multa enim verba variis modis Veteres efferebant. *Gifanius indice Lucretiano*, 'lavere.'

PAG. 221. *Dice*] Vide supra, 'Attinge,' et infra, 'Recipie.'

PAG. 225. *Disertiones*] Verius putarem, *disortiones*, ut *consortioni* opponantur. *Turneb. Advers. lib. III. cap. 11.*

LIB. V.

PAG. 233. *Egeria*] *Alcum conceptam*, *alco conceptum* legendum censet *Turnebus lib. III. cap. 5.*

Egretus] *Nyctegresia* ea Homeri rapsodia vocatur, quia maximo metu percussis omnibus et consternatis ob offensionem pugnae, nocte in castris ab Agamemnone excitantur e stratis duces, et ad concilium vocantur. *Turnebus lib. III. cap. 5.*

PAG. 238. *Ercum citum*] Quod ait Festus, *Ercetum citum quod sit inter consortes*, opinor legendum esse, non *ercetum*, sed *ercum*; et ita decerno fultus auctoritate Tullii, qui in primo de Oratore sic refert: 'Idcirco qui, quibus verbis ercūm cieri oporteat, nesciat, idem herciscundæ familiæ causam agere non possit:' ex quo tamen scribendum videtur, *hercium*, non *ercum*; nam ita et apud Cicero-nem legitur, et inde *hercisci* et *herciscundæ*. *Philippus Beroaldus in lib. 1. Apuleii de asino aureo*, item in lib. nonum.

Ercum] Consortioni *disortiones* contrariæ sunt, siquidem *disortiones*, auctore Festo, divisiones dicuntur patrimoniorum inter consortes: solentque ita fieri *disortiones*, ut in primis coërceretur commune patrimonium, ac deinde ciceretur: id enim his verbis, *ercum citumque*, legum

Ro. tabulis contineri, et in iis *ercum* a coërcendo, *citum* a ciendo dictum esse testatur idem Festus, eoque accedere videtur illud Servii VIII. *Æneid.* ut est in jure, *ercto non cito*, id est, patrimonio vel hæreditate coërcita non divisa: ita enim arbitror cum locum supplendum esse. *Ravardus in l. LXXXV. §. quoties de regul. juris.*

Ercum] Valere arbitror patrimonium divisum, divisam hæreditatem: scribit enim Servius in jure esse scriptum *ercto non cito*: quod interpretatur, patrimonio vel hæreditate non divisa. *Turneb. lib. III. cap. 5.*

PAG. 246. *Exercionem*] Emendandum reor sic: *exercitionem, exercitationem.* *Turneb. ibid.*

Exsafilatum] Lege *Exsifilatum.* *Turneb. ibid.*

PAG. 247. *Exiles et ilia*] *Viarum*, id quale sit, 'putando,' ut ait poëta, nescio quis, 'evolvere nequeo.' *ilia* a viis? qui potest? credo quod ea cen viarum in animalium corporibus fungantur munere. quæ est hæc componendi ratio? aut quæ est in utraque voce syllaba? syllaba? immo litera pene eadem: sed ab *inarum* tenuitate *ilia* et *exilia* se deduxisse iis non difficulter Festus probaverit, qui alibi ita scriptum esse meminere: *Ilia*

dicta sunt ab ina, quæ pars chartæ est tenuissima. Ludovicus Carrio Antiq. Elect. comment. 1. capite 7.

PAG. 251. *Expreta*] Hinc illud Bacchidum Plauti, Sc. *Nunc experiar*, explicandum est: 'It magister quasi

lucerna expretus uncto linteo,' id est, *expertus*: experimur enim lucernas uncto linteo, quam bene luceant, accenso ellychnio: non me latet tamen quosdam in Festo emendare *experta*. Turneb. lib. III. cap. 5.

LIB. VII.

PAG. 294. *Grallatores*] *Grallatorem gradu*: sic in exemplaribus hic versus legitur et a Festo profertur: quod tamen in membranis pervetustis reperi, non indignum visum est memoratu: *et clavatorem gradu*. est autem *clavator*, qui clava utitur, qui *κορυήτης* Græce vocatur; sed a Romanis *calones* qui ligneas clavas mili-

tum gerebant sic vocabantur: magnum autem eorum gradum fuisse certum est. quid autem vetat utramque lectionem reperi in exemplaribus, et defendi, cum Festus l. VII. et XVII. *gravastellum* modo legat in eodem versu, modo *ravistellus*? Turnebus lib. III. cap. 11.

LIB. VIII.

PAG. 299. *Halapanta*] Monstrousi verbi monstrosior explicatio: nam sive *halopanta* habet τὰ πάντα, Græcum an Latinum erit vocabulum, siquidem *halare*, pro *mentiri* quisquam usurpatum legerit: sive omnes decipiat ac fallat, id non ἄλη, ἄλη scribitur: nec ea tam fallentis est, quam errantis hominis: videtur ergo corruptum fuisse hoc vocabulum ex *Halophanta*, quod in Plauto reperitur in Curculione, initio scenæ primæ quarti actus: 'Ædepol nugatorem lepidum lepide hunc nactu'st Phædromus: Halophantam an sycophantam hunc magis esse dicam nescio,' quem quidem locum, sive cum aliter legeret, sic interpretandum, sive cum non intelligeret, aliter legendum, (ut videtur innuere doctiss. Camerarius,) censuit Festus, utroque modo negligentem se et ridiculum grammaticum præbuit. Et quemadmodum hujus interpretationem rejicio, ita nec Nonium recipio, qui vult Halophantam a consuendis mendaciis dici: in

qua ejus etymologia ut verbum ὑφαίνειν usurpatum agnosco, ita mendacia ubi consuat non video, nisi forte cum Festo ἄλην pro mendacio sumpserit. Quidam porro nostræ ætatis Lexicographi, Nonium juvare cupientes, *Holophantem* dici voluerunt: id quod non minus est, quam illa, ineptum; quamvis a magnis viris approbetur. Proxime omnium ad rem accessit is, quem modo nominavi, doctus vir, qui putat lusisse Plautum ficto nomine de sale, re et ipsa vili, ut alterum fictum esset de ficis. Veruntamen nec hoc, quod pace tanti viri dixerim, undique satisfacit. Quid ergo dicemus? aliquid saltem, ut ista ne dicamus: atque existimo primum, Curculionem parasitum habitu nautico sen marino, quandoquidem e Laria per mare Epidaurium appulerat, ad Lyconem trapezitam venisse, ut patet ex verbis Choragi, 'Ornamenta, quæ locavi, metuo ut possim recipere:' ac pateret etiam magis, nisi, quod ego semper suspicatus sum, aliquot

in hac comœdia scenæ desiderarentur, actu tertio præsertim, qui unam duntaxat habet. Sed ad rem: Dubitat igitur Choragus, utrum parasitum hunc, cui vestes suas commodantur, holophantam potius, an sycophantam dicere debeat. Nam sive ad habitum ejus nauticum respiceret, transmarinus quidam non urbanus impostor apparebat, sive ipsum hominem contemplaretur, nihil aliud quam permagnum ardelionem, et ad fallendum atque calumniandum aptissimum, comperibat. Jam parasiti multi etiam sycophantæ olim erant, si quid hoc nos juvat. Hæc *Gulielmus Canterus Novarum lectionum lib. iv. cap. 10.*

Holophanta] *Holophantam* crediderim fuisse non eum qui ob fides duntaxat calumniam faceret, sed ob omnia homines deferret: sed cum apud Latinos immutata sit sycophantæ significatio, (nam sycophanta Græcis est calumniator, Latinis est impostor,) sic et *holophanta* in omni re impostor, vel (ut ait Fest. lib. viii.) qui omnia mentitur. Suspicio igitur codices Latinos falsarios esse, qui *holophantam* pro *holophanta* exhibent: nonnulli etiam *halopantam*: ego tamen crediderim verbum imitatione sycophantæ factum, et amplificatione, ut non minus rei delatio in eo verbo notare-

tur, sed omnium insimulatio contineretur: qui autem *halopanta* scribunt levi nituntur conjectura; quod omnia mentientem Pompeius explicet, ego illud *omnia* inesse in *holophanta* dico; et cum Plautus scribit in Cure. Sc. Ædepol: 'nugatorem holophantam au sycophantam hunc magis dicam nescio,' vicinitas nominum, et soni alusio, et sensus amplificatio, ab ea quam scripsi literatura stant sine controversia: signis tamen pertinacius repugnet, equidem ei potius morem geram, quam contra tendendo hominem ad insaniam adigam. *Turnebus lib. xi. cap. 5.*

PAG. 300. *Haruga*] Scribendum puto, *Aringa*. Hesychius: ἀρίχα, ἄρβην πρόβατον. quæ scriptura reponenda in Varrone et Donato, apud quos mendose, *aruiga* et *haruga*. Scaliger in quartum Varronis 25.

Haruga] Ut Velius Longus et ex Festo Paulus, sive *haruga*, secundum Donatum in Phorm. Terent. Act. iv. Sc. 4. *Brissonius de formulis lib. i.*

PAG. 306. *Hippagines*] Quas Græci ἵππους dicunt: tu emenda: quas Græci ἵππαγωγούς. Demosthenes: πρὸς δὲ τοῦτοις ἡμίσεσι τῶν ἱππέων ἵππαγωγούς. deinde τρεῖς καὶ πλοῖα ἱκανά. Polybius ἱππηγούς vocat, Herodotus ἵππαγωγὰ πλοῖα. *Brodæus Miscellan. lib. ii. cap. 25.*

LIB. IX.

PAG. 313. *Ignis Vestæ*] *Tabulam felicis materiæ*: corrigendum illum locum puto: quibus mos erat *clabulam felicis materiæ tamdiu terere*: nam atteritur lignum ligno, inde excudatur ignis. quid sit *clabulu* vel *clabola*, non ignorant, qui auctores rei rusticæ legerunt: est autem Græcis σκῦταλον ὑποκοριστικῶς a clava. Cato *Mateolam* vocat: poterat et legi *taleam*: sed prior emendatio mutanda non

est. *Scaliger in Ætnam Virgilii.*

PAG. 317. *Impensum*] *Impensum* valet apud Festum, 'nondum pensum': itaque distingue, *impensam stipem*, &c. Gifanius indice Lucretiano, 'impensus.'

PAG. 320. *In non semper*] *Non semper abnutionem indicat, sed interdum etiam pro additamento ponitur*: sic postrema hæc verba lego: quibus significat vocem in plerumque in-

crementum addere verbis, quibus præponitur, ut ex his, quæ illic affert, exemplis patet. *Brissonius de verbor. signific. libro 1. 'Abnutinum.'*

PAG. 327. *Industrium*] *Indostruum*, legendum est *endostrium*. Idem *ibid.* 'endo.'

PAG. 333. *Insanum*] *Pro* valde *magnum*: potius scripserim, *insanum magnum* pro *valde magnum*, nam respexit hunc Plauti versum, 'Insanum magnum molior negotium.' *Lipsius Epis-*

tol. Qu. cap. 20.

PAG. 338. *Jovistæ*] *Compositum a Jove et justæ*: ineptissimæ ineptiæ: tentabat Scaliger, *jous esto*: sed absistit, quia sequentia arguunt vanitatem: quidquid verbi fuit, remoti aliquid fuit. Lego, *Iosipse compositum ab ios et ipse*: ita enim antique pro *isipse*: unum testem habeo, sed luculentum, glossas veteres ab H. Stephano: *Iosipse, αἰρὸς*. Idem *lib. III. epist. 20.*

LIB. X.

PAG. 347. *Lucus Lucrinus*] *Primus locatur fruendus*, sic illic legendum est. *Brissonius de verbor. signific. lib. VI. 'frui.'* et in *lib. de formulis.*

PAG. 353. *Lectosia*] *Cur Festus Lectosiam insulam ab Æneæ conso- brina ibidem sepulta dictam fuisse ait*, cum de eo nihil exstet a quonquam, quod sciam, proditum? nec vero placere potest id, quod alii commenti videntur, ut *Leucosiam* substituant: *Lencosia* enim non Æneæ consobrina, verum Sirenum una fuit, quæ in Neptunium promontorium a mari ejecta *Leucosiæ* insulæ nomen dedit, ejus rei testis est *Lycophron Cassandra*: 'Ἀκτὴν δὲ τὴν προῦχουσαν εἰς Ἐνιπέως Λευκωσία ῥιφεῖσα, τὴν ἐπὶ ὠνυ- μὸν Πέτραν ὀχῆσει δαρὸν. tandem rep- ri non *Lectosiam*, nec *Leucosiam*, sed *Leucasiam* debere hanc insulam dici. Id autem nos docuit *Dionysius Hali-*

carn. ejus hæc sunt libro primo verba: ἔπειτα νήσω προσέσχον, ἥ τοῦ νο- μα ἔθεντο Λευκασίαν, ἀπὸ γυναικὸς ἀνε- ψιῆς Αἰνείου, περὶ τόνδε τὸν τόπον ἀπο- θανούσης. atque hinc *Plinium*, et *Solinum*, ubi hujus insulæ meminerunt, emendandos puto. *Canterus Novar. lect. lib. III. cap. 10.*

PAG. 358. *Lingulaca*] *Auguratrix* hoc emendaturi quidam mutarunt in *garrulatrix*, quod verbum plane barbarum est et inauditum: itaque malim substituere, *argutatrix*: usus quidem vocis extat in *Casina*. Idem *lib. IV. cap. 28.*

PAG. 360. *Lotos arboris genus*] *Rec- te* censet *Festus*: fatetur in quarto *Athenæns*: inde *loton* pro fistula, uti *buxum* a *Latinis*, usurpari trado. *Philippus*: Ἰμερον αἰλήσαντι, πολυ- τρήτων διὰ λωτῶν. *Alcæns*: Ἀλωτοὶ δ' οἱ κλάζοντες. *Brodaeus lib. II. cap. 25.*

LIB. XI.

PAG. 378. *Mamertini*] *Ut si vellent eo malo*: hunc locum librariorum incuria in *Augustini*ana editione corruptum arbitror. *Pet. Pithæus Advers. lib. I. cap. 6.*

PAG. 382. *Manalem*] *Orci ostium*. Veteres, cum animas ad inferos de- *Delph. et Var. Clas. Pomp. Fest.*

scendere omnes putarent, multis locis esse ostium *Orci* putabant, ut qua spiracula erant quæ odoris feditate et gravitate animam adinebant et extorquebant: sic in *Averno* lacu ostium esse *Orci* credebant, ut est apud *Cicer. lib. I. Tusculanarum e*

vetere poëta: sciendum autem Veteres illis in locis solitos esse potissimum necromantia uti, quod inde excitari animas Acherunte et huc redire crederent: sed et in locis pestilentibus ostium esse Orci dicebant. Plantus: 'Acherontis ostium in nostro est agro.' Lucretius: 'Janna nec putei orci regionibus illis Credatur.' dicebatur et manibus postis. *Turnebus lib. XIX. cap. 24.*

PAG. 395. *Mapalia*] *Casas Punicas* explicat Festus, in quibus, quia nihil est secreti, solet solute viventibus objici hoc vocabulum: hæc verba Festi magno possunt esse auxilio ad explanandum Seneceæ locum, adhuc Latinis hominibus obscurum: 'Ego,' inquit, 'P. C. interrogare vobis permiseram, vos mera mapalia fecistis:' quod est: vos dissoluti fuistis et a doctrina recessistis, inconditeque et perturbate omnia fecistis. *magalia* autem et *mapalia* antiqua vocabularia *καλύβας* interpretantur. *Id. ibid. cap. 4.*

PAG. 407. *Mefancilum*] Sic in Gellio legendum censeo, *Mesancyla*: ita enim a Græcis jacula vocantur, ex eo appellata, quod in medio hastiliamentum habeant, quod verbum etiam in Pompeio depravatum est: in eo enim *mefancilum* legitur, interpretaturque genus teli missilis. *Idem lib. XIX. cap. 31.*

PAG. 423. *Mænia*] *Nervolaria*: exstant hæc in Sticho Plantina: *Idem lib. XIX. cap. 11.*

PAG. 424. *Mollestræ*] *Mollestræ erant pelles*: sic Latini vocabulum Græcum depravarunt, et *μηλωτή mollestram* interpolarunt. *Idem lib. III. cap. 11. et lib. XIX. cap. 24.*

PAG. 430. *Mulleos*] *Mulleos calceos regum Albanorum, deinde patriciorum, fuisse dicit, quos a mullando, id est, suendo, appellatos refert: quid tamen si vocati sunt a mulli rubro colore, cum purpurei essent? id equidem verius putem, et ab Isidoro scriptum est, cui favet Dio, qui ru-*

bros calceos vocat: nam de iis sic in Julio scribit: τῇ τε γὰρ ἐσθῆτι χαυνοτέρα ἐν πᾶσιν ἐνηβρύνετο, καὶ τῇ ὑποδήσει· καὶ μετὰ ταῦτα ἐνίοτε καὶ ὑψηλῇ καὶ ἐρυθροχρόῳ, κατὰ τοὺς βασιλεῖς τοὺς ἐν τῇ Ἀλβῇ ποτὲ γενομένους, ὡς καὶ προσήκων σφίσι διὰ τὸν Ἰούλιον ἐχρήτο. Hic Dio regum Albanorum calceos fuisse dicit, gestatosque a Cæsare, quod ad Albanorum regum genus stemma familiæ per Iulum referret. 'Qui magistratum crulem cepisset,' inquit Cato, 'calceos mulleos alutacinatos gessisse, ceteros perones.' *Alutacinatos* autem participium fictum a verbo, quod in usu non sit, formato ab adjectivo *alutacinum* existimus: ut enim dicitur ab *uncus*, *uncinus*, *uncinatus*: quidni ab *aluta*, *alutacinus*, *alutacinatus*, dicitur? denique ut 'albo,' 'albatus,' 'sordido,' 'sordidatus,' 'ater,' 'atratus:' *alutatos* alii censent emendandum. *Idem lib. XIX. cap. 24.*

Mulleos] Quia lunulos illos qui nobilitate apud Romanos præstare videbantur in calceis tulisse refert in problematibus Plutarchus, idcirco dubium non videtur, quin Tertullianus per mulleolos, calceos lunulatos, et per puros, eos qui ex puro corio sine lunulis facti erant, qui perones appellatur, intellexerit: vel hinc potissimum, quod mulleis reges Albanorum primos, deinde patricos usos esse scripserit Festus; eoque sensu calceos patricos esse accipientes puto in hac inscriptione: *ÆDEM HONORI. ET. VIRTUTI. FECIT. VESTE TRIVMPHALI. CALCEIS. PATRICIIVS.* nec sane iisdem usi sunt magistratus Romani calceis: ex iis enim quidam mulleis, quidam peronibus induebantur: crules magistratus mulleos lunulatos, ceteri perones gestabant, idque M. Catonem testis est idem Festus in originum libro septimo scripsisse, quo quidem in loco pro *allucinatos*, aut *alutatos*, aut *lunulatos* esse legendum recte vir quidam eruditus admonuit: per perones autem

non rusticos, cum Servio, sed potius cum Tertulliano puros calceos intellegemus, quibus per nives, imbres, glaciem Veteres etiam usos esse Juvenalis his versibus auctor est, Satyr. XIV. 'Nil vetitum fecisse volet quem non pudet alto Per glaciem perone

legi.' Eodem sensu *perones* accepisse videtur Sidonius Apollinaris epistol. lib. IV. 'Quorum pedes primi perone setoso talos adusque vincebantur: genua, crura, suræque sine tegmine.' *Jacobus Ravardus Variorum lib. 1. cap. 8.*

LIB. XII.

PAG. 455. *Narita* [*Narica*] Versus qui adducuntur e Festo, ubi et piscium nomina Græca mirum in modum depravata sunt, et innoxata: qui ita restituendi sunt: *Muriatica* autem video in vasis stanneis: Bonam naritam, et camarum, et tagenia: *Echinos fartos*, *conchas piscinarias*. *Muriatica* vocat τὰ παριχηρὰ, quæ in muria Thasia servabantur, ea ita describuntur in Penolo: 'Quasi salsa muriatica esse antumantur, Sine omni lepore et sine suavitate, Nisi multa aqua et diu macerantur, Olen, salso sunt tangere ut non velis.' *Narita* dicitur ostrei genus, quæ νηριταία a Græcis. *Camarum* scriptum est uno m, veteri consuetudine: etiam apud Hesychium κάμαρον. *Tagenia*, sunt pisces, qui et ταγηνισταί, qui et ipsi ἐν ἄλμυρ ἐμβαθύντες ἐπηνθρακίζοντο. Vide Athenæum. *Scal. in Conjectan. ad Varron. lib. IV.* [Vid. Notas supra.]

Narita] *Muriatica*, &c. scribendum in Varrone din putavi et *canata*: ad formam scilicet et similitudinem perne caninæ: utrarumque meminit Plantus apud Festum: *Muriaticam* autem video in vasis stanneis: *Naricam* bonam et *canatam* et *comæquinæ Fartas* et *conchas piscinarias*. sed *canata* in Plauto potius sit pulpa et caro canis marini, ejusque salsamentum: Nunc Strabonis auctoritate adductus, *sequanica* legendum arbitror. Nam de sequanis loquens ait, libro IV. Cosmogr. θθεν αἱ κάλλιται παριχέαι τῶν ὑείων κρεῶν εἰς τὴν ῥώμην κατακομίζονται. nec dubitabo in Plauto

Sequanica et *comacinas* legere, cum versus mensura eam lectionem videatur postulare: senarius enim justus est: 'Naricam bonam et sequanicam et comacinas.' Editiones tamen optimæ et *cavatam* et *tagumæquinas* nobis objiciunt: imo et *canatam*. Quare Academicos sequuti sententiam sustinebimus, et aliis disceptanda hæc potius relinquemus. *Id. ibid.*

PAG. 459. 460. *Navalis*] *Columbaria* in nave appellantur ea, quibus remi eminent: sic enim foramina per quæ trahuntur remi, nominantur: vetus est scriptura, *remi geninent*: unde natus error, i (j) littera divulsa et cum vocali e conjuncta, g sonum reddente. Ibidem Festus: 'Non ego,' inquit Plautus, 'te novi navalis scribe in columbari impudens;' de vinculo colli accipi posset: sed et *navalis* scriba dici amare posset is, qui aliquando socius navalis et nauta fuisset, et insolesceret postea quod scriba esset factus: interpretatur tamen Festus de *columbari navis*, id est, foramine, quia trahitur remus in triremi, foramen autem illud ascoma operiebatur muniebaturque. Snidas: ἀσκάματα, τὰ ἐν ταῖς κόπαις σκεπαστήρια ἐκ δέρματος, οἷς χρώνται ἐν ταῖς τριήρεσι, καθ' ὃ τρήμα ἡ κόπη ἐμβάλλεται. Melius ergo sit ut socii navales qui in classe militabant, infimi erant ordinis: sic *navales scribas* infimos et contemptissimos sui ordinis intelligere. Turneb. lib. X. cap. 15.

PAG. 469. *Nec conjunctionem*] *Cus-*

tos necessit legendum custos nec esit. Gifanius, 'escit.'

[*Nec*] Legis duodecim tabularum particulam ex vestigiis sic legendam puto, *ast ei custos nec escit: escit enim pro erit* Veteres dicebant, et 'super-escit' pro 'supererit' in Ennio observat Festus hoc versu: 'Dum quidem et unus homo Romæ totæ super-escit:' et in Lucretio *escit* etiam reperitur, lib. 1. 'Ergo inter rerum summam minimamque quid escit.' Antonius autem Augustinus rectissime et ingeniosissime dicit in ea lege XII. tab. *Si adorat furto, quod nec manifestum erit; adorare esse agere*: sed et *perorare* pro *agere* videntur usurpasse decemvirates tabulæ: 'cum perorant ambo præsentēs,' id est, cum ambo præsentēs agunt, postulant. *Turneb. lib. x. cap. 15.*

PAG. 471. *Necumquem*] Distingue et scribe *nec unquem*, pro *nec unquam*

quemquam. Gifanius, 'Quæcum.'

PAG. 480-1. *Nictare*] Versus Ennians de venatico cane perquam elegantes sic legendos arbitror: *Veluti quando rinclis venatica relox Apta silet canis, forte feram si ex nare sagaci Sensit, voce sua nictit ululatque ibi acute.* *Turneb. lib. x. cap. 15.*

Nictare] Ennii versus valde sunt contaminati, quos ita legendos puto: *Veluti si quando rinclis venatica Venox Apta solet: si forte feram ex nare sagaci Sensit, voce sua nictit ululatque ibi acute.* Gifanius indice Lucretiano, 'nictari.'

PAG. 501. *Nundinalis*] *Nundinalem coquum videtur Festus apud Plantum, quantum e rudibus et pæietinis ejus conjici potest, velut novendialem interpretari, qui nono demum die coqueret, ut a Plauto jocante dicitur, seque explicante in Anularia.* *Turneb. lib. x. cap. 15.*

LIB. XIII.

PAG. 512. *Obstitus*] Festi liber depravatus videtur, et omnino legendum, *Obstipus*. Gifanius, 'Obstipus.'

PAG. 517. *Occisum*] *Si hominem*: Numæ legem restituendam puto: *Si hominem fulminis occisit, ne supra genua tollito, id est, si fulmine occisus est ei justa nulla fieri oportet*: sic enim totum illum locum legendum puto. *Pro et alibi, reposui id est, cum sciam eam particulam sæpissime depravatam esse: ut in Festo, 'Nuncupata:' Lex est XII. tab. CUM NEXUM FACIET MANCIPIUMQUE, UTI LINGUA NUNCUPASSIT, ITA JUS ESTO, id est, uti nominarit locutusque erit, ita jus esto. Vota, &c. sic legendum puto et in 'numero:' Numquam numero Matri faciemus volui, id est, nunquam nimium. vulgo idem est.* Gifanius, 'Sanguinis,' de quo eodem loco vide Epistolicas Lipsii.

Occisum] Qui de cælo tactus erat, Romanorum religione non cremaba-

tur, sed sepeliebatur, Plinio auctore: cujus verba sunt: 'hominem ita exanimatum cremari fas non est, condi terra religio tradidit:' leges tamen Numæ ne sepeliri quidem volebant, cum justa fieri fulminatis volent: *Si hominem fulminibus occisit, ne supra genua tollito.* hujus legis hanc esse sententiam existimo, ut, si quis Jovis fulmine sit exanimatus, ne ad sepulturam tollatur. *Turneb. lib. xvi. cap. 29.*

PAG. 523. *Offerumenta dicebant, quæ offerebant*] Id ego de iis accipiendum putaverim, quæ in sacris Diis offerebantur, unde, ut suspicor, natus est elegans Plauti locus: 'Ni offerumentas habes plures in tergo tuo?' ubi, *offerumenta*, vibices plagarum tergo oblatarum perquam joculariter appellat. *Id. ibid.*

Offucare] Hinc putant *infucare* esse apud Plantum vinum aqua diluere, cum etiam aqua ejus color infucetur:

atque id merum infucabat quam infuscabat malunt, cum infuscare verius putem: quod, cum generosi vini nigrior sit color, dilutior mixta aqua fusciorque reddatur. *Id. ibid.*

PAG. 526. *Opima*] Ab Ope cognominata esse constituit. Non commiserit, ut opinor, piaculum, qui *consiram* scripserit, quod Coxis cognomen fuisse legimus: sed quæ de opimis spoliis scribit, e re fuerit cum Plutarcho conferre, quod et nos aliquando faciemus. *Turneb. lib. xvi. cap. 29.*

Opima] *Ut quæ* [p. 528. lin. 7.] ea scriptura, quæ in Augustini editione chartæ marginem insidet, pro vera recipiatur, et ipsa verba novum habeant initium, hunc in modum: *ut qui optima lege fuerint, adjici solet, cum quidam magistratus creatur.* Carrio Antiq. lect. comment. III. c. I.

PAG. 532. *Oræ*] Cæcilius Æschrione: *Oram reperire nullam, quod expediam, queo*: hic ego, *qua me expediam*, non paulo concinnius scribebam, et id Cæcilium scripsisse asserebam. *Lud. Carrio Antiq. lect. comment. cap. 13.*

Orcum] *Uragum*: apage, non dixit hoc Verrinus: sed *Urgum*, duabus literis mutantibus, nec inepte, dixit Lipsius Epist. Quæst. lib. III. Epist. 20.

PAG. 542. *Oscines*] Vulgo in picorum generalibus Martium audimus. Veteres etiam picum Feronium non tantum Martium numeravere, ut in oscinibus refert Festus. *Turneb. lib. III. cap. 11.*

Oscines] *Oscines aves Appius Claudius esse ait, quæ ore canentes faciant auspiciam, ut corvus, cornix, noctua. Alites autem, quæ alis ac volutu, ut buteo, sanqualis, aquila, immussulus, vulturius. Picus autem Martius, Feroniusque, et parra, et in oscinibus, et in alitibus habentur.* Quæ verba, uti a nobis descripta sunt, recta esse indicat Paulus in voce 'Alites,' his verbis: 'Alites volatu auspicia facientes istæ putabantur.' Aves, ait, aut *oscines* sunt, aut *præpetes*: oscines sunt quæ ore futura prædicant: *præpetes* quæ

volatu angurium significant, cum sint prospera. Higinus certe, referente Agellio lib. vi. cap. 6. *Præpetes* ab Anguribus appellari censebat aves, quæ aut opportune prævolarent, aut idoneas sedes caperent: sed nec ipsas tantum aves quæ prosperius prævolarent, verum etiam locos, quos capiebant, quod idonei felicesque essent, *præpetes* dictos Agellius existimat: *præpetes* autem aves quidam, ut ex Festo discimus, inde dictas credebant quod secundum ansPICUM facerent prævolantes, seque ante auspiciantem ferentes: alii, quod antea indicarent, quam peteretur. Alii quod prætervolarent. Atque de sanquale et immussulo Paulus et Festus suis singulatis locis tractant, quibus addenda sunt quæ Plinius lib. x. Natur. hist. cap. 7. tradit in hæc verba: 'Sanqualem avem atque immussulum Augures Romani magnæ quæstionis habent. Immussulum aliqui vulturis pullum arbitrantur esse, et sanqualem Ossifragæ. Masurius sanqualem ossifragam dicit esse, immussulum autem pullum aquilæ priusquam albicet cauda.' Buteonem vero, idem ejusdem libri cap. 7. accipitris genus esse scribit, Tiorelien dictum a numero testium, familiamque Romæ ex eo cognominatam, cum prospero auspicio in ducis navi sedisset. *Brissonius de formulis lib. I.*

PAG. 545. *Osculana pugna*] Quæ Osculana pugna a Festo appellatur, et proverbii loco numeroque refertur de iis qui victi vincunt, ea Asculana potius dici debet victoria: nam ad Asculum ea depugnata pugna fuit adversus Pyrrhum, si Plutarcho credimus; quamquam apud Festum ordo seriesque verborum *Osculanam* tuetur. *Turneb. libro III. cap. 11.*

PAG. 546. *Ostentum*] *Attius Bacchis, præsens: præsto*: propemodum deploratus locus. scribe: *Pentheus Præsto cerritus nobis sc stupens ultro ostentum obtulit.* est enim ex Bacchis Euripid. *Scol. in Varronis lib. quintum.*

LIB. XIV.

PAG. 553. *Pales*] *Cujus festa palilia*: dignum observatu est, cum Festus *palilia* dici recte judicet, Mario Victorino *Parilia* placere, *palilia* displicere: sic enim scribit: ‘*Parilia* dicuntur, non *Palilia*, non a Pale dea, sed quod eo tempore omnia sata arboresque et herbæ pariant parturiantque.’ Athenæus quoque lib. viii. *Parilia* nominat, quæ sua dicit ætate Romana vocata, condito urbis genio et fortunæ templo. τὰ, inquit, παρῖλια πάλαι μὲν καλούμενα, νῦν δὲ ῥωμαῖα. *Turneb. lib. xvi. cap. 22.*

PAG. 557. *Pararium æs*] A paribus, id est, duobus equis nomen habuisse arbitror. *Id. ibid.*

PAG. 561. *Passer marinus*] *Struthio-camelus*: qui cum ita volare soleat ut a terra se non tollat, sed alarum passis velis una remiget: idcirco Plantus scripsit: ‘Vola curriculo isthuc marinus passer in circo solet.’ Marinus autem vocatur passer, ut reor, quod ex Africa in Italiam mari advehere-
tur. *Id. ibid.*

PAG. 562. *Patagus*] Legimus in Festo *Patugum* morbi genus esse, neque præterea quicquam reperimus: quod enim genus morbi sit, nobis cogitandum reliquit vel ipse vel ejus abbreviator: fere crediderim morbum esse vitis, qui πάταγος apud Theophrastum scribitur: ejus verba sunt: ξῖνοι κελεύουσι πάταγον εὐλαβοῦμενοι, κ. τ. λ. ubi Theodorus πάσσαλον legisse videtur, cum ‘papillum’ interpretetur: ac videtur hoc morbi genus esse, cum sanciatu ligone in ablaqueatione; ut sit *patagus* plaga et percussio. *Id. ibid.*

PAG. 569. *Pedibus*] *P. obsitum* est pænnosum, squalidum, ut grana quæ situm contraxerunt, quod aliter dicitur *pedidum* vel *pædidum*. Titinnius: ‘Rus detrudetur pedidosus, sordidus.’

ut male Festus aut Verrinus legerit *pedicosus*, nam vel syllaba ipsa repugnat. *Scaliger in Varronem de Re Rustica.*

PAG. 573. *Penatores*] Cato: hac Catonis auctoritate adducti quidam opinatores in Codice Justiniani in *penatores* mutandos censent: nos, cum id extra cancellos nostros sit, pedem referemus, et jurisconsultis sua relinquemus, eorumque judicio stabimus, tantum dicemus in antiquo vocabulario reperisse nos *opinatores* esse æstimatores vel militares.

PAG. 577. *Penus*] *Sæpire*, *sæptus*, *dissæptus*, semper scribenda ex auctoritate veterum librorum: hinc emendari potest liber Festi: *Penus vocatur locus intimus in æde Vestæ tegetibus sæptus, qui, &c.* Gifanius indice Lucretiano, ‘sæpta.’

PAG. 583. *Persicus*] Legendum *Persibus*, non *Persicus*, quippe simplex fuit *sibus*. Festus: ‘*sibus*, callidus vel acutus.’ *Scaliger in sextum Varronis.*

PAG. 588. *Petissere*] *Petissant*, *sæpius petant*. Puto legendum *pitissant*, *sapius potant*, quamquam Prisc. *pitisso* a πινύω Græco deducere videatur lib. i. Gifanius ‘petissere.’

PAG. 591. *Piatræx*] *Simulatricem*: Mulieres, quæ olim alios solitæ erant expiare, ut eos qui ad dementia lapsi erant, *simulatrices* vocabantur: opinor, quod multa simularent, et simulatis pro vetis uterentur, quod et in sacris facere solebant. *Turneb. lib. iii. cap. 10.* Alioqui rebus divinis deditæ mulieres *simulatrices* dicebantur, sed et *simpulatrices*. *Idem lib. xvi. cap. 22.*

PAG. 592. *Picati*] Sunt sphinges apud Festum *picæ*. Unde et apud eum *picati*, quamquam et *pici* et se *picatos* propagare possunt, qui Latinis

sunt avidæ illæ volucres feræ griphes vocatæ, aurum e cavernis penitus egerentes. *Idem lib. III. cap. 10.*

PAG. 596. *Pilare*] Dubium non est quin hæc a verbo Græco deducantur Æolico *πιλητής*, id est, fur, qui *φιλητής* ab Hesiodo vocatur, sed Æolum est aspirationes in tennes mutare, ut et in superiore vocabulo pro *σφιγξ*, doricè *πιξ*, et Æolicè *φιξ*, unde Latinum verbum *pica* et *picatus*. Id. ibid.

Pilare] Legendum censuerim, *Pilare et compilare sunt qui Græcæ originis putent. Græci enim fures φιλήτας dicunt. Pro fares quidem in Paulo legitur plures, ex quo fures esse faciendum etiam ante nos alii annotarunt. Quod autem iidem piletas in πειράτας mutarunt, non puto elegantiori cuiquam probari posse. Ceterum quod ἀπὸ τῶν φιλητῶν deducit Festus verbum *Pilare*, neminem turbare debet, tametsi primæ utriusque litteræ sunt dissimiles: quandoquidem ista aspiratæ in tenuem mutatio frequens in talibus contingit: quemadmodum et Festus ipse in verbo *Picati* docet, cum quod Græci *φίκα*, id Latini *picum* dixerint. Alioqui nemo nescit Æoles aspirata tenuiter efferre solere. Similiter *φάσκελον*, quod nunc in mentem venit, Latini *Pasculum* dixerunt, et per diminutionem Plantus, Rudente, *Pasceolum*. Atque hæc cum primum edidissem, prodierunt mox doctissima doctissimi Turnebi Adversaria: in quibus quoniam eodem modo locum hunc emendavit, ea res non mediocrem mihi lætitiæ attulit: nec mirum, nam et ille (at qualis vir!) placet interdum sibi si quos habet, quamvis suppare, sententiæ suæ assertores. *Canterus Novar. lect. lib. I. cap. 3.**

PAG. 599. *Piscinæ publicæ*] Pro obtuso ore pugil piscinensis res est, scribendum conjicio, *Obtuso ore pugil piscinensisque resesque*. Turneb. lib. XVI. cap. 22.

PAG. 604. *Plorare*] *Plorare* apud

priscos erat quiritatu et ploratu auxilium petere, et appellare, clamareque. Festus: *si parentem puer verberasset, aut ollus plorasset parentes, Dies parentum sacer est*: sic fere corrigendum Festum crediderim; in quo verberit non credo recte legi, aut potius verberit erit verberet, ut alio loco vindicit, vindicet. Id. ibid.

PAG. 622. *Præcidanea*] *Glebum non objecisset*: hoc intelligo de genere sepulturæ, quod per injectionem glebæ fiebat, quod genus sepulturæ omnium infimum erat, usurpabaturque cum quis in cadaver insepultum incidere, nam insepultum relinquere nefas habebatur, quod porca expiandum esset, id est, piacularibus sacris solvendum. Horat. 'Licebit Injecto ter pulvere curras.' Inexpiablem pæne fraudem fuisse id non facere ostendit: 'Negligis immeritis nocturam Post modo te natis fraudem committere forsan. Debita jura viresque superbæ Te maneant ipsa: precibus non linquar inultis, Teque piacula nulla solvent.' Atque eadem erat Græcis opinio et pulveris injiciendi religio. Sophocles: *Λεπτή δ' ἄγος φεύγοντος ὥς ἐπὶ κούρις*. hanc saltem sepulturam postulat ab Ænea naufragus Palinurus, cum ait apud Maronem: 'Aut tu mihi terram Injice.' Sic etiam apud Halicarnasenum metu piaculi a populo sepelitur Horatia, ἀλλὰ οἱ παριόντες αὐτὴν ἐρριμμένην ἐν ᾧ διεχρήσθη χωρίῳ, λίθους ἐπιφοροῦντες καὶ γῆν, ἐκθήδυσαν ὥς πτώμα ἔρημον κηδομένων. Jam hic non omittam monere, quod c. v. Petro Fabro Regis consiliario acceptum ferro, cum in Festo ipsiusque breviario omnis hostia, quæ vel frugum causa, vel mortui, cui justa quis non fecisset, immolatur, *præcidanea* vocetur: a Mario Victorino culpari, qui eam ita appellavit, cum *præcidariam* dici debere pronunciet, dicatque a *præsentanea* differre, qui præsentem mortuo, quem condituri sunt, immoletur. Er-

go, auctore Fabro, in Festo, ubi scribitur mutilate, *præsan*. . . *porca dicitur, ut ait Veranius*, non dubitandum, quin legendum sit, *præsentanea porca*: adjicitur enim, *quod pars quædam ejus sacrificii fit in conspectu mortui*. Turnebus lib. xvi. cap. 22.

Præcidanea] Ait Nonius Varro nem de vita P. R. libro iii. sic scripsisse: 'quod humatus non sit, heredi porca præcidanea suscipienda Telluri et Cereri; aliter familia pura non est.' Hanc porcã Gellius, Festus, et Varro *præcidaneam* vocant, dissentiens Victorino, qui eam appellari *præcidariam* vult, non *præcidaneam*, de Orthographia disserens: fuisse quoque porcã aliam, quæ in re et presente mortuo immolabatur, testis est idem Victorinus, eamque *præsentaneam* appellat. De qua porca dubium non est quin senserit Festus cum sic scriberet: *Præs*. . . *porca dicitur, &c.* ita enim ex Victorini de orthographia libro restituendus est hic Festi locus: *Præsentanea porca dicitur, ut ait Veranius, quæ familiæ purgandæ causa Cereri immolatur*: nec dubito quin ea restitutio sit et ad veram hujus regulæ sententiam accommodatissima et vetustissima. *Rævardus comment. ad tit. de reg. jur. ad L. cxxxviii.*

Præsent. . .] Erat et porca *præsentanea*, ejus vocis, quæ in Festi Pompeii codicibus desideratur, jactura ex Victorino in libro de orthographia sarcienda est. *Brissonius de formulis lib. i.*

PAG. 630. *Præsiderare*] Similis est apud Plinium prochimasis, cui contraria epichimasis est: in illa enim præcurret tempestas, in hac postvenit, atque ut illud *præsiderare* est, sic hoc 'postsiderare' dici posset: etsi Festus id in hieme, Plinius in anni tempestatibus accipit. Quod autem a sideribus oriri videantur tempestates, cum hæ præteriere, redditaque cælo est sua serenitas, confectum

sidus dici solet, ut idem Plinius lib. xviii. cap. 25. tradit. *Turneb. lib. iii. cap. 10.*

PAG. 637. *Prandium ex Græco*. . . *est*] Quod hic desideratur verbum Græcum nondum potui reperire: nisi quod ex Plutarcho, qui eandem videtur sequi sententiam, certi quidam licet colligere. Is enim octavo symposiaco de Græcis aliquot Latinarum vocabulorum etymis disserens, hæc ait de prandio: τὸ δὲ ἄριστον ἐκλήθη Πράνδιον ἀπὸ τῆς ὥρας. ἔνδιον γὰρ τὸ δειλινόν, καὶ τὴν μετ' ἄριστον ἀνάπαυσιν ἐνδιᾶζειν, ἢ πρωΐνῃν τινα σημαίνοντες ἐδωδὴν ἢ τροφὴν, ἥ χρωῶνται, πρὶν ἐνδεεῖς γένεσθαι. quibus quidem verbis duplicem videtur afferre prandii etymologiam: quasi illud, vel quod πρὸ τοῦ ἐνδίου, vel quod πρὸ τῆς ἐνδεείας sumatur, ita dictum sit: quocirca Festus videtur usurpasse, quoniam hic prandium pro jentaculo sumit, antiquo more, sicut et olim Græci τὸ ἄριστον. Helvetii contra jentaculi nomen hodie prandio tribuunt. *Gulielmus Canterus libro iv. cap. 35.*

PAG. 648. *Procum*] Procos Servius Tullius in descriptione classium quam fecit, perantique vocavit patricios; vel ut proceros, vel ut proceres, ne id quidem mendo vacat, quæ mihi causa adscribendi fuit. *Turneb. lib. xvi. cap. 22.*

PAG. 650. *Produit*] In censoria lege sartorum lectorum habebatur, *porticum sartam lectam habeto prodito*: quod est habeto, et porro aliis redemptoribus dato: hoc ideo retuli quod sit mendosum in Festo et obscurum. *Turnebus ibid.* De hoc loco vide Lindovic. Carrionis Emendat. lib. ii. cap. 5.

PAG. 676. *Pullariam*] Sic dicit Festus a Plauto appellatam fuisse manum dextram; opinor, a palpandis tentandisque pullis, id est, pueris: qualis erat pædiconum protervorum manus, qui pullariam facere dicebantur. *Idem lib. iii. cap. 11.*

LIB. XV.

PAG. 707. *Quintana appellabatur*] Quintanam portam dico esse nullam. Festus solus eam adstruit; ego destruo, reponoque, *Quintana appellabatur pars in castris*, vel simpliciter, *appellabatur in castris*: nam porta nomen additum a Paulo, non a Festo. Quintanam certe portam non fuisse, sed partem certam Castrorum, ubi res venales, patet clare ex Livio lib. xli. 'Prætorio dejecto, direptis quæ ibi fuerant, ad Quæstorium Quintanamque hostes pervenerunt.' Et lege sequentia, videbis esse in mediis castris. Higinus: 'In Quæstorio maxime legati hostium et obsides: et si qua præda facta fuerit, in quæs-

tione ponitur. Lateribus ejusdem tendere debet ad viam Quintanam centuria statorum ut posticum prætorii tneantur.' Isidorus lib. xv. cap. 2. 'Quintana pars Plateæ quinta est, qua carpentum progredi potest:' via igitur: idemque discas ex Polybii lib. vi. Suetonius in Nerone plane idem adsignificat cap. 26. 'Tabernulas etiam effringere et expilare: quintana domi constituta, ubi partæ et ad licitationem dividendæ prædæ precium assumeretur.' Non aliud ergo quam via latior in usum fori, a metatione agrorum invento nomine, ut in porta Decumana. *Lipsius ad lib. i. Annal. Taciti.*

LIB. XVI.

PAG. 724. *Raucos appella...*] Inveni rava frumenta esse frumenta arida et sicca: nam cum, ut e fragmento conspiciamus, declaret raucos ab ariditate vocis et gutturis appellatos, ab eadem ariditate nominatas subjunxerat spicarum aristas, et 'frumenta rava' nimirum sicca et arida: nisi quis stramenta legat eodem sensu: quanquam alterum mihi magis probatur. *Turneb. lib. xiii. cap. 25.*

PAG. 725. *Recinium*] Esse dixerunt virilem togam: distingue et lege: *Recinium omne vestimentum quadratum ii, qui duodecim interpretati sunt, esse dixerunt.* Ver. togam, qua mulieres utebantur, prætectam clavo purpureo, id est, Verrius, togam: ita corrogo: cum vetus scriptura sit: *Vir. toga qua.* Sæpe iste abbreviator Verrii sententias cum aliorum opinionibus componit: quod et hic. *Lips. Epist. Qu. lib. i. cap. 7.*

PAG. 726. *Reciperatio*] Σύμβολα, si

credimus Suidæ, appellat Demosthenes 7. Philipp. quæ pacta conventa sunt civitatum inter se, quibus jura civibus ultro citroque redduntur. *Turneb. lib. vi. cap. 18.*

Recipie] Vide supra, 'Attinge.'

Reciprocare] Versus est ex Astraba Planti. *Quasi tollenonem aut pilum Græcum reciproces plana via*: ubi pilum Græcum esse arbitror genus pili, quo in Græcia pinsebatur: quale fortasse ab Hesiodo describitur: Ὀλμον μὲν τριπόδην τάμνειν, ὑπὲρ ὃν τε τρίπηχον. quanquam illud Planti pilum ut tolleno reciprocabatur: attollebatur enim altera parte depressum pondere aut viribus hominis, mox remissum deprimebatur et fruges pinsebat, quod in loco plano fiebat. *Turneb. lib. xvii. cap. 8.*

Reciprocare] In Astraba Planti crediderim legendum, *quasi tollenonem aut pilum Græcum reciproces plana via.* tolleno κηλώνειον est, quod sursum,

deorsum, hinc, inde, tollitur, more oscilli, et alternis hinc et inde suspicit et despicit. Basilius de eo qui non ducebat rectos scripturæ sulcos οὐκ ἔων ἀνανεύνειν, καὶ κατανεύνειν, ὥσπερ τὰ κηλάνεια, τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀναγινωσκόντων. pilum quoque Græcum in pinsendo tritico una deprimitur parte, altera attollitur more colonii : de eo loquitur Hesiodus, &c. *Idem lib. vi. cap. 16.*

PAG. 728. *Redantruare*] Urnuare est, ita se jactare, ut sursum denno excitet se : unde *amburuare* apud Lucilium dicuntur Salii, qui eo modo corpora saltu reciprocabant : ‘Præsul ut ambarnat sic vulgu’ redantruat inde.’ At in Festo et in Nonio mendoissime versus ille legitur hodie. Græce dicitur *κυβιστᾶν*, id est, *κολυμβᾶν*, interprete Snida : quod Curetes, qui iidem Latine Salii, faciebant. *Scaliger in quartum Varronis, 31.*

PAG. 732. *Rediviam*] Quam omnibus in libris *reduriam* appellari legimus, ipsa vocabuli origine adductus, contra fidem omnium librorum et famam, *reluviam* libenter appellarem : cum præsertim a *reluendo reluvia* dicatur grammaticis, cum se entis reluit, quod est, resolvit circa unguis : quare, etsi improbum est contra omnium librorum fidem niti, tamen tenere me non potui, quin hoc adscriberem : quod ita accipi velim, ut a me affirmari homines non putent sed tantum moneri. *Turneb. lib. xiiii. cap. 25.*

PAG. 734. *Refriva suba*] Plinius lib. xviii. c. 12. integro verbo *referivam* vocat : sed illud, *te virtico*, homini Latino nihilo plus significat quam Æthiopum stridor, aut strepitus aquæ aut murmur apum. Sed putem scribendum, *e tritico* : hoc sensu : cum obseverant segetem, quia in agrum fruges tulerant, quod inauspicatum videbatur domo eas exportasse, ut non redituras, solebant e segete aut statim sementi facta aut postea referre

auspicii causa domum pro tritico et frugibus : retulisseque fabam perinde erat ac retulisse fruges, et auspicari earum reditum, ominarique earum reditum domum, non in agro semper remansuras. *Id. ibid.*

Refriva] Legendum auguror, *da-tantes revertito ad rem divinam faciendam* : vel potius ; *te vindico ad rem divinam faciendam* : immo vero improbatis his somniis legendum reor : *e tritico ad rem divinam*. *Id. lib. vi. cap. 16.*

PAG. 735. *Regiescit*] Gliscere, crescere. Festus : *reglescit* : ita legendum puto : vulgo, *regiescit*. Gifanius, ‘gliscere.’

Regrescit] A Festo exponitur, *crescit* : sed cum glires indidem nomen habere videatur, *reglescit* esse scribendum affirmo, pro *regliscit*, a *glisco*. *Turneb. lib. xiiii. cap. 25.*

PAG. 745. *Reluere*] Est Festo resolvere et repignerare : qua in significatione usurpatum est a Cicerone in Sallustium, ut in optimo codice legi : ‘Unde tu, qui modo ne paternam quidem domum relnere potueris, repente tanquam somnio beatus hortos pretiosissimos, villam in Tiburti C. Cæsaris, reliquasque possessiones paraveris.’ *Id. ibid.*

PAG. 746. *Remeare*] Videtur ex Afranio senarius afferri cum hemistichio hunc in modum : *Vetuit me sine mercede prorsum Paucius Remeare in ludum*. Ideo moneo, quia quibus unus videtur esse perpetuus versus, ludum elidunt, aliudque subrogant. *Id. ibid.*

PAG. 751. *Repastinare*] Sic integrabitur Afranii versus, *Repastinare senex tu sero fugis*. At ubi scribitur, *Reque apse bene meritis rem*, haud equidem dubitem emendare, *Bene meritis siem*. Ac, ut opinor, candidum emerebitur calculum ista correctio. *Id. ibid.*

PAG. 753. *Repotia*] Locns Pacuvii haud sane repotus et tempestivo con-

vivio dignus est : sed quo pro pedica ferarum venatores, aut laqueo avium aucupes, aut compede Grammaticorum auctores uti possint : sic autem emendandum reor : *Ab hoc Depulsum mamma pädagogandum accipit Repotialis liber.* Ac repotialem, credo, vocat qui ad repotia ventitare soleret, aut in repotiis liber factus esset. *Id. ibid.*

PAG. 755. *Resecrare res, &c.] Resecrare, solvere religionem, ut cum reus populum comitiis oraverat per Deos, ut eo periculo liberaretur, jubebat magistratus eum resecrare : id est, populum religionem solvere : scilicet ut ita demum populus religionem teneretur, si is qui per Deos oraverat insons innocensque esset. Ita Festum consensisse Farnesiani libri vestigia indicant. Pithæus Adversar. lib. I. cap. 10.*

PAG. 760. *Restat] Impetus haud longe mediis regionibus restat,* credo non male lectum iri. *Turneb. lib. XIII. cap. 25.*

PAG. 763. *Reus] Lex XII. tab. exstat, quam sic legi debere censeo : est enim fœde contaminata : nam in secunda tabula secunda lege scriptum est : quid horum verum fuit iudici arbitro reove, eo die defensus esto : vel, si quid horum unum. Scio hominibus eleganti doctrina perpolitus, si quid horum vitium fuit iudici arbitro reove dies diffusus esto, legendum videri : sed nondum illi satis me movent : arbitror enim cum in possessionem bonorum mitti soleret, si quis vadimonium non obliisset, nec defensus esset, legem cavisse enim defensum videri, si quid eorum, quæ enumerat, unum fuisset iudici, arbitrove, reove. Id. ibid.*

Reus] De vi accitur, de via citur, legendum est, quod, ut opinor, valet, accusatorem rerum citari de via, et rei nomine contineri : scio, *de vi accitur* hodieque in Pompeio legi : sed male conjuncta jus est distrahere. *Id. lib. VI. cap. 18.*

PAG. 765. *Rhonde] Quo nomina : lego, cognomina : nam reliqua felicissime doctissimus Turnebus emendat. Canterus lib. VI. cap. 6.*

Rhonde] Scribitur ex Lucilio nœnia pœne magica, Rhonde sicadionque cum dixit Lucilius, quo nomina riparum posuit, tam infestum sibi corpus et valetudinem referens, quam illi essent salutis navigantium. Ego cum Icadii latronis mentionem apud Ciceronem esse sciam, et in horum verborum latebris delitescere videam, non dubitabo legere : Rhonde Icadionque cum dixit Lucilius, nomina piratarum posuit. Turneb. lib. XIII. cap. 25.

PAG. 770. *Rivus] Spe consiliove.* Hic quidam ære consiliove emendant. Ego legendum crediderim, *specu inciliove.* *Id. lib. VI. c. 16.*

PAG. 771. *Rodus] Modo ut adjectio est, ut, 'alius saxum rodum,' modo substantivum, ut, 'et rudus in architectura : ' et cum molem, glebam, massam significat : ut, 'hinc rapere manibus rodus saxeum grande et grave : ' et apud Lucilium in bolidis descriptione, qua vadum maris tentatur : 'Hinc catapiraten puer eodem deferet unctum, Plumbi pauxillum rodus linique metaxam.' Hic rodus est pondus, et catapirates est, quæ a Græcis καταπειρατρία vocatur, a pertentandis vadis. Id. lib. XIII. cap. 25.*

PAG. 777. *Roma] Virginis tempestivæ : ea est matura viro et nubilis et formosa velut ὀπάλα. Id. lib. VI. cap. 16.*

PAG. 791. *Ruscum [Russus] Rusceam faciem pro colore rusceo dixit Cato, qui e viridi rutilus est aut flavus. Coronas aureas ruscen facie, galbeas, lineas, pelles, redimicula. Legi et in antiquo lexico ruscum pro sordido, cui pro suo merito fidem quisque addat vel detrahat.*

PAG. 791. *Rutrum] Effigies in Capitolio ephēbi erat rutrum tenentis, et more Græcorum arenas ruentis exercitationis causa, ut opinor, qui athle-*

tis adscripti erant: fodiebant arenam et ruebant pala vel rutro, quod genus exercitationis attigit Theocritus Ei-

dill. iv. sic scribens: Κόχρετ' ἔχων σκαπάναν τε καὶ εἰκατι τουτόθι μᾶλα.

LIB. XVII.

PAG. 800. *Sacramentum*] Jam non admodum obscurum esse puto, quid sibi voluerit tribuniciæ hujus legis auctor, quam facile mihi persuasit Lucas Fruterius, ingenio singulari præditus adolescens, ad hunc modum restitnendum esse: *Quicumque posthac prætor factus erit, qui inter civis jus dicet, tres viros capitales populum rogato: iique tres viri capitales quicumque a populo facti erunt Sacramenta exigunto judicantoque eodemque jure sunt, uti ex legibus plebeisque scitis exigere, judicare, esseque oportet.* Rævardus Vario- rum lib. II. cap. 18. quem vide.

Sacramentum] *Quicumque* prætor post hoc factus erit. Ita legendum: non, *posthac*: enim locum ignari antiquitatis immutarunt. *Gifanius*, 'post hoc.'

Sacramentum] Sacramentum sic explicatur a Festo, ut quæ apud eum conturbata sunt, digeram: *Sacramentum æs significat, quod pænæ nomine penditur, sive eo quod quis interrogatur, sive contenditur. Id in aliis rebus quinquaginta assium est, in aliis quingentorum, inter eos, qui judicio inter se contenderent: qua de re lege L. Papirii Tribu. Pleb. sancitum est his verbis: Quicumque prætor post hoc factus erit qui inter cives jus dicet, Tresviros capitales rogato: iique tresviri quicumque erunt exigunto sacramenta, ex judican- doque, eodem jure sunt, ut quos ex legibus plebeisque scitis exigere judicare- que oportet. Sacramenti autem nomine, id æs dici ceptum, quod et propter æra- riî inopiam et sacrorum publicorum mul- titudinem consumebatur in rebus divinis. utcumque potui hanc e fragmentis laceris et disjectis Pompeii scriptu- ram erui: quam germanam esse*

præstare non ausim. *Turneb. lib. xxix. cap. 36.*

PAG. 854. *Serilla*] *Serilia* vetus poëta Pacuvius nuncupavit *funes*, ve- riloquium et notationem verbi secu- tus Græci: nam σπάρτα Græce di- cuntur a serendo, unde et *serilia*, quod cannabi linoque fierent: quam- vis de sparteis illud dixerat: 'Nec ulla subsclus cohibet compagem alvei, Sed suta lino et sparteis serilibus.' *Idem lib. xvii. cap. 7.*

PAG. 865. *Sifus*] *Donec eam inter se*: legendum est; *donecum inter se*, quæ vox plerumque est depravata, in *denique*: sed de eo fragmento alias latius. *Gifanius*, 'Donicum.'

PAG. 878. *Solitaaurilia*] *Taurus* hic pars est obscæna: unde 'lastauri.' *Turneb. lib. xvii. cap. 7.*

PAG. 880. *Solla*] Legendum puto, *solia*, ut, 'incillæ,' 'remillum,' 'ra- villæ,' et 'cæsullæ,' ubi alterum *l* in *i* mutandum est, meo quidem judicio. *Gifanius*, 'Solinum.'

PAG. 886. *Sos*] *Dea Dearum*: *Le- ge, Dia Dearum*. 'Dius pro Deo sen Divo ponebant Veteres: hinc *Dium* scribit Festus heroëm dici, cui sit genus ab Jove summo, hoc est, ἀπὸ τοῦ Διός. ibidem legendum: *circum sosque sunt.*' *Idem*, 'Dius.'

Sos] *Dia Dearum*: ut ab Homero δῖα γυναικῶν, sic ab Ennio dictum est ejus imitatione: *Constitit inde loci propter sos Dia Dearum.* *Turneb. lib. xvii. c. 7.*

PAG. 891. *Spetile*] *Sumen sueres*: legendum arbitror: *sumen sueris*: ut apud Varronem in obsoletis scribitur exemplaribus: 'perna, a pede: sueris a nomine ejus.' *Id. lib. xiv. cap. 1.*

Spicit quoque] Quod ubi rex. In fragmentis Festi ita citatur hic versiculus Ennii: *Quod ubi rex . . . dūlo spexit de contib' altis.* in aliis, *Quod ubi paulo spexit de coribus celsis.* puto legendum, *Quos ubi rex pullos spexit de cortib' celsis.* Scaliger in Varronis de lingua Latina librum quintum, 61.

PAG. 920. *Subscudes] Cuneatæ tabulæ:* puto legendum, *quia quo immituntur succiditur.* Nam a succendendo mihi nomen videntur potius habere quam a succidendo. Etsi enim locus, cui inseruntur, excavatur, succiditurque, inde aliquid ut immittantur; cum tamen id fiat cudendo scalpris malleo percussis, et immittantur ictu mallei, non video cur non debeant potius a succendendo quam succidendo deduci. Quodsi Festus a succidendo scripsit, ut et fortasse fecit; ne ab eo libentissime dissentio: sed et qui *strigores* dicuntur ab eo, explicanturque densarum virium homines, vereor, *strigones* potius nominandi sint, quanquam hoc in medio relinquo: nec affirmo. In *strige* explicanda versus adhibentur Græci valde depravati, quibus reconcinnandis prodesset fortasse Hesychius, nisi et ipse pari calamitate læsus esset: sed quid vetat ejus audire balba verba? *στρίγλος τὰ ἐν τῷ τοῦ κέρατος νυκτίφοτον. καλεῖται δὲ καὶ νυκτοβοά: οἱ δὲ καὶ νυκτικόρακα.* hic profecto nemo dubitabit quin de nocturnis strigibus loquatur, quas et a quibusdam dicit existimari nycticoracas, id est, nocturnos corvos. Fortasse autem, ut aliquid conemur, etsi non adspirabit studio forsā favens Deus, sic versus non absurde restituantur: *στρίγγ' ἀποπέμπειν νυκτιβοᾶν, στρίγγ' αὐτίκα λαῖδν, Ὅρνιν ἀνάνυμον ἐν θένδ' ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας.* vel, *στρίγγα φθορόλαον.* In eas aves credebant mulieres sagas magica cantione mutari. Ovidius: *'Næniaque in volucres Marsa figurat anus.'* Turneb. lib. vi. cap. 18.

PAG. 923. *Subulo] Puto esse ex sotadico carmine Ennii.* Sotadicum facies, si *aquas* pones in penultimo loco: quomodo legitur in Festo est plane trochaicus septenarius catalecticis: *Subulo quondam marinas propter astabat plagas.* Scaliger in Varronis lib. sextum, 72.

Subulo] Est Festo tibicen Etrusca lingua, hoc etiam vocabulum soni imitatione esse puto factum, ut sit *subulo*, tanquam *sibilo*. Turneb. lib. vi. cap. 18.

PAG. 922. *Subverbusta] Est sub verberibus usta,* licentia et petulantia comica vocabulo et multis coagmentato: sic, *'uri virgis ferroque necari,'* dixit Flaccus, quanquam in eo uri per se etiam conimode intelligi potest. alio loco: *'Ibericis peruste funibus latus:'* sed et subverbustum apud Septimium Florentem in libro de Pallio reperimus; sic enim scribit: *'Enimvero jamdudum censoriæ intentionis episcynio disperso, quantum denotatum passivitas offert: libertinos in equestribus, subverbustos in liberalibus, dedititios in ingenuis, scurras in forensibus, paganos in militaribus.'* Id. ibid.

PAG. 925. *Succrotilla] Origo vocis ignorata enodationi notionis explanationique officit: eam sepultam conabor tanquam effodere: equidem a crotalo, aut voce Græca κρότος, deductam puto, cum diminutionis formatione, vel certe ut Græca vox est fictitia, sic de sono Latina fuerit efficta.* Id. ibid.

PAG. 934. *Superescit] Dum quidem unus homo Romanus toga superescit: sic legendum puto: et mox superescit scribendum existimo. Vid. Gifan. 'escit.'*

PAG. 937. *Supernati] Pæni et Catu: de loci hujus restitutione vide Politianum in miscellaneis cap. 73.*

PAG. 942. *Sus Minervam] Varro et Eumerus: legendum est, Euhemerus, non Eumerus. Junius Animadversorum lib. vi. cap. 13.*

LIB. XVIII.

PAG. 954. *Tam significationem*] *Tam male subimus, ut quidam perhibent viri: Titinii versum corrigo: Tam male audimus, ut quidem: querela est mulierculæ de injuria, quæ a viris factum itur sexui suo; bene an male faciant, tamen male audiunt. Lipsius Epistolic. Qu. Ep. xx.*

PAG. 962. *Taxat*] *Quod ei jus sit statuendi: ita legendum: vulgo, jussit. Gifanius, 'jussa.'*

PAG. 968. *Tesca*] *Forsan ita non male expleri possent lacunæ Festi: Varro ut loca augurio designata quo sit termino finis in terra augurii. Oppilius loca consecrata Diis quæ non aperta sint, sed sancta loca, undique septa, ut perhibent Pontificii libri, in quibus scriptum est: templumque, sedemque, tescumque locum rite Diis nuncupatum dedicaverit, uti eos adhibessit bonos propitiosque, Hostius belli Historici lib.*

perdiu gentes

*Aliger æthereas, atque idem tesca volabis
Templa antiqua Deum.*

Explicavere, aspera, difficilia auditu. Attius: Loca aspera, saxa tesca tuor. Idem Philocteta: Quis tu es mortalis, qui in deserta Lemnia et tesca te apportas loca? Ita fortasse hoc modo rudera illa Festi reficere poterimus, quanquam sarta tecla præstare non possumus. Scaliger in lib. sext. Varronis. 67.

PAG. 972. *Tignum*] *Lex est de tigno juncto XII. tab. verbo nescio quo, concapu, contaminata, aut ut alii emendant, capulo, capularis facta: quam ego sic scribendam puto, et fortasse turpini inquinabo fœdaboque: Tignum junctum ædibus vineæque copula ne solrito: ut lex vetet tignum vindicari et extrahi ex ædibus et vinearum maceria, aut aliquo earum compluvio aut jugo: nunquam putavi capulos egere tignis: favet emen-*

dationi, quod Jurisconsulti tradunt, tantum de tigno in vinea et ædibus legem XII. tab. locutam, nec capuli meminissent; sed nec Festus ipse: verum quia in antiquis libris partim concapet, partim concapu reperitur, neque eorum negligenda est auctoritas, fortasse hac formula lex sit edenda: Tignum junctum ædibus vineæque cum capulone solrito: nam capite junguntur tigna vineæque, cum alligantur, innectunturque vitibus, et ædificiorum parietibus cum inseruntur induunturque: vel potius in vinea junguntur cum aliquo vitis capite: nam capita vitium stirpes dici non ignorat, qui scriptores rei rusticæ legit: sed et Maro ita usurpat: 'superest deducere terram Sæpius ad capita.' Atque hanc interpretationem verioremi puto, posterioremque scripturam legis certiorē existimo: sed omnium sincerissimam: Tignum junctum ædibus ne vindicato, ne solrito. Huic quidem favet Ulpiani interpretatio, qua dicit legem duodecim tabularum neque solvere permittere furtivum tignum junctum ædibus vineæque, neque vindicare. Turneb. lib. XIII. cap. ult. Simeo Bosius legendum putabat, compage, literis, ut ille dicebat, transpositis, et g pro c accepta, in commentario in epistolas ad Atticum.

PAG. 974. *Textivillitium*] *Festus nullius significationis esse scribit, ut apud Græcos est nullius, σκινδαδδς et βλιθυπλ. sed auctor non contemnendus Fulgentius textivillitium legisse videtur, cum ita scribat: Textivillitium dici voluerunt filia putrida, quæ de telis cadunt. Hic ergo textivillitium rem vilissimam interpreto: tametsi autem videtur Festo efficitium temere vocabulum ad vilitatis et contemptionis significationem, tamen*

origo ac natales, a quibus deducit Fulgentius, magnam verisimilitudinem præ se ferunt: ut enim in *textivillitium* inest vilitatis sententia: sic antegressam vocabuli partem sensus expertem de nihilo jactatam esse non est credibile: *liti* autem cum sensus sit nullus, et sit *text. textivillitium* dictum putemus. *Turneb. lib. xvi. cap. 3.*

PAG. 977. *Tonsam*] *Et in Asota*: error inolevit apud Festum, ut apud Varronem de lingua Latina. *Asota* pro *sotadico*: non *Asotum* scripsit Ennius, sed Cæcilius: sic idem Ennius citatur a Festo, in *sotadico*: 'Cyprio bovi merendam:' quod sane

comma est *sotadicum*. *Scaliger in lib. iv. Varronis. 18.*

PAG. 980. *Torrere*] *A torreo*: scribe, a *torro* deductum, a stipulante vetere codice. Vide ibidem *torrum*: monet enim Festus Veteres protulisse *torrus*, et antiquissimos *torus*, unde *torridus*, *torreo*, ac *torresco* profecta sunt. *Gifanius, 'serescere.'*

PAG. 989. *Tull . . . dixerunt*] *Scribe: Tullios alii dixerunt esse silanos, alii rivos. Idem, 'Silanus.'*

PAG. 994. *Tyria*] *Hunc serrium autem: lego, hunc ferreum autem: id est, hunc hominem asperum, et tangi periculosum: ut maria Tyria. Lipsius Epistolic. Qu. epist. xx.*

LIB. XIX. ET XX.

PAG. 996. *Vagorem*] *Scribe in versu Ennii, Qui clamos oppugnantis vagore volanti. Gifanius, 'Vagor.'*

Vagulatio] Cum a Festo explicatur, *res comperendinata, iudicium in tertium constitutum*, magno id adiumento est ad intelligendam et illustrandam XII. tab. legem, quæ his verbis est concepta: *Cui testimonium defuerit iis, tertiis diebus ob portum ob vagulationem ito*. Puto significari, si testis ei defuerit qui litem habuit licere ei comperendinationis die, id est, die tertio, ante ejus ædes libere conqueri et implorare ejus testimonium, comitiumque recusanti facere: nam a *vagio*, *vagilo* et *vagulo* deducitur, unde *vagulatio*, quod conquerentis et plorantis est: nec assentior iis, qui a *vagor* deducunt, nec qui *obvagulationem* legunt, cum *vagulationem* Festus plane aperteque legat et interpretetur, sitque *obvagulationem* dictum antiquo more pro *advagulationem*. *Turnebus lib. xiii. cap. 26. et lib. xv. cap. 15. legem XII. tab. de vagulatione, id est, vagitu et clamore et*

convicio, sic legendam arbitror; non enim eam proponam ut perscripta exstat, sed ut scribi debere mihi videtur: *Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum ob vagulationem ito tertiis diebus: valet, perendinis, ut dicitur tertiis diuinandis: ob portum, ad ædes, ob vagulationem, ad quiritandum et convicium homini faciendum, qui ad testimonium dicendum non venerit: hæc ille: hujus autem legis XII. tab. vcriorem et longe elegantio rem interpretationem vide apud Rævardum, in Explicatione XII. tab. cap. 11.*

PAG. 998. *Vapula Papiria*] Proverbium est ortum a quadam ancilla, quæ libertate donata a Papiria hera sua, patronam mox contempsit ac manummissa et libertate freta mox benemeritam ingrate aspernata est: ancilla enim illa continuo se libertum salutavit, cum patronam salutare deberet: (qui enim manummissi erant mox patrono, Salve patrone, dicebant) et patronæ dixit per contemptum, *Vapula Papiria*. Plauti verba sunt: 'Ideo

dico : Liberta salve, vapula Papiria.'

PAG. 999. *Vastum pro magnum*] Nonius et Festus hanc in modum sunt corrigendi : *Quæ desiderio alumnium pænitudine Squales, scapresque inculta vastitudine* ; nam illud *scabres*, quod vitiosum esse Nonius ipse docet, et *scares* pro *scabres*, dixisse Pacuvium notat Marcellus. *Lud. Carrio Antiq. lect. comment. cap. 2.*

PAG. 1000. *Vecticularia*] Perfossum parietum vecticularia vita a Catone appellatur, quod vecte demolirentur et aperirent parietes. sic et *μοχλὸν* Græci tribuunt *τοιχωρύχοις* in suis scriptis. *Turneb. lib. xxi. cap. 11.*

PAG. 1004. *Verticulas*] Videtur tamen potius Lucilius eo versu, quem jam proferam, *verticulas* vocare spondilos spinæ potius, quam articulos, quamquam et articulos intelligi nihil prohibet : *Hæret verticulis adfixum in posteriore Parte, atque articulis ut nobis talu genusque est.* Verticulas autem credo dici et spondilos et articulos, a vertendo, quod ibi se vertant et flectant membra corpusque, quasi *στροφίγγε* sint. *Id. lib. xxviii. cap. 9.*

PAG. 1010. *Victimam*] *Ad hostis* : scribe *ob hostis* : sæpe illa inter se mutant *ob*, *ad*, et similia : sic in Festo, *abiisse pro obiisse.* Gifaninus, 'vapor.'

PAG. 1012. *Vindiciæ*] Elegans Lucilii, sed corruptum tamen, carmen, quod ita legendum suspicor, *Nemo hic vindicias neque sacra aut numina reatur.* Cujus sententia est : nemo hic jus ullum esse putat, aut ulla sacra aut numina : nam vindicias partem quandam juris pro jure posuit. *Turneb. lib. xv. cap. 15.*

Vindiciæ] In Pompeio scribemus : *Vindiciæ appellantur res eæ, de quibus controversia est : aut potius dicuntur vindiciæ inter eos qui contendunt* : sic fere sensum in eo constitutendum contenderim, cum mihi nescio quid tale proloqui voluisse videatur, et

sententiæ nostræ Catonis exemplum convenit quod ipse profert : *Prætores secundum populum vindicias dicunt* : sed et *vindiciæ* dicebantur quæ ex agro afferebantur in jus, vindicandi causa ; etiam *vindiciam* singulari numero dicebat rem Servius, de qua controversia erat, ab eo quod vindicabatur. *Vindiciam* ferre, est sententia decretoque obtinere rem : dicebat *vindicias* judex, ferebat, qui rem obtinebat : sed si *vindiciam* ille tulerat qui non debuerat, tribus arbitris datis duplione damnum luebat : lex enim erat : *Si vindiciam falsam tulit, rei sive litis arbitros tres dato, eorum arbitrio duplione damnum decedito.* significant et *vindiciæ* manus correptionem : carpesinos a Clemente vocatur, a Charisio *καριστέλα*, quod manus brachiale caperetur, qui carpus dicitur : id et Gellius indicat scribens : ' *Vindiciæ* correptione manus in re atque loco præsentī apud prætorem fiebant : ' ex eo etiam assertor *καριστής* et adsertio *καριστέλα* vocatur, ut in lexico Latino-Græco reperti sunt. et *vindiciæ* libertas, Charisio auctore, qui *ἐλευθερίαν* explicat. *Idem lib. xiiii. cap. 27.*

Vindiciæ] Dicebantur illæ : legendum *glebæ*, non *illæ*. Cui glebas ex fundo in jus allatas aut alias res mobiles pendente proprietatis controversia, causa cognita, is qui jurisdictioni præerat, addicebat, eidem *vindiciæ* addici dicebantur, quantum ex Festo et Cincio colligimus. Servius autem Sulpicius vocabulo etiam singulari ter formato *vindiciam* esse ait, cum de aliqua re controversia est, ab eo quod vindicat, illudque hujusmodi decemvirali lege confirmat : *Si vindiciam falsam tulit rei sive litis arbitros tres dato, eorum arbitriis fructus duplione damnum decedito.* sic primus locum hunc, qui mutilus erat et omnino depravatus, apud Festum restitui in verbo '*Vindiciæ.*' Et quis obsecro dubitaverit, quin hæc emendatio ve-

rissima sit, præsertim, si non ignoret in legibus scribi solitum, *rem sive li-tem*, idque Servium Honoratum in Virgilium adnotasse? Vide Rævardum in explicatione XII. tab. cap. 6.

PAG. 1014. *Vinulus*] In Plauto mollis est, ex vini deminutione : cum

enim vinum, quod generosum non esset, significare volebant, vinulum et villum appellabant, unde adjectivum *vinulus* est factum. Neque aliud quidquam comminisci possum. *Turneb. lib. xv. cap. 15.*

FINIS NOTARUM VARIORUM.

NOTITIA LITERARIA

DE

SEXTO POMPEIO FESTO,

EX JO. ALB. FABRICII BIBLIOTHECA LATINA, LIPS. 1773. LIB. IV. CAP. 4.
PAUCULIS ADJECTIS, EXCERPTA.

SEXTUS POMPEIUS¹ FESTUS sub Christianis Imperatoribus, ut par est credere, floruit, Verriique Flacci libros² contraxit; certe scripsit post Martialem, quem commemorat in 'Vespa.' Nam argumentum, quo Vossius probare conatur, Festum iis temporibus scripsisse, quibus sacra crux in honore habita est, quia nempe in voce, 'supparus,' 'ad nunc supparos,' inquit, 'appellamus vela linea in crucem expansa,' &c. non adeo certum esse videtur, quoniam labari usus etiam sub Impp. Ethnicis fuit, vide Lambec. III. p. 378. et Tertullianus ipse, cujus locum profert ad Festi verba Dacerius, sub Ethnico Imp. scripsit.

Festi loca quædam emendat Jo. Meursius p. 103. seq. Critici Arnobiani, et Piccartus in periculis Criticis. Lipsiæ in Bibl. Am-

¹ Sextus Pompeius Festus a Paulo Diacono, Pompeius Festus bis, semel Julius Festus a Macrobio appellatur lib. III. Saturnal. Festum Pompeium laudat quoque Charisius lib. II. p. 196. Festi Postumi, ut æqualis sui, mentio apud Gellium lib. XIX. c. 13. Noct. Attic. Confer Barthii Adversar. II. 3. Sub Pompeii nomine commemoratur Theodulfo Aurelian. Carm. IV. 17. 'et modo Pompeium, modo te, Donate, legebam.'

² Festus in 'profanum,' postquam Verrii sententiam memorasset, 'cujus opinionem,' inquit, 'neque in hoc neque in aliis compluribus refutare necesse est, cum propositum habeam ex tanto librorum ejus numero intermorta-

jam et sepulta verba, atque ipso sæpe confitente nullius usus aut auctoritatis, præterire, et reliqua quam brevissime redigere in libros admodum paucos, ea autem, a quibus dissentio, et aperte et breviter, ut sciero, scripta in his libris meis inveniuntur, qui inscribuntur PRISCORUM VERBORUM CUM EXEMPLIS.' Quod opus Festi diversum fuisse notat Scaliger et A. Dacerius (contra Antonii Augustini sententiam) ab eo, cujus reliquias habemus, et quod de verborum significatione inscriptum fuisse, e Macrobio constat. Adde Festum ipsum in 'Tatium.' Ceterum in præsentī quoque Verrius a Festo passim reprehenditur.

plissimi Senatus extat Ms. 'Pompeii Festi de interpretatione linguæ Latinæ;' et in extremo: 'Finis Pompeii Festi, quem Pomponius correxit:'. Codex non antiquus et parum distincte exaratus, tamen continet quædam, quæ in editis frustra quæras, ut monet auctor Ephemeridum literariorum Lipsiensium a. 1710. p. 1014. Paulum non raro verba Festi interpolata ad ævi sui consuetudinem traxisse, observat Goldastus in notis ad Eginhardum de vita Caroli M. p. 173. ubi, laudato Pauli Stephani Codice probo et antiquo, id in notis ad Festum demonstraturum se promisit. Vide et quæ monet Joannes Seldenus curis secundis ad sectionem 3. de decimis, ad calcem Jo. Clerici in Pentateuchum p. 638. et D. Jo. Diekmannus in specim. notarum ad glossarium Latino-theoticum Rabani Mauri p. 58. seq. Sibrandus Siccama apud Struvium fasc. vi. p. 18. 'in Festum quoque quædam meditatus sum, sed de perfectione despero, nisi me lætior otii et quietis aura afflaverit.'

Prodiit Festus primum Mediolani 1471. f. cujus editionis exemplum fuit in Bibliotheca Cl. du Boze. A qua editione proxima est facta Venet. 1472. f. per Nic. Jenson Gallicum, atque iterum ibidem 1474. fol. per Joannem de Colonia. Porro Romæ 1475. fol. apud Henr. Reynhar. Reperi etiam notatam editionem sine loco et anno. Hinc Parmæ 1480. fol. et Brixie 1483. fol. per Boninum de Boninis de Ragusia, atque eodem anno Venetiis f. per Octavianum Scotum Modoëtiensem, cum Nonio et Varrone de lingua Latina. Prodiit et Festus Venet. 1498. A. 1510. Mediol. in fol. prodiit Collectio quæ habet Nonium Marcellum, Festum Pompeium, et Varronem, per Jo. Baptistam Pium, qui hos scriptores, valde ante corruptos vehementer, accurate a se correctos dicit. Prodiit etiam Festus Basil. 1521. f. ib. 1526. f. ib. 1532. f. et Giessæ 1609. 8. In Catalogo Bibliothecæ Barberinæ perperam traditur Festus cum notis Vulcanii legi in ejus thesauro utriusque linguæ edito Lugd. B. 1600. f. nam in illo tantum pag. 754-758. inter alia Grammaticorum scripta breve legitur excerptum e Festo de verborum differentiis.

In Collectione Auctorum Latinæ Linguæ in unum redactorum corpus, adjectis notis Dionysii Gothofredi, Genev. 1595. 1602. 1622. 4. insunt M. Verrii Flacci, sub Augusto Imperatore Grammatici celeberrimi, Fragmenta, et Sex. Pomp. Festus.

Hujus inquam Festi Fragmenta a Fulvio Ursino edita et sche-

dæ a Pomponio Læto relictæ; Ejusdem librorum xx.³ de Verborum Veterum significatione reliquiæ, cum Pauli Diaconi ex iisdem Epitoma, conjunctæ et in unum corpus digestæ sunt ab Aldo Manutio, Achille Mafeo, denique ab Antonio Augustino, præmissa etiam Pauli Epistola ad Carolum M. Imp. Illa Pauli Epitoma primum sæpius prodierat, tum alibi, tum ad calcem Cornucopiæ Nicolai Perotti. Melior, ordinatior, et locupletior Antonii Augustini, Episcopi Ilerdensis, postea Archiepiscopi Tarraconensis, editio cum animadversionibus prodiit Venetiis 1560. 8. in qua ea, quæ Pauli sunt et quæ Festi, posita in margine nota distinguuntur, et Verrii Flacci fragmenta præmittuntur. Hanc Augustinianam editionem repeti jussit et castigat. doctissimis illustravit Jos. Scaliger⁴ Paris 1575. 8. subjectis etiam seorsim notis, quæ in Veneta editione antea prodierant. Ab eo tempore Fulvius Ursinus Fragmenta ipsa Festi, qualia Manil. Rallus, homo Græcus, sed Latinis literis excultus, et Pomponius Lætus habuerant, et a Rallo acceperat Politianus, (v. c. 73. Misc.) a Pomponio Læto Jo. Bapt. Pius (v. annot. posterior. c. 16.) ex Farnesii Cardinalis Bibl. publicavit, et cum notis suis edidit Romæ 1581. 8.⁵ Scaligeri et Ursini editiones junxerunt et utriusque notas adjecerunt Heidelbergenses 1593. 8. Denique luculentam, emendatam, et elegantem Festi editionem debemus Andreæ Dacerio, qui in usum Delphini illustratum edidit Paris. 1681. 4. De prioribus autem hoc fert judicium: 'Pauca eorum præstitit Antonius Augustinus, quæ præstare potuisset. In multis divinus Scaliger: sed dum ingenio suo nimis indulget, sæpe nubes captat, et nil minus quam Festum interpretatur. Fulvius Ursinus, reliquis felicior, utiliorem operam navavit, sed sic etiam Festum non tam emendatum quam emendandum et emendari facilem tradidit.' Dacerii editio recusa, curante Jo. Clerico V. C.

³ Divisionem quæ in vulgatis libris occurrit, qua singuli libri singulas continent literas, Aldi esse, non Festi, notavit Dacerius in præf. Quæ vero Macrobius e libro tertio decimo Julii Festi profert, III. I. Saturnal. ea hodie leguntur in libro Festi duodecimo divisionis Aldinæ.

⁴ Non Julius Cæsar Scaliger, ut legas in quæsitis Oratoriis Bohuslai Balbini p. 119.

⁵ Yvo Villiomarus sive Josephus Scaliger in locos controversos Roberti Titii

p. 7. 'Annon Sex. Pompeius Festus indignis modis acceptus esse visus est, quod ab homine Gallo illustratus magno studiorum favore exceptus est? Itaque Romæ editus cum iisdem castigationibus alius nunc esse censetur propterea quod prioris editoris nomen dissimulatum est, quanquam eadem plane editio est paucis admodum iisque leviter immutatis, ita tamen ut tam levi mutatione non magis latere possit industria prioris editoris,' &c.

Amst. ap. Huguetanos 1699. 4. adjectis notis integris, quæ singulis paginis substernuntur, Jos. Scaligeri, Fulvii Ursini, et Ant. Augustini, una cum fragmentis et schedis atque indice novo. In operibus etiam Antonii Augustini Archiepiscopi Tarraconensis, Luccæ, 1772. fol. extant M. Verrii Flacci Fragmenta, et Sex. Pompeii Festi de Verborum Significatione Libri. Codicem vetustum Festi habere se testatus est Polydorus Virgilius in sylloge proverbiorum. Illustrandum novo studio Festum a pluribus jam annis in se susceperat vir doctiss. Henr. Cannegieterus; sed, ut ex Actis Erud. 1732. p. 52. patet, illud consilium, nescio, quæ de causa, abjecit.

CODICES MSS.

SEXTI POMPEII FESTI

QUI IN BIBLIOTHECIS BRITANNICIS ASSERVANTUR.

Codices in Museo Britannico.

INTER Codices *Harleianos*, 3520. est codex, partim chartac. partim membran. complexus, inter alia, Sex. Pompeii Festi de Verborum Significatione Libros. Sæc. xv.

5028. Sex. Pompeii Festi Cod. membran. sæc. xv. cui subjungitur libellus de Orthographia.

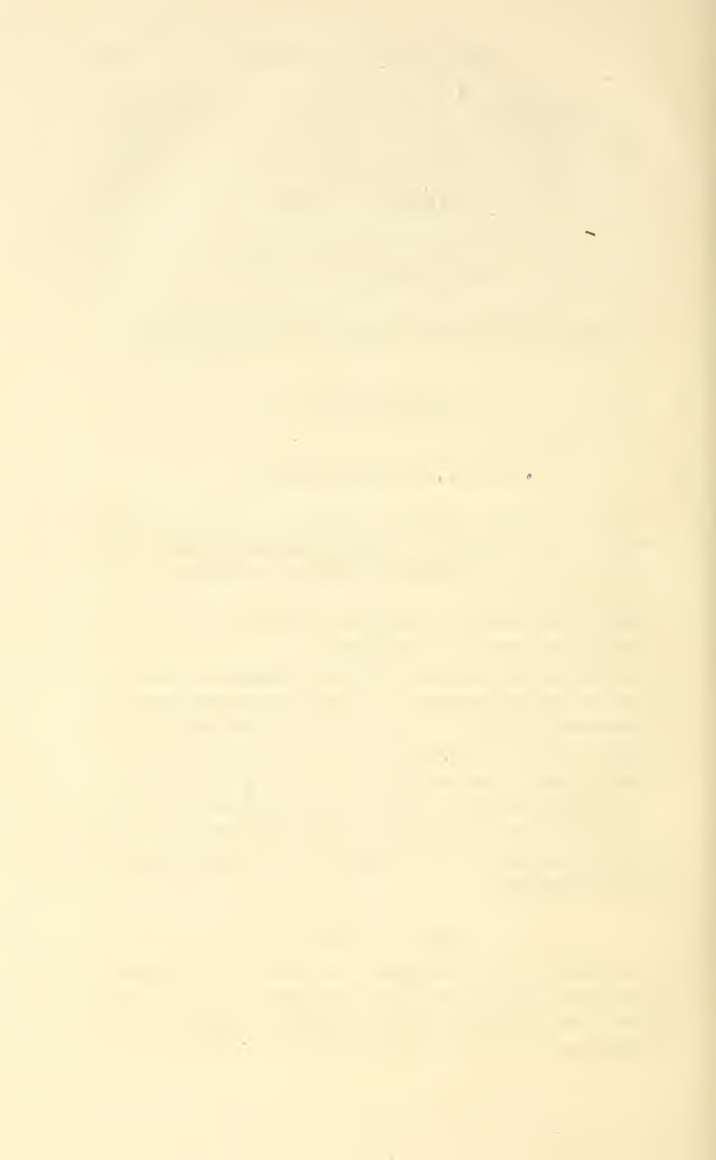
Est etiam Sex. Pompeii Festi cod. Harleianus, chartac. sæc. xv. cui subjunguntur P. Candidus, Grammaticus, de Verborum Proprietate, et Excerpta ex Nonio Marcello.

Inter Codices *Burneianos*, N. 206. Sex. Pompeius Festus collat. ad paginas aliquot edit. Paris. 1519. fol.

N. 232. Excerpta ex Festo de Significatione Verborum, cod. chartac. pagg. 174. collat. ad paginas aliquot ed. Paris. 1519. Subjungitur Nonii Marcelli de Verborum Proprietate Compendium.

Codex Oxoniensis.

In *Biblioth. Bodl.* Canonici Lat. 169. Festi Pompeii, Grammatici, Vocabula, cod. membran. sæc. xv. sine scholiis aut annotationibus. Subjungitur Caii Servii Vocabularium.

INDEX

VOCABULORUM OMNIUM

QUÆ APUD FESTUM VEL OBITER DICTA SUNT

VEL SUUM ORDINEM NON SERVANT.

Prior numerus paginam, posterior paginæ lineam indicat.

A MUTATUM in 734. 11

Abarcet 87. 17

Aborigines, hominem, sexaginta Diti
patri immolabant quotannis 861. 2

Abscindi membrum mortuo 409. 2

Abusionem 142. 11

Acation 864. 5

Accusator de vi, accitur more vetere, et
consuetudine antiqua 763. 14

Acerræ, qualis præfectura 624. 9

Acerrani, qui municipes 437. 10. cives
Romani erant ut Remp. separatam
haberent 436. 6

Acilius Antiochum superavit et nixo-
rum Deorum signa attulit 284. 1

Acron 527. 12

Acuere 33. 8

Acumen 33. 8

Acus 33. 8

Adcensos 44. 1

Adfectata 41. 8

Adgregare 30. 3

Adjutoria exta 413. 13

Adolescens 41. 4

Adonis 930. 4

Adserere manu 45. 1

Adsertor 856. 8

Adsidelæ 45. 5

Adsiduus 45. 7

Adultus 41. 4

Ædes Æsculapii in insula Tiberina,
cur 331. 4

Delph. et Var. Clas.

Ædes Bellonæ extra urbem ubi Sena-
tus dabatur exteris legatis quos in
urbem nolebant admittere 817. 14

Ædes Dianæ in Aventino a Tullio de-
dicata 857. 5

Ædes Honoris et Virtutis summissior
facta a Mario 932. 2

Ædes Jani, ubi Senatum habere religio-
sum 740. 7

Ædes Martis 383. 4

Ædes Mefitis 852. 16

Ædes Minervæ in Aventino 705. 10. in
ea licebat Scribis et histrionibus con-
sistere, et dona ponere in honorem
Livii 839. 6

Ædes pietatis ab Acilio consecrata
594. 8

Ædes rotunda vestæ, a Numa conse-
crata 785. 3

Ædes salutis 813. 17

Ædes Sancti 623. 10

Ædes Saturni 53. 11

Ædificare 50. 2

Ædilatus 49. 7

Ædiles Curules duo fratres L. M. Pub-
licii Maleoli (C. Atilius, Marc. Po-
pilius M. F.) 674. 1

Ædiles plebis: M. Junius Brutus, Q.
Oppius 603. 7

Ægæa Amazonum regina 50. 9

Ægonus mons 710. 11

Ægyptii inter potandum aves capitibus

Ind. Pomp. Fest.

A

- imponēbant 210. 1
 Ænē et Lavinīæ filii Maylles, Mulus, Romus 775. 4
 Æneas in Sicilia Egestam oppidum condidit 845. 1
 Æneas indiges 326. 4
 Ærarium in æde Saturni 53. 10
 Æs pro clypeo 656. 15
 Æs equitibus denegatum ob equos male curatos 319. 3
 Æs contrarium 185. 2
 Æs hordiarium 309. 4
 Æs pararium 557. 10
 Æs piscatorium 599. 10
 Æs resignatum 758. 15
 Æs sacramentum 800. 5
 Æs taurium 961. 10
 Æs uxorium 1018. 2
 Æsculapius bacillum habet nodosum 331. 4 Uberibus canis nutritus, ibid. et Gallinæ immolatæ, ibid.
 Africa 83. 8
 Ager Nemorensis Dianæ 387. 12
 Ager occupaticius 517. 10
 Ager oscus in Veienti 682. 4
 Ager peregrinus 579. 9
 Ager publicus 682. 3
 Ager pupinus 679. 22
 Ager Remurinus 749. 15
 Ager restibilis 760. 7
 Ager scripturarius 839. 12
 Ager Solonius 609. 4
 Ager viritanus 1014. 7
 Aginatores 55. 12
 Agna præcidanea 622. 1
 Agnæ novæ 576. 7
 Agnæ pennatæ, impennatæque 576. 6
 Agonalia 57. 3
 Agonensis porta 57. 6
 Agones, montes 57. 3
 Agonia sacrificia 57. 4
 Agonius Deus 57. 1
 Agonius mons 57. 4
 Ai pro æ 49. 1
 Alba Ænē neptis 776. 2
 Albani rerum potiti usque ad Tullum regem, in voce (prætor) 636. 4
 Albenses Marsi generis 58. 2
 Alexandrinum talentum 953. 1
 Allifæ, qualis præfectura 624. 12
 Alpes 59. 10
 Alphius pro Alpheo 64. 10
 *Ἀλφον 59. 8
 Alpus, vox Sabinorum 59. 9
 Altare 41. 4
 Altellus 62. 10
 Altera avis 63. 6
 Alveus in vindemia 462. 1
 *Ἀμαξαν 851. 7
 Ameca 71. 4
 Amecus 71. 3
 Amens 411. 4
 Amirus 70. 12
 Amnis, hæc 189. 12
 *Ἀμφίβολον 68. 7
 Ampirare 729. 1
 Ampullæ scorreæ 786. 2
 Amtermini 73. 8
 Amussis 244. 4
 Anagnia, qualis præfectura 625. 1
 Anagnini, qui municipes 437. 13
 Ancile 381. 5
 Anclabria vasa 75. 14
 Anclabris mensa 240. 6
 Anculæ Deæ et anculi Dii 75. 12
 Anculare 75. 10
 Ancus Martius ostiam condidit 547. 11
 Angeronalia 76. 12
 Angina 77. 1. 6
 Antæ 79. 2
 Antemnæ 72. 7
 Anticæ et posticæ mundi partes 616. 8
 Antiochus rex Syriæ 484. 1
 Antiqui non geminabant consonantes 271. 4
 Anus petreia 589. 4
 Apex 59. 4
 Apisci 83. 10
 Appendices 73. 3
 Appiæ viæ 331. 13
 Aptus 81. 9
 Apulia 211. 12
 Aqua et ignis interdicti solet damnatis 84. 6
 Aqua et igni accipiuntur novæ nuptæ 84. 6
 Aqua ex sacro oritur 579. 17
 Aqua pluvialis remediis quibusdam elici solita 579. 19
 Aquila 61. 9
 Ara Jovi Viminio 1012. 2
 Ara Saturno dicata in imo clivo Capitolino ante bellum Trojanum 826. 11
 Aræ Junoni Sororiæ et Jano Curiatio 885. 22
 Arcæa 861. 21
 Arcanum sacrificium in arce fieri solitum 87. 8
 Arcella 87. 5
 Arcere 87. 16
 Arcus in ædificiis 87. 14
 Arferia aqua 89. 3
 Argeus ager 357. 6
 Argivorum illustres viri Romæ sepulti in Argeis 89. 6
 Aricini, qui municipes 437. 13
 Aries apud Atheniensis inigitur ab eo qui scelus admisit 916. 4

Aries permissus 582. 1
 Armentum 91. 7
 Armentas 91. 8
 Armillas 91. 10
 Arpinates, qui municipes 438. 4
 Arpinum, qualis præfectura 625. 2
 Arquatus morbus 876. 15
 Artes 94. 2
 Artifices quando Romam asciti 780. 20
 Arunca, urbs 103. 14
 Asinaria via 762. 11
 Asses ex singulis librariis seni facti
 296. 6
 Asses sextantarii 862. 3
 Assipondium 226. 3
 Assir 95. 4
 Assulæ 271. 7
 Astura 912. 7
 Atella, qualis præfectura 624. 10
 Atellani cives Romani ita tamen ut
 Rempub. separatim haberent 436. 8
 Atellani mimi proprie vocati (personati)
 quia deponere personam non coge-
 bantur 584. 12
 Athenas, quadrurbem 695. 8
 Atilius navalem coronam adeptus in
 bello contra Nabin 458. 15
 Aticapillæ aves 407. 10
 Atrocia 97. 1
 Atticum talentum 952. 10
 Attius 695. 8
 Audaculus 99. 3
 Aventinus rex Albanorum 99. 5
 Aventinus mons in quem navibus ascen-
 debatur 493. 7
 Aves ab auguribus in (alites) et (osci-
 nes) divisæ 542. 20
 Augur prior quis 748. 9
 Augur verba quædam Ancilibus moven-
 dis præibat 788. 1
 Augurales libri 706. 5
 Augures publici et privati 688. 8
 Augures observant quinque genera sig-
 norum 706. 1
 Augures ea demoliri jubebant quæ au-
 guriis publicis officiebant 932. 3
 Auguria mensalia 1004. 7
 Augustus Octaviam porticum reficien-
 dam curavit 519. 15
 Avidus et aviditas 99. 8
 Avis altera 63. 7
 Avis supervaganea 935. 16
 Avita, amita 71. 9
 Aulicoqua exta 100. 10
 Aurum redditum matronis 401. 12
 Auseliorum familia 101. 5
 Auson Ulyssis et Calypsus 103. 10
 Ausonia 103. 13
 Auspicia majora et minora 375. 6

Auspicia pedestria 369. 14
 Auspicia pestifera 586. 11
 Auspicia piacularia 590. 11
 Auspicium Solistimum 494. 9
 Ausum Sabini dicebant aurum 103. 6
 Axes mulieres 106. 12
 Axit, egerit 106. 11

B.

Bacchus oreos, montanus 510. 6
 Bacro 107. 3
 Bajulari 107. 6
 Balare 110. 3
 Balnearia domus Cn. Domitii Calvini
 445. 1
 Bara insula 110. 2
 Barbaria, Italia 998. 8
 Barbarismus in soluta oratione quod
 metaplasmus in poësi, 414. 3
 Bardorum gens 109. 12
 Bardus cantor 109. 10
 Basilica Julia 856. 15
 Beneventum 103. 11
 Bibesia 578. 16
 Bidens ovis 68. 4
 Bidentes 115. 1
 ΒΙΔΞ 116. 10
 Blateæ bulle 108. 4
 Βόλβιτον 120. 11
 Bononienses, qui municipes 438. 4
 Bos bidens 119. 1
 Bos centussi æstimatus 54. 7. 432. 4.
 549. 5. 567. 6
 Bos patalis 562. 4
 Boves fordæ 272. 9
 Boves insignes 334. 7
 Brennus rex Gallorum 999. 13
 Bruttianæ 558. 16
 Brutiani Hannibali se tradiderunt 120.
 3
 Brutii, bilingues 115. 9
 Bu 315. 3
 Bubo 124. 2
 Bucephalus 121. 4
 Bupædæ 122. 2
 Burrus 123. 3
 Busycon 122. 3
 Buteo ales 61. 8

C.

C ab antiquis G vocabatur 537. 9
 Cæcades Trojanus 126. 9
 Cæcilia 414. 12
 Cælare 75. 3

- Cære, qualis præfectura 624. 12
 Cæstus 129. 3
 Cajiæ Cecilie statua Zona præcincta in
   æde Sancti 623. 8
 Caipor 708. 16
 Calasiris 129. 5
 Calatia, qualis præfectura 624. 10
 Chalcas 393. 5
 Calcei Flaminicæ 427. 18
 Calces 131. 2
 Calciamenta clavis confixa 160. 6
 Calo Urbs 910. 12
 Calpurnius Piso prætor urbis 812. 10
 Calpus, Numæ filius 132. 1
 Camillus 269. 1
 Camillus, Furius 1000. 2
 Camillus vas in quo nubentis utensilia
   198. 2
 Candelabra 154. 7
 Candelis pauperes, cereis divites ut-
   bantur 151. 4
 Canes Rutilæ caniculæ immolabantur
   793. 10
 Caniculæ sidus 793. 12
 Canis pro vinculo 144. 7
 Cantilena 516. 3
 Capidula 562. 9
 Capillaris arbor, quæ et capillata 136. 2
 Capital linteum 136. 6
 Capræ paludes 137. 8
 Captivi coronati venibant 913. 6
 Capua, qualis præfectura 624. 8
 Capularis 139. 5
 Caput aquæ Ferentinæ 636. 6
 Capys 138. 9
 Carmen Saturnium a ducibus ipsis pub-
   lice positum 459. 1
 Carmina salaria 386. 7
 Casilinum, qualis præfectura 624. 9
 Castella 226. 10
 Catamitus 59. 12. 64. 10
 Cato orator 96. 2
 Cauda equi Octobris in regiam ferebatur
   520. 5
 Celer interfector Remi 146. 6
 Censores : Æmilius 367. 2
   Fulvius 367. 3
   L. Julius Cæsar, P. Licinius Crassus
     733. 10
   M. Fulvius Nobilior, M. Emilius
     Lepidus 740. 12
   A. Postumius Albinus, Q. Fulvius
     Flaccus 741. 6
   Ti. Sempronius Gracchus, C. Clau-
     dius Pulchri 741. 10
   L. Æmilius Paulus, Q. Mucius Phi-
     lippus 741. 14
   M. Valerius Messala, C. Cassius
     Longinus 742. 5
 L. Cornelius Lentulus Lupus, C. Mar-
   tius Censorinus 742. 11
 P. Cornel. Scipio Africanus, L. Mum-
   mius Achaicus 742. 14
 Q. Fulvius Nobilior, T. Annius Lus-
   cus 743. 3
 Q. Pompeius Rufus, Q. Cæcilius
   Metellus Macedonicus 743. 5
 Censores quinquennales 706. 10
 Censoria majestas religionis præcipuæ
   habebatur 740. 11
 Centuria niquis scivit 482. 10
 Centuriæ prærogativæ 629. 1
 Centuriæ sex suffragia 859. 10
 Ceres Libyssa 357. 8
 Cervi in tutela Dianæ 857. 6. Cervi pro
   fugitivis 857. 7
 Cetus, balæna 108. 3
 Cicur sus 115. 4
 Cinciorum monumentum 156. 1
 Cippius Pararenchon 487. 15
 Circus flaminius extra muros 961. 4
 Cispus Mons 852. 13. Idem Oppius
   852. 8
 Cistophorum talentum 952. 11
 Classes clypeatæ 159. 7
 Classis procincta 646. 6. 12
 Classis Quintana 707. 3
 Claudius augur 828. 1
 Claudius Pulcher tonitrua in ludis in-
   stituit 161. 1
 Clitellæ locus Romæ et in via Flaminia
   162. 5 tormenti genus 162. 8
 Clivus Orbis 541. 2
 Clivus Publicius 673. 15
 Clivus Victoriæ 780. 13
 Clælius 163. 7 Dux Albanorum 163. 8
 Cocio 90. 7
 Cœles et Vibenna fratres 992. 8
 Cœles Romulo adversus Sabinos aux-
   ilium præbet 167. 9
 Coërcere 88. 1
 Cœrites, qui municipes 437. 13
 Cœrulum 768. 1
 Cohors prætorialis 636. 15
 Cohortes rotundæ 395. 4
 Collaudare mortuum 626. 2
 Collegium augurum 403. 4
 Collicia tegulæ 332. 9
 Collina porta 710. 23
 Collucare 919. 11
 Collus 170. 1
 Coloni 43. 8
 Color suavis et insuavis 913. 3
 Columbar 460. 2
 Columella bellica 111. 7
 Columna lactaria 346. 8
 Columnæ super mortuos cum eorum
   effigie 897. 4

- Combennones 113. 6
 Comitia centuriata 610. 5
 Comitia tributa 610. 6
 Comius Castromius 816. 4
 Commeatus 746. 6
 Communicarius dies 554. 11
 Commutare 582. 4
 Compendium 226. 2
 Compensata 226. 2
 Comperendinata 754. 8
 Compescere 226. 4
 Compitum Fabricium 489. 7
 Compluvium et impluvium 318. 12
 Compitalia, dies unicus 705. 4
 Compitaliciæ feriæ 175. 9
 Condalium 178. 1
 Congerræ 876. 4
 Congius 673. 1
 Conlatina porta 180. 2
 Conquirere 180. 10
 Conscripti 40. 4. 708. 22
 Considerare 219. 3
 Consortes 886. 4
 Consul major 376. 7
 Consul prior 748. 3
 Consules: T. Menenius Lanatus, Sestius Capitolinus 567. 5
   C. Sulpicius, Cn. Fulvius 812. 9
   Appius Claudius, Q. Fulvius 813. 8
   Tiberius Gracchus, P. Valerius Falto 821. 9
   P. Papirius Cursor, C. Junius 11. 825. 3
   Q. Fabius Maximus Verrucosus, M. Marcellus 994. 9
   M. Valerius Lævinus, M. Claudius Marcellus 983. 7
 Consules initio Prætores dicti 637. 6
 Consules et censores non in perpetuum Auguribus utebantur, sed tantum in auspicio 748. 3
 Consus Deus 183. 7
 Convicium facere 515. 20
 Corbitores 871. 1
 Corinthienses et Corinthii ut differant 189. 4
 Cornicines 52. 3
 Cornix 543. 1
 Corona civica 510. 12
 Corona graminea 294. 3
 Corona muralis 510. 12
 Corona myrtea Papirius usus 446. 3
 Corona obsidionalis 510. 3
 Corona oleaginea 523. 15
 Corona ovalis myrtea 547. 16
 Coronæ lanæ antiquissimæ 354. 3
 Coronæ triumphales primæ laureæ, postea aureæ 985. 1
 Cortina 81. 5
 Corvus 543. 1
 Cossus Cornelius de Tolumnio secunda spolia opima retulit 527. 12
 Cotilia insula 191. 6
 Coxendices hostiarum altaribus imposita 904. 9
 Cratera 402. 1
 Crepæ, capræ 137. 5
 Crepusculum 212. 7
 Κρίσις 191. 3
 Κριῖδας 194. 4
 Critolaus 809. 13
 Crux, masculine 398. 1
 Κυλλοί 207. 2
 Cumæ, qualis præfectura 624. 8
 Cumani, qui municipes 437. 10 Ita cives Romani erant ut rempub. separatim haberent 436. 6
 Cumulus in modio 98. 6
 Cuneus in re militari 856. 2
 Cupedia 200. 1. 2
 Cupedo eques 200. 4
 Cupressus in tutela Ditis 200. 6
 Curia: Calabra 201. 8
   Forensis 490. 5
   Rapta 490. 6
   Tifata 972. 6
   Titia 973. 6
   Velitia 490. 6
   Vellensis 490. 6
 Curia novæ 489. 7 veteres 490. 1
 Curiales flamines 203. 5
 Curiales mensæ 203. 6
 Curis 147. 1
 Curules magistratus 205. 8
 Cybium, genus piscis 206. 5
 Cyllene Nympha 207. 5
 Cyllene mons Arcadiæ 207. 4
 Cyllenia via 207. 3
 Cynthius mons celi 207. 9
 Cyprus Ærosa 53. 13
 Cytherea, Venus 208. 6

D.

- D Prol. 209. 1. 407. 4
 Dædala Circe, Minerva, terra 209. 4
 Δαίς 211. 8
 Δαῦλα 211. 2
 Damium 210. 9
 Daptice 214. 9
 Dapticum negotium 211. 10
 Daunus 211. 12
 Dautia 209. 2
 Deamare 213. 11
 Decimatus apud Faliscos 705. 8
 Decio duæ coronæ obsidionales datae 510. 8

- Decretum Senatus 848. 12
 Decumana scuta 58. 3
 Decumani fluctus 58. 4
 Decuriones singularum decuriarum 991. 7
 Dedicare 214. 13
 Delectat 346. 5
 Delicatus 214. 13
 Deliciares tegulae 215. 3
 Delicatum tectum 215. 2
 Delos olim maximum emporium 419. 6
 Demens 411. 3
 Denarius 296. 4
 Dentatus (L. Sicinio) coronis donatus 510. 10
 Detestatio 514. 5
 Diana, viarum dea 344. 1
 Dicæarchia 419. 9
 Dies fasti et nefasti 471. 23
 Dies religiosi 577. 9
 Dignus cur mortuo decidebatur 409. 2
 Dii evocabantur in oppugnandis urbibus 579. 3
 Dii infernalibus sacra fiebant in effossa terra 62. 9
 Dii superis in ædificiis a terra exaltatis 62. 7
 Dii terrestribus sacra in terra fiebant 62. 8
 Discus 90. 12
 Dispendium 226. 2
 Dispensata 226. 1
 Dissipare 335. 2
 Dividere res in Senatu 497. 10
 Dium 227. 5
 Dolium pertusum 585. 8
 Draco in tutela Æsculapii 331. 5
 Duodecim signa 287. 2
 Dupondium 226. 3
- E.
- Eclipsis solis quo die Hercules se flammis inject 303. 10
 Effigies juvenis rutrum tenentis, in Capitolio 794. 2
 Effigies viriles et muliebres compitalibus in Compitis suspendebantur 595. 11
 Egesta oppidum cur segesta dictum 845. 2
 Egregius 30. 5
 Emere 30. 1
 Ennius primus literas duplicavit 880. 3
 Epidamnium cur vocatum Dyrrhachium 845. 4
 Epulas indicere Jovi cæterisque Divis 237. 9
- Equiria a Romulo instituta 238. 4
 Equiria in monte Cælio 396. 5
 Equis paribus Romani utebantur in prælio 558. 2
 Equus Dureus 237. 3
 Equus Marti immolatus 238. 10
 Equus bigarum victricum dexterior in campo Martio mense Octobri quotannis Marti immolabatur 519. 16
 Equus panibus redimitus 555. 3
 Eretum citum 238. 13
 Esopia 858. 2
 Etrusci orti Sardibus 821. 5
 Everriator 242. 1
 Ex spina alba 564. 7
 Exbuæ 244. 7
 Exemplar 246. 1
 Exequium pro silicernio 869. 1
 Exercitior, exercitissimus 246. 6
 Exgregiæ 247. 3
 Exilica caussa 248. 1
 Eximium, quod primum nascebatur 248. 2
 Exitæ ætas 38. 5
 Exitium pro exitu 248. 8
 Exoletus 41. 5
 Expensa 226. 1
 Experiti 250. 4
 Expiatrix 591. 15
 Extraneus 251. 12
 Extremo mense populus februabatur 261. 5
 Exverræ 242. 4
 Exuviæ Deorum ludo Circensibus in circum ad pulvinar ferebantur 964. 14
- F.

- F pro H, ut folus pro holus: fostia pro hostia 262. 1
 Faba ad mortuos pertinet, lemuralibus jaciebatur larvis et parentalibus sacrificiis adhibebatur 253. 1
 Faba fressa 277. 2
 Faba refriva 734. 1
 Fabius qui superfuit trecentis ad cremam interfectis 497. 14
 Fabulæ prætextæ et togatæ, quæ 634. 9
 Faces in nuptiis in honorem Cereris 254. 1
 Factiones histrionum, quadrigariorum 254. 10
 Facultas ut differat a facilitate 255. 3
 Fagus Jovi sacra 255. 4
 Falantum, vox Etrusca 255. 6
 Falcones 139. 2

- Familia arcenda 493. 4
 Familia Cæcilia 414. 12
 Familia Corneliorum 256. 10
 Familia Mamiliorum 379. 24
 Familia Nautiorum 467. 9
 Familia Pompiliorum 256. 9
 Familia Quintilia 482. 4
 Familia Valerorum 256. 9
 Famuli 256. 11. 257. 2
 Fana sistere quid 874. 8
 Fanatica arbor 257. 5
 Fanum rediculi 731. 12
 Fartores, nomenclatores 258. 4
 Fasciculi de verbenis 136. 5 pro capitibus Deorum 910. 8
 Favere in sacris, quid 260. 1
 Favissæ Capitolino 260. 5
 Faustulus, regius Minister 779. 2
 Februa 261. 13
 Februatum 261. 14
 Fecilitra 1016. 15
 Fenero et fenerator 262. 5
 Fenum prateum 263. 4
 Ferentarii 44. 4. 1001. 19. 1002. 2
 Feriæ, aliæ cum die festo, aliæ sine die festo 264. 9
 Feriæ Latinae 492. 6
 Feriæ Novendiales 492. 5
 Feriæ regiæ 737. 17
 Feriæ stultorum 710. 1
 Festa Erigones et Icari 541. 11
 Festa vinalia 131. 11
 Festinare et propere ut differant 659. 20
 Festuca 263. 6
 Fibræ jecinorum 267. 2
 Ficana via Ostiensi 676. 8
 Ficaria vasa 536. 1. 5
 Ficus Ruminalis 789. 5
 Figuli salinum cum sale in mensa cur non ponunt 809. 2
 Fimbriæ 267. 2
 Fiscellus 267. 13
 Flamen Dialis 227. 4. 402. 10. 539. 1
 Flamen Pomonalis minimæ dignationis 402. 12
 Flamen Portunalis 584. 4
 Flamen Quirinalis 539. 4
 Flamenta lanea 329. 9
 Flameum nubentis 503. 7
 Flamines curiales 203. 6
 Flamines infibulati æreis fibulis 328. 8
 Flamines majores 226. 12
 Flamines xv. 402. 11
 Flamini diali neque hederam tangere vel nominare fas. Neque anulum solidum gerere 232. 2 ei equo vehi nefas 238. 7 fabam tangere vel nominare 253. 1 illicitum funebres tibias audire 281. 2 ei jurare nefas 343. 4 classem pro cinctam videre 646. 10
 Flaminia sacerdotula 268. 11
 Flaminibus opus facientem feriis publicis videre religiosum 620. 13
 Flaminicæ non licebat facere divortium 268. 7
 Flaminica assidue flameo utebatur 268. 7 telum gerebat eodem colore fulminis 268. 9
 Flaminicis nefas calceos habere ex corio mortuæ pecudis 427. 18
 Flaminus puer Camillus 269. 1
 Flumina cum cornibus depicta 961. 11
 Flustrum 270. 7
 Follicularis vita 271. 6
 Fomites 271. 7
 Fontinalis porta Romæ 272. 2
 Forceps in re militari 856. 2
 Fori Circensia spectacula 275. 1
 Forma, puls miliacea 273. 4
 Formiaster 514. 2
 Formiæ, qualis præfectura 624. 12
 Formiani, qui municipes 437. 9
 Formula condemnationum 560. 2
 Formula edicti quo Senatores vocabantur in Curiam 848. 10
 Formula in iudice collocando 648. 10
 Formula interdicti prætorii 615. 3
 Formula obsecrationis et resecrationis 755. 4
 Formula pomœrii proferendi 667. 9
 Formula precationis in agris lustrandis 586. 4
 Forum 272. 7. 273. 1
 Fortes et Sanates 816. 10. 817. 14
 Fortunæ muliebris simulacrum nefas attingi nisi ab ea quæ semel nupserat 674. 6
 Forum agere 274. 10
 Forum Flaminium et Julium 274. 6
 Forum vestibulum sepulchri 274. 12
 Forum in navi 274. 14
 Fossæ Quiritium 712. 5
 Fraterculare 885. 1
 Fratrare de spica 276. 2
 Fregellæ locus Romæ 276. 8
 Frigus 60. 7
 Frons, masculi 189. 12. 277. 10
 Frus ventris, quid 555. 8
 Frusio, qualis præfectura 625. 1
 Fulgur pestiferum 586. 13
 Fulgur provorsum 669. 7
 Fulgur renovativum 750. 13
 Fulgura condere 832. 5
 Fulgura adtestata 47. 3
 Fulgura diurna Jovi nocturna Summano 669. 8
 Fulgura preemptalia 580. 4. 618. 9

Fulgura pestifera 618. 7
 Fulgura postularia 618. 7
 Fulvius Flaccus in æde Vertumni pictus
   cum toga purpurea 593. 3
 Fundani, qui municipes 437. 9
 Fundi, qualis præfectura 624. 12
 Fundus populus 280. 8
 Funera simpludiarea 870. 8
 ad Funera per præconem evocabantur
   326. 3
 Funere redeuntes ignem supergredie-
   bantur aqua aspersi 84. 9
 Funesta omnia sua morte extincta 428. 2
 Furina Dea 281. 4
 Fervus bos Averno in molabatur 282. 1
 Futilia vasa 282. 6
 Futurum ab imperativo 318. 1

G.

Gallia togata 118. 8
 Gallinæ Æsculapio immolatæ 331. 11
 Gallus fluviarius 284. 10
 Germani 288. 7
 Gingrinæ tibinæ 290. 2
 Γλαυκῶπις 485. 4
 Glires 736. 1
 Glisceræ, mensæ gliscentes 290. 3
 Globus in re militari 856. 2
 Græci scribebant ac legentes duplica-
   bant mutas, Semivocales et liquidas
   880. 4
 Græci, Romani 738. 16
 Græcia major 374. 6
 Grassarii 295. 8
 Gratulatio 421. 12
 Grunnire 297. 6
 Gynæceum 76. 6

H.

Halapanta 299. 3
 Halo 234. 6
 Hannibal Capuanis agros restituit 517.
   15
 Harenam ruere exercitationis gratia
   794. 3
 Hasta donati viri fortes 147. 3
 Hasta veniant servi 147. 3
 Hastæ subiciebanturquæ publice veni-
   bant 301. 1
 Hastam dare jubebantur milites ob de-
   lictum 147. 14
 Hastam Carthaginenses Romam mise-
   runt cum bellum vellent 301. 3

Hedera in tutela Liberi 301. 7
 Herbam dare 303. 3
 Herculeanus nodus in nuptiis 157. 1
 Herculem secutus a Licha 359. 10
 Hercules Astrologus cur creditus 303. 9
 Herculi pollicebantur omnia esculenta
   et poculenta 609. 1
 Herculis filii 157. 3
 Herem Marteam antiqui accepta here-
   ditate colebant 304. 4
 Herma 305. 2
 Hippi ager in insula Coo 307. 8
 Hyppolitæ succingulum 925. 14
 Histriones deponere personam coge-
   bant præter atellanos 585. 1
 Homo sacer 797. 10
 Hora prima et secunda diei tribuebatur
   sponsis 638. 10
 Horatii et Curiaii 885. 11
 Horatius a Duumviris ad populum pro-
   vocavit 885. 15
 Hordicidia 309. 3
 Horrea Sempronia locus Romæ 847. 7
 Horti in tutela Veneris 784. 7. 792. 7
 Hostia optata 530. 7
 Hostiæ prodigæ 659. 3. 5
 Hostiam atram meridie immolabant
   405. 5
 Hostire 731. 1
 Hostis 897. 11
 Hostis vinctus, mulier, virgo quibusdam
   sacris arcebantur 246. 12
 Hyades, sucule 926. 10
 Hydræ effigies ad lacum Servilium posita
   a Marco Agrippa 856. 16

I.

Janus 153. 4
 Idum posteri dies nuptiis in fausti
   486. 4
 Illicet 314. 6
 Illectat 346. 5
 Illorsum 61. 6
 Im 131. 2
 Immunis 435. 7
 Immussulus ales 316. 3
 Impares tibinæ 317. 3
 Implorare 236. 4
 Inauguratio Ser. Sulpici Ser. F. 828. 2
 Inciens 296. 10
 Incoctæ mulieres 324. 3
 Increpitare 192. 7
 Industrii 327. 2
 Infelices arbores 262. 3
 Infrunitus 278. 3
 Infulæ 248. 5. 329. 9

- Inimicitias Æmilio Lepido remisit Fulvius nobilior 741. 4
 Initium, elementum 331. 12
 Inolevit 41. 6
 Inquinamentum 76. 2
 Inquinare 199. 9
 Insipat 933. 1
 Integrare 46. 8
 Ἰσημερίαν 53. 5
 Interamnæ 72. 7
 Interatim, interim 336. 13
 Jovi fulguri 669. 8
 Ipsullices 338. 3
 Ircus, Lupus Sabanis 339. 5
 Isthmia 581. 16
 Itali, vituli 340. 1
 Italia Numitoris filia 778. 9
 Judex subditus 915. 11
 Jugera bina a Romulo viritim divisa 150. 2
 Julius mensis 343. 3
 Iulus et Æmilios Ascanii filii 51. 8
 Juno Februata sive, Februalis sive, Februlis 261. 7
 Juno Fluonia 270. 5
 Juno Juga 341. 4
 Juno Lucina 933. 17
 Juno Opigena 526. 1
 Juno sispes 874. 5
 Juno sororia 885. 20
 Junonis Lucina ædes Martiis calendis coli cæpta 396. 7
 Junonius et Junonialis mensis 313. 2
 Jupiter Latiaris 542. 6
 Jupiter Lucetius 362. 1
 Jupiter opitulator 529. 8
 Jupiter penetralis 303. 7
 Jupiter Vinnæus 1012. 2
 Jus aliter inter peregrinos, aliter inter cives dicebatur 557. 7
 Justa nulla fiebant hominibus fulmine occisis 517. 8
- K.
- Kalendarum posteriori dies nuptiis infausti 486. 4
- L.
- L pro D 407. 12. 846. 2
 Lacedæmonii in monte Taygeto equum ventis immolabant et adolebant 520. 13
 Lacerna 345. 5
 Lacinia 223. 8. 345. 4
 Lactat 346. 5
 Lacus Servilius 856. 14
 Læstaster 514. 1
 Lama 346. 10
 Lamella ærea in formam stellæ locis inauguratis infigatur 898. 3
 Lamellæ specie virum et mulierum in sacris necessariae 921. 9
 Lance et licio furtum quærere 348. 2
 Lanigerum pecus piscibus pascitur 208. 3
 Lanius 223. 8. 345. 4
 Lanuvini, qui municipes 437. 10
 Lapis manalis 84. 12
 Lapis niger 481. 18
 Lapis scriptus 839. 10
 Lares coronis ornati 228. 8
 Lares Hostilii Urbani 310. 3
 Latex vini 350. 2
 Latinorum imperium usque ad P. Decium Cos. 636. 6
 Latinus filius Telemachi et Circes 778. 4
 Latoniæ Syracusanorum 351. 3
 Lavare. Antiqui raro lavabant 352. 8
 Laverna Dea furum 351. 8
 Lavernalis porta 352. 1
 Laumedon 64. 8
 Laurea arbor plurimorum remediorum 331. 10
 Laureatus populus spectabat Apollinares ludos stipe data 83. 2
 Laurentium leges 91. 4
 Lauretum Aventinum 951. 14
 Laurus omnibus suffitionibus adhibita 352. 5
 Lax fraus 346. 3
 Lege cavebatur ut designati magistratus certos intra dies provincias inter se pararent 557. 4
 Lege sanctum fuit nequis servum mitteret percunctatum patrisfamilie nomen 578. 12
 Leges ædium sacrarum 410. 3
 Leges Fenebres 263. 2
 Leges mensæ 415. 12
 Leges oscitæ 543. 10
 Leges sacratæ 801. 12
 Legio sex millium et ducentorum hominum a Mario conscripta 859. 8
 Legio quadrata 859. 9
 Lemonius pagus 354. 4
 Lex curiata lata Tribunicia rogatione, cur 994. 7
 Lex dedicationis aræ Dianæ Aventinensis 479. 8
 Lex Licinia 148. 2
 Lex minucia 546. 5

Lex muneralis 435. 9
 Lex Ovinia Tribunicia 633. 5
 Lex (parensta) 508. 8
 Lex Rutilii Rufi 787. 2
 Lex Satura 825. 9
 Lex Tapulla, convivalis 958. 1
 Lex Tarpeia 567. 6
 Lex unciana 1016. 1
 Lex ut differat a rogatione 774. 9
 Liber Bacchus 356. 4
 Liberalia 356. 8
 Libri rituales Etruscorum 769. 5
 Libycus campus 357. 6
 Lignum, bes alterum 984. 5
 Limi crebriores sulci 364. 3
 Lingua Græca eadem cum Latina parum prolatione mutata 739. 3
 Linguae Latinæ origo quasi Græcæ usurpatio 739. 3
 Lingua, Promontorium 358. 2
 Linteata legio 353. 8
 Litæ 358. 11
 Lite cadere 359. 1
 Liternum, qualis præfectura 624. 9
 Liticen 359. 4
 Livius Andronicus bello Punico secundo carmen scripsit quod a virginibus cantatum 839. 3
 Livius Andronicus scribebat fabulas et agebat 839. 8
 Loquelaris præpositio 65. 1
 Lotophagi 360. 3
 Lucarie 568. 6. 690. 9
 Lucellum 90. 9
 Lucem facere 361. 5
 Lucenses, qui municipes 438. 5
 Lucerenses 362. 5
 Lucerus ardeæ rex 361. 8
 Lucilio duce 360. 6
 Lucina 933. 17
 Lucio 151. 2
 Luctus quando minuebatur 420. 12
     Cur institutum ne amplius centum diebus lugeretur 294. 8
 Lucus Albionarum 58. 5
 Lucus Libitinensis 792. 6
 Ludi unde dicti 835. 13
 Ludi Honorarii, qui et cur ita dicti 308. 7
 Ludi in circo maximo 430. 4
 Ludi sæculares 804. 8
 Ludi sero a Romanis instituti, et qui primi fuerint 781. 2
 Ludi piscatorii 599. 3
 Ludis Capitolinis auctio Veientium fieri solebat 821. 1
 Ludi Taurii a Tarquinio instituti 960. 14
 Ludi Taurii 961. 3

Ludius quidam in circo fulmine ictus et sepultus in Janiculo 896. 19
 Ludus 189. 11
 Luna 222. 3
 Lupercalibus mulieres februabantur 261. 9
 Luperco Fabiani et Quinctiliani 708. 10
 Lupus fœm. 398. 5
 Lurcones 364. 1
 Lustratio 363. 5. 364. 11
 Lustrici dies 364. 12
 Lustrum 346. 11
 Lutum aceratum 506. 17
 Luxuriosus 365. 3
 Lymphati 366. 7

M.

Macellus, a macro 63. 4
 Macellus 367. 1
 Mæcium castrum 368. 5
 Mænius 368. 6
 Magister populi, Dictator 530. 9
 Magisterium equitum 371. 1
 Magistratus 370. 11. 12
 Magistratus abacti 1. 1
 Magistri 370. 4
 Maiae sacrificia 373. 14
 Major Græciæ 374. 6
 Maius mensis Osciis mæsius 369. 3 ante urbem conditam 373. 11
 Mallius Tolerinus in circo combustus et in crepidine prope Circum sepultus 491. 9
 Malluvia 377. 12
 Malluvium latum 377. 11
 Mamercus Pythagoræ filius 51. 5
 Mamers 378. 3
 Mamertini 378. 4
 Mamilia Telegoni filia 379. 24
 Mamilia turris 379. 22
 Mamurii Veturii nomen in Saliari carmine 381. 3
 Manalis lapis 84. 12. 382. 4
 Mancinus 385. 1
 Mancipatus 446. 5
 Mane 584. 5
 Maniæ et maniolæ 387. 4
 Manici panes 389. 3
 Manius Valerius Dictator 530. 11
 Manlia gens 389. 6
 Manticulari 391. 1
 Mantilia 390. 8
 Manubiis ictum fulgur vincitur 580. 8
 Manum 384. 10
 Manumissio sacrorum caussa 394. 4.
     681. 1

- Marcellus consul 492. 12
 Marcellus novas operas invenit expug-
 nandis Syracusis 492. 12
 Marcellus tertia opina spolia de Viri-
 domaro retulit 527. 13
 Marcipor 708. 16
 Marcus prænomen de famatum 389. 6
 Mariani muli 430. 1
 Marisca ficus 122. 3
 Marius Cimbros delevit 70. 3
 Marius parmulis Brutianas substituit
 558. 16
 Marius usum ærumnularum retulit 53.
 16
 Matronæ a magistratibus non summo-
 tæ 401. 4
 Matronæ in tutela Junonis Curitis 146.
 12
 Matronæ Martias Kalendas celebrant
 396. 7
 Matronis concessum pilentis et carpen-
 tis per urbem vehi 597. 6
 Matura mater 384. 14
 Maturum 399. 13
 Maximus minorum Pontificum quis,
 item minimus 420. 1
 Mediastuticus Oscorum 927. 9
 Mediocriculum exercitum 405. 10
 Meditrina Dea 406. 6
 Meditrinalia 406. 3
 S. Fusius Medulinus in Circo com-
 bustus et in crepidine prope Circum
 sepultus 492. 3
 Megalesia ludi scenici 814. 3
 Melandrea 233. 11
 Melo pro Nilo 59. 12. 64. 9. 408. 2
 Melus vir Phœnicus 408. 3
 Memoriosior, memoriosissimus 409. 6
 Mensa migrare cur inauspicatum anti-
 quis 415. 12
 Mensæ curiales 203. 6
 Mensæ glisceræ 290. 3
 Mensæ sacræ legibus ædium sacrarum
 410. 3 in ararum vel pulvinaris loco
 410. 4
 Mensæ triviales 416. 2
 Merces quas pollucere fas esset 608. 1
 Mercurio lacte non vino supplicatum
 875. 16
 Mercurius (malevolus) cur dictus 377. 1
 Meretrices alicariæ 61. 1
 Meretrices prostibulæ 61. 3
 Mero sepultus 865. 1
 Merula 412. 10
 Meson comædus 413. 1
 Messala 376. 1
 Messapus rex 413. 3
 Metellus (L. Cæcilius) a Brutiis occi-
 sus 468. 6
 Metellus Pontifex Max. 828. 1
 Metus feminine 189. 12. 398. 5
 Mezentius Caritum rex 542. 5
 Milites Romani se aluerunt privato
 sumptu donec Roma a Gallis capta
 641. 3
 Milites tituli dicti 975. 3
 Mille urbium 448. 1
 Mini in orchestra prodirent 536. 11
 Minantes 54. 12
 Minare 55. 4. 330. 7
 Minerva Dea Nautia dicta 468. 2
 Minerva Tritonia 984. 14
 Ministri triumphantium coronis oleagi-
 neis utebantur 523. 15
 Minucius Deus 420. 11
 Miracula de rebus turpibus 422. 9
 Mirmillones 761. 4
 Misenus Æneæ Tubicen 423. 3
 Missilia 504. 7
Μηστῆρες 648. 9
 Mola salsa 42. 2
 Monile ornamentum equorum 425. 15
 Monitio 508. 1
 Mons Aventinus 439. 3
 Mons Murcus dictus 439. 4
 Mons sacer 797. 5
 Mons Vaticanus 999. 8
 Mons Viminalis 1012. 1
 Moracillum 427. 8
 Morbus major, comitalis, sonticus
 656. 6
 Mos Romanorum in Iupercalibus 193. 4
 Movere ancilia, quid 788. 2
 Muli primi curru juncti 430. 4
 Mulieres in tutela Junonis 933. 16
 Mulieres antiquæ Rutili coloris studiosæ
 793. 14
 Mulieres togis prætextis velatæ Mutino
 Titino sacrificabant 445. 7
 Mullare suere 431. 5
 Multa maxima et minima 519. 7
 Multum frugum facere 529. 12
 Mulus vehiculo lunæ 430. 7
 Mummius 432. 18
 Municipiorum plura genera 437. 5
 Munifices 112. 7
 Munus 447. 5
 Murriola 442. 2
 Murratum vinum 442. 2
 Murus mustelinus 444. 11
 Musæ pegasides 571. 12
 Musæ pierides 594. 3
 Musæ Pimpleides 597. 11
 Myrtei campi 416. 4

N.

N quid significet in Fastis 471. 23
 Naccæ 449. 1. 5
 Nænia Dea 452. 12
 Nænia sorricina 452. 8
 Nævia nemora 453. 7
 Nævii domus 453. 6
 Νάλ καὶ Ὀβύλι 460. 10
 Napuras nectere 455. 5. 471. 19
 Narnienses 477. 17
 Natare 455. 14
 Natio de pecoribus 458. 5
 Navia ficus 462. 2
 Navius Attius 462. 2
 Nautes Romam detulit æneum simulacrum Minervæ 468. 1
 Nautius consul 491. 6
 Neapolitanum talentum 953. 2
 Nebrundines 473. 13
 Necatus ut differat ab occiso 517. 1
 Nectar 442. 1
 Nefastus dies nundinarum 501. 13
 Nefrones 473. 13
 Nemea 581. 16
 Nep. quid in Fastis significet 472. 2
 Nepesini, qui municipipes 438. 5
 Neptunalia 1015. 5
 Neptunus pro piscibus 788. 3
 Neptunus equester, Hippius 307. 1
 Neptunus Pegasi pater 307. 1
 Illi in Illyrico quaternos equos nono quoque anno in mare jaciebant 307. 5
 Nequinum 477. 18
 Nervo cervices impediabantur 479. 5
 Nexum as 480. 6
 Nis pro nobis 131. 1
 Nixi Dii 483. 12
 Noctisurgium 233. 6
 Nocturnum fulgur 227. 6
 Nolani, qui municipipes 438. 4
 Nolos flumen 777. 8
 Novacula cum cote sub locum consecratum defossa 464. 7
 Nova nupta aqua spargebatur 251. 2
 corollam ferebat sub amiculo 190. 6
 in pelle lanata considerare solet 333. 1
 Novæ nuptæ caput comebatur hasta 146. 9 senis crinibus ornabatur 849. 3
 Nuces flamma ustæ 504. 10 mittebantur cerealibus 504. 6
 Numa Pompilius in Janiculo habitavit 496. 12 ejus libri reperti 496. 13
 primus statuit ut qui terminum exarasset, et ipsum et boves sacros esse 967. 5 rem divinam Marti verno tempore instituit 1004. 2 numere

temporis præsentis. Numero præteriti 498. 7

Nunidae vivaces 504. 5
 Nummi bigati et quadrigati 296. 7
 Nummis auri et argenti signati ultramarinis Romani utebantur tempore Romuli 563. 13
 Nundinæ in vicis 1009. 3
 Nundinarum nefasti dies 501. 12
 Nuntiatio et spectio quid et quibus magistratibus datæ 889. 1
 Nuptiæ 508. 14
 Nursia, qualis præfectura 625. 2
 Nux minuta plurima in agro Prænestino 496. 2
 Nyctegresia 233. 6

O.

Oblectat 346. 5
 Obnubere 503. 7
 Ob patrem, pro patre 529. 7
 Obsecratio 754. 10
 Obscœna, id est, mali ominis 545. 7
 Obscœna verba 544. 6
 Obscœna verba clamabantur nubentibus depositis prætextis 635. 5
 Obscœnissimum omen 62. 1
 Obscuratio solis 303. 10
 Obsequium 664. 6
 Obsides 506. 1
 Obsipare 335. 4
 Obsipat 932. 17
 Obstreduentum 513. 9
 Ocreæ 519. 5
 Octavia soror Augusti porticum Octaviam fecit theatro Marcelli propiorem 519. 10
 Octavius (Cn.) CN. F. de rege Perse triumphavit et theatro Pompeii proximam porticum Octaviam fecit 519. 11
 Offa 575. 19
 Offa penita : offa porcina 575. 1. 19
 Offectores 328. 3
 Offendimentum 522. 14
 Ogygus Thebarum conditor 523. 13
 Olivitas 524. 8
 Olympia 581. 16
 Olla fritilis 441. 2
 Omnia superantur fulgure 580. 7
 Omnis ut differat a cunctus 199. 3
 Operarii bajuli 107. 5
 Opicerda 925. 3
 Opicum, oscum 543. 11
 Opimæ hostiæ 527. 7
 Opiter Virginius Tricostus in circo com-

bustus et in crepidine prope Circum
 sepultus 491. 10
 Oppido didici, spectavi ambulavi, &c.
 male dicitur 529. 18
 Oppidum locus in circo 530. 1
 Oppius mons 852. 8
 Ops 525. 7 Saturni uxor 526. 4
 Ops Consiva dicta 527. 3
 Optimas 573. 15
 Opulenti, qui 527. 6. 529. 2
 Orata Sergius unde dictus 533. 5
 Oratores 42. 5
 Oratores legati 533. 2. 12
 Oratores 533. 15
 Orbius 541. 2
 Ordo Sacerdotum in convivii 538. 16
 Oriæ 101. 2
 Orichalcum 58. 5
 Orum rustici dicebant pro aurum
 533. 6
 Osci libidinosi 544. 7
 Oscillatio 542. 9
 Osculum inter cognatos et propinquos
 maxime inter feminas 546. 1
 Oscus locus in agro vejenti 544. 8
 Ossifraga in Sangi Dei tutela 819. 2
 Ostenta 612. 17
 Ostium orci 382. 4
 Otacilius Malevantanus 498. 2
 Oves (passales) 560. 6
 Oves pellitæ 560. 8
 Oufens fluvius 548. 7
 Ovis decussibus æstimata 54. 7. 432. 5.
 549. 6. 567. 7
 Ovis masculino genere 548. 5

P.

Pacinates a Pacino 572. 2
 Pacinus Volsini regis nepos 572. 2
 Παγὰλ 551. 11
 Pagus succusanus 923. 5 ibi milites ex-
 ercebantur 924. 9
 Palæmon 614. 9
 Palanto Hyperborei filia 553. 1
 Palare 552. 4
 Palatua Dea 553. 4
 Palatuar 852. 6
 Palilia, parilia 553. 8
 Pallas sepultus in palatio 553. 2
 Pallas Gygas 553. 11
 Pallas palus 553. 12
 Palma in Capitolio in ara ipsa Jovis
 enata, postea prostrata et in ejus lo-
 cum ficus enata 742. 7
 Paludamenta omnia militaria ornamenta
 554. 2. 4
 Palus Pontina 609. 10

Panis acerosus 506. 16
 Pantaleon Tyrannus 598. 4
 Papirius ager 555. 14
 Papirius Cursor in æde Consi pictus
 cum toga purpurea 593. 3
 Parare provincias 557. 5
 Parare inter se munus 620. 8
 Parasiti Apollinis 812. 7
 Parasitus secundarum partium 813. 14
 Parentatio 419. 10
 Parentum nomine avi proavi, aviæ et
 proaviæ continentur 557. 14
 Paricida qui qualemcumque hominem
 occidisset 558. 5
 Parilia 687. 4. 6
 Pars virilitatis 284. 11
 Parum cavisse videri, in condemnatio-
 num formulis 560. 1
 Pasiphaæ, Minois uxor 420. 6
 Pastorale baculum 571. 10
 Patagiarii 562. 1
 Patera perplovit 562. 12
 Patrimus matrimus 268. 12
 Pectuscum 565. 16
 Peculatus 549. 4
 Pecunia 30. 8
 Pecunia de bonis patrum familiæ
 567. 8
 Pecunia quæ erogatur in ludos 690. 9
 Pecus pascale 882. 11
 Pegasus 686. 10
 Pelicus Volsini regis nepos 572. 3
 Peligni a Pelico 572. 3
 Pellices de maribus 572. 9
 Pellicibus aram Junonis tangere inter-
 dictum 572. 10
 Pelvis 607. 14. 688. 1
 Penarius 576. 10
 Penas, penatis 573. 12
 Penes 84. 2
 Penetræ sacrificium 575. 12
 Pensiones 574. 6
 Penus et promptuarium, ut differant
 687. 16
 Perduellis 229. 11
 Perihodon vicisse 581. 13
 Perones 431. 3
 Personati mimi Atellani 584. 7
 Personis sero uti cœperunt comædi et
 tragædi 584. 10
 Pestilentia in gravidas mulieres tem-
 pore Tarquinii 960. 12
 Petaurum 587. 1
 Petissere 588. 1
 Petræ naufragiorum scelere pollutæ
 839. 18
 Petronia aqua 143. 2
 Petulcus 590. 7
 Φάλαιναν 107. 7

- Piamenta 591. 16
 Picus rex Fatuum et Fatuam procreavit 689. 8
 Picus Martins 779. 4
 Picus in vexillo Sabinorum 592. 5
 Pileati Castor et Pollux 597. 3
 Pileus lanatus forma metali figuratus 993. 9
 Pipulum 690. 14
 Pisani, qui municipes 438. 4
 Piscantes pisce pro alea utebantur 206. 8
 Pisciculi vivi Volcanalibus dabantur pro animis humanis 599. 6
 Pistrina alicariorum 61. 1
 Pistrix, balæna 108. 3
 Pittacus unus ex vii. sapientibus, ejus cum Phrynone certamen 762. 1
 Placenta ex tribus pultibus facta 623. 4
 Placentini, qui municipes 438. 4
 Planipedes histriones 536. 9
 Plantus a pedum planicie dictus 605. 16
 Plebeiscitum 837. 4
 Plebes omnis populus præter senatores et patricios 837. 5
 Plebis scitum 611. 1
 Po pro populo 550. 1
 Pœni Tyro oriundi 994. 4 potentes maris 994. 4
 Politiones perfectiones 218. 1
 Polubrum 688. 1
 Pomœrium 665. 4
 Pomœrium portulit Servius Tullius. Idem tentavit Cornelius Sylla dictator 666. 2
 Pomœrium si tactum a privatis fuisset, pœna statuta erat 667. 6
 Pomœrium pontificale 667. 8
 Pomœrii proferendi formula 667. 9
 Pompeius Bithynicus ex suppellectile regia signum Romam deportavit 794. 4
 Pompeius Rufus unciarum legem tulit 1016. 2
 C. Pomponius libertinus mimus 813. 4
 Pondera publica 671. 10
 Pons sublicius 917. 4
 Pontia urbs 609. 10
 Pontifex maximus annales maximos consecrabat 403. 2
 Popilius Lanus Duum Vir sacrorum 805. 8
 Populi commune cum plebe suffragium in legibus ferendis 610. 4
 Populi scitum, quid 836. 10
 Populo Romano Quiritibusque in sacrificiis et precibus dicebatur 222. 1
 Porca cum omni fetu ad sacrificium adhibita 178. 3
 Porca præcandana 622. 2. 623. 1
 Porca præsan 633. 4
 Porca, terra eminens 319. 7
 Porcet 87. 17
 Porcus propudianus 662. 2
 Porcus sacris 801. 19
 Porricere 653. 2
 Porta Carmentalis qua egredi religiosum 740. 6
 Collina 711. 4
 Flumentana 270. 3
 Fontinalis 272. 2
 Lavernalis 352. 1
 Minucia 420. 9
 Mugionia 429. 9
 Navalis 459. 6
 Piacularis 591. 5
 Prætoria 636. 15
 Principalis 639. 13
 Querquetularia 703. 8
 Quintana 707. 1
 Quirinalis 718. 23
 Ratumena 721. 1
 Romana 780. 9
 Rudusculana 773. 1
 Salutaris 636. 1. 813. 17
 Sanqualis 819. 3
 Sclerata, quæ et Carmentalis 830. 16
 Stercoraria 898. 13
 Viminalis 452. 12. 1012. 1
 Portumnus clavim manu tenebat 160. 8
 Portus Persicus 583. 8
 Postridie idus nonarum, Iduum, Kalendarum, nuptiis infausti 486. 4 item a. d. 1111. Kalendas nonas, Idus, atri hi dies 436. 9
 Postumus Cominius Aruncus in Circo combustus et in crepidine prope Circum sepultus 492. 1
 Potitii sacerdotes 96. 4. 619. 1
 Præbia 620. 6
 Præciæ 621. 8
 Præcipuum 216. 4
 Præciamitatores 620. 13
 Prægnantes sacrificabant Egeriæ nymphæ 233. 3
 Prænestini, qui municipes 438. 3
 Prænestini voces decurtabant 955. 9
 Præs 384. 18
 Præsipere 46. 4
 Prætexta pulla quibus liceret uti 633. 12
 Prætextatæ fabulæ togatæ etiam dictæ 975. 10
 Prætor major 376. 8
 Prætores initio qui postea consules 637. 6
 Prætores majores et minores 403. 6
 Prætores duo cur creati 557. 9
 Prætorium 637. 8
 Prætor salutabatur ad portam 636. 1
 Prata Mucia 429. 2
 Prata Quintia 707. 12

Pretet tremonti 688. 7
 Pri pro præ 641. 14
 Principes ordines 639. 14
 Privernum, qualis præfectura 625. 1
 Privilegium 690. 15
 Proædificatum 644. 3
 Proci 645. 5. 648. 8
 Procincti 236. 7
 Procurator 168. 10
 Proditionem habere quid 649. 8
 Profanatum et profanum 654. 2
 Profanum 656. 3
 Prognare, aperte 292. 6
 Projectiones aquarum arcuatim fluentium
   Tiburini in Aniene 989. 8
 Promerion 658. 3
 Promptum 687. 9
 Promptum triticum 687. 12
 Proptervia auspicia 688. 4
 Prosita, proposita 667. 15
 Prostibulæ 61. 3
 Proverbia a domo Nævii 453. 11
   Anus quod volt somniat 796. 9
   In scirpo nodum querere 836. 2
   Manum et mentum 393. 4
   Multi Manii Ariciæ 388. 2
   Nec mulieri nec gremio credendum
     470. 4
   Non omnibus dormio 487. 14
   Osculana pugna 545. 11
   Plaustrum perculi 600. 6
   Quam bonus Homerus tam malus
     Cherylus poeta 954. 13
   Quot servi tot hostes 713. 15
   Rideo canteri 767. 11
   Sabini quod volunt somniant 795. 8
   Salva res est dum saltat senex 812. 7
   Sardi venales alius alio nequior 820. 9
   Sero sapiunt Phryges 855. 1
   Sine sacris hereditas 872. 1
   Σκύριον καὶ οὐκέτι Σύριον 942. 5
   Sus Minervam 942. 20
   Sutrium quasi eant 943. 15
   Tam perit quam extrema faba 955. 10
   Tyria maria conciet 994. 6
   Vapula Papiria 998. 3
   Ve victis 999. 10
 Provocatio a dictatore ad populum quan-
   do cæpta 531. 2
 Prusiæ filius cur monodos dictus 426. 7
 Publici augures 688. 8
 Publicii Malleoli 673. 15
 Pudicitia plebeia sacellum 601. 15
 Pueri 509. 6
 Pueri patrum et matrum nuptiis adhibiti
   564. 6
 Pullarius 628. 1
 Puls fabata 734. 7
 Punicum bellum a Nævio versibus Sa-

  turnis scriptum 827. 4
 Punicum genus libi 679. 14
 Punicum vestis nomen 679. 16
 Pusula panis 396. 1
 Putare vites 320. 9
 Puteal 832. 1
 Puteoli, qualis præfectura 624. 9
 Puticuli antiquissimum genus sepulturae
   684. 1
 Pyrrhus rex Epirotarum 426. 8
 Pythia 581. 16

Q.

Quadrans ratitus 719. 14
 Quadrantal 672. 4
 Quadrigæ fictiles in fastigio templi Jovis
   721. 5
 Quadrigæ in fornace auctæ quale prodi-
   gium 721. 8
 Quadrigæ in mare jactæ 520. 16
 Quadrigati nummi 296. 7
 Quæstores paricidi 558. 4. 696. 9
 Quartus quadrans 984. 8
 Quercus arbor unde dicta 701. 16
 Querquera febris cur dicta 702. 4
 Quinticius dictator 984. 1
 Quinquatrus minusculæ 421. 14
 Quinquentiones 706. 8
 Quintilius partes Romuli secutus 482. 3
 Q. Fabius pullus Jovis cur dictus 676.
   15
 Quirinalia, stultorum feriæ dicta 911. 1
 Quirinalis flamen 539. 2
 Quirinus Romulus 204. 10
 Quirites Romani 201. 11. 711. 9
 Quirites Sabini 711. 9
 Quispiam unde dictum 712. 9
 Q. R. C. F. in fastis quid significet
   698. 3
 Q. S. D. F. in Fastis quid significet
   700. 1

R.

R. R. in tabulis quid significet 716. 4
 Raptæ curia 490. 6
 Rationes unde dictæ 719. 11
 Rava, flava frumenta in spicis 724. 9
 Ravilla 723. 15
 Ravistellus 723. 9
 Reate, qualis præfectura 625. 1
 Reciniani mimi planipedes 725. 11
 Recinium 725. 8
 Reciperatio 726. 1

- Redentruare in Saliorum exultationibus 728. 10
 Redhibitor 731. 9
 Regia unde dicta 737. 14
 Regifugium in fastis quid 737. 1
 Regina Flaminica sacrificans 321. 6
 Regium in Gallia Cisalpina forum Lepidi 764. 7
 Religiosum, sacrum et sanctum ut differant 743. 13. 744. 3
 Remisso exercitu remittebatur augur 747. 18
 Remora 747. 4
 Remoia 749. 17
 Remulus 749. 12
 Repages 751. 4
 Resecratio quid 754. 10
 Respondere 894. 4
 Res scrupulosa 839. 16
 Retæ 751. 10
 Reticula recta sursum versum texta 738. 6
 Reus promittendo; reus stipulando 763. 4. 7
 Rex sacrificulus in conviviiis supra omnes accubat 539. 3
 Reginum talentum 953. 3
 Rhodii quotannis quadrigas soli consecratas in mare jaciebant 520. 15
 Rhodium talentum 952. 11
 Rhoma Æneæ neptis 776. 18
 Rica, quid 766. 6
 Riciniati bistriones 536. 12. 725. 14
 Robigus Deus 770. 10
 Robus in carcere 771. 4
 Robusti 771. 3
 Roma in sex partes distributa 860. 2
 Roma unde dicta 774. 11
 Romæ nomen vetitum publicari 782. 1
 Roma parilibus condita 558. 11
 Roma Quadrata 692. 8
 Romanenses negotiatores 189. 6
 Romani cur Græci dicti ab Ennio 738. 16
 Romani Quirites 204. 11
 Romulus de Acrone prima spolia opima retulit 527. 11
 Romulus et Romus filii Latini et Romes 778. 6
 Romulus et Remus literis apud Gabios institui 779. 11
 Romulus instituit equiria in honorem Martis 238. 3
 Romulus, Quirinus 204. 10
 Rorans tempestas 44. 7
 Rorarii 44. 5
 Rosea campus in agro Reatino 784. 9
 Rostrum buculæ 123. 1
 Rudentes 772. 10
 Rudiarii 772. 9
 Rudiculum picatum 584. 3
 Rudusculum 772. 2
 Rufæ canes caniculæ immolabantur 144. 2
 Runa 773. 5
 Rupitiæ 790. 16
 Rustica vinalia 784. 5. 792. 1
 Rutabulum pro virilitatis parte 793. 3
 Rutiliæ 793. 15
- S.
- S. litera Latinis pro aspiratione Græcorum 847. 4. 855. 10
 Saburra 305. 4
 Sacella conquerere, quid 832. 3
 Sacella procurare 832. 3
 Sacellum 832. 4
 Sacellum Carmentæ 830. 17
 Sacellum Pudicitæ Plebeïæ 601. 15
 Sacellum Mutini Tutini in Veliis 444. 11
 Sacellum Quirini 711. 7
 Sacellum Streniæ 799. 3
 Sacra, dolabra 833. 14
 Sacra idulia 798. 14
 Sacra juventutis 344. 3
 Sacra peregrina eorum ritu colebantur a quibus accepta 579. 3
 Sacra popularia 610. 1
 Sacra privata 673. 13
 Sacra projecta 568. 10
 Sacra publica 673. 13
 Sacra seclusa 842. 16
 Sacramentum 799. 10
 Sacraria sepiebantur seccspita 842. 5
 Sacravienenses et Suburanenses contende-
 debant de capite equi Octobris 520. 3
 Sacrificare 802. 16. 803. 3
 Sacrificia ad arbores fulguritas 908. 16
 Sacrificio Ceriali adhibita porca aurea et
 altera argentea 611. 13
 Sacrificium canarium 793. 11
 Sacrificium Gentis Claudiæ 662. 3
 Sacrificium humanum quid 311. 1
 Sacrificium pecunia fieri quid 567. 12
 Sacrificium penetrale 575. 12
 Sacrificium pro collegio Pontificum quin-
 to quoque anno fieri solitum 145. 2
 Sacrificium propter viam 661. 7
 Sacrificium semoniæ Deæ, fiebat cum
 civis necabatur 939. 1
 Sacrima 806. 16
 Sacrum 798. 1. 7
 Saga 806. 6
 Sagæ 630. 12
 Salacia Dea 806. 23

- Salentini mense Januario equum virum
 in ignem coniciebant in honorem Jo-
 vis 520. 14
 Salentini Cretæ et Illyrii 807. 16
 Saliæ virgines conductiæ paludatæ ad-
 hibebantur 808. 4
 Saliæres cœnæ 810. 1
 Salinum in mensa ponere figulis cur re-
 ligiosum 809. 1
 Salius Arcas 809. 11
 Salutis augurium 403. 4
 Sam 131. 1
 Sanctio 818. 5
 Sanctum 818. 1
 Sandix 818. 7
 Sanqualis ales 61. 8
 Sao ex Samothrace cum Ænea deos Pe-
 nates Lavinium transtulit 809. 13
 Sapa 122. 10
 Sarmenta 822. 11
 Sarpere 822. 12
 Sarta tecta 823. 1
 Saticulam colonia deducta 824. 16
 Saturnalia, unicus dies 705. 3
 Saturnia, qualis præfectura 625. 1
 Saturnii qui dicti 826. 10
 Saturnii versus 827. 3
 Saturnius mons Capitolinus 826. 9
 Saturno sacrificabant capite aperto 827. 7
 Saturnus agrorum cultor 527. 1
 Saxa Puilia 676. 6
 Scæva bona et mala 829. 7
 Scævola (Mucius) in circo combustus et
 in crepidine prope circum sepultus
 492. 3
 Scalæ Tarquinie 959. 6
 Scapus libræ 357. 2
 Scarum pollucere nefas 609. 1
 Sceleratus campus 644. 19
 Scensa pro Cœna 833. 20
 Sceptrum per quod jurabant 264. 4
 Scilicet, scis licet scias licet 931. 11
 Scipio bellator 96. 1
 Scirpæ hominum effigies de ponte in
 Tiberim missæ 861. 5
 Scirpo ratîs, quid 836. 5
 Scoparum certum genus sacrificiis adhi-
 bitum 242. 6
 Sortes 837. 15
 Sorteum 838. 1
 Scruptæ mulieres 838. 9
 Scriba navalis 459. 9
 Scribam habere solebat, magistratus qui
 ludos faciebat 634. 3
 Scribonianum puteal 832. 1
 Scrutulus 886. 6
 Scuta albesia 58. 2
 Scutulum in pompa quid 841. 6
 Scyrius 942. 8
 Secespita 842. 9
 Secunda collatio pro comparativo 518.
 16
 Segestria 218. 13
 Segregare 30. 4
 Sementinæ feriæ 175. 9
 Semplotia 605. 14
 Semoniæ Deæ 938. 9
 Sempronius Atratinus in circo combus-
 tas et in crepidine prope circum se-
 pultus 492. 2
 Senacula tria Romæ 847. 9
 Senatores præteriti 632. 3
 Senatum numerare consules cur jube-
 bantur 497. 8
 Senatus decretum ut differat a Senatus
 consulto 848. 12
 Senis olim pro senex 933. 6
 Sênium 74. 5
 Senticosa verba 850. 4
 Sepeliebantur intra urbem qui pro re-
 pub. occubuerant 491. 8
 Seplasia 899. 4
 Septemtrio Deorum sedes 872. 8
 Septenatros Tusculanis 705. 8
 Septimontium 853. 3
 Sepulcra 123. 8
 Sepulcra vino spargebantur 758. 20
 Sepulcrum antiqui bustum dicebant
 853. 7
 Sepulcrum plenum tæniarum ut intelli-
 gendum 949. 8
 Seræ 45. 2. 756. 15
 Sergius Orata dictus 533. 6
 Serpula 855. 9
 Servius Tullius natus ex concubina
 489. 1
 Servus recepticius 725. 4
 Sestertii bigati et quadrigati 859. 1
 Sestertii aucti lege Flaminia 858. 8
 Sestertius 984. 6
 Sesunium 844. 9
 Sexagenarii de ponte 860. 4
 Sexatros Tusculanis 705. 8
 Sextarius 673. 3
 Sicilienses negotiatores 189. 7
 Sicinius (T.) consul 491. 6
 Sicinius bellutus primus Rex sacrifi-
 culus 802. 13
 Signa duodecim inter geniales Deos
 287. 2
 Silentio surgere 867. 10
 Silentium in auspiciis quid 868. 4.
 873. 2
 Sili 867. 1
 Silicem tenebant juraturi per Jovem
 349. 5
 Silicernium, farcimen 868. 11
 Sillii P. et M. Tribuni plebis 672. 1

- Simpulatricēs mulieres 871. 8
 Sinciniam 871. 12
 Situlus barbatus 455. 3
 Socordia 511. 15
 Sodes 931. 11
 Solemne 882. 2
 Solla, alvei 880. 13
 Solla sternere 880. 14
 Sollaria Babylonica 880. 15
 Solida 879. 6
 Solida sella sedere in auspiciis necesse
     877. 13
 Solisternium habere 880. 15
 Sollers 879. 5. 882. 6
 Sollistimum 881. 6
 Solliferrea tela 879. 4. 882. 1
 Sonivium tripudium 883. 6
 Sontica causa 883. 13
 Sonticus morbus 335. 8. 883. 20
 Sorbitio apud Cæcilium quid 849. 9
 Sorctus participium a surrigere 941. 12
 Sororium tigillum 885. 6
 Sors Dei responsum 886. 1
 Sortiri provincias 556. 10
 Spectacula sedilia 275. 1
 Spectio et nuntiatio, quid et quibus ma-
     gistratibus datæ 889. 1
 Speculator ab exploratore ut differat
     251. 2
 Specus fœminine 890. 10
 Spicæ ferebantur in sacrarium Cereris
     270. 1
 Spicio 104. 3
 Spicus 892. 8
 Spina alba nuptiis auspicatissima 561. 7
 Spolia opima 526. 4
 Spolia Opima manipularis miles referre
     poterat 527. 14
 Spolia Opima non omnia in ædem Jovis
     ponbantur 527. 14 Jano et Marti
     etiam consecrabantur 528. 3
 Spondere pro dicere 894. 7
 Spurio patre nati, nothi cur dicti 489. 1
 St addebant vocibus per l incipientibus
     903. 5
 Statuæ Cinciæ locus Romæ 780. 11
 Stella lætum et prosperum significabat
     898. 1
 Stellatinus campus 898. 7
 Stercus ex æde vestæ in Clivum capito-
     linum deferebatur 700. 5. 898. 11
 Stipa 900. 1
 Stipendia militum quando cœpta 641. 6
 Stipendium sesquiplez 637. 3
 Stips data ludis Apollinaribus 83. 2
 Stiria 902. 11
 Stirps, masculine 398. 4
 Stlata 903. 5
 tlembus 903. 11
 Strigæ 905. 5
 Stroppi Castoris 907. 5
 Strues 263. 11
 Struferctarii 263. 12
 Strufertarios 908. 16
 Strupearia dies festus Faliscorum 907.
     10
 Struppus pro magistratu publico 910.
     10
 Stutomellum 561. 5
 Subare 930. 7
 Sublices 918. 3
 Subsidia e militibus qui stipendia e me-
     ruerant et locum tamen retinebant in
     exercitu 920. 12
 Subsidiū 631. 2
 Subsolanæi 922. 1
 Subucula genus libi 922. 11
 Sub vineam jacere 914. 4
 Sub vitem hastas jacere 914. 11
 Sub vitem præliari 914. 11
 Sub vos placo in precibus 914. 20
 Siculæ 926. 12
 Sue plena Telluri fiebat 603. 12
 Suessula, qualis præfectura 624. 10
 Suffetes 412. 7
 Suffitio 84. 10. 217. 1
 Suffragia ferebant per pontem 861. 23
 Sulcus primigenius 639. 3
 Sulla unciarum legem tulit 1016. 1
 Sulpicius Rufus 494. 1
 Sulpicius Saverrio Pyrrhum vincit 545.
     14
 Supellectilis, pro supellex 933. 6
 Supercilia in tutela Junonis 933. 12
 Supersolanæi 922. 2
 Supparum et soparum et supparus ve-
     lum minus 864. 5
 Supparum velum omne 936. 3 puni-
     ceum vestimentum 936. 3 stola cru-
     cis 937. 1
 Supplicationes fiebant antequam bel-
     lum susciperetur 487. 5
 Supplicia de verbenis sumpta 938. 6
 Supplicia pro pœnis unde dicta 939. 7
 Supplicium a suppliciis ut differat
     939. 8
 Surlus 942. 1
 Sutorium atrium 967. 7
 Sutrinī, qui municipes 438. 5
 Suus heres 447. 2
 Sycomorus 796. 12
 Sycophantæ 945. 7
 Syracusanum talentum 953. 2

T.

T pro S 466. 16

- Tabellarii 947. 3
 Tabernacula 47. 11. 185. 4
 Tabernæ novæ, quinque et septem dictæ 603. 4
 Tabernariæ fabulæ togatæ dictæ 976. 2
 Tæpocō scribendi genus 950. 7
 Tages disciplinam aruspicii Etruscis dedit 951. 4
 Talassio, quasillus 952. 4
 Talentum 952. 10
 Tam pro tamen 954. 14
 Tanaquil uxor Tarquinii prisci postea Gaia Cæcilia dicta 284. 1 summa lanifica 284. 3
 Tangere, furari 951. 1
 Tappes, tappete, et tappetus 957. 12
 Tarpeia virginis effigies in æde Jovis Metellina 958. 6
 Tarpeius (L.) 829. 3
 Tattius rex Sabinorum 63. 2
 Tattius occisus Lavinii 959. 12
 Tauræ, ταυρά vaccæ 960. 5
 Tauri et Verbenæ in sacris quid 960. 8
 Tauricana 379. 12
 Taxatores scenici cur dicti 962. 5
 Tectum pectinatum 565. 14
 Tela 91. 2
 Temerarium tributum 983. 4
 Temo pro plauastro 852. 1
 Tempestas pro tempore 336. 7
 Templum 419. 3
 Templum bonæ Deæ 842. 7
 Templum Libertatis in Aventino 357. 1
 Templum pro tigno 964. 10
 Tenitæ Deæ 964. 12
 Tensa ex ebore et argento 964. 16
 Tentipellium pro tectorio 965. 11
 Terentius scribe 496. 14
 Terentius (L.) Tusci vici magister 865. 2
 Terentum locus in extremo Martio campo 805. 4. 966. 2
 Teredes flumen 966. 12
 Termini fanum nequitum exaugurari 478. 16
 Terripavium, tripudium 677. 10. 17
 Tertia collatio pro superlativo 518. 10
 Tertio quarto ut differant a Tertium quartum 968. 2
 Teruncium 488. 4
 Testamentum internecivum 337. 3
 Testamentum in procinctu 647. 4
 Testamentum prociuum 647. 9
 Testilari 970. 5
 Theatrum Marcelli 519. 10
 Theatrum Pompeii 519. 11
 Themis hominibus præcipiebat id facere quod fas esset 970. 9
 Thymbræus mous in agro Trojano 971. 10
 Tiberius Silvius rex Albanorum 59. 6
 Tibiæ dextræ 220. 12
 Tibicines Minervam colebant 422. 1
 Tiburtes, qui municipes 438. 3
 Tifata 972. 6
 Titius 523. 1
 Toga picta 592. 7
 Toga virili cur mulieres utebantur in luctu 725. 9
 Togatæ fabulæ prætextatæ et tabernariæ 975. 9
 Togis incincti pugnabant antiqui 236. 8
 Tongitio vox Prænestinorum 977. 4
 Tonsillæ 976. 8
 Trachali, maritimi homines Ariminenses 982. 9
 Transfuga 581. 2
 Trepidatio 983. 1
 Triatrus Tusculanis 705. 7
 Triambi terai in proscenio loquentes 312. 2
 Triarii in tertia acie 921. 3
 Tribuni Rufuli a consule facti 786. 15
 Tribunus primanus 638. 12
 Tribus curiæ dictæ 149. 1
 Tribus Crustumina 195. 8
 Lemonia 354. 4
 Lucerum 361. 7
 Oufentina 548. 8
 Papiria 555. 14
 Pinaria 609. 14
 Pontina 609. 11
 Popillia 609. 12
 Pupinia 679. 22
 Quirina 709. 9
 Romulia 781. 10
 Sabatina 795. 1
 Scaptia 830. 8
 Stellatina 898. 5
 Suburana 924. 5
 Succusana 560. 8
 Titiensis 973. 5
 Tromentina 985. 7
 Tribus Urbanæ, Collina, Esquilina, Palatina, Suburana 1017. 7
 Tricenariæ cærimonie 217. 3
 Triens tertius quid significet 983. 12
 Triones 851. 5
 Tripudium 881. 7
 Tritum 47. 5
 Triumviri: M. Valerius Corvus Junius Scæva, P. Fulvius Longus 825. 1
 Trossulum oppidum 986. 1
 Trua 80. 5
 Trulla 107. 4
 Trygetus, vindemia 986. 5
 Tubæ in templis 842. 6
 Tubæ agna lustrabantur 987. 4

Tubarum lustratio ex Arcadia advecta 987. 8
 Tubicines sacerdotes 987. 1
 Tuditanus unde dictus 988. 5
 Tullius Hostilius rex 492. 5
 Tumultus 990. 3
 Tunica palmata 593. 4
 Tunica patagiata 561. 9
 Turdelæ sive, Turdelli locus Romæ 377. 1
 Torris in re militari 856. 3
 Turris Mamilia 379. 22. 520. 4
 Tusci, unice studiosi sacrificiorum 992. 1
 Tuscorum lingua 93. 1
 Tusculani, qui municipes 437. 10
 Tuscus rex Herculis filius 991. 12
 Tutela in navi quid 243. 3
 Tyranni 991. 11
 Tyrhenia Æneæ conjux 775. 6

V.

V pro G 264. 11
 Vafellus 63. 5
 Valerii, Salvii, Statorii in delectu cense cur primi nominati 347. 3
 Valerio Dictatori, et ejus posteris locus in Circo datus honoris causa 846. 4
 Valerius (P.) Consul plebeios adlegit in numerum Senatorum 708. 23
 Valerius Lævinus a Pyrrho victus 545. 12
 Valerius Lævinus in Circo combustus et in crepidine prope Circum sepultus 492. 1
 Valerius Poplicola campum Tarquinii Marti cousecravit 805. 1
 Valga savia 997. 2
 Vallicula 186. 3
 Vari 997. 8
 Varro bello piratico navalem coronam adeptus 458. 13
 Vasa picata 562. 6
 Vecterrannia prima noverca 493. 5
 Veirarii 1001. 10
 Vela linea in crucem expansa 937. 2
 Velabra, vanni 241. 3
 Velati 44. 3. 1001. 17
 Velæ, pars montis Palatini 444. 11
 Velum mendicum 409. 8
 Venafrum, qualis præfectura 624. 12
 Venenum cervarium 981. 16
 Venus pro oleribus 188. 2
 Verba nupta 502. 8
 Verginius Tricostus in Circo combustus, in crepidine prope Circum sepultus 491. 10
 Ver sacrum 379. 4. 1002. 14
 Vernæ pro Romanis 1001. 3
 Versus Janvalii, Junonii, Minervii 106. 3
 Vesperna 127. 12
 Vespilones 1006. 3
 Vestæ sacerdotes sex 859. 13
 Vesta pilæ forma 785. 3
 Vesta stata mater 896. 15
 Vestales quomodo muriem faciebant 440. 4 aqua jugi, non quæ per fistulas veniebat, utebantur 441. 6
 Vestales verberibus afficiebantur a Pontifice si ignis interstinctus esset 313. 10
 Vestales probi insimulatæ Sacerdotio exauctoratæ vivæ defossæ 644. 15
 Vestimenta recta omnis causa facta 727. 8. 738. 6
 Vestimentum album prætextum quadrangulum oblongum de velo capitis 928. 6
 Vestimentum quadratum fimbriatum 765. 4
 Vestis et vestimentum ut differant 1007. 1
 Veturius (P.) Geminus in Circo combustus et in crepidine prope Circum sepultus 492. 2
 Veturius (P.) Legatus 468. 9
 Vetus novum vinum bibo, veteri novo morbo medeor quando dicebatur 406. 5
 Via Appia 331. 13 Ardeatina 762. 9 Asinaria 762. 11 Cassia 111. 9 Flaminia 269. 8 Latina 762. 11 Ostiensis 609. 4 Sacra 798. 9 Salaria 807. 10
 Viæ publicæ et privatæ 1010. 4
 Vicini prætextati 821. 1
 Vicorum tria genera 1008. 15
 Vicus Jugarius 856. 15 Patricius 561. 3. 852. 15 Scleratus 833. 8 Sobrius 375. 12 Tuscus 992. 5
 Vidua materfamilie dici non poterat 399. 2
 Vigesima auri puri, probi, profani in manumissione servi 394. 7
 Vimina 1010. 11
 Viminalis porta 452. 12
 Vindicia singulariter 1013. 8
 Vindiciæ glebæ ex fundo allatæ 1013. 6
 Vindicias sumere rei jubebantur superstitibus presentibus 935. 2
 Vinum rorarium 783. 7
 Vinum spurcum 894. 12
 Vinum sublestissimum 916. 11
 Violarii 268. 1
 Viræ querquetulanæ 703. 6

- Virgo sacrificans 91. 3
 Viri in essedo sedentes cum uxoribus a magistratibus descendere non cogebantur 401. 6
 Vita vecticularia 1000. 7
 Viviradix arbor 881. 8
 Umbræ pro tabernaculis 1015. 5
 Vocabula omnia x litera finita per declinationes obliquorum syllabam accipiunt 933. 8
 Volatiles mulieres 906. 1
 Volcanal supra comitium 897. 3
 Volites 48. 2
 Volsinus rex Illyricos in Italiam duxit 571. 17
 Voltornalis sacerdos 1017. 5
 Voltornus Deus 1017. 4
 Vota nuncupata 500. 17
 Uragus, orcus 537. 11
 Urvum aratri 1017. 11
 Ustrina 123. 7
 Vulturius 61. 9
 Vulturnum, qualis præfectura 624. 9
 Z.
 Zeusis pictor risu mortuus 593. 7

INDEX

AUCTORUM OMNIUM

QUI A FESTO CITANTUR, ITEM CARMINUM, FÆDERUM,

LEGUM ET ALIORUM MONUMENTORUM.

Prior numerus paginam, posterior paginæ lineam indicat.

- ÆLIUS 210. 5. 416. 10. 418. 4. 503. 6.
646. 1. 734. 4. 875. 12. 998. 9
- Ælius in duodecimo significationum verborum 977. 3
- Ælius in explanatione carminum Salia-
rium 425. 7
- Ælius Gallus 435. 15. 471. 7. 480. 6.
491. 1. 580. 13. 588. 16. 614. 13.
684. 8. 726. 3. 740. 5. 744. 8. 774.
7. 798. 1. 848. 12. 853. 7. 875. 7.
902. 6
- lib. i. significationum quæ ad jus
pertinent 617. 1
- lib. ii. significationum verborum quæ
ad jus pertinent 811. 5. 980. 9
- Ælius Stilo 386. 7. 426. 10. 460. 7.
469. 8. 503. 13. 512. 17. 538. 2. 586.
1. 613. 8. 803. 5. 808. 6. 818. 2.
883. 10. 922. 13. 957. 1. 977. 3.
1010. 1
- Afranius 93. 3. 179. 6. 443. 2. 509. 11.
793. 15. 876. 14. 901. 1. 937. 3.
957. 2. 974. 5. 982. 1. 994. 5
- in Abducta 850. 3
- in Brundisina 806. 1
- in Consobrinis 964. 6
- in emaucipato 746. 10
- in Epistola 704. 8. 719. 2. 887. 6.
926. 2
- in Ida 590. 4
- in materteris 451. 1
- in Privigno 654. 18. 863. 5
- in Proditio 747. 2
- in Promo 965. 8
- in Repudiato 752. 8. 862. 2
- in Simulante 500. 1
- in Suspecta 499. 24
- in Virgine 425. 3. 934. 14. 989. 1
in . . . 747. 16
- Agathocles Cyzicenarum rerum con-
scriptor 776. 15
- Alcimus 775. 6
- Alfius libro primo belli Carthaginensis
379. 20
- Annius 981. 14
- Annius (T.) Luscus in ea quam dixit
adversus Tib. Gracchum 825. 12
- Antigonus, Italicæ historiæ scriptor
776. 3
- Antistius Labeo 427. 15. 524. 11. 573.
13. 610. 1. 620. 2. 676. 7. 748. 7.
839. 10. 841. 18. 852. 5. 910. 12
- in libro de officio auguris 748. 9
- in libro juris Pontificii 916. 3
- in commentario juris pontificii 467. 6.
665. 1
- lib. ix. de jure pontificali 647. 20
- lib. x. commentarii juris pontificii
894. 16
- lib. xi. de jure pontificio 670. 2
- in commentario xv. Juris Pontificii
875. 1
- Antonius Cnippo 720. 4
- Apollodorus in Euxenide 775. 4
- Apollonius 476. 14
- Appius Claudius 542. 20
- Appius Pulcher 748. 5. 883. 6
- in libro auguralis disciplinæ 881. 6

Appii sententiæ 911. 13
 Aristarchus interpres Homeri 476. 12
 Aristophanes Grammaticus 413. 2
 Arrius 981. 13
 Artorius 646. 2. 965. 6. 978. 6
 Asinus Capito 388. 2
 Ateius Capito 473. 6. 611. 11. 662. 3.
     763. 8. 873. 1. 898. 1
     in libro vi. pontificali 433. 7
 Ateius Philologus 460. 6. 503. 11. 907.
     5. 988. 7. 995. 5
     in libro Glossematorum 518. 19
 Atellani antiqui 837. 13
 Atta in . . . 675. 5
 Attius qui et Accius 695. 8. 753. 8.
     756. 19. 887. 9. 955. 8. 999. 1
     in Amphitruone 730. 13. 854. 18
     in Andromacha 932. 12
     in Bacchis 547. 3. 901. 7
     in Chrysippo 771. 15. 934. 4
     in Diomede 484. 8
     in Helenibus 424. 1. 644. 6
     in Io 979. 9
     in Menalippo 494. 4. 613. 4. 722. 6.
     771. 13
     in Neoptolemo 719. 4. 950. 3. 976. 5
     in Enomao 499. 22
     in Philocteta 970. 2
     in Phinidis 978. 4
     annalium xxvii. 414. 11
 Aufustius 287. 9
 Augurales libri 554. 3. 788. 1. 823. 5.
     889. 1

C.

Cæcilius 109. 8. 654. 17. 712. 14. 850.
     7. 949. 8. 986. 3
     in Æschryone 532. 14
     in Æthryone 499. 25. 850. 7
     in Anagnorizomene 932. 13
     in Androgyno 949. 8
     in Andronico 904. 4
     in Carine 745. 13. 896. 4
     in Davo 644. 8
     in epistola 390. 3
     in Gamo 981. 17
     in Hymnde 481. 2. 648. 13. 840. 8
     in Hypobolimæo 724. 3. 904. 3. 989. 2
     in Hypobolimæo Cherestrato 494. 6
     in obolostate 869. 4
     in pugile 481. 5
     in Triumpho 924. 12
 Cæsar (C.) in commentariis 502. 2
 Calidius, in Oratione in Q. Cæcilium
     927. 10
 Callias Agathoclis Siculi qui res gestas
     conscripsit 777. 10
 Cannius, sive Canius 1007. 4
 Carmen antiquum 269. 5
 Carmen Augurale 858. 1. 883. 5
 Carmen Cn. Marci vatis 474. 8
 Carmen Nelei 499. 15. 906. 5. 911. 11.
     979. 1
 Carmina Salaria 105. 4. 399. 15. 550.
     2. 576. 6. 586. 1. 597. 9. 620. 12.
     658. 2. 858. 1. 883. 5. 911. 11
 Cato, M. Porcius 53. 12. 61. 6. 99. 2.
     163. 4. 168. 3. 175. 1. 262. 3. 264.
     14. 273. 3. 278. 2. 282. 3. 350. 6.
     371. 8. 10. 376. 15. 416. 4. 418. 2.
     428. 12. 432. 7. 438. 11. 457. 4.
     474. 12. 504. 4. 568. 13. 589. 6.
     597. 1. 626. 14. 643. 14. 649. 7.
     665. 3. 677. 22. 726. 7. 908. 6. 940.
     14. 1000. 8. 1002. 20. 1007. 6. 9.
     1014. 8. 1015. 4. 1016. 4. 1017. 6
     adversus Marcum Acilium quarta 573.
     16
     contra Annium 934. 13
     contra Oppium 692. 5
     de magistratibus vitio creatis 475. 1
     de feneratione legis Junia 663. 13
     de potestate tribunitia 475. 16
     de re A. Atili 884. 4
     de spoliis ne figerentur nisi quæ de
     hostibus capta essent 757. 9
     in commentariis Juris civilis 433. 10
     in consulatu 405. 9
     in dissertatione consulatus 728. 3
     in dissuadendo legem quæ postea re-
     lictæ est 874. 1
     in dissuasione de rege Attalo et de
     vectigalibus Asia 613. 10
     in ea adversus x. homines 478. 1
     in ea quæ est contra Cornelium apud
     populum 753. 10
     in ea quæ est de conjuratione 638. 2
     in ea qua legem Orchiam dissuadet
     578. 12
     in ea quam habuit apud equites 532. 6
     in ea quam habuit ne quis consul bis
     fieret 365. 8
     in ea quam scripsit . . . 560. 7. 9. 473.
     14. 627. 1
     in ea quam scripsit ædiles plebis sa-
     cro sanctos esse 804. 3
     in ea quam scripsit cum edisseravit
     Fulvii nobilioris censuram 762. 7
     in ea quam scripsit cum proficiscere-
     tur in Hispaniam 465. 11
     in ea quam scripsit de L. Veturio, &c.
     896. 9
     in ea quam scripsit in M. Cælium si
     se appellavisset 453. 9. 643. 17.
     888. 3
     in ea quam scripsit de suis virtutibus

- contra Thermum 534. 4. 538. 3.
 638. 14. 752. 3
 in ea quam scripsit L. Furio 1013. 2
 in epistola ad . . . 389. 12
 in epistolarum 623. 13
 in lib. de re militari 579. 13. 647.
 17. 659. 17. 856. 1. 913. 7
 in M. Cæcilium 158. 2
 in oratione de auguribus 644. 14
 in oratione de fundo oleario 676. 11
 in oratione in Q. Sulpicium 457. 4
 in oratione quam habuit de indigiti-
 bus 855. 4
 in oratione qua egit de signis et ta-
 bulis 729. 11
 in oratione quam scripsit ad lites
 Censorias 559. 7. 581. 11
 in oratione quam scripsit de . . . 573. 5
 in oratione quam scripsit de sacrilegio
 commisso 656. 8
 in Q. Thermum 719. 8
 in Q. Thermum de x. hominibus 512.
 8. 799. 12 Ibi Cato Thermum ac-
 cusabat quod decem homines libe-
 ros interfecisset
 in Pœnorum quarto 412. 6
 in suasionem legis voconiaë 724. 13
 in suasionem ne legi Orchiaë derogare-
 tur 511. 17
 Originum libro primo 478. 15. 534. 8
 lib. ii. 918. 15
 lib. iii. 540. 1
 lib. iv. 395. 3
 lib. vii. 5431. 2. 791. 6. 843. 5
 pro C. . . 903. 2
 pro L. Cæsio 931. 7
 Cato Catonis nepos 372. 4
 Catullus 605. 17
 ad coloniam 938. 2
 de Bercynthia et Atti 716. 10
 Cephalon Gergithius 774. 11
 Cincius Alimentus 288. 1. 435. 8.
 449. 3. 458. 1. 460. 6. 491. 4.
 503. 6. 512. 18. 667. 18. 734. 1.
 872. 13. 987. 11. 1013. 6
 in libro de comitiis 564. 1
 in lib. de consulum potestate 636. 3
 in lib. de verbis priscis 727. 7. 772.
 3. 833. 16
 in lib. fastorum 737. 3
 in lib. de officio jurisconsulti 916. 3
 in lib. ii. de officio jurisconsulti 500.
 13. 817. 11
 in lib. ii. Mystagogicon 984. 3
 Cicero 515. 1. 957. 9. 969. 7
 lib. i. de oratore 784. 3
 lib. i. de gloria 529. 20
 in lib. de universitate 480. 2
 in Pisonem 851. 1
 lib. i. in Verrem 733. 5
 lib. iv. in Verrem 751. 2
 lib. ii. Philippicarum 786. 13
 pro domo ad Pontifices 690. 16
 Cloatius Verus 512. 17. 544. 1. 591. 6.
 803. 5. 875. 12. 922. 13
 in libris sacrorum 425. 5
 Commentarii angulares 819. 1
 Commentarii sacrorum Pontificalium
 728. 6
 Commentarius sacrorum 377. 11. 471.
 7. 960. 8
 Cælius historiarum lib. 518. 15
 lib. vii. 979. 6
 pro se apud populum 540. 2
 Cornelius 840. 4
 Cornificius 418. 8. 455. 10. 503. 5.
 535. 14. 542. 2. 686. 1. 732. 1.
 953. 4
 Corvinus pro Liburnia 948. 1
 Critolaus 809. 13
 Curiatius 418. 2. 449. 1. 503. 5. 991. 4
- D.
- Diocles Peparethius 778. 9
- E.
- Edictum Prætoris 615. 4
 Ennius 65. 5. 81. 2. 91. 9. 115. 9. 182.
 6. 7. 191. 1. 192. 1. 4. 207. 17. 209.
 5. 285. 7. 344. 5. 350. 7. 359. 5.
 404. 4. 405. 3. 414. 5. 415. 4. 7.
 10. 423. 18. 433. 5. 442. 7. 444. 8.
 461. 1. 506. 3. 5. 509. 2. 511. 8.
 515. 9. 545. 3. 650. 12. 15. 674. 10.
 675. 1. 691. 1. 722. 5. 728. 5. 732.
 8. 738. 16. 749. 6. 760. 4. 768. 1.
 811. 3. 823. 9. 836. 3. 852. 1. 863.
 1. 865. 6. 883. 15. 886. 17. 19. 893.
 7. 901. 9. 923. 3. 931. 12. 934. 3.
 942. 18. 954. 16. 959. 9. 967. 10.
 11. 977. 5. 979. 10. 981. 13. 984.
 10. 993. 11. 1001. 15. 1014. 15
 Ennius in Annalibus 938. 1
 lib. i. annal. 533. 3. 585. 13. 746. 1.
 824. 1. 886. 11. 903. 16. 931. 17
 lib. ii. 482. 9. 695. 12. 768. 3. 976.
 6. 987. 11
 lib. iii. 650. 7. 882. 15. 886. 12
 lib. iv. 709. 4
 lib. v. 515. 11
 lib. vi. 469. 1. 837. 10. 902. 3. 932.
 11
 lib. vii. 704. 3. 824. 3. 886. 13. 977. 8

lib. viii. 513. 3. 515. 12
 lib. x. 481. 8
 lib. xi. 588. 14. 769. 3. 886. 14
 lib. xii. 698. 1
 lib. xvi. 469. 2. 650. 15. 697. 15.
     709. 6. 738. 10. 892. 2. 996. 3
 lib. xviii. 513. 2
 in Achille 915. 14
 in Achille Aristarchi 656. 15
 in Ajace 989. 9
 in Alexandro 686. 1. 904. 1. 950. 2
 in Andromacha 840. 2
 in Andromeda 696. 4. 1017. 10
 in Asota 977. 10
 in Cresphonte 696. 3. 731. 2
 in Erectheo 475. 3
 in Hectoris lytris 791. 3
 in Iphigenia 506. 7
 in Telamone 511. 8
 in Telepho 445. 10
 in Thyeste 519. 4
 Euhemerus 943. 2

F.

Fabius pictor 676. 7
 Fœdus Gabiorum cum Romanis 165. 2
 Fœdus Latinum 454. 2

G.

Galatas scriptor 778. 3
 Glossematorum scriptores 460. 8
 Gracchus 580. 4 de legibus a se promul-
     gatis 547. 8
 in ea, quæ est de lege Minucia 546. 5
 in ea, quam conscripsit de lege Pr.
     Ennii et peregrinis 760. 1
 in ea, qua usus est cum circum con-
     ciliabula iret 618. 17
 in oratione in P. Popilium posteriore
     398. 2
 in P. Popilium 516. 10
 Granius 766. 14

H.

Hesiodus 322. 7
 Hippocrates medicus 103. 1
 Historiæ Cumanæ compositor 776. 5
 Homerus 475. 11. 491. 3. 502. 18
 Hostius in belli Histrici libro 829. 10
 in belli Histrici lib. 969. 6

Delph. et Var. Clas.

I.

Incertus historiarum scriptor 952. 6
 Julius in Adraсто 660. 10

L.

Lælius, C. Lælius in ea quam pro se
     dixit 826. 2
     pro se apud populum 511. 13
 Lembus Heraclides 777. 15
 Licinius Imbrex 513. 4
 Leges duodecim tabularum 441. 11.
     454. 1. 469. 14. 569. 11. 614. 5.
     698. 1. 717. 7. 790. 16. 816. 9.
     822. 13. 883. 10. 908. 8. 940. 9.
     953. 7. 972. 10. 996. 6. 1013. 11
 Leges Laurentium 91. 4
 Leges Numæ 61. 11. 517. 5. 527. 20.
     558. 7. 572. 13. 720. 8. 763. 11
 Lex annaria 78. 3
 Lex censoria 650. 17
 Lex L. Papirii Tribuni 800. 9
 Lex rivalicia 866. 1
 Lex Romuli et Tatii 605. 2
 Lex Servii Tullii 605. 4
 Lex Siliorum 672. 1
 Lex tribunicia prima 797. 13
 Lex unciana 1016. 1
 Livius Andronicus 38. 7. 75. 15. 209. 1.
     217. 1. 230. 12. 292. 3. 519. 2.
     647. 11. 706. 8. 732. 13. 881.
     13. 901. 16. 902. 2. 910. 5. 941.
     11. 995. 7
 in centauris 588. 14
 in gladiolo 570. 5
 in Lydio 833. 18
 in Odyssea veteri 473. 8. 478. 4.
     485. 9. 525. 1. 979. 14
 in primo 696. 12
 in Virgo 484. 9
 Lucanus 109. 12
 Lucilius 120. 9. 140. 1. 195. 2. 218. 0.
     284. 6. 380. 5. 392. 2. 405. 2. 419.
     9. 477. 5. 487. 17. 569. 7. 586. 15.
     570. 6. 599. 14. 675. 2. 700. 8.
     702. 11. 707. 7. 722. 15. 729. 2. 8.
     747. 6. 15. 765. 1. 771. 18. 788. 8.
     822. 1. 840. 12. 865. 9. 881. 11.
     888. 1. 895. 6. 903. 11. 910. 1.
     914. 15. 18. 941. 6. 951. 2. 956.
     2. 971. 1. 1004. 14. 1013. 4. 1014.
     13
 satirarum lib. 888. 1
 lib. ii. 484. 14
 Lucretius 209. 5. 425. 11. 513. 6. 548.
     10. 556. 8. 580. 2. 697. 3. 830. 3.
     1005. 8

Ind. Pomp. Fest.

D

lib. ii. 471. 12. 806. 2. 987. 12.
996. 5

lib. iv. 480. 12

lib. v. 919. 15

M.

Manilius 861. 6

Marcus vates 482. 7

Martialis 1006. 4

Messala, Valerius 855. 12. 894. 11

in explanatione auguriorum 396. 2

in explanatione duodecim tabularum
568. 9. 690. 12. 817. 12. 989. 3

in libro de dictis involute 817. 13

N.

Nævius 60. 2. 82. 4. 115. 8. 124. 3.

176. 11. 188. 32. 56. 9. 499. 17.

559. 12. 575. 19. 584. 2. 587. 11.

598. 4. 626. 1. 790. 6. 793. 3. 806.

16. 818. 8. 883. 12. 911. 14. 918.

7. 932. 5. 974. 3. 979. 2

in Hariolo 539. 14

in Lupo 730. 10

in Lycurgo 512. 11

in Nautis 936. 4

in satyra 704. 2

in Tarentilla 40. 12

in carmine belli Punici 704. 1

in belli Punici libro 820. 6. 918. 7.
936. 4

Nicostratus in libro, qui inscribitur de
Senatu habendo 847. 10

Nonius 954. 15

in duobus dossenis 964. 2

in Funere 964. 3

in Macchoco 481. 3

in Phœnicis 836. 5

in Pico 793. 2

in Surdo 964. 4

O.

Oprius Aurelius 210. 5. 271. 9. 425.

9. 466. 14. 470. 16. 491. 1. 503. 12.

702. 7. 720. 1. 817. 1. 818. 1. 844.

8. 893. 10. 957. 1. 969. 1. 971. 2.

996. 9. 1007. 7

Oppius 537. 15

Ovidius 807. 1

P.

Pacuvius 254. 7. 286. 2. 322. 9. 391.

3. 429. 12. 512. 7. 604. 3. 657.

5. 729. 3. 752. 12. 807. 5. 876.

11. 893. 6. 979. 12. 982. 4. 999.

2. 1005. 1

in Antiopa 980. 5

in Armorum iudicio 724. 10. 756. 16.

757. 3. 981. 7

in Atalanta 863. 6. 1016. 11

in Chryse 891. 1

in Duloreste 890. 6

in Hermiona 734. 13. 951. 8

in Iliona 582. 6. 753. 2. 1016. 10

in Medo 547. 1. 655. 10. 934. 11.

978. 3

in Niptris 854. 10. 920. 9

in Teucro 582. 11. 655. 13. 727. 1.

731. 5. 824. 9. 951. 7

Panurgus Antonius 499. 19

Paulus Apostolus 109. 5

Platon 888. 8

Plautus 61. 7. 77. 6. 98. 1. 109. 2.

116. 12. 125. 1. 126. 3. 134. 9.

141. 5. 158. 8. 162. 3. 164. 4.

172. 12. 180. 6. 181. 2. 183. 9.

187. 7. 189. 9. 192. 6. 194. 6.

195. 4. 204. 5. 205. 3. 215. 8.

221. 10. 233. 9. 266. 4. 295. 4.

296. 1. 302. 9. 315. 9. 324. 8.

331. 2. 332. 3. 333. 9. 391. 8.

435. 9. 441. 16. 455. 17. 456.

5. 460. 1. 479. 2. 499. 20. 516. 5.

521. 7. 16. 18. 562. 4. 577. 10.

578. 16. 583. 8. 631. 4. 652. 1.

656. 3. 675. 3. 684. 12. 686. 3.

723. 8. 735. 13. 756. 4. 802. 2.

834. 15. 886. 8. 891. 9. 892. 12.

910. 4. 913. 1. 922. 16. 925. 13.

942. 11. 944. 4. 963. 4. 973. 3.

980. 14. 1002. 5. 1006. 7. 1014. 5

in Artemone 467. 1. 724. 2. 935. 3

in Asinaria 531. 9

in Astraba 727. 4. 920. 10

in Aulularia 501. 8. 618. 12. 723.

3. 836. 4. 963. 15

in Bacchidibus 452. 5. 457. 1

in Carbonaria 891. 9

in Casina 188. 8. 476. 2. 499. 20.

747. 1. 786. 1

in Cistellaria 1001. 3

in Condalio 643. 7

in Curculione 467. 4. 521. 19. 570.

2. 692. 3. 897. 13. 998. 12

in Dyscolo 502. 9

in Epidico 601. 2. 723. 12

in Feneratrice 998. 6

in Frivolaria 469. 4. 702. 10. 885. 1.

904. 11. 921. 4. 931. 4
 in Hortulo 913. 11
 in Menæchmis 697. 12. 769. 17
 in mercatore 854. 7
 in Milite glorioso 934. 8. 997. 1
 in Mostellaria 460. 13
 in Nervolaria 424. 3. 457. 3. 518. 11.
 545. 18. 649. 1. 916. 11
 in Parasito pigro 460. 12
 in Persa 884. 9
 in Phasmate 469. 16. 934. 10
 in Pseudolo 451. 4. 484. 6. 521. 10.
 653. 1. 697. 13. 940. 7. 991. 1
 in Rudente 385. 6. 802. 5. 931. 5
 in Satyrione 144. 6. 478. 13. 767. 19
 in Site litergo 997. 3
 in Syro 926. 4. 975. 8
 in Trinum 747. 5
 in Truculento 460. 14
 Polemon 809. 10
 Pompeius Sextus 499. 5
 Pomponius 796. 12
 in Adelphis 899. 5
 in decima 964. 1
 in Fullonia 936. 1
 Pontificum libri 445. 5. 527. 17. 969. 3
 Precatio auguralis 894. 10

Q.

Quintius Atta 97. 6

R.

Rituales Etruscorum libri 769. 5

S.

Sallustius in Catilina 947. 6
 Sallustius lib. i. historiarum 511. 15
 lib. iv. 918. 11. 947. 8
 Santra 210. 6. 503. 3. 541. 12. 702. 8.
 711. 4. 893. 3
 libro secundo de antiquitate verbo-
 rum 501. 3. 725. 12
 Scævola 587. 6
 Scævola (Q.) Mucius 473. 5
 Scipio Æmilianus ad populum 417. 7
 alibi 729. 6
 in ea oratione, quæ est de imperio D.
 Bruti 618. 16
 in oratione quam scripsit postquam
 ex Africa rediit 701. 3
 cum pro æde Castoris dixit 754. 4

Servilius (P.) augur 898. 2
 Servius filius 436. 6
 Servius Tullius in descriptione centu-
 riarum 643. 10
 descriptione classium 648. 6
 Sennius Capito 426. 11. 458. 5. 469.
 13. 477. 4. 499. 9. 504. 6. 550. 3.
 714. 1. 14. 767. 8. 796. 1. 813. 7.
 821. 8. 862. 1. 864. 5. 938. 8. 964.
 16. 998. 3
 in eo quem de reo inscribit 763. 16
 Sisenna 496. 5
 Sisenna (Cornelius) Historiarum libro
 quarto 840. 4
 Sulpicius Servius 535. 5. 569. 12. 615.
 13. 1013. 8
 in oratione pro Aufidia 447. 3
 Sulpicius Galba 767. 9
 Sulpicius Rufus 817. 1

T.

Tarquinius in libro quem inscripsit de
 . . . 719. 14
 Terentius 38. 8. 78. 9. 173. 1. 284. 15.
 669. 3. 845. 10
 in Adelphis 655. 11
 in Andria 876. 9
 in Heautontimorumenon 837. 9
 in Phormione 791. 1. 837. 8. 957. 7.
 998. 10
 Titinius 135. 1. 427. 7. 513. 9. 565. 3.
 569. 19. 581. 8. 760. 2. 924. 17.
 925. 16. 954. 17. 965. 2. 1008. 13
 in Barathro 882. 12
 in fabula Quinta 544. 4
 in Prilla 838. 12
 in Setina 431. 4. 539. 12. 732. 13
 Turpilius in Demetrio 469. 17. 957. 13

V.

Valerius Flaccus 786. 12
 Valerius Valentinus in jocosio carmine
 958. 2
 Valgius 844. 4
 Varro 200. 3. 239. 6. 431. 7. 527. 14.
 611. 14. 782. 2. 795. 4. 819. 8.
 943. 2. 961. 5. 992. 10. 998. 10
 in libro antiquitatum primo 441. 12.
 773. 2
 in libris de vita populi Romani 740.
 12
 lib. i. Epistolicarum questionum
 432. 1

- lib. v. Epistolicarum quæstionum 872. 8
 lib. vi. rerum humanarum 629. 2. 643. 12
 lib. vii. 929. 8
 lib. viii. 852. 9
 Varro Atacinus in Europa 994. 1
 Veranius 441. 1. 523. 2. 524. 2. 554. 3. 650. 5
   in libro auspiciorum de comitiis 733. 9
   in libro Priscarum rerum 448. 2
- Versus antiquus 892. 9
 Versus Græcus antiquus 906. 3
 Versus Janvalii, Junonii, Minervii 106. 3
 Virgilius 87. 3. 209. 6. 239. 3. 271. 1. 471. 10. 545. 8. 581. 7. 919. 6. 971. 10
   in Bucolicis 60. 5. 571. 2
   lib. i. Georgicorum 919. 6
   lib. iv. Georg. 590. 2
   lib. viii. Æneidos 887. 7

INDEX

IN FESTI FRAGMENTUM

ET SCHEDAS.

Numeri paginas uncinis inclusas indicant.

Mæniana 168
Magisterare 2
Magistri 3
Magnificius 3
Major consul, prætor 9
Major Græcia 168
Maledictores 3
Malevoli Mercurii signum 9
Malluvium 9
Malo cruce 172
Mamercus 167
Mamers 8
Mamertini 7
Mamiliorum familia 167
Mamphula 169
Manalis fons 5
Manat sol 7
Mancipatus 2
Mane 10
Manes Di 5. 167
Maniæ 167
Manis 10
Manius 170
Mansues 3
Mantare 167
Manticulæ 167
Manubiæ 167
Manui, Inferi di 171
Manum 171
Manumitti 7
Mapalia 171
Marspedis 9
Martius 172
Masculina et feminina vocabula 1

Matertera 10
Materfamilia 10
Materiæ 10
Mater Matuta 10
Matrices 10
Matrimonium 10
Matronæ a magistratibus non summo-
vebantur 4
Matronis aurum redditum 2
Matuta 7
Maximæ dignationis Flamen Dialis 4
Maximus minorum Pontificum 9
Maximus Prætor 9
Me pro mihi 9
Mediocriculo 3
Mendicus 10
Mensæ 6 in triviis 7
Mente captus 7
Meritavere 3
Metalli 171
Metaphora 1
Metaplasticos 1
Metonymia 1
Migrare mensa sacra 7
Mihipte 3
Milium 5
Mille 2
Mille urbium populus 7
Minora et majora auspicia 6
Minora templa 5
Minorum Pontificum maximus 9
Minuitur luctus 4
Minusculæ 171
Modo quodam 10

Mœne, mœnia 170
 Mœson 168
 Mola 169
 Molucrum 169
 Monile 168
 Monstrum 6. 12. 168
 Mortis causa stipulatio 9
 Mortuæ pecudis corio uti nefas Flami-
   nicis 9
 Mosculi 7
 Mos est institutum patrum 5
 Muger 8
 Muli 171
 Multa 170
 Mullei 170
 Multifacere 2
 Multifariam 170
 Mulus 172
 Mundo 5
 Mundus muliebris 169
 Mundus ter patet in anno 4
 Municeps 169
 Municipalia sacra 5
 Munificior 3
 Munus 6
 Muri 8
 Murrata potio 8
 Murrina 171
 Murtiæ 172
 Muscerda 171
 Muta 2
 Muta exta 6
 Mutæ literæ 170 eas duplicabant an-
   tiqui 7
 Mutini Titini sacellum 4
 Mutire 170

N.

Nacæ 16
 Nænia et Næniæ 10
 Næniæ deæ sacellum 10
 Nævia nemora 18
 Nancitor 16
 Nanum 26
 Napuras nectito 17
 Nare 16
 Nares 16
 Narica 16
 Nassa 17
 Nassiterna 17
 Natinatio 15
 Natinatores 15
 Natio 15
 Navalis corona 11
 Navalis porta 27
 Navalis scriba 17
 Naucum 16
 Nave 17
 Navia 17
 Navis 26
 Navitæ 18
 Nauscit 18
 Naustibulum 17
 Nautea 14
 Nautia Minerva 15
 Nautes 15
 Nauti consulatus 23
 Nautiorum familia 15
 Navus 16
 Nebulo 13
 Nec 12
 Nec mulieri nec gremio credi 13
 Neclegens 12
 Necunquam 12
 Necem 26
 Necerium 11
 Necessarii, necessarium 12
 Neci datus 12
 Nectar 13
 Nectere 13
 Nefrendes 11
 Negibundum 14
 Negotium 26
 Negumate 13
 Nemo 12 neminis 11
 Nemora 11
 Nemut 11
 Nep 14
 Nepa 14
 Nephasti dies 14
 Nepus 14
 Nequalia 12
 Nequam aurum 13
 Nequimates 26
 Nequinont 12
 Nequiquam 12
 Nequitum 12
 Nervum 13
 Nesi 14
 Neutiquam 14
 Nexum æs 13
 Nictare 25
 Nictit canis 25
 Niger lapis 25
 Ningulus 25
 Nix 26
 Nixi di signa 24
 Nobilis 24
 Noctiluca 23
 Noctua 23
 Nœgeum 24
 Nomen 22
 Non 13
 Nonæ 21. 27
 Nonarum postridie 27
 Non omnibus dormio 21
 Noncolæ 23

Nonuncium 22
 Nota 24
 Nothus 24
 Novalis ager 23
 Novæ curiæ 24
 Novendiales feriæ 26
 Noverca 23
 Noxa 23
 Nuces nuptis 22
 Nuces Cerialibus 26
 Nuculæ 22
 Nudius tertius 19
 Numa Pompilius Janiculum habitavit 22
 Numella 22
 Numen 22
 Numera senatum 20
 Numere 19
 Numero 19
 Numerus 20
 Numidæ 22 vivaces 26
 Nummus 22
 Nuncupata pecunia 21
 Nundinalis cocus 21
 Nundinæ 21
 Nuntius 22
 Nuper 22
 Nupta verba 20
 Nuptiæ 20
 Nusciosum 21

O.

Ob 27
 Ob pro ad 180
 Obherbescere 175
 Objacuisse 182
 Obigitat 175
 Obinunt 175
 Obmoveto 181
 Obnectere 175
 Oboritur 175
 Ob os 181
 Obsalutare 177
 Obscum 174
 Observasse 175
 Obsidionalis corona 176
 Obsidio potius dicendum quam obsidium 179
 Obsidium 176
 Obsonitavere 181
 Obstinato 176
 Obstitum 177
 Obstrudant 176
 Ob vos sacro 175
 Occare 29
 Occasio 28
 Occasus 28
 Occentassint 29

Occidamus 29
 Occisitantur 180
 Occisus 28
 Occultum 182
 Occupaticius ager 30
 Ocimum 30
 Ocuis 29
 Ocrem 29
 Octaviæ porticus 28
 October equus 28
 Oculissimum 27
 Oculitus 27
 Odefacit 27
 Offendices 182
 Ogygia 28
 Olivitam 181
 Oluatum 182
 Ommentans 175
 Opaca 173
 Opalia 173
 Opi 173 opima 173
 Opportune 175
 Oppidorum origo 181
 Ops 175
 Optata hostia 173
 Optima lex 179
 Optio 179
 Optionatus 180
 Optutu 173
 Orare 179
 Orata 32
 Oratores 31
 Oræ 32
 Orba 31
 Orææ 32
 Orbius clivus 31
 Orca 30
 Orchestra 30
 Orchitin 30
 Orcos 32
 Orcum 181
 Ordinarium 32
 Ordinarius 172
 Ordiri 173
 Ordo sacerdotum 173
 Orestiadæ 173
 Originum libri 179
 Oriri 31
 Ornatus 172
 Ortygia 31
 Oscillum, oscillantes 177
 Oscines 178
 Oscinum 178
 Oscos 180
 Osculana 178
 Osculum 179
 Osi sunt 180
 Ostendere 180
 Ostentas 181

Ostentum 178. 180
 Ostiam 178
 Oufens 177
 Ovibus olim multabantur 181

P.

Pa, et Po 182
 Pacionem dicebant antiqui 60
 Pacis 40
 Palatualis flamen 53
 Paludati 61
 Pangere 186
 Pantices 58
 Papiria 42
 Parare 43
 Parilia festa 54
 Parmulis pugnare 48
 Parret 41
 Parsi 52
 Parum 48
 Pascales oves 51
 Patellæ 58
 Patera 60
 Pater patrimus 44
 Patres 55
 Patricii 49
 Patrimi 53
 Patrocinia 41
 Patronus 62
 Patrum commune 42
 Pavent 60
 Pavimentum 52
 Pectenatum 186
 Pectusculum 186
 Peculatus 45. 186
 Peculium 57
 Pecunia 62
 Pecus, pecuum 56
 Pedarium 185
 Pedem struit 185
 Pedes, et pedibus obsitus 185
 Pedestria 44
 Pedulla 40
 Pedum 57. 185
 Pegasus 35
 Pelliculatio 51
 Penatis 61
 Penatores 45
 Penetrabile 60
 Penis, peniculus 40
 Pennas 184
 Penus 59
 Perconctatio 187
 Percunctatum 52
 Perculia 187
 Peregrina sacra 45

Peregrinus ager 53
 Peremere 187
 Peremptalia 53. 187
 Perenne 53
 Perfacul 187
 Perfines 182
 Perfuga 187
 Perimit 58
 Permutatur 186
 Perpetrat 33
 Perpetem 33
 Persicus portus 33
 Persicus 33
 Persillum 33
 Personata 33
 Persuasit 34
 Pertusum 51
 Pes 51
 Pescia 185
 Pesestas 185
 Pessnis 182
 Pestifera 53
 Pestifera auspicia 54
 Pestiferum fulgur 185
 Petauristas 183
 Petilam 182
 Petimina 183
 Petissere 183
 Pctoritum 183
 Petrarum genera 183
 Petreia 51
 Petrones 183
 Petronia 60
 Petulantes 183
 Piacularia 54
 Piacularis porta 186
 Piari 186 piatrix 186
 Picati 183
 Picta toga 184
 Pictor Zeuxis 184
 Picum 184
 Pierides 187
 Pietatis ædes 181
 Pigere 186
 Pilæ 182
 Pilates 45
 Pilentis 53
 Pilum 182
 Pinaria 42
 Pipulum 62
 Pisalitem, Pisanum vocat Nævius 185
 Piscatorii ludi 185
 Piscatorium 184
 Piscinæ 185
 Pistum 185
 Placenta 35
 Planca 39
 Planta 60 planta 39
 Plaustrum 39

- Plebei Aediles 39
 Plebeia Pudicitiae sacellum 45
 Plebeius magistratus 39
 Plena sue 47
 Plentur 40
 Plera pars 40
 Plexa 40
 Plorare 40
 Ploti 47
 Ploximum 40
 Plurima 182
 Plutci 39
 Po 182
 Pœnas pendere 51
 Pœni 50. 57
 Pœnita offa 52
 Polet 51. 182
 Polimenta 43
 Pollucere merces 61
 Polteo 182
 Polubrum 55
 Pomœrium 59
 Pomonal 60
 Pone 57
 Pontificale 59
 Pontina 42
 Popillia 42
 Popularia sacra 61
 Populi suffragia 42
 Porca 35. 48
 Porcæ 36
 Porci effigies 43
 Porcus 48
 Porriciam 35
 Porta Nœvia 18
 Portenta 53. 54
 Portisculus 44
 Portorium 46
 Portum 41
 Portumnus 51
 Possessio 41
 Possessiones 49
 Postica linea 41
 Postliminium 36
 Postularia 53
 Postumus 48
 Potestur 49
 Potitium sacrifici 45
 Potitus servitute 59
 Præbia 43
 Præcem 52
 Præciamitatores 57
 Prædia 48
 Prædonuli 52
 Præfecturæ 41
 Præfericulum 58
 Præpetes 54. 182
 Præmetium 43
 Præmiosa 51
 Prærogativæ 57
 Præsagitio 63
 Præteriti senatores 56
 Prætexta pulla 46
 Prætextum 53
 Prætor 49
 Prandicula 60
 Presan 60
 Pretet 182
 Prima aut secunda 53
 Primanus 41
 Primigenius 46
 Priscæ latine 49
 Pristina 62
 Privatæ feriæ 52
 Privato sumptu 43
 Priveras 62
 Priviclio es 182
 Pro 38 pro censu 56
 Pro scapulis 44
 Pro ædificatum 52
 Probrum 37. 49
 Procedere 51
 Procilli, sive præcilli 51
 Procincta 58
 Proculato 58
 Proculiant 61
 Procus 57
 Prodegeris 37
 Prodicere 62
 Prodidisse 52
 Prodigia 37
 Prodigiatores 37
 Prodigum 60
 Prodinunt 37
 Produit 37
 Profanum 61
 Profestum 61
 Profesti dies 38
 Profundum 38
 Profusus 38
 Progenerum 38
 Prohibere 44
 Projecta sacra 51
 Prolato 52
 Promellere 62
 Promenervat 182
 Prometion 182
 Promptum 59
 Propatulum 37
 Properam 61
 Properus 37
 Prophe^æ 37
 Propilia 43
 Propudi 43
 Propriassit 37
 Proprius 40
 Propter 37
 Proptervia 54

Prorsi limites 43
 Prorsus 44
 Prosimurium 58
 Prospices 182
 Pro . . . sta 61
 Protelare 43
 Provorsum 37
 Prox 61
 Pube præsentē 62
 Pubes 31. 60
 Publica sacra 53
 Publica pondera 55
 Publici Augures 55
 Publicius clivus 48
 Publicus ager 62
 Pudicitiae signum 52
 Puelli 57
 Pueri 47
 Puri 60
 Pugio 43 pugnus 35
 Pullia 60
 Pulcher bos 48
 Pullaria 51
 Pullarium 51
 Pullus Jovis 53
 Puls 53
 Punctatoriolas 52
 Punicæ 47
 Punici 50
 Punicum 38
 Pupinia 42
 Pura vestimenta 58
 Pure lautum 58
 Purimenstrio 61
 Purime tetinero 62
 Puteoli 35
 Puteum 34
 Putitium 34
 Putum 34

Q.

Quadrantal 68
 Quadrata 68
 Quadrurbem 68
 Quæso 68
 Quæstores 67
 Quam mox 69
 Quande 69
 Quando stercus 67
 Quando Rex 67
 Quartarii 68
 Quatenus 68
 Quatere 69
 Quaxare 68
 Querquera febris 66
 Querquetulanæ 69

Ques 69
 Qui hoc 69
 Qui patres 64
 Quianam 65
 Quid nisi 65
 Quietalis 65
 Quincentum 64
 Quinctiliani 66
 Quinquatrus 64
 Quinque 70
 Quinquennales 70
 Quinquertium 65
 Quintana classis 66
 Quintia prata 66
 Quintipor 65
 Quippe 65
 Quirina tribus 64
 Quirinalia 64
 Quirinalis porta 63
 Quirinalis collis 64
 Quiris, Quirites 63
 Quiritium fossæ 64
 Quispiam 64
 Quisquilæ 65
 Quod 70
 Quoniam 70
 Quot 69

R.

Rabidus 82
 Rabula 82
 Radere 82
 Rapi 97
 Rasores 83
 Rates 82
 Ratissima 96
 Ratitum 83
 Ratumena porta 84
 Rava vox 91
 Ravi 82
 Raviliæ 84
 Ravim 83
 Reapse 88
 Recellere 84
 Recepticum 92
 Receptus 97
 Recinium 84
 Reciperatio 84
 Recipie 96
 Reciprocare 84
 Reconductæ 85
 Rectæ 85
 Recto fronte 96
 Redantruare 80
 Redarguisse 81
 Redemptores 80
 Redhostire 80
 Redibitum 80

Rediculi 91
 Redimiculum 81
 Redinunt 95
 Redivia 80
 Redivivum 81
 Referri 97
 Refert 92
 Refriva fabra 85
 Refutare 86
 Regalia 97
 Regia 87
 Regiæ feriæ 87
 Regifugium 87
 Regillæ 96
 Regimen 88
 Regium 95
 Reglescit 87
 Relegati 88
 Religio 93
 Religiosa 94
 Religiosi 97
 Religiosus 88
 Reluere 89
 Remanant 91
 Remancipata 85
 Remeare 85
 Remelignes 85
 Remillum 86
 Remisso 98
 Remora 86
 Remorbescat 86
 Remores 86
 Remulco 86
 Remurinus ager 86
 Renanciscitur 86
 Renovativum 97
 Reor 86
 Repagula 89
 Repanda 81
 Repastinari 89
 Repedare 89
 Repertum 99
 Repotia 89
 Repudio 89
 Repulsior 96
 Reque eapse 96
 Res conperendinata 91
 Resecrare 90
 Reserari 91
 Reses 90
 Resignare 89
 Resignatum 93
 Respersum 71
 Respicere 97
 Respici 98
 Respublica 96
 Restat 92
 Restibilis 90
 Resultare 90

Retiario 93
 Retractare 82
 Retricibus 92
 Reus 98
 Reus 81 stipulando, promittendo 81
 Rhegium 79
 Rhinoceros 80
 Rica 98
 Ricæ 85
 Rictus 99
 Ridiculus 92
 Rienes 85
 Rigido 95
 Rigidum 87
 Rimati 86
 Rite 82
 Rituales 93
 Ritus 82
 Rivus 81
 Rodus 73
 Rodusculana 83
 Rogat 92
 Rogatio 76
 Roma 77. 78
 Romana porta 72. 78
 Romulia 79
 Romulus 76
 Rosa 90
 Roscii 98
 Rosea 91
 Rubidus panis 71
 Ructare 71
 Rudentes 73
 Rudiarii 73
 Rufuli 70
 Rumen 79
 Rumentum 79
 Rumex 79
 Ruminalis ficus 79
 Rumitant 79
 Runa 83
 Rupitias 73
 Ruri esse 93
 Rursus 90
 Ruscum 72
 Rustica Vinalia 98. 73
 Rustum 73
 Rutabulum 72
 Ruta cæsa 72
 Rutilæ 53
 Rutilium 72
 Rutundam 72
 Rutrum 72

S

Sabini 150
 Sacella 127

- Saccomorum 126
 Sacer 128
 Sacram viam 100
 Sacramentum 152
 Sacratæ leges 128
 Sacrem 127
 Sacrificium 127
 Sacrificulus 127
 Sacrosanctum 128
 Sæculares 138
 Saga 130
 Sagaces 129
 Sagmina 129
 Salacia 135
 Salaria porta 135
 Salaria via 135
 Salentinos 137
 Salias 137
 Salicem 137
 Salinam 152
 Salinum 137
 Salios 136
 Salmacis 137
 Saltum 112
 Salua res est 135
 Salutaris porta 135
 Sambuca 134
 Samnitibus 135
 Sanates 130
 Sanctum 126
 Sanderacam 134
 Sanqualis 150
 Sarcito 132
 Sardi 131
 Sardanapalus 132
 Sargus 132
 Sarissa 128
 Saperda 131
 Sarpiuntur 156
 Sarpta 131
 Sarra 131
 Sas 133
 Saticula 147
 Satis 157
 Satur 104
 Satura 124
 Saturnia 132
 Saturnii 133
 Saturno 150
 Saxum 150
 Scæna 128
 Scævam 133
 Scandulaca 139
 Scaptensula 139
 Scaptia 150
 Scelerata porta 143
 Sceleratus vicus 142
 Sceleratus campus 142
 Scenam 139
 Scensas 146
 Schedia 143
 Schœniculas 138
 Scitæ 139
 Scitum populi 139
 Scholæ 153
 Scoppus 121
 Scorta 139
 Scorteum 142
 Scruptæ 141
 Scriba navalis 17
 Scribas 141
 Scribonianum 142
 Scribunt lapidem 156
 Scripturarius 141
 Scrupeo 142
 Scrupî 142
 Scrutillus 142
 Scutulum 138
 Secespitam 155
 Secius 155
 Seclusa 128
 Sedum 149
 Seges 148
 Segesta 148
 Segnitia 146
 Seliquastra 148
 Sellæ 151
 Semis 102
 Semoniæ 118
 Senacula 153
 Senatores 145
 Senis 145
 Senium 145
 Senonas 145
 Sentinare 145
 Seplasia 147
 Septentriones 146
 Septimontio 156
 Septimontium 147
 Sepulcrum 146
 Sepultum 147
 Sequamque 156
 Sequester 146
 Serilla 148
 Sero sapiunt Phryges 149
 Serpsit 155
 Serpula 155
 Serra 152
 Sertorem 148
 Servilius lacus 100
 Servorum dies 149
 Sesopia 99
 Sesterti 154
 Sestertii 144
 Setius 149
 Sex 152
 Sexagenarios 143
 Sex suffragia 144

- Sextantarii 153
 Sexus 141
 Sifus 147
 Signa 146
 Signare 147
 Silatum 154
 Silentio surgere 155
 Silicernium 103
 Silvii 148
 Silus 148
 Simpludiarea 141
 Sine sacris 99
 Sinistræ aves 145
 Sinistrum 157
 Sinius 118
 Sinunt 146
 Siparium 147
 Siremps 151
 Sispitem 149
 Sistere fana 157
 Sobrinus 105
 Sobrius 106
 Sodalis 106
 Sodes 106
 Solari 109
 Solatnm 109
 Solatur 109
 Solea 109
 Solemniæ 152
 Solida sella 154
 Solino 157
 Solipunga 110
 Solitaurilia 101
 Solla 108
 Sollers 108
 Sollicitare 157
 Sollistimum 108
 Sollo 108
 Solum 108
 Sonivium 106
 Sons 106
 Sontica 151
 Sonticum 100
 Soracum 106
 Sororiæ 105
 Sororium 105
 Sors 106
 Sospes 110
 Spara 139
 Speciem 154
 Spectio 141
 Spectu 140
 Specus 149
 Speres 141
 Spetile 140
 Spicit 140
 Spiciunt 151
 Spicum 141
 Spintlier 142
 Spintyrnix 140
 Spira 140
 Spirillum 140
 Spondere 137. 149
 Spurcum 156
 Squalidum 138
 Squarrosus 138
 Stagnum 124
 Stalagnium 125
 Stata sacrificia 152
 Statuliber 124
 Status 124
 Stelionem 122
 Stellam 157
 Stellatina 150
 Stellatinum 150
 Stercus 152
 Sterilem 126
 Stipatores 157
 Stipem 105. 122
 Stipes 123
 Stiricidium 151
 Stirpem 122
 Stlata 122
 Stlembus 122
 Stolidus 125
 Strenam 121
 Strigas 123
 Strittavum 123
 Struere 120
 Strues 120
 Strufertarios 103
 Struices 120
 Strutheum 121
 Stultorum 126
 Stuppam 125
 Stuprum 125
 Stura 125
 Suad ted 157
 Suasum 112
 Subacti 118
 Sub corona 116
 Subditus 150
 Suberies 103
 Subices 113
 Subjectis 113
 Sublesta 103
 Sublicium 102
 Sublimavit 116
 Sublimen 116
 Sublucare 156
 Subrumari 116
 Subscudes 115
 Subsilles 115
 Subsolaneæ 115
 Substillum 115
 Subuculam 117
 Sub vineam 119
 Sub vitem 118

Sub vos placo 117
 Suburam 117
 Suburana 111
 Succenturiare 116
 Succerdæ 111
 Succidanea 111
 Succingulum 111
 Succrotilla 110
 Succusani 111
 Sudum 103
 Sufes 118
 Suffibulum 155
 Suffimenta 155
 Suffiscus 117
 Suffuerat 156
 Sugillatum 111
 Suillum 120
 Sulci 112
 Sultis 109. 149
 Sum 108
 Summanalia 156
 Summiorem 152
 Summussi 107
 Suopte 120
 Supa 119
 Supellectilis 104
 Supercilia 114
 Supercilium 113
 Superescit 112
 Superstites 113
 Supervacaneum 102
 Supervaganea 114
 Supparum 147
 Supparus 119
 Suppermati 114
 Supplicia 118
 Supplicium 118
 Suppreum 114
 Suppum 100
 Surium 107
 Surregit 106
 Surum 106
 Sus Minervam 120
 Suspectus 119
 Sutelæ 119
 Sutrium 119
 Sycophantæ 111

T.

Tabellis 188
 Tabem 187
 Tabernacula 164
 Tabernariorum 159
 Tablinum 164
 Tædulum 189
 Tænias 189
 Tagax 188

Tages 188
 Tagit 164
 Thaleæ 188
 Talassionem 158
 Talassium 158
 Talentum 188
 Talio 190
 Talipedare 188
 Talus 188
 Tam 188
 Tama 189
 Taminia 188
 Tamne 188
 Tam perit, quam extrema faba 190
 Tandem 189
 Tappcte 158
 Tappula 190
 Tarpeïæ 190
 Tarquitiæ scalæ 190
 Tatium 189
 Taurus 159
 Tauri verbenæque 189
 Taurii ludi 158
 Taurorum speciei fluminum 190
 Taxat 164
 Taxatio 164
 Tela 192
 Temetum 191
 Teminare 191
 Templum 163
 Tentipellium 191
 Teres 191
 Terentum 158
 Teretinatibus 191
 Tersum diem 191
 Tesca 163
 Tibicines 160
 Tigillum sororium 192
 Tignum 192
 Tintinnare 191
 Tyria maria 161
 Thymbraeus Apollo 164
 Todi 159
 Togatarum 159
 Tolenno 164
 Tolerare 164
 Toles 164
 Thomices 163
 Tongere 163
 Tonsa 163
 Tonsilla 163
 Topper 160
 Torrens 160
 Torrerii 161
 Torvitas 161
 Torum 161
 Toxicum 162
 Tribunicia 158
 Tributorum conlatio 191

Trientem tertium 190
 Tripudium 191
 Tubos 159
 Tueor 162
 Tuguria 162
 Tullianum 164
 Tumultuarii milites 162
 Tumulus 162
 Tuor 162
 Turannos 161
 Turbelæ 161
 Turma 161
 Tuscos 162
 Tuscum Vicum 162
 Tutulum 161

V.

Vacerra 194
 Vagor 195
 Vagulato 195
 Valgos 195
 Valvoli 195
 Vapula Papiria 194
 Vastum 193

Ve victis 191
 Vecores 191
 Vectigal 193
 Vegrande 194
 Ventabant 196
 Vergiliæ 193
 Vermina 195
 Vernæ 193
 Verticulas 193
 Veruta 195
 Viæ publicæ et privatæ 193
 Viere 195
 Viget 192
 Vigintiquinque 193
 Viminalis porta 196
 Vindex 196
 Vindiciæ 196
 Vineæ 196
 Vivatus 196
 Vividus 196
 Unciaria lex 196
 Ungulus 195
 Voisgram 193
 Vota nuncupata 21
 Uruat 195

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
